

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
УКРАЇНИ**

**ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ У РОЗБУДОВІ
ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ**

Матеріали
XII Міжнародної науково-
практичної інтернет-конференції

31 березня 2021 року

Одеса 2021

Міністерство внутрішніх справ України
Одеський державний університет внутрішніх справ

**Роль та місце правоохоронних органів
у розбудові демократичної правової держави**

Матеріали
XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

31 березня 2021 року

Одеса
ОДУВС
2021

УДК 351.74
Р68

Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення
статей, які суттєво перевищували пропоновані обсяги

Р68 **Роль** та місце правоохоронних органів у розбудові
демократичної правової держави: матеріали XIII міжнар. наук.-
практ. інтернет-конф., м. Одеса, 31 березня 2021 р. Одеса: ОДУВС,
2021. 310 с.

УДК 351.74

Шановні учасники конференції!

Дозвольте привітати Вас з початком роботи XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави».

В умовах демократичних перетворень, реформ у правоохоронній сфері невідкладним завданням є розбудова громадянського суспільства та правової держави. Це передбачає, насамперед, створення нових інститутів і реформування існуючих органів влади, покликаних забезпечити інтереси людини, держави та суспільства. У системі державного апарату України правоохоронні органи покликані виконувати важливі завдання, що зумовлює забезпечення належної якості їх організації та діяльності, у тому числі і на місцевому рівні. Існуюча система правоохоронних органів вирішує проблеми впровадження нових принципів її діяльності, але при цьому потребує суттєвих змін, які впливають зі змісту Конституції та зумовлюються прийняттям низки нових законів. В сучасній європейській практиці демократичного державотворення спостерігається цілком закономірний і очевидний процес, який характеризується посиленням гуманізації державно-суспільних відносин, виведенням їх на рівень всебічної співпраці, коли держава є зручною для особистості, покликана захищати її права і свободи. Такий підхід загалом є домінуючим у всіх державних устроях країн розвинутої демократії. Саме він дозволяє розвивати державно-суспільні відносини на засадах гармонійного поєднання інтересів індивідуальності, суспільства та держави, де пріоритет надається виробленню та практичній реалізації універсальних систем захисту особистості, виведенню їх на вищий рівень у порівнянні з іншими державними устроями та системами.

Є цілком очевидним, що здійснення таких масштабних та довготермінових завдань, покладається крім законодавчої гілки влади, на органи охорони правопорядку, адже саме вони покликані наповнювати практичним змістом стратегію розбудови демократичного державо устрою в окресленій площині. Означене, без сумніву, актуалізується й політикою нашої держави щодо реформування правоохоронної системи, її орієнтування на європейські стандарти. Слід наголосити на тому, що перебуваючи в процесі демократичного державотворення, Україна від самого свого постання як незалежної держави рішуче відмовилась від принципів, методів та засобів пережитого нею в XX столітті тоталітарного минулого, обравши шлях побудови державності на принципах гуманізму, демократії, захисту прав і свобод громадянина. Така стратегія і розуміння мети, засад та завдань органів охорони законності та правопорядку, визначає й перспективні положення подальшого розвитку української поліції. Комплексний характер перетворень обумовлює різноплановість напрямів їх наукового обґрунтування. Такими, на наш погляд, виступають:

1. Соціально-правові та економічні проблеми розвитку держави: пріоритети та перспективи.
2. Актуальні проблеми адміністративного права та адміністративного процесу.
3. Актуальні проблеми адміністративної діяльності Національної поліції України.
4. Актуальні питання протидії наркозлочинності в Україні.
5. Актуальні проблеми кримінального провадження та оперативно-розшукової діяльності.
6. Актуальні проблеми кримінального права, кримінально-виконавчого права та кримінології.
7. Актуальні проблеми криміналістики та юридичної психології.

Маємо надію, що вирішенню означених питань сприятимуть Ваші наукові здобутки та пропозиції, висловлені під час роботи конференції. Сподіваємось, що наукові здобутки, висвітлені Вами під час конференції слугуватимуть не лише викладенню останніх досягнень у царині юридичної науки, але й стануть підґрунтям у збагаченні всіх галузей права новими науковими ідеями, у розвитку національного законодавства та формування єдиної правоохоронної практики.

Дякую за увагу!

***В'ячеслав АБРОСЬКІН**, ректор Одеського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

СЕКЦІЯ 1.
СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ: ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.

*Андрієнко І. С.,
к.ю.н., доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Проблема соціально-правового захисту працівників правоохоронних органів не є новою. Напружений характер діяльності працівників поліції та підвищена небезпека під час здійснення ними своїх професійних обов'язків обумовлює в життя державою відповідних заходів з підвищення рівня їх соціального захисту. Водночас, соціального захисту з боку держави потребують не лише правоохоронці, але й члени їх сімей, що зазнають ряду соціальних ризиків, зокрема, вкрай актуальним залишається питання соціальних гарантій передбачених для сімей загиблих працівників поліції. Недосконалість окремих положень законодавства, а також відсутність чіткого розуміння питання – хто повинен бути суб'єктом правовідносин з соціального захисту, сім'я в цілому чи окремі родичі особи, що проходить (проходила) службу – призводить до певних проблем правозастосування та зниження ефективності їх соціального захисту.

Метою даного дослідження є аналіз правових норм, що регламентують питання соціального захисту членів сім'ї працівників поліції, а також визначення кола осіб, що відносяться до членів сімей поліцейських.

Розглядаючи питання соціального захисту сімей працівників поліції, перш за все, необхідно враховувати загальне розуміння поняття соціального захисту поліцейських. Традиційно під соціальним захистом працівників поліції розуміють сукупність юридичних норм і гарантій, спрямованих на регламентацію професійної діяльності національної поліції за рахунок коштів Державного бюджету у напрямках соціальної та матеріальної підтримки працівників поліції та членів їх сімей у зв'язку із втратою ними працездатності, інвалідністю, настанням пенсійного віку, професійними захворюваннями та іншими обставинами, передбаченими спеціальними законами.

Базовим в системі правового регулювання соціального захисту працівників правоохоронних органів та членів їх сімей є Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р., а саме розд. IX «Соціальний захист поліцейських» [1].

До соціальних засобів по забезпеченню особистої безпеки працівників правоохоронних органів включаються: різні види допомоги, страхування, лікування і профілактика хвороб, сприяння здобуттю освіти й підвищенню кваліфікації тощо.

Фахівці також відмічають, що у порівнянні із попереднім Законом України «Про міліцію», соціальні гарантії працівників поліції та членів їх сімей значно розширені по відношенню до гарантій попередньої системи правоохоронних органів. Зокрема, звертають на себе увагу розміри компенсацій у випадку втрати працездатності або смерті працівників поліції (ст. 99). Вперше, безпосередньо, в новому Законі зазначено умови щодо влаштування дітей працівників правоохоронних органів у вищі навчальні заклади. Також підкреслюється загальна соціальна орієнтованість прийнятого Закону, що полягає в належному та європейському рівні забезпечення трудових і соціальних прав працівників поліції з огляду на їх особливий статус державних службовців.

Аналіз чинного законодавства України дозволяє виділити ряд соціальних гарантій, що надаються безпосередньо сім'ям загиблих поліцейських. Серед них: право на безоплатне медичне обслуговування в закладах Міністерства внутрішніх справ України; право на безоплатне санаторно-курортне лікування та оздоровлення; право на позачергове отримання житлового приміщення, якщо згідно із законом визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов та на момент загибелі поліцейського перебували на обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов; вступ поза конкурсом до державних і комунальних вищих та професійно-технічних навчальних закладів України для навчання за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів; отримання одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) поліцейського; отримання пенсії у разі втрати годувальника.

У Законі України «Про Національну поліцію» втрачена вкрай важлива норма, що передбачала збереження права на одержання житлової площі за сім'єю загиблого працівника міліції. Житлова площа надавалася позачергово протягом трьох місяців з дня загибелі працівника міліції у приватну власність. Також існує думка, що автори Закону у питанні про відшкодування матеріальних збитків сім'ям загиблих поліцейських не врахували такий фактор, як наявність у загиблого дітей та інших осіб, годувальником яких він був.

Слід зазначити, що у законодавстві України поняття сім'я та члени сім'ї застосовується у різних значеннях залежно від сфери правовідносин. Згідно Сімейного Кодексу України [2] сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно (ст. 3).

Житловий кодекс УРСР відповідно до ст. 64 до членів сім'ї наймача включає дружину наймача, дітей і батьків. Членами сім'ї наймача може бути визнано й інших осіб, якщо вони постійно проживають разом з наймачем і ведуть з ним спільне господарство [3].

У галузевій науковій літературі єдиного розуміння поняття сім'ї також не існує. Серед визначальних ознак сім'ї фахівці, перш за все виділяють, наявність взаємних прав та обов'язків її членів. Підставами їх виникнення може бути шлюб, кровне чи інше споріднення, усиновлення, а також інші підстави, не заборонені законом. Однак, слід враховувати, що кілька осіб, які проживають разом і ведуть спільний побут, не завжди пов'язані між собою сімейними правовідносинами, а отже не є сім'єю.

Перші дослідження про сім'ю як суб'єкта правовідносин по соціальному забезпеченню були здійснені Є. І. Астаханом. Проаналізувавши пенсійні правовідносини у випадку втрати годувальника, вчений зробив висновок про те, що сім'я є суб'єктом пенсійного правовідношення. Такий підхід пізніше зайшов свій відгук та підтримку у багатьох вчених та був закріплений у працях В. С. Андрєєва, І. В. Гущина, А. Д. Зайкіна, В. В. Осіна тощо.

Водночас, у науковій літературі була виказана й протилежна точка зору за якої наділення сім'ї особливим правовим статусом, що характерно для більш ранніх епох розвитку людського суспільства, на даний час не тільки не диктується економічними і соціальними потребами, але і вступило б з ними в суперечність. Достатньо обґрунтованим, вбачається підхід О. І. Кульчицької [4], з позиції якої сім'я є суб'єктом права соціального забезпечення у тих випадках, коли законодавство її розглядає не як сукупність окремих громадян, кожен їх яких наділений правовим статусом у сфері соціального забезпечення, а як єдине ціле, об'єднання осіб, яке наділене власним галузевим правовим статусом. Однієї вказівки в законодавстві на сім'ю як суб'єкта права на відповідний вид соціального забезпечення є недостатньо. Для цього необхідно також брати до уваги мету надання відповідного виду соціального забезпечення, тобто на чий захист він спрямований – конкретної особи чи сім'ї загалом.

Окремо слід зазначити, що судова практика розрізняє поняття «родичі» та «члени сім'ї». Зокрема, стаття 37 Закону України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 р. визначає коло непрацездатних членів сім'ї. Такими відповідно вважаються: а) діти, брати, сестри й онуки, які не досягли 18 років або старші цього віку, якщо вони стали інвалідами до досягнення 18 років, при цьому брати, сестри й онуки – за умови, якщо вони не мають працездатних батьків; б) батько, мати, дружина, чоловік, якщо вони є інвалідами або досягли пенсійного віку; в) один з батьків, або чоловік (дружина), або дід, бабуся, брат чи сестра, незалежно від віку і працездатності, якщо він (вона) зайнятий доглядом за дітьми, братами, сестрами чи онуками померлого годувальника, які не досягли 8 років, і не працює; г) дід і бабуся – в разі відсутності осіб, які за законом зобов'язані їх утримувати [5].

Закон України «Про Національну поліцію» до членів сімей поліцейських на яких поширюються соціальні гарантії та компенсації відносить виключно дружину (чоловіка), дітей до 18 років, а в разі їх навчання у вищих навчальних закладах – до 23 років).

Згідно Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 р. (ст. 30), непрацездатними членами сім'ї, які перебували на їх утриманні та мають право на отримання пенсії у разі втрати годувальника, вважаються:

- а) діти, брати, сестри та онуки, які не досягли 18 років або старші цього віку, якщо вони стали особами з інвалідністю до досягнення 18 років;
- б) батьки та дружина (чоловік), якщо вони досягли пенсійного віку встановленого статтею 26 Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" або є особами з інвалідністю;
- в) батьки та дружина (чоловік), якщо вони не взяли повторний шлюб;
- г) дід і бабуся – при відсутності осіб, які за законом зобов'язані їх утримувати;
- д) дружина (чоловік) або один з батьків чи дід, бабуся, брат або сестра, незалежно від віку і працездатності, якщо вона (він) зайнята доглядом за дітьми, братами, сестрами чи онуками померлого годувальника, які не досягли 8-річного віку, і не працює [6].

Наведений склад сім'ї правоохоронця є значно ширшим, оскільки, окрім дружини (чоловіка), дітей до 18 років, членом сім'ї визнається особа, що перебуває на утриманні.

Таким чином, суб'єктами правовідносин соціального захисту сімей поліцейських виступають окремі члени сім'ї правоохоронців. В той же час, у нормах діючого законодавства має забезпечуватись єдиний підхід до визначення кола осіб на яких поширюються державні гарантії. Зокрема, пропонується до членів сімей поліцейських, визначених Законом України «Про Національну поліцію» включити осіб, які перебувають (перебували) на утриманні правоохоронців.

Література

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41, ст. 379.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січ. 2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21-22. Ст. 135.
3. Житловий кодекс Української РСР: Закон УРСР від 12 липн. 1983 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1983 р. № 28, ст. 573.
4. Кульчицька О. І. Суб'єкти права соціального забезпечення України. Автореф. дис... канд. юрид. наук. К., 2007. С. 11.
5. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 5 листоп. 1991 р. № 1788. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 3, ст. 10.
6. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 9 квіт. 1992 р. № 2262-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992, № 29, ст. 399.

Antufieva V. A.,

Lecturer at the Department of Language Training Odesa State University of Internal Affairs

Chichian O. O.,

Lecturer at the Department of Language Training Odesa State University of Internal Affairs

POLICING AND THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS

The article represents the role of the police in protecting the liberties of individuals in the community, involving particular challenges. In upholding the rule of law in a democratic society, those entrusted with the task of policing society must themselves be subject to accountability before the law. Police officers are in a real sense the day-to-day defenders of human rights, but in order to discharge that task, they often have to interfere with the rights of those mindful to harm the rights of others. The problem of achieving an appropriate balance between police powers and individual liberty is not a new one. Often it is expressed in terms of accountability. “Quis custodiet ipsos custodes?” was the question posed in ancient times. Today, in the context of liberal democracies, the answer to this age-old problem is normally expressed in terms of accountability to the law; yet in Europe, compliance is expected not only with domestic arrangements but also with European standards, and in particular with the European Convention on Human Rights. European citizens – and those living within the borders of European States – expect a great deal from their police services, but also rightly demand that the discharge of policing responsibilities is in accordance with the law, and furthermore, that it respects certain fundamental principles reflecting the nature of a democratic society. This ‘law’ is not only domestic law, but increasingly also European law which itself expresses certain ‘values’ on matters such as the importance of democratic protest, respect for the private lives of individuals, and protection against the arbitrary application of police authority.

Such values are expressed in the case law of the Strasbourg-based European Court of Human Rights. The task of the European Court of Human Rights is to give practical guidance through the interpretation of the European Convention on Human Rights as and when cases come before it. These cases will involve specific facts based upon individual systems of domestic law and practice, but underlying this jurisprudence are certain principles of universal application. For example, a case arising in Turkey can have major ramifications for France or for the United Kingdom, as with access to legal representation while in police custody. (J. Murdoch and R. Roche, 2013). In the same manner, a judgment involving the policing of street protests in Austria may have important consequences for police officers anywhere in Europe in respect of how the police deal with counter-demonstrators. (J. Dryzek, 2016).

The aim of this article is to help explain to police officers the impact of key standards, and in particular, those legally binding provisions of the European Convention on Human Rights as interpreted by the European Court of Human Rights (the ‘Strasbourg Court’). Other European standards stress the importance of selection, training, and the enhancement of a sense of professionalism on the part of police officers. (P. Neyroud and A. Beckley, 2001). The discussion that follows seeks to help develop that understanding and awareness of the responsibilities of police officers as they protect society. Policing inevitably involves interferences with the human rights of individuals, but whether such interferences will be considered justified or whether they will be condemned as violations of human rights will often turn on the approach taken by the individual police officer on the spot. This publication will assist the police officer in adopting a human rights approach to daily work. This article is designed to help police officers gain an insight into the emergence of European standards of relevance in the discharge of policing. The focus is upon the Council of Europe, the organization based in Strasbourg, France. The Council of Europe (the Europe of 47 Member States) is distinct from the European Union (which now has 28

Member States). While there are aspects of policing now affected by a State's membership of the European Union, this work is concerned exclusively with the Council of Europe and its institutions, including the European Court of Human Rights.

The Council of Europe is an intergovernmental organization founded upon the principles of pluralist democracy, respect for human rights, and the rule of law. It was one of several European initiatives which sought to bring western liberal democracies closer together on the basis of shared values, whilst also resisting the further spread of totalitarianism. As a result of increasing membership after the fall of communist regimes, the Council of Europe now has 47 member states. The activities of the Council of Europe include the consolidation of democratic stability through legislative and constitutional reform, and the finding of common solutions to contemporary challenges facing the continent in such matters as terrorism, organized crime and trafficking in human beings. There are three main approaches to its work: first, standard-setting (in particular, by means of securing agreement to international treaties, but also through the making of recommendations and resolutions, and the gradual emergence of standards in the course of the work of monitoring bodies); secondly, monitoring of implementation of state obligations (in particular, through the work of bodies established by treaties such as the European Convention on Human Rights); and thirdly, co-operation with member states and non-governmental organizations (for example, in promoting institutional capacity-building and legislative reform through training and compatibility studies). Each of these has a particular relevance for police services in Europe. The focus here, though, is upon the first, and in particular, on the establishment of binding legal norms following the commitment of States to give effect to the guarantees contained in the European Convention on Human Rights. The European Convention on Human Rights entered into force in 1953. Its preamble affirms the Council of Europe's aim of achieving greater unity between States inter alia through 'the maintenance and further realization of human rights and fundamental freedoms'. Such rights are considered to be 'the foundation of justice and peace in the world which are best maintained on the one hand by an effective political democracy and on the other by a common understanding and observance of the human rights upon which they depend'. While the text of the European Convention on Human Rights was strongly influenced by international law, the case law of the European Court of Human Rights in turn has influenced the jurisprudence of other international and regional tribunals, helping establish the universality of human rights norms. But while the Convention can now be relied upon by some 820 million Europeans, diversity in local arrangements is still respected. This too is recognized in the composition of the Court when giving judgments, for attempts are made to allocate the judges appointed in respect of each Member State of the Council of Europe to allow for an appropriate geographical balance and representation of the different legal traditions found across the continent. This in turn ensures that a wider perspective is available to the Court than one based largely or exclusively upon one system of criminal procedure.

Significant numbers of judgments are issued annually by the Strasbourg Court. It operates a system of 'moderated precedent', a phrase which signifies that it seeks to build upon existing judgments and to apply these wherever similar cases arise, but that from time to time it may find it appropriate to depart from the approach adopted in past judgments. The vital point is that the case law of the Court gives concrete form to the principles and guarantees of the European Convention on Human Rights. The Convention cannot be properly understood without examination of its cases, but the case law is subject to 'evolutive' interpretation by the Strasbourg Court.

The main purpose of the analysis is to show how the discussion of cases of relevance to policing in an attempt to help police officers appreciate the importance of the Convention in their work.

REFERENCES

1. J. Murdoch and R. Roche, *The European Convention on human rights and policing*, 2013, Strasbourg, France, 154 p.
2. J. Dryzek, 'Can there be a Human Right to an Essentially Contested Concept? The Case of Democracy', *The Journal of Politics*, 2016, vol. 78, no. 2, pp. 357–367. doi: 10.1086/684585.
3. P. Neyroud and A. Beckley, *Policing, Ethics and Human Rights*, 2001, Cullompton, Willan, p. 60.

*Akhmedova E.,
The Department of Foreign Languages*

COMMUNICATIVE COMPETENCE OF LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES

The most important component of policing is working with people, which means that the effectiveness of his work and the achievement of operational and service activities directly depend on the formation of police officers communication skills. The language policy of the state should be based on the constitutional provision on the Ukrainian language as the only state language with the governmental simultaneous assistance of development of the national minorities languages and consolidation of measures of such assistance in the legislative sphere.

Recognition of secondary languages in Ukraine should be achieved through the use of effective social and cultural-educational means of influence, harmonization of interethnic relations, the establishment of humanistic national values and European standards of tolerance [1, p. 54].

Communicative competence is the ability to understand the interlocutor, to understand in advance the consequences of what is said, the ability to establish and maintain contact with individuals. Communicative competence is defined by science as the willingness and ability to build contact at different psychological distances with different people. Communicative competence is a psychological education that includes personal (personal qualities) and technological (knowledge, skills, abilities) potentials. Kommunikativna competence ensures effective communication, implementing flexible communication strategies through verbal and nonverbal actions. The effective construction of the communication process depends on some set of knowledge, skills and abilities, ie communication skills. Well-developed communication skills have a positive effect on social interaction in general, ie communication [2, p. 47]

By type of service, a police officer has to deal with the most socially difficult contingent, which is characterized by the presence of antisocial attitudes, uncontrollability, aggression, covert nature of criminal activity, confrontation and hostility to government officials. In the performance of his daily duties, a police officer also communicates with various categories of officials, managers of various ranks, citizens, and offenders. Analysis of professional activity shows that all actions of the employee are characterized by high diversity, accompanied by a large number of business and interpersonal contacts with people both inside and outside the organizational system, characterized by rapid change of events, a variety of actions. In these conditions, such qualities and skills as:

- the ability to attract people, to evoke in them a sense of trust;
- ability to quickly establish contacts with new people;
- the ability to quickly find the right tone, the appropriate formula for communication depending on the psychological state and individual characteristics of the interlocutor;
- the ability to defend their point of view, the ability to get used to the role, the ability to reincarnate;
- the ability to listen and tactfully competently translate the conversation on important topics;
- the ability to apply psychological techniques in order to enter meaningful information, in the activities of each police officer become important [3, p. 76].

Success in solving many communicative tasks of a police officer is due to a high degree of mastery of communication techniques. Each component of the structure of professional and psychological training shows a communicative orientation, highlighting the communicative competence as a component of the professional skills of the police officer. Among the professional and psychological qualities most significant in communication are: focus on people, the presence of relevant characteristics in the emotional, volitional spheres, a high degree of development of basic characteristics of attention, observation, memory, thinking, imagination, intuition, and professional artistry, flexibility, ability to reincarnate and professional and psychological stability.

Today, it is important to study the problems of improving the professional communicative competence of future lawyers. Analyzing the standards of higher professional education over the past few years, it should be noted that the level of requirements for foreign language proficiency for students of non-linguistic educational institutions has significantly increased. In addition, knowledge of a foreign language covers not only the ability to obtain professional training. Accordingly, one of the elements of communicative competence of future lawyers is the possession of a foreign language at a level accessible to the recipient. Communication in general plays a leading role in the professional activities of professionals working in the field of "subject-subjective relations", ie have a profession that is associated with the provision of certain theoretical knowledge or advice, etc. [4, p. 44-48]. That is why learning a foreign language as a means of communication in the process of future professional activity is a priority of the teacher. Little is known about the fact that communicative competence is the knowledge and observance of certain norms of communication in order to attract the attention of the interlocutor, be clear and be able to support the conversation. Thus, the formation of foreign language professional and communicative competence of future lawyers, necessary for them to process and use information in a foreign language is an urgent problem of modern professional higher education. Also, it is necessary to reveal the concept of "communicative competence of the future lawyer" - a set of language knowledge and skills that allow the specialist to choose the means of communication in accordance with the speech situation, as noted in her literature O. Usmanova [5, p. 251-266].

In conclusion it should be stressed, the communicative competence is key and the fact that today the modern specialist works in different socio-economic conditions with representatives of different professional communities and cultures, allows us to identify communicative competence as one of the main links in vocational education. The communicative competence of future jurists has an integrative meaning, because it combines not only the use of the language system, but also a social phenomenon that functions alongside other types of human activity. Today, the modern specialist in law works in different socio-economic conditions with representatives of different

professional communities and cultures, which allows to identify communicative competence as one of the main in vocational education and in the field of knowledge 081 "Law" in particular.

References

1. Vovk NP Development of effective professional communication of a cadet-future employee of the state fire supervision in the educational process of the Ministry of Emergencies of Ukraine / NP Vovk, SA Mukomel // Adult education as a factor of socialization and social protection in modern society: materials International . nauk. and practical . conf. Cherkasy, 2010. 360 p.
2. Kapitanets SV Pedagogical conditions of formation of professional communication at future officers of frontier guards: dis. ... cand. ped. Sciences: 20.02.02 / Captain Svetlana Vladimirovna. Khmelnytsky, 2001. 224 p.
3. Krashenninnikova TV Communicative competence of the National Police Officer: Textbook. Dnipro: Advarta, 2017. 107 p.
4. Юхимець О. І. Інтегративний зміст комунікативної компетентності майбутніх правознавців. ScienceRise: Pedagogical Education, 2017. № 11 (19). С. 44-48. DOI: 10.15587/2519-4984.2017.116815.
5. Храмцова А. Б. Формирование коммуникативной компетентности студентов – будущих юристов // Храмцова А. Б. Вестник СамГУ. 2008. № 1(60). С. 251-266.

Балтаджи П. М.,

к.ю.н., доцент, професор кафедри державно-правових дисциплін ОДУВС

ГУМАНІЗМ: ІДЕЯ, СВІТОГЛЯД, ПРИНЦИП ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ

Ідея гуманізму і її реалізація в суспільстві набула сьогодні нової актуальності, вічна тема залишається предметом наукових досліджень і публічних дискусій. Дослідниками пропонуються нові підходи, напрями, критерії гуманізації, аналізуються історичні тенденції і об'єктивні фактори впливу.

Протягом історії поняття гуманізму змінювалось, наповнювалось новим змістом і значенням. Європейський варіант гуманізму це результат інтеграції античних ідей і християнського світогляду. В епоху Відродження гуманізм проголошувався ідеалом суспільних відносин, принципом державної політики, сутністю освіти, науки, культури. Через століття сфера тлумачення залишається необмеженою, полісемантичний термін знайшов закріплення у багатьох терміносистемах: філософія, соціологія, психологія, економіка, юриспруденція. Разом з тим загальнонауковим є розуміння гуманізму як світогляду, відкритої, динамічної системи, в основі якої ланцюг цінностей – природа – людина – суспільство.

В цілому процес гуманізації характеризується як посилення людяності, справедливості у суспільному житті, визнання цінності людини як особистості, її право на вільний розвиток і виявлення своїх здібностей, утвердження пріоритету блага людини як критерію оцінки суспільних відносин.

Універсальність ідеї поваги до людини і її інтересів, на перший погляд, не викликає сумнівів. Разом з тим, існує позиція щодо залежності змістовного навантаження поняття від певного історичного і соціокультурного контексту. Гуманізм є соціокультурним феноменом, на основі якого, в залежності від цивілізаційного ґрунту і ціннісного середовища, виникають нові соціальні форми. Водночас визнання фактором впливу ментальності і культури певного народу викликає дискусію.

Важко заперечувати вплив технологічних, економічних, соціальних, культурних, наукових і екологічних факторів на процеси гуманізації. Головним критерієм, незалежно від напрямку гуманізації, виступає свобода особи. Заперечення індивідуальної свободи перша ознака дегуманізації. Процес дегуманізації є наслідком складних, як об'єктивних, так і суб'єктивних тенденцій. З одного боку, з часів традиційного суспільства людина була «вбудована» в соціальні рамки, обмежена у можливостях самовизначення і самореалізації. З іншого, на шляху до свободи люди втратили зв'язок з природою, дистанціювались від соціальних інтересів, стали егоїстами, споживачами масової культури. Наука і техніка дали можливість володіти світом, межі свободи сучасної людини здаються умовними. Масове, індустріальне суспільство «проковтнуло» особу. Індивідуальність розчинилась у технократичній культурі. Непомітно для себе, і що важливо, добровільно, люди поступились свободою, втратили здатність критично мислити, робити вибір і нести відповідальність.

У пошуках нового гуманістичного ідеалу набуває цінності ідея суспільного договору, ідея партнерських відносин між особою і суспільством, гарантом яких має виступити держава. Курс на гуманізацію – основна теза модернізації державної політики багатьох країн.

Демократія і права людини історично невід'ємні від гуманізму. Честь і гідність людини, повага до прав і свобод, визнання відповідальності особи перед собою і суспільством, законність, правопорядок – цінності, що поєднують гуманізм і право. Очолює перелік правових цінностей – справедливий, прийнятий

на демократичних засадах закон. Актуальність закону визначається колом інтересів і особливостями людського співіснування. Право – це наука про мистецтво жити в суспільстві, а закон - прояв людяності.

Нажаль ідейне обґрунтування не гарантує результат. Слід звернути увагу на відсутність чіткої інтерпретації політико – правового гуманізму і особливостей його інституціоналізації. Теоретичне розуміння ідей тісно пов'язано з механізмом їх реалізації у суспільному житті завдяки нормативному закріпленню і практичному застосуванню.

У країнах пострадянського простору триває науково-практична дискусія навколо модернізації норм публічного права у напрямі гуманізації. Гуманізм виходить на перший план серед принципів формування сучасної, національної, правової системи. Однак чи орієнтована законотворчість на людину і її інтереси, чи є закон ефективним юридичним засобом захисту прав?

З позиції абстрактного розуміння права, другий розділ Конституції України є доказом гуманізації законодавства, формальною гарантією захисту прав, закріпленням потенційних можливостей. В цьому контексті документ повністю відповідає гуманістичним ідеям.

Залишається дискусійним питання гуманізації кримінального законодавства.

На законодавчому рівні обговорюється перспектива гуманізації покарань, декриміналізації економічних злочинів та внесення змін у Кримінальний кодекс України. Звертається увага на ризик правової патології – невідповідність санкції принципу соціальної справедливості. Розширення судового розсуду сприймається як загроза довільного застосування закону і корупційний фактор.

Оцінюючи якісні параметри змін, які відбуваються у сфері гуманізації законодавства, виникає питання про відповідність нормативних положень реаліям сьогодення. На фоні зростання соціальної нерівності, криміналізації суспільства, розширення меж судового розсуду, орієнтація на інтереси людини виглядає сумнівною. Сьогодні ми потребуємо відновлення зв'язків один з одним, усвідомлення і поваги до наших відмінностей, а також визнання того внеску, який кожен з нас може зробити у розвиток суспільства. В таких умовах найважливішими шляхами розбудови справедливого та гуманного суспільства, слід визнати заохочення людей до поваги один до одного та до вирішення конфліктів у разі їх виникнення на відновних засадах та за допомогою процедур примирення. Пріоритет принципів гуманізму, справедливості, добра і моралі, вимагають реалізації якісно інших підходів урегулювання конфліктів, більш ефективних шляхів до порозуміння конфліктуючих сторін. Саме тому на сучасному етапі розвитку українського суспільства, як один з перспективних та ефективних способів альтернативного вирішення конфліктів, з повним правом може розглядатися медіація.

Література

1. Сучасний словник іншомовних слів./ О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. К.: Довіра, 2006. 789 с.
2. Подковенко Т. О. Інститут медіації: зарубіжний досвід та українські перспективи // Актуальні проблеми правознавства. 2016 Вип. 1. С. 26-29.

Baltovskiy O.,

Doctor of Technical Sciences, Associate Professor, Professor at Odesa State University of internal Affairs

Piadysh V.,

PhD, Associate Professor, Professor at Odesa State University of internal Affairs

Makarova I.,

Master's student in Odesa State University of internal Affairs

DRIVING FORCES OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF STATES

Analysis of the state of socio-economic development of society is impossible without an appropriate model of development, which should reflect the most significant economic and social ties that determine the functioning of the state. The essence of the model is usually evaluated by the ratio of forms of power; the level of development of society and the form of the market environment organization; boundaries and methods of state influence on the economy; the purpose and means of economic policy; sources and scale of financing the economy, etc. Accordingly, modern scientists note the following models of economies [1, 2-5].

Liberal, neoliberal or private-corporate model is typical for the Anglo-Saxon countries (USA, Great Britain, Ireland, New Zealand) [2, 3]. It is characterized by: low share of state property, legislative provision of maximum freedom of market participants, low share of the state budget in the structure of GDP. Disadvantages: heterogeneity of society, significant income differentiation. Advantages: high dynamics of development, flexibility of the economy to adapt to new economic conditions.

Social market economy (socially oriented economy) is typical for EU member states, Canada and Israel. It is sometimes called the social-democratic (social-liberal) model. It is characterized by the redistribution of private sector

income through the tax system. The share of the state budget in GDP exceeds 50%, the system of social support is developed, the regulation of labor relations is carried out not at the level of enterprises, but at the national level. Often the social components predominate in the functioning of the economic complex (Swedish model), which in the long run may lead to a decrease in business activity and investment outflow. Disadvantages also include high unemployment, state budget deficit, low efficiency of the state enterprise. In the modern European Union, there is a process of convergence of social models, when the least developed countries try to bring their indicators to the EU average, and the most successful – to reduce spending on some social needs, which ten years ago were recognized as basic.

The Asia-Pacific model (Japan, South Korea, Taiwan, Singapore) is an example of rare harmonization of the interests of entrepreneurs and the state, the export orientation of the economy and the orientation of enterprises for the long run [3, 75]. In addition, the Asia-Pacific model is characterized by the spirit of collectivism and paternalism in production, increased influence on the social reproduction of the human factor, the presence of highly integrated forms of rapid economic growth (Keiretsu, Chaebol), in which the state tries to support domestic companies [4, 1-4]. By the mid-90s of the twentieth century, the successes of the countries of this region were called the "Asian miracle." However, the economic crisis of the late 1990s significantly affected the forecasts for further economic growth. Disadvantages include the merging of the interests of the state and private corporations, which leads to the emergence of natural monopolies, closed domestic market, limited social guarantees, a fairly long working week.

The socialist model is represented by a small number of countries already mentioned (Cuba, Vietnam, North Korea) [5, 15]. The planned economy that prevailed in them led to significant distortions in production and distribution, exhausted the extensive path of economic development and formed a low competitiveness of the national economy. In China, formed a very original, different from other models of socio-economic growth. Quite an original, different from others model of socio-economic growth was formed in China [6, 130].

It is currently impossible to determine which model operates in Ukraine. There is a situation when the slogans of the harmonious socio-economic development of the society proclaimed by the state remain unrealized considering the objective and subjective reasons. Thus, in Ukraine, all models of development operate in fragments at once, and therefore none of them, as a systemic and systematic phenomenon. Hence, the crisis state of socio-economic development of the state is quite natural. It is also burdened by the turmoil in the world economy, especially the global financial crisis.

The transition from the model of social behavior of business, limited by the formula "payment of taxes and salaries plus charity" to a full-scale socio-economic partnership is for Ukraine one of the defining political and economic priorities and tasks of the current stage of socio-economic development and should become a concrete product of economic dialogue. It is this transition that will form the basis for the formation of a socially oriented market economy in which economic development has an obvious and transparent social effect, and social policy does not look like an alternative, but the basis of economic development policy.

Methods of state influence on the socio-economic development of the country should be divided into administrative and economic.

Administrative methods are based on the state power and are a set of measures of prohibitions, permits and coercion (establishment of rules, licensing, quotas). They provide for regulatory actions related to the provision of legal infrastructure and are aimed at creating a legal framework for the functioning of the economy. They are designed to: ensure stable conditions for businesses of all forms of ownership; protection of competition; elimination of information asymmetry, guarantee of property rights and freedom of economic decision-making. The state has a direct influence on the activities of market participants in the following areas: promoting competition and restricting monopolistic activities, limiting negative externalities, protecting the national market, licensing certain types of business activities; introduction of a system of norms and standards in the field of product quality, in the field of environmental protection, etc.

Economic methods of state influence on the socio-economic development of the country are adequate to the nature of the market. They are related to the use of financial resources by the state and directly affect market conditions and indirectly – to producers and consumers, i.e. economic regulation operates through the market and its mechanisms. Economic methods are a set of measures of state influence, which create appropriate conditions for directing market processes to the field of state interests. These regulatory measures are associated either with the creation of an additional material incentive, or with a reduction in the risk of financial loss. The main methods include fiscal policy, monetary policy, indicative planning.

Thus, sustainable socio-economic development of society and the state is possible only with the harmonious application of all aspects of time-tested methods of state regulation.

REFERENCE

1. Ghai K. K. Six Models of Development. Your Article Library. January 2015. P. 1-8. Available at: <https://www.yourarticlelibrary.com/political-science/six-models-of-development/40382>

2. Kath E. Beyond the Liberal Development Model: linking Social Capital with State Capacity. ResearchGate. January. 2011. P. 1-6. Available at: https://www.researchgate.net/publication/45657953_Beyond_the_liberal_development_model_Linking_social_capital_with_state_capacity
3. Litsareva E. Success Factors of Asia-Pacific Fast-Developing Regions' Technological Innovation Development and Economic Growth. International Journal of Innovation Studies. Volume 1, Issue 1, 2017, P. 72-88. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2096248718300079>
4. South Korea's Chaebol Challenge. Council on Foreign Relations. May 4, 2018. Available at: <https://www.cfr.org/backgrounder/south-koreas-chaebol-challenge>
5. Bresser-Pereira L.K. Models of developmental state. San Paulo School of Economy. Setembro de 2016 P. 21. Available at: <http://www.bresserpereira.org.br/papers/2016/350-Models-developmental-state-TD-426.pdf>
6. Li, H. (2015). The Chinese Model of Development and Its Implications. World Journal of Social Science Research, 2(2), 2015.P. 128-138. Available at: https://scholarworks.merrimack.edu/pol_facpub/18

Баськов В. В.,

викладач кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки ОДУВС

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПОЛІЦІЇ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН ЩОДО ПРИПИНЕННЯ ГРУПОВИХ ПОРУШЕНЬ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ, А ТАКОЖ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ В УМОВАХ МІСТА

У попередніх дослідженнях нами неодноразово зазначалося, що велике значення в процесі забезпечення публічного порядку та безпеки має діяльність підрозділів Національної поліції України, оскільки на них чинним законодавством покладено виконання цієї функції. Така ж тенденція спостерігається і в розвинених зарубіжних країнах, де головна роль щодо підтримки публічного порядку і безпеки відведена правоохоронним органам, а саме поліції. Особливості, форми і методи забезпечення публічного порядку та безпеки під час масових заходів в умовах міста, а також припинення масових заворушень різні для різних країн світу і мають різні рівні дієвості. Вивчення та аналіз цих особливостей є надзвичайно важливим для вдосконалення вітчизняного законодавства з питань забезпечення публічного порядку та безпеки і припинення масових заворушень в умовах міста.

Зарубіжний досвід діяльності поліції досліджували ряд вітчизняних і зарубіжних вчених: П. Абрахам, М. М. Біргеу, Л. Д. Варунц, Т. А. Васильєва, Т. Д. Гаврилюк, В. Д. Гвоздецький, А. В. Долинний, В. А. Заріс, С. С. Коломойцев, С. Я. Коненко, Р. Крошоу, Г. Г. Мошак, І. Л. Олійник, А. С. Передерій, М. П. Пихтін, Ю. І. Римаренко, В. А. Січкара, Є. Ю. Соболев, О. Д. Терещук, В. Л. Фільштейн, А. С. Юнін, А. Н. Ярмиш та інші. Однак, зарубіжний досвід під час припинення групових порушень публічної безпеки і порядку при масових заворушеннях, саме в умовах міста і, зокрема, можливості його застосування в Україні практично не досліджувалися, дані питання в юридичній науці висвітлені досить фрагментарно.

На нашу думку, дослідження закордонного досвіду щодо забезпечення поліцією публічного порядку та безпеки, а також припинення масових заворушень в різних країнах світу, стає доцільним, враховуючи положення Європейської конвенції про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, зокрема, футбольних матчів, від 19.08.1985 р. Вибір нами саме цього міжнародного акту обумовлений тим, що саме спортивні масові заходи найчастіше проводять в межах міста, де активно мають випадки порушення публічного порядку та безпеки, які можуть перейти в масові заворушення.

Так відповідно до ст. 3 цієї конвенції держави, які є сторонами цієї угоди, для забезпечення публічного порядку та недопущення насильства під час спортивних масових заходів, зобов'язуються вживати таких заходів: забезпечити достатню кількість ресурсів для охорони публічного порядку на безпосередньо стадіонах, прилеглих до них територіях і на шляхах, якими будуть користуватися глядачі; сприяння тісному співробітництву між підрозділами поліції в різних населених пунктах, яке полягає у своєчасному обміні інформацією; застосування законодавства, яке б передбачало покарання і прийняття необхідних адміністративних заходів щодо осіб, які будуть визнані винними в порушенні публічного порядку, а також правопорушень пов'язаних із насильством з боку глядачів; забезпечення належної матеріальної інфраструктури, яка б забезпечувала безпеку глядачів і яка дозволяла ефективний контроль за натовпом з боку органів поліції; забезпечення розмежування груп уболівальників суперників; виявлення та ізоляція наявних або потенційних порушників публічного порядку та безпеки, а також осіб в стані наркотичного або алкогольного сп'яніння за межі стадіонів; проведення перевірок при вході на стадіон на предмети, які можуть бути використані в якості знаряддя насильства; забезпечення співпраці між відповідальними особами та органами перед матчами для визначення шляхів здійснення контролю за натовпом та спільного застосування відповідних правил [1].

Вважаємо, що застосування зазначених заходів необхідно не тільки при проведенні спортивних заходів, але й під час проведення будь-яких інших масових заходів в умовах міста. До речі застосування більшості з цих заходів підтверджено практичним досвідом багатьох зарубіжних країн. Розглянемо докладніше особливості забезпечення поліцією публічної безпеки і порядку в деяких розвинених зарубіжних країнах.

У першу чергу, в цьому напрямку звертає на себе увагу практичний досвід Німеччини, яка має дворівневу систему поліції – федеральну і поліцію земель. Відповідно при забезпеченні публічного порядку та безпеки і в разі виникнення групових порушень під час проведення масових заходів при необхідності залучаються як підрозділи поліції земель, так і федеральної поліції. Це правило, передбачено чинним німецьким законодавством.

Крім того, в Німеччині існують спеціальні підрозділи, які здійснюють охорону публічного порядку і безпеки. Ці підрозділи є частиною структури Федерального відомства Міністерства внутрішніх справ. На місцевому рівні у всіх федеративних землях забезпеченням публічного порядку і безпеки займається поліція охорони публічного порядку і поліція готовності. До функцій поліції готовності насамперед відноситься допомога іншим підрозділам поліції під час масових заворушень. Разом з тим для охорони правопорядку під час маніфестацій та інших політичних подій загальнодержавного характеру залучається Федеральна прикордонна охорона [2, с. 49].

У Великобританії особливості забезпечення публічної безпеки прописані в Законі Сполученого Королівства «Про поліцію» від 1996 року. Згідно з вищезазначеним Законом, головним завданням є забезпечення охорони публічного порядку всіма поліцейськими, незважаючи на спеціальне звання та займану посаду [3, с. 462].

У той же час у Великобританії вся система поліції складається з поліції, яка носить форму, і так званої поліції «в штатському», але чіткого розмежування між тим на кого з них покладено функцію охорони публічного порядку та попередження правопорушень, не має. Разом з тим передбачено, що всі правоохоронці у формі виконують функції попередження правопорушень, охорони і забезпечення публічного порядку. Отже, в цій країні несення патрульної служби становить 55-60% усього робочого часу поліції [4, с. 93].

Також позитивний досвід Великобританії з охорони і забезпечення публічного порядку для подальшого використання його в діяльності Національної поліції України, зокрема, патрульної поліції, полягає в наступному:

- патрульні поліцейські Великобританії при патрулюванні намагаються попередити скупчення груп людей, які знаходяться в місцях відпочинку ввечері і вночі, з метою запобігання масових правопорушень;
- поліція підтримує тісний зв'язок з жителями тих регіонів, де зосереджені розважальні заклади і де найчастіше можуть виникати порушення публічного порядку (зв'язок підтримується по телефону або шляхом прямих контактів поліції з громадянами);
- широко використовуються технічні та електронні засоби спостереження (відеокамери і т.п.);
- введено обов'язковий обшук відвідувачів розважальних закладів з метою зменшення фактів вживання і продажу наркотичних засобів.

На відміну від вище розглянутих країн, у Франції функції щодо забезпечення публічної безпеки та порядку виконує не поліція, а Національна жандармерія. Повноваження французької поліції регламентується Законом «Про посилення безпеки і захисту свободи особистості» від 1981 року. Вищевказаний Закон досить докладно і чітко регламентує її діяльність по боротьбі зі злочинністю та охороні публічного порядку [3, с. 463]. Жандармерія за своїми ознаками, більше схожа на французьку армію, така схожість зазвичай не є характерною для поліцейських установ. Жандармерія у Франції обслуговує більше 90% держави і підпорядковується Міністерству оборони, поліція, в свою чергу, інші 10% і підпорядковується Міністерству юстиції [5, с. 48]. Відповідно практично більшу частину функцій в сфері забезпечення публічної безпеки та правопорядку у Французькій республіці виконує жандармерія.

Таким чином, на підставі викладеного можна зробити висновок, що для розвинених країн Європи характерно наступне: поліція не застосовує сили до того моменту, поки учасники мирного зібрання не починають здійснювати насильницьких дій, створюючи тим самим масові заворушення; застосування силових методів з боку поліції має місце тільки тоді, коли інші тактичні дії не приносять бажаного, позитивного результату; будь-яке застосування сили правоохоронцями має бути мінімальним для відновлення публічної безпеки та правопорядку; поліція надає можливість учасникам зборів розійтися самостійно, мирним шляхом з метою забезпечення публічного порядку та безпеки під час масових заходів. Вважаємо, що зазначений зарубіжний досвід є необхідним для впровадження в діяльність підрозділів Національної поліції України.

Література

1. Про ратифікацію Європейської Конвенції «Про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і зокрема футбольних матчів»: Закон України від 15.11.2001. № 2791-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_003#Text (дата обращения 16.09.2020).

2. Конституції країн парламентської демократії / Під ред. В.М. Кампо; Львівський ун-т. Київ: Інститут державного управління і самоврядування при КМУ, 1994. (До правової держави; Вип. 2). С. 47-50.

3. Соболев Є. Ю., Коломойцев С. С. Досвід організації та діяльності поліції провідних країн Європи. Форум права. 2010. № 2. С. 461-466: URL:<http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10cejppk.pdf> (дата звернення 16.09.2020).

4. Report of the Commissioner of Police of the Metropolis 1995/96 / Secretary of State for the Home Department. London, 1996. P. 93

5. Dien F. Maintien de l'Ordre et defense, Preparation au concours d'admission a l'Ecole de formation des officiers de gendarmerie. Paris, Centre de documentation, 1996. P. 48.

Бахчеван Є. Ф.,

т.в.о. завідувача кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції ОДУВС

Мельник Н. С.,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування ОДУВС

НАДАННЯ НЕВІДКЛАДНОЇ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПРИ ПОРАНЕННІ ОСОБИ АБО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННІ ЗАТРИМАННЯ ЗЛОЧИНЦЯ

Протягом останніх років в Україні широко застосовуються найкращі міжнародні стандарти надання домедичної та медичної допомоги, розроблені фахівцями з країн членів НАТО. Військовослужбовцями та працівниками правоохоронних органів різних держав виділяється та використовується термін «Тактична медицина», під яким ми розуміємо ряд заходів – алгоритмів, які застосовуються та використовуються як на полі бою так і надзвичайних ситуаціях цивільного життя, в яких на місці події як правило першим опиняється поліцейський або інший працівник правоохоронного органу. Якщо навіть першими на місце події, або за прямим викликом через лінію 103, прибувають медичні працівники, бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги, в ситуаціях в яких можлива ескалація конфлікту вони не ризикуватимуть у зоні з недостатнім рівнем безпеки, навіть якщо існує ризик для життя постраждалого!

Закон України «Про Національну поліцію» п. 4 ст. 18, п. 14 ч. 1 ст. 23, ч. 3 ст. 37 та ч. 4 ст. 43 [1], закріплює серед основних обов'язків поліцейського надання поліцейськими невідкладної – тобто домедичної та медичної допомоги особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я, а також особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу. Що підкреслює особливе спрямування національного законодавства на обов'язок держави в особі її органів щодо збереження життя людини та її здоров'я. Ця норма віддзеркалює норми ст. 12 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» [2], відповідно до якої особами, які зобов'язані надавати домедичну допомогу людині у невідкладному стані, є, зокрема, поліцейські, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти практичними навичками надання домедичної допомоги. Враховуючи це, за ненадання без поважних причин на місці події домедичної допомоги або необґрунтовану відмову в її наданні передбачено кримінальну відповідальність спеціальних суб'єктів, яким є поліцейський (ст. 135 КК України «Залишення особи в небезпеці») [3]. Таким чином, у навчання та діяльність поліцейського має бути запроваджено найкращі стандарти з надання невідкладної допомоги людині. Причому навчання поліцейських має бути практично спрямованим із обов'язковим забезпеченням ними заходів особистої безпеки, містити як типові алгоритми дій як у повсякденній обстановці, так і алгоритми дій в умовах екстремальних ситуацій або надзвичайних подій.

Світова практика надання домедичної допомоги свідчить, що правильність алгоритму дій та швидкість реакції поліцейського, який, як правило, потрапляє на місце події до прибуття кваліфікованої медичної допомоги, значно впливають на ефективність допомоги та можливість збереження життя постраждалих. При цьому необхідно зазначити що більша частина працівників поліції не мають необхідного обладнання та достатнього рівня знань і медичної підготовки для надання допомоги, або не можуть використати свої знання, що пов'язано з психологічною складовою під час надання домедичної допомоги, особливо щодо складних видів травм. Разом з цим безпосередньо сам поліцейський під час виконання службових завдань також може потрапити в ситуацію, яка призводить до травмування та загибелі. З іншого боку, випадків загибелі поліцейських при виконанні ними службових завдань можливо уникнути або мінімізувати їх наслідки завдяки виробленню та виконанню чітких єдиних алгоритмів дій під час надання домедичної допомоги поліцейськими. На нашу думку поліцейський в незалежності від посади яку він обіймає повинен володіти не тільки теоретичними знаннями, а й

навичками та прийомами застосування алгоритмів надання першої домедичної підготовки за загальноприйнятими у світі стандартами надання невідкладної допомоги. Серед протоколів з надання невідкладної домедичної допомоги в різних ситуаціях, які дозволяють досягати гарних результатів і зменшення чисельності загиблих від поранень, найбільш знайомими є: TCCC (Tactical Combat Casualty Care) – «Тактична допомога пораненим у бою», CLS (Combat Life Saver) – «Порятунок життя під час бою», TECC (Tactical Emergency Casualty Care) – «Тактична екстрена медицина», 68W (Combat medic) – «Боець-рятувальник».

Проте єдиного типового або узгодженого між міністерствами та відомствами плану підготовки поліцейських з цього питання й досі не вироблено і не затверджено, так само як не розглянуто і стандартні операційні процедури, які містять чіткі алгоритми дій поліцейських у типових та екстремальних ситуаціях, а наразі мають включати також найбільш вірогідні медичні проблеми та правильні подальші дії.

Разом з цим наказом Міністерством охорони здоров'я України від 29.03.2017 № 346 «Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти», затверджено навчально-тренувальні програми трьох рівнів з підготовки осіб, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні надавати домедичну допомогу, одна з яких Курс домедичної підготовки "Перший на місці події", який розроблено для навчання осіб які першими прибули на місце події, як індивідуально, так і в складі груп до появи професійних медичних працівників. Перший на місці події – це людина, що виконує базові маніпуляції для порятунку життя постраждалого з використанням мінімального набору обладнання або за його повної відсутності. Головне завдання першого на місці події – розпочати процес надання невідкладної медичної допомоги тим, хто цього потребує. Курс передбачає розгляд базових понять про будову тіла людини і роботу органів та систем, а також навчання основних принципів і навичок, необхідних для оцінки стану постраждалого і надання домедичної допомоги в екстремальних умовах до прибуття бригади екстреної медичної допомоги та зарахований на 48 годин (1 година навчання – 60 хвилин). Практична частина відбувається у групах, які складаються з одного інструктора і не більше ніж восьми слухачів. Матеріал курсу ґрунтується на уніфікованих клінічних протоколах медичної допомоги та на алгоритмах міжнародних курсів Emergency Medical Responder, BLS, ITLS, PhTLS [4].

Підводячи підсумок доповіді необхідно підкреслити що, одним з пріоритетів професійної підготовки поліцейських (первинної професійної підготовки, післядипломної освіти, підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання та службової підготовки), є навчання діям з надання домедичної підготовки працівниками поліції як у повсякденній обстановці, так і в умовах кризових ситуацій (екстремальних або надзвичайних подій) з можливою ескалацією медичних проблем та алгоритмами їх усунення. Це мають бути надбані навички практичного застосування теоретичних знань з невідкладної домедичної допомоги шляхом правильного оцінювання конкретних подій (оперативної обстановки) з прийняттям правомірного рішення, забезпечення особистої безпеки та психологічної готовності до подій з різним ступенем ризику. Тож потреба інтеграції загальноприйнятих у світі стандартів надання невідкладної допомоги у різних ситуаціях у підготовку та діяльність поліцейських є очевидною.

Також на нашу думку, необхідно узгодити між міністерствами єдиний типовий план підготовки поліцейських та інших працівників правоохоронних органів, з питання надання невідкладної домедичної допомоги і затвердити стандартні операційні процедури, які будуть містити чіткі алгоритми дій правоохоронців у типових та екстремальних ситуаціях.

Література

1. Закон України «Про Національну поліцію» // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 40-41. Ст. 379.
2. Закон України «Про екстрену медичну допомогу» // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2013. № 30. Ст. 340.
3. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25-26. Ст. 131.
4. Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29.03.2017 № 346.
5. Екстрена медична допомога: догоспітальний етап. Новий клінічний протокол: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05.06.2019 № 1269.
6. Тактична медицина для підрозділів спеціального призначення // С. Березан, С. Ротчук, ПП «МВЦ «Медінформ». К., 2016. 146 с.

НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Реформування поліції у 2015 році активізувало дискусію щодо моделі підготовки поліцейських для України. На сьогодні первинна підготовка поліцейських здійснюється на базі вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання та установ (закладів) Національної поліції, що діють для забезпечення організації відповідної спеціальної підготовки поліцейських, уперше прийнятих на службу в поліції, а також підвищення кваліфікації і перепідготовки молодшого складу поліції, проведення окремих видів службової підготовки поліцейських [1]. Таким чином, передбачена як відносно короткострокова підготовка поліцейських на базі академій поліції, так і більш ґрунтовна та повна підготовка у вищих навчальних закладах системи МВС. Останніми роками роль вищих навчальних закладів у такій підготовці необґрунтовано ставиться під сумнів, посиляючись на досвід інших країн світу, де поліцейські не отримують вищої освіти, а проходять короткотривалу підготовку і приступають до несення служби у практичних підрозділах. Спробуємо дослідити сучасні тенденції у цьому питанні.

На сьогодні в країнах світу не існує єдиної універсальної моделі підготовки поліцейських. Це і зрозуміло, оскільки навіть глобалізація передбачає врахування національних особливостей. Навчальні заклади, які надають первинні знання з поліцейської діяльності, дуже різні за своїм характером та умовами навчання. Кожна країна світу має свою специфічну модель підготовки поліцейських, навіть якщо ці держави відносяться до одного регіону.

Доволі розповсюджений варіант на сьогодні – це проходження первинної підготовки у академіях/школах/коледжах поліції. Але поступово країни світу відходять від цієї моделі. Останніми роками зарубіжними науковцями були проведені численні дослідження щодо найкращого підходу до навчання поліцейських. Сучасна злочинність доводить, що отримання знань на рівні поліцейських академій, в яких новобранці отримують комплекс мінімальних необхідних знань – цього вже недостатньо. Тож більшість країн світу переглядає свій підхід до системи підготовки поліцейських і поступово створює умови для того, аби поліцейські отримували вищу освіту. Дійсно, сучасному поліцейському в будь-якій країні світу потрібно ефективно протидіяти злочинності. Сучасній злочинності притаманний транснаціональний характер, численні корумповані зв'язки, висока диджиталізація, тож для протидії цим явищам поліцейському необхідно мати гострий розум та різносторонній розвиток, що досягається лише опануванням значної кількості навчальних дисциплін.

Розмежовуючи за своїми значеннями навчання (training) та освіту (education) професорка М. Хаберфельд підкреслює, що мета навчання – навчити конкретному методу виконання завдання або реагування на запропоновану ситуацію. Навчальна дисципліна, як правило, вузька за змістом. Освіта передбачає вивчення загальних концепцій, понять, політик, практик та теорій [2, 32]. Тобто при навчанні, яке пропонується на рівні поліцейських академій, навчають, по-суті, алгоритму дій реагування на різні події. Але ж це не та професія, де можна завчити певні «формули» поведінки і цього буде достатньо. Поліцейська діяльність передбачає безліч ситуацій, які просто неможливо передбачити. І завчені алгоритми, звичайно, допоможуть вирішити якісь задачі, але далеко не всі. На противагу цьому вища освіта створює різносторонню особу, яка не тільки володіє певними знаннями, а в першу чергу здатна бачити проблему з різних ракурсів. Чим більше різних знань в особі, тим більше факторів вона враховує при прийнятті рішення. Така особа здатна передбачити можливі труднощі та знайти вихід із складної ситуації. Також сучасна вища освіта передбачає не тільки отримання знань, а в першу чергу набуття певних компетенцій, здобуття яких на рівні вищої школи дозволить в повній мірі застосовувати отримані знання на практиці. Ми погоджуємося з думкою науковців, що в сучасному світі знання вже перестали бути «символічним капіталом», тому сьогодні важливим стає не процес їх отримання, а вміння практично їх реалізувати під час розв'язання конкретних соціальних завдань [3, 89].

Одним із прикладом того, що здобуття вищої освіти має переваги над навчанням в рамках поліцейських академій, може служити наступна емпірика. Цікаве дослідження було проведено в США щодо зв'язку між освітою, яку отримали поліцейські, та рівнем сили, яку вони застосовують при арешті. Участь у дослідженні взяли 425 працівників поліції зі 146 поліцейських підрозділів з 6 штатів (Нью-Йорк, Аризона, Каліфорнія, Коннектикут, Нью Джерсі та Вашингтон) [4, 84]. Дослідники прийшли до висновку, що рівень освіти прямо пропорційний рівню застосування більш насильницьких методів при здійсненні арешту. При чому, чим вище освіта, тим менше застосовуються насильницькі заходи впливу [4, 119-120].

Провідні країни світу вже давно зрозуміли переваги вищої освіти для практичної діяльності. Проаналізувавши результати реформування системи освіти поліцейських у країнах Європи та Азії, І. В. Клименко дійшов висновку, що, не дивлячись на різні підходи до навчання поліцейських, більшість європейських та американських дослідників переконливо ставлять питання про необхідність щонайменше

чотирирічної підготовки правоохоронців, аргументуючи це тим, що, в порівнянні з їх менш освіченими товаришами по службі, поліцейські з вищою освітою є менш авторитарними та догматичними, більш обачливими, мають кращі комунікативні навички та характеризуються більш позитивним ставленням до проблем співпраці з громадою [5, 17].

Тож наразі європейські країни переходять на університетський рівень навчання поліцейських і здобуття ними не просто професії, а саме освіти. Це передбачає тісну співпрацю в вищих навчальних закладах. За переконанням зарубіжних науковців, програми університетської підготовки – це найкращий механізм для надання систематизованих професійних знань, а також тестування здобувачів з метою перевірки отриманих знань, що відповідають їх професії [6, 26]. На думку англійських дослідників, такі нові підходи до навчання охоплюють ширшу та глибшу підготовку та освіту для поліцейського. Нові програми розроблені для підвищення навичок поліцейського адаптуватися до змін на протязі всій його служби. Це було досягнуто включенням в таку програму розвиток навичок вирішення проблем, критичного мислення та аналізу, рефлексії, незалежного прийняття рішень та запровадження ефективних практик. Зрозуміло, що ця програма значно виходить за межі навичок, які можна отримати під час навчання в академії поліції і відповідає освітньому рівні 6 (тобто бакалавра – прим. автора). Особи, що здобули такий рівень добре підготовлені до застосування здобутих навичок, застосування стратегій вирішення проблем та особистого судження в різних контекстах [7, 8].

Таким чином, проаналізувавши зарубіжні публікації за останні декілька років, можна дійти висновку, що єдиної уніфікованої системи підготовки поліцейських немає, а кожна держава орієнтується на свої національні традиції, потреби та виклики. Значна кількість країн світу переходить від підготовки в поліцейських академіях до здобуття поліцейськими вищої освіти. Нові підходи навчання поліцейських передбачають тісну взаємодію з вищими навчальними закладами, які надають освітні послуги.

Не можна не відзначити, що у той час, як деякі держави лише прямують до цього, в Україні давно вже поліцейські здобувають вищу освіту та отримують освітній рівень бакалавра або магістра. І дуже прикро, що в нашій державі існують тенденції щодо зворотного руху – перехід від університетської освіти до освіти на рівні поліцейських академій. У той час, як передові країни світу рухаються вперед і прагнуть підвищувати рівень освіти поліцейських, окремі сили в Україні свідомо прагнуть знизити рівень підготовки українських поліцейських. Тому вважається за потрібне здійснювати подальші наукові пошуки у сфері дослідження позитивних практик зарубіжних країн щодо освіти поліцейських. З цього приводу необхідно зазначити, що важливо звертатися саме до сучасного досвіду, оскільки реформування в цій сфері відбуваються останні декілька років, тож доречно використовувати саму сучасну інформацію, яка містить опис подібних реформ, на наш погляд, не пізніше 2016 року, а краще з 2019 року.

Що стосується реформування відомчої освіти в Україні, вважається необхідним додатково вивчити це питання з точки зору переваг та недоліків. Беззаперечно, що з цього приводу потрібно прийняти обґрунтоване рішення щодо найкращої моделі навчання, яка відповідає не лише європейським тенденціям, але й українським традиціям та реаліям. З цієї метою необхідно здійснити ретельні дослідження щодо перспективи обраної моделі навчання та підготувати відповідну базу. Невиважені рішення можуть привести до руйнації освіти поліцейських, що у найближчій перспективі може призвести до зниження рівня професіоналізму працівників поліції та інших негативних явищ як у самій системі МВС України, так і у суспільстві в цілому.

Література

1. Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції : Наказ МВС України від 16.02.2016 № 105. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16#Text> (дата звернення 07.03.2021)
2. Habermas, M. R. Critical Issues in Police Training. Upper Saddle River: Pearson Education/Prentice Hall, 2002. 336 p.
3. Айзенбарт М. Сутність понять «компетентність» і «компетенція» в сучасній науковій парадигмі. Молодь і ринок. 2017. № 3. С. 88-92.
4. Vespucci J. Police Officers and College Education: The Association of Police Officer College Education and the Level of Force Used by a Police Officer in Gaining Compliance in Arrest Situations. CUNY Academic Works. 2019. URL: https://academicworks.cuny.edu/gc_etds/3072 (дата звернення 07.03.2021)
5. Клименко І. В. Психологічні контексти поліцейської підготовки та поліцейської освіти в зарубіжних дослідженнях. Право і Безпека. 2016. № 4. С. 12-19.
6. Clark R., Livingstone D.W., Smaller H., editors. Teacher Learning and Power in the Knowledge Society. Rotterdam, Netherlands: Sense Publishers; 2012. 66 p.
7. Policing Education Qualifications Framework Initial entry routes Learning to date: development and implementation, 2016 to 2019. College of Policing Limited, 2020. 43 p.

Боксгорн А. В.,
аспірант кафедри адміністративного права та адміністративного процесу ОДУВС,
викладач кафедри державно-правових дисциплін ОДУВС, юрисконсульт ТОВ "Гідрохаус"
*Науковий керівник: **Калянов Д. П.,** д. ю. н., професор,*
завідувач кафедри державно-правових дисциплін ОДУВС

ЗАКОН УКРАЇНИ "ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ": МІСЦЕ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ АДМІНІСТРУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ТА РОЛЬ У ВИРІШЕННІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Реалізація державою господарських, управлінських, соціальних та інших функцій неможлива без створення належної економічної бази, матеріальним втіленням якої є бюджет. Бюджети різних рівнів формуються відповідно до положень діючого законодавства, переважна більшість норм якого визначають правову природу та порядок стягнення податкових платежів. Однак варто зазначити, що висока питома вага податкових надходжень характерна тільки для загальнодержавного рівня, місцеві бюджети формуються у більшому обсязі завдяки трансфертам, субвенціям та іншим надходженням, визначених законом про Державний бюджет України. Саме тому питання реформування та удосконалення правового регулювання адміністрування місцевих податків та зборів у напрямі нагромадження більшої кількості фінансових ресурсів у місцевих бюджетах, ще й в розрізі вектору на євроінтеграцію, є надзвичайно актуальним. Сьогодні завданням місцевих податків і зборів є формування дохідної частини бюджетів місцевих рівнів; сприяння забезпеченню фінансової автономії органів місцевого самоврядування для вирішення підвідомчих їм питань у рамках проведення бюджетної децентралізації. Вона, у свою чергу, має сприяти забезпеченню ефективного функціонування дворівневої бюджетної системи та створювати умови для реалізації повноважень органами влади всіх рівнів, що спрямовані на виконання, перш за все, соціальної функції держави. Вирішення нагальних питань та досягнення поставленої мети неможливе без аналізу попередніх помилок та надбань у галузі адміністрування податків не тільки на теренах України, а й у зарубіжних країнах. Серед причин недостатнього фінансового забезпечення місцевого самоврядування, а відтак незадовільного розв'язання гострих економічних та соціальних проблем у регіонах – невідповідність інституту місцевих податків і зборів, який не відповідає загальноновизнаним у світовій практиці принципам фіскальної достатності, економічної ефективності, соціальної справедливості, стабільності та гнучкості оподаткування. Зокрема, до прийняття Податкового кодексу України обсяг надходжень місцевих податків і зборів був настільки малий, що вигідніше відмовитися від впровадження деяких їх різновидів, ніж витратити фінансові ресурси на організацію податкового адміністрування. З нашої точки зору, зазначені теоретичні положення, головним чином, пов'язані з відсутністю чіткого механізму справляння місцевих податків і зборів [3, С. 63].

Місцеві податки і збори, аби стати регулятором місцевого економічного розвитку, справлятися із роллю стимула підприємницької діяльності, виконувати фіскальну функцію, сприяти ефективному використанню природних ресурсів тощо, мають стягуватися ґрунтуючись на загальних принципах оподаткування, оскільки велика кількість змін та доповнень у податковому законодавстві мають не тільки позитивний вплив на стабільність податкових правовідносин. Ми погоджуємося із тим, що податкова система повинна включати досить широке коло податків різної цілеспрямованості, оскільки практично неможливо щоб одночасно в одному податку реалізувалися обидві функції (фіскальна та регулююча) [4, С. 42-43]. Проте сьогодні питання правового регулювання адміністрування податків і зборів не є виключною прерогативою Податкового Кодексу України.

Класифікація джерел права направлених на адміністрування місцевих податків і зборів може здійснюватися за багатьма критеріями, що застосовуються в теоретичній класифікації правових актів.

Наприклад, за їх спрямованістю, змістом і функціональним призначенням. Їх у свою чергу можна розділити на дві категорії: 1. Законодавство про адміністрування місцевих податків і зборів, де головна роль належить Податковому кодексу України. 2. Законодавство, яке встановлює повноваження суб'єктів, у сфері адміністрування місцевих податків і зборів – Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 № 236 «Про державну фіскальну службу України».

Безперечно, що для класифікації нормативно-правових актів галузі місцевого оподаткування слід застосувати також ієрархічний принцип їхнього поділу – поділу за юридичною силою за юридичною силою: 1. Конституція; 2. Кодекси; 3. Закони; 4. Укази глави держави; 5. Постанови уряду; 6. Правові акти міністерств, служб та агентств; 7. Акти регіональних органів влади; 8. Муніципальні правові акти. Подібну класифікацію пропонує здійснювати С.В. Сарана [6, С. 449]. Однак в рамках нашого дослідження ми хотіли б зупинитися саме на Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні». Він, на думку багатьох дослідників муніципальних правовідносин є нормативно-правовим актом, прийнятим для

деталізації конституційних норм направлених на регулювання діяльності органів місцевого самоврядування [1, С. 544; 7, С. 50; 2, С. 72]. Закон нормативно встановлює ряд основоположних визначень юридичних категорій, що фігурують у муніципальних відносинах, у тому числі поняття «місцеве самоврядування», яким, відповідно до ч.1 ст. 2 Закону є, гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України. Закон також визначає організаційно-правову основу місцевого самоврядування, формулює загальну та виключну компетенцію сільських, селищних, міських рад; повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад; права та обов'язки сільського, селищного, міського голови; повноваження районних та обласних рад. Він нормативно регулює матеріальну та фінансову основу місцевого самоврядування; гарантії місцевого самоврядування та інше [5].

Ключовою нормою, направленою на регулювання права встановлювати місцеві податки і збори є ст. 69 Закону, ч.1 якої обумовлює, що органи місцевого самоврядування відповідно до Податкового кодексу України встановлюють місцеві податки і збори. Місцеві податки і збори зараховуються до відповідних місцевих бюджетів у порядку, встановленому Бюджетним кодексом України з урахуванням особливостей, визначених Податковим кодексом України [5].

Щодо податкових повноважень, то Закон, п.п. 24, 28 та 34 ч. 1 ст. 26, обумовлює виключну компетенцію представницьких органів місцевого самоврядування (сільських, селищних, міських рад) на:

- встановлення місцевих податків і зборів відповідно до Податкового кодексу України;
- прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах, а також земельному податку;
- затвердження ставок земельного податку відповідно до Податкового кодексу України.

Крім питань, зазначених вище, виключною компетенцією представницьких органів місцевого самоврядування, які вирішуються на пленарних засіданнях міських рад (міст з районним поділом), є встановлення нормативів централізації коштів від земельного податку на спеціальних бюджетних рахунках районів міста [5] та інше.

Література

1. Бааджи Н. А. Адміністративний розсуд в діяльності органів публічної адміністрації : дис... канд. наук...12.00.07. Одеса, 2020. 246 с.
2. Околович М.Є. Адміністративно-правове регулювання містобудівної діяльності органами місцевого самоврядування : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2018. 258 с.
3. Письменний В. В. ПЗ5 Місцеве оподаткування в умовах реформування податкової системи України : монографія Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка», 2011. 196 с.
4. Податкова система України [Текст] : підручник / В. М. Федосов, В. М. Опарін, Г. О. П'ятаченко [та ін.] ; за ред. В. М. Федосова. К. : Либідь, 1994. 464 с. С. 42-43
5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr#Text>
6. Сарана С. В. До питання про місце підзаконних нормативно-правових актів про оподаткування в системі законодавства України // Форум права. 2008. №3. С.448-453. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ FP_index.htm_2008_3_66](http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2008_3_66)
7. Топчій Ю. М. Адміністративно-правові аспекти діяльності комунальних охоронних підприємств (муніципальної варти) : дис... канд. наук...12.00.07. Одеса, 2019. 244 с.

Будяченко О. М.,

к. ю. н., ст. викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС

РОДОВИЙ ОБ'ЄКТ НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ АБО НЕЗАКОННОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТУ ЛІСУ

Традиційно аналіз складу конкретного злочину розпочинається із визначення його об'єкта. Вважається, що, оскільки кримінальний закон створюється для охорони певних, важливих для суспільства і держави відносин, то об'єкт посягання має бути з'ясований у першу чергу. Правильне визначення об'єктів незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу є необхідною умовою безпомилкової кримінально-правової оцінки вчиненого діяння, що дає можливість установити певний орієнтир для визначення правопорушення, яке кваліфікується саме як злочин зазначеного виду [1, с. 51].

У кримінальному праві під об'єктом злочину, традиційно, розуміють те, чому завдається шкода внаслідок вчинення злочину або створюється загроза її заподіяння [2, с. 68].

Загальним об'єктом злочину є сукупність суспільних відносин, поставлених під охорону кримінального закону, тобто система об'єктів кримінально-правової охорони [3, с. 14]. Незаконна порубка, або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу, як і будь-який інший злочин, зрештою, завдає шкоду всій системі суспільних відносин, що і виступає загальним об'єктом цього посягання.

Родовий об'єкт злочину являє собою частину загального об'єкта, тобто окрему групу однорідних або тотожних суспільних відносин, які утворюють певну сферу суспільного існування. Він відображає ступінь суспільної небезпечності окремої групи злочинів, через що постає своєрідним критерієм об'єднання окремих злочинів у групи та подальшого розміщення їх в Особливій частині Кримінального кодексу (далі – КК) (наприклад, родовим об'єктом убивства є життя особи, крадіжки – власність, хуліганства – громадський порядок) [4, с. 14].

В теорії кримінального права досі не вироблено єдиної думки щодо родового об'єкта незаконної порубки або незаконного перевезення, зберігання, збуту лісу.

Деякі вчені висловили точку зору про те, що родовим об'єктом злочинів, які посягають на природні багатства, є суспільні відносини з використання природних ресурсів для господарської (та іншої) діяльності. Одним з перших у кримінальному праві цю думку висловив А. Н. Трайнін, розглядаючи подібні діяння як порушення правил про виробництво промислів» [5, с. 119-120].

Оригінальну позицію з питання про родовий об'єкт аналізованого злочину мав Ю. І. Ляпунов. Він вважав, що, оскільки природні багатства становлять винятково власність держави, то об'єктом злочинів проти природних ресурсів є суспільні відносини державної власності, упереджені в природних багатствах, тобто право держави на всі матеріальні об'єкти природи [6, с. 28, 32].

Ми вважаємо, що подібне визначення об'єкта даних злочинів не розкривало сутності цих посягань, заподіювана якими шкода відрізняється за своїм характером та змістом від шкоди завданої відносинам власності, але погоджуємося, що при вчиненні злочинів проти довкілля дійсно може бути завдано збитків і іншим соціальним цінностям (власності тощо), проте, на наше переконання в цьому випадку, мова йдеться про додатковий або факультативний об'єкт посягання.

Однак згодом Ю. І. Ляпунов великою мірою скорегував свою думку і висловив тезу про те, що об'єктом злочинів у галузі охорони довкілля є соціальні інтереси раціонального використання природних ресурсів, які опредметнюють відносини державної власності, що задовольняють потреби збереження та покращення природного середовища навколо суспільства [7, с. 323-324].

Найпоширенішою точкою зору є визначення родового об'єкта досліджуваних злочинів, як суспільних відносин з раціонального (правильного, нормального) використання (збереження, відтворення) і покращення природних ресурсів та охорони довкілля. Вперше цю позицію сформулював П. Т. Некипелов [8, с. 37].

До речі, цікавою є думка В. Д. Пакутіна, який виділяв родовий об'єкт розглянутих злочинів як «природоохоронний інтерес». Останній, будучи спільним інтересом усього народу, є одним для всіх злочинів проти природи та зводиться до збереження природних умов у такому якісному й кількісному стані, щоб люди як біосоціальні істоти могли не тільки вижити, але й розвиватися шляхом соціального прогресу [9, с. 25]. Хоча це твердження є досить своєрідним і спірним. Для остаточного визначення змісту суспільних відносин, що є родовим об'єктом злочинів проти довкілля, слід розглянути дискусійне питання про співвідношення раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля.

Деякі автори-науковці взагалі заперечують наявність у праві якогось зв'язку між раціональним використанням та охороною природних об'єктів. Вони вважають, що відносини з охорони природи є самостійним видом суспільних відносин. Наприклад А. І. Казанник вважає, що охорона природи та раціональне використання природних ресурсів – це різні явища суспільного життя, різні види практичної діяльності людей. Із таким формулюванням не можна погодитися.

Правова охорона природи передбачає наявність правових норм про її раціональне використання. Відповідно поліпшення та збагачення природи, а також все стосовно оздоровлення, відновлення – це, безумовно, одна з форм охорони довкілля.

У літературі трапляються тези про те, що на відміну від охорони природи поняття раціонального використання її ресурсів має багатший зміст, воно охоплює комплекс економічних та природоохоронних заходів [10, с. 114]. Деякі автори вважають, що охорона природи є елементом, аспектом ширшого та повнішого поняття – раціонального природокористування [11, с. 23]. Інші дотримуються позиції, що охорона довкілля виступає щодо раціонального природокористування як загальне до окремого, в якому виявляється це загальне [12, с. 20].

Ми переконані, що твердження низки авторів про нерозривний зв'язок охорони природи та раціонального використання її ресурсів є абсолютно правильним, причому їхнє співвідношення виглядає таким чином, що ці поняття не тотожні: раціональне використання природних ресурсів є тим загальним,

яке притаманне і використанню, і охороні довкілля. У цьому сенсі раціональне використання природних ресурсів виступає як одна з форм охорони природи.

Таким чином, ґрунтуючись на зробленому аналізі, родовий об'єкт екологічних злочинів можна визначити як сукупність суспільних відносин, що забезпечують охорону природного середовища навколо людини, його покращення та оздоровлення поряд з раціональним використанням та відтворенням природних ресурсів. Дана позиція не є принципово новою для науки Кримінального права, але, на нашу думку, вона підсумовує найбільш логічні й обґрунтовані підходи до розв'язання питання про родовий об'єкт розглянутих злочинів.

Література

1. Дудоров О. О., Письменський Є. О. Кримінально-правова кваліфікація незаконної порубки лісу: практ. посіб. Сєверодонецьк : РВВЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2017. 213 с.
2. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Є. С. Назимко, С. В. Лосич, Ю. О. Данилевська та ін. / за заг. ред. проф. В. М. Бесчастного та О. М. Джужі. Київ : ВД «Дакор», 2018. 386 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова та ін. 5-те вид., доповн. Харків: Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина. 2013. 1040 с.
5. Трайнин А. Н. Должностные и хозяйственные преступления. Москва: Юриздат, 1938. 135 с.
6. Трайнин А. Н. Должностные и хозяйственные преступления. Москва: Юриздат, 1938. 135 с.
7. Советское уголовное право. Часть особенная: учебник / под. ред. В. А. Владимирова, Н. И. Загородникова, Б. В. Здравомыслова. Москва: Юридическая литература, 1979. 584 с.
8. Некипелов П. Т. Уголовно-правовая охрана природы. Советское государство и право. 1973. № 1. С. 79-84.
9. Пакутин В. Д. Уголовно-правовая охрана внешней природной среды: объект и система преступлений. Уфа, 1977. 70 с.
10. Хряпінський П. В. Екологічні злочини: деякі кримінально-правові та кримінологічні аспекти. Держава та регіони. Серія «Право». 2001. № 1. С. 114-117.
11. Мунтян В. Л. Правовые проблемы рационального природопользования: автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харьков, 1975. 49 с.
12. Шестерюк А. С. Вопросы кодификации законодательства об охране окружающей среды. Ленинград: Изд-во Ленинградского ун-та, 1984. 119 с.

Бутенко В. С.,

ст. викладач кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки ФПФПКП

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ З АЕРОБІКИ НА ОРГАНІЗМ КУРСАНТА

Термін «аеробний» означає той, хто «живе в повітрі» або «використовуючий кисень».

Аеробні вправи відносяться до таких видів фізичного навантаження, коли необхідна наявність кисню протягом тривалого часу. Вони пред'являють організму вимоги, що примушують його збільшувати споживання кисню. В результаті відбуваються сприятливі зміни в легенях, серці і судинній системі. Можна сказати, що регулярні заняття аеробікою підвищують здатність організму пропускати повітря через легені, збільшують загальний кровотік, причому кров ефективніше здійснює одну зі своїх основних функцій – транспорт кисню.

У наш час більшість з курсантів малорухливі, вони ходять більш пішки. Навіть вони не дуже балують себе фізичними навантаженнями. А недолік рухів погано позначається і на стані здоров'я, і на їх можливості під час проведення навчальних занять зі спеціальних дисциплін де вони повинні демонструвати свої фізичні якості.

Медичні дослідження показують, що фізичні вправи допомагають поліпшити психічний стан, кровообіг і захистити організм від серцевих захворювань. Рухова активність – ось в чому має значення для нормального функціонування, для зміцнення здоров'я і хорошого самопочуття.

Зараз ефективність аеробіки загально-признана. Аеробіка – це комплекс вправ на витривалість, які продовжуються відносно довго і пов'язані з досягненням балансу між потребами організму в кисні і його доставкою. Відповідь організму на підвищену потребу в кисні називається тренувальним ефектом або позитивними фізичними зрушеннями. Аеробіка – реальний шлях до схуднення або підтримки ваги в нормі. Саме цей аспект понад усе привертає займатися аеробікою.

Аеробіка – це рух під музичний такт, стимулюючий роботу серцево-судинної і дихальної систем. Існує величезна кількість видів аеробіки (на сьогоднішній день близько 40), і на мою думку необхідно застосовувати у навчальному процесі курсантів ті аеробні методики, які допоможуть приймати швидкі, рухові рішення під час розв'язання завдань майбутньої службової діяльності, враховуючі при цьому великі навантаження на організм.

У широкому сенсі до аеробіки відносяться: ходьба, біг, плавання, катання на лижах, велосипеді та інші види рухової активності. Виконання загально розвиваючих вправ, об'єднаних в безперервно виконуваний комплекс, також стимулює роботу серцево-судинної і дихальної систем. Це і дало підставу використовувати термін «аеробіка» для різноманітних програм, що виконуються під музичний супровід.

Це напрям оздоровчих занять отримав величезну популярність у всьому світі тому і пропонується внести аеробні комплекси в процес навчання курсантів з фізичної підготовки.

Від себе особисто. Я займаюсь багато повторним жимом штанги лежачі на грудь вже на протязі трьох років. За час заняттям даним видом спорту у мене значно покрасились аеробні якості та загалом стан здоров'я.

Бажаю всім курсантам знайти свій оптимальний аеробний шлях.

Література

1. Аеробіка. Теорія і методика проведення занять: навчальний посібник [Текст] / за ред. Е. Б. Мякінченко, М. П. Шестаков. 2006. 304 с.
2. Гачок Е. С. Аеробіка. Зміст і методика проведення оздоровчих занять [Текст] / Є. С. Гачок. М.: «Терра-Спорт», «Олімпія-Пресс», 2001. 64 с.
3. Медведєва О. А. Аеробіка для студентів / О. А. Медведєва, Г. А. Зайцева. М.: «Інса», 2009. 144 с.

Геращенко О. С.,

доцент кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки ОДУВС

Конєв О. Ю.,

доцент кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки ОДУВС

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ ПРИВАТНИМИ ОХОРОННИМИ СТРУКТУРАМИ В УКРАЇНІ

Суб'єкт господарювання будь-якої форми власності, створений та зареєстрований на території України, що здійснює охоронну діяльність на підставі отриманої у встановленому порядку ліцензії є суб'єктом охоронної діяльності. Для забезпечення безпеки людей та їх майна в Україні Верховною Радою було затверджено законодавство про охоронну діяльність, яке надало повноваження на надання послуг з охорони власності та громадян приватним охоронним структурам.

Охоронна діяльність поділяється на:

Охорону майна - діяльність з організації та практичного здійснення заходів охорони, спрямованих на забезпечення недоторканності, цілісності визначених власником і належних йому будівель, споруд, територій, акваторій, транспортних засобів, валютних цінностей, цінних паперів та іншого рухомого і нерухомого майна, з метою запобігання та/або недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього, для збереження його фізичного стану, припинення несанкціонованого власником доступу до нього та забезпечення здійснення власником цього майна всіх належних йому повноважень стосовно нього;

Охорону фізичної особи – діяльність з організації та практичного здійснення заходів охорони, спрямованих на забезпечення особистої безпеки, життя та здоров'я індивідуально визначеної фізичної особи (групи осіб) шляхом запобігання або недопущення негативного безпосереднього впливу факторів (діяльності або бездіяльності) протиправного характеру.

Суб'єкт охоронної діяльності має право:

1) для забезпечення охоронної діяльності придбавати, зберігати та використовувати в установленому законодавством порядку спеціальні засоби, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України (бронежилети, захисні каски, газові балончики з аерозолями сльозоточивої та дратівної дії, газові пістолети і револьвери та патрони до них калібру 6, 8 і 9 міліметрів, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії, гумові кийки, наручники пластикові (текстильні) одноразового використання, електрошокові пристрої, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначені патрони);

2) для забезпечення радіозв'язку використовувати в установленому порядку радіочастоти;

3) використовувати в охоронній діяльності службових собак;

- 4) використовувати в охоронній діяльності технічні засоби охоронного призначення;
- 5) використовувати транспорт реагування;
- 6) одержувати за своїм письмовим запитом від замовника послуг з охорони відомості та копії документів, необхідні для здійснення заходів охорони на об'єкті охорони;
- 7) за згодою замовника послуг з охорони (його представника) оглядати територію, будинки, приміщення, майно, що охороняються.

Персонал охорони під час виконання функціональних обов'язків має право:

- 1) вимагати від осіб припинення протиправних дій, дотримання законності та правопорядку;
- 2) вимагати від службових осіб об'єктів охорони та інших осіб дотримання пропускового та внутрішнього об'єктового режимів;
- 3) не допускати проникнення осіб та затримувати тих, які намагаються проникнути (проникли) на об'єкт охорони або залишити його, порушуючи встановлені правила, з обов'язковим негайним повідомленням про це територіального органу Національної поліції;
- 4) протидіяти правопорушникам і негайно повідомляти органи Національної поліції про вчинення цими особами кримінального або адміністративного правопорушення;
- 5) застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та використовувати службових собак;
- 6) під час здійснення пропускового режиму на об'єктах охорони проводити огляд речей фізичних осіб (за їх добровільною згодою), транспортних засобів, вилучення речей і документів, що є знаряддями або предметами правопорушення, перевірку документів, що засвідчують особу, дають право на вхід (вихід) осіб, внесення (винесення), ввезення (вивезення) майна, в'їзд (виїзд) транспортних засобів, зокрема щодо їх відповідності складу матеріальних цінностей, що переміщуються на об'єкти охорони (з об'єктів охорони);
- 7) проводити відкриту відео- та фотозйомку подій як допоміжний засіб запобігання протиправним діям з обов'язковим оприлюдненням на об'єкті, що охороняється, інформації про здійснення таких заходів.

Під час здійснення охоронної діяльності персонал охорони має право застосовувати до осіб, які посягають на об'єкт охорони, заходи фізичного впливу та спеціальні засоби в особливих випадках, якщо інші заходи не привели до припинення посягання або до виконання особою законної вимоги персоналу охорони, у разі:

- 1) захисту себе або іншої особи від нападу, що становить загрозу життю та здоров'ю або майну;
- 2) запобігання незаконній спробі насильницьким шляхом заволодіти спеціальними засобами;
- 3) необхідності затримати правопорушника, який незаконно проник на об'єкт, що охороняється, або який вчиняє інші протиправні дії та чинить опір;
- 4) знешкодження тварини, що загрожує життю та здоров'ю персоналу охорони або інших осіб.

Застосовувати заходи фізичного впливу та спеціальні засоби дозволяється тільки після попередження голосом і жестами про намір їх застосування.

Заходи фізичного впливу та спеціальні засоби можуть застосовуватися без попередження у разі:

- 1) раптового нападу;
- 2) нападу чи опору з використанням зброї або предметів, що становлять загрозу життю та здоров'ю особи, або з використанням механічних транспортних засобів.

Вид спеціального засобу, час початку та інтенсивність його застосування визначаються з урахуванням ситуації, що склалася, характеру правопорушення та особи правопорушника.

Забороняється застосовувати заходи фізичного впливу та спеціальні засоби проти жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та малолітніх осіб, а також проти осіб, які відповідно до законодавства є носіями спеціального статусу недоторканності, крім випадків учинення ними нападу, що становить загрозу життю та здоров'ю фізичних осіб, персоналу охорони, або збройного нападу чи збройного опору.

У разі якщо неможливо уникнути застосування заходів фізичного впливу та спеціальних засобів, їх застосування має здійснюватися в межах правомірності з дотриманням умов і обставин, які виключають кримінальну протиправність діяння, і повинно обмежуватися заподіянням мінімальної шкоди здоров'ю особи чи інших негативних наслідків. У разі заподіяння такої шкоди персонал охорони повинен негайно викликати швидку медичну допомогу та надати першу долікарську допомогу потерпілим.

Персоналу охорони забороняється застосовувати спеціальні засоби в місцях значного скупчення людей, якщо це може призвести до заподіяння шкоди життю та здоров'ю сторонніх осіб, крім випадків само оборони (самозахисту).

Про всі факти припинення правопорушення стосовно персоналу охорони, майна або фізичних осіб, які охороняються, застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, використання службових собак персонал охорони зобов'язаний негайно в усній або письмовій формі повідомити свого безпосереднього керівника і територіальний орган Національної поліції, а в разі нанесення тілесних ушкоджень правопорушнику – негайно викликати швидку медичну допомогу.

У разі виявлення ознак кримінального правопорушення персонал охорони зобов'язаний до прибуття працівників правоохоронних органів вжити всіх можливих заходів для охорони місця події та збереження слідів кримінального правопорушення, виявлення очевидців і фіксації їхніх персональних даних. Після прибуття працівників правоохоронних органів персонал охорони зобов'язаний діяти за їх вказівкою.

Література

1. Закон України «Про охоронну діяльність» від 22 березня 2012 року Електронний ресурс. Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17#Text>
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року
Електронний ресурс - Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку спеціальних засобів, придбання, зберігання та використання яких здійснюється суб'єктами охоронної діяльності» від 11 лютого 2013 року Електронний ресурс - Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/97-2013-%D0%BF#n8>

Головацький О. О.,

викладач кафедри тактико-спеціальної вогневої підготовки вогневої та фізичної підготовки ОДУВС

СТАН СЛУЖБОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Триваючі реформаційні процеси в системі Міністерства внутрішніх справ України супроводжуються також змінами у нормативно-правовому забезпеченні службової підготовки працівників Національної поліції України. Зокрема, втратив чинність наказ Міністерства внутрішніх справ України № 318 від 13 квітня 2012 року «Про затвердження Положення з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України» Натомість, наказом Міністерства внутрішніх справ України № 50 від 26 січня 2016 року затверджено Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, яким визначається порядок планування, проведення та обліку занять, здійснення контролю знань, умінь та навичок осіб молодшого, середнього та вищого складу Національної поліції України [1].

Зазначимо, що відповідно до вище вказаного чинного підзаконного нормативно-правового акту службова підготовка представляє собою систему заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності [1]. Водночас, положенням про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України визначається вичерпний перелік завдань, видів та орієнтовних форм службової підготовки правоохоронців.

Відповідно службова підготовка включає в себе: функціональну – комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок у сфері нормативно-правового забезпечення службової діяльності, необхідних для успішного виконання ним службових обов'язків; загальнопрофільну – комплекс заходів, спрямованих на набуття і вдосконалення поліцейським умінь та навичок практичного застосування теоретичних знань щодо формування готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику, а також надання домедичної допомоги в процесі виконання службових завдань; тактичну – комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейськими навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій з подальшим прийняттям правомірних рішень та психологічної готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику; вогневу – комплекс заходів, спрямований на вивчення поліцейським основ стрільби з вогнепальної зброї, правомірного її застосування (використання) та вдосконалення навичок безпечного поводження із нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, в русі тощо; фізичну підготовку – комплекс заходів, спрямований на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей поліцейського з урахуванням особливостей його професійної діяльності.

Перелічені види службової підготовки відповідно до чинного законодавства України проводяться у формі навчальних занять, навчальних зборів, а також у формі самостійного навчання [2, с. 704]. Зауважимо, що нещодавно система службової підготовки осіб рядового і начальницького складу додатково включала в себе також школу підвищення оперативної майстерності та психологічну підготовку, що, на нашу думку, є також необхідним елементом в системі професійної підготовки працівників Національної поліції України.

Що стосується переліку завдань, які покликані виконуватися за допомогою службової підготовки поліцейських, то варто, перш за все, вказати на скорочення їх кількості у порівнянні із завданнями

службової підготовки, визначеними у положенні з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України. На сьогодні, до основних завдань службової підготовки законодавець відносить наступні: 1) підвищення рівня знань, умінь, навичок та професійних якостей поліцейських з метою забезпечення їх здатності до виконання завдань з охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного (громадського) порядку та безпеки; 2) вивчення нормативно-правових актів, які регламентують діяльність Національної поліції України; 3) удосконалення керівним складом органів (закладів, установ) поліції навичок управління поліцейськими [1].

Безумовно, говорячи про здійснення службової підготовки працівниками Національної поліції України на належному рівні, не можна оминати таке поняття як професіоналізм. Адже останнє є необхідною складовою професійної підготовки поліцейських. Через відсутність єдиного погляду науковців щодо визначення поняття професіоналізму працівників Національної поліції України, нами пропонується під поняттям професіоналізму працівників Національної поліції України розуміти здатність поліцейських ефективно виконувати покладені на них законодавцем завдання на належному рівні, базуючись на отриманих знаннях, вміннях, навичках та професійних якостях. Водночас, для того, щоб в сучасних умовах працівнику Національної поліції України стати справжнім професіоналом, необхідно бути всебічно розвиненим, обізнаним в багатьох сферах, відкритим до набуття нового досвіду, здатним інноваційно мислити. Підвищувати свій професіоналізм працівник Національної поліції України повинен упродовж усієї служби, адже сучасний поліцейський – це одночасно правоохоронець, юрист, економіст, психолог, знавець основ соціології, втілювач правил етики та етикету тощо [3, с. 352].

Підсумовуючи вище викладене, вважаємо за необхідне зробити наступні висновки. По-перше, розвиток та зміцнення України, як правової держави вимагають нових підходів до професійної підготовки працівників Національної поліції України. Адже сучасне суспільство ставить до останніх найвищі вимоги. У зв'язку з цим професійна підготовка поліцейських на належному рівні має велике значення для існування та розвитку суспільства.

По-друге, у правовому полі України значним позитивним моментом є наявність положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, що закріплює порядок планування, проведення та обліку занять, здійснення контролю знань, умінь та навичок осіб молодшого, середнього та вищого складу Національної поліції України. Проте, результат ефективної професійної підготовки працівників Національної поліції України залежить перш за все від постійного оновлення поліцейськими професійних знань, умінь та навичок.

Література

1. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.01.2016 № 50. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#n17> (дата звернення 19.03.2021).
2. Стародубцев А.А. Професійна підготовка працівників ОВС у вищих навчальних закладах МВС України. Форум права. 2011. № 4. С. 704-710.
3. Жданов І.В. Мотиваційна складова професіоналізму працівників органів внутрішніх справ. Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2004. № 28. С. 351-356.

Головко В. М.,

*викладач кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції ОДУВС*

Трішин К. О.,

*викладач кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції ОДУВС*

ФОРМУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФІЗИЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ У КУРСАНТОК, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ІГРОВИМИ ВИДАМИ СПОРТУ

Багато дослідників відзначають, що вік 17-21 рік вважається найбільш продуктивним і сприятливим для вдосконалення рухових здібностей людини. Саме в цьому віці закладається «фундамент» для забезпечення сприятливих умов життєвої і професійної діяльності.

Важливою психологічною особливістю людини молодого віку є її впевненість у благополуччі свого здоров'я, відчуття величезного запасу сил і витривалості. Таким чином, студентський вік можна назвати заключним етапом поступального вікового розвитку психофізіологічних і рухових можливостей організму. Молоді люди в цей період мають великі можливості для напруженої навчальної і фізичної діяльності. Ось чому фізична культура і спорт стають для них найважливішим засобом зміцнення

здоров'я, природою, біологічною основою для формування особистості, ефективної навчальної праці, оволодіння наукою і професією.

В процесі фізичного виховання та спортивного удосконалення жінок слід врахувати особливості, пов'язані з функцією материнства. Органи малого таза у жінок чуйні до різних рухів, поштовхів, передусім тоді, коли вони до них не підготовлені. При цьому може значно підвищитися внутрішньочеревний тиск, що часто спричиняє зміцнення матки.

Важливо враховувати й фізіологічні процеси, що відбуваються в організмі жінок у зв'язку зі змінами статевих та інших залоз внутрішньої секреції, тобто менструальним циклом.

Жіночий організм має основну біологічну особливість, складну за своєю нейрогуморальною функцією – менструальну функцію (МФ), циклічність якої істотно впливає на весь організм, зокрема на його загальну і спеціальну працездатність. Основною концепцією регуляції менструального циклу (МЦ) визнано нейрогуморальну регуляцію. Перші три ланки статеві системи в жіночому і чоловічому організмі є ідентичними. Статеві відмінності з'являються лише з четвертої та п'ятої ланок нейрорефлекторної дуги, які повинні враховуватися і лягти в основу побудови тренувального процесу.

В літературі освітлюються основні питання теорії і практики тренувального процесу спортсменок, де переконують у тому, що жіноча статеві система, як у період її становлення, так і в процесі життєдіяльності є дуже чутливою до фізичних і психічних навантажень, які невпинно підвищуються і супроводжуються спортивними тренуваннями і змаганнями.

За цих умов особливо гостро постає питання оптимізації різних структурних утворень навчального процесу, зокрема тренувальних занять, мікро- і мезоциклів, з тим, щоб, з одного боку, забезпечити профілактику явищ перевтоми і перенапруження, які частіше зустрічаються у невідготовленого жіночого організму та у спортсменок високого класу, з іншого – створити сприятливі умови для перебігу адаптаційних процесів, що обумовлюють рівень підготовленості спортсменок та адаптації жіночого організму.

Ю. Т. Похолоденчук переконаний, що необхідно брати до уваги наявність у жінок біологічних циклів за їх чіткою періодичністю. Використання біологічних закономірностей у навчальній спортивній практиці має два прямо протилежних аспекти: перший пояснює, що робити і як найефективніше здійснювати деякі практичні дії, другий – вказує, чого взагалі не слід робити. В принципі, фізіологічні реакції на фізичні навантаження, діяльність механізмів, що характеризують функціональні можливості організму та їх зміни під впливом фізичного виховання та спортивного тренування у чоловіків та жінок не відрізняється. Разом з тим стан функціональних систем та фізична працездатність у цілому у жінок знаходиться у відповідній залежності від фаз оваріально - менструального циклу (ОМЦ). Жіночий організм має основну біологічну особливість, складну за своєю нейрогуморальною регуляцією – менструальну функцію (МФ), циклічність якої істотно впливає на весь організм.

На думку авторів при організації навчально – тренувального процесу необхідно враховувати зниження працездатності та психологічних функцій організму у жінок у передменструальну, менструальну та овуляторну фази. Таким чином з 28 діб проходження ОМЦ 10-12 діб жінки знаходяться у відносно несприятливому функціональному стані з точки зору перенесення великих навантажень та вирішення провідних завдань підготовки.

Результати дослідження ОМЦ стосовно динаміки працездатності жінки, дають можливість чітко розподілити заняття на основні та додаткові. З метою оптимізації методики побудови навчально – тренувального процесу (мається на увазі варіювання тренувальних навантажень) доцільно розподілити ОМЦ на фолікулінову (з 1-го по 14-й день) і лютеїнову (з 15-го по 28-й день) фази, тобто застосовувати подвоєні тижневі мікроцикли, а потім створити модель тренувальних впливів, яка б включала всі основні компоненти навчально – тренувального процесу: характер інтенсивності і тривалості вправ, тривалість характер інтервалів відпочинку, число повторень і характер чергування вправ у навчально – тренувальному занятті.

Однак існує думка, що в період проходження менструальної фази працездатність жінки може не тільки не знижуватися, а й підвищуватися, що дозволяє їм показувати у цей період високі результати.

За даними В.М.Платонова результати виступів жінок, які враховують це при побудові передзмагальних та змагальних мезоциклів, демонструють значні успіхи й тоді, коли термін змагань співпадають з фазами ОМЦ, найменш благодійними для демонстрації високих результатів.

Дослідження Ю.Т.Похолоденчука про встановлення МФ і вплив занять з фізичного виховання на МЦ різної тривалості показав загальну закономірність у порушенні МФ у жінок різних видів спорту. Так, найбільший процент їх зареєстровано при подовженому МЦ, потім при 21-денному і 28-денному незалежно від виду спорту. Високий відсоток порушень у жінок з подовженим і коротким МЦ дозволяє охарактеризувати ці цикли як менш стійкі до фізичних навантажень за своїм походженням.

Таким чином, у курсанток, які займаються як циклічними так і ациклічними видами спорту, відмічено зміни у функції, що позначається на перебігу МЦ. При чому ці зміни залежать не лише від виду спорту і характеру тренувального процесу, що властиві тому чи іншому виду спорту, але і від тривалості МЦ.

Управління процесами фізичного виховання і спорту – як найефективніших засобів зміцнення здоров'я, неможливо без достатньо повного уявлення про соціально – психологічні та психофізіологічні особливості певного віку. В літературі наведені суперечливі дані показників фізичного розвитку, фізичної працездатності курсанток різних регіонів. Тому у фізичному вихованні та спорті, оцінка рівня фізичного розвитку та фізичної працездатності набуває важливого значення.

Література

1. Вовк В. М. Автоматизированные информационно-диагностические системы контроля физического воспитания учащейся молодежи/ В. М. Вовк// Педагогіка, психологія та методика біологічні проблеми фіз. виховання та спорту. Харків, 2002. № 4. С. 82-89.

2. Гулько П. М. Фізична підготовленість студентів, які займаються різними видами рухової діяльності / П. М. Гулько // Актуальні проблеми фізичної культури та спорту: Зб. наук. праць / Гол. ред. В. О. Дрюков. К.: ДНДІФКС, 2005. № 8-9 С. 98-101.

3. Єрмаков С. С. Составляющие качества биомеханических исследований в спорте / С. С. Єрмаков // Вісник Чернігівського державного пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. Випуск 69. Чернігів: ЧДПУ, 2009. №69. С. 92-102.

4. Платонов В. Н. Адаптация в спорте /В.Н.Платонов К.: Здоров'я, 1998. 216с.

5. Похолочук Ю. Т. Современный женский спорт / Ю. Т. Похолочук, Н. В. Свечникова К.: Здоровья, 1987. 192с.

Голега Ю. В.,

слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Головним завданням демократичної та правової держави є розбудова забезпечення прав і свобод людини. Згідно з ст. 3 Конституції України «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. В нашій країні держава відповідає за свою діяльність перед суспільством. Актуальність цієї теми полягає в тому, що Україна переживає докорінні зміни в соціально-економічному, політичному, ідеологічному та культурному житті і головним є збереження прав і свобод людини.

У сучасних умовах забезпечення органами внутрішніх справ прав і свобод людини потребує нових підходів, у результаті змін організаційно-правового функціонування органів внутрішніх справ.

Права людини визначають, які обов'язки держава має стосовно людей. Відповідно до статті 24 Конституції України «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання за мовними або іншими ознаками»[1]. Також держава відповідає за надання кожному харчування та соціального захисту, тобто освіти, медичних послуг, культурного та наукового розвитку. Особливо надання демократичних основ, це свобода слова, думки, віросповідання і право на участь у керуванні політичного життя країни.

Поняття «забезпечення прав людини» має не один підхід щодо його визначення. Деякі автори виходять з того, що це стадія реалізації прав людини. Інакше кажучи, вони відстоюють позицію, що забезпечення виконує допоміжну роль по відношенню до реалізації [2, с. 42]. Але такий підхід не набув популярності серед вчених. І в теорії права превалує точка зору, що, навпаки, забезпечення прав людини більш широке та об'ємне поняття. «Під забезпеченням конституційних прав і свобод розуміється система їх гарантування, тобто система загальних умов і спеціальних (юридичних) засобів, які забезпечують їх правомірну реалізацію, а в необхідних випадках – і охорону», – зазначає М.В. Вітрук [3, с.195–196].

Завдання держави, яка претендує на те, щоб вона могла називатися правовою державою, полягає не тільки в тому, щоб визнати за своїми громадянами наявність основних природних людських прав і свобод (оскільки не держава дарує останні, проте вона має реальну здатність обмежити їх або зовсім виключити із життя суспільства), а в тому, щоб, проголосивши такі права і свободи, забезпечити можливість їх реалізувати та забезпечити безпеку особи.

Держаними органами України на які покладено обов'язок забезпечення прав і свобод людини, основне місце займають органи внутрішніх справ, які мають правоохоронний напрям. Органи внутрішніх справ є озброєнням виконавчої влади, вони захищають інтереси суспільства та держави від протиправних посягань. Сфера діяльності цих органів має складну і не просту структуру. Вона має в собі ряд груп суспільних відносин, які пов'язані із забезпеченням прав і свобод людини, убезпечення держави та суспільства від, насамперед, злочинів, інших посягань, соціальних загроз.

Найбільш частіше робота органів внутрішніх справ в плані забезпечення прав і обов'язків людини пов'язана з адміністративним напрямком.

Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ має чітко виражене державно-владне спрямування, здійснюється вона від імені держави, яка делегує цим органам право на застосування специфічних заходів адміністративного впливу, які не використовуються іншими органами виконавчої влади [4]. Обумовлюється це тим, що органи внутрішніх справ вступають у адміністративно-правовий контакт з суспільством, організаціями, підприємством, установами.

Міжнародні стандарти поліцейської діяльності щодо забезпечення основних прав і свобод громадян у найбільш загальному вигляді сформульовані у Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, схваленому Резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 р. Саме стаття 1 цього Кодексу доводить, що посадові особи з підтримання правопорядку, постійно виконуючи покладені на них законом обов'язки, мають слугувати громаді і захищати всіх осіб від протиправних діянь згідно з високим ступенем відповідальності, що вимагається їх професією. Також до цього переліку можна додати надання допомоги. Котрі потребують невідкладну допомогу у зв'язку з особистими, економічними, політичними або іншими причинами.

Органи внутрішніх справ утворюють систему, яку очолює Міністерство Внутрішніх Справ. Органи внутрішніх справ займаються одним з найважливіших внутрішніх питань країни – безпекою українського народу. Вони протидіють злочинності, забезпечують охорону прав і свобод людини, підтримують публічний порядок та безпеку. Тому виходячи з цього переліку можна зазначити, що центральним органом забезпечення прав і свобод людини є Національна поліція України.

Аналіз чинного законодавства, що регламентує діяльність поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини та практики його застосування, дає змогу класифікувати конституційні права і свободи людини на такі групи. Перша група – права і свободи, забезпечення яких здійснюється виключно ОВС, або спільно з іншими державними органами за ініціативою ОВС (до цієї групи доцільно віднести права людини: на життя (ст. 27), на повагу до її гідності (ст. 28), на свободу та особисту недоторканність (ст. 29), недоторканність житла (ст. 30).

Друга група – права і свободи, до забезпечення яких ОВС залучаються іншими державними органами і установами або органами місцевого самоврядування (до цієї групи можуть бути віднесені такі права: право на страйк (ст. 44), на участь у всеукраїнському і місцевих референдумах, право обирати і бути обраним (ст. 38).

Третя група – це ті основні права і свободи, забезпечення яких покладено на інші державні інституції, а ОВС забезпечують їх у межах покладених на них функцій боротьби зі злочинністю та охороною громадського порядку (до цієї групи належать: право на освіту (ст. 53), на підприємницьку діяльність (ст. 42). [6]

Метод примусу є одним із засобів боротьби зі злочинністю, оскільки спрямований на забезпечення законності, охорону прав і свобод громадян та перевиховання злочинців. Застосування примусу в демократичному суспільстві відбувається лише за умов, коли всі інші заходи виховного характеру не дали необхідних результатів.

Важливим у діяльності ОВС є метод переконання, який являє собою засіб впливу на свідомість і поведінку людей, комплекс виховних, пояснювальних та заохочувальних заходів, які здійснюються з метою підвищення рівня свідомості, організованості та дисциплінованості, сумлінного дотримання громадянами всіх правових норм.

Цей вплив може відображатися в моральному, правовому вихованні, здійсненні організаційно-масової роботи, агітаційно-пропагандистської діяльності, застосуванні заохочень тощо.

Отже, забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ є головною ознакою демократичної держави. З часом економічних, соціальних, політичних, культурних та інших перетворень вирішення цієї задачі потребує нових підходів. Невід'ємною частиною забезпечення прав і свобод людини є адміністративний напрям. Можемо сказати, що охорона прав і свобод полягає у забезпеченні законності при розгляді справ, відшкодування морального збитку, притягнення до відповідальності винних. Також допоміжними елементами є метод примусу у дотриманні законності та перевиховання винних і метод переконання, який діє на психологічний стан людини їх свідомість і поведінку. Необхідність застосування засобів захисту виникає у випадку порушення прав і свобод людини посадовими особами ОВС. Використання в ОВС зазначених заходів регламентується законами та іншими правовими актами, які доповнюються організаційною та контрольно-наглядовою діяльністю, що дозволяє реалізувати ці правові

акти і тим самим запобігти незаконним посяганням з боку окремих людей, посадових осіб на права та свободи людини.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. История, теория и практика прав человека : курс лекций / под ред. Т. Н. Нуркаевой. Уфа : Восточный ун-т, 1998. 90 с.
3. Витрук Н. В. Социально-правовой механизм реализации конституционных прав и свобод / Витрук Н. В. // Конституционный статус личности в СССР / под ред. Б. Н. Топорнина – М. : Юрид. лит-ра, 1980. С. 195–196.
4. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: підручник / Ю.П. Битяк, В. В. Богущий, Л.П. Коваленко та ін. Х. : Право, 2013. 472 с.

Григорєцька І. І.,

к. ю. н., доцент кафедри трудового, земельного та господарського права, факультету №1 ННІПтК ОДУВС

ПРАВОВІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ МІСТОБУДІВНОГО ТА ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ УКРАЇНИ

Розвиток сучасного суспільства та процеси урбанізації на сьогодні є паралельними процесами, які інтенсивними темпами відбуваються в Україні. Проте процес урбанізації спонукають до прояву факторів екологічного ризику, зокрема збереження стану пам'яток культури, що перебувають на державній охороні, погіршення екологічної обстановки, проблеми видалення відходів, забруднення атмосферного повітря, тощо.

За останніми даними, серед найгостріших екологічних проблем населення України визначає проблеми засмічення природи побутовими відходами (42%), проблему забруднення атмосфери шкідливими викидами (39%). Щоправда вище зазначені проблеми турбують вже дещо меншу частку громадян у порівнянні із минулим роком. Далі за пріоритетністю йдуть проблеми знищення лісів та неякісної води, які турбують щонайменше 37% опитаних. Дещо менша частка українського населення переймається наслідками Чорнобильської аварії (33%) та актуальною в глобальному вимірі проблемою зміни клімату (28%) [6].

Загальним моментом, що характеризує зміст земельних правовідносин у населених пунктах, є зумовленість прав та обов'язків власників земельних ділянок і землекористувачів містобудівною документацією. Адже всі землі в межах населених пунктів використовуються відповідно до генерального плану населеного пункту, іншої містобудівної документації, плану земельно-господарського устрою з дотриманням державних стандартів і норм, регіональних та місцевих правил забудови.

Містобудівна документація тримає в собі в концентрованому вигляді основні положення, які характеризують містобудівні потреби, для задоволення яких надаються в користування чи у власність відповідні земельні ділянки. На основі її реалізації забезпечуються раціональне та ефективне використання й охорона земель населених пунктів, оскільки режим забудови та іншого використання земель, визначених для містобудівних потреб, встановлюється у генеральних планах населених пунктів або місцевих правилах забудови та враховується при розробленні землевпорядної документації.

Відповідно до ст. 16 Конституції України – забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України є обов'язком держави [1]. Екологічна безпека населених пунктів в Україні, це найважливіша складова забезпечення сталого розвитку та безпечного для життя та здоров'я навколишнього природного середовища. Згідно із Концепцією сталого розвитку населених пунктів [2] основними напрямками державної політики щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів є: узгодженість соціального, економічного, містобудівного і екологічного аспектів розвитку населених пунктів та оточуючих територій та раціональне використання земельних, водних, рекреаційних та інших природних ресурсів, створення умов для їх відновлення.

Стан забезпеченості екологічної безпеки в Україні, досить низький через великий антропогенний вплив. Основною причиною погіршення екологічного стану міст є недосконале планування та розміщення у житловій зоні промислових підприємств, відсутність транспортних розв'язок, внаслідок чого відбувається забруднення повітря викидами стаціонарних і пересувних джерел, а також низький відсоток зелених насаджень, шумове, електромагнітне забруднення, забруднення ґрунтів, поверхневих і ґрунтових вод. Під впливом антропогенних чинників у містах збільшується захворюваність населення [5, с. 89].

Такі проблеми зумовлені наступними чинниками: по-перше, містобудівна документація розробляється на досить довгий строк, тому темпи розвитку населеного пункту не виправдовують відповідних умов раціонального використання земельних ресурсів. По-друге, великий обсяг такої документації призводить до відсутності належної кодифікації містобудівного законодавства, що робить її неефективною. Ситуація стає кризовою особливо у великих населених пунктах. Нормативною базою, яка на-сьогодні регламентує планування та забудову населених пунктів України є переважно численні нормативні акти містобудівного законодавства, яке в більшості випадків не відповідає вимогам земельного та екологічного законодавства, через неузгодженість їх положень.

Про це вказує, той факт, що розпорошеність правових норм, які регулюють відносини в сфері забезпечення екологічної безпеки містобудівної діяльності по різних нормативних актах, відсутність між ними внутрішнього зв'язку та діалектичної єдності, а також низький рівень структуризації та конкретизації в регулюванні правовідносин даного виду екологічної безпеки.

Так, наприклад аналіз земельного та містобудівного законодавства, вказує на те, що на сьогодні недостатньо закріплено основи та принципи регулювання планування та розвитку території з урахуванням раціонального землекористування. Закріплено лише основні вимоги до містобудівної діяльності, такі як раціональне використання земель та територій для містобудівних потреб, підвищення ефективності забудови та іншого використання земельних ділянок. Чинне земельне законодавство не містить програм чи основ планування та використання й охорони земель при здійсненні містобудівної діяльності, що є запорукою раціонального землекористування.

На наш погляд, поряд з існуючими формами планування використання земель, можна виділити ще одну: екологічне зонування, що являє собою поділ територій відповідно до їх особливих природоохоронних, екологічних, естетичних, рекреаційних, історико-культурних цінностей з урахуванням передбачених законом обмежень на їх планування, забудову та іншого використання, з метою збереження та екологічно збалансованого використання земельних ресурсів. Правовою основою, для такого висновку, служить аналіз положень Закону України «Про екологічну мережу» [3]. Так відповідно до ст.ст. 4, 5, 14, 15, 18, 20, 21 – формування, збереження та використання екомережі здійснюється за принципом удосконалення складу земель України шляхом забезпечення науково – обґрунтованого співвідношення між різними категоріями земель. Проектування екомережі передбачає визначення територій, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну, історико-культурну цінність з урахуванням передбачених законом обмежень на їх планування, забудову та інше використання. Зведена схема формування екомережі України, регіональні та місцеві схеми формування екомережі, програми у сфері формування, збереження та використання екомережі є основою для розроблення усіх видів проектної документації при здійсненні землеустрою, розробці містобудівної документації а також здійснення господарської та іншої діяльності.

Тому, в сучасних умовах, на нашу думку, першим кроком до забезпечення належного рівня забезпечення екологічної безпеки у населених пунктах, буде внесення змін до чинного законодавства, зокрема до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [4], передбачивши в ньому окремий розділ про забезпечення екологічної безпеки у плануванні та забудові населених пунктів, де передбачити загальні принципи і пріоритети екологічної безпеки у плануванні і забудові міст України, закріпити вимоги екологічної безпеки в цій галузі та ефективний механізм правового забезпечення останньої.

Закріплення такого правового інституту як екологічне зонування сприятиме дотриманню вимог екологічної безпеки у плануванні та забудові населених пунктів та сприятиме створенню нового концепту правової урбоекології. Так, в сучасних умовах, урбоекологія розглядається, як галузь знань, що вивчає комплекс містобудівних, медико-біологічних, географічних, економічних і технічних наук, які в рамках екології людини вивчають взаємодію виробничої і невиробничої діяльності людини з навколишнім природним середовищем на території населених місць і їх систем.

На нашу думку, створення окремої комплексної правової підгалузі права екологічної безпеки, урбоекологічного права, систематизує законодавство у сфері екологічної безпеки населених пунктів України та дозволить зробити перші кроки на шляху удосконалення правового механізму в сфері забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс] : закон України від 28. 06. 1996 р. № 254к/96- ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 12.04.2012 р. № v009p710-12. Електрон. дан. (1 файл). Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. Назва з екрана.
2. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів [Текст] : постанова Верховної Ради України від 24. 11. 1999 р. № 1359-XIV // Офіційний Вісник України. 2000. № 1. Ст. 34.

3. Про екологічну мережу [Електронний ресурс] : закон України від 24. 06. 2004 року № 1864-IV із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 18. 11. 2012 р. № 5456-17. Електрон. дан. (1 файл). Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. Назва з екрана.

4. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : закон України від 25. 06. 1991 р. № 1264-XII із змін., внес. згідно із Законами України : за станом на 18.11. 2012 р. № 5456-17. Електрон. дан. (1 файл). Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. Назва з екрана.

5. Т. В. Прилипко, Т. Е. Потапова, О. Ю. Скрипник, В. Ю. Мельник. Екологічна безпека міської забудови [Текст] // Науково-технічний збірник «сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві». 2013. № 1. С.88-95.

6. Ставлення населення до питань охорони довкілля. Електрон. дан. (1 файл). Режим доступу : <http://epl.org.ua/announces/stavlennia-naseleennia-do-pytan-okhorony-dovkillia/>

Долинська М. С.,

*д. ю. н., професор, завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ*

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІАТУ, ЯК ОДНА З ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Нотаріат незалежної України перебуває у постійному розвитку, що безпосередньо пов'язано з розвитком українського суспільства та держави.

Основною метою сучасного українського нотаріату є шлях до становлення в державі єдиного нотаріату по «латинському» типу.

Свідчення вищевказаного є вступ українського нотаріату до Міжнародного Союзу Латинського нотаріату (МСЛН). Варто пригадати, що це відбулося 9 жовтня 2013 року відповідно до рішення Генеральної асамблеї Міжнародного союзу латинського нотаріату в м. Лімі (в Перу) [1, с. 172].

Як зауважувалося нами раніше, перед вступом національний український нотаріат повинен був погодитися на те, що українська модель нотаріату сприймає та виконує фундаментальні принципи латинського нотаріату [2, с. 120].

Таким юридичним фактом в державі стало прийняття Міністерством юстиції України у 2010 році Концепції реформування органів нотаріату в Україні. Основним завданнями вищевказаного нормативного акту є проведення «майбутніх нотаріальних реформ» щодо переосмислення функції українського нотаріату, реорганізація структури нотаріальних органів держави, а також реформування нотаріату [3].

До одних з головних завдань Концепція реформування органів нотаріату в Україні відноситься, удосконалення нотаріального законодавства, зокрема, в частині провадження нотаріального процесу. Як наслідок, у лютому 2012 року Мін'юстом було прийнято Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України [4].

Окремо варто наголосити, що протягом наступних років прийнято досить значну кількість нормативно правових та законодавчих актів щодо вдосконалення правового регулювання нотаріальною діяльністю держави, в тому числі щодо ведення нотаріального діловодства.

На нашу думку, заслуговують на увагу прийняті нормативно-правові акти, які присвячені удосконаленню системи підвищення кваліфікації нотаріальних кадрів. Таким актом виступає Порядок підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів, що був застосований 24 грудня 2010 р. № 1331/18626, тобто набрав чинності одночасно з Концепцією реформування органів нотаріату в Україні. Наступний Порядок підвищення кваліфікації нотаріусів, консультантів державних нотаріальних контор, державних нотаріальних архівів, помічників приватних нотаріусів, затверджено Мін'юстом у серпні 2014 року.

Аналізуючи нотаріальну практику та норми Концепції нотаріальної вбачається, що в державі назріла потреба у прийнятті Закону України «Про нотаріат та організацію нотаріальної діяльності в Україні».

Варто зауважити, що в Україні до прийняття Концепції реформування органів нотаріату було підготовлено законопроект № 3197, який передбачав прийняття Нотаріального процесуального кодексу, однак він не дістав належної підтримки. Зокрема, був негативний висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України від 25 лютого 2010 року. У висновку наголошено на тому, що намір надати властиву судовому розгляду процесуальну форму при вчиненні нотаріальних дій «призведе до надмірної формалізації» нотаріального процесу [5].

Також не дістав правової реалізації законопроект № 2627 від 22 березня 2013 р. під назвою «Закон України «Про нотаріат».

Одним із прерогатив Концепції реформування органів українського нотаріату - підготовки кодексу професійної етики нотаріуса.

На практиці це вилилося у прийняття у 2013 році (двічі) Правил професійної етики нотаріусів України, зокрема останні були затверджені наказом Мін'юсту 4 жовтня 2013 року.

При цьому зауважуємо, що Кодекс правил професійної етики нотаріусів України був прийнятий та затверджений на з'їзді нотаріусів України у квітні 2018 року. Вказаний акт був розроблений не лише із використанням українського законодавства, але й також запозичив деякі норми Кодексу професійної етики та правил організації (латинського нотаріату), які були затверджені Асамблеєю Міжнародного союзу нотаріату у жовтні 2013 року.

Заслужують на увагу пропозиції, як практиків, так і науковців, що головним у сучасному нотаріальному законодавстві повинен бути шлях щодо поступового та «системного реформування нотаріату українського», який виступає інститутом позасудового захисту цивільних прав [6, с. 34–35].

Реалізація у Україні вищевказаної нотаріальної Концепції не відбулася у встановлені строки «приблизно п'ять років».

Зокрема, «затягнувся» процес створення професійної організації нотаріусів, хоча на час прийняття вищевказаної Концепції в державі існувала широка мережа громадських нотаріальних утворень.

Лише Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо державного регулювання нотаріальної діяльності» у вересні 2012 року за № 5208-VI [7], який набрав чинності з 1 січня 1913 року, було започатковано створення нового суб'єкта нотаріального процесу – органу професійного нотаріального самоврядування (тобто вквалися у зазначені в Концепції строки).

Так, на Першому установчому з'їзді приватних та державних нотаріусів України у березні 2013 року відбувся створення Нотаріальної палати України, яка стала новим професійним органом нотаріального самоврядування), а також затверджено відповідний Статут такого об'єднання.

Концепція реформування органів нотаріату в Україні, на сьогоднішній день не виконана повністю, а лише частково.

Ми стверджуємо, що наявність значної кількості нормативно-правових та законодавчих актів, які застосовують українські нотаріуси при провадженні нотаріальної діяльності створюють «суттєві передумови» для подальшого реформувати нотаріату.

Свідченням проведення змін у нотаріальну діяльність та нотаріальний процес є прийняття у липня 2020 року Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо усунення законодавчих колізій та прогалин» від 14 липня 2020 року № 775-IX [8].

Таким чином, розвиток реформування діяльності українського нотаріату не можливий без належного законодавчого закріплення.

Оскільки Концепцією реформування органів нотаріату в Україні передбачено перехід до єдиного приватного нотаріату, тому пропонуємо внести зміни до нотаріального законодавства та спрямувати їх в першу чергу по шляху поетапного переходу нотаріальних обов'язків від державного нотаріуса державної нотаріальної контори до виконання тим же самим нотаріусом повноважень приватного нотаріуса у приміщенні державної нотаріальної контори, де він працює (за його бажанням).

Також пропонуємо передбачити у законодавчому порядку пільгове нотаріальне обслуговування осіб з інвалідністю та особливими потребами.

Література

1. Желіховська Юлія. Історико-правові аспекти становлення, розвитку та модернізації нотаріату України. МЕН. 2017. № 1 (191). С. 165-173.
2. Долинська М. С. Організаційно-правові принципи нотаріальної діяльності незалежної України. Актуальні проблеми юридичної науки та практики в ХХІ столітті: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 16-17 жовтня 2020 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Ч. 1. С. 120-123.
3. Про затвердження Концепції реформування органів нотаріату в Україні: наказ Міністерства юстиції України від 24 груд. 2010 р. №3290/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3290323-10#Text>
4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22 лют. 2012 р. № 296/5. Офіційний вісник України. 2012. № 7. С. 66. Ст. 632.
5. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України до проекту Нотаріально-процесуального кодексу України URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=33400.
6. Журавльов Д. Становлення нотаріату в Україні, перспективи та шляхи розвитку. Правовий тиждень. 2011. № 4. С. 34-35.
7. Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо державного регулювання нотаріальної діяльності: Закон України від 06 вер. 2012 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5208-17>.

8. Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» щодо усунення законодавчих колізій та прогалин: Закон України від 14 лип. 2020 р. № 775-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/775-20#Text>

*Дрішлюк В. І.,
к. ю. н., доцент, завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін
факультету № 1 навчально-наукового інституту права та кібербезпеки ОДУВС*

ПИТАННЯ ПЕРЕДАЧІ СПРАВИ ДО ІНШОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ У РАЗІ ЗМІНИ ЮРИСДИКЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ СПРАВИ

Зміни до господарського процесуального законодавства України, що запроваджені згідно із Законом України № 2147-19 від 03.10.2017 р. «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», які набули чинності 15.12.2017 року запровадили низку новел, та уніфікованих підходів, зокрема до визначення поняття та видів юрисдикції господарських судів.

Правила юрисдикції встановлені в ст. ст. 20-30 ГПК України [1]. В цілому норми, що встановлюють правила господарської юрисдикції подібні до відповідних норм Цивільного процесуального кодексу України. Так, в ГПК України визначені правила інстанційної юрисдикції, територіальної юрисдикції та виключної підсудності. Слід зазначити, що законодавець виважено підійшов до формулювання поняття юрисдикції, зазначивши, що територіальна юрисдикція є підсудністю.

Окремий інтерес в главі про юрисдикцію викликають правила передачі справи з одного господарського суду до іншого. Відповідно до ст. 31 ГПК України суд передає справу на розгляд іншому суду, якщо: 1) справа належить до територіальної юрисдикції (підсудності) іншого суду; 2) після задоволення відводів (самовідводів) чи з інших підстав неможливо утворити новий склад суду для розгляду справи; 3) ліквідовано або з визначених законом підстав припинено роботу суду, який розглядав справу.

Справа, прийнята судом до свого провадження з додержанням правил підсудності, повинна бути ним розглянута і в тому випадку, коли в процесі розгляду справи вона стала підсудною іншому суду, за винятком випадків, коли внаслідок змін у складі відповідачів справа відноситься до виключної підсудності іншого суду.

Передача справи на розгляд іншого суду за встановленою ГПК України підсудністю з підстави, передбаченої пунктом 1 частини першої ст. 31 здійснюється на підставі ухвали суду не пізніше п'яти днів після закінчення строку на її оскарження, а в разі подання скарги - не пізніше п'яти днів після залишення її без задоволення.

Передача справи з підстави, передбаченої пунктом 2 частини першої ст. 31 ГПК України, здійснюється на підставі розпорядження голови суду на розгляд господарського суду, найбільш територіально наближеного до цього суду.

У разі ліквідації або припинення роботи суду справи, що перебували у його провадженні, невідкладно передаються до суду, визначеного відповідним законом або рішенням про припинення роботи суду, а якщо такий суд не визначено - до суду, що найбільш територіально наближений до суду, який ліквідовано або роботу якого припинено.

Спори між судами щодо підсудності не допускаються.

Справа, передана з одного суду до іншого в порядку, встановленому ст. 31 ГПК України повинна бути прийнята до провадження судом, якому вона надіслана.

Справа, у якій однією із сторін є суд, до підсудності якого віднесена ця справа за загальними правилами, або суддя цього суду, не пізніше п'яти днів з дня надходження позовної заяви передається на підставі розпорядження голови суду до суду вищої інстанції для визначення підсудності.

Правила, встановлені частинами першою, третьою - восьмою ст. 31 ГПК України, застосовуються також щодо Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

В той же час положення ч. 2 ст. 31 ГПК України наводять на думки про необхідність її перегляду. Так, відповідно до ч. 2 ст. 31 ГПК України справа, прийнята судом до свого провадження з додержанням правил підсудності, повинна бути ним розглянута і в тому випадку, коли в процесі розгляду справи вона стала підсудною іншому суду, за винятком випадків, коли внаслідок змін у складі відповідачів справа відноситься до виключної підсудності іншого суду. Представляється, що розумність строків розгляду справи в господарському суді в даному випадку принесена в «жертву» особливостям виключної підсудності господарських справ. У випадку якщо виникне необхідність передачі справи внаслідок

виключної підсудності, інший суд буде вимушений розпочинати підготовку та розгляд справи спочатку. Крім того, ч. 6 ст. 31 ГПК України встановлює, що спори між судами щодо підсудності не допускаються.

Література

1. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6. Ст. 56.

Ільків Н. В.,

*к. ю. н., доцент доцент кафедри господарсько-правових дисциплін
Інституту права ЛьвДУВС*

ПРАВОВІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ

Недосконалість правової й судової систем, відсутність дієвих і ефективних механізмів захисту прав суб'єктів аграрних відносин на вільне та безперешкодне володіння об'єктами права власності призвели до поширення аграрного рейдерства. Офіційної статистики кількості рейдерських захоплень в аграрній сфері немає. Відсутність такої інформації пояснюється різними причинами, серед яких відсутність нормативного визначення такого суспільно небезпечного явища як рейдерство. Не визначено воно як окреме кримінально-каране діяння і у КК України.

Зважаючи на поширене трактування рейдерства як виду організованої злочинної діяльності, що передбачає вчинення низки злочинів, пов'язаних спільним умислом на протиправне заволодіння чужою власністю, яке поєднане з підrobкою офіційних документів, перевищенням повноважень чи зловживанням владою, використанням корупції в органах місцевого самоврядування та виконавчої влади, в тому числі у правоохоронних органах, має місце віднесення до кримінальних правопорушень, що іменуються як рейдерство, діянь, передбачених низкою норм кримінального законодавства (зокрема, ст.ст. 190, 191, 205-1, 206, 206-2, 358, 365-2, 364 КК України та ін.).

Пов'язано такий підхід з тим, що під рейдерством розуміють цілий комплекс можливих злочинних дій. Зокрема, дослідниками зазначається, що рейдерські атаки відзначаються комбінацією різних способів, диверсифікацією підходів, гнучким пристосуванням до змін в законодавстві та ситуації в конкретному регіоні [1, с. 4].

Проте віднесення окремо кожної з цих дій до рейдерського захоплення є сумнівне, оскільки крадіжка, розбій, підrobка документів, шахрайство, є окремими правопорушеннями, які мають чітке визначення у КК України.

На платформі відкритих даних Opendatabot при визначенні динаміки поширення рейдерства в Україні до уваги взяті лише кількість зареєстрованих кримінальних проваджень за такими статтями КК України як ст. 205-1 «Підrobлення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців», ст.206 «Протидія законній господарській діяльності» та ст. 206-2 «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації». Саме ці статті традиційно трактуються як «рейдерські». За останні 5 років кількість кримінальних проваджень у цих справах виросла у 2,5 разу: з 290 справ у 2015 році до 751 у 2020 році. Однак до суду доходить менше 43% таких випадків. Найчастіше в суді розглядаються справи за ст. 205 КК України. Так, у 2020 році відкрито 562 кримінальних провадження, до суду дійшло 342 справи. Щодо справ за ст. 206 та 206-2 КК України – зареєстровано 118 та 71, відповідно, а у суді були розглянуті лише 2 справи [2].

З поступовим відкриттям вільного ринку земель, очікуваним з липня 2021 року та скасуванням так званого земельного мораторію, що обумовлено прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» [3] актуальною є потреба не тільки у застосуванні механізмів подолання наслідків рейдерських захоплень, коли воно вже відбулося, а у створенні ефективної системи запобіжників рейдерству, тобто у превентивних заходах захисту прав землевласників і землекористувачів.

Способи рейдерства та механізми рейдерських атак в Україні мають різні форми, однак завжди базуються на недоліках законодавства.

На захист від аграрного рейдерства спрямований Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству» [4], який передбачив певні запобіжники для протидії аграрному рейдерству, які дозволять запобігти порушенню прав землевласників і землекористувачів та уникнути чисельних судових спорів і кримінальних проваджень.

Основні причини, які уможливають рейдерство в земельних правовідносинах, беруть початок із процедури державної реєстрації речових прав на земельні ділянки. Важливим є закріплення особливостей державної реєстрації речових прав на земельні ділянки, речові права на які набуто до 1 січня 2013 року.

Відсутність врегулювання цього питання слугувало тією прогалиною, яка відкривала простір для земельного рейдерства.

Попри те, що положення щодо визнання земельної ділянки об'єктом цивільних прав виключно з моменту її формування (крім випадків суборенди, сервітуту щодо частин земельних ділянок) та державної реєстрації права власності на неї, а також здійснення державної реєстрації речових прав на земельні ділянки після державної реєстрації земельних ділянок у Державному земельному кадастрі отримали законодавче закріплення уже давно, однак відсутність чіткого механізму вказувало на прогалини при їх застосуванні. Їх недопущенню у майбутньому повинно сприяти доповнення ст.18 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» імперативними нормами про проведення державної реєстрації прав на земельну ділянку виключно за наявності в ДЗК відомостей про зареєстровану земельну ділянку, а також вимогою щодо обов'язкового використання державним реєстратором для проведення державної реєстрації права власності та інших речових прав на земельні ділянки, що здійснюється з відкриттям розділу в ДРРП відомостей з ДЗК про наявність/відсутність зареєстрованих речових прав щодо відповідної земельної ділянки до 1 січня 2013 року. Важливою при цьому є норма ст. 79-1 ЗК України, щодо підстав припинення існування земельної ділянки як об'єкта цивільних прав, та скасування її державної реєстрації. Виходячи з того, що визначальною умовою права власності та користування є наявність земельної ділянки як об'єкта цивільних прав, то ці норми є їх основоположною гарантією.

Отримало законодавче закріплення положення щодо можливості нотаріального посвідчення за домовленістю сторін договору про встановлення земельного сервітуту, про надання права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) або для забудови (суперфіцій).

Власник земельної ділянки та іншого нерухомого майна отримав право встановити вимогу нотаріального посвідчення договору оренди землі, про встановлення земельного сервітуту, про надання права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) або для забудови (суперфіцій), та іншого договору, предметом якого є таке майно чи його частина, крім випадків, якщо відповідно до закону такий договір підлягає нотаріальному посвідченню. та скасувати таку вимогу.

Правилом, яке унеможливорює махінації щодо користування землями державної та комунальної власності, є закріплення у ст. 23 Закону України «Про оренду землі» та ст. 102-1 ЗК України, положення щодо заборони зменшення за згодою сторін протягом строку дії договору, а також у разі його поновлення плати за користування земельною ділянкою державної чи комунальної власності, визначеної в договорах оренди землі, про надання права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) або права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій), укладених на земельних торгах

Учасник приватного підприємства може встановити вимогу нотаріального посвідчення правочину, предметом якого є частка такого учасника у статутному капіталі відповідного підприємства, та скасувати таку вимогу. Така вимога учасника, а також скасування учасником цієї вимоги є одностороннім правочином та підлягає нотаріальному посвідченню;

Учасник юридичної особи приватного права (крім акціонерного товариства) може встановити вимогу нотаріального засвідчення справжності власного підпису під час прийняття рішень з питань діяльності відповідного товариства та/або вимогу нотаріального посвідчення правочину, предметом якого є частка такого учасника у статутному (складеному) капіталі відповідного товариства, та скасувати таку вимогу, відомості про що вносяться до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань у порядку, визначеному законом. Така вимога учасника чи скасування учасником цієї вимоги є одностороннім правочином і підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню;

Змінено порядок поновлення договорів оренди землі, що зменшить ризики використання цієї процедури в рейдерських схемах.

Зазначені зміни до законодавства допоможуть суттєво скоротити використання рейдерських схем в земельній сфері та слугуватимуть основою для створення ефективного ринку земель, що повинен включати у себе чіткий механізм державної реєстрації земельних ділянок, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, дієві реальні гарантії прав суб'єктів земельних правовідносин.

Література

1. Поліводський О., Кобилянський В., Юхновський О. Юридична безпека у земельних відносинах. Київ, 2020. 18 с.

2. Платформа відкритих даних Opendatabot. URL: <https://opendatabot.ua/open/raiders>

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31 березня 2020 р. № 552-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20>

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству: Закон України від 5 грудня 2019 р. № 340-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/340-20>

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОШУК ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНСЬКОЮ ПОЛІЦІЄЮ

Сьогодні українська поліція, незважаючи на запровадження багатьох організаційних змін та реалізацію різних концепцій реформування на різних рівнях, у своїй діяльності реально не застосовує жодної конкретної моделі управління. На нашу думку, сьогодні управління в українській поліції – це сукупність не достатньо узгоджених правил і принципів, а також невпорядкованого досвіду керівників організаційних підрозділів поліції на окремих рівнях.

Серйозною проблемою в системі поліції (міліції) завжди була низька якість обігу управлінської інформації. Унаслідок такої ситуації на окремих організаційних рівнях підрозділи провадять свою діяльність без урахування завдань усієї системи. Результатом стає те, що кожен рівень діє і реагує так, ніби інші рівні є зовнішніми щодо нього одиницями, а не частиною єдиної структури. Як наслідок, існує дуже мало прикладів колективної роботи на різних організаційних рівнях, яка би призводила до пошуку нових рішень.

Більшість службових нарад не передбачає розроблення напрямів спільного розвитку, а має на меті лише передачу директив згори вниз без очікування зворотного зв'язку. Зрештою це призводить до занадто централізованої системи управління, якій не потрібна ініціатива і незалежність окремих службовців, що й звільняє їх від відповідальності за спільну справу всієї поліції. Також, як правило, інформація, що надходить від інстанцій вищого рівня до підпорядкованих суб'єктів, надсилається лише «для виконання» або «для врахування та використання в роботі» без вказівки надати конкретні пропозиції вирішення проблеми з урахуванням місцевої специфіки.

Також не існує процедури опрацювання нормативно-правового акта або загальної інформації в детальні інструкції, які поліцейський на виконавчому рівні може використовувати у своїй роботі.

Рішення, що стосуються всієї поліції, приймаються на найвищих рівнях ієрархічної структури, представники якої практично не консультуються із широкою поліцейською спільнотою. Таким чином поліцейські не тільки переконані у своїй невеликій корисності і малозначущості, але й розуміють, що їхня думка небагато важить в організаційній машині, робота якої спрямована зверху вниз.

Відповідно до статей 25-28 Закону України «Про національну поліцію» інформаційно-аналітична діяльність визначається як один з основних елементів діяльності поліції, проте інформаційні канали не використовуються повністю, оскільки належним чином не організовано горизонтального обміну інформації в підрозділах.

Ще однією проблемою української поліції є відсутність здатності адаптувати організаційну структуру до нових завдань, а також небажання змінювати існуючі процедури. Сьогодні є нормою те, що процедури залишаються незмінними, і лише завдання змінюються. Надмірна централізація управління передбачає, що документи потребують погодження з багатьма посадовцями. Надмірний процедурний формалізм, який лежить в основі діяльності української поліції, не сприяє розвитку можливостей самих поліцейських, а також створення позитивної атмосфери на службі.

Як і будь-яка організація, завданням якої визначено служити громадськості, поліція повинна зазнати змін. Їх потрібно здійснювати на регулярній основі у зв'язку зі зміною впливу як зовнішніх чинників, так і тих, що притаманні внутрішньому формуванню. Поліція повинна постійно вдосконалюватися, щоб стати динамічною організацією, креативною та гнучкою, реагуючи на потреби суспільства й динаміку змін у середовищі. Впровадження змін, однак, викликає різний опір, що виникає як від окостеніння організаційної структури, так і від стереотипів мислення, відсутності відповідних заходів і від поведінки самих людей.

Проблеми з реалізацією того, що приносить зміна, пов'язані з тим, що зміна сприймається як феномен, який руйнує існуючий порядок, визнаний самими поліцейськими і як порушення сформованої організаційної єдності. Потрібно подолати опір змін, зазначивши і обґрунтувавши, що нововведення необхідні й корисні і що вони служать самій організації. У подоланні опору важливо поліцейських на всіх рівнях залучити до підготовки й реалізації змін, забезпечити їхнє почуття самовідданості та задоволення досягнутою метою, оскільки мотивація до змін тим міцніша і довговічніша, якщо зміна зрозуміла, потрібна і призначена для працівників.

Поліцейські повинні мати переконання, що вони беруть участь у всьому процесі змін, а не лише у вузькому спектрі діяльності, яку вони здійснюють. Служитиме цьому, безумовно, серед інших чинників і покращення комунікації. Внутрішня комунікація в такій організації, як поліція, є не тільки ефективним обміном професійною інформацією, але й засобом підтримки згуртування персоналу. Доцільно створити

клімат співпраці, оскільки наслідки роботи команди відповідно до принципу синергії можуть бути набагато краще, ніж сума результатів окремих членів.

Керівництво української поліції, однак, неохоче залучає своїх підлеглих до процесу прийняття рішень. Крім того, залякування, спрямоване на отримання від підлеглих бажаного ефекту в роботі, стало широко використовуватися в управлінській практиці. Застосовувати методи залякування легко, оскільки це «інструмент» значно поширений в ієрархічних організаціях, особливо військових, як у випадку поліції. Характерним для сучасного керівництва в підрозділах поліції є ігнорування важливості групи, внеску окремих осіб, необхідності взаємної довіри і поваги між начальниками і підлеглими.

Поліція поки що не є тим міжособистісним середовищем, яке сприяє впровадженню сучасних стилів управління. Властиві йому атрибути, такі як ієрархія і парамілітарний характер служби, посилюються в кризових ситуаціях, ускладнюючи поведінку без агресії і невербальних позицій як керівників, так і підлеглих. Доводиться констатувати, що сьогодні в українській поліції переважає авторитарне управління.

Важливим питанням, що залишається в інтересах керівництва в поліції, є оцінка ефективності його роботи, яка вже багато років була предметом обговорення теоретиками і практиками, що займаються питаннями національної безпеки. Протягом тривалого часу домінуючим критерієм оцінки діяльності поліції є юридичний критерій (статистика з кількістю виявлених та розкритих злочинів, показниками безпеки на дорогах і вулицях, вилученої зброї, зафіксованих адміністративних правопорушень, чисельною участю поліції в патрулюванні тощо). Однак державна установа, особливо з таким специфічним профілем діяльності, як поліція, не може розглядатися виключно з точки зору кількісного критерію. Результати соціальних досліджень свідчать про наявні очікування від поліції, які виходять за рамки традиційних показників оцінки роботи. Такий підхід вимагає змін у способах визначення ефективності діяльності цієї служби для дедалі більшого врахування реальних потреб суспільства. Протягом останніх кількох років можна спостерігати зміни в цій сфері, як на прикладі еволюції заходів ефективності роботи поліції, які тепер більше підходять для реальних соціальних очікувань.

Використання сучасного інструменту управління в українській поліції, що є концепцією соціальної відповідальності, дозволяє побудувати сучасну модель управління, що враховує всі ключові сфери. Лише застосування, крім правового й економічного критерію оцінки ефективності, ще й соціального критерію, включаючи індикатори, адаптовані до реальних потреб та можливостей поліції, може дозволити здійснити прозоре й об'єктивне оцінювання.

Тільки належне управління відносин із навколишнім середовищем поліції безпосередньо сприятиме підвищенню ефективності обслуговування, а також дозволить правильно сформулювати пріоритети і орієнтувати свою діяльність. В епоху багатьох організаційних змін раціональне управління має враховувати всі елементи навколишнього середовища.

Слід також зазначити, що завдання кожної організації полягає в систематизації дій своїх працівників таким чином, щоб вона реалізовувала передбачені стратегічні цілі, досягала бажаних результатів і виконувала завдання з оптимальним використанням людських і матеріальних ресурсів.

Поліція потребує чітко визначеної та послідовно реалізованої стратегії, що дозволить не тільки визначати стратегічні цілі, але й досягати їх. Слід підкреслити, що мотивація відіграє ключову роль у роботі поліції, яка з багатьох причин наразі є складною проблемою. Поліція в цьому відношенні є специфічною організацією, оскільки вона не має однозначної, інтегрованої і повністю зрозумілої системи стимулювання.

Динаміка змін, що відбуваються в суспільстві, також впливає на саму сутність функціонування поліції. Незважаючи на всю специфіку організації та діяльності, поліція в тій же мірі зазнає впливу її детермінантів, що формують її як організацію і зумовлюють суть її функціонування. Тільки належне впровадження науково обґрунтованих парадигм управління, прийняте керівництвом української поліції, дає можливість створити якісну, сформулювати правильну стратегію організації, що є передумовою ефективності її функціонування, що також є показником успіху.

Слід зазначити, що також місце в інституційній системі і виконанні завдання покладають на поліцію характерну місію, яка здійснюється тільки в інтересах суспільства.

Положення поліції в системі національної безпеки створюється колективними зусиллями всіх працівників. Це призводить до результатів дій у межах її компетенції та сил і ресурсів, завжди спрямованих назовні, до оточення, яке є одержувачем і водночас суворим суддею діяльності, пов'язаної з виконанням поліцією своєї місії.

Діагностику проблем, пов'язаних з управлінням та організацією діяльності української поліції, необхідно постійно оновлювати на основі проведених наукових досліджень. Очевидно, що належне врахування праксеології в управлінні національною поліцією має відігравати фундаментальну роль. На нашу думку, доцільним є проведення подальшої дискусії з питань, пов'язаних із розробленням оптимальної моделі управління в цій організації на всіх рівнях її структури.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ФОРМ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНИМ КРИТЕРІЯМ ДЕМОКРАТІЇ

Поєднання політико-правової та одночасно політико-психологічної парадигм як відносно нового загального методу в аналізі політики підтвердило на практиці конструктивність цього використання, доповнюючи інституціональні підходи розумінням психологічних механізмів, які управляють поведінкою як окремих особистостей, так і великих мас людей в політиці. Методи та інструменти, які використовуються у межах наряду, суттєво розширюють можливості як політичної, так і правової науки щодо аналізу людського фактору в сучасному політико-правовому просторі.

У теперішній час пильну увагу привертає таке поняття як «політична участь» у зв'язку з тим, що воно не має як однозначного трактування, так і загального підходу. У цьому аспекті варто, перш за все, звернути увагу на класифікацію основних типів політичної участі. Як відомо, найбільш поширеним і чи не найбільш очевидним критерієм їх розрізнення може слугувати розподіл на такі типи участі, як пряма та опосередкована. За вказаним критерієм, прямою політичною участю громадян є здійснення ними безпосереднього впливу на суб'єктів процесу прийняття політичних рішень (за допомогою переговорів, тиску і т. п.). Що ж стосується опосередкованої участі громадян у процесі прийняття політичних рішень, то вона здійснюється ними через виборчу активність. Адже саме результати останньої часто зумовлюють формування самих суб'єктів прийняття рішень [Див. детал.: 1].

Не менш значущим є поділ політичної участі на конвенційну та неконвенційну. Виходячи з нього, конвенційна участь, спрямована на підтримку влади або здійснення впливу на неї, відповідає загальноприйнятим зразкам політичної поведінки та не суперечить правовим нормам. Прикладами є участь громадян у виборах, їх комунікація з представниками владних структур, громадські ініціативи, спрямовані на розв'язання суспільно важливих питань, участь у мітингах та інших мирних заходах тощо. Неконвенційною участю є несанкціоновані владою дії, які суперечать загальноприйнятим зразкам політичної поведінки або чинному законодавству. Разом з тим, не можна погодитися з дослідниками, які протесну активність громадян взагалі відносять до неконвенційної участі, без урахування її проявів, мотивів та цілей. У той час як у реальному політичному житті протестна активність громадян може виливатися і у санкціоновані владою дії (цілком легальні мирні заходи, подання скарг, петицій, звернень), які не суперечать ані загальноприйнятим зразкам політичної поведінки, ані нормам чинного законодавства. Тому, виходячи з вище зазначеного, маємо всі підстави стверджувати, що протестна активність громадян є формою як неконвенційної, так і конвенційної участі.

Узагальнюючи зроблену більшістю дослідників даної проблематики класифікацію форм політичної участі, можна зазначити, що попри всю їх розмаїтість, вони включають, як правило, такі її форми: участь у виборчому процесі (виборців, учасників передвиборчих кампаній, у тому числі суб'єктів їх фінансування, працівників на виборчих дільницях); здійснення впливу на політичних діячів та представників органів влади; участь у діяльності організацій, які здійснюють такий вплив; участь у розв'язанні питань функціонування громад тощо.

Принципово, що про свободу та добровільність різних форм участі можливо стверджувати лише у демократичній державі. У численних дослідженнях з правових та юридичних наук вивчено питання участі громадян у процесі прийняття політичних рішень, а саме – інтерпретацію цього феномену як критерію демократії. Численні моделі демократії у певний спосіб обов'язково передбачають наявність громадянської участі в управлінні політичними процесами. Так, наприклад, найпростішим варіантом є учасницька демократія прийняття політичних рішень, основні риси якої це – «вимога надання аргументів сторонами політичного діалогу, доступність аргументів влади для всіх зацікавлених у діалозі громадян, обов'язковість рішень, вироблених в процесі діалогу між владою і громадянами, динамічність діалогу» [2, с. 375]. Натомість в умовах представницької демократії право відповідної участі у процесі прийняття рішень реалізовано шляхом делегування повноважень певним суб'єктам влади. Іноді протиставляють учасницьку та елітистську моделі демократії, вважаючи, що в умовах останньої політична участь громадян має бути обмеженою виборчою діяльністю, оскільки демократія не потребує їхньої широкої участі у процесі прийняття рішень.

Важливою, хоча й дещо несподіваною функцією концепту громадянської (і, передусім, політичної) участі має стати й запобігання появі надто великої кількості теоретичних моделей та концепцій демократії у зв'язку з останньою хвилею демократизації. Адже, нещодавня глобальна хвиля демократизації поставила вчених перед великим концептуальним завданням. Дуже багато країн відступили від авторитаризму, й концепт демократії стали застосовувати в багатьох нових ситуаціях. При цьому, хоча

новим національним політичним режимам у Латинській Америці, Африці, Азії й колишньому комуністичному світі властиві важливі атрибути демократії, чимало тих режимів глибоко відрізняються від демократій у розвинених індустріальних країнах. Тому вчені, спробувавши аналітично дослідити ці нові приклади демократії, йшли до двох потенційно суперечливих цілей.

З одного боку, вони намагалися збільшити концептуальну диференціацію, аби охарактеризувати різноманітні нові форми демократії. З другого – вчені намагались уникнути концептуального «розтягування», тобто відмовляються застосовувати концепт демократії до випадків, що засвідчують цілу сукупність атрибутів, які не відповідають їхньому визначенню демократії. Важливим наслідком реалізації цих цілей стало множення альтернативних форм концепту демократії, зокрема дивовижної кількості підтипів, як-от «авторитарна демократія», «неопатріомоніальна демократія», «військова демократія», «протодемократія» тощо.

З великою повагою відносячись к теоретичному обґрунтуванню Арнольдом Тойбні цивілізаційного розвитку сучасного світу, все ж дозволимо не погодитись з його твердженням (хоча й півстолітньої довжини), що для сучасної західної цивілізації демократія – це добре налаштований інститут управління, який дозволяє прибрати межі між правителями і підданими, однак на практиці атрибути влади знаходяться у невеликій групі спеціалістів – юристів, судій, поліцейських та ін. [Див. : 4, с. 22–24]. На жаль, підкреслювати у наш сучасний час професіоналізм управлінців у багатьох країнах, зокрема й в Україні, це не відповідає дійсності. І, мабуть, тому зараз ми говоримо не про «хвилі демократії», а, навпаки, про її відкіт, саме тому участь громадян у політичному процесі в цілому та прийнятті політичних рішень, зокрема є найважливішою складовою і одночасно критерієм сучасного розуміння класичної демократії.

Література

1. Чабанна М. В. Громадянська участь у процесі прийняття політичних рішень на державному рівні як критерій демократичності політичного режиму. Київ: Наукові записки НаУКМА. 2011. Т. 121 : Політичні науки. С. 25-29.
2. Гутман Е. Устрій дорадчої демократії. Демократія: Антологія / упоряд. О. Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. С. 327-363.
3. Кольєр Д. Демократія «з прикметниками»: концептуальні оновлення у процесі порівняльних досліджень. Демократія: Антологія / упоряд. О. Проценко. Київ: Смолоскип, 2005. С. 176-207.
4. Современная политическая наука: Методология: Научное издание / Отв. ред. О. В. Гаман-Голутвина, А. И. Никитин. 2-е изд., испр и доп. Москва: Издательство «Аспект-Пресс», 2019. 776 с.

Карпенко К. К.,

*к. ю. н., викладач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу
факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності ОДУВС*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Проблема регулювання фінансового контролю є актуальною для сучасного етапу економічного розвитку України. Джерелом забезпечення функцій держави та загалом, грошового забезпечення держави служать матеріальною основою Фінанси. Тому є необхідним детально регламентувати державний фінансовий контроль при суспільних відносинах, які виникають при формуванні, розподілі та використанні різних грошових коштів.

Слід зазначити, що головною складовою фінансових ресурсів держави є проблематика ефективної мобілізації та використання бюджетних коштів. Саме фінансовий контроль забезпечує зворотний зв'язок між наміченими і досягнутими результатами фінансової політики держави. Фінансовий контроль спрямований на ефективну реалізацію бюджетної політики держави, забезпечує плановість реалізації процесу формування та використання фінансових ресурсів державної бюджетної системи.

Основою фінансового контролю є наслідок фактора подальшого розвитку ринкових відносин. Як зауважив професор Є. Б. Кубко: “Держава покликана здійснювати управління цим процесом і орієнтувати практику у відповідне, зафіксоване законом русло, упорядкувати і легалізувати форми і види організацій, які виробляють товари і послуги на ринок, сприяючи тим самим зміцненню ринку і ринкових відносин в країні”. Саме за допомогою фінансового контролю в державі закріплюється самостійність підприємницької діяльності, забороняється втручання з боку держави у внутрішньогосподарську сферу відповідних підприємств, установ, приватних осіб.

В умовах сьогодення та стрімкого економічного розвитку України, сфера фінансового контролю природно розширюється та він виступає засобом забезпечення законності і запобіганням правопорушень, забезпечує фінансову дисципліну. За його допомогою виявляються правопорушення і притягаються до відповідальності винні особи. Фінансову дисципліну слід трактувати як суворе і точне дотримання всіма

учасниками фінансової діяльності своїх обов'язків, згідно з розпорядженнями держави, що регулюють чіткий порядок мобілізації, розподілу та використання публічних грошових фондів. Зауважимо, що вимоги фінансової дисципліни обов'язкові до виконання не тільки для громадян і підприємств усіх форм власності, але і для органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Основною метою його є контроль забезпечення законності, ефективності, фінансової дисципліни та доцільності при формуванні, розподілі та використанні грошових фондів коштів. Також слід зазначити особливості його функцій: регулююча, правоохоронна, профілактична, інформаційна. Саме завдяки цим функціям фінансовий контроль чітко впливає на суспільні відносини та виявляється його імперативний характер.

Проблема фінансового контролю становить певний інтерес в ракурсі процесуальної форми. Слід розглядати контрольну діяльність як специфічний різновид юридичного процесу на самостійній ланці. При здійсненні фінансового контролю використовуються норми матеріального та процесуального права, але з пріоритетом у останнього. Процесуальні норми права визначають стадії, регламент фінансового контролю-процесуального виробництва.

Державний фінансовий контроль у бюджетній сфері здійснюється відповідними державними органами і полягає у встановленні фактичного стану справ щодо дотримання вимог чинного законодавства на підконтрольному об'єкті, спрямований на забезпечення законності, фінансової дисципліни і раціональності під час формування, розподілу та використання бюджетних коштів. Наприклад, Верховна Рада України визначає основні напрямки бюджетної політики постановою про схвалення або взяття до відома основних напрямків бюджетної політики на наступний бюджетний період. Також, слід зазначити, що Верховна Рада України здійснює фінансовий контроль як безпосередньо, так і через свої комітети й тимчасові спеціальні комісії. До їх компетенції відносять законопроектну роботу, підготовку та попередній розгляд питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України. Цікавим стає факт, що основне навантаження при здійсненні фінансового контролю припадає на спеціалізовані, профільні комітети Верховної Ради України, а саме на Комітет із питань бюджету та Комітет із питань фінансів і банківської діяльності. Також, в повноваження Верховної Ради України відноситься створення тимчасових слідчих комісій для проведення розслідувань з тих питань, які становлять суспільний інтерес.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що розвиток та удосконалення діяльності фінансового контролю в Україні це дуже складний та ємкий процес. До такого процесу відноситься прийняття низки нормативно-правових актів, які здійснюють регулювання в процесі реформування та удосконалення фінансово-контролюючої діяльності держави. Становлення і розвиток фінансів були одночасно становленням і розвитком фінансового контролю. Існування фінансового контролю зумовлюється об'єктивним характером фінансів. Виходячи з функцій, що виконують фінанси, їх можна розглядати як інструмент розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту і створення на цій основі грошових доходів і грошових фондів. Однак грошові доходи і грошові фонди створюються і використовуються не автоматично, а під впливом складних економічних відносин. Цим і обумовлена об'єктивна необхідність фінансового контролю як одного з елементів управління фінансами.

Література

1. Хмельков А. В. Державний фінансовий контроль Навчальний посібник / А. В. Хмельков. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. С. 549.
2. Юргелевич С. В. Система державного фінансового контролю / С. В. Юргелевич // Фінанси України. 2012. № 4. С. 138.
3. Пивоваров К. В. Аспекти діяльності основних органів внутрішнього та зовнішнього державного фінансового контролю // Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 13-14. С. 65-67.
4. Кучерявенка М. П. Фінансове право Підручник / Харків« Право» 2016. С. 200.

Карпенко Р. В.,

*к. ю. н., ст. викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Правоохоронні органи є важливою складовою державного механізму, що уповноважуються державою на професійне здійснення охорони та захисту основ конституційного ладу, у тому числі прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, а також законності та правопорядку, забезпечення чого є одним із ключових факторів розбудови в Україні демократичної соціальної правової держави й функціонування

громадянського суспільства. Разом із тим існуючий стан організації правоохорони через низку проблем теоретико-методологічного й нормативно-правового характеру наразі характеризується ситуативністю формування правоохоронних органів, неузгодженістю й непослідовністю їхньої діяльності, відсутністю комплексного бачення системи правоохоронних органів й перспектив її розвитку. Усе це вимагає трансформації організації та діяльності правоохоронних органів у напрямку побудови цілісної структурованої системи, поглибленої інтеграції у правоохоронну діяльність принципів верховенства права, конституційної законності й додержання прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, вироблення єдиної державної політики у правоохоронній сфері.

Наукові дослідження спрямовані здебільшого на обґрунтування окремих реорганізаційних заходів із оптимізації організації діяльності конкретних правоохоронних органів, у той же час належної уваги необхідності ґрунтовної перебудови усієї системи правоохоронних органів, інтеграції в діяльність всіх правоохоронних органів єдиних векторів їхнього розвитку не приділено. Саме тому метою нашої роботи є аналіз теоретичних положень, концепцій і поглядів, а також законодавчих актів щодо розвитку системи та діяльності правоохоронних органів, встановлення існуючих тенденцій й обґрунтування його основних напрямків і перспектив, а також вироблення вихідних засад загальної державної політики у правоохоронній сфері. Новизна міститься у виявлених закономірностях і концептуальних узагальненнях тенденцій і перспектив розвитку системи та діяльності правоохоронних органів.

Розвиток системи правоохоронних органів має протікати виключно на основі всебічного й перспективного планування її організації та напрямків діяльності. Особливого значення тут набуває необхідність напрацювання повної, всебічної й об'єктивної теоретико-методологічної бази оптимізації системи правоохоронних органів, формування у науці цілісного, узгодженого й комплексного бачення не лише поняття інституту правоохоронних органів, але й суміжних із ним правових явищ (правоохоронна функція держави, правоохоронна діяльність, правоохоронна система тощо). Вказане сприятиме усуненню наявних на сьогодні правових колізій щодо відсутності легальної дефініції правоохоронного органу, нормативного переліку напрямків правоохоронної діяльності, засад і принципів її здійснення і т.д. Зокрема, як зазначає Ю. Ф. Кравченко [1], негативним проявом наукового плюралізму у питаннях організації та здійснення правоохоронної діяльності є така ж сама неоднозначність і законодавчого регулювання. Крім цього, іншим важливим аспектом постає трансформація існуючої практики автономного розрізненого реформування окремих правоохоронних органів саме до єдиного процесу формування системи правоохоронних органів. До того ж, зважаючи на державно-правову практику, маємо констатувати очевидну недостатність затвердження відповідної концепції, у тому числі Концепції розвитку системи правоохоронних органів України, практичне втілення якої неодмінно потребує встановлення чітко регламентованого алгоритму заходів щодо її реалізації із визначенням відповідальних суб'єктів і обсягів державного фінансування, як обов'язкової умови реальності реформування системи правоохоронних органів України. Відтак, як на нас, належним постає ухвалення і виконання спеціальної Державної цільової програми як комплексу взаємопов'язаних завдань і заходів, спрямованих на реорганізацію і побудову системи правоохоронних органів України, здійснюваних з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджених за строками виконання, складом виконавців і ресурсним забезпеченням.

Поруч із розробкою та прийняттям нових правових актів і внесенням змін до вже чинного правового регулювання імплементація у законодавство з питань організації правоохоронних органів та практику правоохоронної діяльності відповідних міжнародно-правових стандартів так само становить ключовий напрямок розвитку системи правоохоронних органів. З цього приводу І. А. Григоренко [2] цілком доречно наголошує, що необхідність системних реформ правоохоронної системи зумовлено передусім міжнародними зобов'язаннями України саме в межах членства в Раді Європи. У зв'язку із цим маємо вказати такі основні міжнародні програмні документи Ради Європи у правоохоронній сфері, що тією чи іншою мірою стосуються й України: Рекомендації ПАРЄ «Контроль внутрішніх служб безпеки в країнах-членах Ради Європи» від 26.04.1999 р. № 1402 і «Про демократичний нагляд над сектором безпеки в країнах-членах» від 23.06.2005 р. № 1713, Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи «Роль прокуратури в системі кримінального правосуддя» від 06.10.2000 р. та інші. Відтак, реформування правоохоронних органів України, у тому числі прокуратури, органу безпеки і судів, становить одну з найважливіших складових євроінтеграції України, що пояснюється О. М. Литваком і П. В. Шумським специфічною роллю правоохоронних органів, за допомогою яких здійснюється захист найвищих цінностей нації, а саме життя, здоров'я, людей, прав і свобод громадян [3, с. 7]. Крім цього, в аспекті приведення системи і діяльності правоохоронних органів у відповідність до міжнародних стандартів необхідно розглядати також розширення й інтенсифікацію міжнародного співробітництва у правоохоронній сфері, зокрема через укладення відповідних профільних двосторонніх міжнародно-правових угод, участь у роботі міжнародних правоохоронних інституцій, проведення обміну досвідом правоохоронної діяльності, взаємодію з правоохоронними органами зарубіжних країн та міжнародними правоохоронними інституціями (Інтерпол, Європол тощо) як у вирішенні завдань правоохорони на національному рівні, так і у формуванні міжнародних гарантій правоохоронної діяльності. На важливість реформування системи правоохоронних органів України з питань міжнародного

співробітництва із правоохоронними органами зарубіжних країн вказують і інші вчені [4; 5]. Як на нас, зазначене сприятиме не тільки наближенню правового регулювання й практики правоохоронної діяльності в Україні до відповідних міжнародних стандартів, але також дозволить рецепіювати аналогічний досвід зарубіжних країн з метою трансформації національної правоохоронної системи у напрямку забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина. Констатуємо, що актуальним завданням розвитку в Україні інституту прокуратури як одного з центральних правоохоронних органів постає подальше його реформування, зокрема недопущення (за прикладом конституційної реформи 2004 року) відхід від реорганізаційного процесу позбавлення прокуратури невластивих їй повноважень; приведення організації та структури органів прокуратури у відповідність до вказаних реорганізаційних змін; законодавче врегулювання діяльності інших державних органів щодо здійснення досудового розслідування і контролю за додержанням законів; а також забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина як головний орієнтир в правоохоронній діяльності прокуратури. При цьому, незалежно від конкретного змісту реорганізаційних заходів, необхідно погодитись із О. М. Литваком і П. В. Шумським [3, с. 8], що реформування прокуратури повинно здійснюватись із неодмінним урахуванням реальних умов, які склалися в галузі забезпечення законності, захисту прав і свобод громадян та інтересів суспільства.

Зауважимо, що розвиток системи та діяльності правоохоронних органів потребує не тільки належного наукового обґрунтування й узгодженого правового регулювання, але також і достатніх фінансових і матеріально-технічних ресурсів, акумулювання яких виступає однією з обов'язкових умов реалізованості загалом будь-яких змін в організації та діяльності як усієї системи, так і окремих правоохоронних органів України.

Література

1. Кравченко Ю. Ф. Актуальні проблеми реформування органів внутрішніх справ України (організаційно-правові питання): Дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Х., 1998.
2. Григоренко І. А. Використання досвіду європейських країн у реформуванні органів внутрішніх справ України. Науковий вісник Нац. академії внутр. справ. 2011. № 6. С. 249-257.
3. Литвак О., Шумський П. Проблеми реформування органів прокуратури. Вісник Національної академії прокуратури України. 2012. №1. С. 5-12.
4. Загуменна Ю. О. Правоохоронні органи: поняття, ознаки, функції, особливості діяльності. Право і безпека. 2010. №3 (35).
5. Капля О. М. Вплив права ЄС на процес реформування ОВС України в умовах її інтеграції в Європейське співтовариство. Підприємництво, господарство і право. 2006. № 3. С. 44-46.

Колісниченко А. В.,

слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В УКРАЇНІ

Корупція є чинником, що сприяє поширенню організованої злочинності у різних формах і має негативний вплив на усі верстви суспільства. Це явище підриває демократичний розвиток та верховенство права, базові інститути суспільства та держави.

В українському суспільстві корупція перетворюється на невід'ємну частину економічного та політичного життя країни [1]. Реагування на системну загрозу вимагає системних дій, що мають враховувати не лише наявну ситуацію у країні та тенденції її розвитку, а й міжнародні аспекти цієї проблеми.

Згідно із результатами Національного антикорупційного опитування, проведеного у липні-серпні 2018 року Програмою сприяння громадській активності «Долучайся!», корупція є однією з трьох найбільших проблем в Україні. Цікавим є те, що політична корупція на найвищому рівні, на думку абсолютної більшості респондентів, становить найбільшу загрозу: про це заявили 92,5% громадян; водночас, побутова корупція, що безпосередньо стосується респондентів, визначається як серйозна проблема лише 81,6% опитаних. Корупцію в бізнес-середовищі вважають серйозною проблемою 72,4% опитаних. 91% громадян вважає корупцію серйозною проблемою України, причому 61% опитаних переконані у тому, що це – найбільш серйозна проблема, яка заважає розвитку країни. За рік, порівняно з 2017 роком, усвідомлення серйозності проблеми корупції істотно зросло: у вересні 2017 року найбільш серйозною проблемою корупцію вважали 44%.

Більшість українських громадян вважають, що корупція є поширеним явищем – 65,5% вважають його дуже поширеним і ще 21,2% - достатньо поширеним. Слід зазначити, що оцінка поширення корупції в Україні порівняно із 2015 роком не змінилася.

При цьому переважна більшість населення України (68%) вважає, що країна продовжується рухатися у неправильному напрямі, а дві третини вказують на потребу у радикальних змінах. Досить небезпечним є те, що більшість населення країни допускає обмеження демократичних принципів та свобод задля забезпечення «більшого порядку» [2]. Це вказує на втрату відчуття цінності демократії українським суспільством і створює передумови для активізації політичного популізму під гаслами «наведення порядку», «протидії корупції та злочинності» тощо.

Ефективна протидія корупції є невід'ємною передумовою забезпечення суспільного та економічного розвитку держави, реалізації нею стратегічних політичних напрямів. В науковому та правоохоронному середовищі нашої країни загальноновизнаною є думка про необхідність визначення загальнодержавної стратегії протидії цьому явищу. Не можна не погодитися із думкою Ф. Фукуями про те, що без політичної стратегії будь-які дії із подолання корупції приречені на провал. Без такої стратегії окремі ініціативи із підвищення прозорості, інформування населення тощо не спрацюватимуть, а громадське обурення новинами про корупцію за відсутності ефективних механізмів дій щодо корупціонерів не призведе до очікуваного результату [3].

Слід зазначити, що в Україні до цього часу було прийнято значний масив програмних документів у сфері протидії корупції. Так, заходи на цьому напрямі передбачалися Комплексною цільовою програмою боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки [4]. В 1997 році було прийнято Національну програму боротьби з корупцією [5], а вже наступного року – Концепцію боротьби з корупцією на 1998 - 2005 роки [6]. В 2000 році затверджено Додаткові заходи щодо посилення боротьби з корупцією, іншими протиправними діями в соціально-економічній сфері та забезпечення економічного витрачання державних коштів [7]. Також в 2000 році затверджено Комплексну програму профілактики злочинності на 2001 – 2005 роки [8], що також стосувалася питань запобігання корупції.

В 2004 році прийнято Заходи щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції [9].

Після Помаранчевої революції було прийнято Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» [10]. У 2011 році прийнято Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки [11].

Останнім документом такого роду стала Антикорупційна стратегія на 2014 – 2017 роки [12].

Аналізуючи результати реалізації зазначених стратегій можна зробити висновок про те, що скільки-небудь суттєвого впливу на ситуацію у країні вони не мали. Як правило, причетні до їх виконання відомства звітували поточними результатами своєї діяльності, а сам процес їх формування носив формальний характер. Додаткові фінансові ресурси під ці програми не виділялися, а передбачені ними заходи були, здебільшого, загальними і не потребували суттєвих змін у діяльності правоохоронних та інших компетентних органів.

В розробленому НАЗК України проекті Антикорупційної стратегії на 2018-2020 роки зазначається, що реалізація попередньої Стратегії на 2014-2017 роки у повному обсязі не завершена, а «переважна частина передбачених в ній заходів має недостатній рівень їх практичного втілення». Серед причин цього визначається «тривале становлення нових антикорупційних інститутів, недоліки чинного законодавства з питань запобігання корупції і його застосування, відсутність стійкого несприйняття корупції в суспільстві, відсутність належного механізму моніторингу і оцінки виконання Антикорупційної стратегії та високий рівень толерантності суспільства до корупції, недостатній рівень прозорості діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування» [13]. На нашу думку, причини цього мають глибший характер і потребують серйозного аналізу та дослідження.

Слід також зазначити, що регулярні зміни антикорупційного законодавства, поява нових антикорупційних органів та зміна компетенцій існуючих не підвищували ефективності антикорупційної політики держави, а, скоріше, робили її більш хаотичною та непередбачуваною.

На нашу думку, фактична відсутність результату від прийнятих до цього часу програм може бути пояснена цілим комплексом чинників, у т.ч. і відсутністю належного аналітичного забезпечення їх підготовки. Реальний ступінь поширення корупції, чинники, що сприяють цьому явищу, його економічні аспекти тощо залишаються до цього часу не відображеними у концептуальних документах в цій сфері. Встановлення цих чинників потребує проведення належного стратегічного аналізу, результати якого мають виступити підґрунтям для подальшого формування концепції протидії корупції та заходів із її реалізації.

Зазначений аналіз має, на нашу думку, ґрунтуватися на визнанні того факту, що корупція у нашій країні є формою організованої злочинності, яка становить безпосередню загрозу національній безпеці України. Це явище обумовлено широким спектром чинників, серед яких домінуючим вважаємо відсутність належного врядування та слабкий режим верховенства права. Також необхідно врахувати і відсутність результату від впровадження в нашій країні попередніх стратегічних антикорупційних ініціатив.

До проведення цього аналізу доцільно залучити представників правоохоронних органів, наукових кіл, громадських організацій, а також міжнародних експертів. При цьому особливо важливим для нашої країни є залучення експертів Європейського Союзу, зокрема, таких його структур, як Європол, Євроюст та

OLAF. Це є важливим як з точки зору імплементації кращих європейських практик, зокрема що стосуються забезпечення належного врядування та верховенства права, а також і для демонстрації політичної волі нашої держави до забезпечення прозорості та відкритості у формуванні власної антикорупційної політики. Водночас, важливим є забезпечення відповідності заходів на цьому напрямку особливостям корупції як суспільно-небезпечного явища, притаманним саме ситуації у нашій країні.

Саме на ґрунті такого аналізу, на нашу думку, є можливим напрацювання ефективних заходів протидії корупції, націлених як на усунення чинників, що сприяють цьому явищу, так і на притягнення причетних до вчинення корупційних злочинів осіб до кримінальної відповідальності.

Література

1. How to fight corruption // R. Fisman, M. Golden. – Science, 26.05.2017, Vol. 356, Issue 6340, pp. 803-804.
2. Політична ситуація та електоральні орієнтації населення України: динаміка та прогнози. // Центр «Соціальний моніторинг», Український інститут соціальних досліджень ім. О.Яременка 3.01.2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://smc.org.ua/news/politychna-sytuatsiya-ta-elektoralni-oriyentatsiyi-naselennya-ukrayiny-dynamika-ta-prognozy>.
3. Fukuyama F. What is Corruption? // Against Corruption: a collection of essays. Prime Minister's Office, 12.05.2016. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/publications/against-corruption-a-collection-of-essays/against-corruption-a-collection-of-essays>.
4. Про Комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки : Указ Президента України від 17.09.1996 р. № 837/96. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/837/96>.
5. Національна програма боротьби з корупцією : Указ Президента України від 10.04.1997 року № 319/97. Офіційний вісник України від 1997 1997 р., № 15, с.1.
6. Концепція боротьби з корупцією на 1998-2005 роки : Указ Президента України від 24.04.1998 р. № 367/98. Офіційний вісник України від 14.05.1998 1998 р., № 17, с. 14.
7. Про додаткові заходи щодо посилення боротьби з корупцією, іншими протиправними діями в соціально-економічній сфері та забезпечення економного витрачання державних коштів: Указ Президента України від 16.11.2000 р. № 1242/2000. Офіційний вісник України від 08.12.2000 2000 р., № 47, с. 1.
8. Про Комплексну програму профілактики злочинності на 2001-2005 р. : Указ Президента України від 25.12.2000 р. № 1376/2000. Офіційний вісник України від 12.01.2001 2000 р., № 52, с. 101.
9. Заходи щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції : Указ Президента України від 09.02.2004 р. № 175/2004. Офіційний вісник України від 27.02.2004 2004 р., № 6, с. 21.
10. Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» : Указ Президента України від 11.09.2006 р. № 742/2006. Офіційний вісник України від 27.09.2006 2006 р., № 37, с. 9.
11. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки : Указ Президента України від 21.10.2011 р. № 1001/2011. Офіційний вісник Президента України від 03.11.2011 2011 р., № 29, с. 13.
12. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України № 1699-VII від 14.10.2014 р. Відомості Верховної Ради України, 2014, № 46, ст.2047.
13. Про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки : Проект Закону України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs>.

Косаревська О. В.,

к.пед.н., доцентка, провідна наукова співробітниця відділу організації наукової роботи ОДУВС

Березовенко Л. С.,

аспірантка кафедри теорії та філософії права ОДУВС

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ «ЖІНОК В ПОГОНАХ» В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Сучасні реалії розвитку демократичного суспільства в Україні диктують нові орієнтири розуміння конституційної категорії «рівність», а саме її складової – «гендерна рівність особистості».

Саме наголошення цінності гендерного виміру суспільства обумовлює актуальність проблеми гендерної рівності жінок у силових структурах держави. Термін «гендерна рівність»- в науковому середовищі досліджується з урахуванням: природних фізіологічних, психічних, політичних, соціальних властивостей особистості, а також з огляду застарілих статеворольових стереотипів, що відбилось у роботах провідних науковців. Науково-теоретична основа проблематики міжнародних стандартів рівноправ'я та охорони прав жінок і чоловіків, спеціальних прав жінок, висвітлюються зокрема в роботах авторів: М. О. Баймуратова,

В. Г. Буткевич, В. М. Денисрава, В. І. Євінтова, Т. М. Заворотченко, Г. В. Ігнатенка, С. В. Ісаковича, А. П. Мовчана, Н. М. Оніщенко, Ж. М. Пустовіт, П. М. Рабіновича, С. В. Черніченка та ін.

Протистояння суспільної й індивідуальної свідомості стосовно соціальної ролі жінки зумовлює розгортання наукових гендерних дискусій. Слід зазначити, що окремим напрямком є проблема визначення поняття «гендерної ідентичності особистості» у сфері правоохоронної діяльності.

Аналіз сучасної юридичної та психологічної думки стосовно гендерної рівності жінок як суб'єктів службово-трудових правовідносин у силових структурах, якою опікуються автори: О. В. Лавриненко, О. А. Мартиненко, В. П. Лапшина, В. І. Прокопенко, В. П. Сальникова, доводить, що останнім часом простежується позитивна динаміка збільшення кількості осіб жіночої статі, які проходять службу в правоохоронних органах.

Згідно з аналізом кількісного складу ГУНП в Одеській області значно збільшилась кількість жінок, а саме: від загальної кількості працюючих 5437 осіб, жінок – 1843. Загальна кількість поліцейських 4816, з них 1402 жіночої статі.

Державні службовці 816, з них 100 жіночої статі. Цивільні працівники 505, з них 341 жіночої статі.

Найбільш актуальними, на нашу думку, слід вважати наступні аспекти:

- початкова мотивація жінок до обрання професії правоохоронця;
- етика взаємовідносин у змішаних колективах силових структур;
- рівність ефективності та практичної значущості результатів у службовій діяльності;
- співвідношення підвищення іміджу правоохоронних органів у суспільстві.

Проходження служби жінками в силових структурах держави має специфічне соціальне забарвлення статеві-специфічних характеристик особистості.

По-перше, як наголошують автори В. П. Лапшина, О. В. Мартиненко, В. І. Прокопенко важливим аспектом постає проблема своєчасного виявлення та координації початкової мотивації жіночої статі до обрання правоохоронного напрямку діяльності в силових структурах.

Так, проведення наукового дослідження ХНУВС з питань співвідношення мотивації та ідентифікації жінок в період навчання у ЗВО зі специфічними умовами навчання та періоду служби в підрозділах НПУ (до 5 років) доводить наступне: позитивний, мотиваційний компонент на момент отримання диплому ЗВО системи МВС зберігається у 21,4 % курсантів – випускників жіночої статі, а показники ідентифікації особистості дівчат- курсантів з обраної професії складає 48% (як уособлення себе співробітником НПУ) і 51,7% (як працівниці цивільного закладу чи установи) [3, с. 171-172].

По-друге, постає проблема вивчення стану етичних взаємовідносин жінок і чоловіків у змішаних колективах силових структур. Як слушно зазначають автори В. Л. Лапшина, Г. В. Попова, В. І. Прокопенко, В. П. Сальникова, цей процес має загально соціальний характер, де повинні ураховуватися особливості як фізіології так і психіки жінки.

Найбільш суттєвими факторами специфіки службово-трудової діяльності жінок у силових структурах є:

- емоційна напруженість, пов'язана з жорсткими вимогами службово-трудової дисципліни та укоріненням застарілих стереотипів стосовно соціального статусу жінки;
- можливість появи деструктивного конфлікту в сімейних відносинах «жінок у погонах», пов'язаних з материнством;
- вплив агресивного комунікативного середовища, як збоку колег так і правопорушників;
- порушення моральних установ особистісних взаємовідносин між жінками та чоловіками у робочих колективах [1, с. 168].

Проведене дослідження автором Т. В. Матієнко у сфері гендерної особливості професійного розвитку особистості доводить, що «гендерна ідентичність, яка збігається з біологічною і психологічною статтю особистості, сприяє успішному самовизначенню, зокрема професійному, а також і подальшому становленню професійного образу «Я» та ставлення до себе як до професіонала» [5, с. 348].

По-третє, аналіз наукових досліджень в сфері визначення значущості результатів у службовій діяльності жінок, що працюють у силових структурах, а саме авторів: О. М. Коваль, А. М. Ковальчук, Т. В. Матієнко, Н. М. Оніщенко, Т. І. Фурлей доводить самотитність «жінок у погонах» та цінність їх у суспільстві за гендерним виміром: «людина», «особистість», «індивідуальність» [3, с. 25].

Так, наприклад, практична значущість жінки працівника органів силових структур простежується у таких видах діяльності, як:

- превентивна сфера молодіжної та жіночої злочинності;
- розгляд справ стосовно фактів домашнього та сімейного насильства;
- оперативна діяльність тощо.

При цьому «жінки у погонах» гідно переносять екстремальні умови служби, пов'язані з фізичними та психологічними навантаженням, а іноді ризиком життя та здоров'ю, виявляють морально-психологічну стійкість, наполегливість, компетентність.

Окремим питанням, на нашу думку, є аспект співвідношення правосвідомості громадян стосовно підвищення іміджу правоохоронних органів за рахунок саме наявності «жінок у погонах».

Ми цілком погоджуємося з думкою автора В. П. Лапшиної, яка наголошує, що сьогодення диктує необхідність розуміння соціально-психологічного змісту залучення жінок до діяльності силових структур та їх самореалізації у «чоловічих» професіях[1, с. 173].

«Жінка в погонах» має специфічні соціальні забарвлення статево-специфічних характеристик особистості, а саме:

- зовнішню привабливість;
- прояви щирої доброзичливості до громадян, що звертаються до правоохоронних органів при спілкуванні;
- професійні здібності у розумінні логіки скоєння певного злочину та обрання стилю комунікації з правопорушниками.

Саме жінки у змішаних колективах силових структур є емоційними нейтралізаторами напруженості і конфліктності, що призводить до підвищення внутрішньої культури працівників, а також сприяють створенню позитивного іміджу правоохоронних органів.

Висновки:

1. В період значних перетворень українського суспільства на шляху євроінтеграції «гендерна рівність жінок у силових структурах» виступає самостійним принципом демократичної держави.
2. Гендерна і професійна ідентичність жінок у силових структурах залежить від стадії життя та проходження певного етапу професійного ставлення.
3. З метою усунення майбутньої дезадаптації жінок-працівників у силових структурах доцільно розроблення психологічними службами підрозділів правоохоронних органів комплексних спеціалізованих адаптаційних програм з первинної адаптації жінок до виконання специфічних службово-трудова функцій.

Література

1. Лавриненко О.В. Лапшина В.Л. Попова Г.В. Дотримання прав жінок та завдання правоохоронних органів України: зб. наук. статей. / Харків-Київ: Унів. внутр. справ. Міжнар. жін. правозах. центр «Ластрада – Укр.». 1999.
2. Мартиненко О.А. Особливості соціально-психологічної підтримки жінок у правоохоронних органах. Дотримання прав жінок та завдання правоохоронних органів України: зб. наук. статей. Харків-Київ. С. 168-173
3. Оніщенко Н.М. Сучасний гендерний контекст: новели, перспективи, дискусії. Часопис Київського університету права. 2020. №3. С.23
4. Матієнко Т.В. Гендерні особливості професійного розвитку особистості. Підприємництво, господарство і право. 2020. №3. С.345
5. Ковальчук А.Ю., Коваль О.М. Гендерний баланс у законодавстві з питань забезпечення безпеки (на прикладі протимінної діяльності України). Наука і правоохоронна. 2019. №4 (46). С. 144-149
6. Чижмарь К. Реалізація міжнародно-правових стандартів рівноправ'я та охорони жінок у правовій системі України. Підприємництво, господарство і право. 2018. №7. С.147
7. Пекінська декларація: Документ 995_507 від 15.09.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text (дата звернення: 18.03.2021).
8. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. 2866-IV. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 18.03.2021).

Кострицький І. Л.,

к.ю.н., доцент, професор кафедри трудового, земельного та господарського права ННІПКБ ОДУВС

ЩОДО ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ: СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ КООПЕРАТИВ

На аграрному ринку ЄС сільськогосподарські кооперативи є однією з найбільш поширених і ефективних форм об'єднання сільгосптоваровиробників, а їх частка на аграрному ринку ЄС складає 40-50%, а в окремих державах та секторах доходять до 70 %.

Гальмуванням розвитку сільськогосподарської кооперації визначалося розпорошеність законодавства, а саме положення Цивільного та Господарського кодексів України щодо кооперації, Закони України «Про кооперацію» та «Про сільськогосподарську кооперацію» (старої редакції), не узгоджені між собою та недосконалістю законодавства, яким регулюється створення, діяльність та припинення

сільськогосподарських кооперативів, що не відповідало сучасним потребам та реаліям в Україні. Тому був прийнятий новий Закон України « Про сільськогосподарську кооперацію» [1], введення в дію якого відбулося 15 листопада 2020 року. Цей Закон визначає правові, організаційні, економічні та соціальні основи функціонування сільськогосподарської кооперації, особливості утворення і діяльності сільськогосподарських кооперативів, їх об'єднань.

Визначення поняття сільськогосподарський кооператив надається у цьому Законі, та визначається як юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які є виробниками сільськогосподарської продукції і добровільно об'єдналися на основі членства та на засадах самоврядування для провадження спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб;

Основними видами діяльності сільськогосподарського кооперативу є виробництво, переробка, заготівля, закупівля, зберігання, збут, продаж сільськогосподарської продукції, постачання засобів виробництва і матеріально-технічних ресурсів та інші види сервісного обслуговування членів кооперативу, зокрема надання технологічних, транспортних, меліоративних, ремонтних, будівельних послуг, послуг з ветеринарного обслуговування тварин і племінної роботи, з бухгалтерського обліку і аудиту, науково-консультаційного обслуговування.

Сільськогосподарський кооператив може здійснювати діяльність з метою одержання прибутку або без мети одержання прибутку.

Статутом сільськогосподарського кооперативу, що здійснює діяльність з метою одержання прибутку, може бути передбачена обов'язкова трудова участь у діяльності сільськогосподарського кооперативу його членів - фізичних осіб.

Сільськогосподарський кооператив утворюється за рішенням установчих зборів його засновників. Сільськогосподарський кооператив може бути утворений шляхом реорганізації (злиття, поділу, виділу) іншого сільськогосподарського кооперативу.

Засновниками сільськогосподарського кооперативу можуть бути виробники сільськогосподарської продукції - юридичні або/та фізичні особи.

Сільськогосподарський кооператив утворюється не менш як трьома засновниками.

Рішення установчих зборів про утворення сільськогосподарського кооперативу оформлюється протоколом.

Невід'ємною частиною протоколу установчих зборів сільськогосподарського кооперативу є реєстр осіб, які брали участь в установчих зборах.

Сільськогосподарський кооператив підлягає державній реєстрації у порядку, встановленому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [2].

Після державної реєстрації сільськогосподарського кооперативу його засновники вносять вступний внесок та вклад, після чого набувають статусу члена сільськогосподарського кооперативу, прав та обов'язків, установлених Законом та статутом сільськогосподарського кооперативу для його членів.

Найменування сільськогосподарського кооперативу має містити інформацію про його організаційно-правову форму –«сільськогосподарський кооператив» та назву, що складається з власної назви та може містити інформацію про вид діяльності (виробничий, переробний, заготівельно-збутовий, постачальницький, сервісний, багатофункціональний тощо) сільськогосподарського кооперативу.

Статут є установчим документом сільськогосподарського кооперативу, що регулює його діяльність. Статут сільськогосподарського кооперативу має містити такі відомості: 1) найменування та скорочене найменування (за наявності) сільськогосподарського кооперативу; 2) мета і цілі утворення сільськогосподарського кооперативу, перелік видів його діяльності; 3) умови і порядок вступу до сільськогосподарського кооперативу членів, асоційованих членів та виходу чи виключення з нього; 4) права та обов'язки членів, асоційованих членів сільськогосподарського кооперативу; 5) порядок внесення змін до статуту сільськогосподарського кооперативу; 6) порядок затвердження правил внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського кооперативу та внесення змін до них; 7) порядок встановлення етичних норм поведінки членів сільськогосподарського кооперативу, його посадових осіб та працівників, положення щодо конфіденційності інформації та порядок врегулювання конфлікту інтересів, що визначаються Статутом або етичним кодексом сільськогосподарського кооперативу (у разі його прийняття); 8) порядок встановлення розмірів і сплати внесків членами, асоційованими членами сільськогосподарського кооперативу та відповідальність за порушення зобов'язань щодо їх сплати; 9) порядок формування та використання фондів сільськогосподарського кооперативу; 10) порядок скликання і проведення чергових та позачергових загальних зборів сільськогосподарського кооперативу, порядок прийняття ними рішень, у тому числі з питань, рішення з яких приймається одноголосно чи кваліфікованою більшістю голосів членів сільськогосподарського кооперативу; 11) порядок формування, склад і компетенція органів управління сільськогосподарського кооперативу, а також порядок прийняття

ними рішень; 12) порядок оскарження до вищого органу управління сільськогосподарського кооперативу рішень, дій або бездіяльності інших органів управління сільськогосподарського кооперативу та посадових осіб таких органів; 13) порядок формування, використання та розпорядження майном сільськогосподарського кооперативу; 14) порядок та умови відшкодування збитків сільськогосподарського кооперативу; 15) порядок обліку і звітності у сільськогосподарському кооперативі; 16) порядок реорганізації і ліквідації сільськогосподарського кооперативу та вирішення пов'язаних з цим майнових питань; 17) умови і порядок повернення поворотних цільового внеску, вкладу та додаткового вкладу.

Статут сільськогосподарського кооперативу може містити й інші пов'язані з особливостями діяльності такого кооперативу положення, що не суперечать законодавству.

Правила внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського кооперативу є внутрішнім нормативним документом сільськогосподарського кооперативу, що визначає особливості реалізації положень статуту такого кооперативу.

Членом сільськогосподарського кооперативу може бути виробник сільськогосподарської продукції – юридична або фізична особа. Членом сільськогосподарського кооперативу може бути фізична особа, яка досягла 16-річного віку. Юридична особа діє у сільськогосподарському кооперативі через свого уповноваженого представника.

Вступ до сільськогосподарського кооперативу здійснюється на підставі письмової заяви, що подається правлінню (голові) сільськогосподарського кооперативу. Особа, яка подала заяву про вступ до сільськогосподарського кооперативу, вносить вступний внесок і вклад у порядку та розмірах, визначених відповідно до статуту такого кооперативу.

У сільськогосподарському кооперативі (крім сільськогосподарського кооперативу, що здійснює діяльність без мети одержання прибутку) може бути передбачено асоційоване членство. Асоційованим членом сільськогосподарського кооперативу може бути будь-яка юридична або фізична особа, яка не є членом такого сільськогосподарського кооперативу та внесла вклад у порядку та розмірах, визначених відповідно до статуту такого кооперативу.

Органами управління сільськогосподарського кооперативу є: 1) вищий орган управління – загальні збори сільськогосподарського кооперативу; 2) виконавчий орган – правління сільськогосподарського кооперативу, яке очолює голова правління; 3) орган контролю – ревізійна комісія. Сільськогосподарський кооператив може прийняти рішення про створення спостережної ради та інших органів сільськогосподарського кооперативу за участю членів, осіб, які не є членами такого кооперативу, та залучених експертів у порядку, передбаченому Статутом такого кооперативу.

Джерелами формування майна сільськогосподарського кооперативу, сільськогосподарського кооперативного об'єднання є: вступні внески та вклади (у тому числі додаткові вклади); членські та цільові внески його членів; кошти, що надходять від провадження господарської діяльності кооперативу, кооперативного об'єднання; кошти, що надходять від провадження господарської діяльності створених кооперативом підприємств, установ, організацій, сільськогосподарських кооперативних об'єднань, учасником яких він є; кошти, отримані як державна фінансова підтримка згідно із Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» [3]; грошові та майнові пожертвування, благодійні внески, гранти, гуманітарна допомога, безоплатна технічна допомога юридичних і фізичних осіб, у тому числі іноземних; інші надходження, не заборонені законодавством.

Право власності на земельну ділянку та право користування земельною ділянкою набуваються сільськогосподарським кооперативом відповідно до Земельного кодексу України [4] і зберігаються за ним у разі входження до складу сільськогосподарського кооперативного об'єднання.

Для забезпечення статутної діяльності сільськогосподарський кооператив у порядку, передбаченому статутом, формує статутний капітал, а також фонд розвитку та резервний фонд.

Сільськогосподарський кооператив відповідає за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном. Порядок компенсації заподіяних кооперативом збитків визначається його статутом. Сільськогосподарський кооператив не несе відповідальності за зобов'язаннями своїх членів. Члени сільськогосподарського кооперативу відповідають за зобов'язаннями кооперативу в межах своєї частки, якщо інше не передбачено законом.

Припинення сільськогосподарського кооперативу здійснюється шляхом: 1) реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) за рішенням загальних зборів такого кооперативу у порядку, визначеному законом та статутом кооперативу; 2) ліквідації за рішенням загальних зборів такого кооперативу у порядку, визначеному законом та статутом кооперативу, у випадках, передбачених законом, - за рішенням суду.

Припинення сільськогосподарського кооперативу як юридичної особи здійснюється у порядку, визначеному Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [2].

Законом вводиться поняття патронажних дивідендів та дивідендів у сільськогосподарських кооперативах.

Патронажні дивіденди – частина фінансового результату (прибутку) сільськогосподарського кооперативу, що діє з метою одержання прибутку, що залишається після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, передбачених законом, визначена за результатами фінансового року і розподілена у порядку, визначеному Правилами внутрішньогосподарської діяльності сільськогосподарського кооперативу, між членами такого кооперативу: 1) пропорційно до частки кожного з них в обороті з відповідним кооперативом, та/або 2) пропорційно до трудової участі члена кооперативу (у разі якщо статутом сільськогосподарського кооперативу передбачена трудова участь членів кооперативу в його діяльності). Трудова участь члена сільськогосподарського кооперативу, що здійснюється на підставі трудового договору або цивільно-правового договору з кооперативом, не враховується при визначенні розміру патронажних дивідендів такому члену кооперативу. Патронажні дивіденди не належать до оплати праці.

Дивіденди – частина фінансового результату (прибутку) сільськогосподарського кооперативу, що діє з метою одержання прибутку, що залишається після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, передбачених законом, розподілена між його членами, асоційованими членами пропорційно до розміру частки кожного члена, асоційованого члена сільськогосподарського кооперативу. У сільськогосподарському кооперативі, що діє без мети одержання прибутку, виплата дивідендів не здійснюється.

Нова редакція Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» [1] врегулює питання створення та діяльності сільськогосподарських кооперативів в Україні в єдиному законодавчому акті. Підхід, зазначений в Законі, стимулюватиме розвиток існуючих та утворення нових сільськогосподарських кооперативів, збільшення їх ринкової частки у виробництві та реалізації сільськогосподарської продукції, соціальному розвитку сільських територій загалом.

Література

1. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 21.07.2020р. №819-IX // Офіційний вісник України. 2020. № 67. стор.283. ст. 2150.
2. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003р. № 755-IV (із змінами та доповненнями) // Офіційний вісник України. 2003. № 25. стор.12. ст. 1172.
3. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004р. № 1877-IV (із змінами та доповненнями) // Офіційний вісник України. 2004. № 30. стор. 98. ст. 1987.
4. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III (із змінами та доповненнями) // Офіційний вісник України. 2001. №46. стор.1. ст. 2038.

Лісовська А. О.,

к. філол. н., доцент кафедри мовної підготовки ОДУВС

FOREIGN EXPERIENCE OF GOVERNMENTS AND LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN REDUCING ECONOMIC CRIME LEVELS AND POSSIBILITY OF ITS IMPLEMENTATION IN UKRAINE

According to the recent research, levels of economic crimes are rapidly increasing. The major targets on the economic market are business organizations, primarily private companies as well as public sector. Latest global figures indicate that economic crimes suffered by in Africa are the highest (62%) compared to the Middle East (35%), but all regions present increasing figures, with exceptional growth in Latin America (53% from 28%) and North America (54% from 37%) compared with the previous year[3]. The types economic crime reported vary from industry to industry, with assets misappropriation, consumer fraud, and cybercrime topping most of the lists.

However, economic crime is not affecting developing countries or regions exclusively. For instance, in Finland one seventh of economic crime suspicions is related to dealings with tax evasion, in Iceland the banking sector is effected and in Australia fraud costs business and government more than \$6 billion per year, becoming the highest dollar value of all crime types.

In the rapidly changing world where Internet has become one of the main resources of economic crime, cyber-attack investigation needs adjustment from police force as well as modification of the legal system in general, for instance remote access or searches of individuals suspected to be involved in these activities making investigations and prosecutions less challenging. Not only may cyber-attacks be used to obtain money directly, but infection with malware is used as a threat in itself to demand financial gain from the victims, and the illegally obtained data are used for theft of a later larger stage. As one of the fastest growing types of economic crimes, cybercrime targets can be both private and public users and constitute a real danger for government internationally.

Latest data suggest that bribery is the most common economic crime that citizens face in large private corporations and when trying to access public services. The anti-corruption efforts must be sufficient and dealt with at different levels of governance in the private and state sectors. Citizens claim that level of corruption has worsened over time, as much as 62% in the case of Latin America (Venezuela as the worst case) and bribe for access public services such as schools, healthcare and ID documents, eg. in Mexico 51%, is the most common one.

In Ukraine, the additional factor of bribery is caused by continuous changes in economic and political regime, which causes loss of state control over businesses, previously run as monopolies where corruption had settled, made it difficult to implement the right measures. Bribery of public officials to ensure privileges, privatization, licensing etc. has become a common occurrence.

As you may see from the foreign experience, government and its law enforcement agencies succeed in reducing economic crime only by cooperating with the private sector. A wide range of actions, including provision of new regulations, training and education programs, establishment of control agencies with advanced working methods, public research and open considerable resources such as public campaigns become crucial here. At the same time, it becomes apparent that different countries are using specific approaches tailored to their circumstances but with a good number of commonalities.

Not only economic crime harms the financial sector, but also damages business reputation of a company. It is a matter of community safety, as a threat to citizens' quality of life, on an individual basis or through impacts in the local neighborhood, and thus becomes a concern for government in general.

The main tool of business companies in this combat is technology and data analytics upgrading and development. Preventative approach is one of the crucial here which includes implementation of a compliance risk management programs with fraud risk assessments, accessible psychological assistance programs for employees, regular anti-fraud training; targeted internal controls (with proper segregation of organizational duties), fair compensation levels and realistic individual performance goals, user-friendly and anonymous reporting mechanisms as well as independent and regular analyses of abnormal patterns [1]. On the other hand, government may increase financing of law enforcement agencies and provide their specific departments with necessary resources, available information, native and international training programs, etc. as it was done in the UK. There may also be an increase in the use of civilian staff specialized in the investigation of economic crimes which could take extra pressure from the police officers.

Crime prevention proved itself to be effective as well. Increasing level of risk from committing a crime and reducing perceived rewards from said crime, providing access to tax audits for simplification of the taxation process and for assistance in identifying patterns of crime or moving from penalization to self-regulation may be effective in specific cases.

In conclusion, it should be highlighted that there is no solution that can be applied for every country but the most effective instrument is cooperation between agencies in the country itself and international collaboration. The abovementioned experience may be implemented in Ukraine based on the division and significant features of economic sector, type of business ownership, amount of agents involved, etc.

Література

1. Filho W. L., Azul A. M., Brandli L., Salvia A. L. Peace, Justice and Strong Institutions: <https://link.springer.com/referencework/10.1007/978-3-319-71066-2>
2. Andvig J.C., Fjeldstad O-H. Crime, Poverty and Police Corruption in Developing Countries: Chr. Michelsen Institute. 2018, 32 p.
3. The impact of policing interventions on violent crime in developing countries. Rev.: Higginson A., Mazerolle L., Davis J.: https://espace.library.uq.edu.au/data/UQ_308505/UQ308505_protocol.pdf

Майко Т. С.,

*к. політ. н., ст. викладач кафедри політології, управління та державної безпеки
Волинського національного університету ім. Лесі Українки (м. Луцьк)*

Кухарчук Д. С.,

*Головний спеціаліст Управління контрольно-перевірочної роботи
Головного управління ПФУ у Волинській області*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Як зазначено в ст. 31 Конституції України, кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінального провадження, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Аналогічні положення закріплені й в інших статтях Основного закону України. Так, у ч. ч. ст. 32 Конституції України мова ведеться про те, що не допускається збирання, збереження та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визнаних законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Як у зв'язку з цим зазначено в п. 3 рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 № 2-рп/2012, лише фізична особа, якої стосується конфіденційна інформація, відповідно до конституційного та законодавчого регулювання прав особи та збирання, використання та поширення конфіденційної інформації має право вільно, на власний розсуд визнати порядок ознайомлення з нею інших осіб, держави та органів місцевого самоврядування, а також на збереженні її у таємниці [1].

Здавалось би, що на конституційному рівні створені належні умови для забезпечення інформаційної безпеки в Україні. Проте, практика свідчить про суттєві правові прогалини, суперечності та неузгодженості не тільки між нормами Конституції України та законами і іншими нормативно-правовими актами, що регулюють питання інформаційної діяльності в нашій державі. Мова, у першу чергу, ведеться про захист конфіденційної інформації про особу без її згоди. Зокрема, досить поширеними у сьогоденні є так звані «журналістські розслідування», які нічого спільного з положеннями законів, що регулюють діяльність журналістів в Україні не мають. Так, тільки у 2019-2020 р. р. у результаті втручання в особисте життя «жертвами» поширення зібраними протиправним шляхом інформації стали декілька депутатів партії «Слуга народу», «Європейської Солідарності» [2] та інших представників влади.

Ще далі з цього приводу пішли правоохоронці, які у 2014-2018 р.р. на засіданні Верховної Ради України у відкритому режимі розсекретили (оприлюднили публічно) інформацію про народних депутатів, яка була предметом слідчої таємниці (одного з видів державної таємниці), що привело до нівелювання (знецінювання) зібраних щодо підозрюваних осіб доказів її вини у кримінальному провадженні [3].

Зазначені та інші факти свідчать про те, що в наявності складна прикладна проблема, яка має бути вирішена, у тому числі й на доктринальному рівні, позаяк взаємовплив та взаємозв'язок інформаційної та національної безпеки є очевидними.

Література

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частини першої, другої статті 32, частини другої, третьої статті 34 Конституції України № 2-рп/2012 від 20 січня 2012 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>.

2. «Плівки Деркача»: як Україна знову опинилася в епіцентрі міжнародного скандалу – думки експертів. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.5.ua/polityka/plivky-derkacha-ukraina-znovu-opynylysia-v-epitsentri-mizhnarodnoho-skandalu-dumky-ekspertiv-221764.html>

3. «Бурштинова справа». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/novyny/burshtynova-sprava>

Маковій В. П.,

доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС

ОКРЕМІ СУДЖЕННЯ ЩОДО ПРОЄКТУ КОНЦЕПЦІЇ ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

На думку Р. О. Стефанчука «Цивільний кодекс – це супермаркет правових можливостей» [1], у той час як з позиції Р. Кабріяка, яка підтримана І. В. Спасибо-Фатєєвою, «Немає успішного кодексу без соціальної потреби в ньому» [2]. Обидва вислови заслуговують на увагу та мають відповідне підтвердження. Оскільки Цивільний кодекс виступає фундаментальним нормативно-правовим актом цивільного законодавства, яке ґрунтується на диспозитивному методі правового регулювання, то очевидно слова Руслана Олексійовича є відлунням сучасного розуміння фрази видатного філософа та математика Іммануїла Канта «Свавілля однієї людини закінчується там де починається свавілля іншої». Значення кодифікації у житті суспільства та кожного його члена, підкреслене Р. Кабріяком, піднімається на вершину свого роду піраміди потреб сучасного суспільства у відповідному нормативно-правовому акті вже І. В. Спасибо-Фатєєвою. У проєкції думок останньої неможливо не погодитись з назрілою потребою в переосмисленні низки питань нормотворчого удосконалення приватноправової складової національної правової системи, фундуєчим нормативним актом якої є саме Цивільний кодекс.

З огляду на зміст проєкту Концепції оновлення Цивільного кодексу України (надалі – ЦК) пропонується низка перетворень на рівні всіх складових системи цивільного права. Погоджуючись з

поважними членами Робочої групи, хочеться все ж запропонувати деякі міркування з цього приводу та не погодитися з деякими «революційними» підходами, а саме.

1. Загальні положення (Книга перша). У § 1.8. автори пропонують закріплення у ЦК вичерпного переліку організаційно-правових форм юридичних осіб з одночасною відмовою від архаїчних конструкцій юридичних осіб (передусім йдеться про підприємства).

Вважається, що така зарегульованість буде впливати негативно на розвиток бізнесу в Україні і не відповідатиме природі ЦК як базисному нормативному акту приватноправової складової національної правової системи.

2. Особисті немайнові права (Книга друга). У § 2.1 пропонуємо назву глави 22 подати у вигляді «Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи», разом з тим доповнити цю книгу главою 23 з назвою «Особисті немайнові права юридичної особи та держави». Зміст наведених глав наповнити нормами відповідного спрямування.

З метою удосконалення цієї книги ЦК є необхідність у розширенні та законодавчому закріпленні змісту інших особистих немайнових прав фізичної особи, як першого (фізичного), так і другого (соціального) рівнів, які не зазначені у ЦК України. Викладене розширення переліку особистих немайнових прав пов'язано, перш за все, із постійним розвитком будь-якої системи, в тому числі і системи особистих немайнових прав. Відповідно із розвитком усіх сфер життєдіяльності людини сьогодні ті чи інші немайнові права з огляду на певні потреби особи можуть не мати пріоритетного значення, а зі впливом певного часу навпаки можуть набути першочергового.

У § 2.9. автори пропонують можливу легалізацію еутаназії та асистованого самогубства з урахуванням практики ЄСПЛ з паралельним внесенням відповідних змін до Кримінального кодексу України. Однак, моральні принципи українського народу не сприймають самогубство. Релігія теж проти будь якого самогубства, а тим більш законодавчо врегульованого. Теж саме і еутаназія, неважливо чи вона активна чи пасивна – це є вбивство людини.

У § 2.14 слід підтримати положення про закріплення «цифрових прав» особи як різновиду особистих немайнових прав, що створюють можливість реалізації інтересів у сфері діджиталізації. Разом з тим, необхідно звернути увагу на виокремлення у змісті такого права на Інтернет, а також співставлення його з правом на інформацію.

3. Речове право (Книга третя). У § 3.8 слушно відтворено елементи інституту захисту володіння, однак, на нашу думку, вагомим питанням у розрізі цього є виокремлення захисту так званого давнісного володіння, у тому числі з використанням спрощеної процедури розгляду таких справ. У § 3.10 продемонстровано позитивну тенденцію до імплементації положень європейського законодавства щодо поширення набувальної давності як підстави виникнення речового права на володіння, однак така позиція вимагає універсальності по відношенню й до інших речових прав, як-то право користування чужим майном, на прикладі нормативних приписів статті 119 Земельного кодексу України.

У § 3.11 необхідно визначити концепцію розширеного переліку речових прав, що узгоджується з чинним законодавством, а також з огляду на відмову від Господарського кодексу визначити місце у такому переліку таким речовим правам як право повного господарського відання та право оперативного управління. У контексті наведеного потребує узгодження положень даної книги та Книги п'ятої в частині легітимзації ряду речових прав, як-то застава, іпотека, притримання (§ 5.15), а також рента і довічне утримання (§ 3.14), право переважної купівлі земельної ділянки (§ 3.15).

У § 3.17 пропонується передбачити положення про добросусідство, які відображені в цивільних кодексах країн континентальної Європи (Німеччина, Швейцарія тощо). Положення про добросусідство передбачають, що власник земельної ділянки не має права забороняти викиди газів, пару, запахів, диму, сажі, тепла, шуму, вібрації та подібних впливів, які надходять з іншої земельної ділянки, якщо вони не впливають або впливають несуттєво на використання його земельної ділянки. При цьому, за загальним правилом, вплив вважається несуттєвим, якщо не перевищено затверджених актами законодавства та нормативно-встановленими процедурами меж і цільових показників впливів, встановлених та оцінених відповідно до цих положень.

Така норма сприймається таким чином, що фактично права та свободи законослухняних громадян суттєво обмежуються, оскільки за таких умов вони не зможуть захистити свої права та законні інтереси від недобросовісних сусідів. Тим більше у ЦК не повинно існувати оціночних понять, таких як «не впливають» або «впливають несуттєво».

З урахуванням наявного термінологічного підходу до визначення окремих термінів, що склалися у міжнародному праві та історичній ретроспективі, в межах цієї книги видається доцільним у розділі «Нові розділи та конструкції» використовувати поняття «трастовий фонд» замість «фідуціарний фонд» у тавтологічному застосуванні.

4. Право інтелектуальної власності (Книга четверта). Пункт перший основних напрямів вдосконалення цієї книги викласти в редакції: «(1) внесення змін до ЦК України, спрямованих на

імplementацію Угоди про асоціацію, адаптацію законодавства України до законодавства ЄС», доповнивши пунктом п'ятим такого змісту: «оновлення спеціального законодавства шляхом приведення його у відповідність до ЦК України, а також з урахуванням вимог, викладених у попередніх пунктах». У § 4.4 при розгляді питання адаптації правових режимів охорони комерційної таємниці та ноу-хау до законодавства ЄС у співвідношенні до змісту § 1.13 звернути увагу на ширше розуміння сутності комерційної таємниці у порівнянні з ноу-хау у контексті їх соціально-правової природи та сфери застосування.

5. Зобов'язальне право (Книга п'ята). У § 5.31 з огляду на пропозиції щодо зосередження уваги у межах Книги п'ятої не тільки на договорі, а й на всіх (принаймні більшості) підставах виникнення зобов'язань, їх особливостях виникнення як юридичних фактів, а також, враховуючи відсутність у вітчизняному законодавстві правової норми, яка надавала б початку переговорного процесу значення юридичного факту, вважаємо за можливе використовувати, зокрема, конструкцію попереднього договору про процедуру переговорів і, відповідно, внести в ЦК України додаткову статтю, яка б визначала «Попередній договір про проведення процедури переговорів», що передбачатиме порядок ведення переговорів та основні зобов'язання сторін, які останні встановлюють на власний розсуд. Із подальшим встановленням відповідальності відповідно до чинного законодавства у разі порушення сторонами (однією зі сторін) закріпленої процедури ведення переговорів.

У § 5.37 розглянути можливість викладення загальних положень про недоговірні зобов'язання, що відповідатиме побудові ЦК за пандектною системою, як-то має місце у країнах ЄС.

6. Спадкове право (Книга шоста). У § 6.2 за наслідками дослідження інституту заповіту з умовою, встановлено, що застереження про те, що умова, визначена в заповіті, повинна існувати на час відкриття спадщини обмежує свободу заповіту та не відповідає повною мірою інтересам спадкоємців. У зв'язку з цим, пропонується встановити, що умова, визначена в заповіті, повинна настати протягом строку, встановленого для прийняття спадщини. Разом з тим, пропонуємо сприймати умову, що визначена в такому заповіті, якщо вона настає протягом строку, встановленого для такої умови, або особисто заповідачем з використанням сутності розумного строку. У § 6.11 з приводу уточнення норм, що стосуються спадкування за законом, також розглянути питання щодо розміру обов'язкової частки, де доцільно виокремити частку одного з подружжя, як обов'язкову у випадку, коли особи перебували в зареєстрованому шлюбі (при умові тривалого перебування в шлюбі, зокрема не менше 10 років).

7. Не зовсім впевнено члени Робочої групи аргументують необхідність внесення до ЦК книги сьомої «СІМЕЙНЕ ПРАВО». Вочевидь, Сімейний кодекс України повинен існувати окремо, так як він регулює досить великий масив сімейних відносин, що мають низку властивих їм рис у порівнянні з класичним предметом цивільного права. Включення наведених норм до ЦК матиме наслідком його надмірне перевантаження та змішування предмету правового регулювання.

Наведене визначає окремі вектори подальших досліджень питання рекодифікації цивільного законодавства під кутом зору колективу авторів відповідної проєкту Концепції.

Література

1. Стефанчук Р. Цивільний кодекс – це супермаркет правових можливостей. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3179079-ruslan-stefanchuk-civilnij-kodeks-ce-supermarket-pravovih-mozlivostej.html> (дата звернення: 15.03.2021).

2. Спасибо-Фатеева І. В. З приводу концепції щодо модернізації Цивільного кодексу України (рекодифікації). Судебно-юридическая газета. <https://sud.ua/ru/news/blog/157375-z-privodu-kontseptsiiyischodo-modernizatsiiy-tsivilnogo-kodeksu-ukrayini-rekodifikatsiiy> (дата звернення: 15.03.2021).

Масібум О. Ю.,

слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ЗГІДНО ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Захист прав дитини є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави тому міжнародні і діючі нормативно-правові акти направлені на захист та дотримання інтересів дитини. Не дивлячись на це міжнародне та українське законодавство захищає дитину, але не звільняє її від відповідальності за порушення закону, а зобов'язує державні органи та відповідних посадових осіб ставитись до дитини більш уважно, індивідуально, не порушуючи її прав.

Так Закон України «Про охорону дитинства» зазначає поняття «забезпечення найкращих інтересів дитини» і означає дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та

етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити [2].

Відповідальність неповнолітніх це регламентована адміністративно-правовими нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів на діяння неповнолітніх осіб, що проявилися в порушенні ними, встановлених законом заборон або невиконанні, покладених на них обов'язків, що виражається в застосуванні до винних осіб заходів впливу у вигляді позбавлення особистого або майнового характеру, визначення є досить зрозумілим і чітким.

Адміністративне законодавство передбачає, що адміністративне стягнення є мірою відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами [1].

Хоча одна із особливостей адміністративної відповідальності дітей, передбачена адміністративним законодавством, що вчинення правопорушення неповнолітнім є пом'якшуюча обставина, в зв'язку з тим, що неповнолітні загалом не мають стійкої психіки, достатнього життєвого досвіду, не завжди усвідомлюють шкоду від заподіяного, легко піддаються впливу інших осіб, особливо старших за віком, що часто стають організаторами або підбурювачами правопорушень; враховується також, що неповнолітні легко піддаються виховному впливу і можуть виправитись без застосування до них жорстких заходів адміністративного стягнення. Хоча в багатьох країнах світу, адміністративна відповідальність настає не з 16 років, а набагато раніше, дивлячись на наші реалії, на те що сьогодні діти стали більш розвинуті і в розумовому плані і в психологічному, на мою думку вік з якого настає адміністративна відповідальність потрібно зменшити до 14 років.

Адміністративна відповідальність неповнолітніх настає з 16 років, а у разі вчинення підлітками адміністративних правопорушень до вказаного віку до відповідальності згідно чинного законодавства притягаються їх батьки. Згідно зі ст. 12 КУпАП вік, по досягненні якого виникає можливість притягнення до адміністративної відповідальності, визначений шістнадцятьма роками, хоча повне повноліття відповідно до цивільного законодавства України настає з 18 років (ст. 11 ЦК України) [1].

Також потрібно підкреслити як заходи впливу, які передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення застосовуються, щодо неповнолітніх у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років, це по-перше зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; по-друге це попередження; по-третє догана або сувора догана; по-четверте передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Незважаючи на те, що неповнолітні особи можуть вчиняти адміністративні проступки різного ступеня суспільної шкідливості, законодавець, керуючись гуманними міркуваннями, вважає за необхідне застосувати до них не заходи адміністративної відповідальності, а заходи впливу, тому зобов'язання привселюдно чи в іншій формі попросити вибачення в потерпілого, застосовується у тих випадках, коли неповнолітній усвідомив неправомірність своєї поведінки, суспільну шкідливість вчиненого діяння і розкався у ньому. Публічність вибачення полягає в тому, що винуватий робить це у присутності інших осіб, а не лише у присутності потерпілих.

Але є деякі особливості згідно чинного законодавства, так не допускається передача неповнолітнього під нагляд батьків, які позбавлені батьківських прав, а також батькам чи іншим особам, які за своїм рівнем культури та характером поведінки нездатні позитивно впливати на неповнолітнього правопорушника (наприклад, особи, які зловживають алкогольними напоями та наркотичними речовинами, ведуть аморальний спосіб життя). Не можуть бути передані під нагляд батьків також неповнолітні, якщо батьки перебувають у місцях позбавлення волі або ж тривалий час перебувають поза місцем свого постійного проживання (у тривалому від'їзді, на роботі, яка має роз'їзний характер тощо). Передача під нагляд трудовому колективу можлива лише за умови, що неповнолітній є членом такого колективу і суд вважає, що такий колектив здатний здійснити перевиховання неповнолітнього та здійснювати постійний контроль за його поведінкою. Такі ж вимоги висуваються і до педагогічного колективу, в якому навчається неповнолітній. Згода педагогічного колективу не вимагається, якщо неповнолітній перебуває на повному утриманні держави та проживає й навчається у спеціалізованих закладах (будинках дитини, будинках-інтернатах тощо). Передача неповнолітнього правопорушника під нагляд окремих громадян може здійснюватися лише за їх проханням, але також за умови, що вони зможуть здійснювати належний виховний вплив на неповнолітнього та забезпечувати контроль за його поведінкою.

Названі заходи не є адміністративними стягненнями, вони суттєво відрізняються від них за суворістю, хоча й застосовуються уповноваженим юрисдикційним органом у примусовому порядку незалежно від бажання неповнолітнього та носять виховний характер.

Догана або сувора догана являють собою заходи морально-психологічного впливу, що застосовуються до неповнолітніх правопорушників у випадку систематичного невиконання ними встановлених правил

поведінки та вчиненні правопорушень. Догана і сувородогана також проголошуються від імені держави і супроводжуються строгим осудом неповнолітнього правопорушника та вчиненого ним діяння. Факт застосування догани чи сувородогани фіксується в особовій справі неповнолітнього правопорушника за місце роботи або навчання.

Передача неповнолітнього під нагляд батьків, чи особам, їх що заміняють, або під нагляд педагогічному чи трудовому колективу з їхньої згоди, а також окремим громадянам на їхнє прохання. Цей вид адміністративного стягнення полягає в тому, що на означених осіб органом адміністративної юрисдикції покладаються обов'язки посилити виховний вплив на неповнолітнього правопорушника, здійснювати культурно-виховні заходи, ввести роз'яснювальну роботу, систематично контролювати поведінку неповнолітнього та інше.

Ще потрібно відмітити специфічні особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх, такі як ознака адміністративної відповідальності неповнолітніх є можливість її перекладення «трансмисії» на інших осіб, коли неповнолітні вчинили адміністративне правопорушення або скоїли злочин, але в силу своїх вікових особливостей не можуть бути притягнуті до відповідальності, або ж, якщо неповнолітні своїми протиправними діями заподіяли матеріальну шкоду, але не мають самостійного джерела прибутку, то за їхні вчинки несуть відповідальність батьки, або особи які їх заміняють. Наступною ознакою є встановлення додаткових гарантій для неповнолітніх при притягненні їх до відповідальності (присутність при проведенні певних процесуальних дій батьків неповнолітніх або осіб, які їх заміняють чи захисника неповнолітнього). Також застосування обмеженого кола адміністративних стягнень. Навіть в тих випадках, коли неповнолітні правопорушники притягаються до адміністративної відповідальності на загальних підставах, до них не можуть застосовуватись деякі адміністративні стягнення: такі, наприклад, як адміністративний арешт.

Підсумуємо вищевикладене що на сьогодні чинне законодавство України передбачає деякі особливості притягнення до юридичної відповідальності дітей, а що стосується виключно адміністративної відповідальності, то це неповнолітні яким виповнилося 16 років. Хоча орієнтуючись на досвід багатьох країн світу в яких адміністративна відповідальність настає не з 16 років, а набагато раніше і дійсно дивлячись на наші реалії, на те що сьогодні діти стали більш розвинуті і в розумовому і в психологічному плані, на мою думку вік з якого повинна наступати адміністративна відповідальність потрібно зменшити до 14 років.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 №8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984 року. №51. Ст.1122.
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 року №2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №30. Ст. 142.

Микитюк Д. О.,

*курсант 301 навчальної групи Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) НАВС
Науковий керівник: Данченко К. М., доцент кафедри публічного та приватного права
Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) НАВС*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ТА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

Забезпечення працівників поліції гідними умовами праці є одним із провідних завдань держави. Соціальний захист працівників поліції удосконалюється разом із реформуванням всієї системи центральних органів виконавчої влади та на сучасному етапі розвитку держави потребує детального вивчення даної проблематики, яка наразі ще не досягла досконалості.

Загалом, соціальний захист – це діяльність держави, спрямована на підтримку людини у соціальній, економічній та правовій сферах життя за допомогою мінімізації чинників, що негативно впливають на особу та підривають її стабільне, звичне становище.

Працівники поліції, у зв'язку із виконанням своїх службових повноважень та в силу специфіки даної професії, суттєво відрізняються від інших категорій суспільства, оскільки їх вид діяльності є значно небезпечнішим для життя та здоров'я, тому поліцейські та їх сім'ї потребують додаткового соціального захисту.

Поліцейські повинні бути наділені особливим статусом щодо соціального захисту та забезпечення з боку держави, що слугуватиме додатковою мотивацією для сумлінного виконання службових повноважень.

Соціальний захист працівників Національної поліції України регламентується 9 розділом Закону України «Про Національну поліцію». Законодавець регламентує порядок таких понять як службовий час і час відпочинку поліцейських, відпустки поліцейських та обчислення їх тривалості, грошове, медичне та житлове забезпечення поліцейських, порядок та підстави одноразової грошової допомоги поліцейським, пенсійне забезпечення поліцейських, а також захист прав та законних інтересів працівників поліції. Проте, ці поняття регламентують соціальне забезпечення в контексті соціального захисту працівників поліції й практично не мають жодного трактування захисту поліцейських щодо духовного, інтелектуального, психологічного аспекту життя працівника у зв'язку з специфікою їх діяльності.

На нашу думку, соціальний захист, що нині забезпечується державою працівникам поліції є недостатнім, оскільки в порівнянні з іншими державами, працівники Національної поліції України, не отримують принаймні аналогічної забезпеченості, що слугує підставою для значної втрати цінних кадрів, котрі потребують гідних умов праці та оплати за неї.

Реформування нашої держави невід'ємно пов'язане із політичною спрямованістю в таких напрямках як вступ до Європейського Союзу та членство в НАТО.

Підтвердженням важливості та точності цього спрямування є внесення змін до основного правового документу держави – Конституції України. Так, відповідно до статті 85 Конституції України «До повноважень Верховної Ради України належить : визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [1].

Україна, на відміну від інших країн-членів НАТО, ще не маючи статусу члена організації, зуміла набути особливого статусу, що свідчить про ймовірність наближення до членства в Організації Північноатлантичного договору.

Україна є єдиною країною-партнером НАТО, що бере участь у всіх основних, поточних миротворчих місіях під її провідом. Українські миротворці були залучені до виконання завдань у складі Міжнародних сил безпеки в Косові, Тренувальної місії НАТО в Іраці, Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані (МССБ). Україна є учасницею антитерористичної операції НАТО «Активні зусилля» [2].

Соціальний захист працівників Національної поліції України потрібно удосконалювати задля пришвидшення темпів вступу до НАТО та покращення функціонування всієї системи правоохоронної діяльності держави.

На відміну від України, поліцейські структури в Сполучених Штатах Америки, займаються забезпеченням поліцейських не тільки матеріальним аспектом, але й здійсненням вагомої частини діяльності підготовки кадрів та взаємодії із ними під час практичної діяльності із залученням психолога. На даний час робота психолога у відділках із поліцейськими є досить розповсюдженим явищем в країнах Європи та США. Саме така діяльність психологів із працівниками дає можливість зрозуміти причини незадоволення кадрів своєю працею та умовами праці, щоб в подальшому реалізувати вирішення проблемних питань, що виникають у працівників.

Незважаючи на достойний рівень заробітної плати поліцейських в США, що в порівнянні із доходом українських поліцейських є значно вищим, законом їм не забороняється займатись іншою справою, що приносить дохід. Також не встановлено жодних обмежень щодо заробітку тільки в певних видах інших діяльностей, окрім основного доходу в правоохоронних органах. Суттєвою відмінністю в даному питанні постає позиція українського законодавства, що встановлює обмеження для поліцейських. Відповідно до статті 66 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський не може під час проходження служби займатись іншою оплачуваною діяльністю, крім науково-педагогічної, наукової або творчої [3].

На нашу думку, необхідним є вихід нашої держави на рівень соціального захисту Сполучених Штатів Америки, оскільки початок цього шляху вже закладено законодавчо, важливим є внесення доповнень до законодавства та деталізація прав працівників Національної поліції, забезпечення поліцейським гідних умов праці та допомога не тільки в матеріальному аспекті, але й підтримка на психологічному рівні, що становить шлях до успіху реформування всієї системи захисту держави.

Література

1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%B8_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0_%E2%80%94%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%9E
3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ З АНГЛОСАКСОНСЬКОЮ І РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЮ ПРАВОВИМИ СИСТЕМАМИ

У певні історичні епохи існували різноманітні форми врегулювання конфліктів, які передбачали сукупність заходів і рішень, здатні тимчасово або остаточно погасити конфлікт між сторонами у формі, притаманної для цього конкретно-історичного суспільства. Аналіз наукової літератури з проблем медіації та її розвитку свідчить про те, що у багатьох країнах світу з різними правовими системами, зокрема з англосаксонською і романо-германською, процес становлення медіації проходив в три етапи та мав характерні для кожної правової сім'ї особливості. Враховуючи інтенсивний розвиток інституту медіації в Україні і у всьому світі загалом, беззаперечним є той факт, що запровадження альтернативних методів врегулювання спорів поряд із системою правосуддя є найефективнішою передумовою вирішення правових спорів.

У наукових працях вітчизняних та закордонних учених розглядаються проблеми у розвитку та становлення інституту медіації, а також врегулювання конфліктів в зарубіжних державах за допомогою медіації, а саме Ю. В. Бауліна, А. В. Біцає, Х. Бесемера, В. С. Гопанчука, Т. І. Кисельової, Ю. П. Крисюк, Л. І. Лав, Т. Метзгера, Т. Д. Подковенко, М. Я. Поліщук, Ю. Д. Притики, М. І. Хавронюк, І. Г. Ясиновського та інших дослідників. Однак вивчення практики застосування медіації в країнах з англосаксонською і романо-германською правовими системами та ефективності впровадження конкретних моделей цієї процедури в Україні залишається актуальним з огляду на відсутність комплексних досліджень, присвячених цій проблематиці.

Як було нами вище зазначено, інтенсивний розвиток інституту медіації в Україні та у багатьох країнах із англосаксонською і романо-германською правовими системами призвів до того, що все частіше громадськість звертається до таких понять, як «відновне правосуддя», «посередництво», «медіація» або «примирення». Слід відзначити, що зазначені поняття закріплені у численних нормативних актах різних організаційних структур як європейського, так і світового рівня. Нагадаємо, що медіація – це цивілізований процес вирішення проблем між сторонами на основі переговорів з участю нейтрального посередника (медіатора) [1, с. 27]. Іншими словами, медіацію можна назвати так званою програмою примирення сторін. У контексті нашого дослідження доречним буде також згадати і приєднатися до формулювання медіації, яке визначив європейський експерт Ради Європи зі справ медіації і відновного правосуддя Мартін Райт, а саме «медіація є процесом людським, а не судовим, який модернізує кримінальний процес і породжує повагу до справедливості» [2].

У сучасній науці визначено наступні етапи розвитку медіації у країнах із різними правовими системами, які мають свої особливості та специфічні риси. Так, перший етап становлення медіації, пов'язаний із необхідністю врегулювання конфліктів, що виникали в племенах, громадах, а у подальшому із врегулюванням конфліктів між містами-державами. Безперечно те, що у цей час офіційно поняття «медіація» не застосовувалося. Натомість вживалося поняття «посередництво». Даний етап становлення медіації, притаманний первісному суспільству і античності, відповідно, деякі вчені вважають його передісторією медіації.

У давнину вважалося, що примирення було складною процедурою і вимагало мудрості і великого досвіду, тому примирителями в минулому були люди поважні і мудрі: вожді, жерці, аксакали, старійшини. Найбільшого розвитку зазначена процедура отримала в регіонах з розвиненою торгівлею. Багато істориків знаходять коріння сучасної медіації у фінікійській цивілізації, основною діяльністю якої була морська торгівля, а також в Стародавньому Вавилоні [3, с. 3]. Це є цілком зрозумілим, оскільки у сфері морської торгівлі укладалося багато правочинів, угод, відповідно до цього іноді між сторонами виникали спори, які потребували їх врегулювання.

Водночас подібну практику застосування процедури медіації мали древні іудеї, відома вона була і в Африці. До речі у багатьох африканських країнах до сих пір зберігся інститут народних зборів, де конфлікт вирішується за допомогою особи, якій все довіряють і яку всі поважають [3, с. 12].

Інститут медіації зазнали у древності й такі держави як Стародавній Китай та Японія, де медіація була головним засобом для вирішення спорів. Відзначимо, що у Китаї і сьогодні використовується медіація та діють так звані «Народні комітети щодо примирення».

В античній Греції конфлікти між містами-державами регулювалися шляхом посередництва третіх осіб – інших міст. Невеликі грецькі міста також пропонували посередницькі послуги в конфліктах між великими містами-державами, такими як Афіни, Спарта [4, с. 55].

Другий етап розвитку інституту медіації перепадає на епоху середньовіччя і новий час, коли назріла крайня необхідність у припиненні багаторічних війн між державами. Для цього етапу характерно

прийняття у 1803 році першого в історії людства правового документа у сфері медіації, так званого «Акту посередництва». Вважаємо, що саме з цього моменту було покладено початок розвитку медіації, як погоджувальної або посередницької процедури, в межах якої сторони просять третю особу або особу («посередника») надати їм допомогу у спробі досягти мирного врегулювання їхнього спору, який виник з договірних чи інших правовідносин.

У період нової історії відомий історичний факт медіації, в якій посередником у конфлікті між Швейцарією, Німеччиною і Францією виступив Наполеон Бонапарт. У 1803 році Наполеон видав «Акт про медіацію» або («Акт посередництва»), що надав Швейцарії незалежність і відновив її колишній державний устрій.

Третій етап, пов'язаний із масовою необхідністю розвитку медіації, закріпленням її на законодавчому рівні та застосуванням в різних сферах діяльності. Для даного етапу характерний інтенсивний розвиток медіації у другій половині XX століття в країнах англосаксонського права – США, Австралії, Великобританії, а вже пізніше і в континентальній Європі з'являється поняття «медіація» в сучасному її розумінні.

З приводу англосаксонської моделі медіації слід відзначити, що вона відрізняється від романо-германської демократичністю доступу до даного виду діяльності, а також досить ліберальними вимогами до рівня загальної і спеціальної освіти потенційного медіатора, універсальністю застосування (як у сфері публічних, так і приватних відносин).

На відміну від англосаксонської, романо-германську медіацію як соціальну інституцію відрізняє певна корпоративна замкнутість, сполучена з прагненням юридичної спільноти професіоналізувати медіацію і тим самим взяти її під свій контроль. Це провокує виникнення досить високого освітнього і навіть фінансового цензу, який об'єктивно блокує повсюдне поширення медіації «поверх професійних бар'єрів» [5; 6].

Висновки. Таким чином, на основі аналізу зарубіжного досвіду використання медіації та її процедур можна констатувати, що сьогодні медіація є досить затребуваним методом вирішення конфліктів у світі. Міжнародна підтримка сфери застосування медіації постійно розширюються. Вважаємо, що в історії становлення медіації в зарубіжних країнах можна виділити три етапи, а саме етап зародження медіації в зарубіжних країнах; перше застосування медіації при виникненні конфліктів; законодавче врегулювання процедури медіації при врегулюванні правових конфліктів, а також практичне її застосування. Також аналіз розвитку медіації в розвинених країнах світу дозволяє зробити висновок про наявність двох моделей медіації: англосаксонської моделі, в рамках якої медіація не знаходить чіткого законодавчого регулювання і єдині вимоги до навчання медіаторів відсутні, і континентальна модель, в рамках якої медіація є процесуальним інститутом, закріпленим в законодавстві поряд з вимогами до навчання медіаторів, акредитації та сертифікації.

Література

1. Подковенко Т.О. Інститут медіації: зарубіжний досвід та українські перспективи. Актуальні проблеми правознавства. 2016. Випуск 1. С. 26-31.
2. Polskie Centrum Mediacji. URL <http://mediator.org.pl/aktualnosci/36/> 1,84, Tydzien_ Mediacji _ Miedzynarodowy_Dzien_Mediacji/ (дата звернення: 03.03.2020).
3. Лав Л. Суд со множеством дверей. Медиация и право. 2010. № 1 (15). С. 2-28.
4. Бесемер Х. Медиация. Посредничество в конфликтах / пер. с нем. Н.В. Маловой. Калуга: духовное познание, 2004. 176 с.
5. Metzger T., «Mediation im Nachbar-, Miet- und Verbraucherrecht», in S. Breidenbach & M. Henssler (eds.), Mediation für Juristen: Konfliktbehandlung ohne gerichtliche Entscheidung, above Note 3 at 183.
6. Gehm, John R. 1998. «Victim-Offender Mediation Programs: An Exploration of Practice and Theoretical Frameworks». Western Criminology Review 1 (1). URL: <http://wcr. sonoma.edu/v1n1/gehm.html> (дата звернення: 17.01.2020)

Мосузено В. Ю.,

викладач кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки ОДУВС

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Цивільний захист в Україні – є функцією держави, яка спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим.

Координацію діяльності органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту у межах своїх повноважень здійснюють:

- 1) Рада національної безпеки і оборони України;
- 2) Кабінет Міністрів України.

Для координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, пов'язаної з техногенно-екологічною безпекою, захистом населення і територій, запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації:

- 1) Кабінетом Міністрів України утворюється Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;
- 2) Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями утворюються регіональні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;
- 3) районними державними адміністраціями, виконавчими органами міських рад, районними у містах та селищними радами утворюються місцеві комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;
- 4) керівними органами підприємств, установ та організацій утворюються комісії з питань надзвичайних ситуацій.

Для координації робіт з ліквідації конкретної надзвичайної ситуації та її наслідків на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях утворюються спеціальні комісії з ліквідації надзвичайної ситуації.

Надзвичайні ситуації – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності, класифікуються за характером походження, ступенем поширення, розміром людських втрат та матеріальних збитків.

Залежно від характеру походження подій, що можуть зумовити виникнення надзвичайних ситуацій на території України, визначаються такі види надзвичайних ситуацій:

- техногенного характеру;
- природного характеру;
- соціальні;
- воєнні.

Залежно від обсягів заподіяних надзвичайною ситуацією наслідків, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації, визначаються такі рівні надзвичайних ситуацій:

- 1) державний;
- 2) регіональний;
- 3) місцевий;
- 4) об'єктовий.

Порядок класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями встановлюється Кабінетом Міністрів України. Класифікаційні ознаки надзвичайних ситуацій визначаються центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту здійснюється Єдиною державною системою цивільного захисту, яка складається з функціональних і територіальних підсистем та їх ланок.

Положення про Єдину державну систему цивільного захисту, типові положення про функціональну і територіальну підсистеми затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Основними завданнями єдиної державної системи цивільного захисту є:

- забезпечення готовності міністерств та інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;
- забезпечення реалізації заходів щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій;
- навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення надзвичайної ситуації;
- виконання державних цільових програм, спрямованих на запобігання надзвичайним ситуаціям, забезпечення сталого функціонування підприємств, установ та організацій, зменшення можливих матеріальних втрат;
- опрацювання інформації про надзвичайні ситуації, видання інформаційних матеріалів з питань захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій;

- прогнозування і оцінка соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій, визначення на основі прогнозу потреби в силах, засобах, матеріальних та фінансових ресурсах;
- створення, раціональне збереження і використання резерву матеріальних та фінансових ресурсів, необхідних для запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;
- оповіщення населення про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, своєчасне та достовірне інформування про фактичну обстановку і вжиті заходи;
- захист населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- проведення рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, організація життєзабезпечення постраждалого населення;
- пом'якшення можливих наслідків надзвичайних ситуацій у разі їх виникнення;
- здійснення заходів щодо соціального захисту постраждалого населення;
- реалізація визначених законом прав у сфері захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій, в тому числі осіб (чи їх сімей), що брали безпосередню участь у ліквідації цих ситуацій;
- інші завдання, визначені законом.

Єдина державна система залежно від масштабів і особливостей надзвичайної ситуації, що прогнозується або виникла, функціонує у режимах:

- 1) повсякденного функціонування;
- 2) підвищеної готовності;
- 3) надзвичайної ситуації;
- 4) надзвичайного стану.

Положенням про єдину державну систему цивільного захисту визначається перелік заходів, що здійснюються у відповідному режимі, завдання та порядок взаємодії суб'єктів забезпечення цивільного захисту під час функціонування зазначеної системи у відповідному режимі.

В особливий період єдина державна система цивільного захисту функціонує відповідно до цього Кодексу та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно з вимогами законів України "Про правовий режим воєнного стану", "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію", а також інших нормативно-правових актів.

Режим повсякденного функціонування єдиної державної системи цивільного захисту встановлюється за умов нормальної виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, сейсмічної, гідрогеологічної, гідрометеорологічної, техногенної та пожежної обстановки та за відсутності епідемій, епізоотій, епіфітотій.

У разі загрози виникнення надзвичайної ситуації за рішенням відповідно Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської чи Севастопольської міських державних адміністрацій для єдиної державної системи цивільного захисту у повному обсязі або частково для окремих її територіальних підсистем тимчасово встановлюється режим підвищеної готовності.

У разі виникнення надзвичайної ситуації за рішенням відповідно Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської чи Севастопольської міських державних адміністрацій для єдиної державної системи цивільного захисту у повному обсязі або частково для окремих її територіальних підсистем тимчасово встановлюється режим надзвичайної ситуації.

Режим надзвичайного стану для єдиної державної системи цивільного захисту у повному обсязі або частково для окремих її територіальних підсистем тимчасово встановлюється у межах території, на якій введено правовий режим надзвичайного стану відповідно до Закону України "Про правовий режим надзвичайного стану".

Для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до закону можуть залучатися Збройні Сили України, інші військові формування та правоохоронні органи спеціального призначення, утворені відповідно до законів України.

Умови залучення Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, утворених відповідно до законів України, для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій визначаються відповідно до Конституції України, законів України "Про правовий режим надзвичайного стану", "Про Збройні Сили України" та інших законів.

«Функціональна підсистема» вживається у значенні складової частини єдиної державної системи цивільного захисту, до якої входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, суб'єкти господарювання, які виконують завдання цивільного захисту

Метою створення функціональної підсистеми є захист населення і територій від надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період.

До складу функціональної підсистеми входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання, які виконують завдання цивільного захисту.

Управління функціональною підсистемою здійснюють:

- на державному рівні – центральні органи виконавчої влади, що створюють функціональні підсистеми;
- на регіональному рівні – територіальні органи центральних органів виконавчої влади, що створюють функціональні підсистеми;
- на об'єктовому рівні – керівники суб'єктів господарювання.

Для забезпечення управління, координації дій органів управління та підпорядкованих їм сил цивільного захисту, здійснення цілодобового чергування і забезпечення збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку функціонують:

- на державному рівні – оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби центральних органів виконавчої влади (у разі їх утворення);
- на регіональному рівні - оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, установ та організацій (у разі їх утворення);
- на об'єктовому рівні – чергові (диспетчерські) служби суб'єкта господарювання (у разі їх утворення).

Для забезпечення сталого управління у відповідній сфері суспільного життя та реалізації функцій, передбачених на особливий період, центральними органами виконавчої влади використовується державна система пунктів управління.

Для управління функціональною підсистемою використовуються телекомунікаційні мережі загального користування і спеціального призначення, а також державна система урядового зв'язку.

Режими функціонування функціональної підсистеми встановлюються відповідно до статей 11-15 Кодексу цивільного захисту України, заходи з їх реалізації визначаються відповідно до Положення про єдину державну систему цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11 та Типового положення про функціональну підсистему єдиної державної системи цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2015 р. № 101.

Переведення функціональної підсистеми у режим функціонування в умовах особливого періоду здійснюється відповідно до актів Президента України, Кабінету Міністрів України, планів цивільного захисту на особливий період.

Функціональна підсистема провадить свою діяльність відповідно до планів основних заходів цивільного захисту функціональної підсистеми на рік. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється згідно з планами реагування на надзвичайні ситуації відповідного рівня.

На об'єктах підвищеної небезпеки розробляються плани локалізації і ліквідації наслідків аварій на таких об'єктах.

Література

1. Кодекс цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 року Електронний ресурс– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>;
2. Порядок класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 № 368 Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/368-2004-%D0%BF#Text>
3. Національний класифікатор ДК 019:2010 "Класифікатор надзвичайних ситуацій" Затверджений Наказом Держспоживстандарту України від 11 жовтня 2010 № 457 Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609-10#Text>.

Мошак О. В.,

к. політ. н., доцент, професор кафедри конституційного та міжнародного права ОДУВС

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Децентралізація публічної влади в Україні є процесом, що веде країну до визнаних в Європі принципів взаємодії держави та суспільства. Одним із аспектів цього руху є взаємодія держави з іншою формою публічної влади – місцевим самоврядуванням. Хоча децентралізація охоплює дуже широкий спектр взаємовідносин державної влади з іншими сферами суспільства (такими як бізнес, культура, наука, освіта тощо), все ж визначення принципів координації діяльності двох найважливіших владних структур є однією з найбільш актуальних проблем української політики.

Питання внесення змін до Конституції в частині положень, що визначають засадничі основи місцевого самоврядування, почало серйозно порушуватись ще у 2001 році. Тоді Конгресом місцевих та

регіональних влад Ради Європи було схвалено Рекомендацію № 102 (2001) «Щодо стану місцевої та регіональної демократії в Україні», де було висловлено жаль з приводу того, що за умов централізованої системи державного управління деякі українські політичні сили все ще проти будь-якої реформи, спрямованої на децентралізацію державної влади на основі принципу субсидіарності [1].

Схваливши 1 квітня 2014 року Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, політичне керівництво держави зробило рішучий крок на шляху запровадження європейських стандартів публічного управління. Концепція визначила основні напрями запропонованої реформи, серед яких передбачалися, зокрема, заходи з фінансового та організаційного посилення місцевого самоврядування; зміна адміністративно-територіального устрою шляхом поділу території України на області, райони і громади, закріплення принципів повсюдності та спроможності місцевого самоврядування, які мали гарантувати наділення його достатніми повноваженнями й ресурсами тощо.

З метою ефективної реалізації реформи та уникнення суперечностей між Конституцією з одного боку, та законами і підзаконними актами – з іншого, було розроблено відповідний законопроект щодо внесення змін до Конституції України. Цей документ готувався спеціально створеною Конституційною комісією, отримав позитивний висновок від Венеціанської комісії, а у 2015 р. був поданий на розгляд Верховної Ради України Президентом України П. Порошенком та зареєстрований у парламенті як законопроект № 2217а.

Відповідно до суті запропонованих конституційних змін, в основу розподілу повноважень між різними рівнями владної піраміди покладался принцип субсидіарності, який передбачає, що управління здійснюється на можливо нижчому рівні самоврядування. Законопроект мав сприяти відходу від централізованої моделі управління державою та посиленню ролі місцевої влади й громади у розвитку свого регіону. Для нагляду за додержанням Конституції та законів України передбачалося створення нового інституту державних службовців – префектів, які не наділялися правом безпосередньо втручатися в управління регіоном або впливати на розподіл коштів, однак, наділялися контролюючими повноваженнями. Законопроектом також було передбачено, що «у разі ухвалення головою громади, радою громади, районною, обласною радою акта, що не відповідає Конституції України, створює загрозу порушення державного суверенітету, територіальної цілісності чи загрозу національній безпеці, Президент України зупиняє дію відповідного акта з одночасним зверненням до Конституційного Суду України, тимчасово зупиняє повноваження голови громади, складу ради громади, районної, обласної ради та призначає тимчасового державного уповноваженого» [2]. Оскільки запропоновані конституційні новели викликали чимало критичних зауважень у представників громадськості та багатьох народних депутатів, великі очікування покладалися на профільний закон про префектів, який мав би деталізувати форми й порядок реалізації префектами їхніх контролюючих повноважень та тим самим розв'язати побоювання [3]. І хоча у першому читанні зазначені зміни до Конституції у частині децентралізації підтримали 265 депутатів, проте, у другому читанні Верховна Рада так за нього і не проголосувала.

Впродовж 2014-2019 рр. було прийнято цілий ряд нормативно-правових актів, які сформували основу для інституційно-правового забезпечення реформи в межах чинної Конституції. Прийняття Законів «Про співробітництво територіальних громад» та «Про добровільне об'єднання громад» означило вектор цього етапу змін. Крім цього, були врегульовані окремі питання децентралізації та передачі на рівень місцевого самоврядування деяких повноважень органів державної влади у сфері надання адміністративних послуг, зокрема, у сфері державного архітектурно-будівельного контролю, державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень тощо. З метою збільшення дохідних частин місцевих бюджетів внесено зміни до Бюджетного та Податкового кодексів.

13 грудня 2019 р. Президент В. Зеленський здійснив чергову спробу конституційного унормування процесу децентралізації та зареєстрував у Верховній Раді законопроект № 2598 "Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)" [4]. Цей документ також викликав критику з боку експертного середовища й представників місцевого самоврядування, спричинив звинувачення Президента та пропрезидентської більшості у прагненні обмежити права місцевого самоврядування. Окрім численних зауважень щодо недоліків юридичної техніки викладення законодавчих норм, активну дискусію, як і випадку із законопроектом № 2217а, викликали положення щодо надання главі держави повноважень щодо зупинення актів органів місцевого самоврядування, впровадження інституту «державного уповноваженого», статусу префектів як нових посадових осіб в системі місцевого управління, наділення їх не тільки виконавчими, а й значними контролюючими повноваженнями тощо. Саме тому вже на початку 2020 р. цей законопроект було відкликано.

Разом з тим, попри відсутність прогресу у конституційному унормуванні реформи, протягом 2020 р. процес змін не тільки не зупинився, а й певним чином активізувався, однак, вже на дещо інших засадах. Якщо на перших етапах реформування територіальної організації влади та її децентралізації проводилася

політика максимального заохочення добровільного об'єднання, то протягом 2020 р. Парламент і Уряд вжили низку заходів, спрямованих на форсування реформи «згори» й просування недобровільних територіальних та функціональних змін. 16 квітня 2020 р. Верховна Рада України надала Кабінету Міністрів повноваження щодо визначення адміністративних центрів та території територіальних громад, а також подання до парламенту проектів законодавчих актів щодо утворення і ліквідації районів [5]. Скориставшись новими повноваженнями, Кабінет Міністрів протягом червня 2020 р. ухвалив низку розпоряджень щодо визначення адміністративних центрів та затвердження територій громад, а вже у липні 2020 р. Верховна Рада України прийняла Постанову «Про утворення та ліквідацію районів», ліквідувала на її підставі старий районний поділ, утворивши 136 нових районів [6]. Водночас, директивний спосіб прискорення процесу реформування системи адміністративно-територіальних одиниць викликав незадоволення в суспільстві та спричинив ризики потенційних конфліктів.

Сьогодні, незважаючи на те, що нова система територіального поділу досі не відображена в Конституції України, керівництво держави активно звітує про успіхи децентралізації та заявляє про наміри завершити реформування системи публічного врядування й територіальної організації влади протягом 2021 р. І хоча відсутність змін до Конституції не стала стримуючим фактором реформи, однак, на наше глибоке переконання, без внесення змін до Конституції реалізувати реформу системи публічної влади на принципах децентралізації повною мірою неможливо. Загальновідомо, що Конституція України має найвищу юридичну силу, а отже, закони та інші нормативно-правові акти повинні їй відповідати, спиратися на неї як на першооснову, а не навпаки. В умовах, що склалися, конституційні зміни необхідні передусім для того, щоб забезпечити системність суспільних змін та зробити їх незворотними, закріпити трансформації, здійснені на попередніх етапах реформи. Цей процес потребує набагато більшої політичної та соціальної підтримки і, враховуючи сучасну внутрішньополітичну ситуацію в Україні, зумовлює необхідність ґрунтовної підготовчої роботи, а головне, політичної волі та готовності до непопулярних заходів.

Література

1. Про стан місцевої й регіональної демократій в Україні: Рекомендація 102 (2001) Конгресу місцевих і регіональних влад Європи. URL: <http://www.coe.kiev.ua/docs/kmpbe/r102%282001%29.htm>
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади): Проект Закону України, реєстр. № 2217а. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812.
3. Беззуб І. С. Введення інституту префектів в Україні: користь чи загроза для місцевого самоврядування. Центр досліджень соціальних комунікацій. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2148:vvedennya-institutu-prefektiv-v-ukrajini&catid=8&Itemid=350
4. Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади): Проект Закону України, реєстр. № 2598. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад»: Закон від 16. 04.2020 р. № 562-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-20#Text>
6. Про утворення та ліквідацію районів : Постанова Верховної Ради України від 17.07.2020 р. №807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20/card2#Card>

Надибська О. Я.,

д. філос. н., професор, завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін ОДУВС

SOFT SKILLS КАК ПАРИТЕТ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМ КОМПЕТЕНЦИЯМ В ФОРМИРОВАНИИ СОВРЕМЕННОГО ЛИДЕРА

Сегодня тема лидерства – одна из самых обсуждаемых в мире бизнеса. И небезосновательно, так как мы живем в мире VUCA – нестабильном, неопределенном, сложном и неоднозначном. Для того, чтобы победить в VUCA-мире бизнесменам, маркетологам и всем креативным людям важно понять: все, что они делают, должно приносить людям радость именно сейчас, в настоящем. Это означает переход от экономики внимания к экономике участия, от эпохи потока информации к эпохе вдохновения. И вот тут важное значение имеет каким должен быть современный лидер чтобы реализовать это.

Теоретические и прикладные аспекты разработки и реализации идей лидерства исследованы в научных трудах таких ученых, как Дэниел Гоулман, Питер Друкер, Джек Зенгер, Джозеф Фолкман. Также исследовательской базой данной работы являются материалы таких авторитетных зарубежных периодических изданий, как «The Guardian», «Financial Times», «Forbes», «The Economist», «Harvard Business Review».

Исследования последних десяти лет убедительно показывают, что для работодателей представляет ценность не только профессиональные компетенции, но и дополнительные знания и умения. Это так называемые *softskills*, к которым относятся публичные выступления, командная работа, тайм-менеджмент, креативное мышление и многое другое. Одной из главных составляющих в этом списке является лидерство. Именно сегодня очень важно иметь навыки лидера, ведь только лидер способен сделать из группы людей команду, воодушевить её на новые «трудовые подвиги» и повести за собой.

Во всех областях жизнедеятельности, где существует устойчивое объединение людей, можно встретить понятие «лидерство». Стоит отметить, что лидерство и руководство не тождественны, так как последнее подразумевает под собой устойчивую и формализованную систему взаимоотношений «господства – подчинения». Таким образом, руководитель – это тот, кто в пределах данной ему власти определяет работу и задачи, которые обязаны выполнить подчинённые. В то время как сплочение последователей вокруг лидера позволяет в короткие сроки и в неблагоприятных условиях решить трудные задачи.

Формирование организации и эффективность лидерства находятся в прямой зависимости от субъективных и объективных возможностей лидера, его способности управлять содружествами, создавать и упрочнять отношения сотрудничества и партнерства с организациями, связь с которыми становится одним из ключевых факторов для эффективной их деятельности организации. Это хорошо видно на примере отелей Hilton. Исполнительный директор компании, Chris Nassetta, в недавнем интервью говорил о том, что «что великие лидеры создают великие стратегии и великие организационные культуры» [5]. Отличным примером является то, как компания преодолела кризис 2008 года именно благодаря действиям своего исполнительного директора, который объединил сотрудников вокруг нескольких целей, среди которых было и согласование корпоративной культуры.

В современном мире эффективное лидерство строится на новом типе отношений «лидер – последователь». В этом случае власть лидеру передаётся последователями, которые признают его ценность и важность для сплочённой деятельности группы. Таким образом, последователи принимают осознанное участие в жизни группы. Кроме этого, лидер должен обладать такими качествами, как умение предвидеть; быть гибким, уметь эффективно взаимодействовать, а также заручиться доверием группы.

В истории известно много примеров таких отношений. Это восстание рабов под руководством Спартака, великие завоевания Александра Македонского и Гая Юлия Цезаря, морские открытия Христофора Колумба, Крестьянская война под предводительством Емельяна Пугачева, военные победы Наполеона, переход Александра Суворова через Альпы, счастливые спасения людей после кораблекрушений и др. [6].

В XIX веке, в период становления свободного фабрично-заводского капитализма, когда требовались инициативные, предприимчивые, нестандартно мыслящие люди, которые смело шли на риск и боролись за свое место в жизни, умение заработать капитал, изменить свой социальный статус как раз и породило феномен «*self-made man*», лидера нового времени [7]. Данный феномен стал основой мировоззрения американской нации и до сих пор культивируется как жизненная позиция успешного человека.

В современном обществе складывается негласный кодекс правил того, что должен сделать человек, чтобы стать лидером. Например, любить себя, создать свой имидж (внешность, одежда, стиль поведения), чтобы производить нужное впечатление, вызывать доверие, иметь или показывать те качества, действия, которые наиболее выгодно выделяют его на фоне остальных.

Многие считают, что лидерами рождаются, а не становятся. Но современные исследования и массовая культура убеждают в обратном. Как сказал американский предприниматель и миллиардер Гарольд Дженин: «Лидерству нельзя научить, ему можно только научиться» [2]. Как и большинство навыков, лидерство требует времени, тренировки и работы над ошибками. Лидер – это человек с уникальными чертами личности и ценностной иерархией. Каждый человек обладает потенциалом, но самореализация зависит от желания, а главное – воли. С помощью правильно направленной воли можно развить в себе те качества, которые необходимы, чтобы стать успешным лидером в современном мире. Лидер в организации намечает цель движения, выдвигает идею, ради которой должно и нужно двигаться. Нередко это сопровождается определенными эмоциями, которые должны соответствовать постановке и ее последующей реализации.

В связи с изменением экономики и развитием информационных технологий для работодателей особую ценность представляют не только и не столько профессиональные компетенции, сколько дополнительные знания и умения. В 2016 г. на международном экономическом форуме в Давосе был приведён список компетенций, которые будут самыми востребованными в 2020-2021 гг. [7]. Лидирующие позиции занимают так называемые «мягкие навыки»: умение решать сложные задачи, критическое мышление, креативность, навыки работы в команде, а также эмоциональный интеллект, или эмоциональные компетенции, которые, по данным различных исследований, нужно включить в перечень *softskills*, необходимых для руководителя [2]. Например, на основании недавнего анализа вакансий на одном из международных кадровых порталов можно сделать вывод, что креативность важнее всего для лидера в сфере маркетинга и IT; стрессоустойчивость лидера является основным фактором в сфере

продаж; многозадачность лидерства в равной степени важна для таких направлений, как маркетинг, IT, продажи и управление персоналом [1].

Известный психолог и писатель Дэниел Гоулман в своей книге «Эмоциональное лидерство» говорит о том, что лидерство делится на резонансное и диссонансное [4]. Итак, резонансное лидерство вызывает у людей желание работать, идти к поставленной цели. Диссонанс же, наоборот, замедляет процессы, пагубно влияет на общее состояние дел и приводит к механическому выполнению подчинёнными своих обязанностей. Эти процессы приводят к чувству недоверия со стороны людей, вызывают эмоциональное опустошение или отстранение. Подобные лидеры передают окружающим собственные эмоции, не интересуясь при этом эмоциями других людей.

В качестве примера можно назвать компанию «Би-би-си». Когда-то там был создан отдел новостей, и хотя журналисты и редакторы (около 200 человек) считали, что работа шла хорошо, менеджмент принял решение о закрытии подразделения. Руководитель, которому было поручено донести до работников решение начальства, принялся в красках расписывать достижения конкурентов и вспоминать замечательную поездку в Канны, из которой он только что вернулся. Новости сами по себе были достаточно скверными, а поведение оратора только подлило масла в огонь. Вместо ожидавшегося умеренного недовольства манера говорящего спровоцировала бурное негодование. Люди пришли в ярость, возмущаясь не только решением администрации, но и бестактностью менеджера.

На следующий день к этим работникам вышел другой руководитель. Он избрал совершенно иной подход. Этот человек искренне говорил о решающем значении журналистики для активного развития общества и о призвании, которое было основным фактором выбора ими этой профессии. Он напомнил, что никто не идет в журналистику ради обогащения: это ремесло всегда отличалось довольно низкой доходностью, а занятость, как правило, зависит от колебаний экономической конъюнктуры. Своей речью он вызвал у журналистов подъем чувств. Они ощутили гордость за дело, которое избрали. На прощание он пожелал им успехов в дальнейшей карьере. Когда он закончил речь, люди воспряли духом [5]. Таким образом, то, насколько эффективно лидер будет управлять своими чувствами, сможет разобраться в собственных эмоциях, зависит от уровня его эмоционального интеллекта.

Лидерство не всегда связано с должностью и не равнозначно ей. В его основе – деятельность, эффективность и возможности. Современный образ лидера – это грамотный менеджер, организатор, обладающий навыками коммуникации и командообразования, опытом работы в различных областях деятельности и вместе с этим обладающий волей к достижению поставленной цели, особенно на технических производствах [3].

Как показали многолетние исследования мировых учёных, в большинстве своем весь секрет успеха выдающихся людей заключается в осознанной практике, а не в природном таланте. Только осознанный постоянный труд над самим собой способен в итоге дать результаты, сделать из обычного человека нечто большее, раскрыть все его способности. Практически все лидеры известные в истории, в любой сфере деятельности, от бизнеса до политики были великими трудолюбивыми и достигли высоких лидерских позиций благодаря саморазвитию и постоянной практик в своей сфере.

Таким образом, необходимо отметить, что то, как люди воспринимают лидеров и их качество, и то, каковы они есть на самом деле, далеко не всегда совпадает. Несмотря на всю важность внешних проявлений своих компетенций, намного важнее, чем на самом деле обладает лидер, что думает и чувствует. Особенно важны эмоциональные компетенции (эмоциональный интеллект), поскольку, судя по последним исследованиям, именно эмоции и чувства, которые испытывает лидер, больше всего оказывают влияние на то, как люди будут работать.

Литература

1. 5 soft skills: what and where are you needed? (2017, August 17) // <https://odessa.hh.ua/article/20923>
2. Cashman, K. (2019, October 18). Leading With Character. Forbes // <https://www.forbes.com>.
3. Fiegerman S. (2016, November 1). How Pixar saved Steve Jobs and Apple. CCN Bussnes. <https://money.cnn.com/2016/11/01/technology/pixar-steve-jobs/>.
4. Goleman D. (2011). Leadership: The Power of Emotional Intellegence. More Than Sound. 46 p.
5. Hancock, A. (2019, September 29) Chris Nassetta: old values for a modern resilient company. Financial Times // <https://www.ft.com>.
6. McKay B, McKay K. (2019, January 17). 25 of the Greatest Self-Made Men in American History // <https://www.artofmanliness.com/articles/self-made-men/>.
7. The skills you need to succeed in 2020. (2018, August 6). Forbes // <https://www.forbes.com/sites/elleivate/2018/08/06/the-skills-you-need-to-succeed-in-2020/#3b36970f288a>.

НОВІ ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ ДО РЕЛІГІЙНИХ СЕКТ ЯК ПРАВОВА ПРОБЛЕМА

Релігія являє собою невід’ємну складову духовної культури людства. Навіть в умовах атеїзації суспільства, що мала місце за радянських часів зберігалася духовна потреба у релігійному переживанні, яку люди змушені були задовольняти в таємниці від держави. В сучасній Україні кожен має свободу світогляду та віросповідання. Однак через антирелігійну ідеологію, що панувала кілька десятиліть, відбулося переривання спадкоємності, що забезпечувала збереження християнської традиції. І наразі частина громадян, маючи потужний потяг до пізнання абсолюту, не мають розуміння як задовольнити цей важливий духовний запит. Подібна світоглядна криза зумовила формування сприятливого середовища для появи та розповсюдження численних релігійних сект.

Головною ознакою релігійної секти є її деструктивна діяльність. Поширення релігійних сект породжує серйозні соціально-правові проблеми. Діяльність подібних організацій спричинює розривання соціальних, в тому числі, родинних зв’язків, призводить до злочинів, вчинених на релігійному ґрунті. Кримінальна спрямованість тоталітарних релігійних сект проявляється у вчиненні злочинів проти життя та здоров’я особи, проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, проти власності і под. [2, с. 1].

Проповідуючи духовне збагачення людини, високі ідеали миру та гуманності, керівники сект насправді задовольняють лише власні інтереси. При чому, для досягнення цієї мети застосовуються методи суспільно-психологічних маніпуляцій. До таких технік належать передусім залякування, блокування доступу до зовнішньої інформації, «бомбардування любов’ю», збільшення психологічного тиску і под. Зазначені засоби неодмінно призводять до руйнування особистості адепта, при чому навіть подолавши вплив такої релігійної організації та покинувши її, людина опиняється у стані глибокої психологічної кризи [1, с. 63].

Залежно від спрямування релігійної діяльності розрізняють наступні види сект: 1. неохристиянські – їх лідери проголошують себе посланцями Христа (“Церква об’єднання”, “Сім’я любові”, “Слово віри”); 2. “східні” - походять зі Сходу (“Місія божественного світла”, “Ананда Марга”, “Міжнародне товариство свідомості Крішні”); 3 синкретичні - поєднують елементи християнства, буддизму та інших релігійних та філософських систем (“Церква сайєнтології”, “Біле братство”, “Новий Акрополь”); 4. Сатанинські – їм притаманні ритуальні жертвопринесення [3, с. 509].

Суттєвою складовою діяльності деструктивних сект завжди було заохочення до своїх ланок нових членів. «Агенти» подібних утворень «вербували» неофітів, за допомогою бесід із перехожими на вулиці, учасники такої релігійної організації як «Свідки Іегови» і сьогодні шукають нових членів спільноти шляхом візитів до квартир за випадковими адресами та розповсюджуючи специфічні журнали. Із розвитком цифрових технологій та розширенням інтернет простору релігійні секти отримали нові засоби для заохочення адептів.

Історично першим деструктивним культом, що мав представництво у віртуальному просторі постала спільнота «Небесні брами». Суспільний розголос організація отримала у березні 1997-го року через колективний суїцид учасників секти, що був покликаний врятувати їх душі [4].

Якщо наприкінці ХХ століття інтернет не мав достатньої популярності, то сьогодні його вплив на соціум не викликає сумніву. Розміщення інформації про секту в мережі має такі переваги для її організаторів:

- можливість формувати позитивний образ організації за допомогою створення ефектного сайту, сфабрикованих позитивних відгуків та відсутності зовнішньої цензури;
- анонімність та висока швидкість передачі інформації;
- легка вербовка нових членів, що виключає затрати часу та ризики зіштовхнутися з представниками правоохоронних органів, які виникають під час заохочення людей на вулиці [4].

Новим майданчиком для діяльності релігійних сект сьогодні стає платформа Youtube. Формат відеоролика дозволяє встановити емоційний контакт з потенційним неофітом. Відео-матеріали, таким чином, мають напружену емоційну атмосферу, що створюється за допомогою специфічного саундтреку і, головне, із заохоченням харизматичного оратора. Подібні матеріали активно рекламуються, що дозволяє познайомитись з відео-роликом навіть тим користувачам, які не ставили собі на меті шукати інформацію, пов’язану з релігійною проблематикою.

Такий формат є ефективним, а отже, являє собою серйозну загрозу для суспільства. В першу чергу це стосується підлітків і молоді, які є активними користувачами інтернету, прагнуть духовного збагачення але не мають достатнього соціального досвіду та чітко сформованих світоглядних орієнтирів.

Підсумовуючи вищезгадане зазначимо, що в умовах розповсюдження діяльності релігійних сект в кіберпросторі необхідним є пошук нових шляхів протидії та профілактики деструктивної діяльності вищезгаданих релігійних організацій, зокрема, виявлення інтернет-ресурсів, через які здійснюється залучення adeptів до зазначених об'єднань. Важливо також проводити планомірну просвітницьку роботу серед підлітків та молоді, спрямовану на формування адекватних уявлень щодо сутності діяльності деструктивної секти та розуміння ризиків, які загрожують її adeptам.

Література

1. Волинець О. Вплив сект та новітніх релігійних організацій на свідомість українського народу / О. Волинець // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: Зб. наук. пр. Львів, 2008. Вип. 21 — С. 62-65.
2. Луценко І. Г. Протидія діяльності тоталітарних сект: кримінологічні засади: автореф. Дис. на здобуття наукового ступеня канд. Юрид. Наук: спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Харків, 2018 с. 18.
3. Якимова С. Механізм кримінально-правового захисту в Україні, у зв'язку з новітніми тоталітарними релігійними рухами чи сектами / С. Якимова // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. 2017. № 865. С. 507-512.
4. Яковлева М. Особенности представительства деструктивных сект и экстремистских религиозных организаций в Интернете / М. Яковлева // Электронный научно-публицистический журнал "Homo Cyberus". 2017. № 1 (2). [Электронный ресурс] Режим доступа: http://journal.homocyberus.ru/jakovleva_M_Osobennosti_predstavitelstva_destruktivnyh_sekt_i_jekstremistskih_religioznyh_organizacij_v_Internete. (Дата обращения: 24.04.2020).

Пащенко О. М.,

к. ю. н., доцент, профессор кафедры трудового, земельного та господарського права ОДУВС

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Триваючий процес окупації території України супроводжується системними порушеннями з боку країни-агресора (РФ) норм міжнародного права, зокрема статей 46 и 147 Женевської конвенції IV (знищення державою-окупантом рухомого або нерухомого майна; незаконне, безцільне, широкомасштабне руйнування та привласнення власності, не виправдане воєнною необхідністю), ст. 46 Гаагської Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі (повага до приватної власності), а також українського і власне російського законодавства.

До таких порушень у сфері земельних відносин можемо віднести:

1. незаконну націоналізацію земель (станом на 2020 рік близько 4 тисяч осіб були позбавлені прав на землю):

- 26 березня 2014 року окупаційною владою були націоналізовані землі природного заповідника «Мис Март'ян», Казантипського, Карадазького, Опускського, Кримського, Ялтинського гірсько-лісового природних заповідників, національного природного парку «Чарівна Гавань»;

- 24 березня 2020 року був прийнятий указ Президента РФ «О внесении изменений в перечень приграничных территорий, на которых иностранные граждане, лица без гражданства и иностранные юридические лица не могут обладать на праве собственности земельными участками, утвержденный Указом Президента Российской Федерации от 9 января 2011 г. № 26». Цей документ установив заборону для фізичних та юридичних осіб на власність та користування землями у районах, що мають спільний кордон з материковою Україною, а також районах, землі яких виходять до узбережжя моря. Окупаційна влада, зобов'язала громадяни України, власників таких земельних ділянок, протягом року здійснити відчуження належних їм земельних ділянок під страхом примусового викупу у судовому порядку. Під дію указу підпадає приблизно 11 тисяч земельних ділянок, які, переважно, належать громадянам України.

2. забруднення земель внаслідок:

- відсутності належного державного контролю за такими техногенно небезпечними об'єктами як Авдіївський та Ясинівський коксохімічні заводи, завод «Стірол» тощо;

- техногенних аварій, наприклад на заводі «Кримський титан»;

- підтоплення шахт та прилеглих територій;

- пожеж та руйнувань, спричинених обстрілами та будівництвом фортифікаційних споруд. Наприклад, внаслідок таких пожеж був повністю знищений ландшафтний парк «Донецький кряж», піддалися

суттєвому руйнуванню землі заповідників «Провальський степ», «Трьохізбенський степ», національного природного парку «Святі гори» тощо;

- розсіювання хімічних речовин, засмічення ґрунтів залишками боєприпасів, руйнування місць зберігання хімічних речовин, відходів тощо. Наприклад, навколо Савур-могили в результаті розривів снарядів утворилося 15505 воронок, які зробили непридатною для використання територію розміром 225 км² тощо.

3. знищення землеволодінь та землекористувань (наприклад, через примусове знищення меж (межових знаків) земельних ділянок в процесі будівництва так званої федеральної траси «Таврида»).

Таким чином, надзвичайно важливим аспектом проблеми захисту прав всіх без винятку суб'єктів земельних відносин (громадян України, юридичних осіб, суб'єктів публічного права) на тимчасово окупованих територіях є чітке нормативне визначення правового режиму земель в межах цих територій.

Окремі кроки в цьому напрямку були зроблені з прийняттям Законів України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях» та «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», які в загальних рисах визначили правових статус тимчасово окупованих територій.

Зокрема, були закріплені наступні гарантії земельних прав:

- збереження права власності та інших речових прав на земельні ділянки, що знаходяться на тимчасово окупованих територіях, якщо воно набуто відповідно чинного законодавства України;

- на Російську Федерацію як на державу, що здійснює окупацію, покладено обов'язок відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок тимчасової окупації, юридичним особам, громадським об'єднанням, громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, а також відповідальність за охорону культурної спадщини на тимчасово окупованій території;

- набуття та припинення права власності на земельні ділянки, які знаходяться на тимчасово окупованій території, здійснюється відповідно до законодавства України за межами тимчасово окупованої території. У разі неможливості здійснення державним реєстратором повноважень щодо державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень на тимчасово окупованій території орган державної реєстрації визначається Кабінетом Міністрів України;

- будь-який правочин щодо земельних ділянок, вчинений з порушенням вимог чинного законодавства України, вважається недійсним з моменту вчинення і не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю;

- на тимчасово окупованій території право власності Українського народу на землю, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, що знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони охороняється згідно із законодавством України тощо.

Відповідно до п. 1 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» зазначений правовий режим втрапить чинність лише з моменту повернення тимчасово окупованої території під загальну юрисдикцію України за умови попереднього і повного відшкодування збитків, нанесених державою-агресором (РФ) внаслідок такої тимчасової окупації. З огляду на поточну політичну ситуацію, можемо зробити висновок про довготривалий процес повернення окупованих територій під юрисдикцію України, що в свою чергу актуалізує питання системного підходу до організації процесу захисту прав суб'єктів земельних відносин в національних та міжнародних судових інстанціях.

Сьогодні триває суспільне обговорення проекту Закону України «Про державну політику перехідного періоду», яким запропоновані (ч. 6 ст. 58 Проекту) окремі ознаки правового статусу земель в межах тимчасово окупованих територій, зокрема: 1) розташування на тимчасово окупованих територіях; 2) розташування на території територіальних громад на лінії розмежування; 3) розташування в межах забруднених територій; 4) знаходження в Донецькій чи Луганській областях на відстані до трьох кілометрів від лінії розмежування. При цьому термін «забруднена територія» вживається авторами Проекту лише у значенні, наведеному в Законі України «Про протимінну діяльність в Україні». Тобто будь-яка територія (акваторія), що містить вибухонебезпечні предмети (ст.1 Закону України «Про протимінну діяльність в Україні»). Зазначимо, що наведені ознаки, на жаль, носять безсистемний (фрагментарний) характер.

БЕЗОПЛАТНА РОБОТА В МІСЦЕВИХ РАДАХ (ТАК ЗВАНЕ ВОЛОНТЕРСТВО) – ОДНЕ ІЗ ДЖЕРЕЛ КОРУПЦІЇ

Якщо проаналізувати кількісно-якісний перелік категорій, які потрапили до Реєстру корупціонерів, що був складений НАЗК України у 2020 році, то серед них можна виокремити наступні особи правопорушників: 42 депутати місцевих рад; 15 посадовців органів Державної кримінально-виконавчої служби України (ДКВСУ); 11 посадовців державних та комунальних підприємств; 8 державних службовців (зокрема, працівники Державної фіскальної служби, Пенсійного фонду України, Держгеокадастру, районних державних адміністрацій, державні виконавці); 6 посадовців органів Національної поліції України; 6 посадовців органів Державної служби надзвичайних ситуацій; 3 суддів; 3 посадових осіб місцевого самоврядування; 2 лісників; 1 народний депутат України [1]. При цьому, звертає на себе увагу той факт, що за результатами розгляду справ у 64 випадках (65,97%) суди призначали покарання у вигляді громадських робіт на строк 150-240 годин із позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування строком на 1-2 роки. І найчастіше таке покарання застосовувалося саме до депутатів місцевих рад. Тоді як до суддів і держслужбовців (16,49% випадків) – штраф від 2500 до 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (тобто від ~42500 до ~51000 гривень) із позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням функцій держави та місцевого самоврядування строком на 1-2 роки [1]. Отже, цілком очевидно, що затрачені державою ресурси на притягнення до відповідальності депутатів місцевих рад не виправдовують компенсації від понесених за такі правопорушення покарань.

Поряд з цим, як встановлено у ході даного дослідження, на сьогодні у відкритих джерелах неможливо отримати повної інформації щодо того, який відсоток від усіх адмінпротоколів, складених за несвоєчасне подання чи подання недостовірних відомостей у декларації, доведений до суду, а також який відсоток викладених у них корупційних епізодів знайшов підтвердження в судових інстанціях. У зв'язку з цим можна припустити, що насправді він – мізерний, про що, власне, свідчать результати аналізу роботи органів місцевого самоврядування Волинської області, а саме: таких протоколів стосовно депутатів місцевих рад щороку складають десятки, а притягують до юридичної відповідальності – одиниці осіб. Якщо ж вести мову про запобіжну діяльність у сфері вчинення можливих правопорушень чи проступків, пов'язаних із корупційними діями, ставлячи завдання щодо вироблення системних механізмів з метою запобігання корупційним правопорушенням в органах місцевого самоврядування, то вкрай важливо узагальнити дані щодо усвідомленої мотивації дій самих суб'єктів можливого корупційного діяння, враховуючи її соціально-правову природу та соціально небезпечні наслідки у вигляді потенційної загрози національній безпеці України [2].

Як свідчить практика, така мотивація розпочинається вже з моменту подачі відповідних документів кандидатами в депутати місцевих рад, від розуміння того, для чого ця особа іде в депутати, якщо така робота є неоплачуваною і фактично здійснюється на волонтерських засадах. Одна річ, якщо таке волонтерство – це поклик чи стан душі, інша – бажання здобути певний соціальний статус чи скористатися шансом для самореалізації як особистості. Ще інша – бажання отримати з цього статусу якісь матеріальні вигоди або додаткові блага, а також, нерідко – реалізувати його з метою отримання завідомо неправомірної вигоди. Як вбачається зі змісту інформації, розміщеної в матеріалах журналістського дослідження аналітиків «Української правди», один раз на 5 років Україна шукає майже 160 тисяч таких волонтерів [3]. Саме вони після виборів мають стати депутатами місцевих рад – і ця «армія» має 5 років безкоштовно працювати для громади.

У зв'язку з цим постає логічне питання: чи є типовим в усталеному розумінні «волонтерство» депутатів місцевих рад із тим, яке фактично сформувалось та існує в теперішніх українських реаліях? Результати вивчення цієї проблеми в Україні показують, що після початку збройної агресії Російської Федерації проти України 2014 року, наша країна сформувала свій громадсько-суспільний феномен вказаного вище волонтерства, тобто діяльності, яка в умовах фактичної відсутності боєздатних Збройних Сил, спільно з добровольчим рухом, бійцями добровольчих батальйонів по суті, врятували Україну від неминучої поразки, втрати значних ресурсів та територіальної цілісності. Цей приклад волонтерства, поєднаний із жертовністю бійців добровольчих батальйонів – своєрідний подвиг представників фронту і тилу, беззаперечно, гідний поваги. Крім цього, він може бути взірцем для інших націй, як у найважчу годину можна і треба захищати свою державу і свою землю у боротьбі з більш боєздатним ворогом, відстоювати свої національні інтереси та протидіяти реальним загрозам національній безпеці.

Література

1. Національне агентство з питань запобігання корупції. Режим доступу: https://nazk.gov.ua/uk/novyny/z-2019-roku-97-osib-prytyagnuto-do-vidpovidalnosti-za-umysne-nepodannya-deklaratsiyi-chy-deklaruvannya-nedostovirnyh-vidomостей-17-pryznacheno-pokarannya-u-vyglyadi-pozbavlennya-voli/?fbclid=IwAR0-orC_oDrZWKxmYYVvk4j06MgHKp5gz-m9lsYt_VSPb8xDZ7AdsZlncCjk
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року. Відомості Верховної Ради України. 2018. №31. 241 с.
3. Ірина Федорів. Чому так важко знайти порядних депутатів і як це змінити? Українська правда: Електронний ресурс. Режим доступу: <https://vybory.pravda.com.ua/articles/2017/11/14/7149512/>

Попович А. В.,

*здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник: Стояцька Г. М., к. філос. н., доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ (БРИТАНСЬКИЙ ДОСВІД)

Перед тим як почати розгляд даної теми, варто зазначити, що вона є достатньо актуальною та досить поширеною в суспільстві та потребує детального обговорення. Актуальність даної теми полягає у необхідності вдосконалення та оптимізації правової системи як в Україні, так і за її межами.

В Україні співпраця із поліцією з громадськістю знаходиться на постійному контролі з боку різних органів, оскільки це досить важливим є у подальшому розвитку суспільства в цілому. Задля ефективного виконання різних завдань та превенції правопорушень, поліція вступає у взаємовідносини із різними органами державної влади, такими як органи місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи. Це підвищує ефективність дій обох сторін. Можна зробити висновок виходячи із цього, що співпраця із всіма державними органами, населенням, громадянами, громадськими організаціями якраз і спрямована на попередження правопорушень в цілому і є важливою потребою суспільства.

Одним із критеріїв взаємодії населення із поліцією є довіра з боку населення. Тому працівники поліції постійно повинні вдосконалювати та налагоджувати спілкування із населенням та громадськістю в цілому, впроваджувати та постійно підвищувати свій рівень різними новими формами та методами спілкування, що покращить рівень довіри населення до поліцейського. На нашу думку, головними аспектами, які допоможуть у цьому є власне бажання навчатися та постійно удосконалювати свої навички, наполегливість та урівноваженість, терпимість, адже професія поліцейського є досить складною, оскільки працювати та налагоджувати контакт і спілкування потрібно з людьми, які мають різний соціальний статус та різний соціальний бекграунд. Одним із головних успішних кроків до налагодження співпраці є взаємодія поліції на засадах партнерства з населенням та іншими державними органами, міжнародними організаціями, постійне навчання та переймання досвіду не тільки один від одного, але й колег на міжнародному рівні. Показником ефективності такої співпраці, на нашу думку, буде зменшення злочинності та правопорушень різного характеру, підвищення рівня довіри населення до відповідних органів та співпраця в подальшому.

У статті 89 Закону України «Про Національну поліцію» зазначено [1]:

1. Поліція співпрацює з населенням шляхом проведення різних заходів та проектів спрямованих на ефективність виконання завдань покладених на неї;
2. Співпраця спрямована на виявлення та усунення проблем, які виникають при здійсненні поліцейських завдань;
3. Також поліція бере участь у освітніх програмах задля правового інформування різних закладів, що в подальшому може сприяти збільшенню кількості працівників в системі.

Щодо співпраці з населенням, основним суб'єктом виступає дільничний офіцер поліції.

Основними його завданнями є :

- 1) Взаємодія з населенням на засадах партнерства;
- 2) Взаємодія з різними державними органами;
- 3) Виконання покладених на них завдань, щодо охорони прав та свобод людини, а також інтересів держави;
- 4) Співпраця з групами патрульної поліції для швидкого реагування на осіб схильних до вчинення правопорушень, а також задля профілактики їх в подальшому;
- 5) Постійно навчатися та підвищувати свій рівень знань, проходити кваліфікаційну підготовку, закріплювати все практичними навичками.

Всі ці заходи спрямовані на вдосконалення та високий рівень довіри населення в цілому. Одними із аспектів успішності є співпраця та переймання міжнародного досвіду, що позитивно відзначиться в подальшому на роботі поліцейських. У Великобританії в Моллінгтоні Чешир у 1982 році було створено мережу Home Watch, яка з часом розвинулась та отримала назву Neighborhood Watch and Home Watch Network (NHWN). Ця мережа об'єднує сусідів, створюючи сильні, доброзичливі спільноти, зменшуючи рівень злочинності та антигромадської поведінки. Учасники цієї мережі можуть використовувати її ресурси для знайомства, обміну знаннями, реалізації планів діяльності тощо. В Англії та Уельсі нараховується понад 170 000 формувань Neighborhood Watch і Home Watch Network (NHWN) [3].

До організації Crime stoppers (Зупинити злочинця) входять 500 осіб, допомагає знайти злочинців та розкрити злочин. Вона надає особам здійснювати анонімні цілодобові дзвінки та отримати правову допомогу в подальшому. Ця організація є досить поширеною, адже не всі особи на пряму хочуть співпрацювати із органами правопорядку, хвилюються про те, щоб ніхто не дізнався про те, що особа звернулася до поліції, не впевнені, що інформація, яку вони повідомили є важливою для поліції. Також багато осіб не хочуть мати справу з судами, не хочуть фігурувати як свідки чи поняті. На нашу думку, створення такої організації сприяє зближенню з населенням і позитивним аспектом є те що кожна особа може звернутися анонімно. Ще однією позитивною ознакою такої організації з метою заохочення на співпрацю є виплата грошової суми у розмірі 1000 фунтів стерлінгів у разі надання інформації яка допомогла у ході слідства для викриття та затримання злочинця в подальшому.

Street Pastors «Ми піклуємось, слухаємо, допомагаємо» – це організація із пасторів, тобто спеціально проінформованих та навчених волонтерів із церков, які патрулюють вулиці для профілактики вчинення правопорушень. Такі волонтери збираються по п'ятницях та суботах з 10 годин вечора до 4 годин ранку. За ними знаходиться церква, яка координує їх рух та допомагає молодим людям покращити умови їхнього проживання в суспільстві. Керує діяльністю вуличних пасторів Фонд Вознесіння (Ascension Trust) при підтримці місцевих церков і суспільних груп в партнерстві з поліцією, місцевою радою та іншими статутними установами [3]. Часто разом з ними по вечорах п'ятниці та суботи працюють представники волонтерської організації Halifax Street Angels (Вуличні янголи) – волонтери, які надають допомогу спільноті та громадянам, так само співпрацюючи з поліцією та місцевою владою на благодійних та добровільних засадах [3].

Victim support – це благодійна організація, яка надає безкоштовну допомогу особам, які стали жертвами вчинення злочину чи свідками такого злочину, їх сім'ям, друзям та особам які цього потребують. У своїй діяльності Victim support співпрацює з широким колом організацій, серед яких Міністерство юстиції, Національна служба пробачії, Рада відновного правосуддя, поліцейський коледж, Асоціація поліцейських криміналістів, Поліція Лондону тощо [3].

Speedwatch – це організація, яка допомагає людям зменшити швидкість руху в районі їхнього проживання.

Також у Британії існують консультативні групи, які постійно збираються та обговорюють і вирішують проблеми місцевого характеру з поліцією. Це дає можливість досить тісно співпрацювати із населенням та отримувати зворотній зв'язок.

Volunteer Police Cadets – національна молодіжна організація, яка допомагає із пошуком майбутніх поліцейських. Організатори такої організації вважають, що кожен має право на вибір незалежно від того хто він є, тому учасниками цієї організації є всі бажаючі не залежно від того яке місце вони займають у суспільстві. Учасниками такої організації є особи віком від 13 до 18 років, вони постійно займаються, проходять щотижневі збори, навчаються в галузі права, а так їх ознайомлюють ближче із обраною професією. Наприкінці вони проходять іспити та здають заліки.

Загалом поліція Великобританії стоїть на позиціях охорони морального порядку, цінностей та неформального контролю суспільства і тільки потім вони виступають в ролі правоохоронних органів та захисників правопорядку.

Отже, можна зробити висновок, що у Великобританії досить розвинена система співпраці та зв'язку поліції з населенням, що в подальшому характеризує зменшення або навіть відсутність вчинення правопорушень будь якого характеру. Такий підхід та різні методи можуть свідчити про високий професійний рівень поліцейських. Тому можна з впевненістю сказати, що такий приклад є досить успішний, він спрямований на успіх та довіру суспільства до органів державної влади. Отже, такі методи та організації, групи можна запроваджувати і в нації країні та розглядати на міжнародному рівні, адже така система є успішною в реалізації.

Література

1. Закон України «Про національну поліцію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Peels Principles Of Law Enforcement. URL: https://www.durham.police.uk/AboutUs/Documents/Peels_Principles_Of_Law_Enforcement.pdf.

Постол О. І.,

ст. інспектор з особливих доручень відділу аналітичної роботи Управління кримінального аналізу Головного управління Національної поліції в Одеській області

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Не зважаючи на низку позитивних змін в українському законодавстві щодо запобігання та протидії домашньому насильству, явище домашнього насильства і досі в нашій країні залишається однією з найпоширеніших форм порушення прав людини, яке не обмежується рамками певної країни. Нажаль і до теперішнього часу невирішеною проблемою домашнього насильства залишається його замовчування та не усвідомлення населення, що першим кроком для подолання даного явища на державному та суспільному рівні, є переривання мовчання.

Поліцейські, зазвичай, є першими, з ким стикається постраждала особа після вчинення домашнього насильства, і саме від якості їх професійної підготовки та ставлення до проблеми домашнього насильства, залежить ефективність надання допомоги постраждалій особі. З метою з'ясування ставлення поліцейських до проблеми домашнього насильства у 2020 році було проведено анкетування серед співробітників поліції, зокрема: співробітників патрульної поліції, дільничних офіцерів поліції, співробітників ювенальної превенції та співробітників поліції, які входять до групи реагування на випадки домашнього насильства. Загальна кількість опитуваних склала – 197 співробітників поліції, серед яких чоловіків – 61,5 % та жінок – 38,5 %.

Так, на питання, в якості кого ви стикалися із проблемою домашнього насильства, 66% – відповіли, що в якості поліцейського(ої), 18,8% – в якості свідка, 13,7% – взагалі не стикалися, 10% – стикалися в якості постраждалої особи, та цікаво, що жоден з опитуваних не стикався із проблемою домашнього насильства у якості кривдника. Однак увагу звертає і занижений відсоток стикання з домашнім насильством у якості постраждалої особи, що може свідчити або про недостатнє розуміння форм та проявів домашнього насильства, або про сором визнання себе у якості постраждалої особи. Про що також свідчить результат відповідей на питання, чи вважаєте ви домашнє насильство правопорушенням, яке потребує негайного реагування поліцейських, на яке 90% опитаних відповіли – так, 5% – вважають, що ні, та 5% – відповіли, що так, але є більш пріоритетні правопорушення.

Крім того, на питання, чи відомі вам випадки домашнього насильства у сім'ях поліцейських та якщо так, чи реагуватимете ви на них, 64% – відповіли, що такі випадки не відомі, 18,3% – такі випадки не відомі, однак якщо стануть відомі, реагуватимуть згідно чинному законодавству, 11,7% – такі випадки не відомі, та якщо стануть відомими, порадять колезі звернутися до психологів, нажалі 5% – відповіли, що такі випадки їм відомі, але вони не мають бажання втручатися, та 2% – такі випадки відомі, та вони неодноразово на них реагували.

Цікавою є думка поліцейських щодо змін, яких зазнала ст. 173-2 КУпАП особливо у частині санкції даної статті. Так на питання, чи є ефективною стаття 173-2 КУпАП, 55,3% респондентів вважають, що так, 39,6 – відповіли ні.

Слід звернути увагу, що найбільшою підтримкою серед опитаних поліцейських користувалися саме питання щодо застосування суворіших заходів до кривдників, про що свідчать результати наступних відповідей. Так, 52,8% опитаних вважають, що із санкції ст. 173-2 КУпАП необхідно виключити штраф, так як матеріальне стягнення не впливає на виправлення кривдника, що в свою чергу підтверджує наше твердження щодо неефективності застосування штрафів до правопорушників, так як, даний вид покарання не сприятиме його перевихованню та попередженню повторного вчинення правопорушення [1], 29,9% – відповіли, що повернення штрафу є доцільним, 18,8% – вважають, що необхідним є підвищення суми штрафу. Однак на нашу думку підвищення суми штрафу може бути ефективним лише за умови окремого бюджету у кривдника та постраждалої особи.

Ще одним механізмом усунення проявів домашнього насильства та доповненням ст. 173-2 КУпАП є застосування термінового заборонного припису відносно кривдника. Так, щодо ефективності застосування термінового заборонного припису відносно кривдника (далі – ТЗП) 57,8% – вважають ТЗП ефективним засобом, 23,4% – вважають ТЗП ефективним лише в частині зобов'язання кривдника залишити місце проживання постраждалої особи, 19,3% – вважають ТЗП взагалі не ефективним. Беззаперечно ізоляція кривдника від постраждалої особи є дієвим інструментом у частині безпеки останньої, однак такі заходи можуть спровокувати негативні наслідки, особливу у зимову пору року та у разі коли кривднику немає

куди піти. Тому, одним із варіантів вирішення даного питання може бути створення притулків для кривдників, із обов'язковим проходженням програми для кривдників.

Також насторожує факт недостатнього володіння знаннями з боку співробітників поліції порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Так, на питання щодо взаємодії з іншими органами, службами, громадськими організаціями, які займаються питаннями запобігання та протидії домашньому насильству, 42,1% – опитаних поліцейських відповіли, що так, взаємодіють з усіма, нажаль великий відсоток 29,4% – відповіли, що взагалі не взаємодіють, 23,4% – взаємодіють тільки з іншими підрозділами органів Національної поліції, 5% – взаємодіють тільки з уповноваженою особою в місцевих органах влади, та 2,5% – взаємодіють тільки з громадськими організаціями. Неоднозначною є відповідь опитаних на питання, щодо володіння достатньою інформацією про усі можливі засоби допомоги постраждалим від домашнього насильства особам, так, 38,5% – вважають, що володіють достатньою інформацією для надання допомоги, але не впевнені, 34,5% – впевнено володіють такою інформацією, однак нажаль, 28,9% опитаних поліцейських, не володіють достатньою інформацією про усі можливі засоби допомоги постраждалим від домашнього насильства особам. Це свідчить про поверхневі знання у значній кількості поліцейських механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а у деяких і взагалі їх відсутність.

Також варто звернути увагу на позитивні зрушення законотворців у напрямку удосконалення законодавства щодо запобігання та протидії домашньому насильству. Так, законопроект № 3908-1 щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства передбачає: 1) збільшення строку притягнення до відповідальності; 2) можливість розгляду справи без присутності кривдника; 3) застосування суспільно корисних робіт, як можливу міру покарання; 4) притягнення до відповідальності на загальних підставах військовослужбовців та тих на кого розповсюджується дія дисциплінарних статутів. Такі запропоновані зміни однозначно є позитивними, особливо що стосується можливості розгляду справи про адміністративне правопорушення за вчинення домашнього насильства без присутності кривдника, що сприятиме забезпеченню невідворотності покарання для кривдників.

Багато питань на даному етапі викликає доцільність віднесення до мір покарання суспільно корисних робіт. Відповідно до ст. 31-1 КУпАП, суспільно корисні роботи полягають у виконанні особою, яка вчинила адміністративне правопорушення, оплачуваних робіт, вид яких та перелік об'єктів, на яких порушники повинні виконувати ці роботи, визначає відповідний орган місцевого самоврядування [2]. По-перше, така міра має передбачати наявність робочих місць, по-друге, у видку надання пріоритету на вакантне місце між законослухняним громадянином та кривдником, пріоритет надаватиметься саме кривднику, так як суспільно корисні роботи назначатимуться за рішенням суду, яке підлягає негайному виконанню. Також погоджуємося з твердженням І. С. Яковець та Є. О. Лук'яненко, що у разі ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт вона підлягає притягненню до адміністративної відповідальності, що законодавчо закріплено у ст. 325-4 КУпАП. Санкція вищезазначеної статті передбачає накладення адміністративного стягнення у виді адміністративного арешту до 10 діб, однак реалізація цієї санкції часто є неможливою. Зокрема, фактично неможливим є притягнення до адміністративної відповідальності за ухилення від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт жінки, яка має дитину віком до 12 років, оскільки до цієї категорії осіб адміністративний арешт не може бути застосований відповідно до ст. 32 КУпАП, а санкція ст. 183-2 КУпАП не містить альтернативного виду стягнення. Тобто надсилання протоколів про адміністративне правопорушення відносно жінок, які мають дітей віком до 12 років, призведе до відмови суду притягати винних до відповідальності за ухилення від відбування суспільно корисних робіт, як наслідок, особа може продовжувати ухилятися від відбування суспільно корисних робіт та не буде нести відповідальність за це [3].

Так, за результатами проведеного дослідження можливо виокремити, як на нашу думку, найбільш актуальні та проблемні питання запобігання та протидії домашньому насильству, це: змінена, поліпшена, однак з недоліками нормативно-правова база; недостатнє володіння співробітниками поліції необхідними знаннями, навичками та вміннями для роботи з сім'ями, в яких існує домашнє насильство; стереотипне ставлення працівників поліції до проблеми домашнього насильства. Тому необхідно об'єднати зусилля всіх науковців, працівників державних органів та членів громадських організацій, які займаються питанням запобігання та протидії домашньому насильству, та спрямувати їх на удосконалення діяльності по запобіганню та протидії домашнього насильства. Насамперед важливим є звернення уваги на взаємодію усіх служб та інших надавачів послуг, які залучені до підтримки постраждалих від домашнього насильства осіб у частині інформування громадян щодо можливості отримання соціальних послуг, правової допомоги, допомоги психологів та функціонування кризових центрів.

Література

1. Постол О.І. Впровадження законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству: огляд та перспективи. URL: http://lsej.org.ua/1_2018/35.pdf (дата звернення: 09.03.2019).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 09.03.2019).
3. Вісник пенітенціарної асоціації України. 2019 / № 3(9). Ключові проблеми застосування суспільно корисних робіт як виду адміністративного стягнення. С. 151. URL: https://visnykpau.com/index.php/journal/issue/view/10/%D0%92%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%9F%D0%90%D0%A3_3_2019 (дата звернення: 10.03.2019).

Пядишев В. Г.,

к. тех. н., доцент, професор в ОДУВС

Балтовський О. А.,

д. тех. н., доцент, професор в ОДУВС

ЗАРУБІЖНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У БОРОТБІ ЗІ СПАМОМ

Коли компанії виходять на світову арену, виникає безліч труднощів. Закон про спам – це одна з них. В інтересах маркетолога з електронної пошти пропонувати клієнтам релевантний контент. Щоб заслужити їхню довіру, контент також повинен бути в презентабельному форматі і містити чітке повідомлення. Проте, навіть якщо у маркетолога найкращі наміри, в деяких країнах можуть діяти складні правила. У разі їх невиконання можна піддатися великим штрафам або навіть кримінальному покаранню.

Чим саме СПАМ важливий? Спам, як і раніше, становить 56% всього поштового трафіку, незважаючи на міжнародні правила. За даними Statista (німецька компанія, що спеціалізується на ринкових і споживчих даних), в даний час на спам доводиться 56% всього поштового трафіку. Спам-повідомлення викликають безліч серйозних проблем. Серед них – надмірний поштовий трафік, невідновні витрати на робочу силу і перевантаження сервера.

Однак це тільки верхівка айсберга. Спам-повідомлення ще й небезпечні. Через передбачувану анонімність спам є ефективним інструментом для шахрайства. Найбільш частими прикладами є поширення шкідливих програм і крадіжка конфіденційних даних.

Ось чому уряди держав застосовують суворі правила, коли справа стосується електронної пошти. При розробці закону небажана комерційна діяльність (рекламний спам) або злочинна діяльність (крадіжка конфіденційних даних) часто підпадають під одні і ті ж регулювання. Таким чином, дуже важливо дотримуватися правила в країні вашої діяльності, щоб уберегти себе від суворих покарань.

Перш ніж переходити безпосередньо до серйозних питань, необхідно визначити деякі ключові концепції, на яких ґрунтується запропонований матеріал [1, 2-7].

Ключові поняття в законодавстві про спам. Коли справа доходить до відправки електронних листів незнайомцям, є один дуже важливий момент, а саме: Чи хочуть вони отримувати ці електронні листи? Якщо так, то ви отримали зелене світло. В іншому випадку ви можете порушити їхню конфіденційність, що в деяких країнах є кримінальним правопорушенням.

Підхід на підставі концепції «відмова – згода». Є два широко використовуваних підходи до отримання згоди майбутніх отримувачів ваших комерційних листів. «Підхід на основі відмови» передбачає, що згода дається до тих пір, доки не буде явної відмови, наприклад, шляхом відмови від підписки на розсилку. «Підхід на основі згоди» пов'язує згоду з певною дією. Наприклад, підписка на список розсилки і згода на отримання інформаційних бюлетенів. Це може відбуватися в двох формах: явна і неявна згода.

Явна згода. Явна згода, також відома як явна або пряма згода, дає фізичній або юридичній особі право працювати з особистими даними. Згоду може бути отримано в письмовій або усній формі. Однак обидві форми вимагають, щоб ви реєстрували отримання згоди.

Типовим прикладом електронного маркетингу є форма реєстрації на веб-сайті. В ідеалі ви надаєте клієнту бокс в який він може встановити прапорець – згоду на підписку на вашу розсилку.

Якщо процес підписки складається з одного кроку – тільки із заповнення реєстраційної форми, ми називаємо це «простою підпискою». Якщо реєстрація повинна бути підтверджена за посиланням, що відсилається на отриману адресу електронної пошти, це називається «подвійною згодою».

Неявна згода. Неявна згода, також відома, як та, що мається на увазі, або непряма згода, зазвичай впливає з ваших поточних дій і обставин. Найкращий приклад – якщо відбулася комерційна угода, і одержувач щось купив у вас. Отже, ви можете припустити, що клієнт зацікавлений в аналогічних товарах або послугах і у майбутньому.

Точні межі для обох типів згоди конкретно визначені в законах конкретних країн.

Дії законодавства про спам докладно розглянемо на прикладі Сполучених Штатів Америки, а саме на прикладі Федерального Закону з контролю за атаками, що складаються з незатребуваних порнографічних і маркетингових акціях (CAN-SPAM), прийнятого у 2003 році [2, 3-5]. Зазначений Закон забороняє відсилення комерційних електронних повідомлень, якщо вони не відповідають таким вимогам:

- повідомлення написано ясно і його сенс очевидний;
- одержувачу очевидний комерційний характер електронного листа (якщо не отримано попередню згоду);
- лист має точний заголовок;
- тема відповідає пропозиції в тексті листа;
- ярлик повинен вказувати на можливий контент для дорослих;
- зазначено діючу фізичну адресу;
- надано можливість відмови від розсилки, яка обробляється протягом 10 діб.

Особливість, що відрізняє закон CAN-SPAM від аналогічного законодавства в ЄС, Канаді [3, 1] або Австралії [4, 1-3], – це його підхід до відмови від розсилки. Ви можете вільно зв'язуватися з фізичними або юридичними особами без попередньої згоди, за умови, що ви дотримуетесь вищезгаданих вимог і не використовуєте незаконні засоби для збору адрес електронної пошти. Прикладом незаконних засобів є використання автоматичного генератора електронної пошти.

Також слід обережно ставитися до прийому на роботу особи, що відповідатиме за ведення електронного маркетингу. Відповідальність за порушення понесуть і компанія, що надсилає текстові повідомлення, і компанія, чий продукт просувається. У разі порушення закону штрафи можуть сягати 16.000 доларів США за кожне порушення в кожному електронному листі.

Відповідне законодавство багатьох країн має багато нюансів [5, 2-8]. Ми ж звернемо увагу на країні особливості.

Максимальні штрафи:

- Австралія – до 2,1 мільйона австралійських доларів;
 - Австрія – до 37 мільйонів євро;
 - Бельгія – до 50.000 євро;
 - Великобританія – до 500.000 фунтів стерлінгів;
 - Німеччина – до 4000 євро за кожен електронний лист;
 - Іспанія – до 600.000 євро;
 - Італія – до 90 000 євро;
 - Канада – до 1 мільйона канадських доларів для фізичних осіб і до 10 мільйонів канадських доларів для підприємств;
 - Нідерланди – до 450.000 євро;
 - Нова Зеландія – до 500.000 доларів Нової Зеландії;
 - Норвегія – сума штрафу не вказана;
 - Франція – до 750 євро за кожен електронний лист;
 - Швейцарія – до 100.000 швейцарських франків.
- Кримінальне покарання (тюремне ув'язнення)
- Італія – до трьох років;
 - Норвегія – до 6 місяців;
 - Швейцарія – до трьох років.

Отже, одним з необхідних способів розвитку ринкових відносин, а саме просування товарів і послуг, є реклама. Але у століття інформатизації реклама плавно переросла у спам. А спам надає серйозної шкоди всім видам діяльності суспільства, віднімаючи ресурси і час. На це законодавча система більшості країн відреагувала жорсткістю каральних заходів. Все це сьогодні зумовило необхідність вміння проводити чітку грань між ефективною рекламою і спамом, в першу чергу на підставі знання відповідних законів, причому, не тільки при розвитку рекламної діяльності, але і при користуванні її послугами, а також при виявленні зловживань в цій сфері.

Література

1. The Ultimate Email SPAM Law Collection – 28 Countries Included. Email Marketing Resources Oct 25, 2017. Available at: <https://chamaileon.io/resources/ultimate-email-spam-law-collection/>
2. Can-Spam Act of 2003: A Compliance Guide for Business. Federal Trade Commission: Protecting America's Consumers. Available at: <https://www.ftc.gov/tips-advice/business-center/guidance/can-spam-act-compliance-guide-business>
3. Canada's Anti-Spam Legislation (CASL). Government of Canada. Date modified: 2019-04-01. Available at: <https://www.fightspam.gc.ca/eic/site/030.nsf/eng/home>

4. Spam Act 2003. Act No. 129 of 2003. Administered by: Infrastructure, Transport, Regional Development and Communications. Date of Assent 12 Dec 2003. Available at: <https://www.legislation.gov.au/Series/C2004A01214>

5. Protecting privacy and fighting spam. European Commission Information Society and Media. January 2008. Available at: https://ec.europa.eu/information_society/doc/factsheets/024-privacy-and-spam-en.pdf

Руденко В. І.,

Заступник начальника Департаменту з питань виконання кримінальних покарань Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук (м. Київ)

Руденко А. В.,

студентка Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного університету імені Ярослава Мудрого (м. Харків)

ПРО ДЕЯКІ МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ПРОКУРАТУРИ

Як показало вивчення наукової літератури, на даний час деякі вчені-юристи, політичні діячі та державні службовці при посиланнях на закордонне законодавство про прокуратуру, підходять до цього питання дещо упереджено. Наприклад, досвід однієї передової держави переносять мало не на всі демократичні країни, що в реалії не відповідає дійсності. Більш того, говорячи про яку-небудь зарубіжну модель прокуратури, її прихильники звертають увагу лише на позитивні сторони, ігноруючи при цьому позитивну вітчизняну практику з цього питання [1, с. 128]. Зазначені підходи вводять в оману представників депутатського корпусу, практичних і наукових працівників про функції прокуратури за кордоном, її місце в системі державних органів, взаємодії з іншими суб'єктами кримінальної та адміністративної юстиції. Крім того, як показує практика державного будівництва та проведення правової реформи в Україні, з ряду причин, як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, інформація про закордонний досвід нерідко підноситься в спотвореному вигляді, позаяк пристосовується до окремих відомчим думок та оцінок. Так, наприклад, прихильники різкого обмеження сфери діяльності прокурора в суді і зрівняння прав сторін обвинувачення і захисту посиляються на досвід зарубіжних країн, де, на їхню думку, функції прокурора рівні з функціями захисту. У той самий час, реальна практика зарубіжних держав у цьому питанні, показує, що це далеко не так. Зокрема, згідно закону, прокурор у суді Франції – фігура особлива. Він повністю незалежний, у тому числі й по відношенню до суду, не підлягає відводу, на відміну від суддів та присяжних. Більш того, на прокурора не поширюється кримінальне і цивільно-процесуальне поняття «стороні», і, отже, суд не вправі з ним поводитися як із стороною в процесі й застосовувати до нього санкції.

Крім цього, аналіз доктринальних джерел свідчить про те, що формування інституту прокуратури у різних державах відбувалося протягом тривалого історичного періоду часто в суперечливих умовах, що призвело до існування у наш час декількох основних моделей її організації та діяльності [2, с. 65–66]. Зокрема, актуальними є питання про правовий статус, функції та повноваження прокурора, а також критерії співвідношення прокурорського нагляду і функції кримінального переслідування або ж обвинувачення, які залишаються в сьогоденні дискусійними також і в юридичній науці. Так, після прийняття КПК та прийняття у 2014 р. нової редакції Закону України «Про прокуратуру», і сьогодні серед науковців та політиків не вщухають дискусії щодо питання: хто ж такий прокурор у кримінальному процесі – наглядач чи обвинувач? Загалом, як встановлено в ході цієї наукової розробки, домінує декілька основних поглядів. Так, прихильники першого з них пропонують запозичити досвід правових систем низки країн Західної Європи та США, у яких функції прокурора обмежені здійсненням кримінального переслідування і процесуального керівництва органами розслідування, а також підтриманням обвинувачення в суді. Прихильники іншого погляду наполягають на збереженні моделі, яка була започаткована ще за радянських часів. Оponentи і перших, і других стверджують, що при визначенні функцій та повноважень прокурора необхідно до того ж врахувати історичні традиції, національні особливості й потреби сучасного розвитку України [3, с. 30]. Водночас усі одноставні в думці, що у кримінальному судочинстві прокурор однозначно є одним з ключових учасників процесу [4, с. 73–74]. Поряд з цим, варто зазначити, що на думку багатьох дослідників прокурорської діяльності в зарубіжних країнах, ні в Європі, ні у світі загалом не існує єдиної й універсальної моделі прокуратури – про це, зокрема, свідчать і результати даної наукової роботи, а саме: за кордоном відсутні будь-які «єдині стандарти» як стосовно участі прокурора кримінальному судочинстві загалом, так і щодо прокурорського нагляду зокрема.

Отже, варто зазначити, що прагнення до затвердження єдиних стандартів прокурорської діяльності на міжнародному рівні, включаючи Україну, не означає створення єдиної моделі прокурорської діяльності.

Література

1. Новосад Ю. О. Про деякі аспекти закордонного досвіду діяльності прокуратури, як суб'єкта запобігання злочинам. *Visegradjournalonhumanrights*. 2017. № 3. С. 128-133.
2. Запобіжна діяльність прокуратури у сфері боротьби зі злочинами: теорія і практика: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужі. Київ: Вид. дім «Кондор», 2017. 250 с.
3. Мичко М. І., Давиденко Л. М. До питання про становлення і розвиток інституту прокуратури в Україні. *Наук. вісник Волинськ. ун-ту*. 1998. № 11. С. 26-31.
4. Рогатюк І. В. Процесуальна діяльність прокурора на стадії досудового розслідування: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. 544 с.

Середницька І. А.,

к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УНІФІКАЦІЇ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМНОГО ЕЛЕМЕНТА

Шлюбно-сімейні відносини у всіх країнах світу в значній мірі пов'язані з існуючими національними традиціями, релігією, побутовими та етнічними звичаями народу, що населяє дану територію, отже, сімейне право різних країн принципово відрізняється одне від одного і практично не піддається уніфікації. Численні колізійні проблеми виникають, перш за все, тому, що відповідні матеріальні норми різних держав істотно різняться між собою. З кінця минулого століття робляться активні спроби уніфікації шлюбно-сімейних відносин за участю іноземного елемента.

Серед міжнародних договорів, що містять норми, призначені спеціально для регулювання сімейних відносин з іноземним елементом, найбільш значущою є укладена в Мінську в 1993 році Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах.

Щодо укладення шлюбу ст. 26 Мінської конвенції [1] визначає, що умови укладення шлюбу визначаються для кожного з майбутнього подружжя законодавством договірної сторони, громадянином якої він є, а для осіб без громадянства – законодавством договірної сторони, що є її постійним місцем проживання. Крім того, щодо перешкод до укладення шлюбу повинні бути дотримані вимоги законодавства договірної сторони, на території якої укладається шлюб. В цілому, дана норма досить зрозуміла і будь-якої казуїстики не викликає.

Складніше йде справа щодо розірвання шлюбу. Так, частина III Мінської конвенції використовує два критерії визначення юрисдикції при розірванні шлюбу: громадянство подружжя і місце їх проживання. При цьому розглядаються три можливі варіанти:

а) обидва з подружжя, що розривають шлюб, є громадянами договірної сторони (п. 1 ст. 28 Мінської конвенції [5]). Отже, незалежно від того, компетентний суд якої держави-учасника Мінської конвенції розглядає справу про розірвання шлюбу між подружжям, які є громадянами однієї держави, – суд країни їх громадянства або суд іншої держави, де вони проживають (п. 1 ст. 29 Мінської конвенції), зобов'язаний вирішити питання про підстави (умови) і порядок розлучення на підставі норм законодавства про шлюб та сім'ю тієї держави, громадянами якої є обидва з подружжя, і посилатися в своєму рішенні на матеріально-правову норму цієї держави.

Слід погодитися з позицією, за якою такими, що суперечать зазначеному правилу Мінської конвенції, є випадки, коли питання про розірвання шлюбу між подружжям, які є громадянами іншої держави, вирішується на підставі законодавства про шлюб та сім'ю держави, судовою установою якої розглядала справу.

Що ж стосується місця проживання подружжя, які є громадянами однієї держави, то, якщо обидва з подружжя проживають в країні свого громадянства, відповідно, застосування норм міжнародного приватного права, і зокрема Мінської конвенції, виключається, а компетентність судової установи в цьому випадку визначається виключно на основі норм національного законодавства держави їх проживання;

б) один з подружжя проживає на території держави громадянства, а інший – на території іншої держави-учасниці Мінської конвенції. В даному випадку розривається шлюб подружжя – громадян однієї з держав-учасниць Конвенції, але які проживають в різних державах (учасниках Конвенції), то, відповідно до п. 1 ст. 29 Мінської конвенції, компетентні установи держави, громадянами якої вони є;

в) подружжя проживає на території різних держав-учасників Мінської конвенції, громадянами яких вони не є. В даному випадку, коли розлучається подружжя, яке є громадянами однієї держави-учасниці Мінської конвенції, обидва проживають на території іншої держави-учасниці Мінської конвенції, норма п. 1 ст. 29 Конвенції передбачає також компетентність судових установ держави місця проживання подружжя. Таким чином, подружжю, які мають громадянство однієї держави, а які проживають на території іншої держави або інших держав, надається право вибрати для розгляду позову про розірвання

шлюбу судову установу держави, громадянами якої вони є, або судові установи держав, на території яких вони проживають.

Умови укладення шлюбу на території України визначаються для кожної з осіб, що беруть шлюб, законодавством держави, громадянином якої є особа в момент укладення шлюбу, з дотриманням вимог СК України щодо обставин, що перешкоджають реєстрації шлюбу [2]. Дана норма також відповідає положенню Конвенції про умови укладення шлюбу, коли кожен з подружжя задовольняє, по суті, вимогам внутрішнього права, визначеного колізійними нормами держави укладання.

Конвенція в ст. 5 передбачає застереження про публічний порядок, а саме в застосуванні іноземного закону (оголошеного застосовним до відносин з приводу укладення шлюбу з участю іноземного громадянина) може бути відмовлено, якщо таке застосування явно несумісне з публічним порядком держави укладання. Ключовим у цьому випадку є право Договірної держави застосовувати іноземне право, яке суперечить публічному порядку держави укладення, а не обов'язок не застосовувати норми іноземного сімейного права в разі, якщо таке застосування суперечить основам правопорядку (публічному порядку).

Відносно дійсності вже укладеного шлюбу, що суперечить публічному порядку, положення Конвенції не категоричні, очевидно, з огляду на юридичні наслідки, які можуть спричинити дані шлюби, і Конвенція також залишає право (а не обов'язок) Договірної держави відмовити у визнанні дійсним такого шлюбу [3].

Одним з багатосторонніх міжнародних договорів, що регулюють питання укладення шлюбу за участю іноземців, є Конвенція про згоду на вступ до шлюбу, шлюбний вік і реєстрацію шлюбів, прийнята Організацією Об'єднаних Націй в Нью-Йорку, яка набула чинності 9 грудня 1964 р. У ній беруть участь 49 держав [4]. Основна місія якої полягає у скасуванні державами-учасниками звичаїв і застарілих законів, що встановлюють обмеження на свободу вибору подружжя, попередні договори про шлюби дітей, а також шлюби, укладені до досягнення дівчатами статевої зрілості.

Безперечно, особливої уваги заслуговує питання досягнення шлюбного віку. Шлюбне повноліття і взаємне вільна згода осіб на укладення шлюбу є обов'язковими умовами вступу в шлюб, які встановлені міжнародним правом і законодавством переважної більшості держав. Дані принципи закріплені в ст. 1 і ст. 2 Конвенції про шлюб, при цьому п. 2 ст. 1 Конвенції про шлюб допускає, що шлюб може бути укладений за відсутності однієї зі сторін при наявності виняткових обставин. Дана обставина суперечить принципам вітчизняного сімейного законодавства, оскільки реалізація принципу добровільності проводиться за рахунок особистої присутності осіб, що вступають у шлюб, і публічного висловлення ними своєї згоди. Однак можливість вступу в шлюб за дорученням відома деяким зарубіжним правопорядкам. Наприклад, допускається у разі крайньої потреби вступ в шлюб за дорученням в Швейцарії, Іспанії та Італії.

Крім того, п. 1 ст. 1 Конвенції про шлюб передбачає процедуру оприлюднення та присутність свідків при укладенні шлюбу.

Особливо слід приділити увагу відсутності єдиного акту, що уніфікує колізійне право, пов'язаного з укладанням шлюбу. Україна на даний момент часу не ратифікувала більшість міжнародних конвенцій в галузі сімейного права, що створює ряд складнощів правозастосовчого характеру [5, с. 175].

Таким чином, досвід застосування вищеназаних конвенцій представляє для України особливий інтерес, і ратифікація ряду з них необхідна для подолання проблем, пов'язаних з правовим регулюванням шлюбно-сімейних правовідносин.

Література

1. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009#Text.
2. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135. (Ст. 21).
3. Кодекс международного частного права (Кодекс Бустаманте) (Гавана, 20 февраля 1928 года) [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_419#Text.
4. Конвенция о согласии на вступление в брак, брачном возрасте и регистрации брака от 10.12.1962 г. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_242#Text.
5. Ли С. Ю. Брак с иностранцем: международно-правовое регулирование / С. Ю. Ли // Общество. Среда. Развитие. 2010. № 4. С. 170-176.

Ситко О. М.,

к. філ. н., доцент, завідувач кафедри мовної підготовки ОДУВС

МІСЦЕ РИТОРИКИ В ЗАСВОЄННІ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Сьогодні різні аспекти вербальної комунікації досліджує низка дисциплін, центральною із яких вважають риторику (зокрема ораторське мистецтво), що спирається на низку дисциплін: філософію,

логіку, мовознавство, психологію, педагогіку, етику, естетику, літературознавство. Особливі зв'язки риторика має з юриспруденцією, і проблеми корисності інструментів теорії риторики для професійної діяльності правознавців стануть предметом цієї доповіді.

Риторика є значним і широким полем, проте вона недостатньо ґрунтовно опрацьовується в процесі навчання, зокрема на рівні вищої освіти. У минулому (в Античну добу та епоху Відродження) риторика вважалася вершиною гуманістичного виховання й освіти. Маємо констатувати, що сьогодні такий підхід є застарілим. Дональд Аллан писав: «Риторика, яка тривалий час була важливим елементом виховання освіченої людини, зараз майже зникла з наших шкільних програм. Важко сказати, чи вона також зникла із сучасного життя або ж перетворилася на значно більш спеціалізовану дисципліну» [1]. Ця дисципліна повинна бути особливо важливою з точки зору юристів, для яких мовлення є одним з інструментів їхньої професії і для яких належне володіння ораторським мистецтвом має бути джерелом професійного успіху. Із цієї причини необхідно наголосити на більш широкому включенні риторики до навчальних програм юридичних студій.

У Стандарті вищої освіти України за спеціальністю 081 «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затвердженому і введеному в дію наказом Міністерства освіти і науки України № 1379 від 12.12.2018 р., визначено, що здобувач вищої освіти, у результаті навчання оволодівши базовими навичками риторики, повинен визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин, формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми, давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю, оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему.

То що ж таке риторика? Термін «риторика» (лат. *ars rhetorica*) позначає мистецтво надійного й ефективного переконання в мовленні та письмі з використанням привабливої літературної форми. Риторика склалася в античності, більше двох із половиною тисяч років тому, як наслідок свободи слова, гарантованої грецькою демократією. Античні теоретики описали т. зв. природну риторику, яка є певною ідеальною моделлю.

Початок риторики можна знайти в давньогрецьких колоніях на Сицилії (Велика Греція). Першими вчителями вимови вважають сицилійських філософів Коракса та Тісія (V ст. до н.е.). Риторику стимулювало запровадження демократичного режиму в Акраганті та Сіракузах. Відтепер грецьке судочинство базувалося на принципі рівності перед законом, що виявлялось у можливості подання позовів через судові промови. З II ст. до н.е., після римського завоювання Греції, мистецтво риторики також прижилося на родючому ґрунті Риму. У країні, якою керувала аристократична республіка, мистецтво говорити було бажаною чеснотою. Відтепер кожен політик, сенатор, консул чи трибун прагнув набути навичок переконання в мовленні та письмі. Мистецтво проголошувати промову мало особливо сприятливі умови для розвитку за часів боротьби між державами та політичними партіями. Гай і Тіберій Гракхи прославились як видатні римські оратори. Найвидатнішими ораторами до Цицерона були Марк Антоній та Луцій Красс. Але, без сумніву, найдосконалішим римським оратором був Марк Тулій Цицерон. Він створив класичний ораторський зразок, що поєднує виразність висловлення із чіткістю стилю. Цицерон отримав ґрунтовну освіту після вивчення права, філософії та риторики в Греції. Його діяльність припала на дні битв оптиматів (членів консервативної політичної групи в Стародавньому Римі, яка об'єднувала членів сенаторських сімей, проти спроб демократизації системи) з популярами, які діяли в інтересах плебей, виступаючи проти фракції оптиматів. Цицерон викрив змову Катіліни, за що сенат назвав його батьком вітчизни (*Pater Patriae*). Однак згодом він потрапив до списку заборонених і був вбитий за наказом Марка Антонія. Найбільшими його творами є саме виступи: чотири Катиллінарії, Філіппіки проти Марка Антонія, «Проти Гая Верреса», «На захист Мілона», «На захист Луція Мурени» та багато інших, а також трактати: «Про найкращого оратора», «Брут, або коротка історія римської риторики», «Про оратора», «Оратор, також відомий як Брут».

Принципи описової риторики протягом століть постійно вдосконалювались і поширювались у школах, де викладали відповідну декоративність висловлення своїх думок. Тематика дискусій була поділена на три основні типи: *genus iudiciale* – судова вимова, поділена на обвинувачувальну (*accusatio*) та захисну (*defensio*), *genus deliberativum* – дорадча промова та *genus demonstrativum* – оцінювальна, критична та панегірична промова. Отже, видно, що для теоретиків юридична риторика була одним із трьох основних стовпів усієї науки. При створенні риторичного тексту дотримувався принцип потрібного впливу на реципієнта з переконливою метою – через дидактику (інформаційно-виховна функція), естетику (естетична функція) та емоції (емоційно-вольова функція). Форми впливу зазвичай визначають із використанням латинських інфінітивів: *docēre*, *delectāre*, *movēre*. Усі три вищезазначені форми можна побачити в судовому засіданні. Зрештою, головна мета виступу – інформувати про фактичний і юридичний статус та наводити аргументи. Це має вирішальне значення не лише з точки зору суду, а й для інших учасників судових процесів, включаючи громадськість і представників засобів масової інформації. Емоційна функція проявляється у зверненні до певних емоційних станів, загальнолюдських цінностей,

гуманістичних принципів. У правових системах континентальної Європи це не так важливо через застосування чітко визначених директив про накладення стягнень або правил урегулювання суперечок. Інакше розглядається справа в системі загального права, яка в більшій мірі враховує принципи справедливості, які розуміються як принципи добросовісності, сумління та справедливості. Крім того, «людський фактор» більшою мірою враховується існуванням суду присяжних, де легше впливати на емоційні реакції, ніж у випадку з професійними суддями, стійкими до цього виду впливу.

Античні теоретики риторики запровадили принцип узгодженості *rerum* і *verborum*, тобто сумісності речей (поведінки) і слів. Це підтверджується сентенцією Катона Старшого: «*Orator est vir bonus, dicendi peritus*». До речі, цей вислів, що став крилатим, використовував інший майстер ораторського мистецтва А.Ф. Коні: «Захист є суспільне служіння, кажуть одні. Кримінальний захисник повинен бути *vir bonus, dicendi peritus*, озброєний знанням і глибокою чесністю, помірний у прийомах, безкорисливий у матеріальному відношенні, незалежний у переконаннях, стійкий у своїй солідарності з товаришами» [2].

Квінтіліан теж, створюючи портрет ідеального оратора, посилається на цей принцип: «Досконалим оратором ніхто бути не може, не будучи хорошою людиною: і тому жодної чудової здібності до красномовства, але всіх душевних чеснот у ньому потребує» (лат. *Oratorem autem instituimus illum perfectum, qui esse nisi vir bonus non potest; ideoque non dicendi modo eximiam in eo facultatem sed omnes animi virtutes exigimus*) [3]. Цей аспект риторики повинен мати особливе значення для юристів. Саме юрист, як особа, професія якої потребує громадської довіри, зобов'язаний представляти високий моральний рівень. Тому й етичні стандарти для юристів підвищені.

Проблему етики в риториці вже порушували античні ритори. Характерним є суперечка між філософами і риторамі щодо компетенції в галузі переконання. Суперечка була зосереджена навколо понять істини та ймовірності. Філософи як «любители мудрості» узурпували виключне право шукати істину і тим самим обмежили сферу риторики до ймовірності. Це чудово описав Платон у діалозі «Горгій», використовуючи евристичний метод: Сократ з'ясовує, в якому мистецтві сильний Горгій, і отримує відповідь, що в риториці. Далі Сократ дізнається, що предметом риторики є мовлення. Проте далі він дивується, оскільки мова присутня в кожному мистецтві. Далі співрозмовники з'ясовують, що риторика – це мистецтво переконання. Горгій, розмовляючи з Сократом, заявляє, що кваліфікований оратор може мати необмежений вплив на волю аудиторії: «Здатність переконувати словом і суддів у суді, і радників у раді, і народ у народних зборах, та й на всяких інших зборах громадян. Володіючи такою силою, ти і лікаря будеш тримати в рабстві, і вчителя гімнастики, а що до нашого ділка, виявиться, що він не для себе наживає гроші, а для тебе, що володіє словом і умінням переконувати натовп». Сократ критикує Горгія, намагаючись показати, що риторика не є мистецтвом, оскільки не заснована на істині: «Значить, людині, яка вивчила красномовство, необхідно бути справедливою, а справедливому – прагнути лише до справедливих вчинків». Тут Сократ глибоко критикує софістику, тобто мистецтво розумного використання здатності переконувати себе, замість прагнення до об'єктивної істини. Ця критика є важливою для юристів, для яких прагнення до об'єктивної істини є головною метою дії. Принцип об'єктивної (матеріальної) істини є спільним для всіх процедур (наприклад, ст. 21 Кримінального процесуального кодексу України проголошує, що «кожному гарантується право на справедливий розгляд»).

Арістотель у трактаті «Риторика» описує картину риторики, абсолютно протилежну картині, представленій Горгієм. За його словами, оратор не може порвати з правдою і справедливістю: «Риторика, безсумнівно, є корисним мистецтвом, оскільки правда і справедливість мають у них більше сили, ніж їх протилежності. Тому, якщо рішення суддів не такі, як мали б бути, то правда і правота, природно, програють, і це заслуговує на догану». Філософ стверджував, що риторика є корисною, і ця користь може виражатися в декількох аспектах. Насамперед перевага риторики виявляється в тому, що вона може допомогти утвердити справедливість, якщо добре оволодіти цим мистецтвом. Окрім цього, за Арістотелем, нею потрібно вміти користуватися, щоб доводити щось протилежне. Не для того, щоб довести щось нерозумне, а «для того, щоб знати, як це робиться» [4]. Риторика також є корисною, оскільки пристосовує складні ідеї до великої непередбаченої аудиторії; допомагає в обдумуванні за і проти. Вона може стати в нагоді й для самозахисту.

Арістотель, якого вважають основоположником риторики, виокремив три основні типи промов: судові, дорадчі та похвальні (епідейктичні). Це засвідчує той факт, що антична риторична практика вже нагромадила достатній досвід для диференціації й класифікації промов та систематизації засобів досягнення заданого ефекту від них [4]. Автор «Риторики» також представляє технічні та нетехнічні засоби переконання. До нетехнічних належать ті, які вже дано і їх не потрібно шукати (закони, показання свідків, присяги тощо). І навпаки, засоби переконання, отримані за допомогою мови, бувають трьох типів. Характер промови є переконливим, коли оратор висловлюється таким чином, що робить слова достовірними. Довіра, що залежить від ставлення аудиторії, досягається, коли промова змушує її

співчувати. Ми переконаємось завдяки мовленню лише тоді, коли докажемо істинність чи очевидність на основі передумов, надійних для кожної речі.

У цій короткій доповіді надано стислу характеристику мистецтва риторики за часів античності. Було встановлено, що риторика як мистецтво мовлення у своєму розвитку обумовлена головним чином судовими та політичними промовами. Протягом століть це мало ключове значення для юристів, про що сьогодні ми часто забуваємо. Тому необхідно постулювати про розширення сфери викладання риторики на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти для формування в студентів знань, умінь, навичок у галузі теорії і практики риторики, необхідних для підготовки переконливого, доцільного, ефективного публічного мовлення, доречного в різних ситуаціях професійного і соціального спілкування.

Література

1. Donald J. Allan La filosofia di Aristotele. Milano: Lampugnani Nigri Editore, 1973 199 p.
2. Кони А. Ф. Нравственные начала в уголовном процессе // Избр. произведения : в 2 т. М., 1959. Т. 1. С. 123.
3. Сай І.В. "Institutio oratoria" ("Повчання оратору") як відображення педагогічних поглядів Марка Фабія Квінтіліана та одна з найважливіших пам'яток для вивчення педагогіки Давнього Риму / І. В. Сай // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. 2018. Вип. 81 (2). С. 31-34.
4. Аристотель. Риторика/ Аристотель // Античные риторики. М.: Изд-во МГУ, 1978. 238 с.
5. Мацько Л. І. Риторика: навч. посіб. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. 2-ге вид., стер. К.: Вища шк., 2006. 311 с.

Суханова Д. С.,

к. ю. н., доцент кафедри державно-правових дисциплін ОДУВС

ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ-ЦІЛЕЙ

Осмислення юридичної природи спеціалізованих норм права неможливе без виокремлення істотних особливостей їх окремих різновидів. Враховуючи наукові напрацювання щодо пізнання сутності спеціалізованих норм права та виходячи з їх функціонального призначення в системі правового регулювання, можна констатувати, що спеціалізовані норми поділяються на систему утворюючі (декларативні норми, норми-цілі, норми-задачі, норми-принципи) системоспрошуючі (норми-фікції, норми-презумпції) та системозберігаючі (колізійні та оперативні норми). Особливе місце серед спеціалізованих норм в системі правового регулювання займають система утворюючі норми оскільки саме вони визначають, формують систему права, об'єднують безліч норм в єдине цілісне утворення, пов'язують її елементи, визначають їх місце в цій системі. Одним із видів системоутворюючих спеціалізованих норм є норми-цілі та норми-завдання. Норми-цілі і норми-завдання закріплюють найбільш важливі і значущі з точки зору законодавця соціальні потреби і інтереси в певній сфері життя суспільства, задовольнити які він вважає можливим і необхідним за допомогою їх правової регламентації. Спрямовуюча роль норм-цілей полягає в тому, що вони, закріплюючи ідеальний образ бажаного результату, виступають орієнтиром, еталоном поведінки людей і їх колективів[1, с.10,11].

Безпосередньому дослідженню юридичних властивостей нетипових правових приписів присвятили наукові праці С. Алексєєв, В. Бабаєв, А. Баранов, С. Бобровник, Ж. Дзейко, А. Колодій, Ю. Кривицький, О. Кузнецова, О. С. Погребняк, О. Скакун, І. Фаршатов, В. Федоренко, О. Черданцев та ін.

Звертаючись до аналізу норм-цілей, можна констатувати, що в сучасній правничій літературі має місце плюралізм поглядів з цієї проблеми. Так, одна група правознавців одночасно виокремлює норми-цілі та декларативні норми права (С. Коталейчук, О. Скакун), інша – лише норми-завдання (О. Лук'янова, С. Погребняк), а окремі фахівці пропонують вивчати визначально-установчі норми (А. Баранов, Ю. Ведерніков, В. Ткаченко, І. Яковюк). [3, с. 114-115]. На думку Ю. Кривицького, перераховані вище різновиди юридичних норм тісно взаємопов'язані та подібні між собою за своєю правовою природою. Це дозволяє об'єднати їх у одну єдину групу – декларативних норм права, що визначають кінцеві цілі та завдання певних юридичних інститутів, галузей права. Норми-декларації характеризуються найвищим ступенем загальності, зорієнтовані на організацію процесу правового регулювання та реалізацію правової політики й ідеології [2, с.114]. Крім того, зазначений автор пропонує інтерпретувати поряд з нормами-цілями ще норми-оголошення, саме в якості декларативних норм права [2, с.115].

Отримавши життя в нормі права, ціль не втрачає своїх активних, в тому числі і регулюючих функцій. На переконання О. Кузнецової, сама постановка цілі в визначально-установчій нормі може грати роль безпосереднього засобу регулювання суспільних відносин, виконуючи при цьому ще й орієнтовну роль, а також виступати засобом позитивної мотивації поведінки людей [3, с.6,14]. Крім того, призначення цих норм виявляється і в тому, що вони задають критерії оцінки майбутніх дій як держави, так і всіх інших

суб'єктів, які є їхніми адресатами. Але для того щоб визначально-установча норма виконала покладені на неї функції, а саме була ефективною, цілі, сформульовані в її змісті, повинні бути правильно поставлені, відповідати інтересам суспільства і потребам суспільного розвитку [4, с.10,11].

Очевидно, що закріплена в визначально-установчій нормі ціль є об'єктивно обумовленою, оскільки законодавець не може формулювати цілі на свій розсуд, у відриві від реально існуючої соціальної дійсності, її закономірностей та особливостей, характерних для того чи іншого етапу розвитку суспільства. Але в той же час ціль носить суб'єктивний характер, так як суб'єкт правотворчості не може формулювати цілі і «у відриві» від власної правосвідомості, від своїх психічних якостей, ідей і уявлень. Слід також погодитися з С. Жинкіним в тому, що цілі і власне зміст норм законодавства формуються на основі взаємодії права, його норм і принципів з правосвідомістю законодавців, під впливом комплексу різних факторів - цілей державної політики, економічних умов, громадської думки тощо [5].

На думку Л. Купіної, говорячи про ефективність правових норм, не варто забувати про те, що правове регулювання перебуває під впливом безлічі об'єктивних та суб'єктивних чинників, які здатні спричинити суттєві зміни на результат впливу правової норми на суспільні відносини. Так, може виникнути ситуація, коли проголошена правовою нормою мета може досягатись без реалізації конкретної правової норми, внаслідок дії інших факторів. Крім того, як слушно відмічається в наукових джерелах, економічні затрати, строки досягнення цілей – теж критерії ефективності правових норм, і не менш важливі, ніж самі цілі, тому що досягнення цілей законодавства з великими затратами засобів і часу може звести нанівець їхню ефективність [6]. М. П. Рабінович також зазначає, що під критерієм ефективності правової норми може розумітись здатність цієї норми із найменшими витратами позитивно впливати на суспільні відносини й на поведінку їх учасників [7, с. 16]. Слід зазначити, при визначенні ефективності норм-цілей необхідно враховувати не тільки конкретний результат, який виражається в реалізації ідеально сформульованої моделі упорядкування суспільних відносин, а й духовно-культурні, особисті фактори, що досить істотний вплив як на постановку цілей нормативно-правового регулювання, так і на досягнення заданого цими нормами результату. Різні форми і способи поєднання таких суб'єктивних факторів може породжувати і ситуації, коли норми законодавства не відповідає дійсності та навіть суперечать «духу» права, його основним принципам [4, с. 11-12]. Це призводить до того, що, на жаль, далеко не завжди законодавець, приймаючи нормативно-правовий акт, точно і конкретно формулює цілі правового регулювання тієї чи іншої галузі суспільних відносин, що породжує необхідність їх коригування в подальшому. У деяких випадках законодавець нормативно не закріплює цілі прийняття того чи іншого нормативно-правового акта, або випускаючи їх з поля зору, або свідомо приховуючи їх. Законодавець може свідомо не розкривати цілей нормативного правового регулювання тієї чи іншої сфери суспільних відносин, якщо цілі будуть відповідати тільки інтересам певних досить вузьких соціальних груп.

Слід визнати, що відсутність в тексті будь-якого нормативного правового акта, а в першу чергу закону, розпоряджень, що містять визначально-установчі норми, свідчить про його дефектність. Звісно ж, що відсутність в тексті закону нормативно закріплених цілей і завдань поряд з відсутністю вказівки на суб'єктів правовідносин, їх прав та обов'язків, закріпленням суб'єктивних прав без кореспондуючих їм обов'язків, відсутністю механізму реалізації норм права є змістовним дефектом закону, що призводить до прогальності правового регулювання.

Література

1. Баранов А. В. Системоопределяющие специализированные нормы современного российского права: дис... канд.юрид.наук: 12.00.01/ Омский государственный университет им. Ф. М. Достоевского, 2017. 212 с.
2. Кривицький Ю. В. Спеціалізовані норми права в механізмі правового регулювання: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2010. 260 с.
3. Кузнецова О. А. Специализированные нормы гражданского права: теоретические проблемы: автореф. дис. ...докт. юрид. наук: 12.00.03. Екатеринбург, 2007. 43 с.
4. Баранов А. В. К вопросу об эффективности применения норм-целей в механизме правового регулирования. Проблемы правоприменения в современной России:зб. матеріалів наук.-практ.конф., (м. Омск, 26 февр. 2016 г.).Омск, 2016. С. 5-11.
5. Жинкин С. А. Некоторые аспекты понятия эффективности норм права. Правоведение. 2004. № 1 (252). С. 191- 196.
6. Купіна Л. Ф. Критерії ефективності правових норм. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Право: зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 32. С. 51-57.
7. Рабінович М. П. Ефективність юридичних норм: загальнотеоретично-поняттєвий інструментарій дослідження. Вісник Академії правових наук України. 2008. № 1(52). С. 13-21.

РАДЯНСЬКА ВЛАДА ТА БІЛЬШОВИЦЬКА ПАРТІЯ ЯК ОРГАНІЗАТОРИ ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 РР.

Беззаперечно, до найжахливіших подій, що закарбувалися в історичній пам'яті українського народу, відносяться Голодомори. Радянське керівництво створило їх для нашого народу цілих три, але найтяжчим за своїми трагічними наслідками був Голодомор 1932-1933 рр.

Дослідники радянської історії 30-х років минулого століття сходяться в тому, що в роки голоду в СРСР було досить продуктів харчування. Але мільйони українських хліборобів померли тому, що все вирощене ними збіжжя Сталін за допомогою своїх прибічників наказав силоміць забрати. Ця спланована проти українського селянства акція повинна була ліквідувати основу української нації і національного відродження, унеможливити протистояння радянській владі. Сьогодні ми можемо так говорити, оскільки знаємо передісторію Голодомору.

Більшовики, які прийшли до влади в Росії внаслідок Жовтневого перевороту 1917 р., знищили демократичну Українську Народну Республіку, проголошену в 1917 р., та створили в 1919-1920 рр. Українську Соціалістичну Радянську Республіку. До кінця 1920-х років у СРСР ствердився тоталітарний комуністичний режим із суворою суспільною ієрархією. Будь-який прояв незгоди з рішеннями більшовицької партії жорстоко придушувався і карався.

Форсована індустріалізація та суцільна колективізація кінця 1920-х років призвели до невдоволення людей у різних регіонах СРСР. Найактивніше спротив чинила Україна, яка мала досвід власної державності у попередній період. Центром опору більшовицькій політиці стало українське село, оскільки зв часів нової економічної політики значна частина українського селянства стала доволі заможною. Спротив радянській владі у 1930 р. в Україні вилився у понад 4 тисячі масових виступів, в яких взяли участь, за оцінками дослідників, 1,2 мільйона осіб. Протести були стихійними та розрізненими. Добре озброєні і підготовлені війська порівняно швидко придушували їх. Але опір все одно змусив комуністів призупити колективізацію [1].

Щоб «покарати» українців та унеможливити подальший спротив восени 1932 р. комуністи розпочали спеціальну каральну операцію – масовий штучний голод. Найстрашнішим Голодомор був саме в тих регіонах, де Українська революція і національний повстанський рух мали найбільшу підтримку, а саме на Поділлі, Київщині, Черкащині, Полтавщині, Слобожанщині [1].

Близько половини валового збору зерна забиравала держава (в 1931 р. – близько 40%, у 1932 р. – 55%). Спрямовані в села військові частини відбирали в селян останні продукти. На східному і північному кордоні тодішньої радянської України виставлялися спеціальні озброєні загороджувальні загони, які не пропускали за її межі голодних людей. Безпаспортні селяни не мали змоги покидати рідні місця. Рятуючи голодних дітей, вони масово залишали їх у містах. Були поширені випадки канібалізму. Вимирали цілі українські села, зникали присілки і хутори [2].

Керівництво країни отримувало повідомлення з місць про опухлих від голоду дітей, про сім'ї, де їли траву і жолуді, про селян, які покидають будинки в пошуках їжі. У березні медична комісія виявила трупи на вулиці села поблизу Одеси, бо ні в кого не було сил поховати їх [3].

У той же час по хатах почали ходити бригади реквізиторів, створені сільрадами з місцевих активістів. Сім-десять озброєних чоловіків робили обшуки, вилучали збіжжя, в тому числі, насіннєвий матеріал і зерно, що призначалося для родини. Забирали також корову, свиней, птицю.

Голова колгоспу «Ударник» (Одеська область) І. Малиновський заявив на зборах: «Не давайте вивозити хліб, нам доведеться голодувати. В нас ніхто не має права силоміць забирати хліб». Л. Грицин (голова колгоспу села Ставчинець на Вінниччині), коли приїхали машини для вивозу хліба, заборонив їх вантажити. Бригадир колгоспу «Велетень» (Дніпропетровщина) П. Пойда: «Необхідно організуватися нам, селянам – брати палиці, бити комуністів, бо вони з нас знущаються. Колгоспи – це та сама панщина, тільки в іншій формі». В колгоспі села Головини у Київській області голова К. Краснобокий на зборах сказав, вказуючи на представника райкому: «Цей чоловік хоче забрати в нас хліб, щоб ми голодували, вимагайте, щоб він негайно залишив наше село». Після цього з ОДПУ (ОДПУ – об'єднане державне політичне управління, якому оперативно підпорядковувалися органи міліції та кримінального розшуку) приїхали арештувати Краснобокого, проте колгоспники чинили опір.

Порядні люди траплялися й серед районної номенклатури. Наприклад, заступник голови Старобільського райвиконкому (Донеччина) Недельченко сказав: «План надійшов, заберуть усе, в країні нема правди, а у нас в районі – тим більше. Піду з партії та повернуся назад на виробництво». Аналогічно міркував уповноважений райвиконкому Бодяга (Дніпропетровська область): «Хай у мене заберуть партквиток, хай мене повісять, але колгоспників я в жодному разі без хліба не залишу» [4]. Але більшість

місцевих керівників поводитися інакше, організовували вилучення хліба, застосовували фізичне насильство, били селян.

Побачивши безвихідь, селяни почали тікати. З довідки ОДПУ «Про масові виїзди з сіл України і оперативні заходи боротьби з ними» від 2 лютого 1933-го: «Зареєстровані села, з яких втекли всі дорослі й працездатні чоловіки». В тому ж документі відзначено: «З метою припинення виїздів із сіл органами ДПУ прийнято рішучі заходи, які полягають: в категоричній забороні сільрадам видавати будь-які довідки на виїзд; мобілізації агентури і сільського активу на виявлення організаторів виїздів; створення по лінії транспортних органів ДПУ і по районах оперативних заслонів; арештів організаторів і учасників утечі». Тих, кого ловили, переважно повертали назад – вмирати у своєму селі. Певну частину кидали за ґрати, а декого висилали до Казахстану [4].

У доповідних записках обласних начальників ДПУ у березні 1933-го йшлося про таке: «В Ново-Василівському районі відбувається торгівля трупами кішок, собак і м'ясом полеглих коней з боку спекулятивних елементів серед селян» (Дніпропетровський облвідділ, 5 березня 1933-го). «На ґрунті голоду відзначено 6 випадків людодійства. Є випадки свідомого умертвіння батьком своїх двох дітей через те, що останніх не було чим годувати» (Вінницький облвідділ, 9 березня). «За останній час ми відзначаємо значне зростання труподійства і людодійства. Щодня з районів отримуємо 10 і більше повідомлень. У ряді випадків людодійство переходить навіть у звичку» (Київський облвідділ, 12 березня) [4].

Замість того, щоб організувати допомогу голодуючим, радянський уряд приймає ще жорсткіші постанови, які тільки доводять, що голод в українському селі штучно створений більшовицькою владою.

4 серпня 1932 р. надіслано лист Й. Сталіна до Л. Кагановича, у якому пропонувалося ОДПУ залучати озброєних осіб для охорони залізничних вантажів (ешелони з зерном) та надавати їм право розстрілювати на місці осіб, які посягнули на розкрадання залізничних вантажів. 7 серпня 1932 р. вийшла Постанова ВЦВК і РНК СРСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперативів та про зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» [5], відома в народі під назвою «Закон про п'ять колосків», оскільки часто за ним засуджували селян, що займалися ручною збіркою залишків зерна. Окрім власне самого закону існувала також Таємна інструкція про його застосування. Закон передбачав як захід судової репресії за розкрадання колгоспного і кооперативного майна «розстріл із конфіскацією всього майна і з заміною за пом'якшувальних обставин позбавленням свободи на термін не нижче 10 років з конфіскацією всього майна». Амністія у цих випадках заборонялася. На літо 1933 року за цим законом було засуджено 150 000 осіб. Зокрема, засуджували і дітей, які намагалися знайти хоч якусь їжу.

За розкрадання вантажів на залізничному і водному транспорті законом теж передбачався розстріл з конфіскацією майна, який, за пом'якшувальних обставин, міг бути замінений на позбавлення волі терміном не менше 10 років. За привласнення колгоспної власності передбачалося позбавлення волі терміном від 5 до 10 років з відбуттям покарання в концентраційному таборі. Засуджені за цим законом не підлягали амністії.

Сталін власноручно написав цей закон. Суворі санкції цього закону не обумовлювали ні розміри, ні способи «крадіжки». Тобто були створені всі умови для того, щоб влада могла в великих масштабах користуватись цим законом, адже до відповідальності притягувалися навіть діти. Закон установив карну відповідальність не лише за «хищение социалистической собственности», а й за агітацію проти колгоспів. За здійснення хоча б одного з цих злочинів позбавляли волі терміном від 5 до 10 років.

11 серпня 1932 р. Сталін в листі Кагановичу вимагав направити спеціального листа ЦК ВКП (б) до партійних і судово-каральних органів про застосування закону про охорону громадської власності та боротьбу проти спекулянтів. Підкреслював, що «найголовніше зараз – Україна», оскільки справи в Україні дуже погані. Повідомлялося, що в двох областях України близько 50 райкомів висловилися проти плану хлібозаготівель, визнавши його нереальним. Висловив звинувачення на адресу українських керівників (генерального секретаря ЦК КП(б)У Станіслава Косіора, Власа Чубаря та голови ДПУ УСРР Станіслава Реденса). Пропонував вжити рішучих заходів для виправлення господарської і політичної ситуації в Україні: зняти з посади генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора та поставити на його місце Л. Кагановича; висунути на посаду голови українського ДПУ В. Балицького, пересунувши С. Реденса на посаду заступника; замінити В. Чубаря іншим керівником, наприклад Г. Гриньком; перетворити Україну в найкоротший строк на фортецю СРСР «і грошей на це не шкодувати» [6, с. 282].

Особиста причетність Й. Сталіна до формування закону від 7 серпня 1932 р. має безпосереднє відношення до створення карально-репресивної системи позбавлення засобів існування голодних селян, про підміну морально-етичних норм класовими, про державну політику масового винищення людей [7, с. 58]. Голодомор 1932-1933 рр. був наслідком цілеспрямованих дій державної (більшовицької) партії та радянської влади проти населення УСРР, спробою остаточно покінчити з українським «національним питанням». Не останню роль у здійсненні злочинних намірів радянського керівництва відіграли органи ОДПУ, які замість правоохоронної функції виконували репресивно-каральну. Останнє змушує сьогодні замислитися над роллю, яку відіграють сучасні правоохоронні органи в нашому суспільстві та державі.

Література

1. Корисні посилання щодо теми голодомору. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/korisni-posilannya-shodo-temi-golodomoru>. Дата звернення: 02.11.2020.
2. Заставний Ф. Український голодомор 1932-1933 років та його географія: через призму сучасної демографічної статистики. URL: <https://ukrhist.at.ua/publ/66-1-0-950>. Дата звернення: 27.10.2020.
3. Голодомор був навмисно спричинений Сталіним. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28756326.html>. Дата звернення: 09.11.2020.
4. Людоєдство во время голодомора. URL: <https://nv.ua/ukraine/events/lyudoedstvo-vo-vremya-golodomora-istoricheskie-fakty-novosti-ukrainy-50055304.html>. Дата звернення: 09.11.2020.
5. Постанова ВЦВК і РНК СРСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперативів та про зміцнення суспільної (соціалістичної) власності». URL: <http://territoryterror.org.ua/uk/archive/photo-archive/photo/?pictureid=577>. Дата звернення: 14.11.2020.
6. Сталин и Каганович. Переписка. 1931 – 1936 гг. / Состав. О. В. Хлевнюк, Р. У. Дэвис, Л. П. Кошелева. М.: РОССПЭН, 2001. 797 с.
7. Марочко В. Листування Й. Сталіна і Л. Кагановича у червні-серпні 1932 р.: технологія голодомору. Краснзнавство. 2013. № 4. С. 55-58.

Ташилатов В. А.,
професор кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки ОДУВС
Журавель К. П.,
Генеральний директор Агенції безпеки «Центр»

ОХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЛЮДЕЙ В УКРАЇНІ

У 1943 р. психолог Абрахам Маслоу висловив припущення, що людська поведінка визначається широким спектром потреб. Він розбив ці потреби на п'ять рівнів і розташував їх у визначеній ієрархії (так звана «піраміда Маслоу»).

Перший рівень: Фізіологічні: їжа, сон, сексуальне задоволення;

Другий рівень: Безпека: збереження життя, відсутність загроз, занепокоєння про майбутнє;

Третій рівень: Соціальна життя: взаємини, сім'я, друзі, спілкування, приналежність до конкретної групи;

Четвертий рівень: Визнання і шанування: соціальний статус, репутація, повага;

П'ятий рівень: Самовираження: потреба в знаннях, захоплення, навчанні, отриманні нових навичок.

Нижній шар цієї піраміди, це самі насущні потреби (їжа, вода, житло), а на вершині – більш високі індивідуальні запити (визнання, самовираження). За Маслоу людина – це "тварина, що постійно чогось хоче". Коли потреби самого нижчого рівня задоволені хоча б частково, людина починає рухатися до задоволення потреб іншого, наступного рівня ієрархії.

Таким чином, задовольнивши самі прості, фізіологічні потреби, людина відразу замислюється про безпеку (свою особистісну, своїх близьких, безпеку свого майна). Для забезпечення безпекових потреб, будь-яка людина може і повинна розраховувати на надання послуг із забезпечення охорони свого життя чи в здоров'я або майна з боку державних, в тому числі і правоохоронних органів. Але ми розуміємо, що в Україні, повністю розраховувати на захист таких органів, в першу чергу Національної поліції, не варто. Особливо це стосується швидкості реагування, під час посягання на майно фізичних чи юридичних осіб або на життя чи здоров'я людей.

Легко уявити, коли в умовах сьогодення, в будь-якому районі міста України, або у сільській місцевості, несуть службу декілька екіпажів патрульної поліції та одна слідчо-оперативна група. При цьому слідчо-оперативна група може знаходитись на документуванні злочину (квартирної крадіжки, розбійного нападу, вбивства), екіпажі патрульної поліції будуть займатися оформленням матеріалів дорожньо-транспортної пригоди або проходження медичного обстеження в медичному закладі водія, який керував транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння. А у цей час відбудеться посягання на життя, здоров'я або майно. В який термін відбудеться реагування на таку подію прогнозувати важко. Непоодинокі випадки, коли потерпілі від посягання, очікують прибуття поліції по декілька годин. Про яке відчуття безпеки ми можемо тут говорити.

З метою більш якісного та надійного забезпечення особистісної безпеки людей та їх майна, в Україні було прийнято законодавство про охоронну діяльність, яке надало повноваження на надання послуг з охорони власності та громадян не тільки поліції охорони, а й приватним охоронним структурам. Згідно цього законодавства суб'єкт господарювання будь-якої форми власності, створений та зареєстрований на

території України, що здійснює охоронну діяльність на підставі отриманої у встановленому порядку ліцензії є суб'єктом охоронної діяльності.

Охоронна діяльність поділяється на:

Охорону майна - діяльність з організації та практичного здійснення заходів охорони, спрямованих на забезпечення недоторканності, цілісності визначених власником і належних йому будівель, споруд, територій, акваторій, транспортних засобів, валютних цінностей, цінних паперів та іншого рухомого і нерухомого майна, з метою запобігання та/або недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього, для збереження його фізичного стану, припинення несанкціонованого власником доступу до нього та забезпечення здійснення власником цього майна всіх належних йому повноважень стосовно нього;

Охорону фізичної особи – діяльність з організації та практичного здійснення заходів охорони, спрямованих на забезпечення особистої безпеки, життя та здоров'я індивідуально визначеної фізичної особи (групи осіб) шляхом запобігання або недопущення негативного безпосереднього впливу факторів (діяльності або бездіяльності) протиправного характеру.

Суб'єкт охоронної діяльності має право:

- 1) для забезпечення охоронної діяльності придбавати, зберігати та використовувати в установленому законодавством порядку спеціальні засоби, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;
- 2) для забезпечення радіозв'язку використовувати в установленому порядку радіочастоти;
- 3) використовувати в охоронній діяльності службових собак;
- 4) використовувати в охоронній діяльності технічні засоби охоронного призначення;
- 5) використовувати транспорт реагування;
- 6) одержувати за своїм письмовим запитом від замовника послуг з охорони відомості та копії документів, необхідні для здійснення заходів охорони на об'єкті охорони;
- 7) за згодою замовника послуг з охорони (його представника) оглядати територію, будинки, приміщення, майно, що охороняються.

Під час організації та здійснення охоронної діяльності забороняється:

- 1) придбавати та використовувати майно, визначене законодавством для виключного використання військовими формуваннями та правоохоронними органами;
- 2) використовувати ознаки належності (елементи символіки, формений одяг тощо) до Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Управління державної охорони України, Збройних Сил України та інших військових формувань, правоохоронних, природоохоронних і контролюючих чи інших органів виконавчої влади, їх спеціальних підрозділів, у тому числі в назві суб'єкта охоронної діяльності, на одязі, транспорті реагування, будівлях, у документації;
- 3) створювати перешкоди чи заважати діяльності представників правоохоронних та інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також громадянам у здійсненні ними повноважень, наданих їм законами та іншими нормативно-правовими актами;
- 4) розголошувати відомості про вжиті заходи щодо організації та здійснення охоронної діяльності, а також інформацію з обмеженим доступом та інформацію про особу, яка охороняється, що стали відомі у зв'язку із здійсненням охоронної діяльності, крім випадків, передбачених законодавством;
- 5) приховувати факти про кримінальні правопорушення, що вчиняються або готуються, незалежно від інтересів замовника послуг з охорони;
- 6) охороняти фізичну особу, яка вчиняє кримінальне або адміністративне правопорушення або намагається їх вчинити;
- 7) здійснювати дії, що посягають на права, свободи та власність фізичних осіб, а також ставлять під загрозу їх життя та здоров'я, честь, гідність і ділову репутацію;
- 8) використовувати засоби радіозв'язку без наявності дозволу на їх використання на наданих радіочастотах;
- 9) здійснювати заходи, що належать до оперативно-розшукових відповідно до Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність";
- 10) залучати до охоронних заходів осіб, які не подали документів, необхідних для влаштування на роботу, або не відповідають кваліфікаційним вимогам;
- 11) брати участь у виконанні судових рішень під час виконавчого провадження;
- 12) вдаватися до дій, спрямованих на силове протистояння між персоналом охорони різних суб'єктів господарювання.

На теперішній час в Україні працюють не одна тисяча різноманітних охоронних структур, які надають послуги з охорони майна фізичних та юридичних осіб, послуги із захистувід посягання на життя та здоров'я людей. Такі послуги з охорони майже всі типові. Але є і виключення.

Так в місті Одеса, місті Чорноморськ та на території Авангардської об'єднаної територіальної громади, з метою покращення безпекових та захисних функцій, Агенцією безпеки «Центр» було запроваджено дві унікальні охоронні функції, а саме «Захист на дорозі» та «Ангел-охоронець».

При здійсненні «Захисті на дорозі», водій-Замовник послуги, за необхідності (Конфлікт на дорозі, дорожньо-транспортна пригода, будь-яка небезпека життю чи здоров'ю), за допомогою телефона, тривожної кнопки чи мобільного додатку повідомляє пульт централізованого спостереження. негайно на місце виклику направляється найближчий за дислокацією екіпаж Групи швидкого реагування АБ «Центр». При цьому, якщо після повідомлення про пригоду, зв'язок з Замовником перервався, місце його знаходження встановлюється за допомогою геолокації. Група швидкого реагування (Далі-ГШР) прибуває до місця виклику терміном 3-5 хвилин. По прибутті Замовнику надається необхідна допомога, починаючи із захисту від будь-яких протиправних посягань, закінчуючи наданням першої медичної допомоги.

Також надається:

- забезпечення інформаційного супроводження Замовника (роз'яснення щодо складання Євро протоколу);
- забезпечення, за необхідності, прибуття на місце дорожньо-транспортної пригоди додаткової ГШР для вжиття заходів, спрямованих на Охорону Замовника, а також припинення протиправних дій третіх осіб щодо Замовника;
- на прохання Замовника виклик від його імені на місце співробітників поліції;
- на прохання Замовника виклик від його імені на місце швидку медичну допомогу;
- на прохання Замовника виклик від його імені на місце евакуатора;
- на прохання Замовника оповіщення в телефонному режимі про подію третіх осіб, зазначених Замовником.

При виконанні охоронної функції «Ангел-охоронець», Замовник послуги, за необхідності (будь-яка небезпека життю чи здоров'ю), за допомогою телефона, тривожної кнопки чи мобільного додатку повідомляє пульт централізованого спостереження. негайно на місце виклику направляються два найближчі за дислокацією екіпажі Груп швидкого реагування АБ «Центр». При цьому, якщо після повідомлення про пригоду, зв'язок з Замовником перервався, місце його знаходження встановлюється за допомогою геолокації. Групи швидкого реагування (Далі-ГШР) прибувають до місця виклику терміном 3-5 хвилин. По прибутті Замовнику надається необхідна допомога, починаючи із захисту від будь-яких протиправних посягань, закінчуючи наданням першої медичної допомоги, усувають небезпеки, яка загрожує його життю, здоров'ю, майну. В тому числі, за необхідності, Замовника транспортом ГШР доставляють у визначену ним локацію в межах зон реагування ГШР АБ «Центр».

Такі послуги, на теперішній час почали користуватися великим попитом. Вони показують, що належне функціонування охоронних структур в Україні, дає людям відчуття захищеності та створює всі необхідні умови для нормального функціонування людини у суспільстві.

Література

1. Закон України «Про охоронну діяльність» від 22 березня 2012 року Електронний ресурс - Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17#Text>
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року Електронний ресурс - Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Психологія. Підручник / За ред. Ю. Л. Трофімова. К., 2000.

Трояновський В. С.,

викладач кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки ОДУВС

ШКІДЛИВІ ФАКТОРИ, ЩО ПІДВИЩУЮТЬ РІВЕНЬ ТРАВМАТИЗМУ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ ОBOB'ЯЗКІВ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ

Травматизм при виконанні службових обов'язків – це сукупність травм працівників поліції під час несення служби у підрозділі за звітний період.

Травма - порушення анатомічної цілісності організму людини або його функцій внаслідок дії небезпечних виробничих факторів. При цьому треба враховувати, що не є вірною розповсюджена думка про те, що травма, це тільки яке-небудь поранення. Травмою, також, є і різне погіршення психологічного здоров'я. Травма є наслідком нещасного випадку, а саме обмеженої в часі події або раптового впливу на працівника поліції небезпечного виробничого фактору чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких зафіксовано шкоду здоров'ю, зокрема від одержання поранення,

травми, тілесних ушкоджень, гострого професійного захворювання і гострого професійного та інших отруєнь, одержання сонячного або теплового удару, опіку, обмороження, а також у разі утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою та іонізуючим випромінюванням, одержання інших ушкоджень внаслідок аварії, пожежі, стихійного лиха (землетрусу, зсуву, повені, урагану тощо), контакту з представниками тваринного і рослинного світу, які призвели до втрати працівником працездатності на один робочий день чи більше або до необхідності переведення його на іншу (легшу) роботу не менш як на один робочий день, зникнення, а також настання смерті поліцейського під час виконання ним службових обов'язків.

Тобто, нещасний випадок – це випадок з поліцейським внаслідок непередбаченого збігу обставин та умов, за котрих завдається шкода здоров'ю або настає смерть потерпілого. Нещасний випадок при виконанні службових обов'язків пов'язується з дією на працівника небезпечного виробничого фактора.

Усі нещасні випадки відносяться до таких, що пов'язані із виконанням службових обов'язків і до побутових. Віднесення травми до тієї чи іншої категорії являє собою юридичний акт і здійснюється на основі спеціальних правових норм і правил. Нещасний випадок із поліцейським при виконанні службових обов'язків можна кваліфікувати як раптове пошкодження здоров'я працівника при виконанні трудових обов'язків або при обставинах, спеціально зумовлених законом.

Професійне захворювання - патологічний стан, зумовлений тривалою роботою за шкідливих умов праці і пов'язаний з надмірним напруженням організму або несприятливою дією виробничих факторів.

Професійні захворювання і отруєння (надалі – профзахворювання) – це захворювання, котрі викликані впливом виробничих факторів і трудового процесу, а також захворювання, щодо яких встановлено причинний зв'язок з впливом певного виробничого фактора чи процесу та непрофесійні фактори, що викликають аналогічні зміни в організмі (бронхіт, алергійні захворювання, катаракта, втрата зору і слуху, силікоз та інші). Віднесення захворювання до професійного проводиться відповідно до списку професійних захворювань, затвердженого Міністерством охорони здоров'я України.

До гострого професійного отруєння належить захворювання, що виникло після однократного (протягом не більш як однієї робочої зміни) впливу на працівника поліції шкідливої речовини (речовин) або шкідливих факторів фізичного, біологічного та хімічного характеру.

Крім професійних, на виділяють групу, яку називають умовно виробничими захворюваннями. До них відносять хвороби, які не відрізняються від звичайних хвороб. Наприклад, у поліцейських, котрі виконують фізичну роботу в незадовільних умовах, часто виникають захворювання, такі як радикуліт, варикозне розширення судин, виразка шлунку та інші. Якщо праця вимагає великого нервово-психічного напруження, то частіше виникають різні неврози і хвороби серцево-судинної системи.

Шкідливі фактори, що підвищують рівень травматизму, кількість захворювань при виконанні службових обов'язків поліцейськими, можливо класифікувати наступним чином.

1) Технічні чинники, які можна охарактеризувати як такі, що залежать від рівня організації праці на службі, а саме: конструктивні недоліки обладнання, озброєння, транспорту та техніки, недосконале огороження, відсутність спеціальних захисних засобів обладнання, засобів сигналізації та блокувань, недостатня міцність та надійність транспорту, шкідливі властивості обладнання та озброєння тощо. Ці чинники інколи називають конструктивними або інженерними.

2) Організаційні чинники повністю залежать від рівня організації праці на службі. До них можна віднести: недоліки у навчанні безпечним прийомам несення служби та використання озброєння (відсутність чи неякісне проведення інструктажу або допуск до служби без навчання чи перевірки знань), використання озброєння, транспорту та техніки не за призначенням; відсутність або невикористання засобів індивідуального захисту тощо.

3) Санітарно-гігієнічні чинники, до котрих можна віднести: перевищення (відносно) запиленості та загазованості повітря робочої зони; відсутність або недостатнє природне освітлення, підвищену пульсацію світлового потоку; підвищений рівень шуму та вібрації, інфразвукових та ультразвукових коливань на робочому місці; підвищений рівень ультразвукової та інфрачервоної радіації тощо.

4) Психофізіологічні чинники, до котрих відносяться фізичні (статичні, динамічні та гіподинамічні), нервово-психічні (розумове, зорове, емоційне) перевантаження працівників поліції.

Надмірні фізичні та нервово-психічні перевантаження зумовлюють зміни у фізіологічному та психічному станах працівника, призводять до розвитку втоми та перевтоми.

Втома – це сукупність тимчасових змін у фізіологічному та психологічному стані людини, які з'являються внаслідок напруженої чи тривалої праці і призводять до погіршення її кількісних і якісних показників, нещасних випадків. Втома буває загальною, локальною, розумовою, зоровою, м'язовою та ін. Оскільки організм - єдине ціле, то межа між цими видами втоми умовна і нечітка. Хід збільшення втоми та її кінцева величина залежать від індивідуальних особливостей працюючого, трудового режиму, умов виробничого середовища тощо.

Залежно від характеру вихідного функціонального стану працівника втома може досягати різної глибини, переходити у хронічну втому або перевтому.

Перевтома – це сукупність стійких несприятливих для здоров'я працівників функціональних зрушень в організмі, які виникають внаслідок накопичення втоми.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2000 р. № 1662 «Про затвердження переліку професійних захворювань» Електронний ресурс– Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1662-2000-%D0%BF#Text>

2. Бондаренко Я. Г. Психолого-педагогічні особливості формування готовності майбутніх працівників патрульної поліції МВС України до професійної діяльності / Я. Г. Бондаренко // Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах : зб. Матеріалів міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 груд. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. С. 25-28.

3. Кікоть В. Я. Юридична педагогіка : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / В. Я. Кікоть, А. М. Столяренко. Харків : Юніти-Дана, 2014. 895 с.

4. Савченко А. Система підготовки поліцейських у США / А. Савченко Електронний ресурс. Режим доступу:http://policereform.org/articles/sistema_pidgotovki_policejskih_u_ssha

5. Бесчастний В.М. Реформування системи МВС України: шляхи та сучасні проблеми / В.М. Бесчастний // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2014. №1. С. 67-78

Тягнирядно Є. В.,

к.п.н., професорка кафедри мовної підготовки, доцентка ОДУВС

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ НАУКОВЦЯ

Наука є основою світового прогресу, запорукою його високої духовності, інтелектуальності. Кожен народ репрезентує свої досягнення в науці, освіті, техніці, культурі через мову. Потужний розвиток науки в епоху високотехнологічного інформаційного суспільства спричиняє появу великої кількості наукової продукції, у тому числі текстової. Головне призначення текстів наукового стилю – повідомлення про результати досліджень, доведення теорій, обґрунтування гіпотез, систематизація знань, представлення наукової інформації суспільству тощо. Тому кожен науковець повинен дотримуватися правильності мовлення, опанувати елементами стилістичної виразності – стати культуromовною особистістю.

Культуromовна особистість – високорозвинена особистість, носій як національної, так і загальнолюдської культури, що володіє соціокультурним і мовним запасом, вільно спілкується рідною, державною та іншими мовами в полікультурному просторі, адекватно застосовує набуті полікультурні знання, мовленнєві вміння і навички у процесі спілкування. Поняття мовної особистості ввійшло в наукові парадигми багатьох галузей людського знання (психології, філософії, культурології, лінгвістики, педагогіки, етнології). Це засвідчує намагання сучасної науки через аспекти мовної особистості пізнати феноменальність людини, адже її розвиток поза мовною особистістю є нереальним.

Термін «мовна особистість» уведений у науковий обіг російським лінгвістом Ю. М. Карауловим у середині 80-х років ХХ ст. На його думку, мовна особистість – це людина, наділена здібністю створювати і сприймати тексти, що різняться між собою:

- ступенем структурно-мовної складності;
- глибиною і точністю відображення дійсності;
- певною цільовою спрямованістю.

Мовна особистість опредмечується в мовленнєвій професійній діяльності. На формування мовної особистості впливають чинники як об'єктивні, так і суб'єктивні.

До об'єктивних чинників належать: стан самої мови, її унормованість, стилістична диференціація, отже, придатність мови забезпечувати всі мовні потреби громадянина; сприятлива для розвитку певної мови суспільно-політична ситуація; традиція суспільного використання мови; повноцінне функціонування мови в усіх сферах життя: державницькій, політичній, науковій, освітній, культурно-мистецькій, виробничій, побутовій та ін.

До суб'єктивних чинників, що впливають на формування мовної особистості, належать такі: здатність мовця здобувати мовну освіту й досконало володіти мовою; внутрішня готовність мовця здобувати мовну освіту і мовне виховання оволодівати мовою; моральна потреба мовотворчо вдосконалювати і виражати

свою особистість; розуміння мовних обов'язків громадянина і виконання їх; належний рівень мовної культури.

В умовах професійної комунікації формується особливий тип мовної особистості – професійна мовна особистість, тобто мовна особистість, що розкривається у своєрідності притаманного їй професійного дискурсу, підпорядкованого завданням професійної діяльності. породжуючи професійний дискурс, мовна особистість, з одного боку, відображає в ньому свої індивідуальні особливості. З іншого ж боку, сфера професійної діяльності потребує від мовної особистості вибору комунікативних стратегій і чітко визначених мовних засобів, які в певній сфері є умовами успішної комунікації. У результаті щоразу продукується унікальний професійний дискурс конкретної мовної особистості, в якому поєднані типові й індивідуальні риси.

Елітарність професійного дискурсу мовної особистості вченого виявляється у створенні гармонійних текстів, мовне і змістове наповнення яких обумовлене вирішенням комунікативних завдань. Найважливішими рисами дискурсу мовної особистості науковця мають бути нормативність, стильова індивідуальність, толерантність.

Важливий крок у становленні мовної особистості вченого пов'язаний із формуванням термінологічної компетентності. Загальномовні знання та мовленнєві навички екстраполюються на мову фаху, передусім на її термінологічну систему.

Мовна особистість ученого формується за різних взаємопов'язаних умов, як-от: шанування державної мови; читання різних джерел, якими репрезентоване стилістичне розмаїття рідної мови (наукова, художня, публіцистична література); стеження за змінами норм української літературної мови, які фіксуються новими редакціями правопису та лексикографічними виданнями; усвідомлення специфічності національних норм у фаховій термінології; критично-творче ставлення до написаного і вимовленого, вироблення навичок самоконтролю й самокорекції з опорою на мовні норми та практику визнаного зразка.

Володіння мовою є комплексним поняттям, яке передбачає й індивідуальне багатство словникового запасу носія мови, і чистоту, ясність, точність, виразність, нормативність його мовлення, і розуміння нюансів значеннєвого спектра слів, і розрізнення мовних засобів за їх стилістичним забарвленням, і досконале володіння способами побудови різноструктурних речень та текстів, і знання національних особливостей словотворення й мовленнєвого етикету, а також уміння надати інтонаційної виразності своєму усному мовленню.

Мовленнєва компетентність є потужним чинником у професійній підготовці, адже представники наукової й технічної еліти мають стати носіями зразкової літературної мови в обох формах (усній і писемній) її функціонування. Вона виявляється у різних формах спілкування: усному й писемному, внутрішньому і зовнішньому, діалогічному, монологічному й полілогічному, підготовленому й спонтанному тощо.

Отже, можна зробити такий висновок, що мовна культура науковця не постає на порожньому місці; це постійна робота, спрямована на виховання і вдосконалення кращих людських чеснот, створення свого фахового образу, досягнення соціального престижу в суспільстві.

Література

1. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
2. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Київ: Академія, 2010. 216 с.

Удренас Г. І.,

к. ю. н., доцент кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки ОДУВС

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ВІД ЗАГРОЗИ ХОЛОДНОЮ ЗБРОЄЮ

Професійна діяльність працівників поліції постійно пов'язана із ризиком, так як їх робота часто здійснюється в екстремальних умовах, небезпечних для життя та здоров'я як громадян так і самих поліцейських. Тому кожен працівник поліції повинен в першу чергу володіти навичками самозахисту та ефективно застосовувати їх на практиці.

Актуальність досліджуваного питання полягає в тому, що практичне вивчення способів захисту від загрози холодною зброєю в руках злочинця надасть можливість швидко і правильно оцінити обстановку, що склалася та обрати найбільш ефективні дії і прийоми.

Проблемами формування готовності правоохоронців до діяльності в умовах боротьби з озброєним супротивником досліджували ряд вчених: С. А. Антоненко, В. І. Барко, В. І. Пліско, А. Р. Лушак,

Л. С. Узун, та ін. Однак питання системи захисних дій від загрози холодною зброєю потребує постійного удосконалення.

Згідно зі ч. 2 ст. 30 Закону України «Про Національну поліцію» поліція для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення застосовує в межах своєї компетенції поліцейські превентивні заходи та заходи примусу, визначені цим Законом [1]. Тому саме для виконання даних законодавчо закріплених завдань працівникам поліції необхідно здобути теоретичні основи та практичні навички захисних дій від загрози холодною зброєю. Слід зазначити, що володіння прийомами рукопашного бою як під час боротьби з озброєним злочинцем, так і зі злочинцем без зброї, значно зменшує кількість трагічних випадків в поліції. Тим самим, підвищуючи ефективність діяльності правоохоронців у боротьбі зі злочинністю та авторитету поліцейських серед громадян.

Варто звернути увагу, що засоби та знаряддя вчинення злочинів нині існують найрізноманітніші. Так, якщо посилаєся на статистичні дані, то саме ніж є найбільш типовою зброєю під час вуличних бійок і побутових сутичок. Тому прийоми самозахисту від нападу злочинця з холодною зброєю в руках залишаються актуальними для поліцейських.

Високий рівень фізичної підготовленості, досконале володіння технікою та тактикою застосування заходів фізичного впливу, навичками самозахисту і прийомами рукопашного бою в штатних та екстремальних умовах оперативно-службової діяльності є професійним обов'язком кожного поліцейського. Проаналізувавши спеціальну літературу, ми дійшли висновку, що успішність діяльності працівників поліції у боротьбі з озброєним правопорушником залежить від розвитку їх фізичної, психологічної та техніко-тактичної підготовленості. А захисні дії від загрози холодною зброєю являються одним із елементів системи спеціальної фізичної підготовки [2, С 153].

Під системою захисних дій від загрози холодною зброєю слід розуміти сукупність елементів, що складають єдиний процес навчання, виховання поліцейського, які необхідні для відбиття нападу та захисту від холодної зброї.

На думку науковця В. В. Бондаренка стандартного шаблону дій працівника поліції під час виникнення небезпечних умов, пов'язаних із зіткненням з озброєною особою, не має. Це пояснюється тим, що на розвиток ситуації збройного зіткнення справляють вплив як зовнішні (погодні умови, освітленість, час доби, дистанція тощо), так і внутрішні чинники (мотивація, психологічний стан та підготовленість правопорушника). Тому до виконання поставлено завдань в умовах ризику необхідно підходити творчо. Враховуючи що слабка орієнтованість у незвичних умовах для поліцейських супроводжується втратою швидкості реакції та точності рухів. Готовність протистояти нападу озброєного злочинця – це вміння прогнозувати розвиток ситуації, можливі дії супротивника, результат сутички, ступінь погрози. Для цього необхідні знання закономірностей у поведінці злочинця в різних умовах, його психології, небезпечних і несподіваних способів нападу, сформовані вміння і навички виконання прийомів обеззброєння та розвиток професійно-важливих якостей [3, С. 215].

Аналізуючи фізичні якості, які необхідні для ефективного реагування слід зазначити, що успішно в умовах ризику діють підготовлені поліцейські з розвиненими швидкісними, силовими та координаційними якостями. Тож позитивні зрушення у навчанні поліцейських захисту від загрози холодною зброєю відбудуться коли буде більше приділятися уваги необумовленим навчально-тренувальним поєдинкам, у якому один із асистентів виконує атакуючу дію, а інший захисну. Це сприятиме активності особи, яка виконує захисні дії та розвивати логічне мислення, вміння аналізувати та творчо мислити під час проведення захисних дій від загрози холодною зброєю. Тому що, обумовлені навчально-тренувальні поєдинки несуть пасивне очікування нападу з боку правопорушника як наслідок, неможливість протистояти на належному рівні супротивнику [4, С. 271].

Знання техніки і тактики нанесення ударів холодною зброєю та оволодіння ними значно допомагає працівникові поліції успішно вести захист із супротивником, правильно оцінювати його наміри, відчувати реальну загрозу, розрахувати свої дії для його знешкодження, використовувати найефективніші захисні дії. Для оволодіння технікою ударів ножем рекомендується використовувати такі вправи: виконання положення напоготові до бою на місці, в русі з кроком та при пересуванні; виконання ударів по групі мішеней і після перекидів та падінь.

На нашу думку навчання правоохоронців технічних і тактичних складових захисту від загрози холодною зброєю потрібно будувати за принципом від простого до складного. Це надасть пристосувати зміст і процес навчання захисних дій до індивідуальних можливостей кожного поліцейського. Комплекс дій при захисті від ударів ножем з подальшим обеззброєнням супротивника складається з кількох взаємопов'язаних елементів: психологічні дії, захист за допомогою пересування, нанесення ударів руками та ногами, пересування із відбивом руки, захоплення руки з ножем, больовий прийом або кидок. Для оволодіння технікою та тактикою необхідно враховувати загальні принципи протидії правопорушника з ножем: принцип прийняття бойової стійки, недопустимості, попередження, випередження, використання

малих зусиль, м'якого і жорсткого, контроль і фіксація, концентрація зусиль та ін. Озброєна рука має бути у разі можливості позбавлена вільного руху, тобто зафіксована та контрольована [5, С. 127].

Отже, на основі проведених досліджень визначено поняття системи захисних дій від загрози холодною зброєю, до якої входять наступні елементи: розвинені необхідні фізичні якості, психологічна підготовленість, техніко-тактична підготовленість. Для ефективної підготовки поліцейських до боротьби із правопорушником, озброєним холодною зброєю, потрібно використовувати в комплексі всі елементи визначеної системи захисних дій, формувати необхідні технічні навички на фоні розвинутих необхідних фізичних якостей та психологічних якостей. Тому кожен поліцейський повинен саморозвиватися та удосконалювати свої вміння та навички для захисту себе та громадян.

Література

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. №580-VII / Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Пліско В. І. Використання заходів фізичного впливу з тактичним осмисленням ситуацій відповідно до ступеня загрози: [монографія] / В. І. Пліско, О. М. Носко. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2014. 284 с.
3. Пліско В. І. Вплив експериментальної методики навчання майбутніх правоохоронців на успішність сутичок в умовах нападу озброєного супротивника / В. І. Пліско, В. В. Бондаренко// Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів: ЧНПУ, 2015. Т. 2. Вип. 91. С. 214-217.
4. Ануфрієв М. І. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ: [навчальний посібник] / М. І. Ануфрієв, С. Є. Бутов, О. Ф. Гіда, С. М. Решко. К., 2013. 336 с.
5. Антоненко С. А. Формування рухових навичок рукопашного бою і психологічної стійкості майбутніх співробітників правоохоронних органів/ С. А. Антоненко// Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. Харків, 2014. № 6-7. С. 125-129

Ульянов О.,

к. ю. н., доцент, професор кафедри тактико-спеціальної та вогневої підготовки ОДУВС

Бахчеван Є.,

ст. викладач кафедри тактико-спеціальної та вогневої підготовки ОДУВС

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПРОВЕДЕННЯ МИРНИХ ЗІБРАНЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА НАЛЕЖНОЇ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Одним із основоположних прав громадян України та багатьох країн світу, яке закріплено в Конституції, є право на мирні зібрання. Ще в 1948 році у Загальній декларації прав людини було закріплено право на свободу мирних зібрань. В Україні право громадян на мирні зібрання закріплено у ст.39 Конституції, відповідно до якої громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

В багатьох країнах світу прийняті відповідні нормативно-правові акти, які прописують чіткий механізм реалізації громадянами права на мирні зібрання. В Україні такий закон відсутній, що не сприяє реалізації права громадян у зазначеній сфері. Крім того, відсутність чіткого механізму щодо організації та проведення масових заходів ускладнює дії поліції щодо організації охорони публічного порядку при їх проведенні.

Важливе значення для впровадження нових практик з охорони публічного порядку, взаємодії національної поліції з державними і громадськими інституціями в цій сфері має вивчення міжнародного досвіду діяльності правоохоронних органів та можливості його запровадження в національній практиці. Вивчення і впровадження міжнародного досвіду може відбуватися як через реалізацію програм академічної освітньої та наукової мобільності представниками закладів вищої освіти України та зарубіжних країн, так і завдяки співпраці Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України з відповідними правоохоронними органами зарубіжних країн.

Особлива увага з боку органів Національної поліції приділяється запровадженню кращих європейських практик із забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення мирних зібрань. Актуальним напрямом забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів є запровадження в діяльності органів та підрозділів НПУ України скандинавської моделі, яка побудована на досвіді таких країн, як Швеція, Данія, Норвегія.

Особливості скандинавського підходу забезпечення публічної безпеки та порядку полягає у попередженні насильства під час масових заходів шляхом постійного спілкування з натовпом, ретельного планування та аналізу ризиків. Одним з основних принципів моделі є деескалація: обізнаність правоохоронців з ситуацією, їхня комунікація з учасниками заходу, диференціація учасників та сприяння проведенню мирних зібрань без перешкоджання проявам демократичних прав і свобод громадян.

Такий підхід кардинально змінює тактику діяльності поліції по забезпеченню публічної безпеки та порядку при проведенні масових заходів передбачаючи відхід від реактивної поведінки на проактивну. Така модель поведінки вимагає нових підходів до організації та проведення масових заходів.

Для того щоб реалізувати таку модель, на наш погляд, діяльність поліції має ґрунтуватись на таких засадах:

По-перше, знання. Володіння достовірною інформацією про майбутні масові заходи, про організаторів, учасників, мету заходу, можливі ризики, дає змогу поліції зрозуміти інтереси і цілі учасників масового заходу та сприяти задоволенню ними своїх законних прав. Інформація повинна збиратись до проведення заходу, під час його проведення та після його закінчення. Володіння інформацією на кожній стадії масового заходу дасть змогу провести детальний аналіз діяльності поліції з метою виявлення помилок та недопущення їх при проведенні наступних масових заходів.

По-друге, сприяння. Сприяння принцип, який, на нашу думку, лежить в основі проактивного методу діяльності поліції. Стосовно масового заходу, проактивний метод дій полягає в тому, що поліція намагається сприяти організаторам та учасникам зібрання у досягненні їх законних цілей ще на стадії підготовки до проведення такого заходу. Сприяючи проведенню мирного зібрання поліція не тільки запобігає виникненню напруження, а й користується підтримкою учасників у забезпеченні публічного порядку в ході заходу.

По-третє, диференціація. Диференціація – принцип, в основі якого, на нашу думку, лежить психологічна готовність працівників поліції до забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів, тобто при наявності великої кількості громадян. Саме вміння вирізняти з основної маси учасників заходу тих, хто провокує на неправомірні дії, а не відноситись до всіх учасників заходу як до потенційних правопорушників, дасть змогу поліції отримати підтримку з боку більшості, якщо вона буде переконана в тому, що поліція відноситься до них як до законослухняних громадян, а не як до тих, хто провокує на порушення закону. В такому випадку законослухняна більшість може стати на бік поліції і підтримати її в забезпеченні правопорядку.

По-четверте, комунікація. Поліція має здійснювати активну комунікацію для встановлення зв'язку (дружніх відносин) з учасниками заходу і створення фундаменту для запобігання конфлікту у майбутньому.

За підходу, коли контрольний акцент діяльності поліції в ході масового заходу зміщується на надання допомоги громадянам в реалізації їх конституційних прав на мирні зібрання досягається на наш погляд дві мети:

По-перше, поліція реалізує один із основоположних принципів діяльності поліції, закріплений в Законі України «Про Національну поліцію» – надання послуг;

По-друге, зміцнюється довіра між громадянами та правоохоронцями, адже поліція діалогу сприяє мирному співіснуванню політичних опонентів у громадах оскільки згаданий підрозділ постійно, контактує з місцевими організаціями, спілкується з активістами та допомагає їм налагоджувати співпрацю з владою. Таке спілкування, на наш погляд, створює ефективні та безпечні заходи та знижує ризик виникнення насильства під час мирних зібрань. Через діалог громадяни зближуються, знаходять спільне, а не те, що роз'єднує, мають можливість вирішувати конфлікти не насильницьким шляхом.

Аналізуючи зазначені принципи, можливо зробити висновок про те, що успішна реалізація перших трьох (знання, сприяння, комунікація) залежать від наявності механізму реалізації прав громадян на мирні зібрання. Як уже було зазначено, окрім конституційного закріплення прав громадян на мирні зібрання, в більшості країн світу прийняті нормативно-правові акти в яких прописаний порядок організації та проведення масових заходів.

Так, в Швеції питання щодо проведення масових заходів закріплено як в Конституції так і в інших нормативних актах. Для проведення масового заходу необхідно за сім днів до його проведення подати заяву до органу місцевого самоврядування, який надає дозвіл на проведення такого заходу. Оскільки охорона публічного порядку під час проведення масового заходу покладена на поліцію, орган місцевого самоврядування перед тим як надати дозвіл проводить з поліцією консультації. І лише після перевірки зазначених в заяві фактів поліція повідомляє органи місцевого самоврядування про можливість проведення масового заходу.

Саме закріплення в нормативно-правових актах терміну подачі заяви на проведення масового заходу та надходження завчасного повідомлення до органів поліції про їх проведення, дає змогу реалізовувати

такі складові скандинавської моделі як знання (збір інформації), комунікацію та сприяння, що дає можливість якісно підготуватись до забезпечення публічного порядку при проведенні масового заходу.

За відсутності в Україні нормативно-правового акту, який упорядковував би проведення масових заходів, призводить до того, що інформація про масовий захід надходить до поліції не завжди своєчасно, що не дає змоги зібрати необхідну інформацію стосовно того чи іншого заходу, що в свою чергу на дає змоги якісно здійснити підготовку до забезпечення публічної безпеки та порядку.

Підводячи підсумок можна зазначити що сутність скандинавської моделі охорони публічного порядку під час проведення масових заходів полягає в переході від реактивної моделі поведінки працівників поліції до проактивної, направленої на попередження насильницьких дій шляхом постійного спілкування з учасниками масового заходу. Для реалізації громадянами конституційних прав на мирні зібрання, з метою належної організації та здійснення охорони публічної безпеки та порядку поліцією, необхідно прийняти нормативно-правовий акт, в якому був би прописаний механізм організації та проведення масових заходів.

Форос Г. В.,

к. ю. н., доцент, т.в.о. завідувача кафедри кібербезпеки та інформаційного забезпечення ОДУВС

УПРАВЛІНСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Важливою частиною системи державного управління в умовах переходу від індустріального до інформаційного суспільства є державна інформаційна політика. Процеси глобалізації, які є властивими для сучасного етапу розвитку суспільства, тісно пов'язані з удосконаленням сучасних інформаційних технологій і підтримуються масовим впровадженням глобальних трансграничних інформаційно-телекомунікаційних систем в усіх сферах людської діяльності. Так, характерними рисами сучасного суспільства стало: зростання інформаційних потоків та ролі інформації в суспільстві; широкий спектр використання інформаційно-телекомунікаційних технологій, розширення ринку інформаційних послуг; високий рівень інформаційно-правової культури всіх суб'єктів інформаційних правовідносин, інформатизація економіки тощо.

Саме державна інформаційна політика встановлює умови, при яких реалізуються всі управлінські рішення і політична діяльність. Зростаюча роль інформації в системі управління обумовлює інтерес до подальшого вивчення і аналізу її масштабів. Державі належить провідна роль у формуванні інформаційного суспільства, що координує діяльність різних суб'єктів суспільства в процесі його становлення, сприяє, розвитку галузей інформаційної індустрії, забезпеченню прогресу демократії і дотримання прав особистості в умовах інформаційного суспільства.

Проведений аналіз наукових джерел дозволив встановити, що державна інформаційна політика в Україні ґрунтується на засадах: пріоритетності науково-технічного й інноваційного розвитку держави; формування необхідних для цього законодавчих і сприятливих економічних умов; всебічного розвитку загальнодоступної інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів і забезпечення повсюдного доступу до телекомунікаційних послуг та ІКТ; сприяння збільшенню різноманітності й кількості електронних послуг, створенню загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів; посилення мотивації у використанні ІКТ; широкого впровадження ІКТ в науку, освіту, культуру, охорону здоров'я, охорону навколишнього середовища; забезпечення інформаційної безпеки.

Інформаційний характер управлінської діяльності виявляється в необхідності постійного одержання, осмислення, систематизації, зберігання, видачі спеціальної і перш за все управлінської інформації. Сучасний стан розвитку суспільства характеризується тим, що збільшується роль інформаційної сфери. Сьогодні як на побутовому, так і на науковому рівні інформаційна сфера розглядається як сфера, яка формується та розвивається під час інформаційної діяльності.

Державна інформаційна політика є важливою складовою частиною зовнішньої і внутрішньої політики країни й охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства. Так, 14 січня 2015 року Кабінет Міністрів України ухвалив постанову «Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України» [1], відповідно до якої створено Міністерство інформаційної політики України, яке є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України. Основними суб'єктами державної інформаційної політики є органи державної влади та місцеве самоврядування. Водночас, враховуючи великий вплив на цю політику недержавних/неурядових акторів (бізнесу, ЗМІ, наукових і технологічних установ, громадських і міжнародних організацій), доцільно розрізняти політику державну і політику публічну.

Одним із основних об'єктів державного управління національною інформаційною сферою є єдиний інформаційний простір України. Інформаційний простір є основою соціально-економічного, політичного і культурного розвитку та забезпечення безпеки України. Ефективний інформаційний простір повинен

забезпечити побудову інформаційного суспільства в країні і входження її у світовий інформаційний простір. За функціональним підходом об'єктом управління є люди, відносини між якими здійснюються в інформаційній сфері.

На цей час в національному законодавстві поняття “інформаційний простір України” також не легалізоване. Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що інформаційний простір України – це соціальне середовище, у якому здійснюється виробництво, збирання, зберігання, поширення і використання інформації і на яке розповсюджується юрисдикція України.

Безумовно, інформаційний простір України є складовою частиною європейського інформаційного простору, який, у свою чергу, входить до світового інформаційного простору. Останній повинний бути основою розвитку інформаційного суспільства, яке є інтегративною ознакою для всіх країн світу. Таким чином, розбудова єдиного інформаційного суспільства залежить від ефективності як єдиного світового інформаційного простору, так і від його окремих складових, зокрема від єдиного інформаційного простору України.

Єдиний інформаційний простір являє собою сукупність баз та банків даних, технологій їх ведення і використання, інформаційно-телекомунікаційних систем та мереж, які функціонують на основі єдиних принципів і за загальними правилами, що забезпечує інформаційну взаємодію організацій і громадян, а також задоволення їх інформаційних потреб.

Удосконалювання єдиного інформаційного простору як об'єкта державного управління національною інформаційною сферою тісно пов'язано з реалізацією державної інформаційної політики, зокрема із заходами щодо забезпечення інформаційної безпеки. Держава повинна мати гнучку, мобільну та ефективну систему інформаційної безпеки, яка спроможна швидко реагувати на загрози, що з'являються, та нові умови діяльності. Для цього, насамперед, необхідна організація постійного відстеження ситуації в сферах, де можуть виникнути загрози інформаційної безпеки, і перманентна перевірка можливостей існуючих систем забезпечення інформаційної безпеки щодо усунення реальних і потенційних загроз. Необхідно також узгодити нормативно-правову базу розвитку єдиного інформаційного простору і забезпечення інформаційної безпеки, в першу чергу щодо інтегрування України у міжнародні телекомунікаційні мережі, створення технічних засобів забезпечення інформаційної безпеки, закупівель зарубіжних програмно-технічних і телекомунікаційних засобів та їх використання в стратегічно важливих сферах.

Таким чином, розвиток і глобалізація відкритих комп'ютерних і телекомунікаційних мереж, швидке зростання світового ринку обчислювальної техніки, інформаційних технологій, продуктів та послуг, формування міжнародного інформаційного простору створюють передумови для руйнування традиційних механізмів забезпечення геополітичної цілісності держави, серйозно впливають на ряд елементів державності і національні правові системи. Поступово зростає значення міжнародно-правових механізмів, підвищується роль морального компоненту в регулюванні інформаційних відносин у суспільстві. Державна інформаційна політика, яка повинна адекватно і динамічно відображати весь комплекс інтересів та пріоритетів суспільства в інформаційній сфері, що змінюються в процесі його життєдіяльності, – на сьогодні повинна бути однією з основних складових державної політики, яка багато в чому визначає темпи і рівень її розвитку, а також право займати гідне місце у світовому співтоваристві.

Література

1. Положення про Міністерство інформаційної політики України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 2. Режим доступу: <http://www.mip.gov.ua/documents/7.html>
2. Куліш А.М., Кобзева Т.А., Шапіро В.С. Інформаційне право України: навчальний посібник. Суми: Сумський державний університет, 2016. 108 с.

Шановаленко Н. М.,

доцент кафедри мовної підготовки ОДУВС

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Мова – система звукових і графічних знаків, що виникла на певному рівні розвитку людства, розвивається і має соціальне призначення; правила мови нормалізують використання знаків та їх функціонування як засобів людського спілкування. Мова – це найважливіший засіб спілкування і пізнання.

Мовна політика – сукупність ідеологічних постулатів і практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або на розвиток мовної системи у певному напрямі.

Проблема мовної політики активно досліджується такими вітчизняними лінгвістами як Б. Ажнюк, Ю. Жлуктенко, О. Калиновська, В. Радчук, Н. Трач, а також зарубіжними вченими, зокрема Ю. Бестерс Дільгер, Б. Баурінгом, Т. Фудерером та ін. Про актуальність і важливість проблеми свідчить те, що вона

привертає увагу не тільки лінгвістів, але й юристів, журналістів, політологів. Так, професор В. Василенко, доктор юридичних наук, робить це у своїй розвідці «Війна проти української мови»; О. Крамар, журналіст-публіцист, у праці «Основи цивілізаційного вибору»; політолог В. Заблоцький у статті «Мовна політика в Україні: стан та напрями оптимізації».

Правовою основою для здійснення державної мовної політики в Україні є Конституція України (ст. 10), Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». У чинній Конституції є положення статті 10 про те, що «держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування», хоча визначення поняття та значення терміна «мова міжнародного спілкування» не лише в Конституції, а й у законодавстві України взагалі немає, натомість уживається лише термін «мова міжнаціонального спілкування на території України» [1].

Якщо брати до уваги мовну політику сьогодні, ми можемо охарактеризувати як цілком невизначену. З одного боку, в Україні діє Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», прийнятий 25 квітня 2019 р., який регламентує квоту «на українське» на радіо та телебаченні, а з іншого – державні службовці дозволяють собі в офіційних зверненнях послуговуватися українською й російською мовою. Тому виникає питання про ефективність мовної політики. Для того щоб усунути такі проблеми, потрібно зосередити ефективну діяльність всіх верст населення, без окремої відокремленості людей на суспільні класифікації. Можемо розглянути нещодавні зміни, які стосуються цієї проблематики. А саме зміни в Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». А саме 16.01.2021 року набрала чинності зміна ст. 30 цього закону. В якій зазначалось, що мовою обслуговування споживачів в Україні є державна мова. Від 16 січня 2021 року підприємства, установи та організації усіх форм власності, підприємці й інші суб'єкти господарювання мають здійснювати обслуговування та надавати інформацію про товари і послуги, зокрема через інтернет-магазини та інтернет-каталоги, українською. Усі виробники, а також виконавці та продавці зобов'язуються надавати споживачам інформацію про свої товари, роботи чи послуги державною мовою. Українською має подаватися інформація на цінниках, в інструкціях, технічних характеристиках, маркуванні, квитках, меню тощо. Крім того, тепер суб'єкти електронної комерції, зареєстровані в Україні, будуть зобов'язані забезпечити надання усієї інформації, визначеної законом, зокрема і щодо предмету електронного договору, державною мовою. Водночас інформація державною мовою про товари та послуги може дублюватися іншими мовами. В такому разі обсяг інформації українською не може бути меншим за встановлений законом про захист прав споживачів обов'язковий обсяг. Також може здійснюватися обслуговування клієнта не державною мовою, якщо на цьому наполягає клієнт і знайдено прийнятну для обох сторін мову комунікації. В інформації про товари, роботи чи послуги, наданій державною мовою, закон допускає використання слів, скорочень, аббревіатур та позначень англійською мовою та/або з використанням літер латинського та/або грецького алфавітів.

В цьому законі відбулися, ще одні зміни які зобов'язує посадовців володіти державною мовою та використовувати її при виконанні службових обов'язків. Тепер кандидати на чиновницькі крісла складатимуть іспит на знання української. Саме це, для окремих категорій держслужби, передбачає стаття закону про функціонування державної мови, яка набирає чинності в січні – складання іспиту з української мови. Насамперед нововведення стосуватиметься претендентів на посади міських голів, міністрів, голів адміністрацій, керівників держпідприємства та прокуратур. Не складатимуть іспиту на знання мови кандидати в депутати. Також закон визначає, що публічне приниження чи зневажання української мови може стати підставою для притягнення до юридичної відповідальності. Крім того, передбачено покарання за навмисне спотворення української мови в офіційних документах і текстах, а також за створення перешкод та обмежень в її застосуванні. Також у законі йдеться, що його дія не поширюється на сферу приватного спілкування та здійснення релігійних обрядів [2].

На мою думку, це був великий вплив на вирішення проблеми мовної політики України. А це тільки початок!

Література

1. Конституція України.
2. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». 25 квітня 2019 року.

Шаповалова І.О.,

к.ю.н., с.н.с., доцент кафедри державно-правових дисциплін ОДУВС

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ПРАВА В ПРОЦЕСІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Життя людини полягає у складній єдності фізіологічного існування і соціального буття індивіда. Найважливішим складовим елементом системи захисту прав і свобод, який багато в чому визначає ефективність інших, є гарантування захисту прав і свобод, головне призначення якого полягає у створенні

необхідних умов для негайного, ефективного та надійного захисту. Тому нагальна необхідність у подальшому дослідженні гарантій захисту прав і свобод та пошуку шляхів підвищення їх ефективності. Нині ступінь реальності і забезпеченості прав та свобод людини є важливим показником досягнутого суспільством і державою рівня демократичного устрою. Права і свободи людини є найвищою гуманістичною цінністю, без них втрачається сама суть людської особистості, сенс її існування [1, с. 32-34].

Права людини – це необхідні умови людського існування і комунікації, причому як у внутрішньо-державних масштабах, так і в масштабах міждержавних відносин.

Права надають особі законне поле дій для досягнення своїх потреб та інтересів. Діючи у межах права, людина уникає сумнівів щодо громадської оцінки своїх дій, не має потреби давати їм публічні виправдання.

Свобода індивіда визначає певну соціальну автономію і рівність, що у свою чергу зумовлює особисту незалежність і головне, відповідальність людини у суспільстві. Без особистої відповідальності індивіда не може існувати автономія особистості з її невід'ємними правами, а, отже, і сама вільна індивідуальність. Тільки відповідальний індивід може бути вільним, і в свою чергу, тільки вільний індивід може бути відповідальним. Свобода і відповідальність індивіда становлять необхідну основу правоздатності і правосуб'єктності особи. Де не забезпечується розвиток індивідуальності, правовий статус особи, там немає і взагалі не може бути ні права (у розумінні загального масштабу і рівної міри свободи індивідів, їх формальної рівності), ні індивідуальних, неколективних, інституціональних тощо суб'єктів права, не може бути правових законів і правовідносин як у суспільстві в цілому, так і в окремих сферах суспільного та політичного життя [3, с. 9-10].

Здійснення суб'єктивного права – це в остаточному підсумку сама його матеріалізація, безпосереднє одержання людиною того блага, що складає зміст даного права.

Навіть досконалі закони самі по собі не в змозі задовольнити громадян, забезпечити їх матеріальні потреби, що складають основу економічних прав (житло, власність, заробітна плата, пенсія тощо), зупинити ріст злочинності, запобігти збройним конфліктам, які зазіхають на найважливіше право людини – на життя. Не можна також лише нормативними директивами забезпечити високу відповідальність і професіоналізм посадових осіб, від яких залежить реалізація прав громадян.

Право покликане функціонально забезпечувати захист прав людини. Тому повноцінне функціонування права набуває особливого значення. Термін «функціонування права» відбиває дію права в соціальній системі. Якщо «функція права» – поняття збірне, в тому розумінні, що відображає не тільки теперішнє, але і майбутнє (цілі і завдання) у праві, то поняття «функціонування» – означає дію права нинішнього, якщо інше не зумовлено. Таким чином, «функція права» і «функціонування права» є дуже близькими, десь тотожними, але не рівнозначними поняттями. Функціонування права – проблема, безпосередньо пов'язана з проблемою функцій, тому що характеристика системи функцій – це, по суті, характеристика функціонування права. Функціонування – це дія права в соціальній системі, це реалізація його функцій, втілення їх у суспільні відносини.

Функції права можна визначити як інтегральну характеристику права, характеристику всієї соціокультурної реальності суспільства й окремих його компонентів. Внаслідок взаємодії права і об'єктивних суспільних відносин перетворюються та видозмінюються самі функції права, адаптуючи правову систему до нових умов. Особливість права, як складової культури відображається в тому, що його вплив відчувають практично всі суспільні відносини. Надмірне втручання держави і права в громадське життя паралізує його власні саморегулятивні механізми. Тут нове осмислення категорії функції права зумовлює стійкий зв'язок із проблемами між правового регулювання і межами ролі права, тобто впливом права в цілому на суспільство.

Право являє собою єдність форми і змісту, сутності та явища. Функція є стороною сутності, яка впливає на суспільні відносини, це розкриття сутності права в суспільних відносинах [2, с. 111].

З метою забезпечення прав і свобод людини, врахування інтересів усіх прошарків суспільства, суспільство йшло до висновку про необхідність обмеження сфери правового впливу. Право немає, та й не може регулювати всі суспільні відносини, усі соціальні зв'язки членів суспільства. Тому на кожному конкретно-історичному етапі суспільного розвитку має бути достатньо чітко визначена сфера правового регулювання. Якщо сфера правового регулювання звужена, не використовуються можливості права для упорядкування суспільних відносин, у суспільстві виникає загроза сваволі, хаосу, непередбачуваності у тих галузях людських відносин, які можливо і потрібно впорядкувати за допомогою права. Якщо сфера правового впливу надто розширена, особливо за рахунок централізованого державно-владного впливу, створюються умови для виникнення і зміцнення тоталітарних режимів, за урегульованості поведінки людей, що веде до соціальної пасивності, безініціативності членів суспільства [4, с. 289].

Сфера впливу права також залежить від волі суспільства, що визначає коло суспільних відносин, предметів правового регулювання. Ця воля має ґрунтуватися на безумовному визнанні невід'ємних прав і свобод людини як вищої цінності, на поступовому обмеженні сфери дії правових норм з урахуванням цих

прав. Із визначеного випливає, що законність і встановлений правопорядок порушуються не тільки у випадках недотримання діючих законів, але також і в процесі законодавчої і правозастосовчої діяльності, якщо суб'єкти цієї діяльності виходять за межі правової сфери в процесі застосування правових норм. Подібні дії небажані як із погляду дотримання інтересів особи, так і з погляду дотримання інтересів суспільства.

Найважливішим чинником ефективного захисту прав і свобод особи виступає функціонування права. Вітчизняна практика функціонального впливу права на захист прав людини, свідчить, що цей напрям є результативним, тому що він враховує інтереси усіх хто потребує захисту; базується на необхідності захисту прав людини і громадянина, на суспільній підтримці. Водночас, такий вплив права сприяє зростанню довіри і поваги до самого права, усвідомленню його цінності, росту індивідуальної і суспільної правосвідомості, відмові від будь-яких не правових форм стримування свавілля державних органів, виховує повагу до прав і свобод особи, а, отже, наближення до правової держави, що нині актуально для українського суспільства.

Свідченням того, що в суспільстві утверджується право, може стати незалежне та міцне правосуддя, яке здатне протистояти свавіллям влади, насильству, досудовому притисканню. Усі конфлікти мають вирішуватись тільки судом з урахуванням прав і свобод людини і належним захистом цих прав.

Отже, права людини – це необхідні умови людського існування і комунікації, які порушуються не тільки у випадках недотримання діючих законів, але також і в процесі правозастосовчої діяльності, якщо суб'єкти цієї діяльності виходять за межі правової сфери в процесі застосування правових норм.

Література

1. Волинка К. Забезпечення прав і свобод особи в Україні: теоретичні і практичні аспекти // Право України. 2000. № 11. С. 30-34.
2. Рассказов Л. П. Естественные права человека. Учебное пособие/ Л. П. Рассказов, И. В. Упоров. Санкт-Петербург: Лексикон, 2001. 96 с.
3. Селіванов В. Приватно-правові засади концепції державної політики в Україні/ Селіванов В. // Право України. 1997. № 10. С. 8-19.
4. Хеффе О. Политика. Право. Справедливость: Основоположения критической философии права и государства/ О. Хеффе. М.: Юрист, 1994. 340 с.

Юрченко М. М.,

к. політ. н., доцент, завідувач кафедри конституційного та міжнародного права ОДУВС

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Дослідження доктринальних та нормативних підходів до існування та функціонування інституту місцевого самоврядування в умовах глобалізації стає наразі досить актуальним. Однією з таких тенденцій, що детермінує розвиток та взаємний зв'язок між всіма формами глобалізації виступає тенденція інтернаціоналізації конституційного правопорядку держав, яка означає взаємний зв'язок міжнародної та національної правової системами, що супроводжується взаємним впливом однієї системи на іншу та глибоким проникненням нормативно-принципових настанов однієї системи в іншу.

Саме в таких умовах інститут місцевого самоврядування, що є суто самоврядною інституцією, отримує своє міжнародно-правове визнання і легалізацію, стаючи суттєвим фактором як глобалізації, причому всіх її форм, так й фактором сучасного глобального конституціоналізму.

У контекстуалізації доктринального забезпечення наведених процесів, необхідно зазначити, що починаючи з 1990 років у вітчизняній науці почалося формування сучасних поглядів на інститут місцевого самоврядування та забезпечення пріоритету правосуб'єктності територіальних громад. Муніципально-правовій проблематиці приділяли увагу провідні вчені, наукові надбання яких склали основу сучасної муніципально-правової доктрини держави. Так в 1993 р. в захищеній М. О. Баймуратовим кандидатській дисертації на тему «Організаційно-правові форми забезпечення місцевими радами народних депутатів співробітництва споріднених міст», вперше була розглянута міжнародно-правова проблематика діяльності органів місцевого самоврядування України, [1] а в 1996 р. в захищеній ним докторській дисертації з муніципального права на тему «Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування України» [2], були системно досліджені питання становлення міжнародної правосуб'єктності органів місцевого самоврядування нашої держави та процеси становлення інституту локальної демократії як об'єкта міжнародно-правового регулювання. В подальшому, на протязі більш ніж десяти років, в Україні не була захищена жодна докторська дисертація з муніципально-правової проблематики, що свідчить не тільки про її відповідну доктринальну складність, а й про невизначеність

державної правової політики відносно існування та функціонування інституту місцевого самоврядування та територіальної громади, як його первинного суб'єкта, відсутність державної муніципальної політики, і головне – відсутність чітко вираженого вибору моделі національної системи місцевого самоврядування. Необхідно зазначити, що наведені фактори й на сьогодні є актуальними та такими, що потребують свого вирішення.

Варто зазначити, що останніми роками в Україні захищено низку дисертаційних досліджень, в яких здійснено науковий аналіз окремих аспектів місцевого самоврядування. Однак ці роботи не містять комплексного наукового аналізу статусу територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування, самого інституту місцевого самоврядування в контексті дослідження сучасної дихотомії локального та глобального чинників, що виникає в процесі їх існування і функціонування.

Необхідно також наголосити, що проблематика місцевого самоврядування та територіальної громади (колективу, спільноти) була предметом дослідження провідних сучасних зарубіжних науковців, однак й ними проблематика функціонування інститутів територіальної громади та місцевого самоврядування в умовах взаємодії та антагонізму локального й глобального чинників або в умовах глобалізації не розглядалась.

Першим науковим дослідженням, що присвячено актуальним профільним питанням існування інституту місцевого самоврядування в умовах глобалізації стало дисертаційне дослідження В.С. Могілевського на тему «Роль місцевого самоврядування в становленні національного та глобального конституціоналізму: питання взаємодії та ефективності» (2019) [3], в якому системно розглянуто актуальні питання ролі і значення інституту локальної демократії в сучасних умовах державного та міжнародного життя в умовах реалізації вимог різних форм глобалізації.

Вбачається, що в умовах недостатньої доктринальної забезпеченості проблематики діяльності місцевого самоврядування, в тому числі й в умовах глобалізації, і особливо в контекстуалізації його доктринального, нормативного супроводження, погляд на феноменологію місцевого самоврядування через територіальну громаду є методологічно обґрунтованим й ґносеологічно необхідним до теоретичного і праксеологічного застосування, причому, як з доктринальної позиції, так й з позиції повсякденної соціально-правової практики.

В умовах становлення та розвитку правової демократичної державності об'єктивно зростає роль і значення колективних суб'єктів права, що виникають та функціонують на території держави, набуваючи і формуючи власний правовий статус, до яких відносяться й територіальні спільноти жителів відповідних територій – громади. Особливо яскраво проявляється їх роль в умовах децентралізації публічної влади, коли територіальні громади, як первинні суб'єкти місцевого самоврядування починають відігравати конституючу роль у становленні феномена локальної демократії та інституційну роль як найважливіший елемент громадянського суспільства. Але в процесах економічної, політичної і правової глобалізації, й особливо в процесах міжнародної міждержавної інтеграції, що є яскравим прикладом останньої, вони починають грати й відповідну міжнародно-правову роль, набуваючи відповідні ознаки міжнародно-правової правосуб'єктності, причому в цих умовах формування правового середовища їх існування і функціонування перетворюється у об'єкт міжнародно-правових регламентації і регулювання [4].

В умовах політичної глобалізації інститут місцевого самоврядування та територіальні громади відіграють роль найважливіших суб'єктно-територіальних акторів, бо, по-перше, функціонують на відповідній території національної держави, а, по-друге, є відповідним управлінським простором, в межах якого здійснює та реалізує свої настанови публічна влада, – тобто, саме місцеве самоврядування (суб'єктно) та територіальні громади (територіально) складають державу і формують простір для організації і реалізації діяльності структур державної і самоврядної публічної влади.

В умовах економічної глобалізації інститут місцевого самоврядування та територіальні громади відіграють роль найважливіших суб'єктів економічного життя, що екзистенційно зацікавлені в економічному виробництві, яке завжди має локально-територіальний характер, системно організують і реалізують його у вигляді локального системно-колективного економічного комплексу, що складає соціально-економічне підґрунтя існування, функціонування і розвитку людської територіальної спільноти.

В умовах правової глобалізації місцевого самоврядування територіальні громади набувають статус об'єктів-суб'єктів міжнародно-правової нормотворчості: по-перше, вони стають належними і повноцінними об'єктами міжнародно-правового регулювання (Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 року [5]); по-друге – активними суб'єктами глобалізаційних нормативних процесів, що розгортаються навколо них та за їх активної участі, причому останні виступають не тільки активними прихильниками глобалізації, а й її супротивниками, особливо в контекстуалізації збереження своєї ментальної ідентифікації та екзистенційно-історичної парадигми існування та розвитку. Враховуючи той факт, що основним локальним колективним носієм культури виступає територіальна громада, що складається з невизначеної кількості неперсоніфікованих суб'єктів, її роль в становленні, продукуванні, множинності, розвитку та вдосконаленні локального чинника не має альтернативи.

Тому феномен людської територіальної спільноти став не лише одним з суттєвих факторів і трендів сучасної правової та демократичної державності, а й демонструє той факт, що така державність здійснюється на колективістських та колабораційно-технологічних засадах, демонструючи участь широких верств населення у формуванні та здійсненні публічної влади на різних її рівнях – публічної державної влади та публічної самоврядної (муніципальної) влади, а також на багатосторонньому співробітництві навколо питань реалізації такої форми публічної влади, що надає їй суттєву підтримку та формує її організаційно-технологічний потенціал через механізми демократичної участі.

Отже, саме в межах місцевого самоврядування фундаментальні цінності муніципальної демократії поєднуються з правами людини, причому саме в контексті їх сумісного генезису, системи, форм вираження, методів та ступенів реалізації і захисту, що підтверджує наукову якість доктринальних підходів щодо розуміння сутності локальної демократії і конституювання муніципальних прав людини, тобто визнання прав людини та муніципальних прав людини як форми їх природного та єдиного технологічно можливого існування, функціонування та реалізації, буде тільки підсилювати нормативно-принципові засади сучасної демократичної правової державності та міжнародного співтовариства держав, що активно існує, функціонує та вдосконалюється в умовах глобалізації.

Література

1. Баймуратов М. О. Організаційно-правові форми забезпечення місцевими радами народних депутатів співробітництва споріднених міст : Дис. ... канд. юрид. наук. Одеса: ОГУ, 1993. 176 с.
2. Баймуратов М. О. Міжнародне співробітництво органів місцевого самоврядування України : Дис. ... докт. юрид. наук. Одеса: ОГУ, 1996. 498 с.
3. Могілевський В. С. Роль місцевого самоврядування в становленні національного та глобального конституціоналізму: питання взаємодії та ефективності : Дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 211 с.
4. Баймуратов М. О., Васильєв Є. О. Територіальна громада та органи місцевого самоврядування України у локальній системі зовнішньоекономічної діяльності. Одеса: Фенікс, 2017. С. 18.
5. Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 року. Рада Європи, 2010. 16 с.

Базаренко А. Ю.,
слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИНЦИПУ ДОБРОСОВІСНОСТІ У ВИКРИВАННІ ПРАВОПОРУШЕНЬ

З огляду на те, що поняття викривач є відносно новим терміном в законодавстві та науково-практичній літературі, важливо вкладати єдиний зміст у вказане поняття.

Поняття «викривач» в українській мові є фактично аналогом англійського терміну «whistleblower» (дослівно - «той, що дмухає у свисток»), проте будь-який термін потребує уточнення під час перекладу, щоб назва відображала всі риси та зміст викривання.

«Викривач» походить від слова «викривати». Викривати означає: 1. Виявляти злочинні чи негативні дії або причетність кого-небудь до цих дій. 2. Робити відомим, засуджуючи (хиби, неправильності в чому-небудь, чийсь дії і т.і.) [1, с. 138].

Вказаний підхід знайшов свій вияв в дослідженні О.П. Мусієнко, який справедливо відмічає, що Україні наразі бракує єдиного, універсального визначення «викривача», яке б охоплювало всіх суб'єктів, всі види розголошеної інформації та порядок захисту викривачів та/або звільнення їх від юридичної відповідальності [2, с. 58]. Окреслена ситуація, на думку української вченої О.О. Костенко, обумовлена, зокрема, «складністю та суперечливістю процесу точного визначення кола та статусу осіб, що охоплюються цим поняттям» [3].

Однією з ознак викривача, які виділяють науковці та законодавці є добросовісність.

Викривач, на думку В. І. Бенедик – це особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, добросовісно (за відсутності корисливих мотивів, мотивів неприязних стосунків, помсти, інших особистих мотивів) повідомляє спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції про вчинення іншою особою корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією [4, с. 214].

Науковець В. І. Бенедик тлумачить поняття добросовісно, як «за відсутності корисливих мотивів, мотивів неприязних стосунків, помсти, інших особистих мотивів». Однак, добросовісно на нашу думку означає «ґрунтуючись на принципі добросовісності», що звичайно не виключає відсутності корисливих мотивів, мотивів неприязних стосунків, помсти, інших особистих мотивів, але й не охоплюється вказаними мотивами. Принцип добросовісності розглядається в юридичній науці через призму філософії права, теорії держави і права, адміністративного, цивільного, господарського, конкурентного права.

Розгляд категорій, якими оперує законодавець дозволить нам зрозуміти, що він вкладає у їхній зміст. Принцип добросовісності за критерієм змістовного наповнення відноситься до морально-етичних принципів [5, с. 71].

За О.О. Бакалінською принцип добросовісності розуміє як моральну відповідальність особи за свої дії та форму реалізації морального обов'язку особистості перед іншими, державою та суспільством [6, с. 83]. Інший дослідник С.В. Прийма дає характеристику цьому принципу як загальнолюдській чесноті, котра сприяє підвищенню і покращенню соціальної комунікації та дозволяє суб'єктам повністю довіряти один одному через взаємні очікування діяти чесно і надійно; діянні, що вчинене за доброю совістю, тобто таке, що здійснюється з повною концентрацією фізичних та інтелектуальних сил і не залишає після себе негативних, «тяжких» вражень [7, с. 19, с. 22].

Доречним до викривача, на наше переконання, буде визначення А.С. Довгерт: «Особа є добросовісною, коли вона діє без умислу завдання шкоди іншій особі, а також не допускає легковажності (самовпевненості) та недбалості по відношенню до можливого завдання шкоди» [8, с. 86]. Сутність принципу добросовісності ґрунтується справедливості, чесній поведінці, розумним стандартом чесного ведення справ, порядністю, розумністю, порядною поведінкою, загальним етичним сенсом, духом солідарності, суспільними стандартами справедливості, а також з фактичною чесністю; методі, який дозволяє забезпечити гармонію, баланси приватних та суспільних інтересів [9, с. 63, с. 65]; обов'язку за певних обставин проявляти турботу й обачність щодо прав та інтересів інших учасників правовідносин, та сумлінно виконувати узяті на себе зобов'язання [10, с. 97].

Добросовісність, у широкому розумінні, має місце, коли розголошення було спрямовано саме на досягнення суспільно важливої мети – припинення чи запобігання правопорушенню, відвернення шкоди здоров'ю чи безпеці громадян, довіллю, притягнення винуватих осіб до відповідальності тощо. Добросовісність («добрі наміри») відсутня, коли мотивом розголошення є досягнення особистих цілей [11, с. 368].

Враховуючи викладене, вважаємо принцип добросовісності головною ознакою викривання правопорушень. Вказаний принцип проявляється у наступному: виконання морального обов'язку особистості перед іншими особами та суспільством; відсутність будь-якого обману; відсутність умислу завдання шкоди іншій особі; розуміння відповідальності за свій вчинок.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови/Уклад. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь, 2005. 1728 с.
2. Мусієнко О. П. Адміністративно-правові заходи запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади і місцевого самоврядування в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Київ, 2017. 242 с.
3. Костенко О. О. Деякі аспекти ролі викривачів (whistleblowers) у протидії правопорушенням. Право України. 2016. № 6. С. 188–194.
4. Бенедик В. І. Інститут викривачів в Україні: проблеми визначення поняття. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 4. С. 212-215
5. Криворучко І.В. Класифікація принципів адміністративної процедури та її застосування наукою державного управління / Наук. вісн. Акад. муніцип. упр. : зб. наук. пр. Серія “Управління” / за заг. ред. О.І.Дадія. К. : АМУ, 2016. Вип. 1. С. 64-74.
6. Бакалінська О.О. Теоретичні засади застосування категорії добросовісності в конкурентному праві України. Право і суспільство. 2013. № 6. С. 81-85.
7. Прийма С.В. Принцип добросовісності тлумачення права. Юрист України. 2013. № 1 (22). С. 17-24.
8. Довгерт А.С. Дія принципу верховенства права у сфері приватного права. Університетські наукові записки. 2007. № 2 (22). С. 83-89.
9. Павленко Д.Г. Принцип добросовісності в договірних зобов'язаннях: дис. канд. юрид. наук.: 12.00.03. АПН України Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва. Київ; 2009. 193 с.
- 10.Тобота Ю.А. Принцип справедливості, добросовісності і розумності у цивільному праві: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. Національний університет “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. Харків, 2011. 235 с.
11. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М.І. К.: Ваіте, 2018. 472 с.

Баранов С. О.,

*к.ю.н., доцент, професор кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу ОДУВС*

Киян Д. В.,

*аспірант кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу ОДУВС*

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

З 19 квітня 2020 року набула сили нова редакція Закону України «Про публічні закупівлі» (далі по тексту – Закон), що стало перезавантаженням процедури публічних закупівель та новим етапом реформування вітчизняного законодавства у зазначеній сфері господарчої діяльності.

Сьогодні стає все більш очевидним той факт, що організацією і проведенням закупівель повинні займатися профільні спеціалісти саме у сфері публічних закупівель. Сучасні умови вимагають подальшу професіоналізацію сфери публічних закупівель, одною із складових якої є впровадження інституту уповноважених осіб.

Головною новелою закону «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» від 19 квітня 2020 року було встановлення правової норми про обов'язкове проведення закупівель від 50 тисяч грн. через електронну систему Prozorro за спрощеною процедурою [1].

В той же час, перехідними положеннями розділу 10 нової редакції закону зазначено, що до 1 січня 2022 року замовник може утворювати тендерний комітет (комітети) для організації та проведення закупівель. Згідно ст. 13 до таких процедур відносяться: відкриті торги, торги з обмеженою участю, конкурентний діалог та переговорна процедура. Тобто спрощена закупівля не є процедурою закупівлі у визначенні Закону.

Ще одним нововведенням, було закріплення з 19 квітня 2020 року за уповноваженою особою (далі – УО) виключного обов'язку забезпечення організації та проведення спрощеної закупівлі, а з 1 січня 2022 року вона отримає повноваження на здійснення процедур усіх публічних закупівель [1]. Таким чином,

законодавець пішов по шляху подальшого спрощення ведення процедури публічних закупівель, ініціювавши перехід повноважень від тендерного комітету (далі – ТК) до уповноваженої особи.

Виходячи з наведеного постає питання про правове забезпечення правового статусу уповноваженої особи. У ч. 35 ст.1 Закону надається визначення поняття «уповноважена особа (особи)», як «службової, посадової та іншої фізичної особи замовника, яка визначена відповідальною за організацію та проведення процедур закупівлі згідно із Законом на підставі власного розпорядчого рішення або трудового договору (контракту)» [1].

Зі змісту визначення можна зробити узагальнення, що УО може бути будь-хто зі штатних працівників замовника. В тому числі, голова тендерного комітету, його члени, секретар тощо. Таким чином, члени або голова ТК можуть бути одночасно уповноваженою особою, за умови що дана особа не буде визначена відповідальною за організацію та проведення одних і тих самих процедур закупівель. Також, УО може бути представник керівної ланки підприємства-замовника: начальник відділу, головний бухгалтер, директор тощо.

У разі визначення кількох уповноважених осіб розмежування їх повноважень та обов'язків визначається рішенням замовника.

Необхідно зазначити, що підприємство-замовник не може укласти договір з ФОП-ом на проведення закупівель та при цьому визначити його уповноваженою особою.

Не можуть визначатися або призначатися уповноваженими особами посадові особи та представники учасників, члени їхніх сімей, а також народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим та депутати міської, районної у місті, районної, обласної ради.

Ч. 7 ст. 11 Закону та п.3.6 «Примірного положення про тендерний комітет або уповноважену особу (осіб)» встановлює перелік вимог до осіб, які можуть обіймати дані посади. Кандидат на посаду уповноваженої особи повинен мати:

- вищу освіту, як правило юридичну або економічну освіту, але не обов'язково юридичну чи економічну;
- не менше двох років досвіду роботи у сфері закупівель, проте ця норма є необов'язковою;
- належний обсяг знань чинного законодавства у сфері публічних закупівель та практику його застосування [2].

Відзначимо, що «Примірне положення про уповноважену особу» затверджується Міністерством економіки, торгівлі та сільського господарства, керуючись яким інші міністерства і відомства розробляють власні галузеві Положення. На наш погляд, назріла необхідність у підготовці міністерством окремого положення «Про уповноважену особу», оскільки з 1 січня 2022 року УО отримає повноваження на здійснення процедур усіх публічних закупівель.

УО здійснює свою діяльність на підставі укладеного із замовником трудового договору (контракту) або розпорядчого рішення замовника та відповідного положення. УО під час організації та проведення процедури закупівлі/спрощеної закупівлі повинна забезпечити об'єктивність та неупередженість процесу організації та проведення процедур закупівель/спрощених закупівель в інтересах замовника.

Згідно до ч. 9 статті 11 Закону УО у сфері публічних закупівель має наступні повноваження:

- 1) планує закупівлі та формує річний план закупівель в електронній системі закупівель;
- 2) здійснює вибір процедури закупівлі;
- 3) проводить процедури закупівель/спрощені закупівлі;
- 4) забезпечує рівні умови для всіх учасників, об'єктивний та чесний вибір переможця процедури закупівлі/спрощеної закупівлі;
- 5) забезпечує складання, затвердження та зберігання відповідних документів з питань публічних закупівель, визначених Законом;
- 6) забезпечує оприлюднення в електронній системі закупівель інформації, необхідної для виконання вимог Закону;
- 7) здійснює інші дії, передбачені Законом.

Прийняті рішення УО оформлюються протоколом із зазначенням дати прийняття рішення, який підписується уповноваженою особою.

УО для здійснення своїх функцій, підтверджує свій рівень володіння необхідними (базовими) знаннями у сфері публічних закупівель на веб-порталі Міністерства економіки, торгівлі та сільського господарства шляхом проходження безкоштовного тестування.

Листом Міністерства економіки, торгівлі та сільського господарства від 21.12.2019 № 3304-04/55553-06 «Щодо набрання чинності та введення в дію нової редакції Закону» було роз'яснено, що кінцевий термін проходження уповноваженими особами тестування встановлено до 01.01.2022 року [3].

Процедуру організації проведення тестування уповноважених осіб Міністерство економіки, торгівлі та сільського господарства планує розробити в окремому Положенні протягом 2021 року.

Слід відзначити, що діючим законодавством не передбачено затвердження будь-яким органом державної влади як стандартного/примірного рішення Замовника про призначення УО, так і

стандартного/примірного контракту чи трудової угоди з УО. Тобто, замовник самостійно визначає, які положення буде містити наказ, трудовий договір/контракт [4].

Підприємству – замовнику, також варто заздалегідь передбачати у своєму розпорядчому рішенні, яким визначається уповноважена особа та в положенні про уповноважену особу, процедуру заміщення для виконання функцій УО та покладення обов'язків на іншу УО у разі відсутності з таких причин, як тимчасова непрацездатність, відпустка або відрядження. Процедура заміщення УО іншою УО може передбачати проведення наступних організаційно-кадрових дій:

- покласти виконання обов'язків УО на період її відсутності на будь-якого іншого працівника підприємства-замовника з числа штатної чисельності таких працівників як додаткове навантаження із доплатою;

- покласти виконання обов'язків УО на період її відсутності на будь-яку іншу уповноважену особу, якщо в замовника таких уповноважених осіб декілька.

Для підготовки тендерної документації або оголошення про проведення спрощеної закупівлі та вимог до предмета закупівлі за рішенням підприємства-замовника може утворюватися робоча група у складі працівників замовника для розгляду тендерних пропозицій/пропозицій, головою якої призначається УО.

Робочу групу створюють, щоб допомогти УО визначитись із тим, що саме необхідно придбати, які технічні характеристики варто зазначити в тендерному договорі тощо. Робоча група може брати участь у розгляді тендерних пропозицій. Але необхідно зазначити, що рішення робочої групи мають виключно дорадчий характер. При цьому всі рішення, які стосуються закупівельного процесу через електронну систему, приймає саме уповноважена особа і оформлює протокольно.

Слід відзначити, що відповідно до результатів проведеного у 2018-му році опитування серед респондентів-замовників щодо запровадження УО, 21% з них заявили, що відмовилися від тендерних комітетів на користь УО. І, як зазначили вони у відповідях, не залежно від масштабів підприємства-замовника, переваги від дій уповноваженої особи в процесі здійснення закупівель були очевидні [5].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що внесені зміни до Закону України «Про публічні закупівлі» дозволили замовникам публічних закупівель замість тендерних комітетів залучати до їх проведення уповноважених осіб.

Ця законодавча новація з'явилася у відповідь на ряд виявлення суттєвих недоліків у процесі роботи тендерних комітетів. Зокрема, досвід підприємств-замовників вказує на те, що тендерні комітети витрачають занадто багато людських ресурсів та часу на організацію і проведення закупівлі, розпорошують відповідальність, оскільки приймають рішення колективно, що негативно впливає на якість закупівель, і ускладнюють процес внутрішньої і зовнішньої комунікації замовника на противагу уповноваженим особам, які самостійно організовують закупівлі та несуть відповідальність за прийняті рішення.

Однак слід зазначити, що сьогодні є наявними проблеми у нормативно-правовому забезпеченні діяльності уповноважених осіб. До цього часу, не прийнято окремого Положення, яке б деталізувало їх правовий статус. А також, не має розроблених та затверджених Міністерством економіки, торгівлі та сільського господарства «Правил організації проведення тестування уповноважених осіб».

На нашу думку, наведене без сумнівно, не сприяє належній реалізації, вступивших у дію норм закону «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» і потребує свого як найшвидшого правозастосовного вирішення.

Література

1. Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі»: Закон України від 19.09.2019 №114-ix. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#n1284> (дата звернення 06.03.2021 р.).

2. Примірне положення про тендерний комітет або уповноважену особу (осіб): Наказ Міністерства економічного розвитку та торгівлі від 30.03.2016 № 557. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>. (дата звернення 06.03.2021 р.).

3. Щодо набрання чинності та введення в дію нової редакції Закону: Лист Міністерства економіки, торгівлі та сільського господарства від 21.12.2019 № 3304-04/55553. URL: <https://www.me.gov.ua/InfoRez/Documents/List?id> (дата звернення 06.03.2021 р.).

4. Функції та особливості роботи Уповноваженої особи. URL: <https://infobox.prozorro.org/articles/upovnovazhena-osoba> (дата звернення 06.03.2021 р.).

5. Відповіді на питання, як оформити Уповноважену особу, хто може бути Уповноваженою особою чи повинна вона мати досвід роботи? URL: <https://infobox.prozorro.org/articles/upovnovazhena-osoba> (дата звернення 06.03.2021 р.).

*Баранов С. О.,
к. ю. н, доцент, професор кафедри адміністративного
права та адміністративного процесу ОДУВС
Рибаченко С. П.,
аспірант Міжнародного гуманітарного університету*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ

Сьогодні, суттєву небезпеку для правопорядку в Україні складають адміністративні правопорушення, вчинені в сфері публічного порядку та національної безпеки на державному кордоні. Результати оперативно-службової діяльності за 2019 рік демонструють зростання показників по багатьох ключових напрямках. У 8,5 разів зріс показник виявлення іноземців з порушеннями правил перебування в Україні. Якщо у 2018 році було виявлено близько 2 тисяч правопорушників, то у 2019 році ця цифра зросла майже до 17, 7 тисячі осіб. Також було виявлено понад 51 тис. адмінправопорушень у прикордонній сфері. Сума адмінштрафі зросла на третину- і склала 123 млн грн. (2018 р. – 94,8 млн грн) [1].

На наш погляд, найбільш дієвим державним інструментом протидії адміністративним правопорушенням у сфері прикордонних відносин є створення ефективного механізму запобігання їх проявам. З метою належного дослідження адміністративно-правового механізму запобігання правопорушенням підрозділами Держприкордон служби України ми вважаємо за необхідне, у першу чергу, визначити поняття такого механізму, його структуру та характеристику складових частин. Це надасть змогу зрозуміти суть та правову природу такого механізму, встановити його призначення, зміст складових частин та виробити шляхи організаційно-правової реалізації.

Філософську категорію «механізм» незалежно від сфери суспільних відносин, в якій застосовується вказаний термін, слід розуміти як сукупність певних елементів, що постійно взаємодіють між собою для досягнення чітко визначеної кінцевої мети [2, с. 341].

В науковій літературі існує чимала кількість щодо тлумачення поняття «механізм». Так, Великий тлумачний словник сучасної української мови розкриває сутність поняття «механізм» у трьох значеннях, а саме: 1) механізм – це пристрій, що передає або перетворює рух; 2) механізм – це внутрішня будова, система чого-небудь; 3) механізм – це сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище [3, с. 398].

Г. В. Атаманчук, розглядаючи механізм формування та реалізації державного управління стверджує, що це сукупність і логічний взаємозв'язок соціальних елементів, процесів і закономірностей, через які суб'єкт державного управління «схоплює» потреби, інтереси й цілі суспільства в управляючих впливах, закріплює їх у своїх управлінських рішеннях і діях і практично втілює їх у життя, спираючись на державну владу [4, с. 74].

На наш погляд, цікавою є точка зору на категорію «механізм адміністративно-правового регулювання процесу запобігання фінансуванню тероризму» висловлена А. А. Русецьким, який під ним пропонує розуміти «систему адміністративно-правових засобів, спрямованих на врегулювання суспільних відносин, як процес, що містить визначені стадії (етапи) їх реалізації» [5, с. 150].

Іншою науковою категорією, яка потребує свого визначення є поняття запобігання правопорушенням. У більшості наукових праць присвячених адміністративній деліктності, запобігання адміністративним правопорушенням ототожнюється з профілактикою правопорушень.

На нашу думку, схожість цих понять знаходиться в їх головному функціональному призначенні, а саме, можливості впливати на все, що пов'язано з вчиненням правопорушення. Це суб'єкт правопорушення, потенційні правопорушники, діяльність державної та місцевої влади, приватних і громадських об'єднань, причини і умови, які породжують і сприяють протиправній поведінці і т.ін.

Принципово інше співвідношення профілактики і запобігання як комплексної, взаємопов'язаної системи категорій зустрічається в ряді робіт з питань превентивної діяльності. Слід відзначити в цих роботах, по-перше, звертається увага, що профілактика є більш вузьким поняттям, включеним в систему заходів попереджувального характеру (С. А. Солодовников).

По-друге, терміни «профілактика», «попередження» та «запобігання» вважаються тотожними і використовуються як синоніми (Ю. Д. Блувштейн, В. Н. Бурлаков, М. І. Зирін, В. Д. Малков, В. В. Орехов, В. В. Романов).

По-третє, профілактика знижує можливості для скоєння правопорушень (Г. Кайзер), сфера її застосування ширше, на відміну від запобіжних заходів, відповідно останні є частиною цілісної системи профілактики відхилень у поведінці особи (А. Г. Головікіна) [6, с. 153].

Більшість дослідників під запобіганням правопорушенням в широкому розумінні мають на увазі здійснення комплексу економічних, ідеологічних, виховних правових та інших заходів щодо виявлення та

усунення причин протиправної поведінки, окремих видів і груп правопорушень, а також конкретних видів правопорушень, недопущення завершення правопорушень на різних стадіях розвитку протиправної поведінки.

Залежно від ієрархії причин і умов протиправної поведінки в структурі її запобігання виділяються наступні види: загально – соціальні, спеціальні та індивідуальні заходи запобігання правопорушень. Спеціальне запобігання правопорушень здійснюється спеціально уповноваженими на це органами і установами, на які законом покладено боротьба зі злочинністю та адміністративними правопорушеннями у певних сферах суспільного життя або серед окремих верств населення, соціальних груп.

На думку Остапенко О. І., запобігання вчиненню адміністративним правопорушенням – це соціально спрямована діяльність держави, її органів та їх посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян з виявлення причин та умов вчинення адміністративних правопорушень, ліквідації факторів, які сприяють формуванню антигромадських установок громадян, та забезпечення під час здійснення такої діяльності прав та свобод громадян [7, с. 82-94].

Головними цілями запобігання адміністративним правопорушенням є такі: обмеження дії негативних соціальних явищ та процесів, які є причинами та умовами вчинення адміністративних правопорушень; виховання громадян у дусі неухильного додержання вимог законності, формування високого рівня правової культури; вплив на осіб, які належать до групи ризику щодо вчинення ними адміністративних правопорушень з метою зниження вірогідності вчинення ними протиправних діянь.

Запобігання адміністративним правопорушенням здійснюється за допомогою широкого арсеналу методів, основними з яких є такі: соціально-політичні (посилення боротьби з негативним впливом деліктогенних факторів, підвищення суспільно-політичної активності громадян, посилення та розвиток профілактичної функції колективів та інших соціальних груп); економічні (мінімізація негативного впливу деліктогенних факторів економічного характеру, удосконалення системи економічного аналізу та звітності, фінансового контролю тощо); соціально-психологічні (вплив на суспільну та індивідуальну свідомість з метою формування законослухняної поведінки); культурно-виховальні (підвищення рівня моральної та правової культури громадян, формування в них поваги до соціальних, правових та інших норм); адміністративно-правові (переконання і примус) [7, с. 10].

Основними суб'єктами діяльності із запобігання вчиненню адміністративних правопорушень є: місцеві органи влади та їх виконавчі структури, які несуть відповідальність за стан правопорядку на підвідомчій території, служби системи МВС України, суду, юстиції, прокуратури, Служби безпеки України, центри соціальної реабілітації, суспільні об'єднання, які спеціально були створені для такої діяльності, інші органи державного управління, підприємства, організації установи, громадські формування, які займаються профілактичною діяльністю поряд із своєю основною функцією, а також окремі громадяни.

Заходи адміністративного запобігання правопорушенням - це визначені нормами адміністративного права способи офіційного фізичного або психологічного впливу уповноважених державних органів, а у деяких випадках і громадських організацій на фізичних та юридичних осіб у вигляді особистих, майнових, організаційних обмежень їх прав, свобод та інтересів задля запобігання, виявлення протиправних діянь, забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, запобігання та локалізації наслідків надзвичайних ситуацій. Вони є однією з основ механізму адміністративно-правового запобігання адміністративним правопорушенням.

Оскільки будь-який механізм суспільного регулювання має власні складові частини – елементи, вважаємо за необхідне зупинитися на визначенні складових частин механізму адміністративно-правового запобігання адміністративним правопорушенням та характеристики його наукового змісту.

До структури механізму адміністративно-правового запобігання адміністративним правопорушенням можна віднести наступні складові: 1) суспільні відносини, врегульовані нормами адміністративного права у визначеній сфері публічного адміністрування, в контексті предмету нашого дослідження, це відносини у сфері охорони державного кордону та діяльності ДПС України; 2) нормативно-правові засоби, які містяться в законах та підзаконних нормативних актах (акти реалізації права, акти застосування права, акти офіційного тлумачення) містять правові норми, що регулюють суспільні відносини, та правові норми, які встановлюють відповідальність за порушення порядку публічного управління у сфері прикордонних відносин; 3) адміністративна деліктність – як особливе соціально-правове явище, що виступає у вигляді сукупності адміністративних правопорушень (проступків), скоєних у встановлений відрізок часу відповідними суб'єктами, і що характеризується кількісно-якісними показниками, об'ємом (станом), інтенсивністю (рівнем), динамікою, структурою, наслідками та іншими ознаками; 4) суб'єкти суспільних правовідносин та спеціально визначені суб'єкти публічної адміністрації, на яких покладені завдання з недопущення, відвертання, припинення та запобігання спробам вчинення адміністративних правопорушень; 5) правозастосовна діяльність суб'єктів з реалізації правових норм з адміністрування у певній сфері суспільного життя (заходи з контрольно-наглядової та юрисдикційної діяльності); 6) заходи

загальної та індивідуальної профілактики адміністративних правопорушень; 7) заходи запобігання та попередження адміністративних правопорушень правові, організаційні, технічні, процесуальні, виховні, психологічні; 8) заходи адміністративного примусу та адміністративного припинення правопорушень.

Одним з важливих елементів механізму є суб'єкти суспільних правовідносин та спеціально визначені суб'єкти публічної адміністрації, на яких покладені завдання з недопущення, відвертання, припинення та запобігання спробам вчинення адміністративних правопорушень.

Запобігання адміністративним правопорушенням у сфері прикордонних відносин покладається на профільні міністерства та відомства (наприклад, МВС України та державні служби – Держприкордон службу, Службу безпеки України, Держмитслужбу або тощо).

Ще однією складовою механізму запобігання правопорушенням є профілактика адміністративних правопорушень, що уявляє собою - сукупність організаційних, правових, економічних, соціальних, демографічних, виховних та інших заходів щодо виявлення та усунення причин і умов вчинення адміністративних правопорушень або їх недопущення [8].

Метою профілактики адміністративних правопорушень є захист особистості, суспільства і держави від протиправних посягань у сфері публічних та приватних відносин. Основними завданнями профілактики адміністративних правопорушень є: формування законослухняної поведінки громадян і посадових осіб; зниження розмірів збитку і втрат від правопорушень; усунення причин і умов вчинення правопорушень.

Профілактика адміністративних правопорушень здійснюється в формах загального та індивідуального впливу на об'єкти профілактики правопорушень.

Наступною складовою є заходи адміністративного запобігання. Це визначені нормами адміністративного права способи офіційного фізичного або психологічного впливу уповноважених державних органів, а у деяких випадках і громадських організацій на фізичних та юридичних осіб у вигляді особистих, майнових, організаційних обмежень їх прав, свобод та інтересів задля запобігання, виявлення протиправних діянь, забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, запобігання та локалізації наслідків надзвичайних ситуацій.

Запобіжні заходи використовуються як засіб примусового припинення правопорушень і запобігання їхніх шкідливих наслідків. Ці заходи спрямовані на примусове припинення протиправного поведіння, недопущення, усунення шкідливих його наслідків, на створення умов для можливого залучення винних осіб до адміністративної відповідальності. Головна їх ціль полягає в припиненні протиправного поведіння, усуненні протиправної ситуації, примусі правопорушника поводитися правомірно, у рамках, установлених правил.

Особливе місце в механізмі запобігання правопорушенням відводиться процесуальним заходам до яких відноситься забезпечення провадження у справах про адміністративні проступки, що складається з: 1) вилучення документів; 2) адміністративне затримання осіб; 3) особистий огляд затриманих, огляд і вилучення речей; 4) тримання осіб, затриманих в адміністративному порядку, в спеціально обладнаних для цих цілей приміщеннях; 5) затримання суден і їх доставлення.

Висновок. На основі проведеного авторами аналізу наукових поглядів учених на зміст даної наукової категорії пропонується наступне визначення терміну «механізм адміністративно-правового запобігання адміністративним правопорушенням» – це «система адміністративно-правових, організаційних, ідеологічних та виховних засобів, спрямованих на врегулювання суспільних відносин у процесі запобігання адміністративним правопорушенням, яка включає в себе правові норми, які регулюють суспільні відносини, правові норми, що встановлюють відповідальність за порушення порядку публічного управління, правозастосовну діяльність уповноважених осіб (у вигляді прийняття індивідуальних актів або вчинення управлінських дій, поняття та зміст складових частин адміністративного делікту (правопорушення), діяльність спеціально визначених суб'єктів публічної адміністрації, з недопущення, відвертання, припинення й завчасне запобігання спробам вчинення адміністративних правопорушень фізичними та юридичними особами».

Література

1. Колегія Держприкордон служби відмітила зростання у 2019 році показників по багатьох ключових напрямках. URL: <https://dpsu.gov.ua/> (дата звернення 21.02.2021)
2. Соціальна філософія: Короткий енциклопедичний словник / В. П. Андрущенко, М. І. Горнач (загал. ред.), К.: Рубікон, 1997. 400 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел, Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
4. Атаманчук Г. В. Государственное управление: проблемы методологии правового исследования. Москва, 1975. 273 с.

5. Русецький А. А. Поняття адміністративно-правового механізму взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні. Наук. вісник публічного та приват. права. Вип.5, т. 2, 2018., с. 149-155.
6. Половніков В. В. Заходи адміністративного примусу в діяльності Державної прикордонної служби України. Дис....докт. юрид. наук, Хмельницький. 2007. 363 с.
7. Остапенко О. І. Профілактика адміністративних правопорушень (адміністративно-правовий аспект). Львів: Львів. ін-т внутр. справ при Укр. акад. внутр. справ, 1999. с. 82-94.
8. Дерюга А. Н. Профилактика и предупреждение административных и иных правонарушений: теоретико-прикладные сходства и отличия. URL:<https://justicemaker.ru/view-article>. (дата звернення 21.02.2021).

Волокітенко О. М.,

к. ю. н., доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу ОДУВС

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ В УКРАЇНІ

Анотація: з метою розкриття адміністративно-правового статусу громадських об'єднань визначено поняття громадських об'єднань та їх види. Розглянуто загальні та спеціальні принципи утворення та діяльності громадських об'єднань, а також надано класифікацію прав та обов'язків громадських об'єднань у державному управлінні.

Ключові слова: громадські об'єднання, адміністративно-правовий статус, права, обов'язки, принципи, закон.

Abstract: with the aim of determination of administrative and legal status of public associations the concepts of public associations and their types are certain. General and special principles of formation and activity of public associations are considered, and also classification of rights and duties of public associations is given in state administration.

Keywords: public associations, administrative and legal status, rights, duties, principles, law.

Складність дослідження поняття адміністративно-правового статусу громадських об'єднань обумовлена тим, що воно використовується різними галузями права. Свобода об'єднання і право створення громадських організацій гарантовано Конституцією України, тому адміністративне право регулює діяльність громадських об'єднань у аспекті їх підпорядкування в сфері державного управління, регламентує взаємовідносини з органами виконавчої влади, у тому числі, з органами, що здійснюють державну реєстрацію та державний контроль за відповідністю їх діяльності вимогам закону.

Саме громадські об'єднання стали невід'ємною частиною суб'єктів адміністративного права, які встановлюють зв'язок з масами і як засіб доведення значимої інформації до населення. Вони є не тільки підконтрольними та піднаглядними суб'єктами публічного адміністрування, але й самі представляють та захищають свої законні інтереси та інтереси своїх членів (учасників) у державних та громадських органах, беруть участь у політичній діяльності, проводять масові заходи (збори, мітинги, демонстрації тощо). У зв'язку з цим, громадські об'єднання є особливими суб'єктами публічно-правових відносин, функціонуючих у рамках системи адміністративно-правових норм. Згідно із статистичними даними Міністерства юстиції України в нашій державі існує понад 15 тис. громадських об'єднань, з яких: 8 тис. асоціацій, спілок, фондів, благодійних організацій, 7 тис. інших громадських організацій та політичних партій. Більше 250 з них зареєстрували в Міністерстві юстиції України свої статuti як загальноукраїнські організації [1].

Громадське об'єднання – це добровільне самоврядне утворення фізичних осіб та/або юридичних осіб, з метою реалізації та захисту власних прав, свобод та інтересів, що мають різні форми громадської активності (спілки, організації, партії, дружини тощо). Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року визначає громадське об'єднання як добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів.

Водночас зазначимо, що Конституція України визначає два види об'єднань громадян: політичні партії та громадські організації [2]. Проте, в зв'язку із прийняттям Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 року, який визначає, що громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка виникає колізія законодавства [3].

Громадські об'єднання виокремлюються за чотирма кваліфікаційними групами: 1) за організаційно-правовими ознаками; 2) за статусом та територією діяльності; 3) за суб'єктом функціонування (або за характером діяльності); 4) за ступенем участі в державно-політичному житті.

В адміністративному законодавстві України закріплено загальні та спеціальні принципи утворення та діяльності громадських об'єднань. Наприклад, до загальних принципів утворення та діяльності

громадських об'єднань, віднесено: принцип верховенства права; законності; свободи об'єднання; добровільності; самоврядування; рівноправності; гласності. До спеціальних принципів утворення та діяльності громадських об'єднань відносяться наступні: вільного вибору території діяльності; рівності перед законом; відсутності майнового інтересу їх членів (учасників); прозорості, відкритості та самоконтролю.

Вченими досліджено, що громадським об'єднанням притаманні ознаки, що відрізняють їх від державних організацій. Так, Ю. П. Битяк виділяє загальні ознаки, характерні для всіх об'єднань, а також окремі специфічні ознаки, притаманні тим чи іншим об'єднанням громадян. До загальних ознак дослідник відносить наступне: а) добровільність об'єднання, що відображається у добровільності вступу та виходу з об'єднання громадян, методах роботи, сутністю яких є досягнення певної мети внутрішньо-організаційними методами, особливих формах примусу, з яких найвищою є виключення із членів об'єднання громадян; б) організаційні заходи, якими в діяльності об'єднань громадян виступають самоврядування та саморегуляція; в) відсутність у об'єднань громадян внаслідок їх природи державно-владних повноважень (за винятком випадків, коли держава делегує окремі повноваження такого роду і закріплює їх законодавче, наприклад, закріплення за громадськими інспекторами охорони природи права складати протоколи про адміністративне правопорушення) [4, с. 121]. Поряд із загальними ознаками громадських об'єднань виокремлюють специфічні, а саме: а) членство в об'єднанні та відносини членства, що впливають звідси; б) обов'язковість участі членів об'єднання громадян у його роботі та створенні матеріальної бази об'єднання шляхом внесення членських внесків; в) наявність статуту об'єднання громадян. Як правило, у діяльності об'єднань громадян відсутні комерційні цілі або одержання прибутку. Винятком є лише діяльність кооперативних організацій. Крім того, допускається господарська або інша комерційна діяльність об'єднань громадян для виконання їх статутних завдань та цілей.

Громадське об'єднання, яке має намір здійснювати діяльність без статусу юридичної особи, повідомляє про своє утворення уповноважений орган із питань реєстрації протягом 60 днів із дня його утворення. Для повідомлення про утворення громадського об'єднання його засновники або особа (особи), уповноважена представляти громадське об'єднання, подають (надсилають поштовим відправленням) до уповноваженого органу з питань реєстрації за місцезнаходженням громадського об'єднання заяву за формою, затвердженою Міністерством юстиції України, до якої додаються: 1) примірник оригіналу або нотаріально засвідчена копія протоколу установчих зборів, оформленого з дотриманням вимог чинного законодавства; 2) відомості про засновників громадського об'єднання із зазначенням прізвища, ім'я, по батькові (за наявності), дати народження, адреси місця проживання, а в разі, якщо засновником є юридична особа приватного права – її найменування, місцезнаходження, ідентифікаційного коду; 3) відомості про особу (осіб), уповноважену представляти громадське об'єднання, із зазначенням прізвища, ім'я, по батькові (за наявності), дати народження, контактного номера телефону та інших засобів зв'язку, до яких додається письмова згода цієї особи. 73 Заява підписується засновниками громадського об'єднання або особою (особами), уповноваженою представляти громадське об'єднання, а справжність їх підписів засвідчується нотаріально. Оскільки громадські об'єднання створюються в різних організаційно-правових формах, володіють різною специфікою, то й правове регулювання відповідних громадських об'єднань є специфічним. Законодавством передбачаються окремі вимоги, які висуваються до профспілок, благодійних та деяких інших організацій. Тому, на нашу думку, є доцільним розглянути порядок створення та легалізації окремих видів громадських організацій. Як уже зазначалося, поряд із Законом України «Про громадські об'єднання», який є універсальним у тому розумінні, що йому притаманний метод загального закріплення найважливіших відносин у сфері щодо громадських організацій та громадських спілок, нині діють спеціальні закони, які конкретизують загальні правила створення та діяльності окремих видів громадських організацій, наприклад, Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1 грудня 1998 р. [5, с. 56], що регулює порядок створення молодіжних і дитячих організацій. Особливістю створення таких організацій є вік членів та засновників організацій. Згідно із ст. 4 зазначеного закону засновниками молодіжних та дитячих громадських організацій можуть бути громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, які досягли 14-ти років. Засновниками спілок молодіжних та дитячих громадських організацій є молодіжні та дитячі громадські організації. Членами молодіжних громадських організацій можуть бути об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів, а членами дитячих громадських організацій – об'єднання громадян віком від 6 до 18 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних 74 інтересів, які не суперечать законодавству, та соціальне становлення як повноправних членів суспільства.

Таким чином, адміністративно-правовий статус громадських об'єднань – це комплекс правових положень та принципів, що законодавчо встановлюють права та обов'язки громадських об'єднань згідно з нормативними моделями їх поведінки у суспільстві. В теорії адміністративного права сформульовано чотири класифікаційних групи прав громадських об'єднань: 1) загальні права громадських об'єднань; 2) управлінські права громадських об'єднань; 3) політичні права громадських об'єднань; 4) спеціальні права громадських об'єднань. Крім того, виділяють юридичні обов'язки громадських об'єднань у сфері публічного управління, якими є: а) необхідна, належна поведінка; б) можливість покладання тільки на праводієздатну особу; в) покладаються в інтересах інших осіб; г) існують у правовідносинах; е) реалізація забезпечується державним примусом; ж) мають свою межу, міру; з) мають юридичну природу, оскільки закріплені адміністративно-правовими нормами і забезпечуються застосуванням державного примусу.

Література

1. Перелік громадських формувань. Міністерство юстиції України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ddr.minjust.gov.ua/>
2. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 бер. 2012 року № 4572-VI // Офіційний вісник України. 2012 р. № 30. ст. 26.
4. Адміністративне право [Текст] : підручник / за заг. ред.: Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй ; Нац. юрид. акад. України. Х. : Право, 2010. 624 с.
5. Курило В. І., Рамазанова У. В. Адміністративно-правові засади діяльності громадських об'єднань в Україні [Текст] : моногр. / В. І. Курило, У. В. Рамазанова. К. : БУБіП України, 2016. 222 с.

Гудович Є. Ю.,
слухач магістратури «ПД» ОДУВС

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА ЯК ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Відповідно до ст. 29 Договору про Європейський Союз однією із основних цілей політики Європейського Союзу є забезпечення громадянам держав-членів високого рівня безпеки у просторі свободи, безпеки та справедливості через спільні дії держав-членів у сферах поліційної та судової співпраці в кримінальних справах, а також через запобігання расизмові й ксенофобії та боротьбу проти них [1, с. 122]. Саме з метою виконання поставлених цілей керівні інституції Європейського Союзу та органи публічної адміністрації держав-членів Європейського Союзу повинні вживати дієвих заходів щодо захисту основних прав і свобод, життя та здоров'я своїх громадян, створювати відповідні органи публічної адміністрації у сфері забезпечення безпеки (до числа яких відносяться органи внутрішніх справ).

Але, слід зазначити, що прагнення уповноважених органів публічної адміністрації реалізовувати ефективну державну політику у сфері забезпечення внутрішньої безпеки може призвести до виникнення конфлікту інтересів, коли з метою забезпечення внутрішнього правопорядку і безпеки в державі, недопущення настання конкретної загрози може здійснюватися втручання органів публічної адміністрації в приватне життя громадян, яке охороняється законом. Закладене у правовій державі протиріччя, – з одного боку, гарантування безпеки як передумови свободи та, з іншого, забезпечення свободи вільної від домагань держави сфери, – вирішується при ухваленні норм поліцейського права [2, с. 822]. Погоджуємося з точкою зору В.М. Білика, що якщо поліцейсько-правові приписи дозволяють органам держави певну свободу дій (розсуд), то при реалізації цих дій, відповідно, мають бути враховані конституційно-правові цілі й обсяг захисту відповідного права, що буде порушене цими діями [3, с. 88]. Як зазначає О.С. Проневич, сучасна правова доктрина заперечує наявність поліцейського права, однак останнім часом перспектива його виокремлення активно дискутується в адміністративно-правовій науці [4, с. 87]. Так, починаючи з 90-х років XX століття у вітчизняній юридичній науці почали висловлюватися думки щодо необхідності виокремлення поліцейського права. Підставою для переосмислення змісту поліцейської складової адміністративного права (виокремлення поліцейського права) поставало існування поліцейського права, як галузі права, у системах права європейських держав. Так, наприклад, поліцейське право Німеччини невідривно пов'язане з правом порядку або правом безпеки, що загалом охоплюються особливою частиною права управління [5, с. 83]. Але, необхідно звернути увагу, що існують і точки зору про неможливість та недоцільність виокремлення поліцейського права. Це зумовлено тим, що дефініція

«поліція» законодавчо не закріплена та відсутня необхідна нормативно-правова база [4, с. 90]. Доцільно погодитися з точкою зору О. С. Проневича та Ю. П. Солов'я, що подібна аргументація не є переконливою, оскільки існування поліцейського права зумовлено не назвою, а, у першу чергу, змістом діяльності його суб'єктів [4, с. 87]. До того ж слід підкреслити, що у переважній більшості країн апарат, на який покладається обов'язок щодо охорони та захисту прав і свобод громадян, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, має назву – поліція. Таким чином, приєднуємося до точки зору К.С. Бельського, що категорична відмова держави та суспільства від терміну «поліція» є необґрунтованою [6, с. 33]. Поліцейське право можна визнати самостійним елементом сучасної системи права. Поліцейське право – це організована сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. Поліцейське право – це сукупність правових норм, призначених для регулювання суспільних відносин у в'язку та з приводу практичної реалізації приписів органів виконавчої влади. Ю.П. Соловей зазначає, що під поліцейським правом слід розуміти організовану сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері поліцейської діяльності, що здійснюється поза рамками цивільного, кримінального та кримінально-виконавчого процесів [6, с. 38].

Існує і більш широке визначення поняття поліцейське право, надане, наприклад, І.І. Мушкетом, який вважає, що поліцейське право є регулятивно-охоронною системою, наділеною реальною (легітимною, забезпеченою системою дієвих гарантій) можливістю керувати на основі застосування переконання і примусу діями індивідуальних і колективних суб'єктів права з метою узгодження інтересів особистого, корпоративного і загальносоціального характеру, а також підпорядкування цих інтересів єдиній волі [7, с.350].

Поліцейська діяльність в Україні складається з:

- наглядової діяльності за піднаглядними об'єктами;
- вжиття заходів прямого адміністративного примусу з метою попередження та припинення протиправного діяння;
- здійснення адміністративної юрисдикції («поліцейського суду») [5, с. 87].

Під поліцейською діяльністю слід розуміти форму реалізації поліцейської функції держави, публічну правоохоронну діяльність, яка здійснюється уповноваженими органами публічної адміністрації, які мають у своєму розпорядженні власний апарат для застосування заходів державного примусу. Метою поліцейської діяльності є реалізація поліцейської функції держави з метою охорони правопорядку та забезпечення внутрішньої безпеки. Отже, поліцейська діяльність має бути спрямована на охорону та захист найбільш значущих для людини, суспільства та держави цінностей – об'єктів поліцейської діяльності.

Таким чином, можна дійти висновку, що поліцейське право є необхідною та обов'язковою основою діяльності органів внутрішніх справ України, на які покладено обов'язок щодо охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, попередження та боротьби зі злочинами та правопорушеннями, охорони та захисту прав і свобод людини.

Слід зазначити, що від поліцейського права слід відрізнити поліцейське законодавство. Якщо поліцейське право – це сукупність правових норм, що регулюють відносини, які виникають під час діяльності органів внутрішніх справ України у правоохоронній сфері, то поліцейське законодавство – це система нормативно-правових актів, в яких ці норми знаходять свій зовнішній прояв. Необхідно звернути увагу, що саме завдяки грамотно розробленому та впровадженому поліцейському законодавству, яке складається із нормативно-правових актів, що регламентують діяльність органів внутрішніх справ, буде можливо досягти підвищення ефективності діяльності органів внутрішніх справ щодо охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, попередження та боротьби зі злочинами та правопорушеннями, охорони та захисту прав і свобод людини.

Література

1. Проневич О.С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз: монографія. Харків: Ніка Нова, 2011. 509 с.
2. Проневич О.С. Доктринальна засади поліцейського права Німеччини та Польщі. Форум права. 2011. № 1. С. 822-828. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/1procntp.pdf>
3. Фіночко Ф.Д. Поліцейське право – складова частина адміністративного права. Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб.; відп. ред. В.Я. Тацій. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2004. Вип. 66. С. 88-96.
4. Мушкет И.И. Генезис «полицейского права» в контексте эволюции правовой системы России (Историко-теоретический анализ) : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01 И.И. Мушкет. СПб, 2003. 452 с.
5. Галуцько В.В. Предмет сучасного адміністративного права України. Форум права. 2010. № 2. С. 83-87.
6. Колпаков В.К. Предмет адміністративного права: сучасний вимір. Юридична наука. 2008. № 3. С. 33-38.

Домброван Н. В.,

к. ю. н., начальник відділу організації наукової роботи ОДУВС

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ВИКОНАННЯ ПОСТАНОВ ПРО НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

Адміністративне стягнення – матеріалізований вияв адміністративної відповідальності, негативний правовий наслідок неправомірної поведінки особи, яка вчинила адміністративний проступок, у вигляді певних несприятливих заходів морального, матеріального та фізичного характеру.

Загальною особливістю адміністративних стягнень є їх виховний, каральний та профілактичний характер. Вони застосовуються лише до винних у вчиненні адміністративних проступків осіб.

Загальнотеоретичним питанням стадії виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення присвячено багато праць відомих вчених-адміністративістів таких, як Ю. П. Битяк, Д. М. Бахрах, І. П. Голосніченко, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, Д. М. Лук'янець та інших. Не дивлячись на це, в положеннях глави п'ятої чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення залишаються невизначеними ряд питань щодо виконання постанов про адміністративні правопорушення, мають місце правові прогалини у визначенні порядку виконання різних видів стягнень, що свідчить про актуальність питань, що розглядаються в статті. Саме тому, метою даної статті є вироблення пропозицій стосовно удосконалення законодавства щодо виконання постанов про накладення адміністративних стягнень у справах про адміністративні правопорушення.

Видом адміністративного стягнення, який на мою думку потребує удосконалення, є конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, під якою, відповідно до ст. 29 КУпАП, розуміють безоплатну передачу предмету у власність держави. Згідно зі ст. 29 КУпАП, конфісковано може бути лише предмет, який перебуває у приватній власності порушника, якщо інше не передбачено законами України. Слід звернути увагу на те, що в Кодексі України про адміністративні правопорушення у якості стягнення передбачено конфіскацію і у випадках, коли предмет не є власністю правопорушника. Наприклад, ст. 51-2 КУпАП передбачає застосування конфіскації відносно предметів, які не можуть перебувати у приватній власності правопорушника, оскільки продукція є незаконно виготовленою. Також у ст. 51-2 КУпАП йдеться про конфіскацію обладнання та матеріалів, призначених для виготовлення відповідної продукції, тоді як знаряддям вчинення правопорушення можна вважати обладнання й матеріали, використані для виготовлення такої продукції, що не одне і те саме. Ще одним прикладом, який суперечить сутності конфіскації, є конфіскація незаконно вирощуваних наркотиковмісних рослин, передбачена санкцією ст. 106-2 КУпАП, оскільки особа не має законних підстав на володіння такими рослинами.

У зв'язку з цим, а також враховуючи положення статей 313-315 КУпАП, що передбачають виконання постанови у вигляді конфіскації предметів, можна припустити, що законодавець помилився, визнавши конфіскацією предметів по суті вилучення їх з незаконного володіння особи, яка притягається до адміністративної відповідальності. Таку позицію розділяє і доктор юридичних наук Д. М. Лук'янець, який для подолання зазначених проблем пропонує запровадити відповідну норму, яку можна було б сформулювати таким чином: «Безкомпенсаційне вилучення речі, в тому числі грошей або валютних цінностей, полягає в її примусовому вилученні з подальшим знищенням, утилізацією або зверненням у власність держави відповідно до чинного законодавства без надання особі, у якій ці речі було вилучено, компенсації у будь-якій формі». Він застосовує термін «безкомпенсаційне» оскільки вважає, що цей вид стягнення може застосовуватися і щодо грошей.

Враховуючи вищезазначене, пропоную внести такі зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення:

- 1) частину 1 ст. 24 доповнити новим видом стягнення: п. 4-1 «Безоплатне вилучення предмета»;
- 2) доповнити Кодекс статтею 29 такого змісту:
«Стаття 29 . Безоплатне вилучення предмета

Безоплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, полягає в її примусовому вилученні з подальшим знищенням, утилізацією або зверненням у власність держави відповідно до чинного законодавства без надання особі, в якій цей предмет було вилучено, оплати в будь-якій формі».

Другим серйозним питанням, що стосується конфіскації як виду адміністративного стягнення, є відсутність переліку предметів, які не підлягають конфіскації. Так, в ч. 3 ст. 29 КУпАП зазначено, що перелік предметів, які не підлягають конфіскації, встановлюються Кодексом України про адміністративні правопорушення та іншими законами України. Що стосується Кодексу України про адміністративні правопорушення, то в ньому зазначено єдиний випадок, коли конфіскація предмету не застосовується: «Конфіскація вогнепальної зброї, інших знарядь полювання і бойових припасів не може застосовуватись до осіб, для яких полювання є основним джерелом існування». Слід відзначити, що окремого спеціального закону, який би визначав перелік предметів, які не підлягають конфіскації, до сьогодні не прийнято. На відміну від кримінального законодавства, де в Додатку до Кримінального кодексу України визначено «Перелік майна, що не підлягає конфіскації за судовим вироком», однак, його застосування в межах виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення є неможливим, оскільки в ньому чітко визначено, що «не підлягають конфіскації такі види майна та предмети, що належать засудженому», а не правопорушнику, чи особі, що притягається до адміністративної відповідальності. Враховуючи це, вважаємо вкрай необхідним прийняття спеціалізованого нормативно-правового акту, який би затвердив перелік предметів, що стали знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, які не підлягають конфіскації [1].

Певні недоліки законодавчого регулювання, пов'язані з виконанням адміністративного арешту, який є найсуворішим видом адміністративного стягнення, що полягає у тимчасовому позбавленні волі особи, яку притягнуто до адміністративної відповідальності. Так, постанова районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про застосування адміністративного арешту виконується негайно після її винесення, що продиктовано специфікою цього виду адміністративного стягнення і має на меті його обов'язкове виконання. Виконання стягнення у вигляді адміністративного арешту покладається на органи внутрішніх справ. Відбування адміністративного арешту провадиться за правилами, встановленими законами України, однак, на сьогоднішній день в Україні відсутній спеціальний закон, норми якого б регулювали виконання адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту. Виконання адміністративного арешту на сьогодні регулюється наказом Міністерства внутрішніх справ України від 18 вересня 1992 року № 552 «Про затвердження Положення про спеціальний приймальник для утримання осіб, підданих адміністративному арешту». Ми вважаємо, що з точки зору верховенства права реалізації прав, свобод і інтересів людини та громадянина є неприпустимим, щоб орган, який уповноважений виконувати стягнення, самостійно визначав умови й порядок його виконання. По-перше, у такому разі уповноважений орган сам собі визначає повноваження, по-друге, встановлює права і обов'язки особи, що підлягає адміністративному арешту, по-третє, встановлює види порушень у місцях відбування стягнення. Внаслідок цього один орган виконавчої влади фактично узурпує владу в сфері виконання покарань, оскільки одноосібно встановлює порядок своїх дій, обов'язки і права інших, а також встановлює відповідальність за порушення відбування стягнення у вигляді адміністративного арешту. З точки зору гуманізму принципів права такий порядок виконання покарань повинен визначався саме на законодавчому рівні [2].

Таким чином, аналіз чинного законодавства, яке передбачає виконання постанов про накладення адміністративних стягнень за вчинення правопорушень, свідчить, що його реалізація на сьогодні є досить проблематичною. Сподіваюся, що запропоновані нами зміни сприятимуть удосконаленню законодавства щодо виконання постанов про накладення адміністративних стягнень.

Література

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984.
2. Михайлов Р. І. Окремі питання удосконалення законодавства щодо виконання постанов про накладення адміністративних стягнень // [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2015_1_6

*Домусчі М. І.,
слухач магістратури «ПД» ОДУВС*

ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК ОРГАНІВ, НА ЯКІ ПОКЛАДАЮТЬСЯ ФУНКЦІЇ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (далі – Закон) декларує, що державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству спрямована на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, надання всебічної допомоги постраждалим особам та утвердження ненасильницького характеру приватних стосунків. Основними напрямами реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

- 1) запобігання домашньому насильству;

2) ефективне реагування на факти домашнього насильства шляхом запровадження механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) надання допомоги та захисту постраждалим особам, забезпечення відшкодування шкоди, завданої домашнім насильством;

4) належне розслідування фактів домашнього насильства, притягнення кривдників до передбаченої законом відповідальності та зміна їхньої поведінки [1].

Задля реалізації зазначених напрямів державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні діє система суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Так, суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є:

1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;

4) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Згідно поданої класифікації спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є:

1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у тому числі їх структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

4) сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству[1].

До категорії інших органів та установ, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, Закон відносить наступних суб'єктів:

1) служби у справах дітей;

2) уповноважені підрозділи органів Національної поліції України;

3) органи управління освітою, навчальні заклади, установи та організації системи освіти;

4) органи охорони здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я;

5) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;

6) суди;

7) прокуратура;

8) уповноважені органи з питань пробації.

Національна поліція України (поліція) - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [2].

До повноважень уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать:

1) виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них;

2) прийом і розгляд заяв та повідомлень про вчинення домашнього насильства, у тому числі розгляд повідомлень, що надійшли до кол-центру з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей, вжиття заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спільно з Національною поліцією України;

3) інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

4) винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників;

5) взяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством;

6) здійснення контролю за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;

7) анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів у порядку, визначеному законодавством;

8) взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

9) звітування центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про результати здійснення повноважень у цій сфері у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції України здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків.

Надзвичайно важливим повноваженням поліцейських є те, що вони можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи [1].

Поліція відповідно до покладених на неї завдань: здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню домашньому насильству; виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню фактів домашнього насильства, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; вживає заходів з метою виявлення фактів домашнього насильства; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення; здійснює досудове розслідування кримінальних проваджень за фактами вчинення домашнього насильства; розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання; доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення (зокрема, домашнє насильство); вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок домашнього насильства; у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі; вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі; здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону та ін. [2]

У разі звернення до уповноваженого підрозділу органу Національної поліції особи, яка заявляє, що постраждала від насильства або ж особи, яка заявляє про факт насильства стосовно іншої особи, або надходження інформації від інших суб'єктів щодо отримання заяви чи повідомлення про вчинення насильства посадова особа цього органу, керуючись Порядком взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 [3], реагуючи на таке повідомлення, зобов'язана вжити усіх належних та невідкладних заходів, закріплених даним нормативним актом.

Література

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017р. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-п>

*Дуденко Я. І.,
слухач магістратури «ПД» ОДУВС*

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА СУДОВОГО РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Справедливе судочинство й ефективний захист прав і свобод людини, зокрема в адміністративному судочинстві, можливі лише за наявності належного й ефективного законодавства. Суттєве оновлення

процесуального законодавства та загальні підходи до розуміння права, держави та ролі адміністративного суду в державі, підвищують актуальність дослідження одного з найважливіших актів судової влади – судового рішення.

Правильне розуміння юридичної природи судового рішення має важливе теоретичне і практичне значення, так як винесення справедливого рішення в адміністративній справі можливо лише тоді, коли адміністративний суд буде мати чітке уявлення про сутність того акту, який він ухвалює.

За процедурою, встановленою КАС України, розглядаються правові конфлікти та приймається судове рішення в адміністративній справі між нерівними суб'єктами права: з одного боку, це наділений владними управлінськими функціями орган чи його представник, а з другого – фізична або юридична особа, яка, звертаючись до суду, просить захисту від свавілля, що чиниться управлінцем [1, с. 241].

Відповідно ч.1 ст.2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень [2].

Частинами 1-3 статті 159 КАС України встановлено загальні вимоги, що висуваються чинним законодавством до судового рішення в адміністративному процесі [2]. Відповідно до зазначених процесуальних норм, судове рішення повинне бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права при дотриманні норм процесуального права. Обґрунтованим слід вважати рішення, ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені під час судового розгляду справи (у судовому засіданні, у порядку скороченого чи письмового провадження) з урахуванням вимог статті 70 КАС України щодо належності та допустимості доказів або обставин, які не підлягають доказуванню, та висновки суду про встановлені обставини і правові наслідки є вичерпними.

У абзаці 1 пункту 1 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про судове рішення в адміністративній справі» від 20 травня 2013 року № 7 [3] наголошується на тому, що найважливішим результатом здійснення правосуддя адміністративними судами є ухвалення судового рішення. При цьому судове рішення визначено як акт правосуддя, ухвалений згідно з нормами матеріального та процесуального права і згідно з конституційними засадами та принципами адміністративного судочинства, що є обов'язковим до виконання на всій території України.

У абзаці 2 пункту 4 Постанови від 20 травня 2013 року № 7 [14] Пленум Вищого адміністративного суду України, роз'яснюючи положення статті 159 КАС України, акцентував увагу адміністративних судів на тому, що законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права з урахуванням юридичної сили правового акта в ієрархії національного законодавства, що регулює спірні правовідносини, подібні правовідносини (аналогія закону), або за відсутності такого закону – на підставі конституційних принципів і загальних засад права (аналогія права), принципів верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини при дотриманні норм процесуального права.

Виходячи зі змісту абзаців 1-3 пункту 6 вказаної Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України зміст ухвалених судових рішень повинен відповідати приписам статей 163, 165, 183-3, 183-4, 206, 207, 231, 232 КАС України [2]. Рішення судів усіх інстанцій, незалежно від виду провадження, повинно бути гранично повним, зрозумілим, чітким, обов'язково містити вступну, описову, мотивувальну і резолютивну частини з додержанням зазначеної послідовності.

Зрозумілість судового рішення полягає в логічному, чіткому, переконливому викладенні змісту рішення. Чіткість викладення передбачає, зокрема, що: терміни, вжиті у судовому рішенні, відповідають тому змісту, який вони мають за законодавством України; такі терміни чітко співвідносяться з поняттями, які вони позначають; текст правової норми, застосованої судом, відтворюється без перефразовування і при цьому зрозуміло, де наводиться правова норма, а де суд дає своє тлумачення її змісту. Судове рішення не повинно містити положень, які б суперечили або виключали одне одного, ускладнювали чи унеможливлювали його виконання.

Варто зазначити, що судове рішення є правозастосовчим актом. При цьому, судове рішення має певні риси: ухвалюється лише судом; має індивідуальний характер та конкретних адресатів; є юридичним фактом, який спрямований на виникнення, зміну, припинення правовідносин. Ці риси перебувають у прямому зв'язку з нормою права, яку суд застосував судовим рішенням.

Судове рішення обов'язково повинне містити: вступну, описову, мотивувальну та резолютивну частини:

1. Вступна частина розпочинається найменуванням документа та вказівкою на ім'я України, від якої воно постановляється. У вступній частині зазначаються: дата, час та місце прийняття судового рішення; найменування адміністративного суду, прізвища та ініціали судді (суддів) і секретаря судового засідання;

імена (найменування) сторін та інших осіб, які беруть участь у справі; предмета адміністративного позову (в постановках суду першої інстанції).

2. Описова частина із зазначенням: короткого змісту позовних вимог і позицій відповідача (вимог скарги); пояснень осіб, які беруть участь у справі; інших доказів, досліджених судом (узагальнених вимог, доводів, позицій осіб, які беруть участь у справі); встановлених обставин. В описовій частині більш повно вказується: зміст вимог позивача та їх обґрунтування; заперечення відповідача та їх обґрунтування; вимоги позивача про зміну позову і самостійні вимоги третіх осіб; вимоги прокурора, органів державного управління, громадських організацій та інших осіб, а також вказуються розпорядчі дії сторін та суду.

3. Мотивувальна частина із зазначенням: встановлених судом обставин із посиланням на докази, а також мотивів неврахування окремих доказів; мотивів, з яких суд виходив при прийнятті постанови (ухвали), і положення закону, яким він керувався. У мотивувальній частині наводяться всі міркування суду, на яких ґрунтується судове рішення в адміністративній справі.

4. Резолютивна частина із зазначенням: висновку суду про задоволення адміністративного позову (клопотання, заяви, вимоги, скарги) або про відмову в його задоволенні повністю чи частково; висновку суду по суті вимог; розподілу судових витрат - в постанові місцевого суду; інших правових наслідків ухваленого рішення; строку і порядку набрання судовим рішенням законної сили та його оскарження.

Проте слід звернути увагу на те, що законодавець з урахуванням особливостей розгляду адміністративних справ у судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій, зміст постанови і ухвали відповідним чином закріплює в законі (статті 163-166, 206-208, 231-233 КАС України) [2].

Таким чином, аналіз чинного законодавства дозволяє цілком аргументовано стверджувати, що судові рішення адміністративного суду будь-якої інстанції, незалежно від виду провадження, повинно відповідати ряду вимог, зокрема бути законним і обґрунтованим, гранично повним, зрозумілим, чітким, обов'язково містити вступну, описову, мотивувальну і резолютивну частини з дотриманням зазначеної послідовності, безумовним, безальтернативним, а також доступним.

Література

1. Адміністративне право України : підруч. / [Ю.П.Битяк, В.М.Паращук, В.В.Богущий та ін.]; за ред. Ю.П. Битяка, В.М.Гарашука, В.В.Зуй. – Х.: Право. – 2010. – 624 с.

2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон № 2747-IV від 06.07.2005 р. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*), 2005, № 35-36, № 37, ст.446.

3. Про судові рішення в адміністративній справі: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 р. № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007 760-13](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007%20760-13).

Забунів Ю.П.,

курсант 207 навчального взводу ФПФППД ОДУВС

Коронатов О.М.,

к.ю.н, доцент, професор кафедри ОДУВС

ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Успішна реалізація Україною завдань щодо приєднання до європейської співдружності залежить від цілої низки умов та факторів – як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Зокрема дуже важливим є надійне та ефективне забезпечення належного рівня законності й правопорядку в державі як неодмінної умови її нормального, безпечного існування та розвитку. Досягти цього можливо завдяки різним способам та засобам, однак, враховуючи те, що Україна іде шляхом демократизації та гуманізації законодавства і серед методів державного управління особливого значення набувають методи профілактичного характеру [1, с. 122].

Питання профілактики правопорушень є вкрай актуальними, як в Україні, так і в інших країнах. Метою нашої доповіді є дослідження досвіду Німеччини, щодо профілактики правопорушень.

Однією з організацій в Німеччині, що займається питаннями профілактики правопорушень, є Німецький конгрес з попередження злочинності – DPT, який, з одного боку є найбільшою у світі щорічною конференцією; з іншого, DPT разом зі своїм Інститутом прикладних досліджень в області профілактики (DPT-I) формує платформу для обміну інформацією, знаннями та здійснює міждисциплінарний діалог між практикою профілактики правопорушень, дослідженнями і політикою в цій галузі [2, с. 16].

DPT [3] забезпечує інтегрування всіх соціальних сил шляхом: обміну поточними і фундаментальними знаннями з різних областей профілактики, налагодження взаємодії державних та недержавних органів, встановлення міжнародних зв'язків, обговорення стратегій реалізації профілактичних заходів,

розроблення рекомендацій для практичної реалізації, адміністрування та науки. Також конгрес є форумом для обміну досвідом та знаннями.

Громадська організація «Jugendschutz.net» [4] забезпечує безпеку інтернет простору для дітей та молоді. Данна організація працює за наступними напрямками: захист дітей, підвищення інформованості батьків і підлітків про ризики інтернету. Однією з форм діяльності цієї організації є проведення моніторингу тем і послуг, які особливо важливі для дітей та молоді, вивчає ризики контакту в спільнотах, месенджерах і онлайн-іграх, а також загроз використання смартфонів і інших мобільних інтернет-пристроїв; знаходить порушення, вказує на них і вимагає їх термінового припинення. Якщо безпосередньо відповідальної особи не можливо визначити, то про неналежний контент повідомляють операторів хоста і платформ для видалення контенту. В разі бездіяльності власники інтернет-ресурсів можуть бути притягнуті до відповідальності [2, с. 16].

На сьогодні поліція в Німеччині становить універсальну систему структурних підрозділів, на які покладено важливі функції із забезпечення законності та правопорядку в державі, захисту населення, профілактики правопорушень.

Так, організація дільничної служби Німеччини розглядається як складова загальної концепції органів профілактики правопорушень, що передбачає всебічну орієнтованість поліції на взаємодію з населенням. В «Описі завдань для дільничної служби Німеччини» підкреслюється, що поліція, при виконанні професійних завдань, спирається на розуміння та підтримку громадян [5, с. 125].

До повноважень поліції Німеччини належить низка завдань профілактичного спрямування:

- спостереження за «небезпечними» об'єктами та установами, а також містами зустрічей відомих проблемних груп;

- проведення заходів по захисту об'єктів та осіб;
- проведення святкових заходів;
- виконання спектру завдань у сфері дорожнього руху;
- участь у розслідуванні справ кримінального характеру;
- проведення кримінально-профілактичного консультування за місцем проживання;
- допомога жертвам злочинів і деякі інші завдання [5, с. 125].

Значну увагу представники поліції приділяють профілактичній роботі з дітьми дошкільних та середніх закладів освіти. За кожною дошкільною установою та школою закріплюється відповідальний інспектор, який спілкується та працює з дітьми і також, по можливості регулярно, приймає участь в шкільних заходах. В Україні таку функцію виконують дільничні офіцери поліції та шкільні офіцери поліції [2, с. 16].

Начальна профілактика правопорушень поліція Німеччини розпочинається з дітьми 3-6 річного віку. В Німеччині існують поліцейські лялькові театри: поліції Нюрберга (Polizei puppenbühne Nürnberg) [6], поліції Мюнхена (Weiden.d. OPf). Ляльковий театр поліції Нюрберга пропонує три вистави для трьох вікових груп: «Пінг та загублений м'яч»- вистава присвячена темі профілактики правопорушень на дорозі та ставлення до незнайомих; «Гунда и Герч» інформує дітей з питань профілактики крадіжок та дорожнього руху, а «Руді на невірному шляху» – містить інформацію з питань насильства та вандалізму, правил користування громадським транспортом [7].

Поліції співпрацює з телеканалом SAT.1 з питань профілактики правопорушень, на якому пропонується безкоштовний рекламний розділ з питань безпеки в Інтернеті та захисту дітей і молоді. На цьому телеканалі користувачі отримують інформацію щодо залякування і захисту конфіденційності в Інтернеті [8].

Учбові портали є ще одним кроком профілактики правопорушень, так, на сайті Lehrer-Online розташовано звичайні навчальні матеріали з різних навчальних дисциплін, але є й розділ міждисциплінарного навчання, який присвячений темам насильства в школі, класі, його видам, кіберзалякуванню та профілактиці таких дій [9].

Аналізуючи викладене, хотілося б підкреслити, що вивчення досвіду Німеччини, в галузі профілактики правопорушень, дасть можливість використовувати його позитивні аспекти, запровадити сучасні принципи, підходи та стандарти в діяльності уповноважених на те органів та установ в Україні.

Література

1. Говорова Г. В., Избаш К. С. Превентивні поліцейські заходи. Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (м. Одеса, 23 жовтня 2019 р.) Одеса, 2019. С 122-125.
2. Медведенко С. В. Досвід Німеччини щодо залучання громадськості до правоохоронної діяльності. Стан та перспективи розвитку адміністративного права України: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет конференції (м. Одеса, 23 жовтня 2019 р.) Одеса, 2019. С 15-17.
3. Deutsches Forum für Kriminalprävention. URL: <https://www.kriminalpraevention.de/publikationen-853.html>
4. Jugendschutz. URL: <http://www.jugendschutz.net/>

5. Волошина О. В. Зарубіжний досвід ефективної комунікації в діяльності поліцейських. *Ūridičnapsihologiã*. 2018. № 2 (23). С. 123-135.
6. Die Bayerische Polizei. Polizei puppenbühne Weiden. d.OPf. URL: <https://www.polizei.bayern.de/schuetzenvorbeugen/verkehr/puppenbuehne/index.html/119549>
7. Die Bayerische Polizei. Polizei puppenbühne Nürnberg. URL: <https://www.polizei.bayern.de/schuetzenvorbeugen/verkehr/puppenbuehne/index.html/132652>
8. ProSiebenSat.1 Digital. URL: <https://www.sat1.de/ratgeber/sicherheit-im-internet/wie-deaktiviert-man-google-analytics>
9. Lehrer-Online. URL: <https://www.lehrer-online.de/fokusthemen/dossier/do/gewalt-in-der-schule/>

Карначова М. О.,
слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ЗГІДНО ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Захист прав дитини є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави тому міжнародні і діючі нормативно-правові акти направлені на захист та дотримання інтересів дитини. Не дивлячись на це міжнародне та українське законодавство захищає дитину, але не звільняє її від відповідальності за порушення закону, а зобов'язує державні органи та відповідних посадових осіб ставитись до дитини більш уважно, індивідуально, не порушуючи її прав.

Так Закон України «Про охорону дитинства» зазначає поняття «забезпечення найкращих інтересів дитини» і означає дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити [2].

Відповідальність неповнолітніх це регламентована адміністративно-правовими нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів на діяння неповнолітніх осіб, що проявилися в порушенні ними, встановлених законом заборон або невиконанні, покладених на них обов'язків, що виражається в застосуванні до винних осіб заходів впливу у вигляді позбавлення особистого або майнового характеру, визначення є досить зрозумілим і чітким.

Адміністративне законодавство передбачає, що адміністративне стягнення є мірою відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами [1].

Хоча одна із особливостей адміністративної відповідальності дітей, передбачена адміністративним законодавством, що вчинення правопорушення неповнолітнім є пом'якшуюча обставина, в зв'язку з тим, що неповнолітні загалом не мають стійкої психіки, достатнього життєвого досвіду, не завжди усвідомлюють шкоду від заподіяного, легко піддаються впливу інших осіб, особливо старших за віком, що часто стають організаторами або підбурювачами правопорушень; враховується також, що неповнолітні легко піддаються виховному впливу і можуть виправитись без застосування до них жорстких заходів адміністративного стягнення. Хоча в багатьох країнах світу, адміністративна відповідальність настає не з 16 років, а набагато раніше, дивлячись на наші реалії, на те що сьогодні діти стали більш розвинуті і в розумовому плані і в психологічному, на мою думку вік з якого настає адміністративна відповідальність потрібно зменшити до 14 років.

Адміністративна відповідальність неповнолітніх настає з 16 років, а у разі вчинення підлітками адміністративних правопорушень до вказаного віку до відповідальності згідно чинного законодавства притягаються їх батьки. Згідно зі ст. 12 КУпАП вік, по досягненні якого виникає можливість притягнення до адміністративної відповідальності, визначений шістнадцятьма роками, хоча повне повноліття відповідно до цивільного законодавства України настає з 18 років (ст. 11 ЦК України) [1].

Також потрібно підкреслити як заходи впливу, які передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення застосовуються, щодо неповнолітніх у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років, це по-перше зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; по-друге це попередження; по-третє догана або сувора догана; по-четверте передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Незважаючи на те, що неповнолітні особи можуть вчиняти адміністративні проступки різного ступеня суспільної шкідливості, законодавець, керуючись гуманними міркуваннями, вважає за необхідне застосувати до них не заходи адміністративної відповідальності, а заходи впливу, тому зобов'язання

привселюдно чи в іншій формі попросити вибачення в потерпілого, застосовується у тих випадках, коли неповнолітній усвідомив неправомірність своєї поведінки, суспільну шкідливість вчиненого діяння і розкався у ньому. Публічність вибачення полягає в тому, що винуватий робить це у присутності інших осіб, а не лише у присутності потерпілих.

Але є деякі особливості згідно чинного законодавства, так не допускається передача неповнолітнього під нагляд батьків, які позбавлені батьківських прав, а також батькам чи іншим особам, які за своїм рівнем культури та характером поведінки нездатні позитивно впливати на неповнолітнього правопорушника (наприклад, особи, які зловживають алкогольними напоями та наркотичними речовинами, ведуть аморальний спосіб життя). Не можуть бути передані під нагляд батьків також неповнолітні, якщо батьки перебувають у місцях позбавлення волі або ж тривалий час перебувають поза місцем свого постійного проживання (у тривалому відрядженні, на роботі, яка має роз'їзний характер тощо). Передача під нагляд трудовому колективу можлива лише за умови, що неповнолітній є членом такого колективу і суд вважає, що такий колектив здатний здійснити перевиховання неповнолітнього та здійснювати постійний контроль за його поведінкою. Такі ж вимоги висувуються і до педагогічного колективу, в якому навчається неповнолітній. Згода педагогічного колективу не вимагається, якщо неповнолітній перебуває на повному утриманні держави та проживає й навчається у спеціалізованих закладах (будинках дитини, будинках-інтернатах тощо). Передача неповнолітнього правопорушника під нагляд окремих громадян може здійснюватися лише за їх проханням, але також за умови, що вони зможуть здійснювати належний виховний вплив на неповнолітнього та забезпечувати контроль за його поведінкою.

Названі заходи не є адміністративними стягненнями, вони суттєво відрізняються від них за суворістю, хоча й застосовуються уповноваженим юрисдикційним органом у примусовому порядку незалежно від бажання неповнолітнього та носять виховний характер.

Догана або сувора догана являють собою заходи морально-психологічного впливу, що застосовуються до неповнолітніх правопорушників у випадку систематичного невиконання ними встановлених правил поведінки та вчиненні правопорушень. Догана і сувора догана також проголошуються від імені держави і супроводжуються строгим осудом неповнолітнього правопорушника та вчиненого ним діяння. Факт застосування догани чи суворой догани фіксується в особовій справі неповнолітнього правопорушника за місце роботи або навчання.

Передача неповнолітнього під нагляд батьків, чи особам, їх що заміняють, або під нагляд педагогічному чи трудовому колективу з їхньої згоди, а також окремим громадянам на їхнє прохання. Цей вид адміністративного стягнення полягає в тому, що на означених осіб органом адміністративної юрисдикції покладаються обов'язки посилити виховний вплив на неповнолітнього правопорушника, здійснювати культурно-виховні заходи, ввести роз'яснювальну роботу, систематично контролювати поведінку неповнолітнього та інше.

Ще потрібно відмітити специфічні особливості адміністративна відповідальність неповнолітніх, такі як ознака адміністративної відповідальності неповнолітніх є можливість її перекладення «трансмисії» на інших осіб, коли неповнолітні вчинили адміністративне правопорушення або скоїли злочин, але в силу своїх вікових особливостей не можуть бути притягнуті до відповідальності, або ж, якщо неповнолітні своїми протиправними діями заподіяли матеріальну шкоду, але не мають самостійного джерела прибутку, то за їхні вчинки несуть відповідальність батьки, або особи які їх заміняють. Наступною ознакою є встановлення додаткових гарантій для неповнолітніх при притягненні їх до відповідальності (присутність при проведенні певних процесуальних дій батьків неповнолітніх або осіб, які їх заміняють чи захисника неповнолітнього). Також застосування обмеженого кола адміністративних стягнень. Навіть в тих випадках, коли неповнолітні правопорушники притягаються до адміністративної відповідальності на загальних підставах, до них не можуть застосовуватись деякі адміністративні стягнення: такі, наприклад, як адміністративний арешт.

Підсумуємо вищевикладене що на сьогодні чинне законодавство України передбачає деякі особливості притягнення до юридичної відповідальності дітей, а що стосується виключно адміністративної відповідальності, то це неповнолітні яким виповнилося 16 років. Хоча орієнтуючись на досвід багатьох країн світу в яких адміністративна відповідальність настає не з 16 років, а набагато раніше і дійсно дивлячись на наші реалії, на те що сьогодні діти стали більш розвинуті і в розумовому і в психологічному плані, на мою думку вік з якого повинна наступати адміністративна відповідальність потрібно зменшити до 14 років.

Література

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 07.12.1984 №8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984 року. №51. Ст.1122.
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 року №2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №30. Ст. 142.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СЕКРЕТНОЇ СЛУЖБИ США ТА УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЇ ОХОРОНИ УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Необхідність зміцнення національної безпеки та відновлення територіальної цілісності України з урахуванням набрання чинності закону України № 2680-VIII від 7 лютого 2019 року «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» [1] актуалізує питання вивчення та аналізу досвіду держав-членів НАТО щодо його запровадження задля удосконалення діяльності правоохоронних органів України. Зокрема, це безпосередньо стосується адміністративно-правового статусу правоохоронних органів спеціального призначення у державах з різними правовими системами, що створить передумови для розроблення теоретичних висновків і практичних рекомендацій з питань вдосконалення сектору безпеки і оборони нашої держави [2, с. 91].

Відтак спробуємо проаналізувати окремі адміністративно-правові аспекти діяльності Секретної служби США (англ. United States Secret Service (USSS)) – федерального правоохоронного органу провідної держави-члена Північноатлантичного альянсу та Управління державної охорони України (далі – УДО України) як правоохоронного органу спеціального призначення.

Так, на Секретну службу США покладається виконання двох головних завдань, які, хоча і докорінно відрізняються одне від одного, проте об'єднані фундаментальним принципом захисту державних інтересів. З одного боку, у своїй більш публічній, помітній ролі служба забезпечує захист президента США, віце-президента США, їх близьких родичів, інших високопоставлених посадовців, колишніх президентів і членів їх родини, кандидатів у президенти і віце-президенти, представників іноземних держав під час їхніх візитів. З іншого боку – місією Секретної служби США є також захист цінних паперів, включаючи федеральну валюту та інші документи від підробки тощо [3, с. 56].

З огляду на вищезазначене виникає очевидне питання: яким чином два настільки різні завдання могли бути об'єднані у повноваженнях одного відомства? Відповідь криється у історичних передумовах створення такої служби: у 1865 р. відповідно до розпорядження президента Авраама Лінкольна створюється Секретна служба США для протидії фальшивомонетникам, кількість яких значно зросла за час Громадянської війни. А до початку XX ст. після кількох замахів на президентів США конгресом було прийнято рішення про надання зазначеній службі, яка на той момент була єдиною федеральною спецслужбою держави, ще одного завдання – охорони президента США.

В 1998 р. згідно з указом президента США В. Клінтона, Секретна служба США стає федеральним агентством, відповідальним також за безпеку під час проведення масових національних заходів, що вимагають прийняття особливих гарантій безпеки [4].

Додатковими функціями секретної служби є також розслідування різних видів фінансових махінацій (підробка кредитних карток, грошових еквівалентів тощо), фальсифікації державних документів, крадіжок особистих даних, а також – сприяння іншим правоохоронним органам США в розслідуванні злочинів, насамперед, антидержавної та антитерористичної спрямованості.

Варто зауважити, що в останні роки обсяг службових обов'язків Секретної служби США значно розширився завдяки включення до його переліку також додаткової функції протидії кіберзлочинності (близько 15 підрозділів по всій території США утворюють систему боротьби з кіберзлочинністю) [5, с. 649–650].

Головним завданням УДО України, на відміну від Секретної служби США, є державна охорона органів державної влади України та посадових осіб, що являє собою систему організаційно-правових, режимних, оперативно-розшукових, інженерно-технічних та інших заходів, які здійснюються з метою забезпечення нормального функціонування органів державної влади України тощо. На УДО України також покладаються такі завдання, як: забезпечення безпеки посадових осіб, визначених Законом України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», за місцем їх перебування як на території України, так і за її межами; забезпечення безпеки членів сімей посадових осіб, визначених законодавством, які проживають разом з ними або супроводжують їх; запобігання протиправним посяганням (їх виявлення та припинення) на посадових осіб і членів їхніх сімей та об'єкти, щодо яких здійснюється державна охорона; охорони об'єктів, визначених вищезгаданим Законом; забезпечення безпечної експлуатації транспортних засобів, призначених для перевезення відповідних посадових осіб; участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом тощо [6, ст. 1, 12]. Окреслене цілком та повністю визначає функціональне призначення УДО України та специфіку його діяльності як правоохоронного органу спеціального призначення.

Щодо з'ясування питання підпорядкування, то Секретна служба США до 2003 р. підпорядковувалася Міністерству фінансів США, а з 2003 р. є структурним підрозділом Міністерства національної безпеки

США, що підвищило його правовий статус та ефективність діяльності. У той час як УДО України підпорядковується Президентові України та підконтрольне Верховній Раді України, що усуває зайві ланки підпорядкованості зазначеного органу [6, ст. 11].

Секретна служба США запобігає злочинності в глобальному вимірі через свої регіональні підрозділи (польові відділення), розташовані в США, Канаді, Мексиці, Південній Америці, Європі, Африці та Азії. При цьому відомство організовує взаємодію зі службами, правоохоронними органами, приватним сектором, а також іншими суб'єктами на федеральному рівні, рівні штату, локальному (місцевому) рівні. Зазначені органи є партнерами Секретної служби США та формують невід'ємну частину колективних слідчих та захисних дій відомства [4].

УДО України відповідно до положень Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» взаємодіє з Національною поліцією, Державною прикордонною службою України, Службою безпеки України, іншими органами державної влади, підприємствами, установами, організаціями та їх посадовими особами. Окрім зазначеного, для здійснення покладених на цей правоохоронний орган завдань, УДО України може взаємодіяти з органами безпеки іноземних держав (в тому числі і Секретною службою США) відповідно до міжнародних договорів України [6, ст. 10, 14].

Таким чином, порівняльна характеристика правоохоронних органів спеціального призначення США та України, які забезпечують безпеку посадових осіб держав, дає можливість зробити такі висновки:

Секретна служба США (яка структурно входить до Міністерства національної безпеки США) та УДО України є важливими суб'єктами забезпечення національної безпеки своїх держав. При цьому в Україні на законодавчому рівні статтею 12 Закону України «Про національну безпеку України» закріплено положення про те, що УДО України є складовою сектору безпеки і оборони держави [7, ст. 12];

перелік завдань УДО України, в порівнянні з Секретною службою США, вужче, але, водночас, розкриває сутність та інституційне призначення правоохоронного органу, яким є державна охорона органів державної влади України та їх посадових осіб. В той час як специфічні завдання Секретної служби США (наприклад, захист цінних паперів, включаючи федеральну валюту та інші документи від підробки тощо) обумовлені історично, мають пряме відношення до фінансової безпеки та опосередковане до безпеки вищих посадових осіб держави;

в умовах сьогодення взаємодія УДО України з правоохоронними органами та іншими суб'єктами забезпечення національної безпеки, як і у сфері діяльності Секретної служби США, є вкрай необхідною та важливою умовою колективної протидії загрозам національній безпеці нашої держави, особливо з урахуванням військового протистояння на сході України, викликаного агресивною зовнішньою політикою Росії та застосуванням нею технологій гібридної війни.

Література

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. *Голос України*. 2019. № 34.
2. Хамула П. І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади: дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.01. Харків, 2015. 235 с.
3. Encyclopedia of Espionage, Intelligence, and Security / K. Lee Lerner and Brenda Wilmoth Lerner, editors : in 3 volumes. Printed in the USA : Gale, vol. 3 : R–Z. 2004. 432 p.
4. History. URL : <https://www.secretservice.gov/about/history/> (дата звернення – 1.03.2019 р.).
5. Encyclopedia of United States national security / Richard J. Samuels, general editor. 2 vol. set (vol. I: A–M, vol. II: N–Z). 1st Edition. Massachusetts Institute of Technology. Printed in the USA : SAGE Publications, Inc. 2006. 1008 p.
6. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 4 березня 1998 року № 160/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 236.
7. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2018. № 31. Ст. 241.

Крижановська О. В.,

к.ю.н., доцент, викладач кафедри адміністративної діяльності поліції ОДУВС

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА СУСПІЛЬСТВА

Багаторічний національний та зарубіжний досвід доводить, що найбільш ефективні системи обмеження та протидії злочинності функціонують там, де складаються тісні і значною мірою неформалізовані зв'язки між суб'єктами запобігання злочинності.

Поліцейські структури займають важливе місце в цій системі суб'єктів, адже, вони найчастіше безпосередньо взаємодіють з населенням, і не тільки приймають активну участь у протидії злочинності, а й, уособлюючи та представляючи для населення владу, в значній мірі впливають на формування внутрішнього іміджу держави, ступеня довіри у населення до державної влади в цілому. Участь населення у взаємодії з поліцією є одним із основних напрямів та принципів діяльності Національної поліції України. Побудова довірливих відносин між населенням та поліцією є запорукою безпечного середовища в суспільстві та ефективності їх діяльності.

Нині взаємодію поліції та суспільства будують на новій концепції, яка носить назву «communitypolicing» [1]. Вона має не тільки позитивні сторони, але й безліч негативних.

Відповідно до ст. 11 п. 1. Закону України «Про Національну поліцію», діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [2]

Так склалося історично, що у нашому суспільстві мають місце негативні стереотипи щодо поліцейських. Це пов'язано як з наявністю корумпованості в структурі органів, так і з певною негативною пропагандою з боку засобів масової інформації.

На сьогодні є проблеми як в організаційному аспекті, так і в правовому, які виступають негативними чинниками та не дають в повній мірі реалізовувати ефективну взаємодію між громадою та поліцією.

До організаційних аспектів можна віднести неналежне інформування населення щодо спільної участі в охороні громадського порядку, відсутність соціальних роликів щодо такої взаємодії. Також одним із чинників, що негативно впливає на взаємодію та рівень довіри населення до поліції є формування сучасного менталітету в країні.

Позитивній взаємодії також заважає сучасна молодь, яка через свою невихованість, необізнаність, низький рівень правової культури вчиняє незаконні дії щодо працівників поліції та поширює неправдиву інформацію щодо поліцейських. Тому, виховання молоді в дусі поваги до прав особи, взаємодії та довіри до представників органів поліції, здійснення просвітницької правової діяльності серед громади надасть змогу подолати визначені перешкоди.

У тому числі проблемним аспектом є й те, що зі сторони працівників поліції також здійснюються негативні дії, що знижують рівень довіри та «відбивають» бажання у громадськості співпрацювати з поліцією. Значна кількість працівників, називаючи себе «Законом», часто перевищують свої службові обов'язки.

На нашу думку, визнання пріоритетності принципу верховенства права, прагнення до захисту фундаментальних цінностей, компетентність, професіоналізм, почуття відповідальності та високі морально-вольові якості працівника поліції, поведінка поліцейського дозволять підвищити «імідж» поліції серед суспільства та збільшити бажання до співпраці з поліцією.

Працівники ОБСЕ відзначають, що поліція повинна бути доступною для населення, бути відомою громадянам на підвідомчій території, відкликатися на потреби населення, прислухатися до проблем, залучати та мобілізувати громадян, звітувати про свої дії і досягнуті результати. Досвід діяльності поліції доводить, що найбільшій ефективності вона може набути тільки при розвинутій підтримці суспільства, що, в свою чергу, неможливо без високого рівня довіри [3]. Крім того, негативний вплив на взаємодію поліції має неефективна законодавча база та відсутність допоміжних організацій, які могли б частково виправити стан незадоволення суспільства роботою поліції, але це потребує значних фінансових витрат.

Отже, можна зробити висновки, що нині існує проблема у взаємодії поліції та суспільства. Тож потрібно вести активну діяльність щодо утвердження в суспільній свідомості принципу соціального партнерства громадянського суспільства і правоохоронних органів як умови створення та підтримки безпечного і комфортного соціального середовища.

Література

1. Голуб М. В. Communitypolicing: сутність та складові елементи. Право і безпека : науковий журнал. 2012. № 1. С. 62-67.
2. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58019>
3. Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе. Наилучшая практика построения партнерства между полицией и обществом. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://polis.osce.org>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ПІД ЧАС МИРНИХ ЗІБРАНЬ

Невід'ємною частиною реформування системи національного публічного права є створення більш ефективних механізмів, спрямованих на адміністративно-правове забезпечення публічної безпеки та порядку. Дослідження цієї проблеми набуває особливого значення й актуальності в умовах реформування правоохоронної системи України та приведення її у відповідність до міжнародних стандартів.

Відповідно до ч.2 ст.3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. В свою чергу, як головний її обов'язок, положення статті визначають діяльність держави щодо утвердження та забезпечення прав та свобод людини.

Конституційне прагнення розвивати і зміцнювати демократичну державу неможливо реалізувати без утвердження в суспільній свідомості і соціальній практиці невідчужуваних прав і свобод людини, нормативного закріплення їх гарантії. Держава зобов'язана проявляти активність у забезпеченні прав людини, у створенні матеріальних, організаційних, соціальних, політичних та інших умов для найповнішого використання людиною своїх прав і свобод. Сьогодні захист прав громадян розуміється як одна з невідмінних ознак сучасної держави, забезпечення реальності прав і свобод людини та громадянина виступає своєрідним індикатором її сталості та зрілості.

Сучасний стан захисту прав громадян, їх реальність, забезпеченість достатніми й адекватними правовими засобами, гарантованість з боку держави є своєрідним вимірювачем зрілості України, що свідчить про необхідність становлення державно-правових поглядів у напрямку визнання людини, її прав, свобод і законних інтересів найвищою соціальною цінністю, орієнтиром в діяльності держави й усіх суспільних інститутів взагалі та правоохоронних органів зокрема.

Свобода мирних зібрань є одним з основних прав людини і вважається наріжним каменем демократичного суспільства. Право на свободу мирних зібрань передбачене положеннями всіх основних міжнародних інструментів з прав людини, серед яких: Стаття 20 Загальної декларації прав людини (1948 р.); Стаття 21 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966 р.); Стаття 11 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.); Стаття 15 Конвенції ООН про права дитини (1989).

Головна відповідальність за захист права на свободу зібрань і сприяння реалізації цього права покладається на поліцію, яка є основним органом, що відповідає за підтримку громадського порядку. Ця відповідальність включає в себе захист мирних зібрань, які можуть провокувати або ображати, а також зібрань, які можуть певною мірою заважати повсякденній діяльності інших осіб і, таким чином, зачіпати людей, які не є учасниками зібрань. У випадках, коли мирний протест створює перешкоди правам і свободам інших осіб, поліція часто відповідає за баланс між дотриманням прав інших осіб та реалізацією права на свободу зібрань[5].

Свобода мирних зібрань може обмежуватися виключно законом, проте жоден закон не встановлює інших обмежень свободи мирних зібрань. Підставами для такого обмеження Конституція визначає лише "інтереси національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей"[2]. Тому рішення органів місцевого самоврядування чи інші правові акти не можуть слугувати підставою для обмеження цієї свободи. Існування таких місцевих нормативних актів суперечить ст. 39 Конституції й вони можуть бути скасовані в порядку адміністративного судочинства.

Законом, що визначає процедуру обмеження права на свободу мирних зібрань в Україні, є Кодекс адміністративного судочинства. Установлення заборони на проведення мирних зібрань у певних місцях, так само як і дозвіл на проведення зібрань у відведених місцях суперечить ст. 39 Конституції й може бути скасовано в порядку адміністративного судочинства.

Треба враховувати, що належне адміністративно-правове гарантування прав і свобод громадян передбачає: визначення у законодавстві персоніфікованих представників державної влади, відповідальних за забезпечення умов для реалізації прав і свобод; закріплення конкретних обов'язків органів і посадових осіб публічної адміністрації, які б відповідали правам і свободам громадян; встановлення конкретних адміністративних процедур, які вичерпно визначають порядок виконання відповідними суб'єктами управління своїх обов'язків у відносинах з громадянами; посилення відповідальності органів і посадових осіб за невиконання ними своїх обов'язків, що призвело до порушення прав громадян[4].

Відповідно до ст. 2 Закону завданнями поліції є: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидія злочинності; 4)

надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [6].

Основним суб'єктом охорони публічного порядку є Національна поліція України. Саме на неї покладається завдання стосовно реалізації державної політики у сфері захисту прав і свобод громадян, інтересів суспільства й держави від протиправних посягань, організації й координації діяльності правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинністю та охорони публічного порядку.

Між тим поліція – не єдиний орган, що відповідає за забезпечення публічного порядку. Реалізація цього завдання лежить у площині спільного відання держави та її органів, а також органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань і громадян.

Характеризуючи систему суб'єктів забезпечення права на свободу мирних зібрань, передусім варто звернути увагу на те, що суб'єктами, які визначають засади внутрішньої політики держави і стратегію державного управління у сфері внутрішньої безпеки, зокрема публічної безпеки та порядку Президент України; Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; Рада національної безпеки і оборони України тощо. До спеціальних суб'єктів забезпечення публічного порядку можна зарахувати органи виконавчої влади й правоохоронні органи, діяльність яких безпосередньо спрямована на здійснення заходів щодо забезпечення захисту об'єктів публічної безпеки та порядку. До них належать Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України тощо.

На окрему увагу заслуговують Керівні принципи зі свободи мирних зібрань, розроблені Організацією з безпеки та співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ). У Керівних принципах виділяються сім основних принципів у сфері організації та проведення мирних зібрань, зокрема: презумпція на користь проведення зібрання; позитивне зобов'язання держави щодо сприяння мирним зібранням та їх захисту; законність; пропорційність; належна адміністрація; відповідальність адміністративних органів. Зазначені принципи становлять собою обов'язкові правила поведінки для будь-яких адміністративних та судових органів, які у процесі свого функціонування вирішують питання щодо реалізації приватними особами названого права. Інакше кажучи, вони (принципи) не потребують додаткового закріплення на рівні національних правових актів [3, С. 34].

Долинний А.В., пропонує до принципів забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів віднести наступні: 1) універсальні принципи забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів: – верховенства права; – законності; – пріоритету та дотримання прав і свобод людини та громадянина; – відкритості, прозорості та гласності; – контролю; – відповідальності та інші; 2) спеціальні принципи забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів: – політичної нейтральності; – чіткого розмежування повноважень та взаємодії органів державної влади у забезпеченні публічної безпеки; – взаємодії з громадськістю на засадах партнерства; – пріоритету превентивних заходів і мирних (договірних) засобів у розв'язанні конфліктів; – своєчасності та адекватності заходів захисту публічних інтересів реальним і потенційним загрозам; – вибору конкретних засобів і шляхів забезпечення публічної безпеки на підставі необхідності своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз публічним інтересам; – запобігання проявам насильства та неналежній поведінці з боку учасників масових заходів, антисоціальним та расистським проявам; – формування доброзичливих відносин між всіма суб'єктами правовідносин у сфері підготовки та проведення масових заходів; – взаємної поваги та пошуку компромісних рішень, тощо[1].

Законодавством України встановлено відповідальність за порушення права на мирні зібрання. Стаття 185-1 Кодексу «Про адміністративні правопорушення» встановлює адміністративну відповідальність за порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій. Адміністративна відповідальність передбачена також і для посадових осіб. Зокрема стаття 185-2 Кодексу «Про адміністративні правопорушення» передбачає, що надання посадовими особами для проведення з порушенням встановленого порядку зборів, мітингів, вуличних походів або демонстрацій приміщень, транспорту, технічних засобів або створення інших умов для організації і проведення зазначених заходів тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Кримінальна відповідальність встановлена у випадку, якщо мирне зібрання втратило свій мирний характер і переросло у масові заворушення. Так, стаття 294 Кримінального кодексу України передбачає, що організація масових заворушень, що супроводжувалися насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, які використовувалися як зброя, а також активна участь у масових заворушеннях караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років. Кримінальна відповідальність встановлена також у випадку заклику до вчинення дій, що загрожують громадському порядку. Так, відповідно до статті 295 Кримінального кодексу, передбачена відповідальність за публічні заклики до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи

споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку, а також розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів такого змісту. Особи, винні у блокуванні транспортних комунікацій, яке порушило нормальну роботу транспорту або створювало небезпеку для життя людей, а також захопленні вокзалу, аеродрому, порту, станції або іншого транспортного підприємства, несуть кримінальну відповідальність відповідно до статті 279 Кримінального кодексу[7, с.21].

На нашу думку, останнім часом, акцент порушень права на свободу мирних зібрань змістився з судових органів до органів правопорядку. Останнім часом поширені ситуації, коли органи правопорядку перешкоджають проводити мирні зібрання без будь-якої санкції суду. Найчастіше проблеми в організаторів мирних зібрань виникають при встановленні сценічних конструкцій або наметів. Наразі в законодавстві немає жодних заборон щодо використання учасниками мирних зібрань наметів чи інших тимчасових конструкцій, однак органи влади тлумачать їхнього встановлення як порушення правил благоустрою. У контексті зловживань з боку органів правопорядку проблемою є обмежені можливості для ідентифікації конкретних співробітників органів правопорядку, які порушують права учасників мирних зібрань. Органами, які забезпечують громадський (публічний) порядок під час мирних зібрань, є поліція та Національна гвардія. Однак закон не вимагає від них використовувати будь-які індивідуальні засоби ідентифікації крім нагрудних знаків.

Література

1. Долинний А.В. Адміністративно-правове забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів [Текст]: дисертація ... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / А.В. Долинний; наук. керівник О.М. Музичук. К. : Відкритий міжн. ун-т розвитку людини "Україна", 2017. 198 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст.39
3. Мельник Р.С. Право на свободу мирних зібрань: теорія і практика. К., 2015. 168 с.
4. Олефіренко Є. Адміністративно-правові гарантії реалізації та захисту прав і свобод громадян: співвідношення понять / Є. Олефіренко // Підприємство, господарство і право. 2005. № 3. С.40-43.
5. Права людини і забезпечення правопорядку під час публічних зібрань Керівництво. <https://www.osce.org/uk/odihr/375751?download=true>
6. Про Національну поліцію: Закон України. К. : Паливода А. В., 2015. 104 с.
7. Свобода мирних зібрань// А. Глушенко/ Вісник ДУІАН. Серія «Юридичні науки». 2015. № 1 (6)- С. 19-24. С. 21

Масло Я. В.,

слухач магістратури «ПД» ОДУВС

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕТОДИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА

Під адміністративно-правовим методом розуміється сукупність прийомів впливу, що містяться в адміністративно-правових нормах за допомогою яких встановлюється юридично-владне становище сторін у правовідносинах [1]. Сказане дозволяє зосередити увагу на основних методах адміністративного права – переконанні та примусі.

Адміністративний примус – це застосування у передбачених законом формах і порядку уповноваженими на те органами або їх осадовими особами до окремих суб'єктів права примусових заходів морального, матеріального чи фізичного впливу з метою забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, попередження та припинення правопорушень, а також покарання та виховання правопорушників [2].

Насамперед метою застосування адміністративно-запобіжних заходів є відвернення або зменшення шкідливих наслідків, які можуть настати внаслідок надзвичайних обставин та/або інших причин, не пов'язаних з вчиненням правопорушення. Завдяки цьому відмежування адміністративно-запобіжних заходів від інших заходів адміністративного примусу, на нашу думку, може відображатися через такі елементи: а) відсутність зв'язку з неправомірною поведінкою учасника; б) вище зазначена мета застосування таких заходів.

Таким ознакам відповідають такі примусові заходи:

НКЦПФР має право звертатися до суду з позовом (заявою) про припинення акціонерного товариства внаслідок:

– допущення при його створенні порушень, які неможливо усунути;
–неподання товариством НКЦПФР протягом двох років поспіль інформації, передбаченої законом (пункт 31-1 ст. 8 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів» [3]);

Відповідно до ч. 10 ст. 17 та ч. 3 ст. 23 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» торговці цінними паперами та фондові біржі зобов'язані подавати до загальнодоступної інформаційної бази даних НКЦПФР про ринок цінних паперів для подальшого розміщення такої інформації про всі вчинені за їхньої участі правочини щодо емісійних цінних паперів: – найменування емітента цінних паперів та його ідентифікаційний код згідно з ЄДРПОУ;

- вид, тип, клас, форму існування та форму випуску цінних паперів;
- міжнародний ідентифікаційний номер цінних паперів;
- кількість цінних паперів за кожним правочином;
- ціну цінних паперів;
- дату вчинення правочину;
- інші відомості, визначені НКЦПФР.

До зазначеної інформації не включаються відомості про сторони правочинів. Порядок та строки подання торговцем цінними паперами зазначеної інформації, а також порядок її подальшого розміщення встановлюються НКЦПФР.

Відповідно до ч. 5 ст. 27 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» юридична особа, яка має істотну участь у професійному учаснику фондового ринку, зобов'язана повідомляти НКЦПФР про всі зміни структури її власності, а також подавати інформацію про ділову репутацію новопризначених керівників у місячний строк із дня настання відповідних змін в установленому НКЦПФР порядку. Фізична особа, яка має істотну участь у професійному учаснику фондового ринку, зобов'язана повідомляти НКЦПФР про всі зміни у відомостях про своїх асоційованих осіб, а також подавати інформацію про свою ділову репутацію в порядку та у строк, які установлені НКЦПФР.

Адміністративно-запобіжні заходи мають превентивний характер, тобто запобігають вчиненню нових правопорушень. Заходи адміністративного припинення застосовуються, зокрема, НКЦПФР і спрямовані на: припинення порушень правових норм (об'єктивно протиправних діянь); створення умов для подальшого притягнення винних до відповідальності; усунення шкідливих наслідків правопорушення; запобігання вчиненню нових правопорушень; відновлення попереднього, правомірного стану.

Адміністративно-забезпечувальні заходи дозволяють забезпечити:

- виконання рішення про накладання стягнення на правопорушника;
- провадження справ про правопорушення як в самому суб'єкті господарювання, так і на всьому ринку цінних паперів;
- формування доказової бази для притягнення порушників до відповідальності.

Таким ознакам відповідають такі примусові заходи НКЦПФР, наприклад НКЦПФР може зупинити дію ліцензії професійного учасника фондового ринку на підставі рішення «Про затвердження Порядку зупинення дії та анулювання ліцензії на окремі види професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів)» [4].

Відповідно до пункту 30 ст. 8 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», у зв'язку із виявленням НКЦПФР порушенням для захисту інтересів держави та інвесторів у цінні папери зупиняти на підставі рішення НКЦПФР внесення змін до системи реєстру власників іменних цінних паперів або до системи депозитарного обліку щодо цінних паперів певного емітента або певного власника на строк до усунення порушень, що стали підставою для прийняття такого рішення.

Адміністративне законодавство України передбачає санкції за порушення встановлених правил у сфері забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання. Вони передбачають такі заходи відповідальності:

- накладання стягнень на юридичних осіб за порушення нормативно-правових положень;
- застосування заходів адміністративного впливу по відношенню до юридичних осіб за порушення нормативно-правових положень.

Суб'єктами скоєння адміністративного правопорушення в сфері забезпечення інформаційної безпеки корпорацій можуть бути: акціонери, посадові особи органів акціонерного товариства, засновники, учасники корпорацій тощо.

Наступний вид застосування заходів адміністративного примусу у сфері забезпечення інформаційної безпеки корпорацій полягає у складанні протоколу про адміністративне правопорушення як заходу адміністративного стягнення та притягнення правопорушників, як винних осіб до адміністративної відповідальності відповідно до КУпАП. Відповідальність за порушення у сфері інформаційного забезпечення корпорацій в Україні передбачено в ст. 163-5, 163-9, 163-10, 163-11, 166-4 КУпАП [5].

Література

1. Триняк В. Ю. Інформаційна безпека як соціокультурний феномен (соціально-філософський аналіз): Автореферат дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. Д., 2009. 24 с
2. Гончарук С. Т. Основи адміністративного права: навчальний посібник. К.: ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2004. 200 с.
3. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3480-IV // Відомості Верховної Ради. 2006. № 31. Ст. 268.
4. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30 жовтня 1996 року № 448/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 51. Ст. 292.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. № 51. Ст. 1123.

Мінко ІІІ. Є.,

слухач магістратури «ПД» ОДУВС

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ГРОМАДЯН НА ЗВЕРНЕННЯ ДО ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

У сучасному світі рівень правового захисту прав та свобод людини і громадянина є ключовим показником демократизму суспільства і держави. У демократичній, правовій державі кожне право особи, закріплене належним чином, забезпечується всією повнотою влади.

Особливе місце в системі засобів захисту прав, свобод та законних інтересів громадян посідає реалізація їх права на звернення. У ст. 40 Конституції України зазначено, що громадяни України мають право звертатися до органів державної влади і місцевого самоврядування та встановлено обов'язок органів влади та посадових осіб розглядати звернення й надавати обґрунтовані відповіді.

Звернення громадян до публічної адміністрації - це спосіб забезпечення законності й дисципліни у державному управлінні. Під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги.

Публічна адміністрація - це система органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації у випадку делегування ним органами виконавчої влади та місцевого самоврядування частини своїх повноважень та будь-які інші суб'єкти, які здійснюють публічно-управлінські функції, сукупність організаційних дій та заходів, які виконуються ними у певних рамках, визначених законом, з метою досягнення публічного інтересу та надійного забезпечення прав й свобод людини і громадянина.

Публічна адміністрація у своїй структурі має три рівні:

1. Вищий рівень – Кабінет Міністрів України.
2. Центральний рівень – міністерства, державні комітети, центральні органи виконавчої влади прирівняні до державних комітетів, та центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом.
3. Місцевий, або територіальний, рівень, на якому діють: - органи виконавчої влади загальної компетенції – обласні, районні державні адміністрації; - органи спеціальної – галузевої та функціональної – компетенції, які безпосередньо підпорядковані центральним органам виконавчої влади або перебувають у підпорядкуванні водночас і центральному, і місцевому органу виконавчої влади.

Стаття 40 Конституції України свідчить, що всі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.[1] Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР "Про звернення громадян" дає визначення, згідно з яким під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги.[2]

Пропозиція (зауваження) - звернення громадян, де висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства

Заява (клопотання) - звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їхніх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення

думки щодо поліпшення їхньої діяльності. Клопотання - письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

Скарга - звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб.

Право на звернення до публічної адміністрації безпосередньо пов'язане з конституційними правами та свободами [1]: на ознайомлення в органах державної влади, місцевого самоврядування, установах, організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою таємницею відповідно до чинного законодавства (ст. 32); свободою думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб (ст. 34); на управління державними справами (ст. 38); будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (ст. 55).

До рішень, дій (бездіяльності), які можуть бути оскаржені, у сфері публічного адміністрування належать такі, внаслідок яких:

- порушено права і законні інтереси чи свободи громадянина (групи громадян);
- створено перешкоди для здійснення громадянином його прав і законних інтересів чи свобод;
- незаконно покладено на громадянина які-небудь обов'язки або його незаконно притягнуто до відповідальності.

Слід також зазначити, що, крім вищеперелічених видів звернень громадян, Закон України "Про доступ до публічної інформації" виділяє ще один вид звернення - запит на інформацію.[3]

Відповідно до ст. 19 Закону, запит на інформацію - це прохання особи до розпорядника інформації надати публічну інформацію, що знаходиться у його володінні. Окрім того, особа може звернутися із відповідним запитом за інформацією незалежно від того, стосується ця інформація її особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту.

Як й інші види звернень громадян, запит на інформацію може бути індивідуальним або колективним; подаватися в усній, письмовій чи іншій формі (поштою, факсом, телефоном, електронною поштою).

Отже, право на звернення є важливим конституційно-правовим засобом захисту та однією з організаційно-правових гарантій дотримання прав і свобод громадян. Це право включає дві складові.

По-перше, звернення громадян є однією з форм участі населення в державному управлінні, у вирішенні державних і суспільних справ, можливістю активного впливу громадянина на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування.

По-друге, це спосіб відновлення порушеного права громадянина через подання до органів державної влади скарг, заяв і клопотань. У такому розумінні - це механізм виконання соціальних обов'язків публічної влади.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, тлумачення від 15.05.2014 [Електронний ресурс]: режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996 № 393/96-ВР, від 04.06.2014, підстава 1261-18 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>
3. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI, редакція від 09.06.2013 [Електронний ресурс]: [режим доступу]. - <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>

Пишна А. Г.,

к. ю. н., доцент кафедри адміністративної діяльності ОДУВС

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА МИРНІ ЗІБРАННЯ В УКРАЇНІ

Право громадян на свободу мирних зібрань в Україні гарантується та захищене державою. Реалізація права на мирні зібрання в Україні регулюється актами національного та міжнародного законодавства.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР) гарантує кожній особі, серед інших прав і свобод, право на свободу зібрань та об'єднання.

Відповідно до статті 11 Конвенції кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів.

Здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для

запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Статтею 21 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, також визнається право на мирні збори.

Згідно з положеннями вказаної статті користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які накладаються відповідно до закону і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи суспільної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб.

У статті 3 Конституції України зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Відповідно до статті 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Згідно зі статтею 19 Конституції України правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений роботи те, що не передбачено законодавством.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Статтею 39 Конституції України встановлено повідомний (не дозвільний) порядок проведення зборів, походів, мітингів і демонстрацій: «Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування».

Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку - з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. За ст. 64. Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених основним законом. У ч. 2 ст. 39 Конституції України визначено, що обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [1]. Це положення деталізується в Законі України «Про основи національної безпеки України». Згідно ст.1 вищезазначеного закону національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення тощо. Найважливішими об'єктами національної безпеки є людина і громадянин їхні конституційні права і свободи[4]. Здійснення повноважень щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян під час проведення мирних зібрань Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» покладено на органи місцевого самоврядування. Так, відповідно до підпункту третього пункту "б" частини першої ст. 38 названого закону до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належить вирішення відповідно до закону питань про проведення зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій, спортивних, видовищних та інших масових заходів, здійснення контролю за забезпеченням при їх проведенні громадського порядку [3].

Чимало інших українських законів накладають обмеження на мирні зібрання щодо місця або часу їх проведення, а також щодо кола осіб, які мають право брати в них участь. Зокрема щодо часу Закони України «Про вибори народних депутатів України», «Про місцеві вибори», «Про всеукраїнський референдум» передбачають, що проведення мирних зібрань може бути однією з форм передвиборної агітації.

Законом, що визначає процедуру обмеження права на свободу мирних зібрань в Україні, є Кодекс адміністративного судочинства. Зміни до Кодексу, які набули чинності 15 грудня 2017 року, зробили цю процедуру сприятливою для організаторів мирних зібрань. Зокрема, закон встановив обов'язок позивача (орган влади) вжити заходів для ознайомлення організаторів мирних зібрань зі змістом та додатками до позовної заяви про встановлення обмеження мирних зібрань, а також зобов'язав орган влади направити свого представника для особистої участі під час розгляду справи. Крім того, Кодекс адміністративного

судочинства України передбачає спрощену процедуру оскарження дій або бездіяльності органів влади щодо створення перешкод у реалізації права на мирні зібрання.

У Національній стратегії у сфері прав людини, затвердженій Указом Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015 [5], одним зі стратегічних напрямів визначено забезпечення свободи мирних зібрань та об'єднань, а однією з 26 системних проблем визначено відсутність якісного законодавства з питань мирних зібрань.

Ситуація, що склалась у державі, вказує на зростання кількості зібрань, метою проведення яких є висловлення певних поглядів на політичний чи економічний стан в державі, в т.ч. щодо питань, пов'язаних з виконання певних дій органами владних повноважень (прийняття судових рішень, вирішення питань ліцензування, позбавлення ліцензій тощо). З урахуванням цього об'єктивною є необхідність прийняття єдиного нормативно-правового акту, що врегулював би порядок проведення мирних зібрань в Україні.

На нашу думку, потрібно розробити за участю широкого кола представників громадськості та затвердити наказом МВС України із подальшою реєстрацією в Міністерстві юстиції України інструкцію щодо забезпечення правопорядку під час проведення мирних зібрань та масових заходів. Інструкція має враховувати рішення Європейського суду з прав людини та Керівні принципи зі свободи зібрань ОБСЄ/БДПЛ.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 39.
2. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року // Голос України від 10.12.2008 № 236.
3. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. 1997, № 24. Ст. 170.
4. Про основи національної безпеки України. Закон України від 19.06.2003 № 964-IV // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
5. Указ Президента України №501/2015.Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини// <https://www.president.gov.ua/documents/5012015-19364>

Стрельникова М. О.,

слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРМІНОВОГО ЗАБОРОННОГО ПРИПISУ СТОСОВНО КРИВДНИКА ЯК ЗАХОДУ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Останніми роками прослідковується позитивна тенденція українського законодавця щодо захисту осіб від домашнього насильства. Не можна сказати, що проблема домашнього насильства є новою для України. Але необхідно підкреслити, що лише з 2017 року, тобто з моменту прийняття закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», почалися дієві кроки боротьби з цим явищем. Законодавче підґрунтя існувало і раніше, оскільки ще в 2001 році був прийнятий закон України «Про попередження насильства в сім'ї», але він не був дієвим. Насамперед через те, що реального покарання за вчинення насильства в сім'ї не передбачалося. Навіть доповнення у 2003 році кодексу України про адміністративні правопорушення статтею 173-2, суттєво не змінило ситуацію, оскільки санкції у вигляді штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням двадцяти відсотків заробітку, взагалі не відповідали рівню суспільної небезпеки вчиненого діяння [1]. Це спричинило дуже низький рівень звернення постраждалих осіб до поліції, оскільки майже ніякого дієвого захисту вони отримати не могли. Після сплати штрафу, до речі, дуже часто і самою постраждалою особою, кривдник знову продовжував вчиняти акти насильства. І навіть у випадку, коли потерпіла особа повторно зверталася до поліції, максимальна санкція за вчинення насильства в сім'ї передбачала адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб, що знову ж таки не мало тривалого ефекту, оскільки після відбуття покарання кривдник знову продовжував вчиняти акти насильства.

Прийняття закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» надало поліцейським значно більше можливостей впливу на кривдника. Одним із спеціальних заходів, що можуть використовуватися уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України, є терміновий заборонний припис стосовно кривдника, винесення якого передбачено статтею 25 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [2]. Головна мета цього заходу – усунути загрозу

життю та здоров'ю особи, запобігти продовженню факту насильства та попередити можливі тяжкі наслідки.

Це новий для поліції захід є наслідком підписання Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, більш відомої як Стамбульської конвенції. Не дивлячись на те, що Україна на сьогоднішній день її підписала, але й досі не ратифікувала. Отже вказана конвенція не є частиною українського законодавства, втім окремі її положення знайшли своє відображення у внесених змінах до деяких нормативно-правових актів, що стосуються запобігання та протидії домашньому насильству. Однією із таких новел якраз і є терміновий заборонний припис стосовно кривдника. Стаття 52 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами прямо вказує, що сторони вживають необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб компетентним органам надавалися повноваження видавати приписи в ситуаціях безпосередньої небезпеки про те, щоб особа, що вчинила домашнє насильство, звільнила місце проживання жертви або особи, яка знаходиться в ситуації ризику, на достатній період, та заборонити правопорушнику заходити до місця проживання жертви або особи, яка знаходиться в ситуації ризику, або контактувати з жертвою або особою, яка знаходиться в ситуації ризику. Заходи, ужиті відповідно до цієї статті, надають пріоритет безпеці жертви або особи, яка знаходиться в ситуації ризику[3]. Вітчизняне законодавство повністю відповідає положенням цієї статті. Так, стаття 25 закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» встановлює, що терміновий заборонний припис виноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення. Цією ж статтею передбачено три варіанти поведінки для кривдника: 1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; 2) заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; 3) заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою [2]. З урахуванням оцінки ризиків (тобто безпосередньої загрози життю та здоров'ю особи, що постраждала) поліцейський приймає рішення, чи є підстави для винесення цього припису.

Сама ідея винесення термінового заборонного припису є досить прогресивною та потрібною реакцією на факт вчинення домашнього насильства. Адже не є поодинокими випадки, що після приїзду поліції і складання відповідного протоколу про адміністративне правопорушення, кривдник ще більше проявляє агресію, і, залишившись потім наодинці із постраждалою особою, може продовжувати вчиняти домашнє насильство. Дуже часто це є стримуючим фактором щодо звернення самих постраждалих до поліції, оскільки вони розуміють, що це може викликати ще більший гнів кривдника. Зі свого боку, поліція, як і будь-який державний орган, має право діяти виключно в рамках закону, тож до існування термінового заборонного припису, окрім притягнення до адміністративної відповідальності та постановки на профілактичний облік, реагування на факти домашнього насильства зводився в основному до «розмовою з пристрасною» з кривдником. Більш того, дуже часто постраждалі особи самі не хочуть писати заяву і просять «поговорити так, щоб зрозумів» працівників поліції із кривдником. Зрозуміло, це далеко не завжди це має очікуваний ефект, більш того, в ході такої «розмови» є ризик для працівників поліції вийти за межі своїх повноважень.

Тож терміновий заборонний припис покликаний по суті припинити спілкування постраждалої особи та кривдника на певний термін (законодавством передбачено, що такий припис виноситься строком до 10 діб[2]). Це цілком зрозуміло, адже навіть з психологічної точки зору у разі виникнення конфлікту необхідно на деякий час припинити будь-яке спілкування. Але поліцейські, нажаль, подекуди дуже скептично ставляться до такого припису. По-перше, їх занепокоєння викликає те, що у разі винесення припису, який передбачає зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи, кривдник вимушений піти з дому, а отже, якщо з ним щось трапиться, це буде вважатися провиною працівників поліції, які винесли такий припис і тим самим змусили його покинути домівку. Інший гострий момент – поліцейські часто обурюються, що кривдник повинен покинути квартиру/домівку, власником якої він є. Законодавець передбачив цей аспект, закріпивши в законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» правову норму, яка передбачає, що під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи [2]. Більш того, прямо передбачається, що зазначена вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення [2]. Таким чином, навіть якщо кривдник є власником місця спільного проживання, а постраждала особа не має майнових прав на це місце, все одно кривдник на підставі термінового заборонного припису повинен тимчасово покинути таке приміщення. Апелюючи до обмеження майнових прав кривдника, чомусь забувають, що терміновий заборонний припис виноситься на підставі оцінки ризиків виключно у тому випадку, коли є загроза життю та здоров'ю особи, а майнові права кривдника не порушуються, а лише тимчасово обмежуються на законних підставах.

Про що свідчать такі побоювання зі сторони поліцейських? По-перше, це означає, що існує загроза, що термінові заборонні приписи стосовно кривдників не завжди будуть виноситися, якщо у поліцейського виникне сумнів відносно того, що кривдник скористується своїм правом оскаржити такий припис до суду в загальному порядку, передбаченому для оскарження рішень, дій або бездіяльності працівників уповноважених підрозділів органів Національної поліції України. Але мабуть найбільш серйозна системна проблема, яку відображає таке ставлення до термінового заборонного припису – це те, що не всі працівники поліції, на превеликий жаль, усвідомлюють серйозність проблеми вчинення домашнього насильства. У даному випадку, вони більше переживають, що вимушені «вигнати» кривдника з його оселі, аніж про долю постраждалою особи. Це відображає ставлення суспільства до проблеми домашнього насильства взагалі. Патріархальне за своєю суттю українське суспільство подекуди виправдовує кривдника, визнаючи за ним моральне право застосовувати насильство, якщо постраждала особа його «спровокувала», або як варіант «виховання». Працівники поліції, як частина українського суспільства, подекуди переймає таке ставлення, що вкрай негативно відображається на їх професійній діяльності. Тож найголовніша мета на сьогодні – формувати у суспільстві нульову толерантність до будь-яких проявів насильства. Це буде сприяти втіленню норм права в українській реальності, оскільки на сьогодні однією із суттєвих проблем є дуже низький рівень правореалізації, в тому числі і в сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Література

1. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису : Закон України від 15.05.2003 р. № 759-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/759-15> (дата звернення: 07.03.2019).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12. 2017 р. № 2229-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 07.03.2019)
3. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e> (дата звернення: 08.03.2019)

Сухарєва А. О.,

к. ю. н., доцент кафедри адміністративної діяльності поліції ОДУВС

Пастух І. В.,

курсант I курсу ФПФПКП ОДУВС

НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї НАД ЖІНКАМИ

Ігноруєш насильство – береш у ньому участь

Насильство над жінками найпоширеніше порушення прав людини у світі. Через жорстокість з боку чоловіків помирають та стають інвалідами більше жінок ніж від онкології, автокатастроф, війни - разом узятих. Переважна більшість українок прояв насилля воліють замовчувати, хоча як свідчить статистика майже кожна третя жінка його пережила.

На превеликий жаль, в Україні є досить актуальною темою насильство в сім'ї, що найбільш проявляється у відношенні до жінок. Велика кількість сімей потребують допомоги у подоланні цієї проблеми, яка ще із далеких часів переслідує українські родини. Час змінився, ця тема замовчувалася продовж століть як на міжнародному так і на національному рівні. Вважалося, що домашнє насильство не потребує зовнішнього втручання.

Небезпечність полягає в тому, що прояви насильства і жорстокості в сім'ї руйнують гармонію і злагоду в родині, для багатьох жінок це жакливі тортури, регулярні психологічні та фізичні знущання, що становлять загрозу для життя жінки-жертви. Ця проблема небезпечна ще й тим, що від неї страждають діти. Страждають не лише від насильства стосовно себе, а й, спостерігаючи за насильством у своїй сім'ї, згодом майбутньому переносять цей негативний досвід у власне життя. Тому пріоритетним завданням держави є здійснення превентивних заходів задля попередження та недопущення цієї страшної проблеми, виявлення та покарання кривдників, наданні кожній жінці, яка стала жертвою домашнього насилля допомоги, захисту, психологічної підтримки, знайти шляхи його подолання. Нажаль, все частіше непоодинокі випадки у соціумі, коли органи державної влади ігнорують домашнє насильство. Розглядають цю проблему як недостатньо серйозну. З позиції, що все повинно залишатися за зачиненими дверима, а суспільство і держава не повинні втручатися.

Дане питання є досить широко висвітленим у навчальній та науковій літературі як з адміністративного права, так і з міжнародного публічного права, а також у періодичних виданнях. Науково-теоретичну основу дослідження порушеної проблематики склали праці сучасних вчених, зокрема, О. Бандурки, А. Блага,

О. Джузи, Л. Крижни, О. Костирь, Ю. Крупки, К. Левченко, О. Литвинова, Г. Мошак, М. Панова, Я. Сотак, О. Старкова та ін.

Вищезазначеними вченими сформовано низку принципово важливих правил та рекомендацій щодо профілактики та протидії сімейному насил्लю. Але в сучасних умовах України насильство над жінками в сім'ї не втрачає своєї актуальності і потребує подальшого дослідження та розробки заходів протидії цьому явищу.

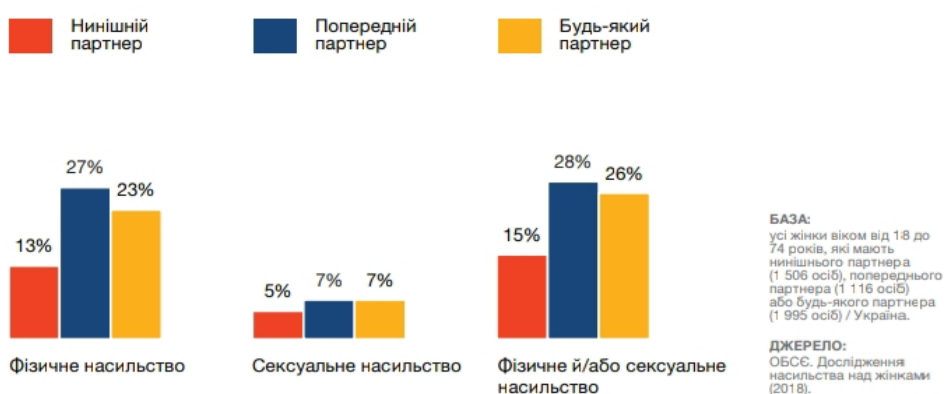
Міжнародне право щодо захисту прав людини пояснює наступне: насильство у сім'ї, як прояв порушення прав людини накладає на всі країни зобов'язання знайти ефективні правові засоби протидії насил्लю. Тому питання попередження та протидії насильству в сім'ї є предметом численних міжнародних актів, ратифікованих багатьма країнами світу. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) гарантувала жінкам рівні права з чоловіками в усіх сферах життя включно з освітою, працевлаштуванням, охороною здоров'я, правом голосувати, обирати громадянство тощо [1].

Як зазначає О. Г. Предместніков, в законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначення насильства в сім'ї розкриває тільки його правову природу. Однак серед традиційних форм насильства, крім урегульованих правом, існують і такі, які не підпадають під дію правових норм. Ці види насильства включають соціальний аспект даного поняття. Вони не врегульовані нормами права і можуть засуджуватися тільки моральними нормами, що наявні в окремо взятому суспільстві [2, с. 14].

У свою чергу, О. М. Джуза акцентує увагу на тому, що насильство в сім'ї є міждисциплінарною проблемою права, охорони здоров'я, психології, педагогіки, соціології, а його наслідки важким тягарем лягають на суспільство [3, с. 7].

З цього приводу К. Б. Левченко справедливо зауважує, що цифри статистичної звітності хоч і несуть в собі великий обсяг інформації, на основі якої можна говорити про діяльність держави у сфері попередження насильства в сім'ї, проте вони потребують роз'яснення і тлумачення, оскільки не завжди просте збільшення або зменшення того чи іншого показника є прямим свідченням покращення або погіршення загальної ситуації [4, с. 457].

Насильство проти жінок посилюється пандемією COVID-19. Але на відміну від коронавірусу, його не можна зупинити вакциною. Ми можемо боротися з цим лише завдяки співпраці та стійкими зусиллями – урядів, громад, правоохоронних органів та окремих людей. Дослідження показало, що майже дві третини (66 %) жінок, у яких є або був партнер, пережили якусь із форм скоєного ним насильства. Для більшості це було психологічне насильство (до порівняння: 65 % жінок в Україні проти 43 % жінок у ЄС (усереднено) 3 7% жінок у сусідній Польщі). Майже кожна четверта жінка зауважила, що зазнала фізичного насильства (23 %), й одна жінка з чотирнадцяти – сексуального насильства (7 %). Ці показники подібні до показників ЄС, де в середньому 2 0% жінок, за їхніми словами, мають досвід пережитого фізичного насильства (від 11 % в Австрії до 31 % в Латвії) і 7 % жінок — досвід сексуального насильства (від 3 % у Хорватії до 11 % у Данії). В Україні ті жінки, які стверджують, що їм дуже важко прожити на їхній поточний дохід (41 %), з більшою імовірністю, якщо порівнювати із середнім показником (26 %), кажуть, що вони зазнали фізичного й/або сексуального насильства з боку інтимного партнера (до порівняння: показник жінок, які живуть комфортно на свій дохід, становить 18 %). Така картина спостерігається і в жінок із центрального регіону (31 %), водночас ті, хто проживає в західному регіоні, вказують на нижчі рівні такого насильства (19%) (Мал.1).

<https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine>

Причини сімейного насильства (точніше насильства над жінкою в сім'ї) мають багато загальнолюдських рис і багато в чому схожі в різних країнах і в різних народів.

В соціумі виділяють наступні причини насильства щодо жінок:

- жінки провокують насильство і заслуговують його (жодна людина незалежно від статі, віку, расової приналежності не заслуговує на побиття, але як правило кривдник завжди знайде виправдання своїм діям, незалежно від того як поводитися жертва);

- кривдники, які застосовують насильство, психічно нездорові, можуть мати хвороби нервової системи, в деяких випадках приймати збуджувальні ліки (чоловіки-кривдники часто ведуть нормальний спосіб життя, за винятком коли дозволяють собі спалахи агресивної поведінки);

- причиною насильства є соціально-медичні чинники, серед яких алкоголізм (дійсно вживання алкоголю знижує здатність контролювати поведінку, однак серед кривдників багато чоловіків які не вживають алкоголь чи тютюн);

- жорстоке поводження у дитинстві відносно особи, яка вчиняє насильство (діти відносно яких вчиняли насильство можуть переносити агресивну модель поведінки у свою дорослу родину, у них відсутня позитивна модель сімейного життя на засадах гендерної рівності).

З урахуванням вищезазначеного пропонуємо науковій спільноті наступні висновки:

- проблему насильства в сім'ї треба вирішувати на загальнодержавному рівні. Удосконалення законодавчої бази яка регулює відносини у сфері домашнього насилля повинно бути першочерговим завданням законодавчої гілки влади в нашій країні. Правові норми повинні містити положення щодо забезпечення прав жінок від приниження, побиття, психологічного тиску, фізичного прояву зневаги;

- залучення та співпраця з громадськими організаціями, волонтерами щодо розробки урядової політики та законотворчості в питаннях протидії домашнього насильства є обов'язковим. Більш того державі необхідно надавати фінансову та технічну підтримку таким ініціативним групам, що ставлять за мету займатися протидією насильства над жінками;

- профілактична робота та протидія домашньому насильству повинна активно проявлятися з боку органів влади та державних інституцій та викликати довіру у жінок які зазнали тортури. Таку роботу можуть здійснювати громадські організації, представники правоохоронних органів, соціальні представники, психологи також релігійні служителі;

- враховуючи те, що з проблемою насильства у родині стикаються жінки які проживають не тільки у великих містах, а й в містечках тому є нагальна потреба, щоб спеціальні психологічні консультації, притулки, кризові центри, куди могли б звертатися жінки, які потрапляють від насильства відкривалися й у районних містах нашої держави. В результаті цього, допомога постраждалим стала б доступна більшості жінкам.

Література

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : від 18 груд. 1979 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

2. Предместніков О. Г. Насильство в сім'ї як злочин: причини, виявлення і розслідування (Тактико психологічні основи): монографія / О. Г. Предместніков; МВС України, Херсон. Юрид. Ін-т Харків. Нац.

3. Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї: навч. Посіб. / за заг. Ред. Левченко К. Б. Статистичний вимір виконання Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» [Електронний ресурс] / К. Б. Левченко // Форум права. 2011. № 3. С. 456-462. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_3_75.pdf.

4. Запобігання та протидія насильству в сім'ї : методичні рекомендації для соціальних працівників. К. : ДЦССМ, 2004. 192 с. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://lft.multycourse.com.ua/ua/page/22/103>.

5. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства / Н. Ю. Максимова, К. Л. Мілютіна. К. : Комітет сприяння захисту прав дітей, 2003. С. 203.

6. Методичні рекомендації щодо надання психосоціальної допомоги Особам, постраждалим від гендерно зумовленого насильства Департаменту Соціального захисту населення Запорізької обласної державної адміністрації. КЗ «Запорізький обласний центр соціально-психологічної допомоги» Запорізької ОДА. Запоріжжя, 2016. С. 34-35.

7. Насильству немає виправдання :добірка матеріалів на допомогу Протидії насиллю / Сумська обл. універс. Наук. Б-ка ; уклад. Т. І.Касьяненко, Ж. П. Швачко. Суми, 2017. 33 с.

Царук А. В.,

*ад'юнкт Національної академії Державної прикордонної
служби України ім. Б. Хмельницького*

Науковий керівник: Зьолка В. Л., д. ю. н., доцент

НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

На початку 90-их років минулого століття, коли Україна стала незалежною, в державі було запроваджено процес демократизації, набуття статусу соціально-правової держави. Зовнішній політичний

курс держави був спрямований на інтеграцію з Європейським Союзом на демократичних засадах та залишається таким і сьогодні.

Україна уклала Угоду про партнерство та співробітництво з ЄС 14 червня 1994 року, яка була ратифікована Верховною Радою України 10 листопада 1994 року та набула чинності 1 березня 1998 року, після її ратифікації всіма державами-членами ЄС.

В Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 року № 1629-IV визначається, що метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС) є досягнення відповідності правової системи України з урахуванням критеріїв, що висуваються ЄС до держав, які мають намір вступити до нього. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики.

Угодою між Україною та Європейським поліцейським офісом «Про оперативне та стратегічне співробітництво», ратифіковану Законом України № 2129 VIII від 12.07.2017 року на законодавчому рівні закріплена взаємодія між Адміністрацією Держприкордонслужби та Європол.

У 2006-2009 р.р. в Держприкордонслужбі успішно впроваджено відомчу програму системи аналізу ризиків.

Впровадження системи аналізу ризиків в інтегроване управління кордонами в Україні було організоване у відповідності до Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, затвердженого Указом Президента України від 22.04.2011 № 494 та Концепції інтегрованого управління кордонами, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 1149-р. В подальшому розвиток системи аналізу ризиків та ІАД в цілому набули свого продовження в Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року, затвердженої розпорядженням КМУ від 24.07.2019 р № 68-р та в Плані заходів на 2020-2022 роки щодо реалізації Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року, затвердженого розпорядженням КМУ від 27.12.2019 № 1409-року.

У квітні 2015 року розроблено Методику аналізу ризиків з метою протидії нелегальній міграції, затверджену спільним наказом МВС, МЗС, МСП, МОН, СЗР, СБУ від 29.04.2015 року № 494/132/467/497/141/281. В методиці передбачено організацію інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності суб'єктів виконавчої влади, серед яких є і Державна прикордонна служба України.

Також у 2015 році було розроблено Порядок обміну інформаційно-аналітичними матеріалами між суб'єктами інтегрованого управління кордонами, затвердженого спільним наказом МВС, МЗС, МІУ, МФУ, СБУ від 01.09.2015 №1050/254/341/749/562.

В Концепції створення єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами, затверджену розпорядженням КМУ від 07.11.2012 року №870-р зазначено, що інтеграція України до ЄС потребує нових підходів щодо регулювання міграційних процесів. Концепцією визначаються шляхи та етапи створення єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами та приведення системи державного управління до стандартів ЄС.

Особливість інформаційного забезпечення ДПСУ зумовлюється постійною динамікою зміни обстановки на державному кордоні, виникненням нових ризиків та загроз у прикордонній сфері та завдань з ефективної протидії їм.

Реформування інформаційного забезпечення управління в Держприкордонслужбі України здійснюється в рамках Концепції адміністративної реформи в Україні, затвердженої Указом Президента України від 22.07.1998 № 810/98.

Держприкордонслужба однією з перших почала реформи націлені на приведення до стандартів Євросоюзу, що є логічним, так як у нас з ЄС наявні спільні кордони і застосування практичних, дієвих напрацювань Євросоюзу є доречним для Держприкордонслужби і країни в цілому, так як Україна завдяки своєму геополітичному положенню знаходиться в епіцентрі міграційних процесів.

Багато державних органів та недержавних підприємств і організацій використовують інформаційно-аналітичні системи, різні бази даних з метою накопичення, обробки, фільтрації, систематизації великих масивів інформації для того щоб успішно використовувати її в своїй діяльності, не є виключенням і Держприкордонслужба.

Розглянемо нормативно-правові акти, що прямо чи опосередковано висвітлюють питання інформаційно-аналітичної діяльності Держприкордонслужби.

До нормативно-правових актів, що носять зовнішній характер можна віднести такі закони України як: Конституція України; «Про Державну прикордонну службу України»; «Про національну безпеку України»; «Про інформацію»; «Про телекомунікації»; «Про доступ до публічної інформації»; «Про захист персональних даних»; «Про державну таємницю»; «Про Національну програму інформатизації»; «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»; «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»; «Про прикордонний контроль»;

До підзаконних нормативно-правових актів слід віднести наступні:

акти Президента України: Указ «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні»; Указ «Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України»; Указ «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні»; Указ «Про вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади»; Указ «Про інформаційно-аналітичне забезпечення Президента України»; розпорядження «Про координацію роботи прес-служб та інформаційно-аналітичних підрозділів органів державної виконавчої влади»; указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» із змінами, внесеними згідно з Указом ПУ № 392/2020 від 14.09.2020;

акти Кабінету Міністрів України: розпорядження «Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року»; розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції створення єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами»; розпорядження «Про затвердження плану заходів на 2020-2022 роки щодо реалізації Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року»; розпорядження «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції інтегрованого управління кордонами»; постанова «Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України»; розпорядження «Про схвалення Стратегії розвитку Державної прикордонної служби»;

акти Міністерства внутрішніх справ: наказ «Про затвердження Інструкції з проведення аналізу ризиків у Державній прикордонній службі України»; спільний наказ МВС, МЗС, МСПУ, МОНУ, СЗРУ, СБУ «Про затвердження Методики аналізу ризиків з метою протидії нелегальній міграції»; спільний наказ МВС, МЗС, МІУ, МФУ, СБУ «Про затвердження Порядку обміну інформаційно-аналітичними матеріалами між суб'єктами інтегрованого управління кордонами»; «Про затвердження Положення про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України»; «Про затвердження Положення про відділ прикордонної служби Державної прикордонної служби України».

відомчі акти, до яких належать: наказ АДПСУ «Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему прикордонного контролю «Гарт-1» Державної прикордонної служби України»; наказ АДПСУ «Про затвердження Інструкції про порядок оцінки інформації за методом 4x4»; спільний наказ АДПСУ, ДМСУ, ДПАУ, МВСУ МЗСУ, МПСПУ, СБУ, СЗРУ «Про затвердження Положення про інтегровану міжвідомчу інформаційно-телекомунікаційну систему щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон»;

Проєвропейський курс Україною сформовано ще в 90-их роках минулого століття. Підтримується ця політика вже близько 30-и років і вона є актуальною станом на сьогодні і на найближче майбутнє, тому що Україна має намір стати повноцінною європейською державою, рівноправним членом Європейського Союзу та партнером Північноатлантичного альянсу. Україна здійснює кроки щодо адаптації системи державного управління, нормативного забезпечення управлінських процесів з огляду на європейські цінності, але цей процес тривалий та непростий, адже необхідно здійснювати ці заходи адаптивно для конкретної країни, в даному випадку для України, з огляду на такі критерії як: європейські цінності, цінності народу України, стан нормативно-правового забезпечення управлінських процесів та інші. Тому ці дії мають носити характер, що представляє собою взяття найкращої європейської практики та її підлаштування до українських реалій враховуючи вищезазначені критерії.

Ченчик В.,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділу кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Гіденко Є. С.,

*викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ

В даній темі ми можемо почати з визначень, що ж таке адміністративний процес та адміністративне право? Адміністративне право – це право, на яке поширюється суспільні відносини та які пов'язані з державним управлінням, а саме з владно-організуючим впливом органів, виконавчої влади. Адміністративним процесом є врегульована адміністративно-процесуальна норма.

Актуальні проблеми мають як і теоретичне так і практичне значення, проблему досліджень стали вивчати учені, які почали досліджувати її, а саме В. Зуя, Л. Коваль та інші. Також була проведена

адміністративна реформа вона вносить певні зміни у порядку здійснення державного контролю, створення всієї системи виконавчої влади. У адміністративного права є дві основні проблеми: не визначений предмет і саме об'єкт і не впорядкований механізм адміністративно-правового регулювання.

Якщо говорити за процес який спрямований на забезпечення правильної реалізації матеріальних адміністративно-правових норм права. То норми містяться законах та нормативних актах, які можуть встановлювати порядок прийняття та також права, обов'язки, учасників адміністративного процесу. Цей вид процесу є найбільш складний по структурі. Регламентований він також за численними адміністративно-процесуальними нормами.

Особливістю адміністративного процесу є те, що його вживання не вичерпується реалізацією норм адміністративного матеріального права, а також захистом адміністративно-правових відносин.

Одна з проблем є розвиток відносин судової юрисдикції. Але сам розвиток полягає, в пов'язанні з етикою наукової діяльності вчених, тому що саме вони займаються цією проблематикою. К. Поппер на той час визначив дванадцять принципів проблем. Одним із принципів проблем є те що вчені можуть і мають право помилятися. Але визначити ту саму помилку адміністративного права та процесу можливо тільки на першому рівні наукового пізнання. Є ще багато проблем в цій галузі права, які потребують вирішенню та реалізації в повному обсязі.

Саме адміністративне право вимагає радикальні реформи. Не тільки адміністративне право та процес потребує змін та доповнень, а саме такі закони: Закон України «Про Кабінет Міністрів України», а також Конституція України. Потрібно починати вносити зміни до КАСУ для вдосконалення та вирішень актуальних проблем.

Українське адміністративне право воно вимагає радикальні реформи, напрям має бути фундаментальним в зміні ролі суспільства та призначення такої галузі у функціонуванні державної влади.

Література

1. Баштанник В. В., Шумляєва І. Д., Адміністративне право, навч. посібник.
2. Коваленко Л. П. Деякі проблеми адміністративного права як галузі права. Сучасні проблеми адміністративного права та процесу: тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 черв. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. адмін. права і процесу ф-ту No 3. Харків, 2017. С. 41-44.
3. Адміністративне право України. Повний курс підручник : Херсон ОЛДІ-ПЛЮС.
4. Сучасні проблеми адміністративного права в Україні Т. С. Ремесник, М. Г. Єщенко.

Чех Л. Л.,
аспірант ОДУВС

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Сучасна Україна тримає курс на європейську інтеграцію, тому відповідність нормативно-правових актів міжнародному законодавству є одним із найважливіших завдань сьогодення. Кожна держава підтримує нормальне функціонування суспільства як системи завдяки застосуванню влади, право ж – через правове регулювання. Дане регулювання має особливе значення за умов формування України як правової, тому що головна ознака такої держави – це забезпечення нормативного регулювання суспільних відносин на високому рівні.

Правове регулювання – це упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток, що здійснюється та забезпечується державою завдяки праву і сукупності правових засобів [1, с. 199].

Відносно провадження у справах про адміністративні правопорушення, то воно регулюється низкою нормативно-правових актів, а саме: Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом адміністративного судочинства України, рішеннями Конституційного Суду України, Указами Президента, Постановами Кабінету Міністрів України тощо.

Незважаючи на значну кількість нормативно-правових актів, суб'єкти адміністративної юрисдикції в своїй діяльності все ж таки стикаються з низкою недоліків чинного законодавства. Оскільки притягнення до відповідальності має здійснюватися у процесуальному порядку, що регламентується провадженням у справі про порушення норм законодавства юридичними особами, то можна стверджувати, що лише в прийнятих законах, які встановлюють відповідальність юридичних осіб, процесуальні норми стали органічною частиною законодавства про відповідальність [2, с. 126].

Склад адміністративних проступків, які здійснюють юридичні особи, закріплений в законодавчих актах, а порядок здійснення щодо таких проваджень описаний на рівні підзаконних нормативних актів.

Наприклад, за порушення в сфері містобудівництва, відповідальність передбачена Законом України «Про відповідальність за порушення у сфері містобудівної діяльності» [3], а порядок притягнення затверджено Постановою КМУ «Про затвердження Порядку накладення штрафів за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» [4].

Саме тому, необхідно вдосконалити норми законодавства, які б визначали процедуру притягнення юридичних осіб до відповідальності, й чіткий перелік правопорушень, за які будуть передбачені санкції.

Також важливою проблемою є наявність санкцій за одне й те саме правопорушення у декількох нормативно-правових актах. Так, за порушення законодавства у сфері ціноутворення відповідальність передбачена статтями 165-2, 188-3 КУпАП [5], і одночасно у санкціях Господарського кодексу України [6].

Крім того, в законодавстві містяться деякі недосконалі юридичні конструкції. Наприклад, у випадку вчинення дорожньо-транспортної пригоди протокол про адміністративне правопорушення складається на водія, дії якого на погляд особи, уповноваженої на складання протоколу, несуть ознаки складу адміністративного правопорушення. Коли ж результати судової автотехнічної експертизи вказують на ознаки адміністративного правопорушення в діях іншого учасника події, тоді й виникає прогалина у законодавстві. В цьому випадку, суд не може розглядати дане питання, оскільки на суб'єкта не було складено протокол про адміністративне правопорушення.

Ще одним недоліком можна назвати неповноту нормативно-правового регулювання щодо вирішення суперечливих питань, які виникають у ході розгляду справи. При розгляді справи може з'явитися низка запитань, що потребують додаткового вивчення, але адміністративним законодавством не передбачене призупинення провадження з метою уточнення даних.

Також недостатня увага приділяється регулюванню можливості перегляду постанови у справі про адміністративне правопорушення. В основному законодавець звертає увагу на оскарження або опротестування рішення та не затверджує порядок розгляду скарг та протестів [7, с. 75].

Наступним недоліком можна виокремити певні прогалини у сфері регулювання прав потерпілого та свідка у зв'язку з їх невизначеністю. Одним із заходів забезпечення провадження в адміністративних справах є доставлення. Згідно ст. 259 Кодексу України про адміністративні правопорушення, метою доставлення правопорушника визначається складання протоколу за умови, що його неможливо скласти на місці. У частині 8 статті 259 КУпАП мова йде про те, що доставлення має відбутися в найкоротший строк. Проте який саме це строк і скільки він може тривати не визначено.

Також хотілося б вказати на важливість відповідності нормативно-правових актів, що регулюють провадження у справах про адміністративні правопорушення, міжнародному законодавству. Чинним законодавством встановлено, що рішення апеляційного суду є остаточним та не підлягає оскарженню. Це є порушенням прав людини, оскільки виправити помилки в даних рішеннях неможливо, що в подальшому може негативно позначитися не тільки для учасників, а й для судочинства загалом.

Враховуючи вищенаведене, можна підкреслити, що основною метою провадження у справах про адміністративні правопорушення є забезпечення захисту прав та свобод людини і громадянина, дотримання громадської безпеки та порядку, протидія злочинності тощо. За допомогою належного правового регулювання можливо ефективно реалізувати дані положення. Тому щоб уникнути наведені колізії, необхідно негайно реформувати законодавство у сфері провадження у справах про адміністративне судочинство.

Література

1. Котенко О.А. Правове регулювання в контексті дії правата його основоположних принципів. С. 199-202. Альманах права. 2012. Вип. 3. С. 199-202.
2. Жильцов О.Л. Проблеми систематизації законодавства України про адміністративну відповідальність юридичних осіб. Південноукраїнський правничий часопис Одеського юридичного інституту Харківського національного університету внутрішніх справ. 2007. № 1. С. 125-128.
3. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності. Закон України від 14.10.1994 р. № 208/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/208/94>(дата звернення: 15.03.2021)
4. Про затвердження Порядку накладення штрафів за правопорушення у сфері містобудівної діяльності. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.04.1995 р. №244. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/244-95>(дата звернення: 15.03.2021)
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/80731-10>(дата звернення: 15.03.2021)
6. Господарський кодекс України: закон від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/436-15>(дата звернення: 15.03.2021)
7. Хомутянський В. В. Актуальні питання правового регулювання провадження у справах про адміністративні правопорушення. Правова просвіта. Електронне наукове фахове видання з юридичних наук. № 3. 2018. С. 74-77.

ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ СПРАВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Класифікація адміністративних справ має важливе значення для адміністративного судочинства України оскільки адміністративна справа є оновленим правовим інститутом в адміністративному судочинстві, адже законодавець вперше визначив його різновиди в Кодексі адміністративного судочинства України.

В науці виокремлюють поняття адміністративного судочинства як діяльність адміністративних судів, що спрямована на розгляд і вирішення адміністративних справ, процедури та порядок якої передбачено Кодексом адміністративного судочинства України. Завдання адміністративного судочинства постають у неупередженому та справедливому, своєчасному вирішенні судом спорів з метою захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб у сфері публічних правовідносин, та юридичних осіб з боку суб'єктів владних повноважень.

Таким чином, розподіл адміністративних справ за певними групами (видами) має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки певний вид адміністративної справи впливає на порядок її розгляду, використання загальної (звичайної) або диференційованої процесуальної форми [3, с. 19-20].

Роль класифікації справ в адміністративному судочинстві полягає у встановленні оптимального балансу між змістом публічно-правового спору та результатом провадження, в якому він вирішується, та у подальшому для проведення інформаційно-статистичного аналізу результатів адміністративного судочинства.

Розкриття характерних ознак, особливостей конкретного виду правового спору дозволяє уніфікувати порядок їх розгляду. Для усунення неоднозначності процесуального регулювання вводяться окремі спеціальні правила розгляду певних категорій справ.

Класифікація адміністративних справ є важливим предметом наукових знань у галузі процесуальних досліджень адміністративного судочинства, оскільки вона важлива для систематизації проваджень, визначення підсудності справ, групування останніх для визначення особливостей їх розгляду та вирішення певних видів публічного права, спорів, з метою оптимізації здійснення адміністративного судочинства та забезпечення в ньому дотримання прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин [2, с. 58].

Як приклад, І. В. Завальнюком здійснено класифікацію спрощених проваджень в адміністративному судочинстві за такими критеріями:

- 1) зміст справи:
 - а) провадження у справах позовного провадження;
 - б) провадження у справах особливого (неповного) провадження;
- 2) спосіб участі в адміністративному процесі:
 - а) загальне провадження;
 - б) письмове провадження;
 - в) електронне провадження [1, с. 9].

Кодекс адміністративного судочинства України дає визначення трьом видам адміністративних справ, не вказуючи при цьому, що це саме певні види:

- незначної складності (малозначна справа) – адміністративна справа, у якій характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо не вимагають проведення підготовчого провадження та судового засідання для повного та всебічного встановлення її обставин;

- типові адміністративні справи – адміністративні справи, відповідачем у яких є один і той самий суб'єкт владних повноважень (його відокремлені структурні підрозділи), спір у яких виник з аналогічних підстав, у відносинах, що регулюються одними нормами права, та у яких позивачами заявлено аналогічні вимоги;

- зразкова адміністративна справа – типова адміністративна справа, прийнята до провадження Верховним Судом як судом першої інстанції для постановлення зразкового рішення.

Законодавцем обрано різні критерії приналежності адміністративної справи до того чи іншого виду. Одна справа може бути як малозначною, так і, водночас, типовою та зразковою [4, с.41].

Крім того, різні категорії адміністративних справ, об'єднані на підставі предмета публічно-правового спору або предмета звернення до суду, належать до другорядних, складних, термінових, типових, зразкових. Отже, в одному типі адміністративних справ існують різні категорії, залежно від певних факторів.

Таким чином, існують різні рівні класифікації адміністративних справ за видами (залежно від складності, терміновості, типовості) та один рівень - за категоріями, а саме характер публічно-правового спору, залежить від предмета спору та предмета звернення до суду.

Категорія спору відображає специфічні особливості його вирішення, властиві лише такому спору, а тип справи вказує на процесуальні особливості його розгляду, пов'язані не тільки з типом провадження, але і із застосуванням інших процесуальних інститутів [1, с. 41].

Підводячи підсумок, слід зазначити, що класифікація справ в адміністративному судочинстві України відіграє важливу функцію інформаційно-аналітичного забезпечення в адміністративному судочинстві, яка будучи динамічним явищем, формується і розвивається у вітчизняному адміністративному судочинстві, має відповідний зміст, учасників процесу, часові рамки, доказову базу, в тому числі:

- категорії адміністративних справ (спорів), підставами визначення яких є предмет спору і суб'єкт звернення до суду;

- види адміністративних справ, критеріями поділу яких є складність; невідкладність і негайність; аналогічність правовідносин сторін та правових норм, якими вони регулюються (типовість); вищий рівень типовості, приклад для інших (зразковість).

Основним фактором, що визначає поєднання адміністративних справ за видами, є юридична доцільність та раціональність, спрямовані на досягнення оптимізації та ефективності адміністративного судочинства.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України : станом на 15 серпня. 2020 р. [Електронний ресурс]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

2. Завальнюк І. В. Спрошене провадження в адміністративному судочинстві України : автореф. ... дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 22 с. [Електронний ресурс]. <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/8047>

3. Правова наука та законодавча практика : аналіз дисертаційних досліджень / Заг. ред. В.О. Зайчука. Київ: Інститут законодавства Верховної ради України, 2012. Випуск 3-4. 164 с.

4. Тимошенко К.О. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикції адміністративних судів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 20 с. [Електронний ресурс]. [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_03\(34\)/6.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_03(34)/6.pdf)

5. Щавінський В. Р. Публічно-правовий спір як категорія адміністративно-правової науки. Публічне право. 2013. № 1(9). С. 73-77.

Ярмак Х. П.,
д.ю.н., професор ОДУВС
Піскунова О.,
аспірант ОДУВС

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗАПОБІГАННЯ АПАТРИДСТВУ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНИХ АКТАХ

Громадянство – це постійний правовий зв'язок особи та держави, який виражається у взаємних правах та обов'язках. Такий зв'язок виникає із народженням людини і зберігається протягом усього її життя. Основними ознаками громадянства є постійний зв'язок, тобто необмежений у просторі і в часі; правовий зв'язок – передбачений і гарантований нормативно-правовими актами; взаємний зв'язок – держава та особа мають взаємні (кореспондуючі) права та обов'язки.

Принципи громадянства України – це вихідні засади, керівні ідеї, що знайшли своє закріплення в законодавстві та у відносинах між державою та особою. Ці принципи втілені в Конституції України, у Декларації про державний суверенітет України, у Декларації прав національностей, в Законі України "Про національні меншини в Україні", в Законі України "Про громадянство України".

Принципи громадянства є найбільш важливими нормативно-регулятивними правилами поведінки громадянина і держави, серед основних принципів, на яких ґрунтується законодавство України, можна виділити наступні:

1) принцип єдиного громадянства – громадянство держави Україна, що виключає можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць України. Якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Принцип єдиного громадянства відповідає вимогам Конвенції про скорочення випадків багатогромадянства від 6 травня 1963 р., яка регламентує можливість втрати громадянства за умови набуття громадянства іншої держави;

2) принцип запобігання виникненню випадків апатридства. Зазвичай законодавством передбачено, що дитина, знайдена на території певної держави, набуває громадянство цієї держави (Україна, Австрія).

Законодавство цих держав забезпечує практичну реалізацію Конвенції про скорочення безгромадянства від 30 серпня 1961 р.;

3) принцип неможливості позбавлення громадянства України. Громадянин України не може бути вигнаний за межі України або виданий іншій державі;

4) принцип визнання права будь-якого громадянина України змінити своє громадянство, що відповідає вимогам Конвенції про громадянство заміжньої жінки від 20 лютого 1957 р.;

5) принцип неможливості автоматичного набуття громадянства України іноземцем чи особою без громадянства внаслідок укладення шлюбу з громадянином України (необхідно прожити два роки в шлюбі, щоб отримати громадянство України) або набуття громадянства України його дружиною (чоловіком) та автоматичного припинення громадянства України одним з подружжя внаслідок припинення шлюбу або припинення громадянства України другим з подружжя. Разом з тим, у мусульманських країнах, зокрема в Саудівській Аравії, діє принцип автоматичного набуття підданства у разі укладання шлюбу;

6) принцип рівності перед законом усіх громадян України незалежно від підстав, порядку і моменту набуття ними громадянства України,

7) принцип збереження громадянства України незалежно від місця проживання громадянина України,

8) принцип захисту громадян України, що знаходяться за її межами.

Як вже зазначалось вище, принципи громадянства представляють собою сукупність засад, ідей, що покладені в основу законодавства про громадянство, взаємовідносин між державою та особою. Одним із них Закон України «Про громадянство України» [1] називає принцип запобігання виникненню випадків апатридства, який означає неприпустимість втрати громадянином свого громадянства внаслідок колізій національного законодавства країни його громадянської належності, законодавства інших держав, але часто проблема апатридства виникає через недоліки законодавчих систем: дискримінацію, довільні закони та практику. Така ситуація призводить до постійного порушення прав таких осіб, звуження обов'язків, гарантій тощо. Осіб без громадянства нерідко ізолюють від суспільства та позбавляють базових прав, таких як реєстрація народження, освіта, охорона здоров'я, реєстрація актів цивільного стану та працевлаштування.

Офіційне міжнародне визначення особи без громадянства: «особа, яка не вважається громадянином жодної держави в рамках її законодавства». Нормативне визначення цього терміну містить ст. 1 Конвенції про статус апатридів 1954 р., відповідно до якої апатридом є особа, яка не розглядається як громадянин будь-якої держави в силу її законів. Термін «апатрид» та «особа без громадянства» - є синонімами. Такі особи не мають постійного правового зв'язку із жодною державою, а тому не користуються правом дипломатичного захисту. За приблизними підрахунками близько 10 мільйонів людей в світі не мають громадянства. Біля третини з них – діти. У 2013 році Україна приєдналася до Конвенції 1954 року про статус апатридів та Конвенції про скорочення безгромадянства 1961 року. Не зважаючи на приєднання до Конвенцій, Україна не встановила діючу процедуру визначення без громадянства, що унеможливило виявлення і надання повного захисту особам без громадянства на території України. Особи без громадянства, за своїм статусом, поділяються на дві категорії: ті що заявили про своє безгромадянство, та таких, що залишаються у «тіні». Серед цих двох категорій, осіб можна виділити наступні групи: ромські меншини, етнічні кримські татари, власники радянських паспортів, діти народжені не невідконтрольній уряду території, бездомні особи, особи, що вийшли з місць відбування покарання, діти дипломатичних представників, деяка категорія вихідців з Палестини, Сирії та інших території з триваючими озброєними конфліктами – тобто особи у яких відсутні докази набуття громадянства в будь-якій країні (свідectво про народження, довідка про реєстрацію особи громадянином, паспортний документ тощо). Слід звернути увагу на те, що в ДМС України відсутні статистичні дані що кількості таких осіб, через відсутність передбаченої законодавством України процедури отримання статусу особи без громадянства, а отже в даній статті взято за основу дані перепису населення за 2001 рік, а також дослідження, проведене УВКБ ООН у 2016 році.

Питанням громадянства в науковій літературі приділено значну увагу, дослідженню різних аспектів громадянства присвячені роботи таких вчених, як Р. Бедрій, Ю. Р. Боярс, Ю. М. Тодика, однак аналіз нормативного закріплення і реалізації принципу запобігання виникненню випадків апатридства здійснено фрагментарно, що обумовлює продовження наукових досліджень з цієї проблематики.

Тому метою даної статті є визначення змісту принципу запобігання виникненню випадків апатридства, аналіз правового регулювання цього принципу в Україні та на міжнародному рівні, вияв причин виникнення апатридства, дослідження механізмів запобігання виникненню апатридства та розробка пропозицій щодо внесення відповідних змін в чинне законодавство України.

Проаналізувавши міжнародно-правові акти і законодавство України, автори обґрунтовують висновок про те, що український законодавець розмежовує категорії «позбавлення громадянства», «втрата громадянства». В роботі надається ряд рекомендацій щодо удосконалення законодавства України з питань, пов'язаних з реалізацією принципу запобігання виникненню випадків апатридства. Конвенція про

статус апатридів 1954 р. визначає апатридом (особу без громадянства) як особу, яка не розглядається як громадянин будь-якою державою згідно з її законом [2]. Згідно з п. 15 ч. 2 ст. 1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» особа без громадянства – особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином [3].

Апатридство є негативним явищем, по-перше, для самої особи. Через відсутність громадянства апатриди знаходяться у менш вигідному становищі ніж громадяни держави, на території якої вони проживають, оскільки апатриди в усіх правових системах обмежені, в першу чергу, в політичних правах. Крім того, особи без громадянства не користуються всебічним захистом жодної держави. Хоча слід зазначити, що сьогодні в якості міжнародного звичаю затвердилась норма, згідно з якою апатридів у міжнародному спілкуванні захищають держави, на території яких вони мають постійне місце проживання [4, с. 33]. По-друге, апатридство може породжувати спори між державами, які практично неможливо вирішити на рівні загального міжнародного права. Так, наприклад, згідно з нормами міжнародного права про зовнішні зносини держав, що містяться сьогодні в ряді універсальних конвенцій, діти іноземних дипломатів та консулів, що народились на території держави їх перебування, не набувають громадянство в силу виключно законодавства цієї держави. Тому основним способом пом'якшення або недопущення ситуацій подвійного громадянства або апатридства є укладення договорів про громадянство між зацікавленими державами. На скорочення випадків апатридства спрямовано як національне законодавство багатьох країн, так і міжнародні документи. Так у ст. 12 Конвенції про статус апатридів зазначається, що держави, що домовляються, за можливості полегшуватимуть асиміляцію й натуралізацію апатридів, зокрема, робитимуть все від них залежне для прискорення діловодства з натуралізації й зменшення пов'язаних із ним зборів і видатків. Конвенція про скорочення апатридства від 30.08.1961 р. (прийнята у відповідності до резолюції Генеральної Асамблеї ООН) встановлює: «Держава, що домовляється, не позбавляє особу її громадянства, якщо таке позбавлення робить її апатридом». Це положення відтворене в Законі «Про громадянство України». Слід звернути увагу на те, що Конвенція застосовує поняття «позбавлення громадянства», а законодавство України виходить із принципу неможливості позбавлення громадянина України громадянства (ч. 1 ст. 25 Конституції України, п. 3 ч. 1 ст. 2 Закону «Про громадянство України»), що відповідає положенням ст. 15 Загальної декларації прав людини, де зазначено, що ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого громадянства або права змінити своє громадянство. Українське законодавство розмежовує поняття «позбавлення громадянства» та «втрата громадянства». Позбавлення громадянства розглядається як односторонній акт держави, що здійснюється без волевиявлення особи і без наявності відповідних підстав, тобто держава на власний розсуд, в індивідуальному порядку позбавляє громадянина громадянства. Протягом радянського періоду позбавлення громадянства використовувалось як достатньо широкий засіб боротьби з інакомислячими, як своєрідна форма репресії, причому законодавчі акти про громадянство до Закону СРСР 1978 р. не містили жодних вказівок на підстави, за яких могло застосовуватися позбавлення громадянства. У Законі «Про громадянство СРСР» від 12.01.1978 р. було закріплено положення, згідно з яким позбавлення громадянства СРСР може мати місце у виключному випадку у відношенні особи, що проживає за кордоном, якщо вона вчинила дії, що спричиняють суттєву шкоду державним інтересам або державній безпеці СРСР. У Законі від 23.05.1990 р. була відсутня вказівка на постійне проживання громадянина за кордоном, а до підстав позбавлення громадянства було додано вчинення особою дій, що «порочать високе звання громадянина СРСР».

Як приклад позбавлення громадянства можна вказати застосування прийнятого 07.02.1967 р. Президією Верховної Ради СРСР Указу «Про вихід із громадянства осіб, що переселяються із СРСР до Ізраїлю», відповідно до якого особи, що переселяються згідно з виявленим ними бажанням із СРСР до Ізраїлю на постійне проживання, вважалися такими, що вибули з громадянства СРСР з моменту їх виїзду з країни.

Стосовно категорії, що міститься в Конвенції, український законодавець використовує термін «втрата громадянства», який відрізняється від позбавлення тим, що, хоча й здійснюється без волевиявлення особи, але не безпідставно, тобто на підставах, чітко визначених в законодавстві. В такому випадку наявні діяння обох сторін – громадянина, який вчинив певні дії, що визначаються законодавцем саме як підстави для втрати громадянства, і держави, яка своїм актом висловлює негативну оцінку діям громадянина і застосовує до нього відповідну санкцію у вигляді втрати громадянства.

Основною причиною виникнення безгромадянства (apatридства) Ю. Р. Боярс називає «негативні колізії» національних законодавств про громадянство [4, с. 32]. Серед основних причин апатридства можемо виділити наступні: а) добровільний вихід особи з громадянства своєї держави і неотримання громадянства іншої держави (наприклад, через невідповідність деяким вимогам, що є необхідними для натуралізації в даній країні); б) втрата громадянства держави і не набуття громадянства іншої держави; позбавлення громадянства; в) народження дитини від батьків, що є апатридами, на території держави, де принципом набуття громадянства за народженням є принцип права крові (дитина набуває громадянство

своїх батьків не залежно від того, на території якої держави вона народилась); г) укладення жінкою шлюбу з іноземцем, держава якого не надає жінці автоматично громадянство чоловіка (Франція, Україна), а жінка має громадянство країни, за законодавством якої жінка має слідувати громадянству чоловіка (Іспанія); д) у випадку територіальних змін. Виходячи з цього, держави закріплюють на рівні свого законодавства положення, що спрямовані на унеможливлення виникнення таких ситуацій. У науці і практиці виділяють різні способи уникнення апатридства. Перш за все закріплений в законодавстві України принцип запобігання виникненню випадків апатридства спрямований на те, щоб особа, що подала заяву про отримання українського громадянства або про вихід з громадянства України, не втратила громадянство взагалі, тобто не стала особою без громадянства або апатридом. Так, згідно з ч.12 ст. 18 Закону «Про громадянство України» вихід з громадянства України допускається, якщо особа набула громадянство іншої держави або отримала документ, виданий уповноваженими органами іншої держави про те, що громадянин України набуде її громадянство, якщо вийде з громадянства України.

При цьому ч.1 статті 18 закону містить положення про те, що вийти з громадянства України за клопотанням може лише громадянин України, який відповідно до чинного законодавства є таким, що постійно проживає за кордоном. Вказана норма також спрямована на запобігання виникненню випадків апатридства, адже однією з умов прийняття до громадянства будь-якої держави є інтеграція в її суспільство, яка є можливою лише при постійному проживанні на території даної країни протягом достатньо тривалого терміну. Це знаходить вияв у законодавчому закріпленні певного строку безперервного проживання на території даної держави як вимоги для прийняття до її громадянства. Такий термін в країнах Європи коливається від п'яти до десяти років. Європейська конвенція про громадянство передбачає, що цей строк не повинен перевищувати 10 років.

Отже, якщо громадянин України, що постійно проживає на території України, отримав би дозвіл на вихід з українського громадянства і вийшов би з нього, то, скоріш за все, він не зміг би отримати громадянство іншої держави й залишився б особою без громадянства через невідповідність вимогам щодо натуралізації (цензу осілості) в іншій державі, громадянство якої він бажає отримати.

Що стосується осіб, які бажають отримати громадянство України, то у п.2 ст.9 Закону «Про громадянство України» встановлюються умови прийняття до громадянства України, однією з яких є зобов'язання припинити іноземне громадянство, яке повинно бути виконано протягом двох років з моменту їх прийняття до громадянства України. Таким чином, закон для унеможливлення ситуації, за якої особа може стати апатридом, надає можливість спочатку отримати українське громадянство, а вже після цього відмовитись від попереднього громадянства, тобто протягом двох років така особа може мати статус біпатрида на законних підставах. При цьому слід зазначити, що у законі не встановлено правових наслідків для особи, що не відмовилась протягом вказаного терміну від попереднього громадянства. Вважаємо, що необхідно усунути цю прогалину шляхом внесення до ст. 21 Закону «Про громадянство України», ще однієї підстави для скасування рішень про оформлення набуття громадянства України, а саме: невиконання при набутті громадянства України вимоги про відмову від попереднього громадянства протягом двох років з дня набуття громадянства України.

Ще одним способом уникнення апатридства є законодавче положення про те, що особа не може втратити громадянство, якщо внаслідок цього громадянин України стане апатридом, що відповідає нормам Європейської конвенції про громадянство.

Практично у всіх державах основною характерною рисою громадянства вважається лояльність особи по відношенню до своєї держави. Порушенням такої лояльності, як правило, є вступ на державну службу або до армії іншої держави без згоди держави громадянства або натуралізація в іноземній державі за власним бажанням, що тягнуть за собою експатріацію в країні первинного громадянства. Тому відповідно до ч.1 ст. 19 Закону «Про громадянство України» підставами для втрати українського громадянства є добровільне набуття повнолітнім громадянином України громадянства іншої держави і добровільний вступ на військову службу іншої держави, яка згідно з законодавством цієї країни не є військовим обов'язком або альтернативною (не військовою) службою. У частині ж другій ст. 19 міститься вказівка на те, що положення пунктів 1, 3 ч. 1 ст. 19 не застосовуються, якщо внаслідок цього громадянин України стане особою без громадянства. Щодо незастосування п. 1 ст. 19 слід зазначити, що на наш погляд, необхідності у закріпленні такого положення немає, оскільки підставою для втрати громадянства в даному випадку є наявність у особи громадянства іншої держави, тобто втрата українського громадянства не призведе до того, що особа стане апатридом. Тому доцільно було б видалити з ч. 2 ст. 19 Закону вказівку на пункт 1 ч. 1 ст. 19.

Закон «Про громадянство України» передбачає єдину підставу для скасування рішення про набуття громадянства України – набуття громадянства внаслідок подачі свідомо неправдивих відомостей або фальшивих документів, приховування будь-якого суттєвого факту, за наявності якого особа не може бути громадянином України. Це єдиний випадок, за якого Європейська конвенція про громадянство (п. 3 статті 7) дозволяє втрату особою громадянства навіть у випадку, якщо внаслідок цього вона стане

апатридом. Питання виникнення і запобігання виникненню апатридства внаслідок територіальних змін регулюються міжнародно-правовими нормами. Так, за статтею 19 Європейської конвенції про громадянство 1997 року [5] у випадках правонаступництва держав відповідні держави-учасниці вживають заходи для врегулювання питань громадянства шляхом укладення угод між ними і, у відповідних випадках, в межах їх відносин з іншими зацікавленими державами, але ДМС України у своїх рішеннях припускається порушень вимог Конвенції, та при прийнятті рішень зазначає підставою для скасування рішення про набуття громадянства результати перевірок територіальних органів ДМС, які не встановивши жодних з перелічених причин, приходять до висновку про скасування рішення про набуття громадянства України. В своїй більшості національні суди в таких випадках, за відсутності подачі свідомо неправдивих відомостей або фальшивих документів, приховування будь-якого суттєвого факту, за наявності якого особа не може набутися громадянство України – скасовують такі рішення, дії ДМС визнають протиправними.

Загальні правила і принципи, що мають застосовуватись у випадку правонаступництва держав, містяться в ч. 2 ст. 18 Європейській конвенції про громадянство, де зазначається, що при прийнятті рішень стосовно надання або збереження громадянства у випадках правонаступництва держав кожна відповідна держава враховує, зокрема: а) наявність реального зв'язку особи з даною державою; б) постійне місце проживання особи в момент правонаступництва держав; волю відповідної особи; територіальне походження відповідної особи.

Основним принципом у регулюванні відносин, пов'язаних із визначенням громадянства при територіальних змінах, є сформульоване у ст. 4 Конвенції про громадянство фізичних осіб у зв'язку з правонаступництвом держав положення, в якому вказується, що відповідні держави вживають усі належні заходи для недопущення того, щоб особи, які на момент правонаступництва держав мали громадянство держави-попередника, стали особами без громадянства в результаті такого правонаступництва.

Підсумовуючи викладене, слід вказати, що принцип запобігання виникненню випадків апатридства знаходить своє закріплення в міжнародно-правових актах і законодавстві багатьох країн світу, в тому числі й України, що є свідченням його особливої значущості. Однак сьогодні залишається ряд проблем, однією з яких є недосконалість чинного законодавства у сфері громадянства – відсутність процедури визначення таких осіб особами без громадянства. Тобто визнаючи їхнє існування, у тому числі у Конституції України (стаття 26), держава надаючи їм право отримати документи для виїзду за кордон, що встановлено статтею 19 профільного Закону, процедури, як само визначити таких осіб та які надавати їм документи – не має. Документи для виїзду за кордон видаються лише особам які звернулися за захистом в Україні, Це є суттєвою прогалиною сучасного законодавства України. Не маючи процедури визначення свого статусу, фактичні апатриди не можуть стати такими юридично, а отже не мають право на отримання дозволу на імміграцію, оскільки для отримання останнього необхідно надати документ, що посвідчує особу.

Література

1. Закон України «Про громадянство України» : від 18.01.2001 ., № 2235-III // ВВР України. 2001 №13. Ст. 65.
2. Конвенція про статус апатридів : від 28.09.1954 р. [Електронний ресурс]. режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_232.
3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09. 2011 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2012. № 19-20. Ст. 179.
4. Боярс Ю.Р. Вопросы гражданства в международном праве / Боярс Ю. Р. М. : Международные отношения, 1986. 157 с.
5. Європейська конвенція про громадянство від 06.11.1997 р.

СЕКЦІЯ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.

Андреев Д. С.,
слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ІНСТИТУТУ ДОБРОВІЛЬНИХ ПОМІЧНИКІВ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

Відповідно до п.1 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію», діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [1]. Залучення суспільства до процесу створення безпечного середовища: тісна співпраця з територіальними громадами і суспільством, створення механізмів партнерства з інститутами громадянського суспільства; є одним із стратегічних напрямків відповідно до Стратегії МВС до 2020 року [2].

На нашу думку, науковий та практичний інтерес представляє вивчення європейського досвіду Департаменту поліції та прикордонної охорони Естонської Республіки щодо функціонування правового інституту добровільних помічників поліцейських з числа цивільних осіб, та впровадженню позитивного досвіду в національне законодавство України.

У 1994 році Законом Естонії «Про помічників поліцейського» був законодавчо закріплений статус помічника поліцейського [3], який визначав основні права, обов'язки та соціальні гарантії. Протягом 23 років цей інститут успішно розвивається. На сьогодні в Естонії налічується 1022 помічника поліцейського (з них 23% - жінки, 77% - чоловіки). За статистичними даними кожний помічник поліцейського на чергуваннях разом з поліцейськими у 2015 році витрачав на таку діяльність в середньому 87 000 годин на рік, у 2016 році – 107 000 годин, у 2017 році - 113 000 годин. Досить позитивною є практика формування кадрового резерву поліцейських з числа помічників поліцейських. Так у 2017 році із числа помічників поліцейськими стали 44 особи, у 2018 році – 50 осіб (загальна кількість населення країни – 1290000). Можна по різному оцінювати ці показники, проте безумовно цікавими з приводу можливого запозичення досвіду естонської поліції є результати соціологічних досліджень, які показують, що довіра суспільства до помічників поліцейських коливається в межах 80% [4].

Відповідно до Закону Естонії «Про помічників поліцейських», (abipolitseinik), добровільним помічником поліції може бути громадянин Естонії віком від 18 років. Кандидат повинен мати освіту не нижче середньої, володіти естонською мовою на вищому рівні. Помічник поліцейського повинен бути дієздатним, не бути алко- та наркозалежним, не приймати психотропів, а також не мати серйозних захворювань, які можуть перешкодити виконанню обов'язків.

Кандидат в помічники поліцейського не повинен мати кримінальних покарань, а також не повинен бути підозрюваним або ж обвинувачуваним у злочині. Від кандидата вимагають бути активним, відповідальним, ініціативним, готовим крім своєї основної професійної діяльності стати помічником поліцейського. Вищезазначена діяльність здійснюється на безоплатних засадах. Залучення потенційних кандидатів в добровільні помічники поліції здійснюється через прозорий порядок відбору та звернення до Департаменту поліції з письмовою заявою. Після проходження спеціальних перевірок, здачі фізичного тесту починається перший рівень (етап) навчання наступним навичкам: самооборони, ділового спілкування з громадянами, безпеки керування транспортним засобом, використання спеціальних засобів, використання спеціального обладнання, вмінні подолати кризові ситуації, взаємодію із засобами масової інформації, здійсненню первинної лікарської допомоги, удосконаленням фізичних здібностей. Паралельно отримуються знання щодо участі в забезпеченні дорожнього руху, здійснення нагляду за дорожнім рухом, знання підстав та умов забезпечення фізичної сили та застосування спеціальних засобів.

Необхідною умовою після закінчення першого етапу підготовки є знання законодавчої та нормативно-правової бази щодо забезпечення прав та свобод людини та громадянина, а також законодавчих актів стосовно діяльності поліції, помічника поліцейського щодо попередження, виявленні, припинення порушень громадського порядку [5].

Помічники поліцейського мають право носити та застосовувати травматичну зброю, затримувати правопорушників і застосовувати фізичну силу.

Помічник поліцейського при виконанні своїх обов'язків є представником держави і тому його вимоги та розпорядження повинні виконуватися неухильно. Помічник поліцейського при виконанні своїх обов'язків представляє департамент поліції. Головне - участь у роботі під керівництвом співробітників поліції. Він бере участь у превентивній роботі з населенням, участь у розшуку людей, допомагає поліцейським виявляти порушення. Має спеціальний формений поліцейський одяг, який є ідентичний

працівнику поліції (POLITSEI) з відмінністю у науковому шевроні, де зазначена приналежність до помічника поліцейського (abipolitseinik) [6].

Як бачимо, правовий функціонал помічника поліцейського Естонії є тотожний функціональним можливостям поліцейського України по більшості позицій. Такий правовий статус помічника, на наше переконання, створено виключно за умов наявності у естонському суспільстві реальних ознак правової держави, відносно низьким показникам корупції у правоохоронній сфері взагалі та поліції зокрема, функціонуванню дійсно незалежної судової системи та високому ступеню довіри до поліцейських та їх помічників з числа представників громади, на що ми вказували вище.

Відповідно до Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону», залучення населення до охорони громадського порядку та державного кордону, здійснюється тільки після утворення громадського формування (не менш 10 осіб), діяльність та координація таких формувань здійснюється спільно з Національною поліцією та Державною прикордонною службою [7]. Тобто, на відміну від Естонії в Україні не передбачена індивідуальна форма участі громадян у гласній співпраці з поліцією в якості помічників. Більш того, на наше переконання, створення та діяльність громадських формувань у правоохоронній сфері (поліції) в умовах військового конфлікту з Росією створює додаткові ризики силового протистояння всередині країни та можуть бути використані агресором та олігархатом для розхитування ситуації у бік громадянського конфлікту. Досить показовим в цьому контексті є створення так званих «Національних Дружин» [8].

Таким чином, колективна форма участі громадян у співпраці з поліцією в Україні певним чином вже дискредитована через конкретні конфліктні ситуації, що мали місце в останні роки, та набуває певних загрозливих ознак (ризиків), що у свою чергу, потребує превентивних законодавчих ініціатив.

Характеризуючи законодавство Естонії, яке передбачає індивідуальний підхід до залучення громадян в якості помічників поліцейських, чітко прослідковуємо що колективна форма участі, яка закріплена в Україні вже створює перепони щодо індивідуальної взаємодії населення з правоохоронцями.

Досвід Естонії свідчить про комплексний підхід до вирішення питання взаємодії поліції з населенням через низку збалансованих правових та організаційних аспектів, починаючи зі створення офіційного сайту, який містить в собі всю інформацію щодо ефективної взаємодії, вимоги, критерії відбору, навчання помічників поліцейських тощо, створення кадрового резерву поліцейських, визначення мотивації та заохочення. Підкріплюється все це ефективним зворотнім зв'язком, якого в Україні поки що немає.

Таким чином, досвід Естонської Республіки свідчить про те, що в умовах правової, соціально-орієнтованої держави з низьким рівнем корупції у політичній та правоохоронній сфері участь громадян в якості помічників поліції може бути успішно реалізована в рамках індивідуальної форми співпраці. При цьому цей інститут має високу підтримку з боку суспільства та довіру до його суб'єктів. Вважаємо що перелічені компоненти знаходяться між собою у прямій залежності і повинні бути з часом реалізовані у правовому просторі нашої держави.

Література

1. Закон України Про Національну поліцію [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/pages/strategiya_2020.htm
3. Закон «О помощнике полицейского» Принят 20 апреля 1994 года [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://estonia.news-city.info/docs/sistemsf/dok_ierebb.htm
4. Каждый пятый помощник полицейского имеет право на ношение оружия [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://rus.err.ee/869874/kazhdyj-pjatyj-pomownik-policejskogo>
5. Koostöösloometurvalisust [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://www.abipolitseinik.ee>
6. Естонські помічники поліцейських [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://vgoru.org/index.php/politsiya-dlya-gromadi/item/36426-estonski>
7. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону :Закон України від 22 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. 2000. - № 40. - Ст. 338.
8. У МВС пояснили, чи законними є "Національні дружини" [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://espreso.tv/news/2018/02/01/u_mvs_poyasnyly_chy_zakonnyu_ye_quotnacionalni_druzhynyquot; "Это не мои помощники". Аваков отреагировал на появление "Национальных дружин" [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://glavnoe.ua/news/n332322-eto-ne-moi-pomoschniki.-avakov-otreagiroval-na-pojavlenie-nacionalnyh-druzhin>

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДІЛЬНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ В СВІТІ ЗАКОНОДАВЧИХ НОВЕЛ

Серед усіх представників поліції дільничний офіцер поліції посідає особливе місце як самий «народний» поліцейський. Дійсно, для своєї дільниці він є контактною ланкою у спілкуванні населення з поліцією, тож свого дільничного в обличчя повинні знати всі. За своїм правовим статусом дільничний офіцер поліції наділений широким колом повноважень, що визначені в законодавстві. Відповідно до наказу МВС України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції» дільничні офіцери поліції здійснюють свою діяльність відповідно до Конституції України, законів України «Про Національну поліцію», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», інших актів законодавства України, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України[1]. По-факту, у своїй діяльності дільничний офіцер поліції керується значно ширшим переліком законів, ніж зазначено в Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції, оскільки в цьому документі вказані лише закони щодо окремих напрямів діяльності дільничного. Це і зрозуміло, оскільки враховуючи специфіку роботи, перелік тільки законів міг би зайняти декілька сторінок.

На наше глибоке переконання, серед інших напрямів поліцейської діяльності саме професія дільничного офіцера поліції є однією із найбільш відповідальних, оскільки дуже часто саме від того, як він взаємодіє з населенням своєї дільниці, залежить уявлення людей про поліцію взагалі. Ми погоджуємося з науковцями, які відзначають, що діяльність дільничного офіцера поліції є пов'язаною з високою фізичною та психоемоційною напруженістю. Особливість цієї діяльності полягає у тісному й постійному контакті з населенням, яке проживає та працює на території поліцейської дільниці й ґрунтується на досконалому знанні свого контингенту [2, 92].

Безумовно, професія поліцейського сама по собі передбачає значне фізичне та емоційне навантаження, ненормований робочий день. Це, по-суті, і є специфікою роботи в поліції. Але не можна не погодитися, що саме дільничний офіцер поліції відповідальний за дуже широкий спектр роботи. Проаналізувавши Наказ МВС України № 650, де вказані повноваження дільничного офіцера поліції, можна дійти висновку, що дільничний офіцер поліції повинен відповідати за майже всі напрямки роботи поліції на своїй дільниці.

За підрахунками науковців, основні складові професійної діяльності дільничного офіцера поліції та часові витрати робочого дня є такими: забезпечення публічної безпеки громадян на території закріпленої дільниці, патрулювання – 24%; прийом громадян, розгляд заяв і повідомлень про кримінальні й адміністративні правопорушення або події – 18%; робота з порушниками антиалкогольного законодавства, наркотично залежними особами, неповнолітніми правопорушниками, особами, що вчиняють домашнє насильство, особами, що перебувають на превентивному обліку, тощо – 15%; розкриття та попередження злочинів – 14%; інші завдання – 29% [2, 92]. Безпосереднє спілкування з дільничними дає зрозуміти, що в ті 29 відсотків подекуди входять завдання, які, по-суті, не передбачені на законодавчому рівні, але які потрібно виконувати виходячи із специфіки роботи на дільниці.

Не дивлячись на доволі широкий перелік повноважень дільничних офіцерів поліції та їх завантаженість, влітку 2020 року до Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції були внесені зміни, які передбачають доповнення основних напрямків роботи дільничних.

Зокрема, у дільничних офіцерів поліції з'явилась історично не притаманна їм функція здійснення контролю за дотриманням правил дорожнього руху його учасниками та правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі [3]. На сьогодні такі повноваження покладені на патрульну поліцію та групи реагування патрульної поліції. На нашу думку, внесення подібної функції до повноважень дільничного офіцера поліції, могло бути продиктовано прагненням законодавця розширити перелік поліцейських, які би могли реагувати на правопорушення у сфері дорожнього руху. Проблемні питання дорожньо-транспортного травматизму в Україні набувають досить значних масштабів. У зв'язку із чим кількість автомобільних аварій та відповідно, постраждалих від таких ситуацій осіб, постійно зростає. Рівень же смертності в Україні визнається одним із самих високих в Європі та становить приблизно 80 осіб на 1 мільйон населення, в той час коли у державах Європейського Союзу, такий

показник становить 45 осіб. Ситуації, спричинені аваріями у нашій державі, стають причиною для переосмислення ставлення суспільства до питань транспортної безпеки, а також вироблення дієвих механізмів попередження загибелі, травмування людей на автомобільних шляхах [4, 141].

Тож враховуючи серйозність проблеми, цілком логічним є розширення переліку представників поліції, які би мали право за своїми посадовими обов'язками реагувати на порушення правил безпеки дорожнього руху. Зрозуміло, що такий напрям роботи для дільничного офіцера поліції не є основним, але надання такого права дозволяє вирішити ряд проблем. Наприклад, у разі дорожньо-транспортної пригоди без потерпілих у віддаленій місцевості, що входить до складу закріпленої поліцейської дільниці, або у випадках завантаженості групи реагування патрульної поліції, на яку потрібно чекати певний час. В подібних випадках, можливість здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності дільничним значно прискорить процес вирішення проблеми.

Також, на наш погляд, таке повноваження дозволить якісніше реагувати на правопорушення, які здійснюють пішоходи. Хоча в державі постійно проводяться інформаційні кампанії щодо роз'яснення населенню недопустимості порушення правил дорожнього руху пішоходами, але, на жаль, відсутність невідворотного покарання за, наприклад, перехід ними проїзної частини у невідзначених місцях, сприяє підвищенню рівня небезпеки на дорогах. В даному випадку можливість дільничного офіцера поліції притягати до відповідальності за статтею 127 КУпАП, що передбачає відповідальність за порушення правил дорожнього руху пішоходами [5], дозволить, на нашу думку, заставити пішоходів більш відповідальніше ставитися до дотримання правил дорожнього руху.

Серед напрямків роботи, які були внесені в 2020 році до Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції, також були наступні:

- проведення профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, ужиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

- прийняття в громадян необхідних документів у сфері дозвільної системи;

- здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання [3].

Таким чином, законодавець пішов по шляху дублювання функцій, які є основними для інших підрозділів поліції, зокрема ювенальної превенції, служби дозвільної системи, підрозділів дізнання органів Національної поліції України. Нам здається, що такі зміни продиктовані намаганням зробити із дільничного офіцера поліції «універсального поліцейського», який би повністю відповідав за поліцейську роботу на своїй дільниці, зокрема за її адміністративний напрям. Залишається питання, чи зможе при такому обсязі роботи дільничний офіцер поліції якісно її виконувати?

Також специфіка роботи, яка полягає у тісному контакті з населенням, вимагає особливої обережності. Щороку, 7 березня відзначається Міжнародний день пам'яті поліцейських, які загинули на службі. При виконанні службових обов'язків за роки незалежності України станом на 1 березня 2021 року загинув 1 671 працівник органів внутрішніх справ. Зокрема, починаючи з 2015 року, на службі померли 44 поліцейських, із них 5 – у зоні бойових дій на Донбасі. Крім того, життя ще 22 поліцейських обірвалося внаслідок ускладнень після корона вірусу [6]. Та навіть така сумна статистика не заважає дільничним чи іншим поліцейським виконувати свою роботу якнайкраще. Вони впевнені – небезпека і ризик, на які доводиться йти правоохоронцям, виправдані. За їх словами, приємно бачити результати своєї роботи, коли проблеми вирішуються, а люди дякують [7].

Завдяки дільничним офіцерам поліції є порядок між людьми та в суспільстві. На нашу думку, з урахуванням дуже широкого кола обов'язків, які покладаються на дільничного офіцера поліції, було б доречніше зменшити розмір поліцейських дільниць, щоб він/вона змогли обслуговувати меншу кількість населення з метою підвищення якості своєї роботи. Але на наше глибоке переконання, мотивованого та відповідального дільничного не зламає ніяка перешкода, якщо він або вона дійсно віддані своїй роботі.

Література

1. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text> (дата звернення 10.03.2021).
2. Барко В. І., Барко В.В. Професіограма дільничного офіцера Національної поліції України. Право і Безпека. 2019. № 1. С. 91-96.
3. Про затвердження Змін до Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ МВС України від 19.06.2020 № 468. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0708-20#n362> (дата звернення 11.03.2021).
4. Улютіна О. А. Проблеми притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані в автоматичному режимі. Право. Людина. Довкілля. -2020. Vol. 11, № 2. С. 140-149.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran860#n860> (дата звернення 11.03.2021).

6. За роки незалежності в Україні на службі загинули понад 1 600 правоохоронців. URL: https://novyny.24tv.ua/za-roki-nezalezhnosti-sluzhbi-zaginu-v-novini-ukrayini-i-svitu_n1561896 (дата звернення 11.03.2021).

7. «Щоб працювати в поліції, потрібно повністю віддаватися своїй професії» - дільничний офіцер поліції В'ячеслав Шепотнік. URL: <http://police.dn.ua/news/view/shhob-pratsyuvati-v-politsii-potribno-povnistyu-viddavatisya-svoij-profesiidilnichnij-ofitser-politsii-vyacheslav-shepotinik> (дата звернення 11.03.2021).

Бондар В. В.,

к. ю. н., доцент, завідувач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Херсонського факультету ОДУВС

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ

В процесі розбудови України як незалежної, демократичної, правової та соціальної країни було проведено реформування правоохоронних органів, яке значним чином вплинуло й на органи Національної поліції.

В сучасних умовах пріоритетним завдання кожного поліцейського є захист та охорона прав і законних інтересів громадян України.

Мета реформування органів Національної поліції першочергово полягала в збільшенні ефективності в роботі та досягнення максимального рівня довіри населення до поліції.

В процесі початку реформування органів Національної поліції пріоритетним завданням є збільшення ефективності в роботі, досягнення максимального рівня довіри населення до поліції та максимально ефективні превентивні заходи.

В умовах карантину, економічної нестабільності та збільшення кількості безробітних, з'являється все більше осіб, які часто розпивають алкогольні напої у громадських місцях. Але розпивання алкогольних напоїв в громадських місцях заборонено законодавством України і за ці дії винних осіб потрібно притягувати до адміністративної відповідальності. На поліцейських покладено обов'язки щодо запобігання, протидії та притягнення до відповідальності за вказанні правопорушення.

Треба розібратись, що ж саме є розпивання алкогольних напоїв у громадських місцях: полягає виключно в активних діях з вживання пива (крім безалкогольного), алкогольних (горілки, коньяку, вин, самогону чи інших алкогольних напоїв домашнього виготовлення та ін.) та слабоалкогольних напоїв. Вживання одеколонів, лосьйонів, політури та інших одурманюючих рідин на спиртовій основі також становлять предмет вчинення правопорушення, тому що не має значення вид ужитого напою, який містив алкоголю складову.

Місця де забороняється споживання пива (крім безалкогольного), алкогольних та слабоалкогольних напоїв, вин столових: у закладах охорони здоров'я, крім споживання столових вин на території санаторіїв у спеціально відведених місцях; у навчальних та освітянських закладах; у громадському транспорті (включаючи транспорт міжнародного сполучення), на зупинках транспорту, у підземних переходах; у закладах культури; у закритих спортивних спорудах (крім пива у пластиковій тарі); у ліфтах і таксофонах; на дитячих майданчиках; на спортивних майданчиках; у приміщеннях органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших державних установ. Поява в громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль, слід розуміти: поведінку особи у стані сп'яніння, яка явно порушує загальновизнані норми (непристойні висловлювання або жести, грубі вигуки, нав'язливе ставлення до громадян тощо); коли порушник має непристойний зовнішній вигляд, що викликає відразу (брудний, мокрий, розстебнутий одяг тощо); через сп'яніння особа повністю чи значною мірою втратила орієнтування (безцільно стоїть чи безцільно пересувається з місця на місце, у неї порушена координація рухів, звідси – нестійкість, хитка хода); п'яний повністю безпорадний (у непритомному стані).

Суб'єктом даного адміністративного проступку є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Ці справи за ст. 178 КУпАП розглядаються протягом доби.

Поліцейським треба пам'ятати, що не підлягає притягненню до адміністративної відповідальності особа тільки за сам факт появи у нетверезому стані, у п'яному вигляді у громадському місці, якщо вигляд і поведінка особи при цьому є пристойними.

Також у разі розпивання спиртних напоїв неповнолітньої особи разом із батьками, правопорушення кваліфікується за ст. 180 КУпАП, яка встановлює адміністративну відповідальність за доведення

неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, особами, які їх замінюють, або іншими особами.

Відповідно до п.4 ч.1 ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію» особа, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або особі, дільничний офіцер поліції застосовує превентивний захід «поліцейське піклування», та супроводжує особу у спеціальний лікувальний заклад чи до місця проживання

Про застосування поліцейського піклування складається протокол, в якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень. Протокол підписується дільничним офіцером поліції і особою. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі (протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія – вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати ними).

Про застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів до територіального органу Національної поліції.

Отже, притягнення до адміністративної відповідальності за розпивання алкогольних напоїв дуже поширене правопорушення, яке потрібно вірно кваліфікувати та своєчасно здійснювати заходи, щодо притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності. Адже зменшення правопорушень на вулицях нашої країни збільшить довіру населення до поліції та спонукає суспільство до стабільності.

Література

1. Закон України «Про національну поліцію»//<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення//<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у двох томах: Том 1. Загальна частина. Київ, 2014. 584 с.

Вайда Т. С.,

к. пед. н., доцент, доцент кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки Херсонського факультету ОДУВС

Кузнєцов О. І.,

викладач кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки ОДУВС

ТАКСОНОМІЯ НЕБЕЗПЕК ЯК КОМПОНЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ ПОЛІЦІЇ

Актуальність проблеми. Небезпека – складне поняття (наукова категорія), один з параметрів середовища з багатьма ознаками. Безпека людини концептуально зумовлюється низкою чинників: 1) станом навколишнього середовища (довкілля, побут, транспорт, виробництво, соціальні відносини); 2) державними системами підтримки безпеки людини (охорона здоров'я, пожежна охорона, цивільний захист, органи правопорядку, охорона праці); 3) індивідуальною захищеністю особи (психофізіологічний стан, знання та вміння, індивідуальні засоби захисту тощо). Саме ці складові компоненти визначають підвищення або зниження безпеки людства (суспільства) в цілому, соціальної групи чи особи зокрема [1].

Невід'ємною складовою частиною небезпеки є вражаючий фактор, під котрим розуміються такі чинники життєвого середовища, які за певних умов завдають шкоди людям та системам їх життєзабезпечення, призводять до матеріальних збитків. За своїм походженням вражаючі фактори можуть бути наступними: 1) фізичні, в тому числі енергетичні (ударна повітряна чи водна хвиля, електромагнітне, акустичне, іонізуюче випромінювання, об'єкти, що рухаються з великою швидкістю або мають високу температуру тощо); 2) хімічні (хімічні елементи, речовини та сполуки, котрі негативно впливають на організм людей, фауну та флору, викликають корозію, призводять до руйнації об'єктів життєвого середовища); 3) біологічні (тварини, рослини, мікроорганізми тощо); 4) соціальні (збуджений натовп людей) та 5) психофізіологічні (агресія, ступор, інші деструктивні стани людини) [1]. Залежно від наслідків впливу конкретних вражаючих факторів на організм людини вони поділяються (наприклад, в системі охорони праці) на шкідливі та небезпечні.

Для кращого розуміння працівниками поліції природи небезпек та їх врахування при організації й для забезпечення ефективного несення служби з охорони громадського порядку (далі – ОГП) чи в боротьбі із

злочинністю небезпечні фактори необхідно перш за все систематизувати. Питаннями класифікації окремих елементів займається таксономія – наука про систематизацію та класифікацію складних явищ, понять, що відіграють важливу роль в організації наукового знання у галузі безпеки життєдіяльності населення [2]. Для розпізнавання небезпек із зазначенням їх кількісних характеристик та координат у просторі й часі використовується такий науковий підхід та метод як ідентифікація (передбачає виявлення типу небезпеки та встановлення її характеристик). Ідентифікація (лат. *identifico*) – ототожнення, прирівнювання, уподібнення, розпізнавання іншої системи або об'єкта за наперед заданими критеріями [3]. Таким чином, ідентифікація небезпеки розуміється як процес, що передбачає наступні операції: 1) розпізнавання її (небезпеки – уточнено нами) наявності та визначення характеристик небезпечних факторів; 2) виявлення і встановлення кількісних, тимчасових, просторових та інших чинників, необхідних й достатніх для розробки профілактичних або оперативних заходів, спрямованих на забезпечення нормального функціонування технічних систем і якості життя.

Для ідентифікування небезпек можуть бути використані ознаки, якщо вони відповідають, зокрема, таким умовам: 1) суттєвість – специфічність, оригінальність; 2) відтворюваність – здатність бути багаторазово відображуваною; 3) відносна стійкість – незмінність; 4) рідкісність – найбільша ідентифікаційна цінність.

У процесі ідентифікації небезпеки виявляються їх номенклатура, вірогідність прояву, просторова локалізація (координати часу і територіальне розміщення на місцевості), можливий збиток та інші параметри, необхідні для вирішення конкретного службового завдання. Під номенклатурою небезпек розуміється їх перелік, який є характерним для об'єкта (виробництва, природної чи соціальної події тощо) і систематизований за певною ознакою. Номенклатура небезпек за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я укладена в алфавітному порядку із понад 100 чинників. На основі загальної номенклатури небезпек складається номенклатура небезпек окремих явищ чи об'єктів (соціальної події, аварії в цеху, НС на виробництві, місцевості, тощо).

У свою чергу методи виявлення небезпек поділяються на: 1) інженерні (визначають небезпеки, які мають ймовірнісну природу походження); 2) експертні (направлені на пошук відмов і встановлення їхніх причин; при цьому створюється спеціальна експертна група, до складу якої входять різні фахівці, що дають висновок); 3) соціологічні (застосовується при визначенні небезпек шляхом дослідження думки населення (соціальної групи); формується шляхом опитування); 4) реєстраційні (полягає у використанні інформації про підрахунок конкретних подій, витрат будь-яких ресурсів (сил та засобів), кількості жертв тощо); 5) органолептичні (використовують інформацію, що отримується органами чуття людини (зором, дотиком, нюхом, смаком та ін.); приклади застосування – зовнішній візуальний огляд техніки, виробів, визначення на слух (за монотонністю звуку) чіткості роботи двигуна тощо).

Оцінку ступеня (рівня) небезпеки забезпечують кількісні характеристики небезпеки (квантифікація небезпек). Квантифікація (лат. *quatum* – скільки) – кількісний вираз, вимірювання, котрий вводиться для оцінки складних, якісно визначальних понять. Небезпеки характеризуються потенціалом, якістю, часом існування або дії на людину, вірогідністю появи, розмірами зони дії. Потенціал небезпеки виявляє її з кількісного боку (наприклад рівень шуму, запиленість повітря, напруга електричного струму). Якість небезпеки відображає її специфічні особливості, що впливають на організм людини, наприклад, частотний склад шуму, дисперсність порошини, вид електричного струму [3]. Застосовуються чисельні, бальні та інші прийоми квантифікації. Мірою небезпеки може виступати й число потерпілих. Іншою мірою небезпеки може бути й завдана шкода, яка завдається довіллю внаслідок її реалізації (частково може бути виміряна економічно, в основному через витрати на ліквідацію наслідків надзвичайної ситуації (далі – НС). Найпоширенішою оцінкою небезпеки є ризик – вірогідність втрат при діях, котрі пов'язані з небезпеками.

Небезпека, яка реалізувалась, визначається як НС. Надзвичайними є ситуації, які створюють неможливі умови для життя людей, загрожують їх безпеці, можуть спричинити загибель великої кількості населення, руйнацію матеріальних цінностей та навколишнього середовища. Найбільш загрозливими для людей є НС, які виникають раптово, непередбачено.

Таксономування виконує важливу роль в організації наукового знання в сфері безпеки діяльності, дозволяє глибше пізнати природу небезпеки. Таксономія – наука про класифікацію і систематизацію складних явищ, понять і об'єктів. На сьогоднішній день повної таксономії небезпек ще не існує, тому можна говорити про їх часткову класифікацію. Таксономія (від грец. *taxos* – класифікація і грец. *nomos* – закон, наука) – термін, що має декілька значень: 1) наука про об'єднання живих істот у групи на основі аналізу притаманних їм ознак; 2) групування речей або принципів, що лежать в основі цього групування. Таким чином, таксономія є наукою про принципи та способи класифікації й номенклатури складно організованих ієрархічних систем дійсності: органічного світу, об'єктів географії, геології, мовознавства, суспільства тощо. Є синонімом понять «систематика», «класифікація». Завдання таксономії полягає у визначенні і теоретичному обґрунтуванні класифікаційних одиниць – таксонів, їх системи, супідрядності,

співвідношення та обсягу. У кінці XX століття виникла тенденція розуміння під таксономією розділу систематики, вчення про систему таксономічних категорій. Спочатку вищезазначений термін посилався на наукову класифікацію живих організмів (альфа-таксономія). Зараз він застосовується в ширшому сенсі, для посилання на групування речей або принципів, що лежать в основі цього групування. Будь-що може бути розподілено на групи відповідно до деякої таксономічної схеми, у якій буде узагальнення від простого до складного чи навпаки. Таксономії, які складені з таксономічних одиниць, відомих як таксони, зазвичай знаходяться у ієрархічній структурі, показуючи відношення між батьківськими та дочірніми лініями. Основним завданням систематики (таксономії) є класифікація елементів, тобто розміщення в більш або менш близьких однорідних груп на основі їх спорідненості. У системі елементів ці групи розміщують (класифікують) у серію підпорядкованих споріднених таксономічних рангів, яких сучасна систематика налічує до 25.

Класифікаційна ознака надзвичайних ситуацій нами розуміється як технічна або інша характеристика небезпечної події, що зумовлює виникнення обстановки, яка визначається як надзвичайна ситуація. В цілому класифікація надзвичайних ситуацій у вітчизняному законодавстві розглядається як система, згідно з якою надзвичайні ситуації поділяються на класи і підкласи залежно від характеру їх походження [4].

Висновки. На основі проведеного аналізу спеціальної літератури та відкритих інтернет-ресурсів можемо зробити наступні узагальнення з розглянутої нами проблеми:

1. Здійснення правоохоронної діяльності передбачає несення працівниками поліції служби з ОГП, боротьбу із злочинністю, забезпечення публічної безпеки в цілому, котрі в багатьох випадках відбуваються у складних (екстремальних) умовах. В окремих умовах ускладнені обставини на місці події можуть переростати у надзвичайні ситуації, що в цілому суттєво ускладнює для поліцейських виконання поставлених службово-бойових завдань.

2. Правильне розуміння небезпечного впливу специфічних факторів на життя та здоров'я правоохоронця, в тому числі й інших громадян чи суспільства в цілому, передбачає опору на знання в галузі таксономії – науки про систематизацію та класифікацію складних явищ і понять, котрі відіграють важливу роль в організації безпеки життєдіяльності населення.

3. Для розпізнавання небезпек із зазначенням їх кількісних характеристик й координат у просторі й часі використовуються такі наукові підходи та методи як: 1) ідентифікація (виявлення номенклатури небезпечних факторів, вірогідність їх прояву, часова та просторова локалізація НС, можливий збиток та інші параметри, необхідні для вирішення конкретного службового завдання); 2) квантифікація (кількісні характеристики небезпеки, оцінка ступеня (рівня) небезпеки, котрі визначаються такими критеріями як потенціал, якість, час існування або дії на людину, вірогідністю появи, розмірами зони дії).

4. Врахування керівниками поліцейських підрозділів вищезазначених підходів таксономії при ОГП, під час забезпечення публічної безпеки чи при проведенні поліцейських операцій в екстремальних умовах (в НС різного походження) забезпечить зниження рівня травматизму як серед задіяних до виконання службово-бойових завдань працівників особового складу поліції, так сприятиме оперативному врегулюванню або мінімізації існуючих небезпек для громадян чи суспільства в цілому.

Література

1. Небезпека. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B5%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0> (дата звернення: 10.03.2021).
2. Таксономія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 10.03.2021).
3. Ідентифікація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 10.03.2021).
4. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI (в редакції станом на 17.03.2021). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/page1-7> (дата звернення: 18.03.2021).

*Горносталь А. В.,
аспірант ОДУВС*

СПЕЦІАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ГРОМАДСЬКОГО МОНІТОРИНГУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Взаємодія правоохоронних органів України з інститутами громадянського суспільства є однією з найважливіших стратегічних умов розвитку України як правової, демократичної і соціальної держави. Ефективність цього процесу можлива лише за умов налагодження партнерських відносин між

правоохоронними органами та громадськістю, які передбачають: відкритість правоохоронних органів, постійні консультації з громадськістю, обов'язкове врахування в діяльності правоохоронних органів потреб громадян, їх доступність та підзвітність щодо виконання суспільних завдань тощо.

Розвиток стратегії партнерства обов'язково включатиме і моніторинг діяльності правоохоронних органів України.

Моніторинг як інструмент спостереження, відстеження загальних тенденцій та змін, що відбуваються в суспільстві, уже тривалий час широко використовується в різних сферах життєдіяльності країни: економіці, політиці, суспільних настроях, освіті, інформаційному просторі, соціальних змінах тощо. Важливим стало також використання моніторингових технологій і в діяльності правоохоронних органів, що дає змогу забезпечити своєчасне та публічне реагування на пропозиції громадськості, врахувати громадську думку щодо важливих рішень, налагодження дієвих механізмів громадського контролю та оцінювання їх роботи тощо [1, с. 246].

Актуальність запровадження громадського моніторингу за діяльністю правоохоронних органів зумовлена тим, що за роки незалежності в Україні не сформовано сталої системи демократичних інституцій. Триває процес становлення інститутів громадянського суспільства, проте вони й досі не стали збалансованою протизагою, центром впливу, з яким би рахувалась влада, а самі громадяни недостатньо володіють знаннями законодавчої, нормативної та інституційної бази для реалізації власних ініціатив.

Питання громадського моніторингу щодо діяльності органів державної та недержавної влади в своїх наукових працях розглядалися вченими-науковцями: В. Б. Авер'яновим, В. Д. Бакуменко, В. М. Князєвим, І. Б. Коліушко, В. І. Луговим, Р. В. Миронюком, О. Ю. Оболенським, Ю. П. Сурміним та ін. Їх наукові розробки торкалися певних аспектів моніторингу діяльності органів влади, зокрема аналізу законодавчої бази, теорії, методології та практики формування державно управлінських рішень, проведення адміністративної реформи тощо. Проте проблеми моніторингу за діяльністю правоохоронних органів України у вітчизняній науці є малодослідженою, зокрема недостатньо обґрунтовано її теоретико-методологічні та концептуальні аспекти.

Правоохоронні органи України – це державні і недержавні установи й організації, до яких діючим законодавством пред'являються спеціальні вимоги і працівники яких з метою ефективного виконання своїх обов'язків в галузі правоохоронної діяльності нормативно-правовими актами наділяються відповідними повноваженнями [2, с. 131].

Суб'єктами здійснення моніторингу за діяльністю правоохоронних органів України є організації громадянського суспільства - громадські організації, професійні й творчі спілки, організації роботодавців, благодійні організації, релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства і установи, діяльність яких регулюється законодавством України.

Громадський моніторинг діяльності правоохоронних органів України - постійно діюча системна робота організації громадянського суспільства щодо систематичного збирання, аналізу та оприлюднення інформації про конкретні факти: проблеми, питання, сферу, галузь, сектор або діяльність правоохоронних органів.

Велике значення для будь-якої діяльності, включаючи громадський моніторинг відіграють базові ідеї, їх називають принципами. Під основними принципами громадського моніторингу розуміють основні положення, які відображають найбільш суттєві, головні сторони і прояви моніторингу [3, с. 71].

Ми погоджуємося з думкою науковців [4, с. 28; 5, с. 130], які поділяють принципи громадського моніторингу за діяльністю правоохоронних органів на дві групи: загальні та спеціальні.

Перша група – загальні принципи мають основоположний характер, відображають основні закономірності моніторингу, забезпечують гармонію, узгодженість і рівновагу у цьому процесі. До загальних принципів громадського моніторингу, на нашу думку, слід віднести принципи верховенства права, науковості, законності, соціальної справедливості, поваги прав людини, гласності, плановості. Аналіз загальних принципів громадського моніторингу буде нами розглянуто в іншій науковій роботі.

Що стосується спеціальних принципів, то вони доповнюють та конкретизують загальні принципи і до них належать: неупередженість та об'єктивність, громадська активність, соціальне партнерство, автономність, інформаційна відкритість, відповідальність, зворотний зв'язок, ефективність, гнучкість, політична незалежність.

Неупередженість та об'єктивність - отримання, узагальнення, систематизація, аналіз даних, доведення результатів моніторингу до правоохоронних органів, а також їх оприлюднення здійснюються на основі вірогідної, достовірної, доступної, повної, об'єктивної та своєчасної інформації.

Громадська активність – передбачає дієву та добровільну участь організацій громадянського суспільства в життєдіяльності суспільства, виробленні державної політики, підтримку та сприяння діяльності правоохоронних органів.

Соціальне партнерство – конструктивна взаємодія між правоохоронними органами та організаціями громадянського суспільства щодо виявлення негативних фактів та належне реагування на них з боку правоохоронних органів.

Автономність громадського моніторингу – унеможливлення втручання правоохоронних органів у діяльність організацій громадянського суспільства, за винятком випадків, установлених законом.

Інформаційна відкритість – обов'язковий вільний спосіб надання організації громадянського суспільства об'єктивної інформації від правоохоронних органів, за винятком тієї, що відповідно до законодавства належить до державної таємниці; прозоре і доступне їх спілкування з громадськістю; популяризацію через засоби масової інформації політики співробітництва.

Відповідальність – усвідомлення організаціями громадянського суспільства, правоохоронними органами персональної відповідальності за рівень співпраці в межах компетенції, передбаченої чинним законодавством.

Зворотний зв'язок – обов'язкова, в межах закону, реакція правоохоронних органів України на результати громадського моніторингу. Правоохоронні органи не лише створюють умови для діяльності організацій громадянського суспільства, взаємодіють з ними, а й визнають результати їх діяльності.

Ефективність – полягає в досягненні запланованих завдань та цілей, отриманні максимального позитивного результату, що відповідає інтересам держави і суспільства в цілому.

Гнучкість – механізм реалізації громадського моніторингу, здатний адекватно реагувати на зміни, що відбуваються в суспільному житті, враховувати реальні суспільні потреби й інтереси.

Політична незалежність – діяльність організації громадянського суспільства здійснюється в межах чинного законодавства і є незалежною від будь-яких політичних сил.

Застосування на практиці зазначених принципів повинно враховувати конкретний політичний та економічний стан держави та суспільства. Більше того, повністю запрограмувати та передбачити всі можливі наслідки суспільного розвитку, на відміну від технологій, неможливо, оскільки спроектована модель в кожному випадку деформується.

Наведені принципи обґрунтовані наукою і вивірені на практиці, повинні бути чітким орієнтиром в діяльності всіх організацій громадянського суспільства, які є суб'єктами проведення громадського моніторингу за діяльністю правоохоронних органів України.

Література

1. Крушельницька Т., Ралдугін Є. Деякі аспекти моніторингу діяльності органів державної влади щодо співпраці з інститутами громадянського суспільства в Україні. Вісник Національної Академії державного управління. 2013. № 11. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2009-1-33.pdf>

2. Горонсталь А. В. Правоохоронні органи України та їх види. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет конференції «Стан та перспективи розвитку адміністративного права України» м. Одеса, 06 листопада 2020 р. ОДУВС, 2020, 142 с. С. 130-132.

3. Драпалюк К. І., Бубнова І. І. Принципи взаємодії поліції та населення в правоохоронній діяльності. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет конференції «Стан та перспективи розвитку адміністративного права України» м. Одеса, 06 листопада 2020 р. ОДУВС, 2020, 142 с. С. 71-74.

4. Колпаков В. К. Взаимодействие милиции и общественности в сфере правопорядка: Учебное пособие. Киев, 1993. 80 с.

5. Музичук О. М. Організаційно-правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями: дис... канд. юрид. наук. Харків, 2003. 162 с.

Грохольський В. Л.,

д. ю. н., професор, перший проректор ОДУВС

Доценко О. С.,

д. ю. н., доцент, професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СТАНОВЛЕННІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ ЗА УЧАСТЮ НАСЕЛЕННЯ

Закріплення у ст. 1 Конституції України [1] положення, що Україна є правовою державою, на жаль, ще не дає підстав уважати її такою. За часи незалежності Україна зробила низку кроків щодо побудови правової держави, але сьогодні, ми говоримо тільки про становлення правової держави та низку проблем які існують на цьому шляху. Сьогодні не всі принципи правової держави дотримані, що не дає можливості громадянам реалізовувати їх у повсякденному житті. Є проблеми із забезпеченням основного принципу

правової держави - верховенство права. Іноді правові норми окремих законів суперечать одна одній, а ще гірше – конституційним нормам. У рішеннях судів переважно домінують норми окремих законодавчих актів без дотримання норм Конституції, що призводить до критично низької суспільної довіри до вітчизняних судів. І таких прикладів можна наводити досить багато.

Зазначені та інші проблеми забезпечення верховенства права в Україні потребує суттєвих змін в діяльності органів державної і судової влади, а також правоохоронної системи. Це дасть можливість забезпечити захищеність інтересів держави і суспільства, прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, а відтак, - наближення України до правової держави.

Серед правоохоронних органів, які більш за все наближені до роботи з населенням та здійснюють заходи по захищенню їх прав і свобод є Національна поліція. Водночас, ефективність такої діяльності залежить саме від налагодження співпраці з населенням. Уст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» визначається, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [2].

Але слід відмітити, що тривалі та затяжні реформи в Україні, які супроводжуються змінами та потрясіннями у суспільстві, викликають почуття незадоволеності діями влади, а відтак і недовіру їй, відчуття незахищеності людини, як в економічному, так і в правовому відношенні. Це в повній мірі стосується й діяльності поліції – як органів виконавчої та правоохоронної діяльності, які призначені забезпечувати належний правопорядок в державі.

Без перебільшення можна сказати, що сьогодні налагодження співпраці поліції з населенням є першочерговим завданням, для вирішення якого потрібно вирішити ряд питань. Зокрема, на сьогодні відсутня програма чи стратегія такої співпраці. З цього приводу сказано і написано багато, тому немає необхідності зараз зупинятися на обґрунтуванні необхідності розробки та прийняття такої програми.

У словнику української мови визначається, що «співпраця» – спільна з ким-небудь діяльність [3, с. 519-520]. У поліцейській діяльності зарубіжних країн для визначення процесів співпраці поліції з населенням, вживається термін «поліція громади» («общинна поліція»), тотожним до якого є термін «партнерство з населенням», який використовують для полегшення перекладу на різні мови. «Поліція громади» або «партнерство з населенням» є філософією або організаційною стратегією, яка передбачає взаємне співробітництво поліції і суспільства для більш ефективної протидії злочинності [4, с. 5-6].

Фахівці у галузі соціології вживають термін «соціальне партнерство». У сучасному розумінні «соціальне партнерство» – це особливий соціальний інститут, на основі якого реалізується певний тип соціальних відносин, спрямований на розвиток консенсусу і позитивного результату в процесі взаємодії соціальних суб'єктів – партнерів цієї взаємодії [5, с. 459-460].

Таким чином можна сказати, що партнерство можна розглядати як стосунки суб'єктів, які усвідомлюють власне значення своїх дій для партнера по взаємодії і свою діяльність будують так, щоб виправдати сподівання партнера і таким чином досягти спільної мети. Воно забезпечується взаємною довірою та діяльністю, спрямованою на досягнення спільного результату.

Водночас слід пам'ятати, що оцінка населенням діяльності поліції, чи то позитивна, чи то негативна, - не може виникнути з нічого, вона має певні підстави. Довіра до поліції у суспільстві – явище, яке має групову характеристику, тобто містить оцінку групи людей. Така оцінка формується під впливом ряду факторів, серед яких найбільш вагомими можна назвати:

- особистий досвід спілкування громадянина з працівниками поліції з питань, які доводилось вирішувати йому або членам його сім'ї (звернення, коли вони можуть виступити у ролі потерпілих від правопорушень або злочинних посягань, ситуації, коли вони виступають у ролі свідків або обвинувачених, отримання різного роду довідок або документів і т.п.), коли поведінка конкретного працівника поліції має вагомий значення для формування думки громадянина про роботу та можливості всієї системи поліції;

- досвід спілкування з працівниками поліції родичів, колег або знайомих, які своїми відгуками-враженнями про роботу цих працівників або підтверджують думку про ефективну роботу поліції, або можуть вплинути на її зміну;

- інформація, отримувана із засобів масової інформації (преса, телебачення, радіо, Інтернет), яка є різною за змістом (від невеликої кількості позитивної до значно переважаючої негативної). Особливістю сприйняття зазначеної інформації є так званий „фактор несуперечливості”, коли нова порція інформації, як правило, буде відкинута як неправдива, якщо вона буде суперечити уже наявному знанню людини, сформованому на власному досвіді. У даному контексті можна зауважити, що незначна кількість позитивної інформації, яка подається у засобах масової інформації про роботу поліції, не може суттєво вплинути на уже сформовану у суспільстві загальну недовіру до поліції, оскільки негативні оцінки значно переважають позитивні відгуки про роботу поліції.

Водночас слід відмітити, що при визначеності готовності громадян до співпраці з поліцією довіра не є визначальним (основним) фактором, який впливає на те, чи буде громадянин співпрацювати з ними чи ні. Фактор наявності довіри до поліції та фактор готовності особисто прийняти участь у заходах по наданню допомоги поліції є різними факторами і далеко не завжди співпадають. Така ситуація є цілком нормальною, оскільки кожна людина свідомо оцінивши ситуацію та співвіднівши можливі затрати часу та зусиль, можливі ризики з важливістю отриманого результату, робить відповідний висновок про доцільність чи недоцільність такої співпраці. Крім того, така співпраця повинна передбачати наявність спільної мети, наприклад, - забезпечення публічної безпеки і порядку, охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидія злочинності та ін. Саме при наявності такої мети виникає питання про доцільність особистої участі у цьому конкретного громадянина, відчуття власної приналежності до певної групи осіб, для яких отримуваний результат буде таким самим важливим та на його досягнення будуть також спрямовані активні дії інших членів цієї групи. Тому, спільна мета має бути об'єднуючим фактором, який групує людей, формує у них почуття приналежності до певної групи, формує почуття „ми”. При цьому необхідно враховувати, що на це відчуття впливають, в першу чергу, два фактори: 1) наскільки позитивно іншими людьми сприймається дана група; 2) наскільки часто людина відчуває задоволення, у зв'язку з тим, що вона є членом цієї групи, адже людина ніколи не буде приписувати себе до тих, хто сприймається іншими негативно [6, с. 205]. Таким чином, наявність об'єднуючої спільної мети для групи осіб є досить важливим фактором, який впливає на подальшу їх готовність до активних дій, спрямованих на її досягнення. Співпадання мети, важливої для громадян та поліції, її усвідомлення та сприйняття необхідності особистого вкладу у її досягнення з боку громадян, і є тією визначальною умовою, наявність якої може забезпечити ефективну співпрацю поліції та населення. Якраз у цьому напрямі сьогодні повинні працювати керівники органів та підрозділів Національної поліції.

Доцільно зазначити, що залучення населення до виконання функцій, покладених на поліцію, є свідченням демократичності і відкритості відомства і держави в цілому. З цього приводу науковці відмічають, що перетворення інституту участі громадян на дієвий механізм причетності громадянського суспільства до державного управління вимагає вирішення різнопланових завдань: по-перше, формування активного громадянина, який усвідомлює свої власні та загальнодержавні інтереси; по-друге, створення ресурсних передумов (кошти та інші матеріальні ресурси, вільний час, соціально-політичні та професійні знання); по-третє, впорядкування та розширення організаційно-правових форм участі та ін. [7, с. 49].

Важливе місце у стосунках між поліцією та населенням посідає інформаційна складова, наповнення якої також має значний вплив на формування співпраці поліції з населенням. У цьому важливе місце відводиться змісту інформації про роботу поліції. Саме на цей аспект, може мати значний вплив інформація, яка повинна подаватися з поліції, органів державної влади та місцевого самоврядування. Визначення досягнень, визнання допущених помилок та реальні кроки у напрямі їх усунення сприятимуть налагодженню взаємовигідного контакту між поліцією та населенням.

За активної участі працівників поліції, спільно з представниками інших державних і громадських організацій, засобами масової інформації необхідно формувати образ працівника поліції як помічника та наставника, а не представника силового (карального) відомства.

І, на решті, потребує реалізації п. 4 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» у якому визначається, що оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [2]. Такий порядок визначено постановою Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 58 [2], алеї досі належного запровадження такого підходу до вивчення громадської думки про роботу поліції, який досить поширений у країнах Західної Європи, не відбувається.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. (із змінами). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.03.2021 р.)
2. Про Національну поліцію : Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015. № 40-41. Ст. 379.
3. Скаун О. Ф. Теорія держави і права: підручник [пер. з рос.]. Харків: Консум, 2008. 656 с.
4. Наилучшая практика построения партнерства между полицией и обществом. Составлено Старшим полицейским советником при Генеральном секретаре ОБСЕ. Вена: Отдел стратегических вопросов полицейской деятельности ОБСЕ, 2008. URL: <http://polis.osce.org/library/> (дата звернення 18.03.2021 р.).
5. Теория управления: социологично-технологический подход. Энциклопедический словарь. 3-е изд., перераб. и доп. / под ред. В. Н. Иванова, В. И. Патрушева. М.: Муниципальный мир, 2004. 672 с.
6. Взаимодействие милиции и населения: к итогам харьковского эксперимента. Х.: Нац. ун-т внутр. дел, 2003. 288 с.
7. Сірик Д. Організаційно-правові форми участі громадян у діяльності виконавчої влади. Підприємництво, господарство і право. 2008. № 9. С. 48-52.

8. Порядок проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції: постанова Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58-2018-%D0%BF#n10> (дата звернення 20.03.2021 р.).

Денисова А. В.,

д. ю. наук, доцент, завідувач кафедр адміністративного права та адміністративного процесу ОДУВС

Поліщук Д. Г.,

курсантка 302 взводу факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності ОДУВС

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Будь-який державний орган, уповноважений на здійснення функцій держави у тому числі контроль за додержанням законів громадянами та посадовими особами, під час такої контролюючої діяльності протидіє корупції. Корупція – являється найбільшою соціальною загрозою для розвитку демократії у XXI столітті. Корупція, або ж зловживання посадовою особою своїм службовим становищем, спричиняє безумовну шкоду інтересам суспільства і держави в цілому. Також корупція є постійною загрозою чесності поліції та її нормальному функціонуванню в межах верховенства права.

Національна поліція України являється одним з суб'єктів які сприяють запобіганню та протидії корупції в нашій країні. Згідно Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. № 580-VIII та Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28 жовтня 2015 р. № 877, Національна поліція забезпечує в межах своїх повноважень, передбачених цими законами, здійснення заходів щодо запобігання корупції, порушень законності, службової дисципліни та контроль за їх реалізацією [1].

Стабільне та ефективне функціонування Національної поліції України, як одного зі спеціальних уповноважених суб'єктів протидії корупції, є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності та правопорядку, дотримання прав і свобод людини. На сьогодні від ефективності діяльності органів поліції, залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку, щодо протидії корупції в Україні.

З метою запобігання і протидії корупції у підрозділах Національної поліції проводяться різні заходи. Ці заходи класифікують за такими напрямками, а саме:

1. Затвердження власних антикорупційних програм у Національній гвардії України, Національній поліції України, Державній прикордонній службі України, Державній службі України з надзвичайних ситуацій, та які розміщені на офіційних веб-сайтах зазначених державних органів.

2. Проведення роз'яснювальних заходів щодо вимог заповнення декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру.

3. Проведення люстрації та звільнення тих працівників, які допускали порушення законодавства, не дотримуються вимог антикорупційного законодавства у частині запобігання і врегулювання конфлікту інтересів.

4. Створення спеціального сайту для повідомлень про корупційні дії працівників Національної поліції.

5. Створення “Гарячої лінії” для повідомлень про корупційні правопорушення з боку працівників Національної поліції.

6. Чітке визначення днів і годин прийому громадян для повідомлень про корупційні правопорушення керівництвом Національної поліції та її підрозділів на місцях.

7. Розроблення наукового обґрунтування окремих напрямів запобігання і протидії корупції науковцями МВС України [2].

Отже, поліція здійснює цю низку спеціальних заходів перерахованих вище, спрямованих на недопущення пов'язаних із корупцією правопорушень, реагування на вчинення таких правопорушень у цій сфері, а також притягнення винних осіб до відповідальності. Тим самим вона не лише протидіє корупції, а й запобігає її проявам. Так як основними цілями НПУ є притягнення особи до юридичної відповідальності, що є в результаті не лише застосування до такої особи заходів впливу у несприятливого для неї характеру, а також попередження вчинення нових правопорушень. Головною передумовою виявлення корупційних правопорушень і ефективності антикорупційних заходів, як свідчить досвід багатьох країн (наприклад, Китай), є активність громадян, зацікавлених у подоланні цього явища.

Разом із тим необхідно зазначити, що відповідно до ст. 255 КУпАП посадовій особі Національної поліції надано законом право складати протоколи про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, за такими статтями КУпАП як: ст. 1724 КУпАП – Порушення обмежень щодо

сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; ст. 1725 КУпАП – Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків; ст. 1726 КУпАП – Порушення вимог фінансового контролю; ст. 1727 КУпАП – Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів; ст. 1728 КУпАП – Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень; ст. 1729 КУпАП – Невжиття заходів щодо протидії корупції [3].

Таким чином, можна дійти висновку, що тільки комплексний підхід спеціального суб'єкту по протидії та запобіганню корупції в Україні Національна поліція може бути ефективним. Застосування усіх норм які передбачають відповідальність за корупційні правопорушення, наявність належної правової бази з антикорупційного спрямування; ефективно і повне її застосування; формування антикорупційної громадської свідомості та розвиток системи громадського контролю. Правовий статус поліції як суб'єкта запобігання та протидії корупції слід уточнити та розглядати на рівні національного законодавства, що визначатиме правові засади як антикорупційної діяльності, так і діяльності поліції в загальному розумінні. Такий підхід буде сприяти ефективним діям встановлених законодавством превентивних антикорупційних механізмів, а з іншого – підвищує рівень обізнаності громадян, що зменшить ризик порушення їхніх основних прав і свобод у повсякденному житті, а також сприятиме формуванню у населення нетерпимого ставлення до проявів корупції.

Література

1. Спеціально уповноважені органи. URL: <https://sies.gov.ua/zapobigannya-ta-protidiya-korupciyi/spivpracya-z-vikrivachami-korupciyi/specialno-upovnovazheni-subyeki-u-sferi-protidiyi-korupciyi>.
2. Антикорупційна програма Міністерства внутрішніх справ України http://mvs.gov.ua/ua/pages/232_Zapobigannya_korupcii_Antikorupciyna_programa_MVS_ta_informaciya_pro_rezultati_ii_vikonannya.htm.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. додаток до № 51. ст. 1122.

Ізбаши К. С.,

к. ю. н., доцент, ст. науковий співробітник відділу організації наукової роботи ОДУВС

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДГОТОВКУ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Одним із важливих напрямків реформи Національної поліції в Україні є встановлення суб'єктного складу, які здійснюють підготовку кадрів для Національної поліції України. На сьогодні система суб'єктів кадрових правовідносин в Національній поліції України знаходиться в процесі формування, адміністративно-правовий статус суб'єктів кадрових правовідносин Національної поліції є практично недослідженим, що обумовлює актуальність дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів кадрових правовідносин в Національній поліції України.

Дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів підготовки кадрів для Національної поліції України слід почати з аналізу таких понять, як «статус», «правовий статус» та «адміністративно-правовий статус».

Сучасна правова енциклопедія надає визначення терміну «статус – як певний стан чого-небудь» [1]. У свою чергу, Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає, що правове становище (сукупність прав та обов'язків фізичної або юридичної особи [2]. Великий юридичний словник визначає, що у перекладі з латинської термін «статус» означає положення, стан чого-небудь або будь-кого: «статус людини», «статус особи», «статус громадянина», «статус органу» [3]. Отже, термін «статус» застосовується до фізичних та юридичних осіб; цей термін використовується різними галузевими науками для дослідження структурних елементів предмету дослідження конкретних суспільних відносин.

Щодо визначення правового статусу, то, на думку Волинка К. Г., правовий статус – це система взаємопов'язаних прав і свобод та обов'язків, які закріплені в законодавстві і визначають правове положення особи в суспільстві [4, с. 162].

Слушною з цього приводу є думка Калюти А. Б., оскільки автором розрізняються загальний і спеціальні правові статуси. Зокрема, встановлено, що загальний правовий статус особи містить у собі загальні права і обов'язки, які належать усім громадянам (загальні конституційні та галузеві права й обов'язки), а спеціальний – права й обов'язки, які доповнюють і конкретизують загальні права та обов'язки з урахуванням соціального, службового та іншого положення [5, с. 39].

Отже, правовий статус – це складна категорія, яка містить у собі складні структурні елементи, основне місце серед яких належить правам та обов'язкам суб'єкта (повноваженням, компетенції). На наш

погляд, під час кадрового забезпечення в Національній поліції України важливе значення має саме спеціальний статус суб'єктів кадрових правовідносин, що базується на специфіці діяльності, функцій і повноважень поліцейського. Зміст адміністративно-правового статусу у науковій літературі визначається як комплекс прав і обов'язків особи, закріплених нормами адміністративного права, реалізація яких забезпечуються певними гарантіями [6, с. 368]. Слушною з цього приводу є думка Битяка Ю. П., який визначає адміністративно-правовий статус як сукупність основних (невід'ємних) прав (або прав і свобод людини і громадянина), комплексу прав і обов'язків, закріплених Конституцією України, нормами різних галузей права, в тому числі адміністративно-правовими нормами; а також гарантії реалізації цих прав і обов'язків та механізм їх охорони державою [7, с. 183].

Таким чином, адміністративно-правовий статус суб'єктів, які здійснюють підготовку кадрів Національної поліції України – це комплекс установлених законодавством прав та обов'язків, які виникають з приводу добору й прийняття на службу в поліцію, проходження, просування та переміщення по службі, атестування, присвоєння та позбавлення спеціальних звань, припинення служби та ін.

До суб'єктів підготовки кадрів для Національної поліції України відносяться: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство освіти та науки України, Національна поліція України, вищі навчальні заклади зі специфічними умовами навчання, центри первинної професійної підготовки «Академія поліції».

Стосовно кадрового забезпечення Національної поліції України повноваження Президента України передбачені його адміністративно-правовим статусом, який визначений Конституцією України [8]. Крім того, Закон України «Про Національну поліцію» визначає повноваження Президента у сфері кадрового забезпечення щодо: 1) затвердження переліку посад, які можуть бути заміщені поліцейськими в державних органах, установах та організаціях (ст. 71 ч.1); 2) встановлення граничних спеціальних звань поліції вищого складу поліції за штатними посадами (ст. 80 ч.3); 3) присвоєння первинних спеціальних звань вищого складу поліції (ст. 81 ч.3); 4) присвоєння спеціальних звань поліції вищого складу поліції (ст. 82 ч.5) [9].

Одними із повноважень Верховної Ради України, які передбачені ст. 85 Конституції України є прийняття законів [8]. Основоположними в цьому напрямі є закони України: «Про вищу освіту» та «Про Національну поліцію». Так, Закон України «Про вищу освіту» регламентує загальні для всіх вищих навчальних закладів положення щодо державної політики у сфері вищої освіти; її основних засад; рівнів, ступенів, кваліфікації, стандартів вищої освіти, забезпечення її якості; управління закладом освіти; організації освітнього процесу; наукової діяльності; міжнародного співробітництва; контролю у сфері вищої освіти [9; 10]. Окрім того, ст. 13 Закону України «Про вищу освіту» визначає права державних органів, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання [10].

У контексті нашого дослідження слід акцентувати, що Закон України «Про Національну поліцію» (ст. ст. 72-75) регламентує загальні питання професійної підготовки кадрів, серед яких первинна підготовка, підготовка у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, післядипломна освіта. Таким чином, Закон передбачає безперервну освіту та передбачає набуття поліцейськими освіти різних рівнів. Це положення є важливим з огляду на різні погляди на реформування поліцейської освіти.

Кабінет Міністрів України (КМУ) відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» наділений певними повноваженнями щодо підготовки кадрів. Так, ст. 1 ч. 2 закріплює повноваження щодо спрямування та координації КМУ через Міністра внутрішніх справ діяльності поліції; ст. 21 ч.2 – призначення на посаду та звільнення керівника поліції за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра внутрішніх справ України; ст. 74 ч. 4 – визначення порядку відшкодування особами витрат, пов'язаних з їх утриманням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських тощо [9].

Наступним суб'єктом, який ми досліджуємо є Міністерство внутрішніх справ України, який є головним у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики, зокрема і з питань підготовки кадрів для Національної поліції України. Положення про МВС України передбачає такі завдання, як забезпечення формування пропозицій до обсягів державного замовлення на підготовку, перепідготовку та післядипломну освіту фахівців, наукових, науково-педагогічних кадрів для МВС; забезпечення на базі навчальних закладів, що належать до сфери управління МВС, підготовки та професійного навчання кадрів для МВС та Національної поліції; установлення порядку організації та строку професійного навчання працівників МВС та Національної поліції, а також добору, направлення і зарахування на навчання до навчальних закладів, що належать до сфери управління МВС тощо [11].

Адміністративно-правовий статус Національної поліції як спеціального суб'єкта визначається тим, згідно із ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» та ст. 1 Положення про Національну поліцію, діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через

Міністра внутрішніх справ України згідно із законом [9; 12]. Національна поліція забезпечує організацію роботи з добору, вивчення та комплектування органів Національної поліції кваліфікованими кадрами; організує службову підготовку та стажування поліцейських і працівників Національної поліції; бере участь у визначенні основних напрямів розвитку науки і освіти з питань діяльності Національної поліції тощо.

Отже, адміністративно-правовий статус суб'єктів підготовки кадрів для Національної поліції України визначається правами та обов'язками Президента України, Верховної Рада України, Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти та науки України, Національної поліції України, вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання щодо визначення стратегічних напрямів їх діяльності, розробки пріоритетних завдань та їх реалізації, здійснення контролю за їх виконанням.

Література

1. Сучасна правова енциклопедія / Зайчук О. В. та ін.; за ред. О. В. Зайчука. Вид. 3-тє, переробл. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 408 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ : ВТФ Перун, 2007. 1736 с.
3. Большой юридический словарь / В. Н. Додонов, В. Д. Ермаков, М. А. Крылова и др.; под ред. А. Я. Сухарева. М.: Инфра-М, 1998. 790 с.
4. Волинка К. Г. Теорія держави і права: навч. посіб. / К. Г. Волинка. К.: МАУП, 2003. 240 с.
5. Калюта А. Б. Суб'єкти адміністративно-юрисдикційної діяльності в митних органах України. Митна справа. 2006. № 3. С. 38-41.
6. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов. К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.
7. Адміністративне право : підручник / Ю.П. Битяк та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Харків : Право, 2013. 656 с.
8. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР> (дата звернення: 24.12.2019).
9. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липн. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 10.01.2021).
10. Про вищу освіту: Закон України від 01 липн. 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
11. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text>.
12. Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтн. 2015 р. № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-п> (дата звернення: 28.01.2021).

Ілюк С. Л.,

слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ПРОБЛЕМИ ПОРЯДКУ ОТРИМАННЯ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ВЧИНЕНИЙ ЗЛОЧИН АБО ІНШУ ПОДІЮ

Разом із набранням чинності Закону України «Про Національну поліцію» [1] 7 листопада 2015 року, а точніше за день до цього, наказом Міністра внутрішніх справ України затверджено Інструкцію про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, яка є основою для діяльності поліції у сфері прийняття і реєстрації повідомлень про правопорушення чи інші події від громадян та з інших джерел. Саме цей документ відіграє ключову роль у процесі нормативно-правового забезпечення обліково-реєстраційної дисципліни.

Відповідно до Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затвердженої наказом МВС України від 06.11.2015 № 1377[2] (далі – Інструкція), єдиний облік – це дії службових осіб органів поліції при одержанні заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, а також присвоєння кожній отриманій заяві і повідомленню про вчинене кримінальне правопорушення та іншу подію порядкового номера і фіксація у відповідних облікових документах стислих даних про заяви і повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення та інші події. З цього виходить, що запорукою якісної та

ефективної діяльності поліції в контексті дотримання обліково-реєстраційної дисципліни є неухильне дотримання вимог даної Інструкції.

Отож, єдиний облік включає в себе дві великі складові, які на нашу думку, варто дослідити окремо, а результати об'єднати та узагальнити.

Перше з чого варто розпочати це джерела інформації про події, які можуть використовувати поліцейські в рамках службової діяльності. Варто підкреслити, що Інструкція хоча і містить перелік джерел інформації, але він не є вичерпним, що свідчить про можливість її отримання у будь-якій формі з будь-якого джерела. Окрім цього дане твердження підтверджується ще і нормою Закону України «Про Національну поліцію», а саме ч. 2 ст. 18, де вказано, що поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції. Отож, поліцейський при отриманні інформації з будь-якого джерела зобов'язаний не тільки її прийняти, тобто вчинити дії для одержання заяви чи повідомлення, а й розпочати процедуру реєстрації.

Досить цікавим є обов'язки поліцейських в контексті обліково-реєстраційної дисципліни. Облік заяв та повідомлень проводиться уповноваженими працівниками чергових частин органів поліції, працівниками інших структурних підрозділів цих органів, яких призначено підмінними черговими в установленому порядку, оператором телефонної лінії «102» або іншою посадовою особою (ч. 2 п. 2 II розділу Інструкції). Знову ж таки, перелік уповноважених на прийняття інформації про подію поліцейських не є вичерпним, отож суб'єктами дотримання обліково-реєстраційної дисципліни є не тільки поліцейські чергової частини та СОГ, як прийнято вважати, а й будь-який інший поліцейський незалежно від того чи перебуває він на службі, або у відпустці чи у відраженні.

Цілком варто погодитись з тим, що процес прийняття та реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення і інші події нерозривно пов'язаний з процесом створення єдиної бази даних про такі події. На даний час в системі органів Національної поліції України функціонує дві головні інформаційно-телекомунікаційні системи, в яких міститься інформація про події, що трапляються на території України, і повідомлення про які надходять до поліції. Відповідно до наказу МВС України від 03.08.2018 № 676 [3] функціонує «Інформаційний портал Національної поліції України», відповідно до наказу МВС України від 20.10.2017 № 870 [4] – автоматизована інформаційна система оперативного призначення єдиної інформаційної системи МВС України. Ці бази даних серед працівників поліції іменуються як «АРМОР».

З розвитком інформаційних технологій формування баз даних системи правоохоронних органів стає однією з головних функцій, що забезпечують збір та обробку оперативно-службової інформації. Від того, порядок такої діяльності, повнота та об'єктивність даних внесених до таких систем має відповідати чинному законодавству.

Повнота та об'єктивність заповнення усіх полів в даній системі цілком залежить від поліцейських, до функціональних обов'язків яких віднесено дану діяльність, а також від операторів служби «102» Національної поліції України. Тому, враховуючи те, що інформація, яка фіксується в цих системах, є первинною, тобто такою, яка надходить безпосередньо від громадян, діяльність щодо наповнення таких баз варто віднести до обліково-реєстраційної діяльності поліції.

Повертаючись безпосередньо до досліджуваної тематики варто охарактеризувати сам порядок прийняття та реєстрації заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події. Головним регламентуючим документом в даній сфері є Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затверджена наказом МВС України від 06.11.2015 № 1377.

Як вже було наголошено, прийняття повідомлення про подію може надходити з будь-якого джерела. Але крім того, чинними нормативно-правовими документами визначені додаткові особливі способи отримання повідомлень про кримінальні правопорушення. До них варто віднести спільний наказ МВС та МОЗ України від 06.07.2016 № 612/679 «Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції» [5]. Даним нормативно-правовим документом визначено, що керівники закладів охорони здоров'я зобов'язані забезпечити повноту обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру; невідкладне інформування органів і підрозділів поліції про всі факти звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру (вогнепальних, колотих, різаних, рубаних, забитих поранень), а також визначити працівників, відповідальних за цю роботу. В свою чергу, керівництво головних управлінь Національної поліції зобов'язано забезпечити своєчасну реєстрацію в журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, а також організувати

проведення щокварталу звірок записів у журналах із записами в журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події відповідно до Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події та аналіз їх результатів.

Схожа форма взаємодії вбачається із вимог спільного наказу МВС, МОЗ та Генеральної прокуратури України від 29.09.2017 № 807/1193/279 «Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини». Відповідно до даного Порядку працівники закладів охорони здоров'я у разі надходження повідомлення про смерть людини негайно повідомляють органи та підрозділи Національної поліції за телефоном екстреного виклику (102) про кожен випадок установлення ними факту смерті людини незалежно від місця її настання, у тому числі породіль та новонароджених дітей, за винятком смерті від захворювань у закладах охорони здоров'я. Разом з тим уповноважені працівники органів та підрозділів Національної поліції:

- здійснюють реєстрацію в журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події повідомлень про факт смерті людини, у тому числі повідомлень, що надійшли від закладів охорони здоров'я;

- виїжджають негайно при надходженні повідомлення про факт смерті людини за місцем її проживання без ознак насильницької смерті або підозри на таку на місце події разом з лікарем;

- за результатами огляду трупа, після з'ясування обставин смерті та за відсутності ознак насильницької смерті чи підозри на таку складають висновок щодо ненасильницької смерті людини за місцем проживання, до якого додаються фотознімки трупа та місця його виявлення.

Отож, підсумовуючи викладене, варто наголосити, що отримання інформації про кримінальне правопорушення або іншу подію можливе як від фізичної особи, так і від юридичної особи, а у випадках, що наведені вище дані процедури більш регламентовані та сформульовані і закріплені відповідні обов'язки уповноважених осіб.

Варто наголосити, що порушень обліково-реєстраційної дисципліни поліцейськими досить багато під час прийняття повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення чи іншу подію, а тому чітке дотримання поліцейськими вимог законодавства в даній сфері є вельми важливим. Це пояснюється тим, що враження про діяльність поліції складається під час спілкування з поліцейськими, а таке спілкування найчастіше проходить в рамках окресленої вище діяльності.

Література

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

2. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події: наказ МВС від 06.11.2015 № 1377 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1498-15>

3. Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України»: наказ МВС України від 03.08.2016 № 676. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1059-17>

4. Про затвердження Положення про автоматизовану інформаційну систему оперативного призначення єдиної інформаційної системи МВС: наказ МВС України від 20.10.2017 № 870. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1433-17>

5. Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції: спільний наказ МВС та МОЗ України від 06.07.2016 № 612/679. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1051-16>

Ковальова О. В.,

к. ю. н., с. н. с., професор кафедри адміністративної діяльності ОДУВС

РОЛЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ОСІБ

Права постраждалих від домашнього насильства осіб визначені в статті 21 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [1]. Одним із таких прав є дієвий, ефективний та невідкладний захист в усіх випадках домашнього насильства, недопущення повторних випадків

домашнього насильства. Саме від поліцейських, які зазвичай першими реагують на виклики, пов'язані з домашнім насильством, залежить вжиття всіх передбачених законодавством заходів, спрямованих на недопущення повторних випадків домашнього насильства. До таких заходів відносяться: проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства; винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника; анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучення зброї та боєприпасів, а також постановка кривдника на профілактичний облік та проведення з ним профілактичної роботи з метою недопущення скоєння повторних фактів домашнього насильства.

Крім того, постраждала особа має право на отримання повної та вичерпної інформації від суб'єктів запобігання та протидії домашньому насильству про свої права і соціальні послуги, медичну, соціальну, психологічну допомогу, якими вона може скористатися. Поліцейські, як і будь-які інші суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству, зобов'язані поінформувати постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися. Зокрема, постраждалі особи мають право на безоплатне отримання відповідно до законодавства соціальних послуг, медичної, соціальної та психологічної допомоги відповідно до її потреб, а також безоплатну правову допомогу у порядку, встановленому Законом України «Про безоплатну правову допомогу».

Поліцейські можуть виявитись єдиними представниками органів влади, з якими постраждала особа матиме спілкування, і якщо вони не поінформують її про її права, заходи і соціальні послуги, якими вона може скористатися, вона може про це взагалі не дізнатись. При цьому слід враховувати, що постраждала особа в ситуації стресу може погано сприймати та запам'ятовувати інформацію, саме тому інформацію важливо надати в письмовому вигляді або залишити інформаційну пам'ятку з контактами. В такій пам'ятці важливо зазначити права постраждалої особи, зокрема послуги, на які вона має право, та контакти установ та організацій, у яких вона може їх отримати. У випадку, якщо поліцейські не мають з собою відповідної пам'ятки, можна переконати постраждалу особу записати у її мобільний телефон номер «гарячої» лінії для постраждалих осіб, за яким вона зможе у зручний для неї час отримати інформацію про її права, заходи та соціальні послуги, якими вона може скористатися, та контакти, за якими їй слід звернутись для їх отримання.

Всі постраждалі потребують допомоги щодо складання плану безпеки, мета якого – допомогти визначити власні можливості та навчитися дбати про свою безпеку. Концепція планування безпеки передбачає розробку персоналізованого та практичного плану, який допоможе постраждалій особі уникнути небезпечних ситуацій та визначити способи дій під час випадків, що загрожують її здоров'ю та життю. Поліцейський надає лише рекомендації, однак реалізація визначених у плані безпеки ініціатив не є його обов'язком. План безпеки зазвичай формують на основі оцінки ризиків, яку склали поліцейські. Оскільки насильницькі стосунки та фактори ризику можуть швидко змінюватись, постраждала особа повинна мати план безпеки та за потреби його переглядати. Також план безпеки адаптують відповідно до обставин постраждалої особи під час перегляду факторів ризику у стосунках. Що вище ризик для постраждалої особи, то важливішим є план безпеки.

Під час розробки плану безпеки виникають питання, які можна обговорити з поліцією. Постраждала особа має відповісти поліцейським, але насамперед собі, на такі питання: що зазвичай дратує кривдника та може спонукати його до насильства; під яким приводом постраждала особа може залишити помешкання; які докази (наприклад, фото, документи, листування у соціальних мережах) постраждала особа може зібрати сама, щоб повідомити поліції або суду про факти насильства; що постраждала особа здатна зробити, щоб убезпечити себе після втечі від кривдника; як постраждала особа планує долати стрес та нові складнощі. Постраждала особа має заздалегідь продумати, кому можна довіряти та як дістатися до тимчасового місця перебування у кризовій ситуації. Постраждала особа також має знати: безпечні та швидкі способи залишити оселю; як підготувати будинок та транспортний засіб для втечі; які речі підготувати, щоб взяти у разі небезпеки.

Крім того, постраждалі особи мають право на повагу до честі та гідності, уважне та гуманне ставлення з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема і поліцейських. Тому важливо під час підготовки поліцейських звертати увагу на формування у них відповідного рівня емпатії, нульової толерантності до будь-яких проявів насильства, відпрацьовувати навички комунікації з постраждалими особами тощо.

Важливим є також дотримання поліцейськими права постраждалих осіб на конфіденційність інформації особистого характеру, яка стала відома під час роботи з постраждалою особою, та захист персональних даних. Поліцейські мають усвідомлювати, що недотримання даного права постраждалих осіб може загрожувати їх життю, здоров'ю та безпеці.

Одним із прав постраждалих осіб є вибір спеціаліста за статтю (за можливості). Слід зазначити, що дане право постраждалої особи імплементовано безпосередньо до Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в

органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженій наказом МВС України № 357 від 27.04.2020 року. Так, при надходженні повідомлень про факти вчинення домашнього насильства оператор "102" повинен запитати заявника, з оператором якої статі він бажає спілкуватися [2].

Поліцейські також відіграють роль у забезпеченні права постраждалих осіб на відшкодування кривдниками завданих матеріальних збитків, зокрема шляхом фіксації розміру завданої шкоди у процесуальних документах.

Слід пам'ятати, що постраждалі особи мають право на звернення до правоохоронних органів і суду з метою притягнення кривдників до відповідальності, застосування до них спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству. Поліцейським слід не лише реагувати на звернення з приводу домашнього насильства, а також роз'яснювати постраждалим особам, що для отримання обмежувального припису, за порушення якого настає кримінальна відповідальність, слід звертатись до суду.

При цьому постраждала особа має право на своєчасне отримання інформації про процесуальні рішення правоохоронних органів, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно неї домашнього насильства, у тому числі пов'язані з ізоляцією кривдника або його звільненням. На нормативно-правовому рівні не розкрито зміст терміну «своєчасно», однак поліцейські мають усвідомлювати, що звільнення кривдника та повернення його до місця спільного проживання з постраждалою особою є додатковим фактором небезпеки, і постраждала особа можливо має застосувати відповідних заходів для забезпечення особистої безпеки та безпеки дітей.

Отже, поліцейські відіграють важливу роль у забезпеченні прав постраждалих від домашнього насильства осіб і потребують належної підготовки для формування у них відповідних знань, вмінь та навиків.

Література

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.

2. Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України:наказ МВС України № 357 від 27 квітня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n7>.

Любчик В. Б.,

к. ю. н., доцент, професор кафедри адміністративної діяльності поліції ОДУВС

ДОЗВІЛЬНА СИСТЕМА ЯК НАПРЯМ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Важливе місце в дотриманні публічної безпеки і порядку органами Національної поліції посідає дозвільна система, яка передбачає обов'язкове отримання дозволів на здійснення певних дій підприємствами, установами та організаціями, а також окремими громадянами. Це організаційно-правова діяльність, що здійснюється державою з метою забезпечення своїх економічних та соціально-політичних інтересів, для створення необхідних умов нормальної діяльності державних і громадських організацій, додержання законності, охорони власності та забезпечення громадської безпеки. Для цього держава закріплює в законодавчих та інших нормативних актах певний порядок суспільних відносин, забезпечення якого покладено на органи виконавчої влади, в тому числі й на органи Національної поліції. Зміст дозвільної системи пояснюється не тільки наявністю встановленого порядку, а також і тим, що необхідно забезпечити цей порядок певними правовими засобами й дотримуватись усім учасникам зазначених правовідносин, а це, як правило, передбачає здійснення функцій контролю та нагляду з боку органів виконавчої влади, яким надано право видавати дозволи.

Дозвільна система – це особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку і використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави та безпеки громадян [1].

Основними завданнями органів поліції є запобігання порушенням порядку виготовлення, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення та використання вогнепальної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 мм та швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду (далі - пневматична зброя) і холодної зброї (арбалети, луки з зусиллям натягу тятиви більше ніж 20 кг, мисливські ножі тощо (далі - холодна зброя)), пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії (далі - пристрої), та

патрони до них, основних частин зброї бойових припасів до зброї і охолощеної зброї, вибухових матеріалів і речовин, попередження випадків їх втрати, крадіжок, використання не за призначенням та з протиправною метою [2].

Сутність діяльності органів Національної поліції щодо здійснення дозвільної системи полягає у розробці та втіленні в життя комплексу заходів, спрямованих на недопущення шкоди, яку може бути заподіяно публічним та державним інтересам, власності, особистій безпеці громадян внаслідок безконтрольного володіння і використання об'єктів, на які поширюється зазначена система. Ця діяльність будується відповідно до завдань, визначених чинним законодавством. Основні з них:

1) здійснення систематичного контролю за додержанням правил виготовлення, зберігання та використання предметів (речовин), на які поширюється дозвільна система, попередження та припинення порушень її правил;

2) підготовка і своєчасне проведення профілактичних заходів щодо недопущення крадіжок (втрат) зброї, боєприпасів та інших предметів і речовин, на які поширюється дозвільна система, запобігання випадкам протиправного їх використання;

3) виявлення й усунення (нейтралізація) причин та умов, що сприяють порушенням правил дозвільної системи;

4) вжиття до порушників правил дозвільної системи передбачених законодавством заходів впливу.

Окремими нормативними актами врегульовано умови та порядок видачі дозволів на придбання, носіння, зберігання й використання вогнепальної зброї та боєприпасів народним депутатам України та деяким посадовим особам. Важливою складовою частиною дозвільної системи, яку здійснюють органи Національної поліції, є контроль за її об'єктами, в ході якого виявляються та усуваються недоліки у функціонуванні таких об'єктів, порушення встановлених правил, причини та умови, що їм сприяють. Контрольні повноваження органів Національної поліції визначені у ст. 39 закону України «Про Національну поліцію»[3], а саме:

1. Поліція в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України, може оглядати за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб - підприємців) чи їх уповноважених представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також безпосередньо оглядати місця їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поведінки з ними та правил їх використання.

2. Поліція може оглядати зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, з метою перевірки дотримання правил поведінки з ними та правил їх використання.

3. Поліція відповідно до порядку, визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також опечатує і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються (у тому числі стрілецькі тири, стрільбища невійськового призначення, мисливські стенди, підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, магазини, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поведінки з ними та їх застосування) у випадку виявлення порушення правил поведінки з ними та правил їх використання, що загрожують громадській безпеці, до усунення таких порушень.

4. Поліція інформує відповідний орган Міністерства внутрішніх справ України в одноденний строк про кожен факт виявленого порушення правил зберігання і використання зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ.

Сказане свідчить про те, що дозвільна система, яку здійснюють органи Національної поліції України, відіграє важливу роль в їх повсякденній, безперервній діяльності по охороні правопорядку і боротьбі з правопорушеннями, і ця роль має тенденцію до постійного зростання.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дозвільну систему» від 12.10.1992 № 576. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text>.

2. Наказ МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї,

пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» від 21.08.1998 №622. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>.

3. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

Магновський І. Й.,
д. ю. н., доцент, професор кафедри теорії та філософії права
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування ОДУВС

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ОХОРОНИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Проблема прав і свобод людини є однією із найактуальніших у національному праві всіх демократичних країн світу, адже права і свободи людини визначаються як одні з основоположних понять у праворозумінні, і водночас, як основні можливості, котрі людина використовує для гідного та вільного розвитку й власного існування, не є виключенням цього й Україна. Визнаний в Україні пріоритет прав людини створює обов'язок держави їх охороняти та захищати, а забезпечення прав та свобод є однією із актуальних напрямків дослідження сучасної юридичної науки. Особливе місце щодо охорони прав і свобод людини належить Національній поліції України, оскільки розбудова України як правової, демократичної держави на засадах забезпечення і зміцнення законності й правопорядку, дотримання прав і свобод, передбачених Конституцією і чинним законодавством, значною мірою залежить від діяльності поліції як державного озброєного органу виконавчої влади, який саме і покликаний охороняти життя, здоров'я, права і свободи громадян, природне середовище, власність, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань.

Так, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року, Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку та громадської безпеки. Діяльність Національної поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ. До основних завдань Національної поліції належать такі: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання у межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1].

Забезпечення прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства та держави є пріоритетним у діяльності цього правоохоронного органу. З огляду на це, гарантування прав людини має переважати у відносинах держави і громадянина, всі функції, які здійснює країна, мають бути направлені на охорону інтересів людини, на забезпечення охорони та захисту її прав, свобод і законних інтересів [2, с. 14].

Національна поліція України є спеціальним суб'єктом управління в організаційно-правовому механізмі забезпечення прав і свобод людини та громадянина, яка створюється і функціонує як складова частина єдиної централізованої системи органів виконавчої влади у сфері внутрішніх справ, з її складовими підрозділами та службами. співробітники поліції обслуговують саме фактичне використання особою своїх прав і свобод, підкріплюючи і взаємно підсилюючи один одного. Завдання, функції, засоби та процедури їх реалізації стосуються фактично усіх громадян України. Це є свідченням того, що поліція за обсягом та різноманітністю регулює, контролює та здійснює дозвільні і попереджувальні функції та є диференційованим інструментом державної влади і одним із найважливіших елементів механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні [3, с. 442].

У разі використання працівниками поліції певних заходів, передбачених їхніми повноваженнями, важливо розуміти, що права людини представляють собою імперативний формат, оскільки, отримуючи закріплення у правових нормах, які прописують можливі варіанти поведінки поліцейських, права людини стають правилом, формально визначеним, обов'язковим для всіх, гарантованим відповідними механізмами забезпечення і процедурами захисту [4, с. 49].

Проте, незважаючи на головні пріоритети, у роботі української поліції наявні факти порушень прав і свобод людини. До основних порушень прав людини, які систематично здійснюються зі сторони правоохоронних органів в адміністративній діяльності, належать такі: порушення процедури зібрання доказів, які засвідчують причетність особи до скоєння злочинної дії; використання заходів фізичного впливу та спецзасобів у процесі затримання (особливо, коли такі заходи не є виправданими належним чином, як це зазначено в законі); створення перешкод для участі захисника в процесі захисту особи; недотримання вимог процедури затримання; порушення умов тримання арештованих осіб вимогам

національного і міжнародного права; помилки, які допускаються у процесі ведення правової документації; перевищення меж застосування сили з метою попередження чи припинення правопорушень [5, с. 112]. Загалом, згідно з останніми результатами вивчення громадської думки, у зв'язку з доступністю та відкритістю до діяльності поліції, українські громадяни вже помітили істотні позитивні зміни в роботі правоохоронців.

Варто звернути увагу і на той факт, що змінюються часи, характерною особливістю українського сьогодення є комплексний характер загроз, зумовлений поєднанням зовнішніх і внутрішніх безпекових чинників, серед яких, зокрема, окупація частини території країни, складна криміногенна ситуація у державі, високий рівень корупції та організованої злочинності, набуття професіоналізму злочинного характеру, задля цього широко використовуються досягнення науки й техніки, спеціальні засоби та канали зв'язку, прослідковується системний підхід до підготовки протиправних дій і тому працівникам правоохоронних органів стає складніше виявляти, а також встановлювати осіб, що їх вчинили. Іноді й норми нормативно-правових актів не дають реальної можливості виявляти й припиняти злочинну діяльність, а в деяких випадках і перешкоджають цьому. Водночас, реалії сьогодення зобов'язують Національну поліцію України до суттєвих трансформаційних змін, щоб забезпечити реалізацію стратегічних пріоритетів поліцейської діяльності відповідно до міжнародних стандартів і національних актів нормативного та програмного характеру й на основі цього віднайти новітні методи боротьби зі злочинністю задля забезпечення охорони прав людини.

Як бачимо, теперішній час вимагає від держави нових правових підходів щодо забезпечення прав людини. Для цього необхідні зміни в процесі організації правових засад функціонування підрозділів поліції, зокрема гуманізація діяльності поліції та підвищення рівня авторитету серед громадян, побудова відносин між поліцією і народом на засадах взаємодовіри, удосконалення форм, методів та засобів забезпечення прав і свобод людини тощо. Ефективність діяльності поліції має визначальне значення щодо охорони прав і свобод громадян в країні, а звідси й суспільного розвитку та формування сучасної правової, демократичної держави, дотримання і реалізації її соціального призначення – гарантування реальності прав та свобод людини й громадянина.

Сучасний стан правоохоронної діяльності Національній поліції України потребує розроблення та впровадження у життя рекомендацій щодо реформування та вдосконалення їх підрозділів, зокрема їх нормативно-правової бази, організації діяльності та взаємодії з іншими правоохоронними і державними органами, громадськими формуваннями. А тому розвиток Національної поліції України має відбуватися на основі сучасної правоохоронної ідеології, цілісної концепції та стратегії через напрацювання і реалізацію належної законодавчої бази, відповідно до актуальних загроз і запитів громадянського суспільства й активної громадської підтримки правоохоронної діяльності її органів.

Література

1. Про національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015, № 40-41. Ст. 379.
2. Швець Д. В. Захист прав і свобод людини та громадянина – пріоритет діяльності Національної поліції України. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. круглого столу (м. Харків, 27 жовтня. 2017 р.). Харків, 2017. С. 13-16.
3. Хольвінська О. Я. Місце і роль поліції у механізмі забезпечення права людини і громадянина в Україні. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Сер. : Юридичні науки. 2016. № 845. С. 439-442.
4. Гладкова Є. О., Малиновська Т. М. Дотримання працівниками Національної поліції міжнародних стандартів у забезпеченні прав і свобод людини. Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку вітчизняного законодавства : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 25-26 листоп. 2016 р.). Дніпропетровськ, 2016. С. 48-52.
5. Сокурєнко В. В. Управління органами національної поліції України : підручник. Харків : Стильна типографія, 2017. 580 с.

Мукоїда Р. В.,

к. ю. н., доцент, професор кафедри адміністративної діяльності поліції ФПФППД ОДУВС

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ВІДСІЧІ ЗБРОЙНИЙ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ЛІКВІДАЦІЇ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Національну гвардію України було створено законом України "Про Національну гвардію України" від 4 листопада 1991 року. У 90-х роках минулого століття підрозділ існував як самостійна силова структура,

однак його було розпущено законом України "Про розформування Національної гвардії України" від 11 січня 2000 року.

12 березня 2014 року Верховна Рада України проголосувала за відтворення Національної гвардії України у відповідь на ускладнення воєнно-політичної ситуації після проведення Революції Гідності у 2014 році в Україні і наділено одночасно військовими й правоохоронними функціями. Формування першим стало на захист територіальної цілісності країни від агресора.

16 червня 2014 року МВС України видало наказ "Про затвердження Положення про військові частини оперативного призначення Національної гвардії України" [15], який упорядкував формування добровольчих підрозділів Національної гвардії України. До складу Національної гвардії увійшли: батальйон оперативного призначення резервістів ім. генерала Кульчицького Національної гвардії України, сформований з представників самооборони Майдану; батальйон спеціального призначення резервістів "Донбас", сформований на основі 1-ї роти добровольчого батальйону територіальної оборони "Донбас" Донецької області; підрозділ спеціального призначення "Азов".

На сьогоднішній день Національна гвардія України існує як військове формування з правоохоронними функціями на базі Міністерства внутрішніх справ України. При цьому, військове керівництво здійснює командування Національної гвардії України, який призначається Президентом України за поданням Міністра внутрішніх справ. Звільняється командування Національної гвардії України рішенням президента України. 18 березня 2015 року указом Президента України встановлено День Національної гвардії України, що відзначається 26 березня.

З початку діяльності відновленої Національної гвардії України розпочалося її перетворення на сучасний елемент системи безпеки та оборони держави. Цей процес проходить в рамках концептуальних засад, визначених у Стратегічному оборонному бюлетені України. Наразі Національна гвардія України рухається шляхом реформування та розбудови за зразком військових формувань провідних країн ЄС та НАТО.

У мирний час Національна гвардія України входить до складу сил безпеки і виконує правоохоронні функції, а також розвиває спроможності, необхідні для виконання завдань у складі сил оборони. Із введенням воєнного стану Національна гвардія України приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням в умовах дії правового режиму воєнного стану, входить до сил оборони, виконує завдання та підпорядковується відповідно до положень Закону України "Про правовий режим воєнного стану" [13] та Закону України "Про Національну гвардію України" [11].

Підрозділи оперативного призначення Нацгвардії сформовані за структурою підрозділів Сухопутних військ ЗСУ. Вони забезпечені необхідною бронетехнікою та озброєнням і можуть легко виконувати завдання у взаємодії з підрозділами Збройних сил України.

Підрозділи Національної гвардії України готові до виконання службово-бойових завдань в умовах мирного часу, в кризовий період та в умовах запровадження воєнного стану. І головна їх унікальність полягає в тому, що вони потребують мінімум часу для переходу з одного стану в інший.

Відповідно до ст. 1 Закону України "Про Національну гвардію України" Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [11].

Національна гвардія України бере участь відповідно до закону у взаємодії зі Збройними Силами України у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони.

Ефективне виконання правоохоронних функцій та завдань безпосередньо залежить від неухильного дотримання особовим складом основоположних засад діяльності, тобто принципів. Законодавцем у ст. 3 Закону України "Про Національну гвардію України" чітко визначено незаперечні вимоги, відповідно до яких повинні здійснюватися завдання та функції Національна гвардія України. Такими вимогами названо: верховенства права, забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина, позапартійності, безперервності, законності, відкритості для демократичного цивільного контролю, прозорості, відповідальності, централізованого керівництва та єдиначальності. У діяльності Національної гвардії України забороняється застосування тортур, катувань та інших жорстких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.

Основні функції Національної гвардії України, перелічені у ст. 2 Закону України "Про Національну гвардію України", можна поділити на три групи залежно від умов, в яких функціонує це військове формування: в умовах мирного часу; під час запровадження правового режиму надзвичайного стану в

Україні чи в окремих її місцевостях, або виникнення іншої кризової ситуації, що загрожує національній безпеці України; у разі введення правового режиму воєнного стану [11].

В умовах мирного часу Національна гвардія України виконує функції охорони правопорядку (правоохоронні функції), зокрема: 1) захист конституційного ладу України, цілісності її території від спроб зміни їх насильницьким шляхом; 2) охорона громадського порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян; 3) забезпечення охорони органів державної влади, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, участь у здійсненні заходів державної охорони органів державної влади та посадових осіб; 4) охорона дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні та інші [11].

Суто правоохоронна форма реалізації відповідної функції держави проявляється в правах та обов'язках Національної гвардії України. Так, до її основних обов'язків в рамках здійснення правоохоронної діяльності входять наступні: – забезпечувати захист та охорону життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань; – брати участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку, у тому числі під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових заходів, під час офіційних візитів та інших заходів за участю посадових осіб України та іноземних держав, щодо яких здійснюється державна охорона на території України; – вживати заходів, спрямованих на запобігання, виявлення кримінальних та адміністративних правопорушень; – забезпечувати охорону органів державної влади, а також здійснення заходів державної охорони органів державної влади та посадових осіб; – вживати заходів щодо припинення діяльності терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій; – вживати заходів щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, які вчинили втечу з місць позбавлення волі; – підтримувати або відновлювати правопорядок у районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення; – участь у припиненні масових заворушень.

Під час виконання службових завдань особовий склад Національної гвардії України має право: – у разі залучення до виконання завдань з охорони громадського порядку здійснювати превентивні та поліцейські заходи примусу відповідно до Закону України "Про Національну поліцію"; – затримувати, доставляти та/або передавати поліцейським, адміністрації об'єктів, що охороняються Національною гвардією України, осіб, які порушили встановлений перепускний режим або вчинили напад на об'єкт, що охороняється Національною гвардією України; – затримувати, доставляти та/або передавати уповноваженим державним органам озброєних осіб під час здійснення антитерористичних операцій; – затримувати осіб, які підозрюються у вчиненні кримінальних правопорушень, та осіб, які вчинили втечу з місць позбавлення волі, дезертирів; – проводити огляд транспортних засобів і вантажів під час виконання Національною гвардією покладених на неї завдань в районі проведення антитерористичної операції або спеціальної операції, а також на контрольно-пропускних пунктах об'єктів, що охороняються Національною гвардією; – застосовувати заходи фізичного впливу, а також зберігати, носити і застосовувати спеціальні засоби та зброю; – взаємодіяти з уповноваженими посадовими особами правоохоронних органів, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, органів прокуратури, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування.

Діяльність Національної гвардії України є правоохоронною тому що: вона спрямована на охорону права від будь-яких порушень; працівники Національної гвардії України здійснюють закріплені повноваження тільки на підставі і в спосіб визначений чинним законодавством України; порушення працівниками Національної гвардії України правових приписів, робить їх діяльність незаконною, тобто несумісною з охороною прав і свобод людини; під час здійснення повноважень працівники Національної гвардії України застосовують загальні та спеціальні методи примусу, в тому числі спеціальні засоби та вогнепальну зброю [1. с. 43].

Під час введення особливих правових режимів, Національна гвардія України виконує наступні функції, зокрема: участь у забезпеченні громадської безпеки та охорони громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян; участь у підтриманні або відновленні правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю та здоров'ю населення; участь у ліквідації наслідків надзвичайних або кризових ситуацій на об'єктах, що нею охороняються та ін.

Що стосується функцій у разі введення правового режиму воєнного стану то відповідно до ст. 6-1 Закону України "Про Національну гвардію України" під час дії воєнного стану Національна гвардія України для виконання завдань з оборони держави підпорядковується Міністерству оборони України.

Положенням ч. 2 ст. 1 Закону України "Про Національну гвардію України" встановлено, що Національна гвардія України бере участь у взаємодії зі Збройними силами України у відсічі збройній агресії проти України

та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони. Поряд із цим, до військових функцій, що здійснюються у разі введення правового режиму воєнного стану можна зарахувати: участь у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні; участь у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану; 3) участь у виконанні завдань територіальної оборони; оборона важливих державних об'єктів, спеціальних вантажів, центральних баз матеріально-технічного забезпечення МВС України та ін.

Діяльність Національної гвардії України, а також військовослужбовців зазначеного військового формування при виконанні покладених службово-бойових завдань, має бути чітко регламентована відповідними нормативно-правовими актами, які встановлені державою і забезпечуються її примусовою силою.

Правовою основою діяльності Національної гвардії України є сукупність правових норм, якими регулюють суспільні відносини, що виникають у процесі організації діяльності, функціонування Національної гвардії України, а також визначають її завдання, функції, повноваження, а також порядок виконання визначених законом завдань і функцій.

Сьогодні законами України врегульовано суспільні відносини, значна кількість яких певною мірою має вплив на окремі аспекти діяльності підрозділів Національної гвардії України, зокрема, які стосуються запобігання корупції, соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей, пенсійного забезпечення осіб, звільнених з військової служби та державних гарантій соціального захисту військовослужбовців, окремих сфер діяльності Національної гвардії України, військових частин та підрозділів.

Серед законів варто відмітити: Закон України "Про Національну гвардію України", який визначає правові засади організації та порядку діяльності Національної гвардії України, її загальну структуру, функції та повноваження; Закон України "Про Національну поліцію", адже у разі залучення до виконання завдань щодо охорони громадського порядку на військовослужбовців Національної гвардії України поширюються права та обов'язки, передбачені Законом України «Про Національну поліцію»; Закон України «Про державну службу» [7], тому що соціальний захист та трудові відносини працівників Національної гвардії України забезпечується на загальних підставах відповідно до законодавства та про державну службу; Закон України "Про національну безпеку України" [10], який визначає та розмежовує повноваження державних органів у сферах національної безпеки і оборони, створює основу для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони, визначає систему командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони, запроваджує всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, забезпечуючи у такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони; Закон України "Про запобігання корупції", оскільки стосовно осіб, які претендують на зарахування для проходження служби на відповідних посадах у Національній гвардії України, за їх письмовою згодою проводиться спеціальна перевірка в порядку, встановленому Законом України "Про запобігання корупції" [2] тощо; Закон України "Про військовий обов'язок і військову службу" [5], відповідно до якого здійснюється комплектування Національної гвардії України; Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" [14], який регулює питання правових і соціальних гарантій військовослужбовців Національної гвардії України тощо.

Окремі аспекти діяльності Національної гвардії України визначаються більш детально у підзаконних нормативно-правових актах. Широке коло питань діяльності Національної гвардії України врегульовані наказами Міністерства внутрішніх справ України. Наказами МВС України конкретизується діяльність Національної гвардії України, порядок виконання визначених законом завдань та функцій, а також організаційні питання, які охоплюють практично всі сфери управління цим військовим формуванням і відіграють провідну роль у правовому регулюванні з-поміж численних, різних за юридичною силою, нормативно-правових актів.

Загальна чисельність Національної гвардії України не перевищує 60 тисяч осіб. У разі необхідності чисельність Національної гвардії України може бути збільшена відповідним законом. В особливий період чисельність Національної гвардії України збільшується на кількість особового складу, призованого на військову службу на виконання указів Президента України про мобілізацію, затверджених законами України.

Військово-політичне та адміністративне керівництво Національною гвардією України здійснює Міністр внутрішніх справ України. Безпосереднє військове керівництво Національною гвардією України здійснює командувач Національної гвардії України, який одночасно є начальником головного органу військового управління Національної гвардії України. Командувач Національної гвардії України призначається на посаду Президентом України за поданням Міністра внутрішніх справ України та звільняється з посади Президентом України.

Командувач Національної гвардії України має першого заступника та чотирьох заступників, які належать до вищого командування Національної гвардії України. Перший заступник та заступники командувача Національної гвардії України призначаються на посади за поданням командувача Національної гвардії України та звільняються з посад Президентом України.

Керівники структурних підрозділів головного органу військового управління Національної гвардії України, органів військового управління оперативно-територіальних об'єднань та вищих військових навчальних закладів Національної гвардії України призначаються на посаду за погодженням з Президентом України і звільняються з посади Міністром внутрішніх справ України.

Керівники військових частин (підрозділів) Національної гвардії України призначаються за погодженням з Міністром внутрішніх справ України та звільняються з посади командувачем Національної гвардії України.

У статті 5 Закону України "Про Національну гвардію України" визначено, що до її складу входять: головний орган військового управління Національної гвардії України; оперативно-територіальні об'єднання Національної гвардії України; з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, навчальні військові частини (центри), бази, заклади охорони здоров'я та установи, що не входять до складу оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України [11].

Треба звернути увагу, що Положення про головний орган військового управління Національної гвардії України [3] затверджується Президентом України, а Положення про органи військового управління оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України [9], з'єднання, військові частини (підрозділи), навчальні військові частини (центри), статuti (положення) вищих військових навчальних закладів, баз, закладів охорони здоров'я та установ Національної гвардії України затверджуються Міністром внутрішніх справ України.

Головним органом військового управління Національної гвардії України є Головне управління Національної гвардії України.

Його основними завданнями є: участь у забезпеченні реалізації державної політики з питань діяльності Національної гвардії України; організація виконання покладених на Національну гвардію України завдань та основних функцій; планування застосування оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України, їх органів військового управління, з'єднань, військових частин і підрозділів, інших підрозділів Національної гвардії України та забезпечення безпосереднього військового керівництва підрозділами, що не входять до складу оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України.

Головний орган військового управління здійснює свої повноваження безпосередньо та через територіальні управління.

Головне Управління Національної гвардії України має у власній структурі такі підрозділи: інженерну службу, відділ оперативно-чергової служби, відділ служби військ, військово-медичне управління, оперативне управління, організаційно-штатний відділ, режимно-секретний відділ, службу радіаційного, хімічного та біологічного захисту, служба розвідки та протидії тероризму, управління авіації, управління бойової та спеціальної підготовки, управління з охорони громадського порядку, управління кадрового забезпечення, юридичне управління тощо.

До складу оперативно-територіального об'єднання входять: орган військового управління, з'єднання, військові частини і підрозділи, що дислокуються в межах визначеної зони відповідальності (оперативного реагування), крім з'єднань, військових частин і підрозділів, вищих навчальних закладів, навчальних військових частин, установ та закладів, що безпосередньо підпорядковуються Головному управлінню Національної гвардії України.

Особливе місце займають загони спеціального призначення Національної гвардії України "Омега", які входять до складу територіальних управлінь Національної гвардії України та призначені для вжиття заходів щодо захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, оперативного реагування на дії незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій, припинення терористичної діяльності, що пов'язані з підвищеним ризиком для життя та здоров'я військовослужбовців та потребують від особового складу високого рівня професійної підготовки [8].

Особовий склад Національної гвардії України складається з військовослужбовців та працівників. Національна гвардія України комплектується військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом та за призовом.

Головний орган військового управління Національної гвардії України та органи військового управління оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України можуть комплектуватися державними службовцями.

Військовозобов'язані (крім військовозобов'язаних, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації) у добровільному порядку можуть бути зараховані до військового резерву Національної гвардії України, що складається з громадян, які проходять службу у військовому резерві, та громадян, відібраних кандидатами для зарахування на службу у військовому резерві. Комплектування Національної гвардії України військовослужбовцями та проходження ними військової служби здійснюються відповідно до Закону України "Про військовий обов'язок і військову службу" [5] та Положення про проходження військової служби громадянами України [4], що затверджується Президентом України.

Громадяни України, які проходять військову службу та службу у військовому резерві Національної гвардії України, складають військову присягу на вірність Українському народу, при виконанні обов'язків служби носять військову форму одягу, їм довічно встановлюються законом військові звання.

Підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України готові забезпечити правопорядок та безпеку громадян у будь-якій частині нашої держави з урахуванням передового досвіду аналогічних формувань країн Європи та світу. Вони виконують широке коло завдань як самостійно, так і у взаємодії з колегами із правоохоронних органів України.

Співробітництво Національної гвардії України з правоохоронними структурами та аналогічними військовими формуваннями іноземних держав відіграє важливу роль у повсякденній діяльності цього правоохоронного органу, а також впливає на розвиток його діяльності та організаційно-штатну побудову.

Відповідно до п. 13 ч. 1 ст. 12 Закону України "Про Національну гвардію України" НГУ зобов'язана брати участь у міжнародному співробітництві, міжнародних операціях із підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, у порядку і на умовах, визначених законами України [11].

Основні зусилля міжнародного співробітництва спрямовані на розвиток існуючих двосторонніх та започаткування нових відносин з іноземними партнерами, реалізацію діючих та започаткування нових міжнародних проєктів у різних сферах службово-бойової діяльності НГУ, активізацію співробітництва з міжнародними організаціями (НАТО, ЄС, EUAM, ОБСЄ, ООН, FIER, EGF та ін.), участь спільно із Збройними Силами України у діяльності Багатонаціонального об'єднаного координаційного комітету з питань військового співробітництва та оборонного реформування, розширення можливостей направлення на навчання та підвищення кваліфікації військовослужбовців та працівників НГУ у навчальних закладах військових та правоохоронних структур іноземних країн, координацію діяльності щодо участі Національної гвардії України у спільних міжнародних навчаннях як правоохоронного, так і військового спрямування, вдосконалення мовної підготовки в НГУ, координацію заходів щодо направлення на лікування та реабілітацію за кордон військовослужбовців НГУ – учасників АТО та ін.

Національна гвардія є гордістю не лише збройних формувань України, а і усього українського народу. Усі українці пам'ятають добровольців, які прямо з Майдану зголосилися вступити до лав Національної гвардії, щоб захищати Батьківщину у перші місяці російської агресії. Тоді почалася славна історія оновленої Національної гвардії. За 6 років Національна гвардія України здолала тернистий шлях від нашвидкуруч створеного молодого формування до потужної складової сектору безпеки та оборони України.

Література

1. Горбач Д. О. Адміністративно-правовий статус Національної гвардії України : монографія / за заг. ред. д-ра. ю. н., проф. О. І. Безпалової). Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2017. 288 с.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 26.10.2014 № 1700-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
3. Положення про головний орган військового управління Національної гвардії України: Указ Президента України від 28 березня 2014 року № 346/2014 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346/2014#n13>
4. Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України : Указ Президента України від 10 грудня 2008 р. № 1153/2008 URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008/print1458027752494858>. (дата звернення: 03.11.2020).
5. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII: [Електронний ресурс] / Режим доступу: // <http://zakon.www.rada.gov.ua>.
6. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
7. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
8. Про затвердження Положення про зағони спеціального призначення Національної гвардії України: Наказ МВС від 20.12.2018 № 1036 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0021-19#Text>
9. Про затвердження Положення про орган військового управління оперативно-територіального об'єднання Національної гвардії України: Наказ МВС від 16.07.2014 № 681 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0890-14#n13>
10. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 01.10.2020).
11. Про Національну гвардію України: Закон України від 13 березня 2014 р., № 876-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>
12. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р., №580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
13. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

14. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> (дата звернення: 01.10.2020).

15. Про затвердження Положення про військові частини оперативного призначення Національної гвардії України : Наказ МВС України від 16 червня 2014 року № 566 URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0730-14#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0730-14#Text)

Небеська М. С.,

к. ю. н., доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін ОДУВС

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ ПРИ НАКЛАДЕННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

На даному етапі розвитку України як правової та демократичної держави є ефективним формування інституту особистості, для якого основною ідеєю є забезпечення та захист прав і свобод громадян.

Людина, її права і свободи становлять у правовій державі головну соціальну цінність, і саме на їх забезпечення й реалізацію у суспільному житті має бути спрямована вся державна діяльність і насамперед діяльність у сфері публічного управління. Гарантування прав і свобод людини є головним обов'язком держави, вона відповідальна перед людиною та суспільством за свою діяльність [1].

Конституційний лад України ґрунтується на визнанні пріоритетності людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканості та безпеки. Права громадян мають бути не тільки закріплені у законодавчих документах, а й повністю забезпечуватись з боку держави. Зауважимо, що при формуванні в державі нового погляду на діяльність державних органів, взаємодію їх з громадянами в рамках надання послуг, забезпечення прав і свобод людини і громадянина важливим є акцентування уваги на порядку притягнення осіб, що вчинили адміністративні правопорушення до адміністративної відповідальності. І тут особливої актуальності набуває саме реалізація принципу законності при накладенні адміністративних стягнень.

Взагалі законність у діяльності органів державної влади – це суворе і неухильне дотримання, виконання законів органами, посадовими і службовими особами кожної з гілок державної влади. Таким чином, законність – це сукупність різноманітних, але однопланових вимог, пов'язаних із відношенням до законів і проведенням їх у життя: вимоги точно і неухильно дотримуватися закони усіма, кому вони адресовані; вимоги дотримуватися ієрархії законів і інших нормативних актів; вимоги не заперечності закону (ніхто не може скасувати закон, крім органа, що його видав). Отже, найважливішим принципом адміністративної відповідальності виступає законність, що набуває особливої значущості у зв'язку із постійним процесом удосконалення законодавства України про адміністративні правопорушення.

Сутність принципу законності полягає в тому, що застосування адміністративної відповідальності допустимо тільки на підставах і в порядку, установлених законом. Застосування адміністративної відповідальності настає там, де виявлені факти протиправного діяння (дія або бездіяльність). Підставою для виникнення адміністративного відношення виступають не будь-які юридичні факти, а лише ті, які є результатом волевиявлення особи, що винно вчинила дію або бездіяльність, що проявилось у порушенні вимог норми права, яка передбачає адміністративну відповідальність. При провадженні у справах про адміністративні правопорушення органи, уповноважені складати протоколи й розглядати справи про адміністративні правопорушення, допускають численні порушення вимог Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

Особливо розповсюдженими є порушення вимог, що пред'являються до змісту протоколів і постанов по справах про адміністративні правопорушення (ст.256 КУпАП); до порядку розгляду та оголошення постанови по справі (ст. 279,281, 285 КУпАП); до строків розгляду (ст. 277 КУпАП) [3]. Наразі ст. 23 КУпАП формулює адміністративне стягнення як міру відповідальності, що застосовується з метою виховання особи, що вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень, як самими правопорушником, так і іншими особами.

Як вже зазначалось, загальною особливістю адміністративних стягнень є їх виховний, каральний та профілактичний характер. Вони застосовуються тільки до винних у вчиненні адміністративних проступків осіб. Адміністративні стягнення, як правило, полягають у позбавленні або обмеженні певних прав чи благ. Саме цим досягається мета покарання порушника і саме запобігання скоєнню нових правопорушень. За вчинений проступок громадянин або позбавляється будь-якого суб'єктивного права, або на нього накладаються спеціальні «штрафні» обов'язки. Перелік адміністративних стягнень закріплено в ст.24 Кодексу України про адміністративні правопорушення, в якій їх перераховано з врахуванням зростання суворості: попередження; штраф; штрафні бали; оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; позбавлення спеціального права, наданого громадянину (права

керування транспортними засобами, права полювання); позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; адміністративний арешт та арешт з утриманням на гауптвахті [3]. Загальні правила накладення стягнень за адміністративні правопорушення, які конкретизують і поглиблюють конституційні принципи законності, гуманізму, індивідуалізації адміністративної відповідальності, закріплено в гл.4 КУпАП України [3].

Виконання загальних правил при застосуванні адміністративних стягнень виявляється, перш за все, в неухильному додержанні принципу законності, що сприяє дотриманню прав і свобод громадян. Зауважимо, що законодавство про адміністративні правопорушення вимагає від суб'єктів адміністративною юрисдикції здійснення заходів у повній відповідності до закону та забезпечення принципу невідворотності відповідальності, своєчасного відкриття провадження по справі, поетапного якісного його проведення, розгляду справи та призначення оптимального стягнення для кожного правопорушника. Стягнення за адміністративне правопорушення накладається в межах, встановлених нормативним актом, який передбачає відповідальність за його вчинення в точній відповідності з КпАП України та іншими законодавчими актами. Це правило означає, по-перше, що за вчинений проступок накладається стягнення тільки того виду, який встановлено в санкції відповідної статті.

По-друге, оплатне вилучення предмета, конфіскація предмета та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткові стягнення можуть накладатися лише у випадках, коли їх застосування прямо передбачено законом; ці стягнення не можуть підмінювати одне одного; не допускається незастосування додаткового стягнення, якщо санкція статті передбачає обов'язковість його накладення разом з основним стягненням.

По-третє, стягнення накладається в точно визначених законом межах. Неможливим є застосування стягнення нижче нижчої межі, передбаченої санкцією відповідної статті, а також перевищення його максимального розміру.

По-четверте, при накладенні адміністративного стягнення має бути дотримано всіх інших вимог законодавства про адміністративні правопорушення (наявність складу адміністративного проступку, відсутність обставин, що виключають адміністративну відповідальність, підвідомчості справ, строків давності).

Підсумовуючи, можна відмітити, що додержання органами, що мають право в державі застосовувати заходи адміністративного примусу взагалі та адміністративні стягнення зокрема до осіб, що вчинили адміністративні правопорушення закріплених правил застосування примусових заходів та загальних правил накладення адміністративних стягнень – основна гарантія забезпечення прав і свобод громадян з точки зору права, а відповідно і виконання режиму законності.

Від суворості дотримання принципу законності залежить дотримання більшості інших вище визначених принципів відповідальності. При порушенні основних вимог законності, що пред'являються до матеріальної та процесуальної сторін відповідальності по суті справи, має місце порушення прав учасників суспільних відносин. Суттю адміністративної відповідальності є застосування адміністративних стягнень, з цього випливає, що принцип законності в застосуванні виступає як принцип призначення стягнень. Процесуальною формою застосування адміністративної відповідальності виступає провадження в справах про адміністративні правопорушення, а це підтверджує, що принцип законності можна одночасно розглядати і як принцип провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Література

1. Конституція України: зі змінами та доповненнями: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Ярмак Х. П. Законність у застосуванні адміністративної відповідальності. Південноукраїнський правничий часопис. 2015. №3. С.107-110.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення// База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10/page5>

Черниця Ю. Р.,
слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ

У липні 2015 року був прийнятий Закон України «Про Національну поліцію». Основним проривом цієї реформи було створення патрульної поліції. Реформа викликала довіру громадськості та плекала великі надії на покращення стану громадської безпеки, проте, як це буває, великі сподівання не виправдали себе.

Основними завданнями патрульної служби є забезпечення громадського порядку і громадської безпеки, запобігання різного роду правопорушенням, взаємодія із суспільством, організація контролю за додержанням закону.

Патрульна служба відповідно до покладених на неї завдань здійснює:

1) цілодобове патрулювання території обслуговування з метою забезпечення належної охорони громадського порядку, громадської безпеки та контролю за дотриманням правил дорожнього руху, забезпечення його безпеки. У разі необхідності здійснює регулювання дорожнього руху;

2) перше реагування на повідомлення про правопорушення, надання невідкладної допомоги; своєчасне реагування на повідомлення про вчинення правопорушень, а також з метою надання допомоги громадянам. Надає невідкладну допомогу потерпілим від нещасних випадків, правопорушень, аварій, пожеж та інших надзвичайних ситуацій до прибуття на місце компетентних служб;

3) самостійне виявлення правопорушень:

під час патрулювання та в інших випадках, передбачених законодавством, звертає увагу на правопорушення з метою їх запобігання, припинення, документування і притягнення до відповідальності;

4) припинення правопорушень:

припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення, застосовуючи для цього передбачені законодавством права і повноваження;

у випадках та в спосіб, передбачені законодавством, розглядає справи про адміністративні правопорушення і застосовує заходи адміністративного впливу до правопорушників;

5) затримання правопорушників та доставлення їх до підрозділів органів внутрішніх справ.

У випадках, визначених законодавством, здійснює затримання особи та її доставлення, а також застосовує інші заходи забезпечення провадження відповідно до законодавства;

6) охорону місця події.

З метою забезпечення подальшого розслідування вживає заходів щодо охорони та збереження місця події в первинному, незміненому стані до прибуття уповноважених осіб, зокрема слідчих оперативних груп;

7) співпрацю з іншими структурними підрозділами органів внутрішніх справ.

З метою виявлення, припинення та попередження кримінальних, адміністративних правопорушень, забезпечення комплексного підходу в забезпеченні законності та правопорядку, налагоджує та здійснює співпрацю з іншими структурними підрозділами органів внутрішніх справ;

8) спілкування і співпрацю із суспільством:

реалізуючи підхід «поліція та громада», постійно співпрацює з населенням та громадськими організаціями з метою підвищення рівня громадської безпеки, запобігання вчиненню правопорушень та встановлення довірливих відносин між поліцією та населенням;

9) виконання інших повноважень, передбачених нормативно-правовими актами МВС.

У випадках та в межах, передбачених нормативно-правовими актами МВС, виконує інші функції, спрямовані на реалізацію своїх завдань [1].

Здавалось би функції патруля дозволяють виконувати усі завдання, але це лише на перший погляд. Першою проблемою в адміністративній діяльності патрульної служби є недосконалі нормативні-акти.

Оскільки патрульна поліція є складовою частиною органів виконавчої влади, принципи, закріплені Конституцією, є основоположними для адміністративної діяльності патрульної поліції України та повинні бути відображені й у інших нормативно-правових актах, що регулюють діяльність патрульної поліції. Це: – міжнародно-правові акти, які безпосередньо стосуються діяльності правоохоронних органів. У них під категорією «принципи» переважно розуміють обов'язкові для виконання правила поведінки, а ті чи інші принципи знаходять своє відображення в різних інтерпретаціях; – закони України. У деяких з них законодавцем дуже вдало визначено перелік принципів діяльності органів внутрішніх справ України, в інших така категорія або зовсім відсутня, або не в повному обсязі відображає важливі аспекти діяльності певного підрозділу органів внутрішніх справ; – нормативні акти Міністерства внутрішніх справ, у яких переважно визначені конституційні та загально-соціальні принципи; у свою чергу, внутрішньо-організаційні та організаційно-тактичні принципи, які б відображали специфіку діяльності патрульної поліції України, на жаль, не знайшли свого відображення [2].

Також, постерігається невідповідність положень законодавства в різних нормативно-правових актах. Наприклад, кожному громадянину згідно зі ст. 59 Конституції України забезпечується право на правову допомогу. Право на правову допомогу – це гарантована Конституцією України можливість фізичної особи одержати юридичні (правові) послуги. Через реалізацію реформи Національної поліції України новелою Кодексу України про адміністративні правопорушення відбулись зміни в діяльності працівників поліції під час провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення дорожнього руху. Тобто, відповідно до ст. 258 Кодексу України про адміністративні правопорушення працівники патрульної служби не уповноважені складати протокол у разі виявлення адміністративних

правопорушень, розгляд яких віднесено до компетенції Національної поліції України. Постанова в таких справах виноситься на місці вчинення адміністративного правопорушення, а протокол не складається, навіть якщо під час складання постанови у справі про адміністративне правопорушення особа осперить допущене правопорушення й адміністративне стягнення, що на неї накладається. Надання поліцейським Національної поліції України вказаних повноважень прямо суперечить нормі Конституції України, яка гарантує кожному право на правову допомогу. Особа, що вчинила адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, позбавлена можливості скористатися послугами юриста, у зв'язку з чим, можливо, слід було б перенести розгляд справи на певний строк. Норми кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» від 14 липня 2015 року, Наказу МВС України «Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі» від 07 листопада 2015 року № 1395 не відповідають зазначеній конституційній нормі й не передбачають можливості для її реалізації в будь-який спосіб. Така колізія спричиняє конфлікт між правопорушником і поліцейським, а як наслідок – оскарження складеної постанови про адміністративне правопорушення в суді [3]. Також варто зазначити той момент, що у багатьох нормативно-правових актах досі вживається поняття «міліція» замість «поліція», що вводить в оману.

Другим видом проблем, що виникають під час реалізації повноважень поліцейськими патрульної служби, є недостатність досвіду в тих осіб, які до служби в поліції виконували іншу роботу. Аналіз діяльності перших місяців роботи патрульної служби доводить, що проблеми під час застосування теоретичних норм на практиці існують, проте бажання навчатися, постійно вдосконалювати свої знання, уміння й навички дають змогу мислити на перспективу. Крім того, як кажуть, усе в житті приходить із досвідом, головне, щоб бажання змінити сутність поліцейської діяльності не зникло. Грамотне керівництво, завчасне відсторонення осіб, які не відповідають займаній посаді, навчання кадрів сприятиме подоланню цієї проблеми [4].

Також існує низка інших проблем — паперовий документообіг, відомча система медичного забезпечення замість страховок тощо. Не запроваджено ефективну модель просування по службі, оскільки в системі поліції конкурси на заміщення вакантних посад в основному оголошуються не на керівні посади, для яких переважно застосовується процедура атестації, яка дозволяє призначити людину, яка потрібна вищому начальнику [5, с.19].

Отже, підсумовуючи все вищесказане можна дійти висновку, що проблем діяльності патрульної служби є дуже багато. В першу чергу їх повинен вирішити законодавець, оскільки служба не може нормально функціонувати та виконувати обов'язки перед громадянами України при наявності таких серйозних колізій у законодавстві.

Література

1. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС: Наказ Міністерства внутрішніх справ від 02.07.2015 № 796 [Електронний ресурс]. Режим доступу: «URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15>»
2. Чирик С. Шляхи вдосконалення законодавства України щодо принципів адміністративної діяльності патрульної поліції. Підприємництво, господарство і право. Адміністративне право і процес. 2017. №3. С.179
3. Туз Н. Д. Прогалини законодавчої бази як чинник неефективної діяльності патрульної поліції України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2018. №1. С.192
4. Кіяшко Р.Ю., Кравченко І.С. Актуальні проблеми діяльності патрульної служби Національної поліції України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. С.141
5. Права людини в діяльності української поліції. Загальний огляд / За заг. ред. Крапивіна Є. О. К. : Софія-А, 2018 р. 36 с.

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.

Бурейко Т.,
курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділу кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Гіденко Є. С.,
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ В УКРАЇНІ

Суспільно небезпечні наслідки поширення наркотизму набувають гострого характеру й стають загрозою практично всім сферам суспільного життя нашої держави.

Ми можемо розпочати тему з визначення, що ж таке наркоманія – це суспільна проблема, що має три критерії: медичне, соціальне та юридичне. Медичним критерієм наркоманії характеризується тим, що вживання наркотичних засобів призводить до клінічних проявів наркоманії у вигляді наступних синдромів: психічна залежність, фізична залежність та толерантність.

Кожний десятий споживач наркотиків самостійно виготовляє наркотики із маку та конопель. Популярності набувають такі міста, як:

Дніпропетровськ, Павлоград, Київ. Потрібно провести відповідні заходи проти поширенню наркоманії в таких місцях як клуби, бари, дискотеки, казино.

Такі вчені, як А. В. Іщенко, Б. Є. Лук'янчиков, Д. Й. Никифорчук, М. А. Погорецький, О. Ю. Ромащенко та інші розробляли проблематику з боротьбою з наркотиками. Але в роботі вчених виникли значні проблеми та питання в їх працях. За допомогою зарубіжних вчених та їх досвіду в такій боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів та виробленнях на основі рекомендацій щодо вдосконалення механізмів протидії зазначеному явищу в Україні.

Поширенню таких злочинів, пов'язане з незаконним обігом наркотиків, яке вимагає постійного вдосконалення діяльності правоохоронних органів і розвитку національного законодавства в окресленій сфері.

Наркоманія взагалі поширюється в Україні та супроводжується із зростанням наркозлочинністю в світі. Щоб припинити та привернути увагу людей було прийнято рішення про проведення щорічного святкування проти незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, дата проведення 26 червня відзначається День боротьби з наркоманією.

Правоохоронні органи України активно боротися з наркозлочинністю, вони планують також співпрацю з європейськими країнами, що дозволить їм підняти рівень розкриття злочинності. На думку вчених існує два елементи проблеми наркоманії: додатковий елемент проблеми та особлива частина елемента.

Отже, ми можемо дійти до висновку, що для ефективної протидії наркозлочинності потрібно постійно вдосконалювати свої професійні навички, такі як: участь в різних міжнародних тренінгах, співпрацювати з різними міжнародними організаціями, створювати допоміжні територіальні органи по боротьбі з наркозлочинністю. Також для кращого результату потрібно залучати цивільних осіб, щоб налаштовувати тісний зв'язок з населенням.

Література

1. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х.: Право, 2009. 288 с.
2. Гладкова Є. О. Правові засади протидії наркозлочинності в Україні. Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України : Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 8-9 вересня 2017 р. К.: Центр правових наукових досліджень, 2017.
3. Кримінально-процесуальне право та криміналістика Погорецький М. А., Черниш Р. Ф. Міжнародно-правовий досвід у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків..
4. Актуальні проблеми оперативно-розшукової протидії А437 наркозлочинності: матеріали II міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Одеса, 14 травня 2019 р. Одеса: ОДУВС, 2019.

Кукош М. В.,
*здобувач ступеня вищої освіти доктора філософії відділу
докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: Антошук А. О., к. ю. н., доцент кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії внутрішніх справ*

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У НЕЗАКОННІ ДІЇ ЩОДО НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ТА ЇХ АНАЛОГІВ

У сучасних реаліях, на території України, в зв'язку з соціально-економічною та політичною кризою, воєнними діями на сході та руйнівними процесами на окупованій території АР Крим виникає загострення криміногенної ситуації, у тому числі за участю неповнолітніх.

Втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність посягає на основи суспільної моралі у сфері розвитку і виховання молодого покоління, згубно впливає на молодих людей, створює для них спотворені орієнтири, прищеплює асоціальні ідеї, аморальні погляди й навички, істотно впливає на рівень злочинності неповнолітніх. Особливо небезпечними є дії, спрямовані на втягнення осіб, які не досягли вісімнадцятирічного віку, у злочинні групи, у вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів, а також тих, які поєднані з незаконним обігом наркотичних засобів або зброї, із застосуванням насильства посягають на статеву свободу та статеву недоторканність особи [1].

Вагому роль у вчиненні злочинів пов'язаних з втягненням неповнолітніх у незаконні дії щодо наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів є стрімке впровадження в усі сфери життя суспільства глобальної мережі Internet, розвиток соціальних мереж. Вказане поширення та розвиток даного виду злочину набуло організованих форм. Основною причиною його розквіту являється прибутковість. Також до кола споживачів, та в переважній більшості розповсюджувачів наркотиків втягується значна кількість неповнолітніх, через їх необізнаність, та ще не стійко сформовані життєві принципи.

Даний вид злочину породжує захворювання таке, як наркоманія, яка є суспільно-небезпечним явищем, що створює загрозу здоров'ю населенню. Руйнує основи суспільної моралі у сфері розвитку і виховання молодого покоління та сприяє вчиненню інших злочинів.

Підвищена увага до захисту прав неповнолітніх від втягнення їх до вчинення вказаного злочину обумовлено також Постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 453 «Про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року. Метою програми є забезпечення послідовної імплементації положень Конвенції ООН про права дитини, розбудови ефективної системи захисту прав та інтересів дитини на рівні територіальної громади в умовах децентралізації, створення дружнього до дітей середовища відповідно до міжнародних стандартів та пріоритетів Стратегії Ради Європи з прав дитини (2016-2021 роки), а також досягнення Цілей Сталого Розвитку, затверджених Резолюцією Організації Об'єднаних Націй 70/1 «Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [2].

Доречним було б зазначити, що документування та розслідування даного злочину розуміє під собою діяльність дорослої особи (від 18 років) вчинену з будь-яких корисливих мотивів і пов'язаних з безпосереднім впливом на неповнолітнього, з метою виконання останнім дій, які утворюють склад злочину передбачених ч. 2 ст. 317, ч. 2 ст. 307, ч. 3 ст. 309 КК України.

Залучення неповнолітнього – це фактичне втягнення його дорослою особою шляхом психічного, фізичного впливу або в інший спосіб у незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання з метою збуту, а також незаконний збут наркотичних засобів або психотропних речовин. Неповнолітній у складі цього злочину – це особа у віці від 14 до 18 років [3, с. 20].

Аналізуючи останні дослідження і публікації варто зазначити, що проблемні питання втягнення неповнолітніх в злочинну або іншу антигромадську діяльність досліджували у своїх роботах такі вчені та практики: Ю. М. Антонюк, А. П. Аленін, О. М. Бандурка, Т. С. Барило, В. Д. Берназ, Р. С. Белкін, М. М. Биргеу, П. Д. Біленчук, В. В. Василевич, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, В. В. Дзунза, А. І. Долгова, В. Г. Дрозд, Я. О. Дякін, В. П. Смелянов, Л. Л. Каневський, Н. І. Клименко, О. Н. Колісніченко.

Відповідно до Єдиного звіту про кримінальні правопорушення по державі Офісу Генерального прокурора протягом дванадцяти місяців 2020 року на території України було зареєстровано 8150 кримінальних правопорушень у сфері незаконного виробництва, придбання, зберігання, перевезення пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів або прекурсорів. У 5963 провадженнях особам повідомлено про підозру, із них 180 правопорушень вчинені неповнолітніми або за їх участю. До суду в порядку ст. 291 КПК України направлено 4838, з них 180 кримінальних правопорушень вчинено неповнолітніми або за їх участю.

В порівнянні за дванадцять місяців 2019 року на території держави було зареєстровано 6165 кримінальних правопорушень у сфері незаконного виробництва, придбання, зберігання, перевезення пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів або прекурсорів. У 4179

провадженням особам повідомлено про підозру, із них 16 правопорушень вчинені неповнолітніми або за їх участю. До суду в порядку ст. 291 КПК України направлено 3236, з них 16 кримінальних правопорушень вчинено неповнолітніми або за їх участю [4].

Таким чином, порівнюючи кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень в 2020 році на 76 % більша чим у 2019 році, відповідно на 70 % більше повідомлено про підозру особам за вчинення даних кримінальних правопорушень. На 9 % більше кримінальних правопорушень вчинено неповнолітніми та направлено до суду. В порядку ст. 291 КПК України на 67 % більше направлено до суду. Слід зазначити, що дійсний стан вчинення злочинів пов'язаних з втягненням неповнолітніх у незаконні дії щодо наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів відрізняються від задокументованого. Це пов'язано з одного боку латентністю, а з іншого певними недоліками роботи слідчих та оперативних підрозділів в документуванні даного виду злочину, що обумовлено нормами чинного Кримінально процесуального кодексу України та внесенням відповідних змін до діючого Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Отже, необхідність дослідження розслідування даної категорії злочинів полягає в тому, що в переважній більшості неповнолітні особи, які втягнуті в дану злочинну діяльність самі вживають наркотичні засоби. Даний факт призводить до того, що загальноприйняті норми поведінки молоді руйнуються, що призводить до ослаблення та руйнування особистості й нормального розвитку держави.

Література

1. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність. Постанова Пленуму Верховного суду України від 27 лютого 2004 року № 2. Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04#Text>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 453 Про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року». Електронний ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-%D0%BF#Text>
3. Бугайчук К. Л. Особливості досудового розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів / К. Л. Бугайчук, О. О. Савченко, Н. О. Прібиткова. Х. : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2015. 20 с.
4. Єдиного звіту про кримінальні правопорушення по державі Офісу Генерального прокурора. Електронний ресурс: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820

Малоголова О. О.,

к. ю. н., науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Одним із пріоритетних напрямів діяльності Національної поліції України наразі залишається запобігання та протидія наркозлочинності. Нові способи незаконного збуту наркотиків, сучасні методи приховування фактів причетності до злочинної діяльності, які використовують правопорушники зумовлюють потребу вдосконалення механізму запобігання та розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, превенції наркоманії.

Поширенню наркоманії, скоєнню злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків сприяє й те, що світовий ринок наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів постійно і швидко змінюється. Значний вплив на розповсюдження наркотиків має глобальна мережа Інтернет, за допомогою якої їх не тільки збувають новими «безконтактними методами» через так звані «закладки», а й організовується постачання. Злочинці задля втаємничення своєї протиправної діяльності за допомогою різних телекомунікаційних мереж і мобільних додатків використовують сучасні тіньові Інтернет ресурси, псевдоніми, кодові слова, координують свої дії, здійснюють обмін інформацією тощо. Внаслідок цього збут наркотиків відбувається набагато швидше, ніж розробляються ефективні механізми збору доказів і документування такої протиправної діяльності.

Підрозділами Національної поліції України вживаються активні заходи щодо виявлення он-лайн наркозбувачів, здійснюється моніторинг та аналіз їх меседжів, проводяться оперативно-розшукові заходи, спрямовані на встановлення місця перебування осіб, причетних до незаконного розповсюдження наркотиків проте таких заходів виявляється недостатньо. До того ж документування такої протиправної діяльності та притягнення до відповідальності винуватих ускладнює складна структура злочинних угруповань, яка здебільшого чисельна і розгалужена, а їх організатори, переважно, знаходяться поза межами України.

Враховуючи зміни у способах розповсюдження наркотиків постала нагальна потреба введення додаткових заходів і санкцій з боку держави за поширення інформації про наркотики або джерела їх

придбання будь-яким способом (в тому числі із втягуванням неповнолітніх); посилити покарання за незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, оскільки протягом останніх декількох років популярним явищем стало розміщення на різних об'єктах міської інфраструктури кустарних чи графетних надписів із пропозиціями продажу наркотиків. До них відносяться різноманітні надписи рекламних каналів (так звані графіті), адреси інтернет сайтів, номери популярних месенджерів (Viber, WhatsApp, Telegram, Skype) та інші. Здебільшого їх розміщують на стінах будинків, під'їздах, гаражах, парканах, зупинках громадського транспорту, асфальтовому покритті в людних місцях, транспортних естакадах, підземних переходах тощо. Серед написів можна спостерігати такі як: «мет», «фен», «амф», «спайси», «бошки», «солі», «спіди», «скорость», «закладки», «клад», «JWH», «МДМА» тощо. Для їх нанесення найчастіше залучаються неповнолітні особи, які отримують за таку роботу певну грошову винагороду, а також наркозалежні особи, з якими розраховуються дозою наркотичного засобу. Значно рідше цим займаються безпосередньо збувачі наркопродукції.

У зв'язку з вищевикладеним удосконалення правових, організаційних заходів і тактики боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів сьогодні є однією з актуальних проблем. Нові способи незаконного збуту наркотиків та сучасні методи приховування фактів причетності до злочинної діяльності, які використовують правопорушники, позначаються на структурі та динаміці злочинності в Україні, що, в свою чергу, зумовлює потребу перегляду норм чинного законодавства України і приведення їх у відповідність до сучасних вимог.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran2131#n2131>.
2. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15.02.1995 № 60/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
3. Юхно О. О., Матюшкова Т. П., Коршенко В. А., Гнусов Ю. В., Носов В. В., Лисенко А. М., Мітрухов П. М., Фоміна Т. Г. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів чи психотропних речовин із використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій: науково-методичні рекомендації / за заг. ред. О. О. Юхна. Харків: ХНУВС. 2019. 48 с.

*Тригуб С. М.,
аспірант ОДУВС*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ТА ПРЕКУРСОРІВ

Протидія незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів стала однією з актуальних проблем для нашої держави. Аналіз практики протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів свідчить про те, що найбільш характерним для державної політики у цій сфері є заходи юридичної відповідальності.

В юридичній літературі під поняттям протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів розуміють функцію держави, що розвивається залежно від успішної реалізації державно-правової політики в сфері обігу наркотичних засобів психотропних речовин та прекурсорів з метою досягнення мети, завдань та напрямів реалізації затверджених концепцій та стратегії в цій галузі [1, с. 44].

Адміністративними правопорушеннями у сфері протидії незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів слід вважати протиправні, винні (умисні або необережні) карані діяння, які посягають на суспільні відносини в галузі охорони здоров'я та благополуччя населення, громадської моралі і проявляються в порушенні встановлених державою правил контролю та нагляду за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, їх незаконному розповсюдженні та вживанні і за які передбачено адміністративну відповідальність [2, с. 31].

Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі- КУпАП) містить ряд адміністративних проступків, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин: стаття 44 «Незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах», ст. 44-1 «Ухилення від медичного огляду чи медичного обстеження», ст. 106-1 «Невжиття заходів щодо забезпечення охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць їх зберігання та переробки», ст. 106-2 «Незаконний посів або незаконне вирощування снотворного маку чи конопель», ст. 176-20 «Розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів» [3]. Всі ці правопорушення посягають на суспільні відносини у сфері охорони здоров'я населення та порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Зазначені споріднені за предметом

протиправного посягання правопорушення знаходяться у різних главах КУпАП, що певним чином ускладнює правозастосовну діяльність правоохоронних органів.

Ми погоджуємося з думками С. О. Баранова [5], А.М. Волошука [4] та О. В. Ковальнової [6], що «розташування вищезазначених правопорушень необхідно здійснити у окремій главі особливої частини КУпАП, під назвою «Адміністративні правопорушення в сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів». При цьому, об'єктом вказаних правопорушень має виступати встановлений порядок обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, а додатковим об'єктом – здоров'я людини [4, с. 93].

Наступною особливістю адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів є наявність спеціальних ознак суб'єкта адміністративного проступку. Так, за ч.1 ст. 44-1 КУпАП, суб'єктом правопорушення може бути фізична осудна особа, якій медичним закладом в установленому порядку поставлено діагноз «наркоманія» і яка перебуває на обліку в наркологічному закладі за місцем проживання. У Законі України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» надано визначення наркоманії, як психічний розлад особи, зумовлений залежністю від наркотичного засобу або психотропної речовини внаслідок зловживання цим засобом або цією речовиною [7].

В той же час, хворою на наркоманію, визнається особа, яка страждає на психічний розлад, що характеризується психічною та (або) фізичною залежністю від наркотичного засобу чи психотропної речовини, і якій за результатами медичного обстеження, проведеного відповідно до цього Закону, встановлено діагноз «наркоманія» [7]. Виходячи з наведеного, можна зробити висновок, що суб'єктом правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 44-1 КУпАП може бути лише осудна особа з діагнозом «наркоманія», яка на момент вчинення правопорушення досягла 16-річного віку. За ч.2 ст. 44-1 КУпАП суб'єкт правопорушення – осудна особа, яка на момент вчинення правопорушення досягла 16-річного віку та незаконно зловживає наркотичними засобами, психотропними речовинами та прекурсорами, при цьому як за 1 та і за 2 частинами ухиляється від медичного обстеження.

Суб'єктом проступку, передбаченого ч.1 ст. 106-1 КУпАП, можуть бути тільки посадові особи, які працюють на сільськогосподарських підприємствах, здійснюють культивування наркотиковмісних рослин, але тільки ті з них, що за своїми посадовими обов'язками повинні організовувати дотримання встановленого режиму по охороні посівів таких рослин, місць зберігання та переробки врожаю, а також по знищенню залишків після збирання врожаю та відходів виробництва. Безпосередньо такими посадовими особами можуть бути керівники відповідних підприємств, що здійснюють культивування наркотиковмісних рослин і начальники підрозділів цих підприємств.

Згідно з чинним законодавством до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 106-1 КУпАП України притягаються як загальні суб'єкти (громадяни), так і спеціальні суб'єкти (посадові особи). У диспозиції статті зазначено, що посадові особи притягаються до адміністративної відповідальності лише у випадках, коли вони не застосовують заходи щодо знищення на земельних ділянках, що закріплені за підприємствами й організаціями, якими вони управляють, дикорослих конопель чи снотворного маку [3, с. 70].

За ч. 1 ст. 172-20 КУпАП суб'єктами правопорушення є військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів на території військових частин та військових об'єктів, які незаконно вживають наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори або поява таких осіб на території військової частини, у стані наркотичного чи іншого сп'яніння, або виконання ними обов'язків військової служби в нетверезому стані, у стані наркотичного чи іншого сп'яніння, а також відмова таких осіб від проходження огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння. За ч.2. ст. 172-20 КУпАП; начальники (командири) та інші керівники військових частин та військових об'єктів, які беруть участь у розпиванні з підлеглими військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів під час виконання ними обов'язків військової служби, або невжиття ними заходів для відсторонення від обов'язків військової служби осіб, які перебувають у нетверезому стані, стані наркотичного чи іншого сп'яніння, або приховування випадків розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв, вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів, появи на території військової частини в нетверезому стані, стані наркотичного чи іншого сп'яніння підлеглих військовослужбовців, а також військовозобов'язаних та резервістів під час проходження зборів.

З наведеного, можна зробити наступне узагальнення, що суб'єктом адміністративного проступку у сфері незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин є фізична осудна особа, яка досягла віку, з якого настає адміністративна відповідальність, а у складах правопорушень, передбачених статтями 44-1, 106-1 КУпАП, 172-20, особа, що має спеціальні ознаки (хвора на наркоманію, зловживає наркотичними засобами або психотропними речовинами, посадові особи, землекористувачі, землевласники, військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів на території військових частин; начальники (командири) та інші керівники військових частин та військових об'єктів) вчинила протиправне діяння, що містить склад адміністративного правопорушення.

Ми погоджуємося з думкою Баранова С.О. відносно того, що за суб'єктом адміністративних правопорушень, передбачених статтями 106-1, 106-2 КУпАП, необхідно визначити крім фізичних осіб і юридичну особу, тобто установу, підприємство, організацію, які не вживають заходів щодо забезпечення охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць їх зберігання, а також тих юридичних осіб, які мають у своїй власності (володінні) земельну ділянку, на якій незаконно сіють або вирощують снотворний мак чи коноплі [5, с. 16].

Аналіз адміністративних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин вказує, що судом (районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди) розглядаються (ст. 44, 44-1, 106-1, 106-2, 172-20 КУпАП) та органами Національної поліції України (ч. 1 ст. 44, ч. 2 ст. 106-1 КУпАП).

За порушення правил у галузі обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів застосовуються наступні види адміністративних стягнень: штраф, громадські роботи, конфіскація незаконно вирощуваних наркотиковмісних рослин, адміністративний арешт, арешт з утриманням на гауптвахті.

Підсумовуючи викладене можливо підкреслити:

- суб'єктами відповідальності за аналізованими складами адміністративних правопорушень є фізичні осудні особи, що досягли віку 16 років – загальний суб'єкт, особи, хворі на наркоманію; особи, які зловживають наркотичними засобами; посадові особи, землевласники та землекористувачі; військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів на території військових частин; начальники (командири) та інші керівники військових частин та військових об'єктів – спеціальні суб'єкти.

- притягнення до відповідальності за вказані правопорушення належить до компетенції судів та Національної поліції України.

- пропонуємо внести зміни до ст. 106-1 та 106-2 КУпАП, та визнати суб'єктами відповідальності крім фізичних осіб, юридичну особу- установу, підприємство, організацію, які не вживають заходів щодо забезпечення охорони посівів снотворного маку чи конопель, місць їх зберігання, а також тих юридичних осіб, які мають у своїй власності (володінні) земельну ділянку, на якій незаконно сіють або вирощують снотворний мак чи коноплі.

Література

1. Адміністративна відповідальність (загальні положення та правопорушення у сфері обігу наркотиків): Навчальний посібник / За заг. ред. д. юрид. наук, проф. І. П. Голосніченка. К.: КІВС, 2003. 112 с.
2. Сорока Л. В. Адміністративна відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин: дис. канд. юр. наук. Київ, 2005. 191 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Науково-практичний коментар/ Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, О. О. Комзюк та ін.; 3-тє видання. Київ, 2014. 655 с.
4. Волощук А. М. Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин. Митна справа. 2011. № 3 (75). С. 90-96.
5. Баранов С. О. Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері обігу наркотиків. Матеріали науково-практичного круглого столу Взаємодія поліції з іншими органами публічної адміністрації та громадськістю з питань протидії правопорушенням у сфері незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, м. Одеса, 24 квітня 2018 р. Одеса: ОДУВС, 2018. 62 с. С. 13-17.
6. Ковальова О. В. Напрями удосконалення діяльності поліцейських щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин. Матеріали науково-практичного круглого столу Взаємодія поліції з іншими органами публічної адміністрації та громадськістю з питань протидії правопорушенням у сфері незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, м. Одеса, 24 квітня 2018 р. Одеса: ОДУВС, 2018. 62 с. С. 8-11.
7. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР.// Відомості Верховної Ради України. 1995. № 10. Ст. 61.

Ямковий В. П.,

слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ПРОФІЛАКТИЧНА РОБОТА В СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ СЕРЕД МОЛОДІ ТА ПІДЛІТКІВ, ЯК ГАРАНТ БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ПОКОЛІНЬ

На сьогоднішня загально-соціальна профілактика - це позитивний ефект продуманої соціальної політики, яка здійснюється не тільки і не стільки з метою безпосередньої профілактики злочинності в сфері незаконного обігу наркотичних засобів а спрямована передусім на вирішення загальних економічних і соціальних завдань держави.[3] Загально-соціальна профілактика злочинності зменшує:

соціальні суперечності, криміногенне протистояння в сфері незаконного обігу наркотичних засобів, рівень безробіття, підвищує стандарт життя людей, створює необхідні умови для легалізованого одержання достатніх прибутків громадянами, сприяє побудові міцного фундаменту для нормального функціонування всіх соціальних сфер, забезпечення контролю над дітьми і молоддю, оздоровлення морального клімату в суспільстві, впровадження високих моральних цінностей, додержання демократичних засад та ін. [2] Прогресивні соціальні програми спрямовані на утвердження законності, поваги до конституційних прав і свобод людини, зміцнення громадського порядку. В наш час дану роботу по боротьбі зі сферами розповсюдження наркотичних засобів старанно та сумлінно виконують правоохоронні органи - в частоті працівники підрозділів Національної поліції, Служби безпеки України та системи Міністерства внутрішніх справ в загалом.

Насамперед кожен співробітник поліції в першу чергу являється частиною даного напрямку [3] діяльності, тому що в першу чергу він співпрацює з населенням, громадою та людьми на території свого підрозділу та підконтрольній території, володіє всією оперативною. Інформацією щодо незаконних дій громадян в сфері діяльності щодо обігу наркотичних засобів навіть під час виклику співробітник поліції знаходиться та безпосередньо приймає участь в розслідуванні злочину.

Від повинен виховувати в людях відчуття відповідальності, честі та гідності шляхом доводження до них відповідної законодавчо-базової інформації а саме, за які дії чи бездіяльності настає кримінально відповідальність в сфері незаконного обігу наркотичних засобів їх аналогів та прекурсорів.[1]

На сьогоднішній момент найголовніша ціль в розвитку нації та її відносин це - виховування належного молодого покоління яке с гідністю стане на місце нас. Тому с цілю збереження належного генофонду кожен співробітник поліції повинне звертати увагу на молоде покоління та місця де вони перебувають. Ізолювати будь- які можливі провокації до вживання наркотичних засобів молоддю Проводити профілактичні роботи із цілю інформування їм положень щодо відповідальності за вчинення певних злочинів в даній сфері. Тому що найголовнішою цілю перед працівником поліції стоїть не розкриття злочину а в першу чергу його профілактика невчинення.

Органи Національної поліції працюють на недопущення вчинення злочинів і їх передбачення згідно з нормативними документами.[3]

Основні методи профілактичних робіт:

Виділяють чотири види методів та способів профілактики за допомогою яких проводиться робота з населенням а саме: рання профілактика, безпосередня профілактика, профілактика на етапі злочинної поведінки та профілактика рецидиву.

Рання профілактика стосується об'єктів, які перебувають на початковому етапі криміналізації особи, а саме:

1) виявляти джерела кримінальних та інших антисуспільних впливів на особу до того, як цей вплив ще не подіяв на їх поведінку;

2) одночасно виявляти, коли для особи, яка профілакується, ці контакти стали цікавими

Завдання ранньої профілактики - протидії джерелам негативного впливу і роз'ясненні особі, що профілакується, небезпечності таких контактів;

Безпосередня профілактика стосується осіб, поведінка яких свідчить про розвиток у них негативних інтересів, звичок, стереотипів. Безпосередньо беруть участь у вчиненні адміністративних правопорушень.

Завдання безпосередньої профілактики - стримати особу від того, щоб вона у подальшому стала на злочинний шлях та схилити її на шлях виправлення, оновлення мікросередовища, в якому вона спілкується, з негативного на позитивне;

Профілактика на етапі злочинної поведінки охоплює осіб, що вчинили злочини і стосовно них суд прийняв рішення про застосування різних заходів кримінально-правового впливу. Завдання цього виду профілактики - стримування від повторного вчинення злочинів, вжиття заходів контролю і жорстке роз'яснення правових наслідків злочинів. Цей вид профілактики реалізується в діяльності установ виконання покарань, завданням яких і є виправлення засудженого, а також здійснюється відповідними державними та громадськими організаціями при звільненні особи від реального кримінального покарання.

Профілактика рецидиву - стосується осіб, що відбули кримінальне покарання у виді позбавлення волі, але підлягають нагляду з метою запобігання рецидиву.

Отже найголовніша робота проводиться в ранньому профілактичному етапі, тому що а саме робота в профілактичному режимі і як за правило починати з раннього віку, а саме проводити профілактичну роботу у дитячих садках, профілактичні роботи з батьками діти яких навчаються в закладах дошкільної освіти, відвідувати неблагополучні сім'ї, відвідування нічних розважальних закладів із метою профілактики а саме щоб на території розважального комплексу не знаходились діти, вік яких забороняє відвідування таких місць, та в якому стані знаходяться підлітки в момент відвідування розважальних закладів.

Проводити негласні-слідчі розшукові дії щодо розповсюдження препаратів які підпадають під категорію «легких наркотиків» по місцям ймовірного скупчення підлітків в нічний час, як основного фактору протидії незаконному обігу наркотичних засобів їх аналогів та прекурсорів.[4]

Проводити профілактику роботи в сфері розповсюдження медичних препаратів, які повинні відпускатися виключно за рецептом лікаря та в спеціалізованих закладах системи МОЗ, а саме проводити оперативні закупки[4] медичних препаратів, та слідкування за законними вимогами щодо їх продажу.

Також існують нові методи вживання наркотичних препаратів, щодо одного з таких методів: особи які раніше вживали наркотичні засоби вишукують нові препарати, до відповідності з наказом МОЗ «Про затвердження таблиць наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу» таким чином данні люди знаходять нові елементи в складі медичних препаратів та в процесі змішування отримують наркотичний препарат. Тому повинні існувати спеціальні підрозділи поліції [4] які будуть займатися контролем щодо продажу даних препаратів, відвідання місць розважального характеру з метою профілактики та недопущення розповсюдження «легких наркотиків».

Тож для вирішення проблем такого роду, потрібно в першу чергу реформувати та надати більше владних повноважень саме безпосереднім працівникам підрозділу по боротьбі з незаконним обігом наркотичних речовин Національної поліції, які в свою чергу співпрацюють з громадою та населенням, та вирішують данні правопорушення на початковому етапі, та не допускають їх перехід на рівень злочину.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року. В чинній редакції від 18.04.2018 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року. В чинній редакції від 12.04.2018 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 року. В чинній редакції від 06.02.2018 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
4. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992. В чинній редакції від 12.04.2017 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/page>

Ярмакі В. Х.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного та міжнародного права навчально-наукового інституту права та кібербезпеки ОДУВС

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ТА ПРЕКУРСОРІВ

Слід відзначити, що в зарубіжній науковій літературі, присвяченій цій проблемі, викладено немало різноманітних теорій, що "розкривають" причини наркоманії через надмірну урбанізацію та міграцію населення, "шкідливий" вплив науково-технічного прогресу, а також через "екзистенціальну" пустоту окремих осіб. Одна група цих теорій намагається замаскувати соціальне коріння наркоманії, інша, звертаючи увагу на соціальний характер виникнення наркоманії, не розкриває її реальних причин через класову обмеженість свого світогляду. Наркоманія звичайно розглядається як негативне соціальне явище, що включає в себе шкідливі наслідки для здоров'я та поведінки людей. Сутність наркоманії як захворювання полягає в тому, що в результаті систематичного вживання наркотичних засобів виникає стійке отруєння організму, яке викликає зміни в процесах обміну. Внаслідок цього виникає залежність людини від прийому наркотичних засобів, що веде до виснаження організму і розладу фізіологічних та психологічних функцій. При цьому утримання від вживання наркотичних засобів викликає обтяжливий фізичний та психічний стан – абстинентний синдром. Безперечно, що проблема наркоманії має чітко встановлений медичний характер.

Разом з тим визначення наркоманії не буде повним, якщо обмежитись медичним аспектом, оскільки коріння цього явища носить соціальний характер і наслідки його досить різнопланові. На думку низки українських правознавців, термін наркоманія може визначати "суспільно небезпечне явище, що являє собою не тільки захворювання, яке виникає в результаті одурманення та отруєння людського організму наркотичними засобами, але й характеризується протиправними діями особи із вказаними речовинами, над якими встановлено спеціальний міжнародно-правовий режим, а також внутрішньодержавний контроль, який спрямований на захист здоров'я і соціалістичного правопорядку" [1, с. 25].

Наприкінці XIX – початку XX ст. немедичне застосування, споживання та розповсюдження наркотичних засобів стали серйозною соціальною проблемою для низки нових країн [2], що об'єктивно спонукало уряди цих країн до вжиття відповідних обмежувальних заходів. Окремі антиопіумні постанови з'явилися в деяких штатах США [3].

Проте для ефективної боротьби з цим соціальним злом уже на той час потрібні були не тільки національні, але й погоджені заходи держав в міжнародному плані. Зростаюче розуміння небезпеки зловживання наркотичними засобами, нагальна потреба в погоджених діях проти нелегальної торгівлі наркотичними засобами та їх незаконного розповсюдження, а також вимоги демократичної громадськості, стурбованої поширенням наркоманії в країнах Європи і США, змусили панівні класи капіталістичних країн вжити міжнародних заходів щодо протидії розповсюдження наркотичних засобів, насамперед опіуму з Азії та Далекого Сходу.

Проблема ефективності протидії незаконному обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів є надзвичайно важливою для кожної держави. За сучасних умов поглиблення інтеграційних процесів ставить перед Україною необхідність вироблення ефективних та оптимальних напрямків удосконалення законодавства з цих питань із використанням зарубіжного досвіду. Дослідження законодавства інших держав у сфері контролю за обігом зазначених засобів, речовин і прекурсорів, як метод пізнання особливостей регулювання суспільних відносин у цій царині, має важливе науково-практичне й теоретико-пізнавальне значення, адже завдяки отриманим результатам з'являються додаткові можливості для вибору оптимальних шляхів його вдосконалення.

Здійснюючи порівняльно-правовий аналіз законодавства зарубіжних держав в цій сфері, за критерієм суворості правових заходів науковці умовно поділили їх на 3 [4, с. 16] або 4 групи [5, с. 269]. Проведення у зарубіжних країнах державного контролю за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів залежно від напрямку державної політики в цій сфері доцільно поділити (умовно) на 3 групи. Перша – з особливо суворою державною політикою у сфері контролю за обігом указаних препаратів, де навіть за їх зберігання у невеликих розмірах застосовується покарання аж до смертної кари (Малайзія, Іран, Пакистан, Китай та ін.). Друга – із суворою державною політикою в цій царині, де здійснюється тотальний контроль за законним їх обігом, однак, крайні заходи покарання не застосовуються (ФРН, США, Великобританія, Франція та ін.) Третя – вирізняється ліберальним режимом щодо їх обігу, де практикується лібералізація обігу так званих «м'яких» наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, хоча державний контроль за їх обігом зберігається і є достатньо ефективним (Іспанія, Королівство Нідерланди) [6, с. 221], [4, с. 16].

У юридичній науковій літературі розрізняють такі основні моделі (напрямки) соціального контролю в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів:

- репресивну (або заборонну) – споживання наркотиків незмінно призводить до негативних медичних і соціальних наслідків як для осіб, які їх споживають, так і для суспільства в цілому, а тому вони повинні бути законодавчо заборонені й підлягати суворим заходам державного контролю за їх обігом;

- ліберальну (або незаборонно-заохочувальну), оскільки наркоманія – це хвороба, тому особа не може бути за це покарана. Споживати наркотики чи ні – право вибору людини, а якщо суспільство це явище буде сприймати як нормальне, зменшиться чисельність наркоспоживачів;

- рестриктивну (або збалансовану заборонно-обмежувальну) – особи, які зловживають наркотичними засобами, психотропними речовинами, становлять соціальну небезпеку, і до них повинні застосовуватися відповідні заходи адміністративного і кримінального примусу. Має бути їм забезпечена висока доступність до всіх видів медико-соціальної допомоги (лікування, реабілітація, ресоціалізація) [4]. Саме ця модель державної політики у сфері контролю за обігом таких засобів, речовин і прекурсорів стала культивуватися в більшості країн світу, в тому числі й у країнах-членах ЄС, у США й Китаї.

Кожна держава обирає власний шлях протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів з урахуванням історичних, соціально-культурних, економічних факторів, а також вимог ратифікованих міжнародних нормативно-правових актів. А за нормами міжнародного права держави зобов'язані вживати заходів для скорочення пропозиції та попиту на контрольовані речовини. При цьому вони повинні забезпечити, щоб ці зусилля гармонійно поєднувалися із зобов'язаннями щодо забезпечення наявності достатньої кількості контрольованих речовин для медичних цілей, і щоб такі заходи поєднувалися із зобов'язаннями держав у галузі прав людини.

У переважній більшості зарубіжних країн з усталеними демократичними формами правління діє ефективна система державних контрольних органів – як парламентських, так і урядових – для забезпечення протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Наприклад, у Японії, окрім органів наркополіції, функціонує Бюро з питань політики у сфері охорони здоров'я («The Health Policy Bureau»), яке підпорядковується Міністерству охорони здоров'я праці та добробуту Японії й займається в основному моніторингом наркоситуації і пропагандою превентивних заходів. У структурі МОЗ Японії функціонує також Бюро фармацевтичної та харчової безпеки («The Pharmaceutical and Food Safety Bureau»), до складу якого входить Відділ відповідності та боротьби з наркотиками («Compliance and Narcotics Division»), який має також контрольні функції щодо випробування й державної сертифікації, якості лікарських наркотичних засобів та їх реклами і який здійснює контрольні заходи за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, конопі, опію й стимуляторів. Працівники цього Відділу мають повноваження працівників поліції у випадках, що стосуються правопорушень, пов'язаних з такими

препаратами, і провадять діяльність з питань міжнародного розслідування правопорушень, пов'язаних із вживанням речовин із конопель, опію та стимуляторів [8].

Проблема протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів нажалі вельми актуальна і для України. На сучасному етапі розбудови української державності негативно позначається вплив таких негативних факторів суспільства, як зловживання наркотичними засобами і психотропними речовинами та поширення наркозлочинності. В цілому нашою державою ведеться послідовна робота у зазначеній сфері, вживаються відповідні заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.

Але назвати цю роботу вкрай ефективною нажалі не представляється можливим, що викликає серйозне занепокоєння як органів державної влади, так і пересічних громадян України. Проблема «омолодження» наркоманії (рік першої спроби вживання наркотичних засобів і психотропних речовин серед підлітків від 13 до 15 років, а в деяких регіонах він ще молодший – від 9 до 12 років) викликає велику стурбованість і обумовлює необхідність плідної співпраці з іншими державами, міжнародними організаціями.

В сучасних умовах основні заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів відносяться до внутрішньої компетенції кожної окремої держави. Однак використання одних внутрішньодержавних заходів протидії цьому злочину міжнародного характеру не завжди є достатнім. Все більшого значення у цій боротьбі набуває міжнародне співробітництво держав, бо жодній державі не під силу самостійно ефективно протидіяти викликам транснаціональної злочинності. Необхідність співробітництва держав у цій сфері обумовлена ще й тим, що цей злочин несе в собі загрозу не тільки для певної країни, але й для світового співтовариства в цілому.

Література

1. Мирошніченко Н. А., Музыка А. А. Уголовно-правовая борьба с наркоманией. / Н. А. Мирошніченко, А. А. Музыка Киев Одесса, 1988. 153 с.
2. Білозерцева В. Діагноз фатальний: наркоманія/ В. Білозерцева // Іменем закону. 1997, 24 жовтня. № 43. С.7.
3. Jakowitz M. L. Evolution of the drug laws of the United States, 1906–1964. /M.L. Jakowitz // "Food, Drug, Cosmetics Law Journal", 1964. vol. 19. P. 296-304
4. Харьковский Е. Н. Уголовная ответственность за незаконный оборот наркотических средств и психотропных веществ: автореф. дисс. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Е. Н. Харьковский. М., 2002. 25 с.
5. Противодействие незаконному обороту наркотических средств и психотропных веществ: учеб. пособ. / под. ред. А. Н. Сергеева. М.: Изд-во Щит-М, 2003. 580 с.
6. Тазенков В. А. Сравнительно-правовой анализ зарубежного уголовного законодательства об ответственности за нарушение правил оборота наркотических средств или психотропных веществ / В.А. Тазенков // Образование и право. Юрид. архив. 2012. № 9 (37). С. 215-231.
7. Дмитриева Т. Б. Формы государственного контроля за оборотом наркотиков (зарубежный и национальный опыт) / Т. Б. Дмитриева, Т. В. Клименко [Электрон. ресурс.] Режим доступа: <http://www.ecad.ru/f4/sem37-02.html>
8. Халльберг Т. Япония – страна исчезнувших наркоманов: моногр. / Т. Халльберг [Электрон. ресурс]. Режим доступа: http://www.narkotiki.ru/mir_5726.html

СЕКЦІЯ 5. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Албул С. В.,

к. ю. н., професор, професор кафедри ОРД ФПФПКП ОДУВС

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

У теперішній час наукова парадигма та практика оперативно-розшукової діяльності в Україні переживають не найкращі часи. Майже десятиріччя існування оперативно-розшукової діяльності в умовах суворих обмежень (а іноді і заборон) кримінального процесуального законодавства призвели до втрати нею наступальності та упереджувального характеру. До чинного Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» з моменту його прийняття (18 лютого 1992 року) 44 рази вносилися концептуальні зміни та доповнення [3]. Намагання привести нормативну базу та, відповідно практику оперативно-розшукової діяльності до європейських та світових стандартів, зіткнулися з вітчизняною бюрократичною системою та породженими нею ухвалами, погодженнями, дозволами, конформізмом судової ланки та застарілими стандартами «радянських» часів. На даний момент фактично паралізовано діяльність щодо оперативного супроводження кримінальних проваджень через безпідставне позбавлення самостійності оперативних працівників у прийнятті рішень щодо проведення будь-яких заходів у кримінальних провадженнях. Така ситуація засвідчує певну вторинність та певний обслуговуючий характер діяльності оперативних підрозділів щодо діяльності слідчого, що є не зовсім правильним. Через законодавчу неврегульованість, погодження та санкціонування оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій проблематичне та тривале. Це напрямку негативним чином впливає на результативність та ефективність здійснюваних як оперативних, так і процесуальних заходів [2]. Слід наголосити, що всі ці негативні тенденції відбуваються на фоні різкого зростання абсолютних показників злочинності, що не надихає на оптимістичні прогнози.

Нагальна потреба розроблення та прийняття сучасного Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – Закон) назріла вже давно. За справедливим твердженням фахівців така потреба обумовлена не тільки моральною застарілістю чинного закону, а й, у першу чергу, необхідністю узгодження законодавства, яке врегульовує оперативно-розшукову та процесуальну діяльність, із метою повернення оперативним підрозділам права застосування їхніх можливостей щодо протидії злочинності [2]. Про це свідчать результати великої кількості наукових розробок на рівні дисертаційних та монографічних досліджень, фахові висновки експертів, а також, безсумнівно, думки практиків.

Проект Закону було зареєстровано у Верховній Раді України ще 02.09.2019 році і лише у поточному році, з урахуванням певних пропозицій, внесено до порядку денного. Як зазначається: метою розробки законопроекту є необхідність удосконалення правових засад здійснення оперативно-розшукової діяльності, приведення її у відповідність із європейськими стандартами, які висуваються до діяльності, пов'язаної з тимчасовим обмеженням прав і свобод людини, синхронізації оперативно-розшукової діяльності та процесуальної діяльності, яка здійснюється відповідно до приписів Кримінального процесуального кодексу України [2]. З метою реалізації вказаних завдань проектом Закону передбачається визначення основних термінів, які використовуються в ньому. У Розділі 1 «Загальні положення» надано дефініцію оперативно-розшукової діяльності. Нею визначено систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [4]. Розкрито завдання оперативно-розшукової діяльності, серед яких: 1) пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність осіб (груп осіб) з метою: забезпечення прав і свобод людини, захисту безпеки суспільства та держави; виявлення, запобігання і припинення кримінальних правопорушень; розшуку осіб, які вчинили кримінальні правопорушення; встановлення місцезнаходження безвісно зниклих осіб; встановлення анкетних даних невідомих осіб; забезпечення здійснення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій під час кримінального провадження; протидії розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав та організацій; забезпечення діяльності правоохоронних органів та осіб, які сприяють оперативно-розшуковій діяльності на підставах, передбачених законодавством України; 2) отримання інформації про правопорушення, які не є кримінальними, встановлення яких сприяє вирішенню завдань протидії злочинності; 3) отримання інформації про факти та обставини, що не мають ознак кримінального правопорушення, проте, відповідно до законодавства України, потребують перевірки; 4) отримання розвідувальної інформації для забезпечення зовнішньої безпеки України [4]. Визначено принципи, на яких ґрунтується оперативно-розшукова діяльність, а саме: верховенства права, законність; дотримання прав і свобод людини; наступальність; конспіративність; поєднання гласних і негласних заходів; взаємодія з державними органами, населенням, неурядовими або громадськими організаціями; відповідність та адекватність використання оперативно-розшукових заходів ступеню суспільної небезпечності протиправної діяльності [4].

У свою чергу, у Розділі 2 визначено підрозділи, уповноважені на здійснення оперативно-розшукової діяльності, їхні обов'язки та права, межі повноважень, напрями інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД. В проєкті пропонується надати право здійснення ОРД оперативним підрозділам Державного бюро розслідувань, Державної прикордонної служби України, Національного антикорупційного бюро України, Національній поліції України, органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, підпорядкованих Міністерству юстиції України, розвідувального органу Міністерства оборони України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Управління державної охорони, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України [4]. Разом із тим, проведення оперативно-розшукової діяльності підрозділам інших міністерств, відомств, громадським, приватним організаціям або особам категорично забороняється.

У проєкті визначається вичерпний перелік підстав проведення оперативно-розшукової діяльності, вперше чітко визначаються самі оперативно-розшукові заходи та порядок їхнього здійснення, вимоги до документального оформлення. Проєктом визначено, що оперативно-розшукові заходи – це передбачена чинним законодавством система дій, спрямованих на використання оперативно-розшукових засобів та методів, що здійснюються у межах своєї компетенції спеціально уповноважені підрозділи та їх службові особи, із метою вирішення конкретних завдань оперативно-розшукової діяльності та забезпечення кримінального судочинства. У свою чергу, пошукові заходи – це комплекс гласних та негласних дій, метою проведення яких є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність осіб (груп осіб), виявлення, запобігання та припинення кримінальних правопорушень, установлення місцезнаходження розшукуваних осіб, відповідно до чинного законодавства. До оперативно-розшукових заходів віднесені: 1) негласне проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; 2) аудіоконтроль особи; 3) контроль за телефонними розмовами; 4) відеоконтроль особи; 5) аудіоконтроль місця; 6) відеоконтроль місця; 7) спостереження за особою у публічно доступних місцях, з використанням технічних засобів спостереження та фіксації інформації; 8) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; 9) зняття інформації з електронних інформаційних систем; 10) контроль кореспонденції; 11) установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; 12) контрольована поставка; 13) контрольована та оперативна закупка; 14) оперативний експеримент; 15) спостереження за річчю або місцем; 16) виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; проникнення в міжнародні терористичні, злочинні групи чи організації, а також організації, що здійснюють підривну діяльність проти України; 17) оперативне маркування предметів та речовин; 18) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; 19) тимчасовий доступ до інформації, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій (тимчасовий доступ до інформації про зв'язок); 20) створення пасток (квартир, офісів, автомобілів, електронних ресурсів); 21) установлення місцезнаходження електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів) [4]. У свою чергу, до пошукових заходів проєктом віднесено: 1) оперативну установку; 2) радіотехнічне обстеження; 3) поліграфологічне опитування; 4) розвідувальне опитування; 5) отримання довідок; 6) особистий пошук; 7) оперативне ототожнення осіб, предметів та речовин; 8) визначення ідентифікаційних та технологічних ознак радіоелектронного засобу; 9) радіопошук; 10) оперативне опитування осіб за їх згодою [4].

Розділ 3 проєкту присвячений оперативно-розшуковому провадженню. Визначено стадії ОРД, строки ведення оперативно-розшукових справ, їхнє закриття, використання матеріалів, отриманих у результаті оперативно-розшукової діяльності. У проєкті відображено й питання контролю за оперативно-розшуковою діяльністю. Наголошується, що державний контроль за оперативно-розшуковою діяльністю становить правовий механізм функціонально реалізованих уповноваженими органами та їх посадовими особами напрямків діяльності, що забезпечують дотримання законів, прав та інтересів учасників цієї сфери суспільних відносин [4]. Передбачено можливість і форми парламентського, судового та громадського контролю за ОРД. Окрему увагу в тексті проєкту присвячено прокурорському нагляду за дотриманням законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Визначено суб'єктів прокурорського нагляду, його предмет, межі компетенції прокурорів у цій сфері. Примітно, що проєктом значна увага приділяється питанням здійснення негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами під час кримінального провадження; оперативно-розшуковому супроводженню кримінального провадження; питанням використання відповідних матеріалів, отриманих у результаті здійснення цих заходів, у кримінальному провадженні.

В цілому підтримуючи розроблення зазначеного проєкту, ми погоджуємося з висновком Головного науково-експертного управління в тому, що деякі положення законопроекту суперечать положенням інших законодавчих актів України, законопроект містить внутрішні неточності та суперечності, а також ряд положень, що потребують конкретизації або уточнення, що обумовлює необхідність та доречність доопрацювання законопроекту. Разом із тим, вказаний проєкт, безсумнівно є перспективним кроком до формування сучасного оперативно-розшукового законодавства України.

Література

1. Висновок Головного науково-експертного управління щодо проєкту закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 02.09.2019 № 1229 [Електронний ресурс]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66597 (дата звернення 10.03.2021).

2. Пояснювальна записка до проекту закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 02.09.2019 № 1229 [Електронний ресурс]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66597 (дата звернення 10.03.2021).

3. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ із змін. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 10.03.2021).

4. Про оперативно-розшукову діяльність: проект закону України від 02.09.2019 № 1229 [Електронний ресурс]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66597 (дата звернення 10.03.2021).

Баженова А. І.,
слідчий слідчого відділення відділу поліції № 2 Одеського районного управління поліції № 1 Головного управління Національної поліції в Одеській області, аспірант кафедри кримінального процесу ОДУВС
Науковий керівник: Смоков С. М., к. ю. н., професор, професор кафедри кримінального процесу ОДУВС

ЩОДО ОBOB'ЯЗКУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ СЛІДЧИМ ЧЕРЕЗ ІНСТИТУТ НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА МАЙНО

Майже дев'ять років минуло з моменту прийняття нового КПК України, який в багатьом змінив порядок кримінального провадження, у порівнянні з попереднім КПК України 1960 року. При цьому до КПК 2012 року внесено багато змін та доповнень, але окремі напрями процесуальної діяльності залишаються дискусійними і потребують подальшого наукового розроблення та врахування законодавцем. Однією із загальних наукових проблем у вказаному КПК залишається встановлення розумного балансу між правом потерпілого бути захищеним державою в особі правоохоронних органів, поновлення своїх порушених кримінальним правопорушенням прав. З іншого боку необхідно дотримати процесуальні права осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності.

Потрібно враховувати інтереси потерпілого саме в контексті дотримання нормативних вимог щодо виконання завдань кримінального провадження, визначених у ст. 2 КПК України. При цьому Закон передбачає, а саме абз. 2 ч. 1 ст. 170 КПК, що слідчий, прокурор повинні вжити необхідних заходів з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, але вказане формулювання, що «слідчий, прокурор повинні вжити необхідних заходів» не в повній мірі забезпечує результативність. Очевидно, що у КПК в цієї частині є певні упущення, які не дають можливості насамперед стороні обвинувачення виконати вказані нормативні вимоги абз. 2 ч. 1 ст. 170 КПК, а також виконання нормативних вимог ч. 1 ст. 2 КПК щодо завдань кримінального провадження в частині захисту особи (у тому числі потерпілого), суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження (у тому числі потерпілого) [1].

На наш погляд, з метою усунення вказаного недоліку, необхідно звернутися до досвіду, напрацьованому кримінально-процесуальним законодавством минулого часу, а також вказаного законодавства країн ближнього та далекого зарубіжжя.

Розглядаючи кримінально-процесуальне законодавство іноземних країн, зауважимо, наприклад, увагу законодавця Республіки Білорусь до проблеми відшкодування фізичної, майнової або моральної шкоди, заподіяної безпосередньо злочином або передбаченим кримінальним законом суспільно небезпечним діянням неосудного. У зазначеному КПК від 16 липня 1999 року передбачена окрема глава 17 «Цивільний позов у кримінальному процесі», де у ст.ст. 148-157 КПК детально регламентовані вказані питання. Так, ч. 1. ст. 156 КПК Республіки Білорусь регламентує, що при наявності достатніх даних про заподіяння шкоди злочином або передбачених кримінальним законом суспільно небезпечним діянням неосудного, а також в разі виявлення майна, що підлягає спеціальній конфіскації, органи кримінального переслідування зобов'язані (курсив наш – Б.А.) вжити заходів щодо забезпечення цивільного позову і виконання вироку в частині конфіскації майна, які полягають у виявленні майна, на яке може бути накладено арешт; накладення в порядку, передбаченому статтею 132 цього Кодексу, арешту на майно обвинуваченого або осіб, які несуть матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну злочинними діями обвинуваченого або передбаченим кримінальним законом суспільно небезпечним діянням неосудного; забезпечення збереження майна до вирішення кримінальної справи в судовому розгляді [2].

На жаль, норми КПК України 2012 року не містять вказаного імперативного обов'язку для слідчого, прокурора про вжиття заходів щодо забезпечення цивільного позову і виконання вироку в частині конфіскації майна, який полягає у виявленні майна, на яке може бути накладено арешт. Необхідно констатувати, що норми КПК Республіки Білорусь більш вимогливі до слідчого, прокурора в частині

забезпечення, поновлення майнових прав потерпілих. В цієї частині КПК Республіки Білорусь так би мовити більше розвернутий в бік потерпілого, цивільного позивача.

Розглядаючи вказану проблему, необхідно вказати, що КПК України 1960 року у порівнянні з КПК України 2012 року більш спонукав слідчого, прокурора до вжиття необхідних заходів, щодо забезпечення цивільного позову і можливої конфіскації майна. З метою підкреслення законодавчого вирішення вказаних питань у попередньому кримінально-процесуальному кодексі, наведемо відповідний зміст статей.

Так, ч. 1 ст. 29 КПК України 1960 року «Забезпечення відшкодування збитків, завданих злочином, і виконання вироку в частині конфіскації майна», передбачала, що при наявності достатніх даних про те, що злочином завдана матеріальна шкода, або понесені витрати закладом охорони здоров'я на стаціонарне лікування потерпілого від злочину, орган дізнання, слідчий, прокурор і суд зобов'язані (курсив наш – Б.А.) вжити заходів до забезпечення цивільного позову. Також, ч. 3 ст. 29 КПК України 1960 року передбачала, що при провадженні в кримінальній справі про злочин, за який могла бути застосована додаткова міра покарання у вигляді конфіскації майна, орган дізнання, слідчий, прокурор зобов'язані були вжити заходів до забезпечення можливої конфіскації майна обвинуваченого.

Відповідно до ст. 125 вказаного КПК, слідчий за клопотанням цивільного позивача або з своєї ініціативи зобов'язаний був вжити заходів до забезпечення заявленого в кримінальній справі цивільного позову, а також можливого в майбутньому цивільного позову, склавши про це постанову. В справах про злочини, за які кримінальним законом передбачена конфіскація майна, слідчий був зобов'язаний вжити необхідних заходів до забезпечення виконання вироку в частині можливої конфіскації майна, склавши про це постанову.

Стаття 126 вказаного КПК передбачала забезпечення цивільного позову і можливої конфіскації майна шляхом накладення арешту на вклади, цінності та інше майно обвинуваченого чи підозрюваного або осіб, які несуть за законом матеріальну відповідальність за його дії, де б ці вклади, цінності та інше майно не знаходилося, а також шляхом вилучення майна, на яке накладено арешт [3].

Необхідно зазначити, що у вказаних статтях достатньо детально регламентовано порядок накладення арешту на майно, його описування, передачу на зберігання. При цьому окремі положення ст.ст. 125-126 КПК України 1960 року потребують ретельного аналізу в частині можливого запровадження в діючий редакції КПК України.

Можна навести аналогічний підхід законодавців інших країн по вказаній проблематиці. Так, ст. 29 КПК Латвійської Республіки від 21 квітня 2005 року передбачає, що слідчий зобов'язаний здійснювати всі передбачені законом заходи для забезпечення відшкодування шкоди [4].

Заслугує на увагу формулювання положень, які стосуються арешту майна уст. 174 КПК колишньої Грузинської СРР, затвердженого 30 грудня 1960 року, яка називається «Накладення арешту на майно». У ній було сказано наступне: «З метою забезпечення цивільного позову або можливої конфіскації майна слідчий зобов'язаний накласти арешт на майно обвинуваченого, підозрюваного або осіб, які несуть за законом матеріальну відповідальність за їх дії, або інших осіб, у яких знаходиться майно, придбане злочинним шляхом (ч. 1). Накладення арешту на майно може бути проведено одночасно з виїмкою або обшуком або самостійно (ч. 2) [5, 35].

Враховуючи викладене, пропонується внести до глави 17 КПК «Арешт майна» відповідні зміни та доповнення: Абз. 2 ч. 1 ст. 170 КПК викласти у наступній редакції:

«Завданням арешту майна є запобігання можливості його приховування, пошкодження, псування, знищення, перетворення, відчуження. Слідчий за клопотанням цивільного позивача або з своєї ініціативи зобов'язаний вжити заходів до забезпечення заявленого в кримінальному провадженні цивільного позову, а також можливого в майбутньому цивільного позову, можливої конфіскації майна. Слідчий, прокурор зобов'язані вжити необхідних заходів з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, зокрема шляхом витребування необхідної інформації ...», далі по тексту.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь : Закон Республики Беларусь от 16 июля 1999 г. № 295-3 URL :
3. Кримінально-процесуальний кодекс України : закон України від 28. 12. 1960 р. № 1001-05. Верховна Рада УРСР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>
4. Уголовно-процессуальный кодекс Латвийской Республики : Закон Латвийской Республики от 21 апреля 2005 г. URL : http://www.pravo.lv/likumi/29_upz.html
5. Искандиров В. Б. Исторический аспект развития и становления наложения ареста на имущество как меры принуждения в России / В. Б. Искандиров // Вестник ЮУрГУ. 2010. № 38. С. 35-39 URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoricheskiy-aspekt-razvitiya-i-stanovleniya-nalozheniya-aresta-na-imuschestvo-kak-mery-prinuzhdeniya-v-rossii>

ХАРАКТЕРОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ, ЩО ВЧИНЮЮТЬ НАРКОЗЛОЧИНИ

На сьогодні проблеми боротьби з організованими злочинними угрупованнями, що вчинюють наркозлочини, постійно притягує увагу суспільства, засобів масової інформації, правоохоронних та інших державних інститутів, учених-правознавців. Існує багато точок зору на визначення організованої злочинності, в яких нерідко змішуються поняття організованої злочинності, організованої злочинної діяльності та організованого злочинного формування. Узагальнення наявних в юридичній літературі знань із цієї проблеми дозволяє зробити висновок, що під організованою злочинністю в найбільш концентрованому сенсі розуміється сукупність організованих злочинних формувань, організаторів і учасників, а також учинених ними злочинних діянь у певний проміжок часу [6, с. 25]. Під організованою злочинною діяльністю слід розуміти систему умисних протиправних, учинених у вигляді постійного промислу дій учасників організованих злочинних формувань, спрямованих на готування, учинення і приховування слідів злочинних діянь, готовності учасників формування до злочинної діяльності, а також створення системи захисту від соціального контролю [1, с. 6]. Організоване злочинне формування – це стійке об'єднання групи осіб, які гуртуються на основі чіткого підпорядкування, розподілу ролей та конспірації, створене для вчинення злочинів у вигляді промислу з метою отримання прибутку, здебільшого з використанням насильства, погроз, усунення конкурентів, шахрайства і корупції [5, с. 73].

У системі характерологічних ознак, які розкривають оперативно-розшукову характеристику організованих злочинних угруповань, що вчинюють наркозлочини, слід виділити:

- структуру організованого злочинного угруповання як специфічного кримінального організму; - тип організованих злочинних угруповань; - рівень кримінального розвитку; - особливості формування; - систему функцій; - сферу кримінальної активності; - систему організації захисту від викриття; - напрям використання грошових коштів; - озброєність; - корумпованість.

Важливим показником є внутрішня організація злочинних угруповань, що вчинюють наркозлочини, яка складається з розкриття основних її ланок. До інших показників належить ступінь складності внутрішньої структури, що виражається в характеристиці укрупнених ланок кримінального утворення і методах управління ними [2, с. 629].

Рівень кримінального розвитку організованих злочинних угруповань, що вчинюють наркозлочини, складається з показників, що відображають колективність вирішення кримінальних завдань, якісний зміст кримінальних зв'язків, зумовленість реалізації цілей ОЗУ, їх фінансову спроможність і територіальну поширеність [3, с. 74].

При аналізі тенденцій і процесів, що характеризують систему та ієрархію організованих злочинних угруповань, що вчинюють наркозлочини, виділяються наступні моменти: активізація розпоряджання своїм капіталом з метою вдосконалення злочинної діяльності та організація легального бізнесу; динаміка перерахування грошових коштів з використанням системи розрахункових банківських операцій; переорієнтація в зонах кримінальної відповідальності на контроль за територіями і остаточне формування регіональної і галузевої їх компетенцій; розвиток ділових контактів з представниками фінансово-промислових груп, олігархами, великими бізнесменами і депутатами, активізація ОЗУ по виходу на міжнародний рівень.

До особливостей формування організованих злочинних угруповань, що вчинюють наркозлочини, належать: інформація про етап розвитку ОЗУ, система характеристик і показників, які розкривають корисливі цілі протиправної діяльності, її предметну і морально-психологічну основу і спосіб об'єднання.

Характеристика системи, функцій організованих злочинних угруповань, що вчинюють наркозлочини, включає сукупність засобів і способів інформаційного забезпечення, види злочинної діяльності, систему характеристик і показників, які розкривають механізм функціонування, ступінь легальності ОЗУ, рівень кримінальної мобільності [4, с. 164].

Система функцій організованих злочинних угруповань, що вчинюють наркозлочини, становить сукупність характеристик і показників, що відображають через її типологію і злочинну орієнтацію рівень функціональної активності організаторської ланки і групи безпеки, «елітарної групи», тобто осіб, які вирішують виключно управлінські завдання й не афішують свою причетність до злочинної діяльності. Зона кримінальної активності організованих злочинних угруповань, що вчинюють наркозлочини, утворюється за рахунок визначення сфери організованої злочинної діяльності, що є стрижневою ланкою функціонування формування, установлення окремих секторів, найбільш привабливих для ОЗУ.

Організація захисту організованих злочинних угруповань, що вчинюють наркозлочини, від викриття виступає в сучасних умовах розвитку організованої злочинної діяльності ключовим чинником протидії правоохоронним органам. Тому визначення такої ознаки як відомості про систему, ієрархію організованих

злочинних угруповань має важливе організаційне значення. Захист організованих злочинних угруповань, що вчинюють наркозлочини, від викриття складається з характеристик і показників, що відбивають форми її існування після викриття, ступінь доступності (відкритості) лідерів, конспіративності, методи обороту грошових коштів, заходи, що вживаються для безпосереднього захисту (ключовий момент), способи поведінки на досудовому слідстві, методи впливу на свідків і тиску на працівників правоохоронних органів. Організація може складатися з окремих блоків і ланок; лідери вживають заходів до конспірації та контррозвідувальної роботи серед своїх членів з метою недопущення в організацію осіб, пов'язаних з правоохоронними органами.

Інформація про озброєність організованих злочинних угруповань, що вчинюють наркозлочини, складається із сукупності відомостей про кількісно-якісні показники озброєння учасників і лідерів, офіційний допуск до озброєння осіб, які входять в конкретні формування [1, с. 6]. Ця ознака відображає ступінь активності злочинної діяльності і дозволяє здебільшого визначати кримінальну спрямованість організованих злочинних спільнот (організацій), їх можливості силової протидії правоохоронним органам.

Корумпованість організованих злочинних угруповань, що вчинюють наркозлочини, є досить відносною ознакою. В їх структурі нерідко є «блоки захисту», що складаються з корумпованих працівників державних та правоохоронних органів, які використовуються тільки тоді, коли злочинній організації загрожує небезпека викриття. Завдяки «блокам захисту» злочинні організації мають можливість тривалий час безкарно вчиняти злочини, зосередивши у своїх руках величезні кошти.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що врахування вищезгаданих характерологічних ознак є обов'язковим під час організації протидії діяльності організованих злочинних угруповань, що вчинюють наркозлочини.

Література

1. Албул С. В. Кримінально-правові та оперативно-розшукові ознаки організованої злочинної діяльності. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 листопада 2017 р., м. Одеса). Одеса: ОДУВС, 2017. С. 5-7.
2. Албул С. В. Оперативно-розшукова характеристика злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та її значення у протидії злочинності. Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. Вип. 55. Одеса: Юридична л-ра, 2010. С. 628-633.
3. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: тактика проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій: методичні рекомендації / С. В. Албул, С. В. Андрусенко. Одеса : ОДУВС, 2018. 92 с.
4. Никифорчук Д.Й. Оперативно-розшукові засади боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів : монографія. К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 300 с.
5. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні: навчальний посібник / В. В. Аброськін, С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, І. Л. Формальчук, Т. Г. Щурат; За заг. ред. В. В. Аброськіна. Одеса: ОДУВС, 2020. 290 с.
6. Ущаповський В. Ф. Протидія організованій злочинності: теоретичні та соціально-правові проблеми: монографія. Київ: ДНДІ МВС України, 2009. 532 с.

Багрін Є. В.,
слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ПРАВОВА ПРИРОДА СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ДОЛІ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ

Спеціальна конфіскація як спосіб вирішення долі речових доказів запроваджена Законом України від 18.04.2013р. №222-VII [1], а її поняття міститься у ст. 96-1 КК України [2]. Так, нормами розділу XIV КК України віднесена до числа інших заходів кримінально-правового характеру, а нормами глави 4 КПК України – до числа способів вирішення долі речових доказів (п.п.1, 2, 5, 6 і 6-1 ч. 9 ст. 100 КПК України) [3].

У кримінальному процесуальному аспекті спеціальна конфіскація за своєю правовою природою являє собою один із способів вирішення долі речових доказів. Хоча назва ст. 100 КПК України зі змінами, внесеними згідно із Законом України від 18.04.2013р. №222-VII, містить вказівку лише на вирішення питання про спеціальну конфіскацію, проте у контексті ч.ч. 6 і 9 ст.100 КПК України вона виступає одним із способів вирішення долі речових доказів за рахунок визначення напряму їх спрямування за результатами встановлених під час кримінального провадження обставин, що підлягають доказуванню.

За правовою природою спеціальна конфіскація належить до заходів, які мають регулюватися нормами матеріального права, а норми процесуального права повинні встановлювати лише порядок їх здійснення [4; 5, с.63]. Проте, одночасне закріплення норм щодо спеціальної конфіскації у КК України і КПК України, як вказує К.П.Задоя, є невдалим не лише з теоретичної точки зору, але й з суто практичної –

виникає небезпека колізій між їх положеннями, можуть неоднозначно вирішуватися питання про дію цих положень у часі тощо [6, с.32]. Закріплення випадків застосування спеціальної конфіскації у КК України і КПК України призводить до виникнення колізій між їх нормами. Так, якщо у початковій редакції ч.ч. 1, 2 і 4 ст. 96-2 КК України та п.п.1, 2, 5, 6 і 6-1 ч. 9 ст.100 КПК України передбачали однакові випадки її застосування, то Законом України від 12.02.2015р. №198-VIII ч. 9 ст. 100 КПК України доповнена п. 6-1, який закріпив додатковий випадок, непередбачений нормами КК України: застосування спеціальної конфіскації до майна (грошових коштів або іншого майна, а також доходів від них) засудженого за вчинення корупційного злочину, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, його пов'язаної особи, якщо в суді не підтверджено законність підстав набуття прав на таке майно [7, с.189].

Поряд із цим, п. 1 ч. 4 ст. 96-2 КК України передбачає можливість застосування спеціальної конфіскації до грошей, цінностей та іншого майна третьої особи, якщо вона набула таке майно від підозрюваного, обвинуваченого, особи, яка переслідується за вчинення суспільно небезпечного діяння у віці, з якого не настає кримінальна відповідальність, або в стані неосудності, чи іншої особи, п. 6 ч. 4 ст. 100 КПК України – можливість її застосування до грошей, цінностей та іншого майна, що одержані фізичною або юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від нього, а також майно, в яке їх було повністю або частково перетворено, а п.6-1 ч. 9 ст.100 КПК України – можливість застосування спеціальної конфіскації до майна особи, пов'язаної із засудженим за вчинення корупційного злочину, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

При вирішенні питання про спеціальну конфіскацію необхідно, по-перше, встановлення підстав для повернення грошей, цінностей або майна їх власнику (законному володільцю); по-друге, якщо гроші, цінності або майно не підлягають поверненню, суд вирішує питання про можливість за їх рахунок здійснити відшкодування завданої шкоди; по-третє, за відсутності підстав для першого або другого рішення суд застосовує спеціальну конфіскацію тільки за умови, що сторона обвинувачення доведе, що власник (законний володільць) грошей, цінностей та іншого майна знав про їх незаконне походження та/або використання» [8, с.24].

Дотримання наведених умов дозволяє застосувати спеціальну конфіскацію до грошей, цінностей, іншого майна та доходів від них, які отримані пов'язаними із засудженим особами, у повному обсязі, за винятком таких випадків: 1) у разі визнання судом відсутності законних підстав набуття прав на частину майна спеціальній конфіскації підлягає лише ця частина майна (п. 6-1 ч. 9 ст. 100 КПК України); 2) у разі неможливості виділення частини майна, щодо якої судом встановлено відсутність законних підстав набуття прав, спеціальній конфіскації підлягає її вартість (п. 6-1 ч. 9 ст. 100 КПК України); 3) у разі неможливості спеціальної конфіскації майна, законність підстав набуття прав на яке не було підтверджено, на засудженого покладається обов'язок сплатити вартість такого майна (п. 6-1 ч. 9 ст. 100 КПК України); 4) у разі, якщо гроші, цінності, інше майно та доходи від них були; 4) у разі, якщо гроші, цінності, інше майно та доходи від них були повністю або частково перетворені в інше майно, конфіскації підлягає повністю або частково перетворене майно (ч. 2 ст. 96-2 КК України); 5) у разі, якщо їх конфіскація на момент прийняття судом рішення про спеціальну конфіскацію неможлива внаслідок використання або неможливості виділення з набутого законним шляхом майна, або відчуження, або з інших причин, суд виносить рішення про конфіскацію грошової суми, що відповідає вартості такого майна (ч. 2 ст. 96-2 КК України).

Література

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: Закон України від 18.04.2013р. №222-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222-18>.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. №2341-III. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012р. №4651-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Гуторова Н., Шаповалова О. Конфіскація майна за кримінальним правом України: проблеми та перспективи. Право України. 2010. №9. С. 56-65. URL: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/6282/%CD>.
5. Пироженко О.С. Спеціальна конфіскація: актуальні проблеми та перспективи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2014. Вип. 27. Том 3. С. 62-66.
6. Задоя К.П. Окремі зауваження щодо проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо вдосконалення процедури здійснення конфіскації». Право і громадянське суспільство. 2012. №1. С. 30-34.
7. Ковальчук С.О. Забезпечення недоторканності права власності під час застосування спеціальної конфіскації як способу вирішення долі речових доказів. Право і суспільство. 2015. №6-2. С. 188-194.

8. Козаченко О.В. Спеціальна конфіскація в системі заходів кримінально-правового впливу. Новітні кримінально-правові дослідження .2015: Збірник наукових праць. Відп. ред. О.В. Козаченко. Миколаїв: Іліон, 2015. С. 21-25.

Баранець М. В.,
*курсант 401 взводу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції ОДУВС
Науковий керівник: Поляков Є. В., к. ю. н., доцент
кафедри оперативно-розшукової діяльності ОДУВС*

ОПЕРАТИВНИЙ (ІНІЦІАТИВНИЙ) ПОШУК ЯК ЗАСІБ ОТРИМАННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Актуальність даного питання полягає в тому, що сучасна криміногенна ситуація та оперативна обстановка зумовлюють необхідність у виявленні ознак латентних злочинів, встановлення невідомих осіб, які вчинили злочини-інциденти та накопиченні первинної оперативної інформації.

Проблематичність стосується того аспекту, що дані дії уповноважені здійснювати оперативні підрозділи Національної поліції України. Процес реалізації такої діяльності та ефективного її здійснення потребує проведення оперативного (ініціативного) пошуку оперативними працівниками, що є найбільш сприятливим заходом для цього з точки зору часу та дозволу на його здійснення. Адже даний захід працівник оперативного підрозділу уповноважений ініціювати і здійснювати самостійно [1, с. 138].

У спеціальній науковій літературі існує точка зору про те, що оперативно-розшукова діяльність здійснюється в трьох основних організаційно-тактичних формах, а саме у формі: оперативного пошуку; оперативної розробки; оперативно-розшукової профілактики.

Оперативний пошук як форма ОРД – виявлення поза зв'язком з уже відомими фактами та особами первинної інформації про ще не відомі факти протиправних діянь у конкретній сфері життєдіяльності й осіб, які здійснюють їх підготовку, учиняють або вчинили. Важливими ознаками пошуку фактичних даних про злочини можна вважати: початковий етап процесу пізнання (оперативного пошуку), зумовлений невизначеністю місцезнаходження фактичних даних про злочини; мету, що полягає у виявленні досі невідомих фактів злочинів та осіб, які їх учинили, зниження (або усунення) ентропії вихідної ситуації; підстави для початку пошуку, якими слугує припущення (версія) щодо підготовки або вчинення злочину за наявності окремих ознак, що вказують на такі діяння чи на осіб, які здійснюють підготовку злочину, учиняють його або вже вчинили; вимоги законодавця щодо вжиття необхідних оперативно-розшукових заходів стосовно профілактики, своєчасного виявлення, припинення та розкриття злочинів; проведення за певними пошуковими ознаками в місцях, де криміногенні процеси мають тенденцію до повторюваності й регулярності.

Розгорнуте визначення оперативного пошуку надає вітчизняні вчені, які вважають, що таким є «система гласних і негласних організаційних та оперативних заходів, спрямованих на отриманні первинної, ще невідомої правоохоронним органам інформації, з метою запобігання та виявлення фактів або ознак про вчинені злочини і тих, що готуються, а також одержання відомостей щодо осіб, які можуть бути причетними до протиправної діяльності» [1, с. 139]. Пошукова робота являє собою комплекс оперативно-розшукових і розвідувально-пошукових заходів, здійснюваних суб'єктами ОРД для виявлення, перевірки, накопичення відомостей, що містять нові спеціальні знання і мають значення при вирішенні завдань боротьби зі злочинністю [2, с. 65].

Фактичні дані, отримані в процесі здійснення пошуку, відображають у відповідних документах. Їх фіксація є засобом збереження та забезпечення подальшого збирання з метою виявлення об'єктів, які розшукують. Тобто проведення оперативного пошуку передбачає ведення відповідного діловодства, заснованого на відображенні результатів пошуку в документованій інформації, збиранні й оцінюванні додаткових відомостей.

Розглядаючи первинну (індикативну) інформацію, зазначимо, що вона найчастіше є неповною та непридатною до невідкладного використання. Переважно ці відомості накопичуються для подальшого аналітичного дослідження в інформаційних системах, довідкових обліках, базах даних, що містять первинну (неопрацьовану) інформацію, або є приводом для заведення справ оперативного обліку за наявності підстав [3, с. 27]. Сутність оперативного пошуку і полягає саме у встановленні оперативної первинної інформації за невстановленими і заздалегідь невизначеними ознаками, оскільки попередньо визначеної інформації щодо об'єкта пошуку немає [4, с. 103].

Отже, слід зауважити та зробити висновок, що оперативний (ініціативний) пошук являє собою комплекс заходів оперативних підрозділів, спрямований на отримання, перевірку та систематизацію оперативної інформації, який являється свого роду ефективним первинним пошуковим заходом як за часом його ініціювання, так і за процедурою здійснення.

Література

1. Албул С. В. Оперативний пошук як організаційно-тактична форма оперативно-розшукової діяльності кримінальної поліції України: поняття та сутність. Scientific bases of solving of the modern tasks. Abstracts of XIX international scientific and practical conference. Frankfurtam Main, Germany, 2020. Pp. 138-144.
2. Дьоров С. Л. До питання визначення поняття оперативного (ініціативного) пошуку підрозділів кримінальної поліції. Науковий потенціал та перспективи розвитку юридичної науки: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (22-23 березня 2019 р., м. Запоріжжя). Запоріжжя: ЮФ ЗНУ, 2019. С. 64-69.
3. Колосков В. В. Щодо визначення понять оперативний пошук і оперативний розшук. Актуальні проблеми взаємодії оперативних та слідчих підрозділів у протидії організованій злочинній діяльності: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 18 квітня 2008 р.). О.: ОДУВС, 2008. С. 27-28 с.
4. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні: навчальний посібник / В. В. Аброськін, С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, І. Л. Формальчук, Т. Г. Щурат; За заг. ред. В. В. Аброськіна. Одеса: ОДУВС, 2020. 290 с.

Ботнаренко І. А.,

*к. ю. н., ст. науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ*

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Домашнє насильство як негативне соціальне явище, за яке чинним законом передбачено кримінальну відповідальність, створює підвищену небезпеку як особистої, так і суспільної та державної безпеки, що, у свою чергу, зумовлює необхідність посиленого захисту прав та законних інтересів кожного члена сім'ї.

Різноманітність способів здійснення та прихований характер протиправних діянь, пов'язаних з домашнім насильством, мотивів, мети, знарядь вчинення злочинів, мотивів та мети, обумовлюють необхідність специфічних тактичних підходів щодо розслідування зазначеної категорії злочинів. Тому формування методики (вихідних положень що зумовлюють розроблення теоретичних положень), розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, полегшить роботу правоохоронних органів в ході виконання ними своїх службових обов'язків. На специфіку розслідування злочинів, пов'язаних з насильством стосовно жінок і домашнього насильства, зокрема, з точки зору реалізації норм кримінального процесуального права, вказує і В. І. Галаган [1]. Передусім, це стосується обставин, що підлягають доказуванню відповідно до ч. 1 ст. 91 КПК України. Однією з цих обставин є подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення) – категорія, що досить відчутно перетинається зі способом вчинення злочинів як елементом криміналістичної характеристики, пише науковець [1].

Завдання криміналістичної методики розслідування злочинів полягає у тому, щоб, з урахуванням практики, узагальнити той матеріал, виявлений в ході розслідування аналогічних справ (кримінальних проваджень), та запропонувати найбільш правильні та ефективні шляхи (напрями) щодо успішного розкриття кримінального правопорушення та встановлення винних осіб.

Щоб розроблена методика розслідування домашнього насильства була інформативною та придатною для використання в діяльності правоохоронних органів, наголошує О. В. Пчеліна, вона повинна повною мірою відбивати як особливості механізму вчинення домашнього насильства, так і специфіку й фактичний стан діяльності з їхнього виявлення та досудового розслідування [2].

Передусім, відмітимо, що формування методики розслідування домашнього насильства, як і будь-якого виду криміналістичної методики, повинна здійснюватися відповідно до визначених принципів – керівних засад, на підставі яких формуються засади організації розслідування кримінальних правопорушень. Науковцями досліджено та запропоновано безліч систем таких основних положень та критеріїв їх класифікації. Не применшуючи науковий вклад кожного вченого, зазначимо, що нам імпонує позиція О.Р. Белкіна щодо сутності принципів формування окремих криміналістичних методик розслідування злочинів, яка полягає у такому: 1) при розробленні методики розслідування будь-якого виду злочину криміналістика виходить із вимог найбільш суворого дотримання законності в діяльності органів розслідування; 2) необхідно виходити із знання механізму злочину та його центрального елемента – способу підготовки, вчинення та приховування злочину, умов, що визначають вибір способу і виникнення слідів його застосування; 3) окрема криміналістична методика має бути розрахована на її адаптацію до конкретних умов розслідування; 4) розслідування злочинів повинно мати за мету не тільки викриття винних і притягнення їх до кримінальної відповідальності, не тільки відшкодування спричиненої злочинном шкоди, а й з'ясування та усунення обставин, що сприяли вчиненню та приховуванню злочинів

даного виду; 5) узагальнення слідчої практики передбачає розробку такого важливого для справи боротьби із злочинністю питання, як відшукування шляхів і форм координації і тісної взаємодії в роботі слідчого та оперативних співробітників, ефективне використання з метою встановлення істини спеціальних знань, допомоги засобів масової інформації та населення; 6) керуючись системним підходом до процесу розслідування, окрема криміналістична методика повинна відображати етапність цього процесу, ті завдання, які вирішуються на кожному його етапі, особливості цих етапів [3, с. 201].

Саме таких принципів, на нашу думку, необхідно дотримуватися і при формуванні методики розслідування злочинів, пов'язаних з домашнім насильством.

Наголосимо, що нині слідчі під час виконання своїх професійних обов'язків досить часто стикаються з інформаційним дефіцитом у контексті застосування конкретних криміналістичних методик, що пояснюється відсутністю наукових узагальнень стосовно розслідування окремих категорій злочинів. Тому провідними науковцями-криміналістами була підтримана ідея щодо створення базової криміналістичної методики. Так, на переконання А. Колодіної, вона повинна включати: 1) опис типової структури криміналістичної характеристики злочинів, до якої необхідно включити базові елементи, що мають пріоритетне значення для злочинів усіх категорій; характеристику початкового етапу розслідування, зокрема: типові ситуації початку розслідування (наприклад, наявність чи відсутність інформації про злочинця); 2) приблизний перелік та алгоритм початкових слідчих (розшукових) дій; 3) характеристику подальшого етапу розслідування, зокрема приблизний перелік слідчих (розшукових) дій залежно від ситуації; 4) систематизацію та характеристику негативних обставин, які можуть вплинути на розслідування, та засоби їх подолання [4].

Досить вдалим, як на наш погляд, є підхід щодо побудови методики розслідування конкретного злочину на початковому етапі, який запропонував В. В. Тіщенко. Саме таку «програму» можна брати за основу і в ході розслідування фактів домашнього насильства. Вона має такий зміст: 1) на основі вихідної інформації усвідомити і дати оцінку слідчій ситуації, що склалася на момент розслідування; 2) з урахуванням ознак, що характеризують слідчу ситуацію, поставити тактичні завдання відправного значення (яким чином заподіяні тілесні ушкодження, причина смерті потерпілого та інші обставини); 3) висунути версії відповідно до поставлених завдань за подією, що розслідується, й окремими її обставинами, використовуючи перелік типових слідчих версій; 4) з урахуванням особливостей поставлених завдань вибрати форми, прийоми і методи взаємодії з органами і службами, які проводять оперативно-розшукову роботу, дати їм конкретні доручення; 5) виявити носії криміналістично значущої інформації, визначити способи їх вилучення та шляхи введення отриманої з відповідних джерел доказової інформації в кримінальне судочинство; 6) визначити засоби виконання поставлених завдань і перевірки висунутих версій, включаючи тактичні операції, окремі слідчі й оперативно-розшукові дії, організаційні заходи, різні форми використання спеціальних знань у певному обсязі і послідовності; використовувати типові програми початкового етапу розслідування відповідних категорій злочинів; 7) побудувати ймовірні інформаційні моделі події, що розслідується, у цілому, її окремих епізодів, етапів, обставин; визначити їх інформаційні хиби – неповноту, недостовірність, невизначеність – і намітити шляхи поповнення, перевірки, конкретизації криміналістично значущої інформації з метою подальшої побудови достовірних моделей; 8) оцінити інформацію, що надійшла; проаналізувати ступінь виконання поставлених завдань, сукупність доказів, що підтверджують або спростовують ту чи іншу версію, слідчу ситуацію, що надалі склалася; 9) на основі проведеного аналізу розробити розгорнутий план подальшого розслідування, деталізуючи його за допомогою рекомендованих криміналістикою програм розслідування та уточнюючи його щодо конкретних обставин справи [5, с. 123-124].

Отже, діяльність слідчих на початковому етапі розслідування злочину, пов'язаного з домашнім насильством, повинна бути зведена до виконання таких завдань: 1) всебічне орієнтування в обставинах події, яку потрібно розслідувати, та отримання з цією метою повних вихідних даних; 2) надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків; 3) встановлення, розшук і затримання злочинця «по гарячих слідах»; 4) збирання та фіксація доказів, які за короткий час можуть бути втрачені; 5) планування розслідування; 6) вибір форм, методів та засобів виконання поставлених завдань.

Як висновок, підсумуємо, що зазначені вище положення мають рекомендаційний характер та можуть мати практичне значення, однак залишаються актуальними в аспекті подальшого вивчення та розробки методики розслідування домашнього насильства, а тому потребують подальшого дослідження та вдосконалення.

Література

1. Галаган В.І. Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» і завдання щодо досудового розслідування цих злочинів. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/>

17774/Halahan_Zakon_Ukrainy_Pro_vnesennia_zmin_do_Kryminalnoho_ta_Kryminalnoho_protseualnoho_kod_eksiv.pdf?sequence=3&isAllowed=y (дата звернення 12.02.2021).

2. Пчеліна О. В. Перспективність побудови методики розслідування домашнього насильства. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 4. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2020/81.pdf.

3. Белкин Р. С. Принципы формирования частных криминалистических методик. Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования. М., 1997. С. 201-203.

4. Колодіна А. Екстраполяція принципів окремих методик у слідчу діяльність. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 11. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/62.pdf>.

5. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с.

Дулгер В. В.,

к. ю. н., декан факультету фахівців для підрозділів кримінальної поліції

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОВКИ» У СФЕРІ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ І БЕЗПЕКИ

Правоохоронна діяльність підрозділів Національної поліції здійснюється в певних умовах, які прийнято характеризувати поняттям «оперативна обстановка». За точку відліку беруться умови, які характеризуються як середньостатистичні, тобто вводиться пороговий рівень. В той же час відмічається, що в залежності від умов, які можуть змінюватися, і навіть погіршуватися, застосовується поняття – ускладнення оперативної обстановки. При цьому ускладнення характеризується показниками, що відрізняються від показників порогового рівня.

Нажаль, відсутнє юридичне визначення поняття «оперативна обстановка», його неоднозначно трактують як представники науки, так і практичні працівники правоохоронних органів. Поняття «оперативна обстановка» широко використовується в нормативних і методичних документах правоохоронних органів, спеціальній літературі. Тому постає завдання на підставі аналізу чинного законодавства, юридичної літератури та підходів, що склалися в науці адміністративного права, дослідити суттєві риси, властивості та визначення поняття «оперативна обстановка», яке використовується в законодавчому забезпеченні діяльності Національної поліції.

У криміналістиці під «оперативною обстановкою» (англ. operational situation) прийнято вважати сукупність поведінкових актів у певній місцевості за певний період часу, що мають значення для розкриття конкретного злочину. При цьому оперативна обстановка відображає:

а) діяння, підлягаючі реєстрації в силу їх протиправності (злочинів й інших правопорушень), і інші зареєстровані факти, що не є протиправними, але здатні мати значення при розслідуванні злочину (привод до армії, похорони й ін.);

б) прояви життєдіяльності населення, поведінкові акти, що не є об'єктами офіційної реєстрації і обліку, але такі, що мають оперативно-слідчий інтерес (святкування, мітинги, гуляння, поява в даній місцевості підозрілих осіб й ін.).

Згідно кримінологічного підходу, злочинність у різних її проявах є головним показником оперативної обстановки.

Так, російський науковець В. Д. Малков зв'язує поняття оперативної обстановки зі змінами в соціально-демографічних характеристиках населення, зі станом, динамікою і структурою злочинності, зі складом осіб, що здійснюють злочини [1, с. 197].

На думку Г. Г. Зуйкова, оперативна обстановка виступає інформаційним змістом діяльності правоохоронних органів і відображається в зовнішньому управлінні станом злочинності, громадського порядку та умов зовнішнього середовища. До числа показників, що характеризують стан злочинності і громадського порядку, він відносить дані про злочинність, про контингент осіб, що підпадають під сферу управлінського впливу правоохоронних органів, про причини й умови, що сприяють здійсненню правопорушень. Серед факторів зовнішнього середовища виділяє географічні, економічні, соціальні і психологічні умови [2, с. 45-46].

Різні думки існують щодо визначення складності оперативної обстановки. Ускладнення оперативної обстановки в сфері охорони публічного порядку визначається різними явищами (соціального, природного, техногенного характеру), що створюють для підрозділів поліції у тому числі незвичайні, особливі умови діяльності.

М. В. Корнієнко визначає три рівні стану оперативної обстановки, які характерні для звичайної обстановки, обстановки під час виникнення надзвичайних ситуацій, обстановки під час введення надзвичайного стану [3, с. 35].

Якщо розглянути поняття «оперативна обстановка» детальніше, то виходить, що первісне поняття «обстановка» – це, насамперед, стан і характер умов виробництва; значення, місце і роль інтересів політичних сил у конкурентній боротьбі; розстановка політичних сил на міжнародній арені, у регіоні, в окремій державі, організації та інші на певний момент часу.

Оперативна обстановка складається з елементів економічної, політичної, ідеологічної, соціальної, криміногенної та інших видів обстановки в тому чи іншому суспільстві або регіоні. Зазначені види обстановок у даному випадку виступають як чинники, формуючі передумови оперативної обстановки. На формування характерних рис оперативної обстановки в сфері забезпечення безпеки держави, суспільства, людини і громадянина в середині країни та на міжнародній арені активно впливають внутрішні та зовнішні чинники у вигляді діяльності головних (генеральних) суб'єктів в особі вищих посадових осіб держав, транснаціональних фінансово-промислових, валютно-банківських об'єднань, економічних і науково-виробничих корпорацій, керівників і впливових активістів транснаціональних таємних елітарних співтовариств та підпорядкованих ним виконавчих суб'єктів в особі структур зовнішньополітичних відомств (дипломатичні служби посольств, консульств, військових місій, культурних, науково-технічних аташе, мовно-культурних центрів), загальнонаціональних державних спецслужб, спецслужб недержавних приватних підприємницьких структур (від транснаціональних корпорацій до середніх і дрібних), правоохоронних органів, зокрема кримінальної, податкової поліції, міліції громадської безпеки тощо. Одночасно в цій сфері оперують також різного спрямування і потужності організовані злочинні угруповання, окремі впливові злочинні авторитети, а також інші різновиди латентних об'єднань тощо.

Отже, виходить, що оперативна обстановка – це складне поняття, котре визначає характер умов, у яких діють:

- правоохоронні органи, відповідальні за правопорядок, публічну, державну, економічну, інформаційну та інші види національної безпеки, захист життєво важливих інтересів суспільства та оборону держави;

- представники організованих злочинних угруповань, латентних структур;

- учасники міжнародної й регіональної економічної, науково-технічної, політичної, ідеологічної, військово-стратегічної конкуренції; релігійного та міжетнічного протистояння;

- інші учасники міжнародних і внутрідержавних суспільних відносин.

Характер їх взаємозв'язку і взаємовпливу є головною передумовою формування характерних рис, умов реалізації правоохоронними органами завдань, тобто – оперативної обстановки.

Література

1. Малков В. Д. Криминология: [учебник для вузов] / под ред. проф. В. Д. Малкова. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ЗАО «Юстицинформ», 2006. 528 с.

2. Зуйков Г. Г. Основы научной организации управления и труда в органах внутренних дел: [учебник для вузов] / Г. Г. Зуйков. М., 1974. 226 с.

3. Корниенко М. В. Деятельность органов внутренних дел по обеспечению правопорядка при осложнении оперативной обстановки (по мат-лам МВД Украины): [монография] / М. В. Корниенко. М.: МВД РФ, Московский институт, 2002. 291 с.

Дуфенюк О. М.,

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
факультету № 1 ІПФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ*

УГОДА ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В СВІТЛІ ЗАКОРДОННОЇ НАУКОВОЇ ДОКТРИНИ

Інститут угод для українського кримінального процесуального законодавства є новим, хоча вже мовиться про дев'ятилітню практику його функціонування. Останніми роками нашими вченими приділяється посилена увага до угод про визнання винуватості, про що свідчать захищені дисертаційні роботи та тематичні частини дисертацій, присвячені консенсуальному вирішенню кримінальних проваджень. Зокрема, це праці таких науковців як Р. Новак [1], Є. Повзик [2], Г. Саєнко [3], О. Сачко [4], А. Трекке [5], П. Холодило [6]. Крім того у науковій літературі можна знайти цілу низку фахових публікацій у цьому концептуальному напрямку.

Ефективне використання інституту визнання винуватості та укладення відповідної угоди з прокурором потребує ретельного вивчення закордонного досвіду з метою пошуку шляхів оптимізації та своєчасного і правильного реагування на ті виклики, які можуть виникнути при функціонуванні такого правового інструменту у кримінальному провадженні.

У зарубіжній доктрині ставлення до *plea bargaining* не є однозначним. Прихильники вірять у доцільність легітимізації угод про визнання винуватості, оскільки при цьому діють спеціальні

процесуальні гарантії, стандарти та судовий нагляд. Вони переконані, що ні за яких обставин не може існувати жорстка заборона переговорів про визнання вини у реальному світі. Натомість критики вважають цей інститут небажаним, незаконним і таким, що здатний спричинити тиск на особу. Вони прямо передбачають, що, по-перше, існує реальна небезпека притягнення до відповідальності невинуватих осіб, які під тиском визнають свою винуватість, по-друге, торг з прокурором часто не є пропорційним (правопорушник може виторгувати надто поблажливі умови), неефективним і марнотратним [7, с.10-11].

Стандартне пояснення значного поширення інституту визнання винуватості та укладення угоди полягає в економії ресурсів, необхідних для розгляду кожної кримінальної справи. Портрет прокурора, який є стороною угоди про визнання невинуватості, є м'яко кажучи, невітшній. Значна частина зарубіжних науковців зображує таких прокурорів як суворо мотивованих власними інтересами, прагненням підтримувати високі показники судимості. Це створює вагомні підстави для припущення, що повноваження, якими користуються такі прокурори, дозволяють їм маніпулювати процесом переговорів про визнання винуватості [8, с. 186-187].

Як уже зазначалося, найбільш кричущим аргументом прихильників аргументації *contra* є ризик притягнення до відповідальності невинуватої особи, що власне пожвавлює дебати навколо питання «бути чи не бути» інституту угод з прокурором. Адже накладати санкції не невинну особу не тільки неправильно з моральної точки зору, але й неефективно з позиції реалізації завдань кримінального судочинства [9, с. 18-19]. Причиною визнання за рамками судової зали винуватості особою, яка не вчиняла кримінального правопорушення, як правило, є страх перед більш суворим вирокм суду, винесеним у залі судових засідань. Логіка наступна: якщо прокурор не вірить невинуватій особі, то чи повірить суд? Тиск на особу у цей момент вагаль може схилити її побачити більше переваг у визнанні вини, аніж відстоюванні правди, в яку ніхто не вірить.

Особливо гостру дискусію з цього приводу свого часу викликала книга «Переговорне правосуддя: тиск на обвинувачених, щоб визнати свою провину» (*Negotiated Justice: Pressures on defendants to Plead Guilty*) (1974), в якій британські автори Макконвілл та Болдуїн (McConville and Baldwin) описали ситуації «закулісних» процесів угод з прокурорами. Видання настільки викликало суспільний резонанс, що тодішні Голова адвокатури та Президент товариства правників писали листи до національних газет, стверджуючи, що автори книги не проводили відповідні дослідження для пошуку своїх аргументів і не дотримались вимог академічної доброчесності, а тому британські високі посадовці агітували і публічно, і приватно припинити публікацію книги [10, с. 66].

Вкрай критичне ставлення до інституту визнання угод виникло щодо американської системи, де, на думку фахівців, сьогодні реальність така, що кримінальне правосуддя є, здебільшого, системою роботи зі справами про визнання винуватості, а не системою судових процесів. Іншими словами замість доповнення до системи кримінального правосуддя цей інститут перетворився на саме кримінальне правосуддя [11, с. 2]. На тлі цієї проблеми виникла наступна криза масових ув'язнень, оскільки прокурори в односторонньому порядку часто наполягають на більш суворих санкціях [11, с. 46].

Та попри очевидні недоліки процесу переговорів між прокурором та обвинуваченим, американська Феміда не готова відмовитися від цього інституту. За даними окремих досліджень понад 95 % усіх кримінальних проваджень вирішуються саме в такий спосіб [9, с. 19; 11, с. 46]. Відтак система кримінального правосуддя просто фізично не має можливості проводити на стільки більшу кількість судових процесів. А тому вирішення проблем у цій сфері можливе тільки шляхом реформування нинішньої системи. Зокрема, йдеться про збільшення прозорості переговорів; зменшення впливу прокурорів на результат угоди; створення умов, які б не допускали значного збільшення судового часу; необхідного для завершення справи у звичайному процесуальному порядку; обмеження можливої знижки до покарання до 30 %. На додаток до цього, знижка до 75 % відсотків має бути доступною, коли обвинувачені визнають свою провину у більш слабких позиціях сторони обвинувачення. За відсутності таких реформ система покарань буде і надалі спотворюватися через принципову невідповідність переговорних позицій обвинувачених та прокурорів, тим самим продовжуючи серйозно підривати цілісність американського кримінального судочинства [11, с. 46].

Підсумуємо сказане. В українській реальності укладення угод про визнання винуватості ще не набуло таких масових масштабів, а відтак говорити про підміну кримінального правосуддя таким інститутом навряд чи можливо. Водночас слід бути вкрай уважними до потенційних загроз та викликів, які пов'язані з цим інститутом, аби не допустити наслідків, що матимуть руйнівний вплив на цінності, засади та завдання кримінального провадження.

Література

1. Новак Р.В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, 2015. 214 с.
2. Повзик Є.В. Правові наслідки визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї вини (порівняльно-правове дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2013. 20 с.

3. Сасенко Г. Ю. Провадження на підставі угод у кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2017. 254 с.
4. Сачко О. В. Забезпечення верховенства права при застосуванні особливих форм, порядків та режимів кримінального провадження. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро; Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2019. 499 с.
5. Трекке А. Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2018. 255 с.
6. Холодило П. В. Кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017. 296 с.
7. Miller H.S., McDonald W.F., Cramer J.A. Plea Bargaining in the United States. *Georgetown Unlve'rslty*. 1978. 443 p.
8. Alafair B. Prosecutorial Passion, Cognitive Bias, and Plea Bargaining. *Marq. L. Rev.* 2007. 91. P. 183–211. URL: https://scholarlycommons.law.hofstra.edu/faculty_scholarship/672.
9. Bar-Gill O., Gazal O. Plea bargains only for the guilty. *University of Michigan*. 2004. P. 18–28. URL: http://repository.law.umich.edu/law_econ_archive/art30.
10. Pal Sh. Issues and Controversies Surrounding the Use of Plea Bargaining in International Criminal Tribunals. A thesis submitted in partial fulfilment for the requirements of the degree of Doctor of Philosophy at the University of Central Lancashire. 2013. 332 p.
11. Bagaric M., Clarke J., Rininger W. Plea Bargaining: From Patent Unfairness to Transparent Justice, *MO. L. REV.* 2019. 84. P. 1–46. URL: <https://scholarship.law.missouri.edu/mlr/vol84/iss1/5>.

Єгоров С. О.,

к. ю. н., в.о. завідувача кафедри ОРД ФПФПКП ОДУВС

ДО ПИТАННЯ НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ КИШЕНЬКОВИМ КРАДІЖКАМ

За радянських часів злочинність почала свою трансформацію в складний соціальний інститут зі своїми законами та устоями, з'явилися перші розподіли злочинного середовища, зокрема кишенькові крадіжки стали окремою злочинною кастою закритого типу [1, с. 42]. Так, в 1972 році в Московському карному розшуку створений спеціалізований відділ по боротьбі з кишеньковими крадіжками [3, с. 7]. Тобто особливого значення набуло розроблення шляхів протидії злочинності взагалі, та тому все частіше почали з'являтися наукові праці проведені вченими-криміналістами, фахівцями у сфері оперативно-розшукової діяльності присвячені протидії конкретним видам злочинів.

Досліджувана нами проблематика розглядалась в роботах: Ю. Д. Блувштейна («Методологічні проблеми вивчення злочинності і особистості злочинця», 1974), С. В. Бородин («Теоретичні проблеми підвищення ефективності боротьби зі злочинністю та профілактики правопорушень», 1977 р.), А. І. Лейкіна («Кримінологія про злочинця», 1978 р.), А. Г. Лекаря («Профілактика злочинів», 1972 р) тощо. Однак, знов таки питання протидії кишеньковим крадіжкам здебільшого розглядалось дотично в контексті визначення окремих особливостей такої діяльності.

В роботі О. І. Гурова вперше було застосовано термін «професійні злочинці» стосовно кишенькових крадіїв, визначено особливості оперативно-розшукової характеристики таких злочинів, окрема: жінки-зłodійки поділяються на дві категорії – на активних та на «тихонь». Останні можуть займатися крадіжками протягом значного проміжку часу та не потрапляти в поле зору поліції. До «тихонь» в основному зараховують жінок, які вийшли заміж та у зв'язку з цим покінчили зі злочинним минулим. Припинивши активну злочинну діяльність, вони періодично крадуть, причому переважно тоді, коли їм негайно потрібні гроші на придбання якогось жіночого товару; у чоловіків подібна різновидність зłodіїв трапляється рідше [1, с. 24]; запропоновано класифікацію кишенькових зłodіїв: за способом вчинення крадіжки поділяються на: «писаки» – зłodії, які застосовують безпечні бритви або гострі ножі для розрізу кишень чи сумочок; «ширмачі» – зłodії, що вчиняють крадіжки за допомогою прикриття („ширми”), якими є плащі, пальта, газети, букети квітів тощо; «щипачі» – використовують спосіб, коли вони запускають у кишеню жертви «вилку» з двох пальців однієї руки, у той час як іншими трьома пальцями відтягують одягу від тіла; «трясуни» – вчиняють крадіжки шляхом витрушування гаманця з кишені за допомогою різких підштовхувань жертви; «рибалки» – вчиняють крадіжки в основному з сумок чи портфелів, використовуючи при цьому або спеціальний, або рибальський гачок; «пінцетники» – «працюють» пінцетом, за допомогою якого найчастіше вчиняють крадіжки із задніх кишень брюк або прихованої кишені-пістона, а також із дамських сумочок; «сумочники» – спеціалізуються на крадіжках із дамських і господарських сумок; «верхушники» – вчиняють крадіжки предметів та гаманців, які лежать зверху господарських сумок [2, с. 14].

За часів незалежності нашої держави досліджувана проблематика також розглядалась здебільшого дотично, хоча й на рівні монографічних досліджень. Так, наприклад в дослідженнях проведених на рівні кандидатських дисертацій обрана нами тематика була розглянута при дослідженні питань: протидії взагалі корисливій чи корисливо-насиленої спрямованості (наприклад, становлять інтерес кандидатські дисертації В. М. Рудіка (2006 р.), В. В. Приловського (2007 р.), В. В. Чепушчака (2011 р.), В. О. Гордієнка (2016 р.) тощо. Зокрема, наприклад, в дисертації В. М. Рудіка висвітлено проблеми оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства у справах про корисливо-насилені злочини [2]. Водночас, дотично розглянуто проблематику протидії кишеньковим крадіжкам в дослідженні В. В. Приловського на тему: «Організаційно-тактичні основи діяльності карного розшуку щодо попередження та розкриття корисливо-насилених злочинів», де вивчаються питання щодо оперативно-розшукової характеристики злочинів корисливо-насиленої спрямованості, організації і тактики попередження та розкриття підрозділами карного розшуку корисливо-насилених злочинів. Зокрема, саме в частині визначення оперативно-розшукової характеристики вказаних злочинів певної уваги приділено кишеньковим крадіжкам [3]. Окремо також вивчається досліджувана нами проблематика в контексті дисертаційного дослідження І. Й. Мисловського на тему: «Особливості розкриття крадіжок, грабежів та розбоїв, що вчиняються особами, які вживають наркотичні засоби» при розгляді таких питань: оперативно-розшукова характеристика крадіжок, грабежів та розбоїв, що вчиняються наркозалежними особами, визначив їх кримінологічні особливості; організація і тактика виявлення та оперативна розробка осіб, які вживають наркотичні засоби і мають причетність до таких видів злочинів; організаційно-тактичні прийоми діяльності підрозділів карного розшуку щодо розкриття крадіжок, грабежів та розбоїв, що вчиняються наркозалежними особами; форми взаємодії органів (підрозділів) внутрішніх справ щодо розкриття таких видів злочинів [4].

Водночас, доволі цікавим є дисертаційне дослідження В. О. Гордієнка на тему: «Організаційно-тактичні особливості протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, які вчиняють радикально налаштовані особи», оскільки автором розглядається специфічний суб'єкт вчинення злочинів проти власності, зокрема кишенькових крадіжок – радикально налаштовані особи. Так, В. О. Гордієнком визначено, що найчастіше радикально налаштовані особи вчиняють такі види крадіжок, як кишенькові крадіжки, крадіжки із помешкання громадян. Так, кишенькові крадіжки радикально налаштовані особи здебільшого вчиняють самостійно або групами по 2-3 особи. Водночас слід відмітити, що в оперативно-розшуковій діяльності виділяють типові способи та місця вчинення кишенькових крадіжок, наприклад, у транспорті, шляхом відволікання однієї особи іншою (посібником\ співучасником). Однак вчинення кишенькових крадіжок радикально налаштованими особами зазвичай відбувається наступним чином: до потерпілої особи підходять декілька осіб та починають розмову щодо відмінностей світобачення/етнічних принципів, поступово переводять вказану розмову на скандал, розпочинають штовхання потерпілої особи (в деяких випадках її обшуковують під приводом того, що у потерпілої особи є при собі заборонені до вільного обігу предмети або речовини) та здійснюють крадіжку грошей, мобільних телефонів або ювелірних виробів. Водночас, автор зазначає, що типовими характерними ознаками осіб, що вчиняють кишенькові крадіжки, є: особа чоловічої статі (тільки у 2-3 % випадків злочинні посягання вчиняються жінками), у віці від 14 до 30 років (вкрай рідко 33-35 років), яка має базову середню або середньо-спеціальну освіту, низький або нижче середнього рівень інтелекту; переважають такі риси характеру, як жадібність, злобність, лінь, заздрість до наявності у інших осіб грошей або дорогіше цінних предметів [5].

Автори монографії «Теоретично-прикладні засади протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності у районі проведення антитерористичної операції» зазначають, що кишенькові крадіжки на відміну від іншої території України, на території проведення ООС (раніш – АТО) займають в процентному відношенні меншу частку в загальній кількості злочинів проти власності, поступаючись таким видам як крадіжки із проникненням, грабежі, розбої [6, с. 10]. В контексті визначення сутності корисливих злочинів проти власності зазначену проблему аналізував С. В. Албул [7].

Отже, слід відзначити, що теоретичні дослідження фахівців різних сфер юридичної науки зробили значний внесок у розвиток теорії та удосконалення практики виявлення, попередження та розслідування кишенькових крадіжок. Проте, у їх працях не розкрито всі аспекти комплексного вивчення окресленої проблематики. Причиною цього є те, що існуючі наукові розробки проводилися в інших історичних умовах, правових та соціальних реаліях, й об'єктивно не могли врахувати особливостей сьогодення. Все наведене в цілому дозволяє стверджувати, що на сьогодні проблема оперативно-розшукової протидії кишеньковим крадіжкам потребує подальших наукових розробок.

Література

1. Гуров А. И. Предупреждение и раскрытие карманных краж: учебное пособие. М.: ВНИИ МВД СССР, 1985. 96 с.

2. Рудік В. М. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального судочинства у справах про корисливо-насильницькі злочини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність». Львів: ЛьвДУВС, 2006. 20 с.

3. Приловський В. В. Організаційно-тактичні основи діяльності карного розшуку щодо попередження та розкриття корисливо-насильницьких злочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 21.07.04. Дніпропетровськ, 2007. 20 с.

4. Мисловський І. Й. Особливості розкриття крадіжок, грабежів та розбоїв, що вчиняються особами, які вживають наркотичні засоби: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 21.07.04. Львів, 2009. 16 с.

5. Гордієнко В. О. Протидія підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, що вчиняються радикально налаштованими особами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Х., 2016. 20с.

6. Албул С. В. Теоретично-прикладні засади протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності у районі проведення антитерористичної операції: монографія / С. В. Албул, О. Ю. Анциферов, М.В. Стащак та ін.; за заг. наук. ред. С. М. Гусарова. Харків: Вид-во ХНУВС, 2015. 232 с.

7. Албул С. В. Корисливі посягання на власність: вітчизняні реалії, стан та тенденції. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 29 листопада 2019 р.). Одеса: ОДУВС, 2019. С. 5-10.

Засць О. М.,

к. ю. н., доцент ОДУВС

АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ФУНКЦІЙ

Правоохоронні органи регулярно роблять неправильні висновки, ґрунтуючись на неправильному аналізі фактів. Помилки можуть бути незначними – наприклад, вибір часу проведення слідчо (розшукової) дії, - але можуть бути і серйозними, наприклад затримання особи без ґрунтовних доказів. Іноді помилку можна виправдати браком інформації або освіти, але частіше за все вони пояснюються специфікою роботи нашого розуму: він часто збиває нас з думки, підштовхуючи до помилкових висновків або невірного розуміння подій, в силу чого і аналіз цих подій виявляється невірним. Трапляється, що помилка обходиться нам дуже дорого, навіть вартує життя.

Але ми зовсім не зобов'язані спокійно приймати сформований порядок речей. Коли ми дізнаємось про пастки і перешкоди, які розставляє нам наш розум і які не дають нам провести якісний аналіз, і коли ми оволодіваємо прийомами й інструментами їх подолання, ми отримуємо шанс на перемогу. Ці перемоги можуть здаватися найважливішим фактором для прийняття серйозного рішення, від якого залежить наше особисте щастя, професійний успіх, навіть саме життя.

Слово «аналіз» означає розподіл на окремі елементи, внаслідок чого комплексні багатфакторні завдання розпадаються на прості складові. У науковій літературі знаходиться багато матеріалу, який детально описує подібну дефініцію. Найбільш вдало висловив свою думку ще в 1901 році англійський філософ Бертран Расселл у своїй класичній праці «Принципи математики»: у сфері інтерпретації мови філософських теорій рішення – це аналітичний метод, який передбачає дроблення тексту до поки теорія не виявиться або як набір осмислених тверджень, або як повна нісенітниця. Расселл вважав, що при такому підході більшість філософських «проблем» взагалі перестають існувати. Його визначення змінили традиційні англійські підходи до філософії: «аналітичний підхід» став єдиним потужним методом [1, С. 10].

Аналіз означає відділення один від одного елементів проблеми якимось способом. Приклад такого аналізу – правило запису чисел, яке всі школярі вивчають в початковій школі, коли вивчали поділ. І до теперішнього часу багато з нас при необхідності розділити подумки одне число на інше уявляють собі саме цю форму запису. Інший знайомий нам спосіб аналізу – податкова декларація, за допомогою якої вдається перетворити складну процедуру розрахунку податків в набір хоч і складних, але зрозумілих кроків. Загалом, ми досить часто використовуємо подібні інструменти, прийоми та способи (методи) у повсякденному житті.

Наші стандартні підходи до аналізу проблем підходять для вирішення більшості життєвих ситуацій. Але інколи, коли проблема виявляється серйозною і складною, ці звичні підходи навряд чи дадуть хороший результат. Усім хочеться приймати зважені, ефективні рішення і в професійному, і в особистому житті, але це виявляється нелегко, коли ми стикаємося з комплексними і багатфакторними проблемами. В умовах стрімкого ритму життя у нас часто немає ні часу, ні терпіння на спокійний пошук оптимального рішення. Необхідність швидкого рішення проблеми змушує нас приймати будь-яке рішення, що дає хоча б тимчасове полегшення, заспокоєння. Перебуваючи під таким тиском, складно вирішити, а вже тим більше

до кінця зрозуміти проблему. Тому ми внутрішньо погоджуємося на часткове вирішення, яке можемо хоч якось обґрунтувати, і вважаємо, що це найкраще, що ми здатні зробити в обставинах, що склалися [2].

Необхідно погодитись з тим, що наш розум просто не здатний переварити всю інформацію і впоратися з усіма інформаційними надходженнями, що становлять проблему. Тому ми починаємо спрощувати, перескакувати з одного завдання на інше, затримуючи увагу лише ненадовго і тільки на тих елементах, які самі в змозі зрозуміти і описати і для яких можемо оцінити цінність і вірогідність. Після цього ми, цілком задоволені собою, відмовляємось від усіх інших елементів проблеми, розібратися з якими не вдалося і оцінити ймовірність і цінність яких ми не в змозі.

Щоб успішно вирішувати проблеми – і ті, що стосуються індивідів, і ті, що зачіпають цілі держави, – потрібно навчитися помічати і припиняти неконструктивну поведінку розуму і обов'язково аналізувати все різноманіття альтернативних рішень. Важливо подолати природне прагнення розуму уникнути аналізу варіантів. Нездатність провести повноцінну оцінку і порівняння альтернатив – найпоширеніша причина, за якої аналіз виявляється невірним або неповним.

Потрібно уникати поспішних висновків і мислити ширше, а це одна з найскладніших для людини задач. Тому будь-які прийоми, які допомагають зберегти сприйнятливість, є надзвичайно доречними. Немає нічого дивного в тому, що всі описані в посібнику прийоми та способи (методи) будуть давати саме такий ефект: змушувати розглядати всі варіанти і не поспішати з висновками. Необхідно наголосити, що тактичний кримінальний аналіз і є найшвидший і надійний шлях до вміння знаходити і оцінювати всі гідні для розгляду альтернативи.

Бертран Расселл говорив, що організоване відділення елементів проблеми один від одного дозволяє оцінити, чи мають ці елементи сенс. Але що ще дає нам аналіз? Аналіз дає нам все, без чого не обійтися в ході ефективної роботи з проблемою і власне прийняттям рішення [3].

По-перше, аналіз допомагає зрозуміти сутність комплексних проблем. Більшість проблем і завдань, навіть ті, які здаються нам відносно простими, насправді занадто складні і включають занадто багато компонентів, щоб аналізувати їх взагалі без допомоги якого б то не було аналізу.

По-друге, аналіз дозволяє порівнювати елементи між собою. Так ми з'ясуємо, які чинники і взаємозв'язки критично важливі і для аналізу, і для тих, хто буде використовувати його результати.

По-третє, завдяки аналізу ми можемо фокусуватися. Взагалі розум і так схильний фокусуватися на чому-небудь. Він так влаштований – і буде робити це в будь-якому випадку. Тому краще нам бути з ним у змові, ніж проти нього, і таким чином контролювати його діяльність. В іншому випадку він сам вирішить, на чому і коли фокусуватися, і з великою ймовірністю направить нас по хибному шляху.

По-четверте, аналіз допомагає зосередитися на кожному з елементів по черзі, що в порівнянні з хаотичним інстинктивним підходом, який передбачає роботу відразу з усіма елементами, безумовно, більш системний, ретельний, продуктивний метод.

По-п'яте, здійснюючи аналіз в рамках раціональної системної моделі, ми за допомогою аналітичних прийомів беремо під контроль підсвідому частину розуму, долаємо особливості мислення, що ведуть до помилок в аналізі.

Чому так важливо візуалізувати і розглянути всі елементи? Коли мозок бачить слова, цифри або опис проблеми, він глибше втягується в аналіз, і трапляється справжнє осяяння. Дійсно, якщо всі елементи проблеми перебувають у полі зору, ми виявляємо взаємозв'язки, яких точно не помітили б, якби просто думали про проблему. «Краще один раз побачити, ніж сто разів почути» - необхідно підключати візуальні здібності мозку!

Аналіз дозволяє підключати інтуїцію – здатність відчувати і розуміти - для пошуку альтернативних рішень, під контролем свідомості. По цій причині з'ясовується важливість методу візуалізації: свідомості простіше фокусуватися і контролювати хід аналізу. Нам важливо змусити інтуїцію вийти з тіні, де ми могли б розібратися з тим, що вона нам пропонує, і одночасно вберегти себе від різноманітних логічних помилок.

Застосування методів аналізу допомагає в роботі органів Національної поліції України. При цьому ефективність процесу вироблення рішення і аналізу проблеми залежить навіть не від того, як ми здійснюємо аналіз, а від якості розумового процесу, і для цього потрібно задіяти розум. Йому і допомагає аналітичне мислення: воно не замінює розумовий процес, а стимулює його, робить більш глибоким. При правильному і творчому застосуванні аналітичних прийомів можна серйозно посилити нашу здатність аналізувати, розуміти, вирішувати проблеми, приймати обґрунтовані рішення і бути впевненими в тому, що вони правильні.

Література

1. Курносів Ю. В., Конотопов П. Ю. АНАЛИТИКА: методология, технология и организация информационно-аналитической работы. Москва: РУСАКИ, 2004. 512 с.

2. Заєць О. М. Інститут аналітичного супроводження досудового розслідування кримінального провадження в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. Вісник кримінального судочинства. 2016. № 4. С. 17-25.

3. Ісмаїлов К. Ю. Особливості кримінальної розвідки з відкритих джерел як інструмент збирання оперативної інформації. Південноукраїнський правничий часопис. 2016. № 2. С. 110-113.

Костова Н. І.,

к. ю. н., ст. викладач кафедри конституційного та міжнародного права ОДУВС

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Виклики і загрози, які йдуть від організованої злочинності та корупції, можна усунути лише тоді, коли правоохоронні органи будуть виявляти належну самоорганізованість, організаційну гнучкість, достатню ефективність, скоординованість, винахідливість, наступальність і додержання принципу розподілу функцій та відповідальності, тільки тоді правоохоронці зможуть володіти такою ж мобільністю й діяти так само ефективно, як і самі злочинці. Можна з повною відповідальністю стверджувати, що незважаючи на колосальні зусилля міжнародної спільноти, такої організаційної керуючої моделі світ ще не має. У зв'язку з цим, дана обставина є провідним негативним фактором, який забезпечує високу ефективність і виживання організованої злочинності та корупції, у тому числі транснаціонального масштабу. У зв'язку з підписанням 21 березня 2014 року політичної частини угоди між Україною та Європейським Союзом, нові підходи до боротьби з організованою злочинністю та корупцією як у міжнародному, так і у національному масштабах, дають підстави для змін організаційної структури управління боротьбою з транснаціональною злочинністю за кращими європейськими зразками. Враховуючи те, що організована злочинність та корупція виникає складним причинним комплексом, боротьба з нею буде ефективною лише тоді, коли будуть існувати умови формування відповідної системи комплексних заходів, які будуть націлені на блокування, нейтралізацію цих небезпечних явищ сьогодення на засадах здійснення спеціальної правоохоронної діяльності. Головним центром такої діяльності повинна стати правоохоронна структура, яка здатна оперативно та ефективно реагувати на виклики і загрози, які існують з боку організованої злочинності та корупції, у тому числі на транснаціональному рівні. Зазначені обставини та реалії сьогодення вимагають трансформації організаційної моделі існуючих правоохоронних органів, з метою напрацювання нових підходів у роботі правозастосовних підрозділів, які, відповідно до національного законодавства, наділені повноваженнями боротьби з організованою злочинністю та корупцією на засадах врахування кращих зразків такої організації, які вже довели свою ефективність, а також у напрямі удосконалення та підвищення професіоналізму й відповідальності практичних співробітників, які задіяні в боротьбі зі злочинністю [1, с. 110-111]. На сьогодні Україна як центральноєвропейська держава, яка посідає важливе геополітичне становище, перебуває в епіцентрі інтересів міжнародних організованих злочинних угруповань. Зарубіжні злочинні угруповання намагаються розширити сфери впливу за рахунок проникнення до нашої країни шляхом використання набутого кримінального досвіду, валютних коштів, ультрасучасного технічного забезпечення, апробації нових способів учинення кримінальних правопорушень і захисту своєї злочинної діяльності. З наведеного випливає, що організована злочинність та корупція на сьогодні є одними з найгостріших соціально-економічних проблем не лише українського суспільства, а й більшості сучасних країн світу. Ці суспільно небезпечні явища перебувають в центрі уваги політиків, правоохоронців, засобів масової інформації та населення. Високий рівень організованої злочинності та корупції в Україні завдає значної шкоди суспільству і державі. По-перше, це призводить до падіння авторитету органів державної влади всіх рівнів, яке має своїми наслідками зменшення ефективності управління, зниження дисципліни в усіх сферах суспільних правовідносин, розповсюдження випадків свавільної поведінки та альтернативних недержавних форм розв'язання конфліктних ситуацій. По-друге, корупційні прояви за умови їх значного поширення завдають величезної матеріальної та моральної шкоди широкому колу громадян, негативно позначаються на економічній діяльності суб'єктів господарювання, особливо недержавних форм власності. По-третє, корупція в правоохоронній сфері зменшує дієвість боротьби зі злочинністю, тим самим сприяє погіршенню кримінальної ситуації в країні. По-четверте, як вказують зарубіжні урядовці та бізнесмени, саме поширення корупції є однією з основних перешкод для розвитку нормальних економічних відносин України з іншими державами, причиною їх небажання вкладати значні інвестиції у національну економіку. Однією з основних засад такої концепції має стати сприйняття організованої злочинності та корупції як соціально зумовленого явища. Це дасть змогу розробити адекватну стратегію й тактику, визначити відповідні цілі, засоби їх досягнення, рівень матеріального, фінансового, організаційного та правового забезпечення [2, с. 34]. Запобігання організованій злочинності та корупції є комплексним організованим і науково обґрунтованим процесом впливу держави та інших спеціально уповноважених суб'єктів на негативні фактори цих протиправних явищ. Досліджуючи національний досвід, який пов'язаний з питаннями протидії організованій злочинності та корупції, необхідно

зазначити, що саме корупція та організована злочинність є тісно взаємопов'язані між собою. У зв'язку з цим, суб'єктам законодавчої ініціативи необхідно посилити боротьбу з цими вкрай негативними явищами сьогодення шляхом розробки нових нормативно-правових актів та удосконалення (осучаснення) вже існуючих. Таким чином, прийняття найближчим часом нової Антикорупційної стратегії на наступні роки має стати результатом всебічного, ґрунтовного аналізу поточної ситуації в державі з врахуванням існуючих викликів та загроз, які завдає корупція, базуватися на аналізі попередніх зусиль, кореспондуватися з загальноєвропейськими тенденціями у сфері протидії корупції та враховувати позитивний досвід боротьби з корупцією у зарубіжних країнах з урахуванням напрацювань як вітчизняних так і міжнародних експертів.

Література

1. Луценко Ю. В. Участь спеціальних служб іноземних держав у протидії організованій злочинності та корупції на прикладі Італійської Республіки. Наше право. 2017. № 4. С. 110-116
2. Зубкова Л. А. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Україні. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 3 (104). С. 34-45.

Кульчицький Д. М.,

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Стояцька Г. М., к. філ. н., доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТУ ДОКАЗУВАННЯ «ПОЗА РОЗУМНИМ СУМНІВОМ»

Насьогодні стандарт доказування «поза розумним сумнівом» є кримінальним стандартом, який, при застосовуванні судом провокує досить багато питань з приводу доведення вини особи та обрунтованості винесеного судового рішення. А якщо точніше, то це – обставини, які встановлені під час судового рішення, які виключають інше розуміння причини події та які є предметом судового рішення, щодо того, що оскаржений злочин був учинений і обвинувачений є винним у вчиненні цього злочину.

Історичні віхи стандарту доказування «поза розумним сумнівом» в юридичній літературі розглядаються, як правило, паралельно з іншими стандартами, досить поверхнево. Варто констатувати, що наразі вітчизняній науці не вистачає комплексних наукових досліджень із даної проблематики.

«Аспекти дослідження стандарту доказування «поза розумним сумнівом» були розглянуті науковцями А.М. Безносюк, В. А. Бігун, В.В. Вапнярчук, В. П. Гмирко, Х. Р. Слюсарчук, А. С. Степаненко, О. Толочко, П. В. Прилуцький, М.Є Шумило та ін. Окремої уваги заслуговують праці закордонних учених, таких як Л. Зонґі, К. Клермонт, Д. Кей, Дж. Уїтмен, В. А. Шабаш, Б. Шапіро та ін.» [1, с.24]

«Коріння стандарту доказування «поза розумним сумнівом» беруть свій початок із так званих правил «розумного сумніву», про що свідчать юридичні факти часів стародавнього римського права та середньовічного канонічного права. У ті далекі часи справа вважалася очевидною, коли було визнано факт достатності доказів проти підсудного. Згодом, після оголошення християнства як офіційної релігії Римської імперії було відразу неписаним правилом, що винесення вироку можливе лише на «безсумнівності та безспірності доказів» і зазначалося, що «докази мають бути яскравішими за саме світло». Даний вислів наводить у своїй праці К. Фарр, детально вивчаючи основи Феодосійського кодексу, що був Кодексом законів, який регулював римське життя до ери Юстиніана» [2, с. 131].

На підтвердження своєї позиції, Дж. Уїтмен наводить у праці наступний розподіл судових (юридичних) процедур того часу: 1) процедура «фактичне доказування»; 2) процедура «забезпечення морального комфорту» [2, с. 129]. Зазначені процедури не могли існувати одна без одної. Розплутати ситуацію можна було спочатку здійснюючи «фактичне доказування», а вже потім одержати від отриманих доказів «моральний комфорт» від ухвалення вироку. Якщо з кінця, то «совість задоволена», а посприяло цьому «фактичне доказування», яке було здійснено за всіма правилами та процедурами, у результаті істину по судовій справі знайдено.

«Посуті, безспірним є факт, що поява стандарту «поза розумним сумнівом» є своєрідною відповіддю на моральні, процедурні ризики та наявність сумніву» [1, с. 26].

Необґрунтовані коливання, докори сумління – все це заважало повноцінній роботі суду присяжних, які мали все ж таки обирати «безпечний шлях» за умов абиякого малогосумніву.

«Варто звернути увагу на той факт, що стандарт доказування «поза розумним сумнівом» хоча здебільшого є процедурою забезпечення «морального комфорту», але це ніяким чином не відкидає його

ролі, як процедури контекстного характеру – «фактичного доказування». Вочевидь, на сучасному етапі розвитку правової науки правило «розумного сумніву» вже давно модифікувалося у більш високий стандарт «поза розумним сумнівом», адже попереднє правило «розумного сумніву» швидше шкодило суду присяжних, а ніж дозволяло розкрити обставини реальних подій» [3, с. 6].

Стандарт доказування «поза розумним сумнівом», який так активно використовується у кримінальному провадженні XXI століття є історичною формою необхідності закріплення вимоги доведеності вини обвинуваченого та, як результат, винесення судом обвинувального вироку.

Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» вперше був згаданий у судах 1770-х років, у процесі судових проваджень щодо «Бостонської бійні», Формування чіткої дефініції «розумного сумніву» відбулося наприкінці XIX століття вже у рішеннях американських судів. Але можна пояснити головне завдання даної фрази, відсилаючись досамоїх першоджерел і покладаючись на теологічну теорію – це, на нашу думку, без сумніву, «полегшення совісті».

Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» є складною багатоаспектною категорією зі своєю історією, з деякими пережитками та відлунням минулого. Хоча даний стандарт і не має чіткого формулювання, але закони логіки та здорового глузду дозволяють його зрозуміти і витлумачити відповідно до обставин справи, що є запорукою здійснення правосуддя відповідно до філософії, закладеної в ньому на підставі правових принципів, приписів та дій, які визначають правову державу.

Література

1. Безносьук А. М. Доведеність поза розумним сумнівом та достовірність як стандарти доказування у кримінальному процесі України. Судова апеляція. Кримінальне право та кримінальний процес. 2014. № 3(36). С. 23-28.
2. Степаненко А.С. Основні вектори розвитку та становлення стандарту доказування «поза розумним сумнівом». Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 38(2). С. 129-132.
3. Толочко О. Критерії визначення стандарту доказування вини поза розумним сумнівом у кримінальному провадженні. Вісник Національної академії прокуратури України. 2015. № 4(42). С. 5-10.

*Лобань Ю. О.,
курсантка 401 взводу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції ОДУВС
Науковий керівник: Поляков Є. В., к. ю. н., доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності ОДУВС*

СОЦІАЛЬНИЙ І ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Актуальність даного питання полягає в тому, що оперативний працівник, виконуючи свої обов'язки по боротьбі з злочинністю і охороні громадського порядку, може заподіяти шкоду правам, свободам іншої людини, інтереси держави і суспільства. Якщо працівник оперативного підрозділу заподіяв шкоду людині, інтересам держави в суспільства в стані необхідної оборони, то така шкода не підлягає відшкодуванню за умови, що ним не були перевищені межі необхідної оборони.

Проблемність полягає в тому, що захист працівників оперативних підрозділів був та є важливим через специфіку оперативно-розшукової роботи. Постійне прийняття відповідальних рішень в найкоротший час, виконання оперативно-розшукових завдань у нестандартних випадках, професійний ризик, через це можна віднести роботу оперативних співробітників до найбільш складних та ризикованих. А відповідно до статті 36 Кримінального кодексу України «Необхідною обороною визначаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваний законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільного небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає шкоди, необхідної і достатньої в даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони» [1].

Представники оперативних підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, при виконанні своїх службових обов'язків є представниками влади і перебувають під захистом держави. Їхня діяльність має публічний характер, оскільки вони захищають особу, суспільство й державу від злочинних посягань. Виконання таких функцій є відповідальним завданням органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Крім спеціально уповноважених осіб, ніхто не має права в будь-якій формі здійснювати вплив на їхні законні дії, або перешкоджати здійсненню оперативно-розшукової діяльності, а також змушувати посадових осіб виконувати дії, не передбачені законом. Законні рішення й вимоги органів і посадових

осіб, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, обов'язкові для виконання всіма підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами та громадянами. Невиконання цих рішень або вимог тягнуть за собою відповідальність, передбачену законодавством України.

Посадові особи, уповноважені виконувати оперативно-розшукову роботу, підпорядковуються тільки своєму безпосередньому керівникові. При отриманні наказу чи вказівки, що суперечать закону, вказана посадова особа повинна керуватися приписами закону [5]. У тих випадках, коли в ході виконання оперативно-розшукових заходів беруть участь представники декількох відомств, наприклад, при контрольованій поставці, старшим повинен бути співробітник того відомства, до прямої компетенції котрого входить вирішуване питання.

Так як працівники оперативних підрозділів є громадянами України, на них розповсюджуються загальні гарантії правового та соціального захисту. Ці положення мають своє нормативне закріплення в Конституції України. Зокрема Конституція України гарантує працівникам оперативних підрозділів, як громадянам України, такі невід'ємні права, як право на життя; захист свого, а також інших людей життя і здоров'я від протиправних посягань (ст. 27) право на повагу їх гідності (ст. 28); право на свободи та особисту недоторканність (ст. 29); право на недоторканність житла (ст. 30); право на працю, яку вільно обирають або на яку вільно погоджуються (ст. 43); право на соціальний захист у разі повної, часткової або тимчасової непрацездатності, пенсійне забезпечення та інші види соціальних виплат та допомоги (ст. 46); право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49) [2].

Згідно ст. 12 Закону України про «Оперативно-розшукову діяльність» працівникам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, надаються додаткові пільги в питаннях соціально-побутового та фінансового забезпечення в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

При наявності даних про загрозу життю, здоров'ю або майну працівника та його близьких родичів у зв'язку із здійсненням ним оперативно-розшукової діяльності в інтересах безпеки України, або по виявленню тяжкого та особливо тяжкого злочину, або викриттю організованої злочинної групи оперативний підрозділ зобов'язаний вжити спеціальних заходів для забезпечення їх безпеки - зміна даних про особу, зміна місця проживання, роботи і навчання, інших даних у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України [3].

Також в разі загибелі (смерті) одноразова грошова допомога, визначення втрати працездатності поліцейського є соціальною виплатою, гарантованою допомогою з боку держави, яка призначається і виплачується особам, які відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» мають право на її отримання.

В нашій державі однією з важливих умовою соціальної захищеності особи є закріплення в нормативно-правових актах її соціально-культурних та соціально-економічних прав, реалізація яких сприяє підвищенню добробуту громадян, закріпленню принципу соціальної справедливості та безпечного існування.

На працівників оперативних підрозділів поширюється дія загальних нормативних актів, які регулюють соціальний захист усіх без винятку громадян. Це, базовий рівень, до якого відносяться такі основні законодавчі акти, як Конституція України, Кодекс законів про працю України, Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», інші загальні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти. Але працівники оперативних підрозділів потребують також диференційного підходу в регулюванні соціального захисту, що впливає безпосередньо зі спеціальних цілей та завдань служби, характеру службово-трудова функцій, специфіки їх правового статусу.

В Україні діє спеціальне законодавство, яке регулює соціальний захист працівників правоохоронних органів і надає їм посадовим особам переваги стосовно інших категорій найманих працівників. Це Закони України «Про державну службу», «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки України» та інші.

Література

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 12.03.2021).
2. Конституція України : закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 12.03.2021)
3. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 12.03.2021).
4. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 12.03.2021).
5. Албул С. В. Оперативно-розшукова діяльність: термінологічний словник. Одеса: ОДУВС, 2016. 196 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ТА КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ВТРУЧАННЯМ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ

Уповноважені оперативні підрозділи та підрозділи, що здійснюють контррозвідувальну діяльність (далі – оперативні підрозділи), правоохоронних органів і спеціальних служб протидіють злочинності, проявам тероризму та іншим посяганням на державну безпеку України передбаченими чинним законодавством негласними засобами, зокрема тими, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування, забезпечуючи максимальну ефективність виявлення і розкриття кримінальних правопорушень, розвідувальних, терористичних й інших посягань на державну безпеку України на самих ранніх етапах їх підготовки і вчинення. До таких засобів, серед інших, відносяться негласні оперативно-розшукові та контррозвідувальні заходи (далі – ОРЗ і КРЗ), що тимчасово обмежують гарантовані Конституцією України [1], іншими законами України та міжнародними нормативно-правовими актами права людини.

До ОРЗ і КРЗ, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування, відносяться: аудіо-, відеоконтроль особи; арешт, огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем. Виокремлення їх в окрему групу з поміж інших схожих ОРЗ і КРЗ зумовлено тим, що таємниця приватного спілкування, як частина приватного і сімейного життя особи, визнана та гарантована міжнародним правом і законами України та є невід'ємною складовою сучасної демократичної правової держави. Правове регулювання проведення таких заходів унормовано не лише у профільних законах і відомчих нормативно-правових актах, але й окремими положеннями кримінального процесуального законодавства.

Так, у главі 21 КПК України [2] наведено законодавче визначення понятійно-термінологічного апарату, вичерпний перелік різновидів втручання у приватне спілкування, врегульовано порядок отримання дозволу на таке втручання та деякі інші питання, що є спільним як для негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), які здійснюються під час кримінального провадження, так і для заходів, що проводяться у межах оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності (далі – ОРД і КРД). Відмінності між ОРЗ, КРЗ та НСРД, а також між ОРЗ і КРЗ, що пов'язані із втручанням в приватне спілкування, в основному стосуються мети проведення таких заходів, суб'єкта ініціювання і проведення, обґрунтування клопотання про проведення й підстав для його задоволення слідчим суддею, використання отриманих результатів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх здійснення.

Відповідно до п.п. 9, 10 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [3] оперативним підрозділам для виконання завдань ОРД, за наявності передбачених ст. 6 цього Закону підстав, надається право здійснювати ОРЗ, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування, в порядку, передбаченому ст. ст. 260-265 КПК України.

Згідно п. 6 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» [4] для виконання визначених законом завдань та за наявності підстав, передбачених ст. 6 цього Закону, під час КРД органи, підрозділи та співробітники СБ України мають право виключно з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення розвідувальних, терористичних та інших посягань на державну безпеку України, отримання інформації в інтересах контррозвідки здійснювати на підставі відповідної контррозвідувальної справи, за ухвалою слідчого судді, постановленою за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженим прокурором, заходи, визначені ч. 3 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», зокрема й щодо втручання у приватне спілкування.

Відповідно до ч. 3 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» ОРЗ і КРЗ, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування, проводяться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором. Такі заходи мають пізнавальну спрямованість, тимчасово обмежують основоположні права людини та проводяться приховано, з використанням форм і методів, властивих ОРД і КРД, відомості про факт і методи проведення яких становить державну таємницю. Зважаючи на це у ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначено, що обмеження прав людини при проведенні таких заходів має винятковий, тимчасовий характер та може застосовуватись лише за рішенням слідчого судді з метою, визначеною у законі. Для одержання інформації забороняється застосовувати технічні засоби, психотропні, хімічні та інші речовини, які пригнічують

волю або завдають шкоди здоров'ю людей. У випадках порушення прав і свобод людини під час здійснення ОРД, а також у разі, якщо причетність до правопорушення особи, щодо якої здійснювались ОРЗ, не підтвердилась, уповноважені на то суб'єкти зобов'язані невідкладно поновити порушені права і відшкодувати заподіяні матеріальні та моральні збитки в повному обсязі.

Громадяни України та інші особи мають право у встановленому законом порядку одержати від органів, на які покладено здійснення ОРД, письмове пояснення з приводу обмеження їх прав і свобод та оскаржити ці дії. Водночас, оприлюднювати або надавати зібрані відомості, а також інформацію щодо проведення або не проведення стосовно певної особи ОРД до прийняття рішення за результатами такої діяльності заборонено. Не підлягають передачі і розголошенню результати ОРД, які відповідно до законодавства України становлять державну таємницю, а також відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини. За передачу і розголошення цих відомостей уповноважені суб'єкти підлягають відповідальності згідно з чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини.

Одержані внаслідок ОРД відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини, якщо вони не містять інформації про вчинення заборонених законом дій, зберігання не підлягають і повинні бути знищені. Відомості, одержані внаслідок ОРД щодо підготовки до терористичних актів чи їх вчинення окремими особами та групами, зберігаються до 5 років.

У ст. 11 Закону «Про контррозвідальну діяльність» зазначається, що держава гарантує дотримання конституційних прав та свобод людини при здійсненні контррозвідальної діяльності. Не допускається обмеження таких прав і свобод, крім випадків, передбачених законом. Не підлягає розголошенню інформація, що стосується особистого життя, честі та гідності людини, яка стала відома у процесі КРД. Громадяни мають право у встановленому законом порядку отримувати письмові пояснення з приводу обмеження в ході здійснення КРД їх прав і свобод та оскаржувати ці дії.

Проте, на де-факто (від лат. *de facto* – «на ділі», «фактично») відомості про факт і методи проведення ОРЗ і КРЗ, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування, не підлягають розголошенню, оскільки становлять державну таємницю, а порядок розсекречування ухвали слідчого судді щодо їх здійснення та отриманих результатів у законі чітко не визначено. Все це, у сукупності, нівелює визначені у законі права осіб на отримання відповідних пояснень з приводу тимчасового обмеження прав людини, поновлення порушених прав та відшкодування заподіяних матеріальних і моральних збитків, залишаючи їх переважно декларативними.

Зважаючи на викладене пропонуємо унормувати та уточнити в профільних законах (законах України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про контррозвідальну діяльність») категоріально-понятійний апарат в частині визначення понять і термінів, які вживаються при проведенні ОРД і КРД та їх заходів, що пов'язані із втручанням у приватне спілкування, а також підстави і порядок надання дозволу на проведення, вимоги щодо здійснення, документального оформлення, зберігання і використання отриманих результатів, види контролю за цією діяльністю, порядок засекречування і розсекречування матеріальних носіїв інформації, обсяг прав людини, які можуть бути порушені при проведенні цих ОРЗ і КРЗ, дієві механізми їх захисту, в тому числі прав й інтересів окремих категорій осіб, діяльність яких пов'язана із обов'язком дотримання професійної таємниці (священнослужителі, нотаріуси, адвокати тощо), та можливість оскарження дій уповноважених суб'єктів, що обмежують такі права. Вважаємо, що реалізація висловлених пропозицій щодо шляхів вирішення проблемних питань дотримання прав людини при проведенні ОРЗ і КРЗ, які пов'язані із втручанням у приватне спілкування, дозволить посилити гарантії прав особи на приватність та відповідатиме міжнародним стандартам у цій галузі.

Література

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, 11-12, 13. Ст. 88.
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.
4. Закон України «Про контррозвідальну діяльність». Відомості Верховної Ради України. 2003. № 12. Ст. 89.

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЩОДО ЗАКОННОСТІ ЗАВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ СПРАВИ

Актуальність та проблематика даної теми полягають в тому, що достойне виконання правоохоронними органами своїх функцій та завдань для зменшення та розкриття злочинної діяльності займає досить багато часу та зусиль. Але не менш важливою проблемою є нагляд за законністю здійснення оперативно розшукової діяльності, яка повинна забезпечувати досить широкий спектр правоохоронної діяльності, не виходячи, при цьому, за спектр правового поля людини. Основною ціллю оперативної діяльності є профілактика злочинності й забезпечення принципу невідворотності покарання в рамках, передбачених законодавством України [1]. Вивченням даного питання займалась значна кількість науковців, серед них такі як: С. В. Албул, О. М. Джужа, С. О. Єгоров, О. Б. Моїсєєв, О. М. Бандурка, О. М. Комарницький, Є. В. Поляков, Т. Г. Щурат та багато інших.

Як нам відомо, одним із способів забезпечення оперативно розшукової діяльності являється прокурорський нагляд, який здійснюється згідно з вимог ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» та ст. 14 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Прокурорський нагляд полягає в тому, що прокурор задля догляду за законністю та правильністю здійснення оперативно розшукової діяльності працівниками правоохоронних органів має право на безперешкодне проникнення в усі приміщення органів, які здійснюють оперативно розшукову діяльність, а також вимагати для перевірки накази, розпорядження та інструкції, що стосуються оперативно розшукової діяльності, давати згоду на продовження строку проведення оперативно розшукової діяльності, а також скасовує незаконні постанови про заведення або закриття оперативно розшукової справи, вживає заходів щодо усунення порушень законності під час здійснення оперативно розшукової діяльності [2].

Оскільки оперативно розшукова діяльність здійснюється через систему гласних та негласних, пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються через застосування оперативних та оперативно – технічних засобів, то вона повинна бути відповідного, адекватного характеру, базуватись на законності й ні в якому разі не порушувати встановлені законом права й свободи громадянина.

У будь – якому випадку згідно з ст. 6 Закону України «Про оперативно розшукову діяльність», за наявності підстав для здійснення оперативно розшукової діяльності заводиться оперативно – розшукова справа, що являє собою форму оперативного обліку, накопичення матеріалів кримінального провадження під час здійснення оперативно розшукових заходів.

Тож, для перевірки прокурором додержання вимог законодавства оперативними підрозділами щодо своєчасного повідомлення про заведення оперативно розшукової справи, йому необхідно витребувати з Управління інформаційно-аналітичної підтримки ГУНП України інформацію про заведення справ та дати прийняття відповідних рішень. Також не менш важливою є перевірка журналу обліку оперативно розшукових справ відповідної категорії щодо прийняття рішень щодо їх заведення [3].

Під час перевірки законності заведення оперативно-розшукової справи з'ясовується чи зазначені в постанові підстави для її заведення, мету заведення справи, усі анкетні дані про особу, які були відомі на момент заведення оперативно-розшукової справи, щодо яких повинна проводитися оперативно-розшукова діяльність, та чи є особа суб'єктом злочину, на причетність у підготовці до якого планується перевірити цю особу, місце та час складання постанови, посада, прізвище й підпис особи, яка винесла постанову, норма Закону, відповідно до якої її винесено, важливою складовою є також кваліфікація злочину за Кримінальним кодексом України, у підготовці якого отримана достатня для заведення справи інформація, а також перевірка якою особою було затверджено постанову про заведення справи й, таким чином, надано дозвіл на проведення оперативно-розшукової діяльності. Також, під час проведення перевірок необхідно звертати увагу й на ті документи, які свідчать про те, що оперативно-розшукова діяльність уже проводиться. Зокрема це можуть бути запити оперативних працівників на ім'я службових осіб підприємств, установ, організацій різних форм власності, керівників контролюючих органів, інших підрозділів, що володіють відповідною інформацією тощо [4, с. 281]. Слід зауважити, що неповідомлення керівником оперативного підрозділу або його заступником про заведення оперативно-розшукової справи є підставою для вжиття заходів прокурорського реагування.

Тож, підводячи підсумки, можна зробити висновок, що у разі виявлення незаконних постанов про заведення оперативно-розшукової справи прокурор повинен скасовувати такі рішення та вжити заходи щодо притягнення до відповідальності осіб, які допустили порушення закону.

Література

1. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 12.03.2021).
2. Про прокуратуру»закон України від 18.02.2015 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 12.03.2021).
3. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. Харків: Arcis, 2007. 576 с.
4. Албул С. В. Прокурорський нагляд за оперативно-розшуковою діяльністю Національної поліції України: проблемні аспекти / С. В. Албул, К. М. Манойленко. Jurisprudenta – componenta fundamentală a proceselor integrate a comportamentului ilegal contemporan: conferință internațională științifico-practică (2017; Chișinău). Conferință internațională științifico-practică «Jurisprudenta – componenta fundamentală a proceselor integrate a comportamentului ilegal contemporan», 3-4 noiembrie, 2017 / com. org.: V. Bujor (președinte) [etal.]. – Chișinău : S. n., 2017 (Tipogr. «Cetate de Sus»). P. 281-284.

Мельниченко М. Р.,

слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ПРОБЛЕМИ ЗАКРИТТЯ ПРОКУРОРОМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПІДОЗРЮВАНОГО

Актуальність обраної теми зумовлюється поширеністю практики закриття кримінальних проваджень. Зокрема, у 2018 р. на стадії досудового розслідування було закрито 429 626 кримінальних проваджень[1]. Певну частину із них складає закриття кримінальних проваджень щодо підозрюваного, хоча, як наголошують дослідники, офіційна статистика не враховує кількості кримінальних проваджень, закритих щодо особи, та їх питомої ваги у загальній кількості рішень про закриття кримінальних проваджень, внаслідок чого рішення про закриття може декілька разів прийматися в одному і тому самому кримінальному провадженні [2, с. 170]. Оскільки закриття кримінального провадження щодо підозрюваного має значну специфіку, ці питання потребують належного наукового аналізу.

Згідно із ст. 284 КПК України, правом закрити кримінальне провадження на стадії досудового розслідування наділяються слідчий, прокурор та слідчий суддя. Повноваження цих суб'єктів розмежовані між собою. Так, слідчий приймає постанову про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9, 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК, якщо в цьому кримінальному провадженні жодній особі не повідомлялося про підозру. Прокурор приймає постанову про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного з підстав, передбачених ч. 1 цієї статті. Слідчий суддя може винести ухвалу про закриття кримінального провадження за клопотанням іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, або її представника, якщо закінчилися строки досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особі про підозру, встановлені ч. 1 ст. 219 КПК.

Звертає на себе увагу той факт, що прокурор наділяється додатковим повноваженням приймати рішення про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного (слідчий такого права не має), що тягне за собою припинення кримінального переслідування конкретної особи, проте передбачає продовження кримінального провадження, розпочатого за фактом вчинення певного кримінального правопорушення, оскільки згідно з ч. 5 ст. 284 КПК України, рішення прокурора про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного не є перешкодою для продовження досудового розслідування щодо відповідного кримінального правопорушення. Наприклад, як слушно зауважує О. В. Капліна, кримінальне провадження закривається не в цілому, а щодо особи, при закритті провадження на підставі п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК, коли розслідування продовжується з метою встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та притягнення її до кримінальної відповідальності [3, с. 265].

У зв'язку із цим постає питання про правову природу закриття прокурором кримінального провадження щодо підозрюваного. Щодо даної ситуації В. Неділько висловлює думку, що законодавчо розмежовується закриття усього кримінального провадження та стосовно конкретного підозрюваного, тому навряд чи можна говорити про завершення досудового розслідування, коли кримінальне провадження закривається щодо підозрюваного без закриття всього провадження [4, с. 62]. З цією думкою можна погодитися частково, оскільки аналіз тексту ст. 284 КПК України не дозволяє зробити висновку, що законодавець розмежовує ці ситуації достатньо чітко. Закон допускає закриття кримінального провадження щодо підозрюваного із продовженням кримінального провадження в цілому, проте чітких критеріїв, коли це можливо, КПК України не наводить. Окрім підстави, передбаченої п. 3 ч. 1 ст. 384 КПК України (не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх

отримати), це можливо і в інших випадках. Наприклад, коли в діях підозрюваного відсутній склад злочину, проте подія кримінального правопорушення мала місце. Також це можливо, коли кримінальне провадження здійснюється стосовно кількох підозрюваних, коли воно закривається стосовно одного з них за будь-якою з підстав, передбачених ч. 1 ст. 284 КПК України (крім пунктів 1, 4, 10) тощо.

В інших випадках, передбачених ч. 1 ст. 284 КПК України, закриття кримінального провадження щодо підозрюваного означає закриття кримінального провадження в цілому. Так, встановлення відсутності події кримінального правопорушення означає, що підстави для здійснення кримінального провадження (в т. ч. повідомлення у ньому про підозру певній особі) також повністю відсутні. Тож, якщо в такому кримінальному провадженні наявний підозрюваний, то прокурор має прийняти рішення про закриття кримінального провадження в цілому.

Аналогічна ситуація має у разі закриття кримінального провадження у разі, якщо набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою. Декриміналізація певного діяння означає не лише неможливість притягнення конкретної особи (підозрюваного) до кримінальної відповідальності, а й здійснення кримінальної процесуальної діяльності за відповідним фактом, тобто закриття кримінального провадження в цілому.

Найбільш яскраво така залежність виявляється при застосуванні підстави для закриття кримінального провадження, передбаченої п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК, а саме коли помер підозрюваний, обвинувачений, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого. В цьому випадку закриття кримінального провадження може здійснюватися лише щодо підозрюваного, оскільки обумовлено смертю цієї особи, а померлу особу неможливо притягнути до кримінальної відповідальності. Проте за загальним правилом це тягне закриття кримінального провадження, оскільки подальша кримінальна процесуальна діяльність у такому випадку неможлива (за винятком випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого).

Аналогічна ситуація має місце у випадку, коли існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню (п. 6 ч. 1 ст. 284 КПК) або нескасованої постанови слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 9 ч. 1 ст. 284 КПК, у кримінальному провадженні щодо того самого діяння, що розслідувалося з дотриманням вимог щодо підслідності (п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК). Попереднє вирішення питання про кримінальну відповідальність підозрюваного за відповідним фактом зумовлює закриття кримінального провадження як щодо нього, так і в цілому.

Закриття кримінального провадження стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу (п. 8 ч. 1 ст. 284 КПК) передбачає припинення кримінальної процесуальної діяльності за відповідним фактом кримінального правопорушення у зв'язку із неможливістю притягти підозрюваного до кримінальної відповідальності через відповідні міжнародні зобов'язання України. Отже, і в цьому випадку закриття кримінального провадження щодо підозрюваного обумовлює необхідність закриття кримінального провадження в цілому.

Отже, в більшості випадків закриття кримінального провадження щодо підозрюваного та кримінального провадження в цілому збігаються. Разом з тим, в окремих випадках закриття кримінального провадження щодо підозрюваного передбачає продовження досудового розслідування по факту кримінального правопорушення або стосовно інших підозрюваних. З цього можна визначити таку залежність: закриття кримінального провадження щодо підозрюваного не завжди означає закриття кримінального провадження в цілому, однак факт останнього завжди передбачає закриття кримінального провадження щодо підозрюваного.

Отже, закриття кримінального провадження щодо підозрюваного можна вважати окремим різновидом закриття кримінального провадження. Йому притаманні такі специфічні ознаки: 1) означає припинення кримінальної процесуальної діяльності стосовно конкретної особи, який повідомлено про підозру у цьому кримінальному провадженні; 2) передбачає продовження кримінальної процесуальної діяльності за фактом кримінального правопорушення або стосовно інших підозрюваних; 3) суб'єктом прийняття рішення про це є прокурор.

Закриття кримінального провадження щодо підозрюваного, виключним суб'єктом якого є прокурор, ставить перед ним специфічні завдання: поряд із рішенням про закриття кримінального провадження щодо підозрюваного вирішити питання про необхідність продовження досудового розслідування; проконтролювати виконання слідчим цього завдання; визначити напрями подальшого досудового розслідування і процесуальні дії, які у ньому слід виконати; сформулювати і надати органам досудового розслідування й оперативним підрозділам відповідні вказівки та доручення.

Література

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2018 р. URL : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (дата звернення: 05.03.2019).

2. Лапкін А.В. Прокурорський нагляд за законністю закриття кримінальних проваджень. Прокуратура України в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (19 травня 2016 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 169-171.

3. Капліна О. В. Проблеми закриття кримінального провадження за реабілітуючими підставами. Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійного діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 27 трав. 2016 р.). Харків, 2016. Вип. 7. С. 261–265.

4. Неділько В. Повноваження прокурора під час закриття кримінального провадження. Вісник Національної академії прокуратури України. 2013. № 2. С. 60-64.

Пайзяк А. О.,

*курсантка 401-го взводу факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції ОДУВС*

*Науковий керівник: Поляков Є. В., к. ю. н., доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності ОДУВС*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В сучасних умовах формування правоохоронної діяльності держави неабиякого значення набуває вивчення актуальних проблем правового регулювання діяльності оперативно-розшукових підрозділів. Зазначимо, що оперативно-розшукова діяльність є важливою складовою частиною правоохоронної діяльності, спрямованою на боротьбу зі злочинністю, зокрема, з її організованими формами.

Правовою основою регулювання діяльності оперативно-розшукових підрозділів з проблеми протидії кримінальним правопорушенням є сукупність взаємопов'язаних нормативно-правових актів, які спрямовані на протидію кримінальним правопорушенням засобами оперативно-розшукової діяльності. Результати оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) є предметом подвійного законодавчого регулювання: з одного боку – оперативно-розшукового, а з іншого – кримінально-процесуального [1, с. 114].

Наразі існує проблема обмеження прав і свобод громадян через здійснення оперативно-розшукової діяльності, наприклад, втручання в їхнє приватне життя або приміщення [5, с. 4]. Однак, хотілося б зауважити, що завдяки здійсненню оперативно-розшукової діяльності присікаються дуже небезпечні протиправні дії, акти тероризму і розкриваються організовані злочинні групи. Проблематика морально-етичного аспекту свідчить про те, що зібрана в ході оперативно-розшукової діяльності інформація не повинна бути надмірною і бути спрямована проти гідності особистості громадян. Однак, не завжди збір відомостей, в ході оперативно-розшукових заходів, може бути обмежений виключно «необхідною» інформацією, а значить, все ще є необхідність в доопрацюванні методів і тактик реалізації оперативно-розшукової діяльності, з метою мінімізації отримання зайвої інформації [2, с. 40].

Група проблем оперативно-розшукової діяльності обумовлена рівнем правового регулювання, до якого входять проблеми пов'язані з самим профільним законом, що регулює оперативно-розшукову діяльність, а саме Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [3].

Зазначимо, що підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, стан захисту прав і свобод громадян, публічна безпека повністю залежать від рівня законодавчого забезпечення. Але, на жаль, сьогодні в Україні відсутній комплексний нормативно-правовий акт, який би регулював суспільні відносини щодо протидії злочинності. Ефективне функціонування і діяльність правоохоронних органів залежить від доцільності та комплексності правового регулювання їх діяльності. Однак аналіз чинних нормативно-правових актів свідчить про відсутність єдиного погляду та розуміння загроз, пов'язаних зі злочинністю, а відображені в них стратегічне планування підходів та оцінок проблем, шляхи їх вирішення мають фрагментарний характер.

Особливе значення щодо протидії злочинності має Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) [4]. Хоча цей законодавчий акт визначив запобіжну спрямованість оперативно-розшукової діяльності як головну, він не надав оперативним підрозділам потрібних повноважень для ефективного запобігання кримінальним правопорушенням.

Наразі, існують протиріччя між положеннями КПК [4], зокрема, наприклад, в нормах, де йдеться про місце та роль оперативних підрозділів правоохоронних органів у протидії кримінальним правопорушенням під час кримінального впровадження, невизначеність кола оперативно-розшукових заходів тощо. Наприклад, у п. 1 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [3] визначено, що підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності. Разом з тим, як правило, до

оперативних підрозділів Національної поліції надходить у більшості випадків інформація, що стосується осіб, які вже вчинили злочини, але про достовірність цих даних не відомо.

Відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства у цьому випадку необхідно розпочати кримінальне провадження. Зазначене не дає можливості оперативним підрозділам, використовуючи повний арсенал форм, методів і засобів оперативно-розшукової діяльності, здійснити перевірку щодо достовірності відомостей про факт вчинення злочину та можливості отримання додаткових відомостей щодо фактів злочинної діяльності.

У главі 21 КПК України визначено особливий самостійний різновид слідчих дій – негласних слідчих (розшукових) дій, як повноцінних процесуальних засобів досудового слідства [4].

Зазначимо, що застосування різних оперативно-розшукових заходів дає можливість в процесі проникнення в злочинне середовище відстежувати і в певній мірі контролювати діяльність як окремих осіб, так і організованих злочинних формувань, отримати інформацію про їхні плани і підготовчі дії.

Це дозволяє зібрати оперативну інформацію, яка вже до початку офіційного розслідування забезпечує ефективне використання даних орієнтовного характеру і надає можливість введення в кримінально-процесуальну діяльність належним чином оформлених результатів ОРД як джерела доказів. Якщо результат ОРД відповідає всім вимогам, які висуваються до доказів, то він перестає бути власне результатом оперативно-розшукової діяльності, а стає повноцінним доказом. А, якщо так, то ніякий спеціальний режим його використання не потрібен, отже, немає необхідності і у відповідній статті КПК в нинішній її редакції. Крім того, на практиці зазначені положення закону тлумачаться по-різному [2, с. 42].

Окрім того, Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [3] у чинній редакції не визначено систему оперативно-розшукових заходів, порядок організації та документування кожного з них; правові засади участі в оперативно-розшуковій діяльності осіб, з якими встановлено відносини конфіденційного співробітництва, не встановлено порядку ознайомлення громадян з відомостями, що були зібрані стосовно них у ході ведення оперативно-розшукової діяльності, тощо.

Таким чином, правову основу регулювання діяльності оперативно-розшукових підрозділів складає ряд законодавчих та інших нормативних правових актів, знання і дотримання яких є необхідною умовою успішного її здійснення [6, с. 94]. Правоохоронна практика виявила деякі неузгодженості між нормами КПК України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», внаслідок чого оперативні підрозділи до певної міри усуваються від виконання своїх безпосередніх завдань.

У правозастосовній практиці слід враховувати, що правова основа ОРД знаходиться в стані динамічного розвитку і постійного вдосконалення. У зв'язку з цим оперативно-розшукове законодавство потребує удосконалення, зокрема за такими напрямками: здійснити запровадження у КПК України та в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» єдиної термінології; передбачити в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» підставу для закриття оперативно-розшукових справ, як спосіб запобігання кримінальним правопорушенням.

Література

1. Тітаренко К. І, Томма Р. П. Проблеми правового регулювання діяльності оперативно-розшукових підрозділів. Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (м. Одеса, 30 жовтня 2020 р.). Одеса: ОДУВС, 2020. С. 114-117.
2. Глушков В. О. Вдосконалення оперативно-розшукового законодавства України. Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2014. Вип.1 (1). С. 39-45.
3. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 12.03.2021).
4. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні / за загальною редакцією Чернявського С. С. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1288 с.
5. Албул С. В. Забезпечення прав людини в оперативно-розшуковій діяльності (Серія: Теорія і практика ОРД): збірник нормативно-правових актів / уклад. С. В. Албул. Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. 32 с.
6. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні: навчальний посібник / В. В. Аброськін, С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, І. Л. Форнальчук, Т. Г. Щурат; За заг. ред. В. В. Аброськіна. Одеса: ОДУВС, 2020. 290 с.

ДО ПИТАННЯ ЯКОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО РЕГУЛЮЄ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Відповідно до п. 14 ст. 92, ст. 131¹ Конституції України виключно законом визначаються організація і діяльність (порядок діяльності) прокуратури [1]. Крім того, в ч. 2 ст. 19 міститься положення, відповідно до якого органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та Законами України. Як зазначається, даний принцип відносно органів, які наділені державно-владними повноваженнями, може бути сформульований в більш категоричній формі: «заборонено все, крім дозволеного законом» [2, с.142]. Вважається, що встановлення для органів державної влади спеціально-дозвільного типу правового регулювання є найбільш відповідним способом впорядкування їх діяльності в умовах правової держави, позаяк забезпечує підпорядкування реалізації владних функцій вимогам закону, вводить їх діяльність у чіткі, зрозумілі для усіх рамки і саме таким чином обмежує можливість прояву свавілля.

У цьому сенсі особливої актуальності набуває саме чіткість, зрозумілість та достатність законодавчих приписів, адже в іншому випадку можлива ситуація за якої досягти соціально бажаних результатів для державного органу (або їх системи) неможливо саме в результаті недосконалості правового регулювання їх діяльності. Іншими словами, недоліки законодавства, вади правової основи діяльності можуть бути неналежною умовою для ефективної та результативної діяльності попри всі добросовісні намагання правозастосувача, тобто конкретного прокурора, органу прокуратури або системи прокуратури в цілому. Зазначене зумовлює актуальність розгляду тих положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [3], які потенційно впливають на результативність та ефективність діяльності прокурорів у досудовому провадженні з огляду на необхідність досягнення цілей діяльності прокуратури, передусім щодо захисту публічних інтересів (інтересів суспільства та держави).

Так, прокурор, здійснюючи свої повноваження з процесуального керівництва досудовим розслідуванням, зобов'язаний вживати всіх необхідних заходів для його ефективного та своєчасного проведення. Проте, на практиці не рідко виникають випадки свідомого ігнорування слідчим законних вимог прокурора. Такі ситуації є можливими і через відсутність належних механізмів ініціювання прокурором питання про притягнення слідчого до дисциплінарної відповідальності. У цьому сенсі безумовно слід підтримати пропозиції щодо зміни п. 8 ч. 2 ст. 36 КПК України та доповнення даної частини зазначеної статті п. 8¹ які знайшли своє відображення в проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України у частині забезпечення реалізації функцій прокуратури» (реєстр. № 3009а від 26 серпня 2020 року) [4]. Вони передбачають можливість ініціювання прокурором перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу, або у випадку неефективного досудового розслідування, або за умови допущення ним порушень закону при здійсненні досудового розслідування, а у разі не вирішення питання про відсторонення керівником органу досудового розслідування, вмотивованою постановою, погодженою з прокурором вищого рівня, також можливість і самостійного відсторонення слідчого від здійснення досудового розслідування. Крім того передбачається можливість ініціювання перед керівником органу досудового розслідування питання про притягнення слідчого до дисциплінарної відповідальності. У зв'язку з цим, у свою чергу, існує потреба ч. 2 ст. 39 КПК України доповнити пунктом такого змісту: «2. Керівник органу досудового розслідування уповноважений: ... вирішувати в установленому законодавством порядку питання про притягнення слідчого до дисциплінарної відповідальності за ініціативою прокурора...».

Далі. Останнім часом набули поширення факти зловживання учасниками процесу правом на відвід з метою затягування розгляду клопотань органів слідства про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Підґрунтям слугує відсутність належного правового регламентування інституту відводу, передусім слідчого судді. На сьогодні відповідно до ч. 4 ст. 81 КПК України суддя має право залишити заяву про відвід без розгляду лише за умов, якщо така заява має ознаки зловживання правом на відвід і подана повторно.

Водночас наявні у КПК України підстави для відводу слідчого судді, зокрема за наявності «інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості» (п. 4 ч. 1 ст. 75), дозволяють недобросовісним учасникам провадження умисно заявляти численні відводи з надуманих підстав, наперед знаючи про їх залишення без розгляду, які суд має розглянути та прийняти процесуальне рішення. Це змушує слідчого суддю розглядати питання про обрання запобіжного заходу в неробочий час, у тому числі вночі або взагалі цілодобово, що призводить до підвищених навантажень і негативно впливає на фізичний та моральний стан

учасників провадження. Такі дії сторони захисту призводять до неможливості прийняття процесуального рішення у встановлений законодавством строк, що є цілком неприйнятним при розгляді, зокрема клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно особи, яка затримана без ухвали слідчого судді. Відповідно до ст. 211 КПК України строк затримання особи без ухвали слідчого судді не може перевищувати 72 годин з моменту затримання. У межах цього строку суд має вирішити і питання про застосування запобіжного заходу щодо такої особи.

Нерідко слідчий суддя з незалежних від нього причин не в змозі прийняти рішення про застосування запобіжного заходу щодо підозрюваного у визначений строк, адже його дотримання залежить насамперед від добросовісних дій сторони захисту. Таким чином створюються умови для ухилення підозрюваних від слідства та уникнення ними кримінальної відповідальності. Виходом із такої ситуації може стати доповнення КПК України, наприклад, статтею 80¹ (Особливості відводу слідчого судді) в якій, серед іншого передбачити, що: «Під час розгляду питання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою щодо особи, яка затримана у порядку, визначеному статтями 207, 208 цього Кодексу, або на підставі ухвали про дозвіл на затримання з метою приводу, відвід слідчому судді може бути заявлений виключно з підстав, передбачених пунктами 1-2 частини першої статті 75 цього Кодексу».

Потребує додаткової нормативної регламентації і питання збирання доказів. На сьогодні ч. 2 ст. 93 КПК України передбачено можливість збирання стороною обвинувачення доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок. Однак законодавцем не визначено, що є підставою для надання відповідних речей чи документів. Це запит, вимога, вказівка, доручення прокурора чи щось інше? До того ж на практиці прокурори для отримання доказів фактично змушені звертатися із клопотанням до слідчого судді та отримувати тимчасовий доступ до речей і документів, рішення про що суддею може прийматися в продовж тривалого часу, адже строк КПК України у даному випадку не встановлено. Отже існує реальна потреба у внесенні змін, якими слід врегулювати питання щодо витребування речей, документів тощо на підставі *письмового запиту* сторони обвинувачення та визначити при цьому обов'язкові складові такого запиту, порядок та *строки його розгляду* відповідними органами. Приміром, ч. 2 ст. 93 КПК України може бути доповнена абзацами наступного змісту: «Письмовий запит сторони обвинувачення про витребування документів чи їх копій має містити номер кримінального провадження, у рамках розслідування якого подається письмовий запит та перелік відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок та документів, які витребовуються у зв'язку з розслідуванням цього кримінального провадження».

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та фізичні особи зобов'язані не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту надати відповідну інформацію, документи чи їх копії, з дотримання вимог законодавства щодо забезпечення режиму секретності.

У разі якщо запит стосується надання значного обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, строк розгляду запиту може бути продовжено до двадцяти робочих днів з обґрунтуванням причин такого продовження, про що сторона обвинувачення письмово повідомляється не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту.

У випадку отримання стороною обвинувачення запитуваних оригіналів документів або у разі їх добровільного надання з власної ініціативи складається опис документів, згідно правилами, передбаченими частинами 3 і 4 статті 165 цього Кодексу».

Література

1. Конституція України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій, О. В. Петришин, Ю. Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2012. 1128 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України у частині забезпечення реалізації функцій прокуратури: проект Закону України від 26 серпня 2020 року № 3009а. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69713

ЩОДО ЕТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН ДО НЕГЛАСНОГО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Спеціальні сили оперативно-розшукової діяльності вже тривалий час використовуються для вирішення проблем боротьби зі злочинністю, проте юридичне закріплення організаційних основ конфіденційної співпраці осіб із правоохоронними органами є відносно новою практикою як в Україні, так і за кордоном. Аналіз літератури показує, що відповідні правові розробки сьогодні не мають стабільних традицій і значною мірою визначаються досвідом конкретних країн. Незважаючи на визнання державою використання конфіденційності в суспільстві, ставлення цього явища в громадах неоднозначне. На це впливає ідеологічна складова роботи народної освіти, релігійні догми та державні органи.

Проблеми законодавчого регулювання роботи з конфідентами так моральної складової такої діяльності в Україні почали всебічно досліджувати вже після набуття незалежності. З ухваленням Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» ситуація почала змінюватися. Це можна прослідкувати у працях таких науковців і практиків, як С. Албул, О. Бандурка, Б. Бараненко, М. Водько, О. Долженков, В. Захаров, А. Кислий, І. Козаченко, Я. Кондратьєв, В. Некрасов, Д. Никифорчук, В. Ортинський, М. Перепелиця, М. Погорецький, О. Подобний, В. Пчолкін, І. Сервецький, О. Сухачов, В. Тарасенко, В. Шендрик, І. Шинкаренко, Т. Щурат та ін.

Згадки про роботу з конфідентами з'явилися у відкритих нормативно-правових актах України, зокрема в законах і підзаконних актах, після набуття країною незалежності. Таке унормування на той час корелювало із загальною тенденцією до демократизації та необхідністю закріплення відповідних інститутів у законодавстві. Серед іншого українським законодавцем приділяється увага питанням забезпечення прав і свобод людини та громадянина. О. В. Федосоваслушно зауважує, що одним з елементів забезпечення конституційних прав і свобод громадян в оперативно-розшуковій діяльності є її правове регулювання, яке є матеріальною основою юридичних гарантій законності цієї діяльності. У нашому випадку це спеціальні нормативно-правові засоби (норми права та правові санкції), що забезпечують виконання вимог законів і відомчих нормативних актів учасниками відносин, які виникають у сфері застосування спеціальних сил, засобів і методів, а також відновлення їх порушених прав [4].

Конфіденти надають правоохоронним органам інформацію із середини злочинного середовища, нерідко самі будучи при цьому причетними до протиправної діяльності, тому виникає питання моральної неоднозначності їх використання. З одного боку, вони виступають ефективним інструментом у боротьбі зі злочинністю, з іншого боку, а з іншого, – самі є правопорушниками. Також досить важливим є факт традиційного засудження в суспільстві осіб, які надають інформацію іншим (в нашому випадку правоохоронним органам) на конфіденційній основі, адже усталені норми поведінки вступають у конфлікт із необхідністю залучення цивільних осіб для вивідання інформації негласним шляхом.

Слід відзначити суттєву роль ідеологічної складової в роботі державного апарату, яка впливає на ставлення суспільства до конфіденційного співробітництва. У пострадянських країнах така ідеологічна складова була особливо відчутною та впливала на всі сфери діяльності суспільства. При цьому в багатьох випадках особи, залучені до конфіденційного співробітництва, практично не мали права вибору, що серед іншого негативно позначилося на загальному ставленні громади до такого роду діяльності.

Право вибору є одним із ключових елементів моральності залучення осіб до конфіденційного співробітництва. Невипадково одним із принципів використання спеціальних сил оперативно-розшукової діяльності в сучасній Україні є добровільність співробітництва. Однак так було не завжди, і це певним чином характеризує справді демократичне суспільство. Незважаючи на це, сучасна агентурна робота великою мірою наслідувала радянські традиції, які збереглися до сьогодні. Крім того, можна простежити також певні історичні паралелі в сучасних реаліях роботи з конфідентами.

Невипадково науковці в контексті розгляду проблеми ставлення громадян до конфіденційного співробітництва доходять висновку про наявність ідеологічного підґрунтя, яке його обумовлює. Він пише, що «ідеологічне питання пов'язане не тільки з «радянським спадком» у вигляді тотальної недовіри, ворожості українців до правоохоронних органів, а також до осіб, які з ними співробітничали». Це також питання конкуруючих ідеологій. Держава хоч нормативно закріпила необхідність участі громадян у правоохоронній діяльності, але, на жаль, зазначені у законах України ... положення щодо громадського обов'язку співпрацювати з правоохоронними органами, неефективно реалізуються на практиці. І держава повинна визнати, що її правоохоронні структури будуть безсилі доти, доки не налагодиться достатня взаємодія з населенням».

Важливим аспектом моральності залучення конфідентів до співробітництва є ставлення держави до такої діяльності, адже поряд із засудженням громади наявне таке саме засудження, але вже з юридичними наслідками, яке може відбуватися для конфідента з боку правоохоронних і судових органів. С. В. Албул цілком слушно підкреслює, що конфіденти з одного боку, ризикують «впасти в немилість» злочинного середовища, а з іншого, – бути переслідуваними з боку держави, причому за те, що сама держава їм доручила [6].

Деякі науковці, характеризуючи окремі аспекти морального боку сприяння осіб правоохоронним органам, звертає увагу на такі моменти: саме злочинний світ нав'язав громаді думку, що співпрацювати із правоохоронними органами – погано; оскільки оперативно-розшукова діяльність є видом державної діяльності, то вона призначена забезпечувати реалізацію права та моралі; без використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності не обійтися; тривала відсутність відкритої інформації про оперативно-розшукову діяльність суттєво зашкодила розумінню громадянами потреби в такій діяльності; моральність в оперативно-розшуковій діяльності визначається моральністю суб'єкта, який її здійснює [5].

Використання конфіденційної співпраці є законним та морально виправданим методом боротьби зі злочинністю. Моральні та юридичні аспекти конфіденційного співробітництва є взаємообумовленими. З одного боку, юридичні норми закріплюють моральні установки, які існують сьогодні в суспільстві щодо відповідного явища, а з іншого боку, вони виробляють нові напрямки суспільної поведінки, які впливають на моральні принципи [6].

З моральної точки зору, залучення осіб до конфіденційного співробітництва обумовлено: добровільним характером такого залучення; громадським обов'язком; розглядом відповідного співробітництва як допомоги собі та громаді для їх нормального функціонування; вимушеністю використання конфідентів для попередження та розкриття латентних злочинів; протидією агресивному захисту злочинних інтересів; забезпеченням інтересів суспільства через економію витрат на правоохоронну функцію, оскільки використання конфідентів є більш фінансово ефективним, ніж залучення додаткових правоохоронних сил і засобів.

Література

1. Конституція України : закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 12.03.2021).
2. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 12.03.2021).
3. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 12.03.2021).
4. Федосова О. В. Теоретико-прикладні питання забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності правоохоронних органів. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2011. № 4 (55). С. 152-159.
5. Тарасенко В. Є. Проблеми суспільного визнання діяльності, пов'язаної із застосуванням агентурного методу при здійсненні ОРД. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2010. Вип. 2. С. 243-248.
6. Албул С. В. Оперативний пошук як організаційно-тактична форма оперативно-розшукової діяльності кримінальної поліції України: поняття та сутність. Scientificbases of solving of themodern tasks. Abstracts of XIX international scientific and practical conference. Frankfurt am Main, Germany, 2020. Pp. 138-144.

Проценко О. О.,

к. ю. н., доцент кафедри криміналістики та психології ОДУВС

ВЕРИФІКАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ДОПИТУ В КОНФЛІКТНІЙ СЛІДЧІЙ СИТУАЦІЇ

Сьогодення вимагає від слідчих Національної поліції працювати на високому рівні, тому що рівень підготовки й обізнаності злочинців високий, що вимагає розробки нових методів організації розслідування, верифікації інформації, зокрема, під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Однією з найважливіших і найпоширеніших є допит. Найбільшу складність являє верифікувати інформацію при допиті саме у конфліктній слідчій ситуації, оскільки тут слідчий змушений збирати достовірну інформацію, долаючи опір допитуваного, показання якого можуть скерувати слідство в хибному напрямі.

Проблемним питанням тактики проведення допиту свої роботи присвятили такі вчені, як: Ю. П. Аденін, В. П. Бахін, Ю. М. Грошевий, Т. М. Домбровольська, В. А. Журавель, В. Капліна, В. О. Лазарева, О. В. Победкін, О. Р. Ратінов, В. В. Романюк, О. Б. Соловійов, С. В. Тетюєв, В. Ю. Шепітько, М. Є. Шумило, Б. І. Хасан та інші. Зокрема, І. О. Биховський, А. М. Васильєв, Г. Г. Доспулов у своїх роботах вивчали проблематику подолання протидії у провадженні окремих слідчих (розшукових) дій, у тому числі допиті. Разом із тим, аналіз наукових

розробок засвідчує, що ці дослідження сприяли вдосконаленню процесуальної та криміналістичної практики, однак поза увагою науковців залишилися проблемні питання верифікації даних про кримінальне правопорушення під час допиту в конфліктній слідчій ситуації.

Серед науковців необхідно виділити професора О. М. Цільмак, яка виділяє основні завдання слідчого для верифікації показань свідка на певних етапах допиту та зазначає, що «верифікація показань свідка – це спосіб встановлення об'єктивної істини факту або твердження особи стосовно обставин кримінального правопорушення» [11]. А науковець О. П. Ващук, виокремлює групи чинників, що впливають на обрання способів та прийомів верифікації [5, 6].

Необхідність проведених наукових досліджень щодо верифікації даних під час проведення допиту безсумнівна, оскільки ця слідча (розшукова) дія широко застосовується у практиці слідчих підрозділах Національної поліції України і слугує розповсюдженим способом збирання фактичних даних. Однак, на даний час відсутній детальний алгоритм дій слідчого по висвітленню способів та прийомів верифікації даних при проведенні допиту в конфліктній слідчій ситуації – сьогоденних потреб правоохоронної практики.

У процесі досудового розслідування слідчий стикається з необхідністю проводити верифікацію інформації під час допиту у конфліктній ситуації, і це природно, оскільки завдання слідчого полягає в отриманні повної, об'єктивної істинної інформації, а позиція допитуваного часто є кардинально протилежною – приховати її або дати неправдиві покази. Це надає процесу доказування конфліктний характер – а саме боротьби за істинну інформацію. Така невідповідність, а часто й повна суперечність інтересів слідчого й осіб, що в тій чи іншій якості беруть участь у процесі розслідування кримінального правопорушення (підозрюваних і обвинувачених, свідків, потерпілих і т. д.), зумовлюють конфліктність слідчої ситуації.

Доказова інформація може стати відомою слідчому під час допиту і правильно використана верифікація цієї інформації на досудовому розслідуванні зумовлюється лише за умови професійності слідчого, тобто вільного володіння ним тактикою допиту.

До тактичних прийомів верифікації інформації під час допиту у разі конфліктних слідчих ситуацій відносять вербальну та невербальну комунікацію, мову слідчого, різні речі, документи, фотознімки, обстановку місця події, тобто те, що допоможе слідчому виявити та зафіксувати істинну інформацію про кримінальне правопорушення, отримати правдиві показання.

Допит у разі конфліктної слідчої ситуації, найчастіше супроводжуються тактичними ризиками, а саме: неотримання бажаного результату, задуманого слідчим та істинної інформації; результаті смерті потерпілого; завданій матеріальної шкоди тощо. У ситуації конфлікту такі ризики супроводжують увесь час на досудовому розслідуванні. Основним завданням слідчого є по можливості об'єктивно оцінити обставини допиту та прийняти рішення, що сприятимуть уникненню чи зменшенню негативних наслідків. Правильною буде поведінка слідчого, яка ґрунтується на верифікації інформації та її аналізі, що включає в себе готовність до непередбачуваної поведінки допитуваного, наявність засобів протидії негативним наслідкам чи їх послабленню, а також контраргументів. Часто у слідчого нема можливості уникнути чи передбачити негативні наслідки, які можуть настати в результаті допиту у разі конфліктної ситуації. Цьому передують брак часу для підготовки до допиту, недостатня інформованість слідчого, безпідставна самовпевненість слідчого в правильності своєї позиції. Під час допиту в конфліктній слідчій ситуації це можуть бути назавжди втрачена можливості, щоб притягнути до відповідальності підозрюваного. Інформування слідчого про можливі варіанти поведінки та їх наслідки значно спрощує процес верифікації інформації при підготовці та проведенні допиту, мінімізує ризик втрат. На теперішній час в межах глобальної комп'ютеризації, як наслідок, швидкого доступу до верифікації будь-якої інформації, час є безцінним ресурсом, який не можна даремно витрачати. Кримінальний процесуальний закон передбачає лише основні правила допиту і не регулює всіх тактичних прийомів отримання і фіксації показань, як у разі конфліктної слідчої ситуації. І це зрозуміло, оскільки такі прийоми постійно змінюються і варіюються залежно від обставин кримінального правопорушення, характеру зібраних доказів, особи допитуваного і його індивідуальних особливостей. Отже, якщо процесуальні правила допиту встановлюються КПК України, а їх невиконання є порушенням законності, то застосування тих чи інших тактичних прийомів, не включених до норм закону, носить вибірковий характер.

Особливу увагу під час допиту в конфліктній слідчій ситуації слідчий має приділити психологічним прийомам. Перш за все психологічному стану самого слідчого, як головного учасника такої слідчої (розшукової) дії. Досвід, професійна майстерність, знання, вміння налагодити контакт з допитуваним, інформованість напряму впливають на результат допиту. Особливу небезпеку для слідчого становить його психологічна неготовність до проведення допиту, а саме: виснаженість, невизначеність поведінки, невпевненість. Такий його стан, безумовно, буде помічений та ним скористається підозрюваний для того, щоб скерувати слідство хибним шляхом. Тому необхідно весь час контролювати свій психологічний стан, пам'ятати, що завдання допиту – справляти вплив, а не піддаватись йому. Одна з важливої обставини є симпатія або антипатія, що виникають між слідчим та допитуваним. Це не має впливати на процес верифікації інформації під час допиту та його результат. До кожного допитуваного слід підходити об'єктивно, щоб той зрозумів, що слідчий перш за все намагається з'ясувати істину.

Проведення допиту у разі конфліктної слідчої ситуації потребує обов'язкового проведення з відеозйомкою. До переваг її застосування необхідно віднести: можливість перегляду відеозапису на предмет виявлення в поведінці допитуваного (жестах, міміці, інтонації) його справжньої реакції на те чи інше запитання слідчого, відкоригувати наступні слідчі(розшукові) дії у відповідності до отриманої та верифікованої інформації; можливості залучення спеціаліста-психолога чи психіатра для оцінки стану допитуваного; можливість призначення психолого-психіатричної експертизи.

Отже, знання методу верифікації інформації та діагностики слідчої ситуації, грамотне використання тактичних прийомів допиту є необхідною передумовою успішного досудового розслідування кримінальних правопорушень, особливо в конфліктних слідчих ситуаціях. Під час ведення допиту в конфліктній ситуації слідчий, безперечно, не має губитись, визначаючи межі допустимості тактичних прийомів, які він збирається застосувати. Він має дієво, із дотриманням норм КПК України впливати на психологічну сферу допитуваного, примушуючи його змінити негативну психологічну установку, дати правдиві показання. Набагато легше йому буде це зробити, маючи можливість верифікувати інформацію під час ведення допиту в конфліктній слідчій ситуації, що міститься в детально систематизованих тактичних прийомах з обґрунтуванням їх допустимості.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.03.2021)
2. Белан С. В., Луценко Т. О. Психологічні прийоми подолання протидії слідству при проведенні окремих слідчих дій. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2009. Вип. 6. С. 11-20.
3. Біленчук П. Д., Головач В. В., Салтевський М.В. та ін. Криміналістика : підручник. / За ред. П. Д. Біленчука. Київ : Право, 1997.
4. Образцов В. А. Понятие и криминалистическое значение следственной ситуации / В. А. Образцов, В. Г. Танасевич. Сов. государство и право. 1979. № 8. С. 113-114.
5. Вашук О. П. Використання невербальної інформації при проведенні слідчих (розшукових) дій / О. П. Вашук // Правова держава: наук. журн. Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса: Фенікс, 2017. Вип. 25. С. 140-148.
6. Вашук О. П. Практичне застосування верифікації даних під час проведення слідчих (розшукових) дій / О. П. Вашук // Юридичний вісник. 2018. Вип. 1. С. 66-70.
7. Весельський В. К. Слідча ситуація як категорія криміналістичної тактики. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2011. № 25. С. 193-199.
8. Баев О. Я. Конфликтные ситуации на предварительном следствии (основы предупреждения и разрешения). Воронеж : Из-во Воронежского ун-та, 1984. 131 с.
9. Криминалистика : учебник / под ред. проф. А. Г. Филиппова (отв. ред.) и проф. А. В. Волинского. Москва. 1998. 543 с.
10. Процюк О.М. Тактичні прийоми під час проведення допиту в безконфліктній ситуації. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 2. С. 348-352.
11. Цільмак О. М. Основні завдання слідчого для верифікації показань, Криміналістика та судова експертиза. 2018. С.200-209 DOI: <https://doi.org/10.33994>

Прудник А. О.,

курсант 407-го взводу, ФПФODP OДУBC

*Науковий керівник: Щурат Т. Г., к. ю. н., доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції OДУBC*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Прихований характер злочинної діяльності зумовлює необхідність активного здобування первинної оперативної інформації та фіксації злочинних дій шляхом проведення оперативно-розшукових заходів. Разом з тим новий Кримінальний процесуальний кодекс України обумовив появу нових та загострення наявних проблемних питань у діяльності оперативних підрозділів.

Необхідно зазначити, що оперативні працівники отримують первинну інформацію, у якій не міститься ознак усіх елементів складу злочину –тобто може йтися про суб'єктивну думку оперативного працівника про можливу наявність ознак злочину, а не власне ознак злочину. Зрозуміло, що за таких умов, перш ніж уносити дані до Єдиного реєстру, необхідно проведення оперативної перевірки, тому оперативні

підрозділи до моменту реєстрації проводять певні дії, передбачені ст. 8 чинного Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1]. Необхідність проведення таких дій регламентовано як чинним Кримінальним процесуальним кодексом (КПК) України [2] так і низкою підзаконних актів – наприклад, Наказом Генерального прокурора № 289 від 30 червня 2020 р. «Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення» [3].

На даний час існує низка проблемних моментів та неузгодженостей щодо регламентації оперативно-розшукової діяльності, що зумовлює необхідність визначення особливостей правової регламентації проведення оперативно-розшукових заходів на стадії до початку кримінального провадження, та реалізації прав оперативних підрозділів при проведенні досудового розслідування в рамках негласних слідчих (розшукових) дій. Практично діяльність оперативних підрозділів можна розглядати в певних блоках, для кожного з яких необхідно виокремити правове обґрунтування, а саме: на етапі оперативного (ініціативного) пошуку здійснюється низка заходів, спрямованих на отримання первинної інформації.

Правовою підставою для проведення оперативно-розшукових заходів у цьому блоці є ст. 7 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» [1], де зазначено, що оперативні підрозділи в межах своїх повноважень зобов'язані вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів і викриття причин та умов, які сприяють учиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень. Разом з тим у ч. 2 ст. 7 зазначено, що в разі виявлення ознак злочину оперативний підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, у яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачено КК України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України. Логічно, що у випадку, коли оперативним підрозділом виявлено саме фактичні (підтверджені) дані про вчинення кримінального правопорушення, а не окремі ознаки злочину, то здійснюється передача їх до відповідного органу досудового розслідування. Тому оперативні заходи здійснюються виключно шляхом особистого пошуку, застосування агентури та використання оперативно-аналітичних обліків оперативного призначення;

Другий блок реалізовується за наявності достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про злочини, що готуються, та осіб, які готують учинення злочину. Правовою основою у цьому випадку є ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність». Аналіз свідчить, що права, зазначені в пунктах, у яких присутнє посилання на конкретну статтю КПК, може бути реалізовано виключно шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Тобто в процесі оперативного пошуку, перевірки первинної інформації, а також у процесі оперативної розробки осіб, які готують злочин, можуть реалізовуватися виключно права оперативних підрозділів, зазначені в пунктах ст. 8 указанного Закону. Звичайно, проведення цих заходів повинно регулюватися також підзаконними нормативними актами;

Третій блок правової регламентації для проведення оперативно-розшукових заходів реалізовується у випадку, коли підтверджується інформація про злочин, що готується, або особу, яка готує вчинення злочину. Правовою основою в такій позиції є ст. 6 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», яка прямо вказує на можливість здійснення оперативно-розшукових заходів, а також ст. 9, відповідно до якої оперативно-розшукова справа (ОРС) заводиться на особу, яка підозрюється в підготовці до вчинення злочину, щодо невстановлених осіб, які готують учинення злочину, а також щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину – до встановлення та фіксації фактичних даних про протиправні діяння, відповідальність за які передбачено Кримінальним кодексом (КК) України;

Четвертий блок оперативно-розшукових заходів виконується після реєстрації в Єдиному реєстрі досудових розслідувань у рамках кримінального провадження під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій [5, с. 122]. Тобто за наявності всіх необхідних підстав та доручення слідчого оперативний підрозділ реалізовує своє право шляхом проведення, наприклад, оперативно-технічних заходів. Окрім цього, ч. 3 ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає можливість проведення оперативно-розшукових заходів за рішенням керівника органу, оперативного підрозділу або його заступника, уповноваженого на здійснення оперативно-розшукової діяльності, з повідомленням про прийняте рішення прокурора. Надалі протокол та матеріальні носії секретної інформації, отриманої під час здійснення оперативно-розшукових заходів, може бути розсекречено та передано до органів досудового розслідування чи суду в разі наявності в них фактичних даних, які може бути використано в кримінальному провадженні: як підстави для порушення кримінального провадження або проведення невідкладних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Щодо розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів є низка проблемних питань, що впливають на ефективність оперативно-службової діяльності, а саме:

- безпосередньо в ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено права оперативних підрозділів, у більшості з яких є посилання на конкретну статтю гл. 21 КПК України, що фактично означає можливість реалізації цих прав виключно в рамках кримінального провадження;

- інформація про підготовку до вчинення злочину потребує підтвердження, у тому числі шляхом проведення спеціальних технічних заходів. Водночас закони визначають можливість їх проведення практично тільки в рамках кримінального провадження;

- оперативні підрозділи повинні здійснювати оперативний пошук ознак латентних злочинів, але у зв'язку з відсутністю явної, відкритої інформації про їх учинення, процес їх виявлення потребує застосування ряду оперативно-розшукових заходів. Разом з тим, закон не регламентує можливості їх проведення в рамках оперативного пошуку.

Як бачимо, в умовах сучасного законодавства оперативні підрозділи практично перетворюються в «кур'єрів» навіть у тих ситуаціях, коли вони самостійно виявили тяжкий злочин і провели значний об'єм роботи. Будучи обізнаними з усіма обставинами справи, вони не мають права ініціювати проведення конкретних НСРД (оскільки це прерогатива слідчого), а також проводити оперативно-розшукові заходи (оскільки почато кримінальне провадження) для фіксації злочинних дій [4].

Література

1. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 10.03.2021).

2. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні / за загальною редакцією Чернявського С. С. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 1288 с.

3. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: наказ Генеральної прокуратури України від 30 червня 2020 р. № 289.

4. Пчолкін В. Д. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження. Оперативно-розшукова діяльність та кримінальний процес: теоретико-праксиологічний дискурс щодо їх співвідношення в умовах реформування органів внутрішніх справ України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 22-23 квітня 2015). Одеса: ОДУВС, 2015. С. 63-64.

5. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні: навчальний посібник / В. В. Аброськін, С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, І. Л. Формальчук, Т. Г. Щурат; За заг. ред. В. В. Аброськіна. Одеса : ОДУВС, 2020. 290 с.

Сільницький І. В.,

аспірант заочної форми навчання докторантури та аспірантури ОДУВС

ЗАЛУЧЕННЯ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ ЕКСПЕРТІВ, З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Порядок збирання та подання доказів стороною захисту врегульований Кримінальним процесуальним законодавством України. Збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження у порядку, передбаченому ч. 1 та ч. 3 ст. 93 КПК України – а саме: збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому Кодексом. Сторона захисту здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. Ініціювання стороною захисту проведення слідчих (розшукових) дій здійснюється шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань [1, ст. 93]. Окрім цього, відповідно до положень ч. 1 ст. 22 КПК України кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності і передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими Кодексом. Крім того, згідно ч. 2 ст. 22 КПК України, сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених Кодексом [1, ст. 22]. Водночас, виходячи з аналізу статей КПК України, законодавець, надавши стороні захисту право витребувати докази, не передбачив жодних правових гарантій його реалізації, у зв'язку з чим, захисник при реалізації свого права керується положеннями Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2].

З цього приводу необхідно підтримати думку О. С. Старенького, який зазначив, що, з метою забезпечення належних кримінальних процесуальних гарантій при використанні захисником засобів отримання доказів у досудовому розслідуванні шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб копій документів, відомостей,

висновків ревізій, актів перевірок, а також реалізації змагальних засад кримінального провадження, доцільно ч. 1 ст. 85 КПК України доповнити наступним реченням: «Доказ визнається допустимим, якщо він отриманий адвокатом у порядку, встановленому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4, с. 188]. Ми згодні, що тільки у такому випадку можна стверджувати, що дотримано одного із критеріїв допустимості доказів, а саме, належної процесуальної форми.

Одним із способів збирання доказів стороною захисту згідно ч. 3 ст. 93 КПК України є витребування та отримання висновків експертів. Також, в п. 10 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначено, що захисник має право одержувати письмові висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань [2, п. 10 ч. 1 ст. 20].

Відповідно абз. 2 ч. 1 ст. 243 КПК України, сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової [1]. Експерт може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторони захисту у наступних випадках, якщо:

1) для вирішення питань, що мають істотне значення для кримінального провадження, необхідне залучення експерта, проте сторона обвинувачення не залучила його або для вирішення залученим стороною обвинувачення експертом поставлені запитання, що не дозволяють дати повний та належний висновок з питань, для з'ясування яких необхідне проведення експертизи, або існують достатні підстави вважати, що залучений стороною обвинувачення експерт внаслідок відсутності у нього необхідних знань, упередженості чи з інших причин надасть або надав неповний чи неправильний висновок;

2) сторона захисту не може залучити експерта самостійно через відсутність коштів чи з інших об'єктивних причин.

За результатами проведеної експертизи експертом складається висновок на підставі ст. 102 КПК України. Висновок експерта, залученого слідчим суддею, надається особі, за клопотанням якої він залучений [1].

Розглядаючи проблемні питання збирання та подання доказів стороною захисту у кримінальному провадженні під час залучення експерта, слід звернути увагу на те, що на практиці трапляються випадки, коли захисники звертаються до слідчих, прокурорів про залучення експерта, отримують від них відмови на підставі того, що з приводу заявлених ними питань експерт уже залучався й відповідний висновок знаходиться в матеріалах кримінального провадження. В окремих випадках захисники дізнаються про наявний в матеріалах кримінального провадження висновок експерта лише на етапі відкриття матеріалів іншій стороні (ст. 290 КПК України). У зв'язку з чим, захисники позбавлені можливості своєчасно ознайомитися з відповідним висновком експерта та використати його в кримінальному процесуальному доказуванні.

На сьогоднішній день витребування захисником. У чинному КПК України процесуальний порядок витребування та фіксації захисником речей і документів на даний час не урегульований, оскільки регламентується ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», що свідчить про те, що сторона захисту обмежена в своїх правах щодо збирання доказів у кримінальному провадженні.

Отже, проведений нами аналіз чинного кримінального процесуального законодавства України, дають підстави дійти висновку, що на даний час існує низка проблем, пов'язаних із збиранням і поданням доказів стороною захисту у кримінальному провадженні. Чинний КПК України вніс суттєві зміни до порядку залучення експерта до кримінального провадження, зокрема, надав стороні захисту право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертиз, у тому числі й обов'язкової (ч. 2 ст. 243 КПК України), чим розширив можливості сторони захисту у збиранні і поданні доказів у кримінальному провадженні. Але загалом сторона захисту при збиранні та поданні доказів має значно менше правових засобів, ніж сторона обвинувачення, що потребує вдосконалення процесуального закріплення зазначеної діяльності.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13. 04. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>. (дата звернення: 16. 02. 2021).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: закон України від 05.07. 2012 р. № 5076-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>. (дата звернення: 27. 02. 2021).
3. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.
4. Старенький О. С. Кримінальні процесуальні гарантії використання захисником засобів отримання доказів у досудовому розслідуванні. Вісник кримінального судочинства. 2015. № 3. С. 185-193.

ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ВІДКЛИКАННЯ ПРОКУРОРОМ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТА ІЗ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У практичній діяльності прокурорів досить часто виникають ситуації необхідності корегування направлено до суду обвинувального акта. Вони можуть бути зумовлені помилками, допущеними прокурорами на етапі затвердження обвинувального акта й направлення його до суду, переоцінкою результатів досудового розслідування та іншими обставинами. Разом з тим, можливість відкликання прокурором направлено до суду обвинувального акта законодавчо не передбачена, хоча такі випадки мають місце на практиці. Це зумовлює актуальність дослідження обраної теми.

Пункт 14 ч. 2 ст. 36 та п. 3 ч. 2 ст. 283 КПК України передбачають повноваження прокурора звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Відповідні процесуальні дії прокурора являють собою одну з форм закінчення досудового розслідування, яка застосовується «за залишковим принципом», тобто тільки після встановлення прокурором відсутності підстав для застосування інших форм закінчення досудового розслідування[1, с. 95]. Однак при цьому КПК України не передбачає можливості відкликання прокурором цих документів.

Поряд з цим, варто звернути увагу на те, що КПК України передбачає можливість відкликання або зміни інших процесуальних документів прокурора, направлених до суду. Приміром, згідно із ст. 403 КПК України, до початку апеляційного розгляду особа, яка подала апеляційну скаргу (в т. ч. прокурор), має право змінити та/або доповнити її, а також відмовитися від неї до закінчення апеляційного розгляду. Крім прокурора, який подав апеляційну скаргу, правом на її зміну, доповнення або відмову від неї наділяється Генеральний прокурор, керівник регіональної прокуратури, їх перші заступники та заступники (ч. 4 ст. 36 КПК України). Аналогічні правила встановлені щодо касаційної скарги прокурора. Однак такої можливості для основного процесуального акта прокурора, яким є обвинувальний акт, законом не передбачено.

У зв'язку із цим необхідно відзначити, що у науковій юридичній літературі обвинувальний акт прокурора іноді розглядається як кримінальний позов[2, с. 98]. Позовна природа судового кримінального провадження зумовлює можливість застосування до нього положень, аналогічних регулюванню інституту позову в інших видах судочинства. В цьому контексті варто звернути увагу, що всі види судочинства (цивільне, господарське, адміністративне) передбачають право позивача на відкликання позовної заяви, уточнення позовних вимог та відмову від позову. Таким чином, лише кримінальне процесуальне законодавство не встановлює можливості прокурора відкорегувати поданий ним до суду процесуальний акт, який виступає приводом і містить підставу для початку судового провадження.

Разом з тим, законодавство встановлює механізм судового контролю за обвинувальним актом прокурора. Згідно із п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України, у підготовчому судовому засіданні суд має право, серед іншого, повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам цього Кодексу. На думку В. В. Луцика, таке повернення покликане усунути конкретні недоліки, виявлені судом при вивченні справи, для виправлення яких не потрібно проводити додаткових слідчих дій [3, с. 71]. У зв'язку із цим виникає питання, чому законодавець, покладаючи на суд обов'язок перевірки обвинувального акта прокурора, в той же час не надає прокуророві можливості відкликати обвинувальний акт, щоб самостійно усунути його недоліки.

Водночас в судовій практиці трапляються випадки прийняття судом рішення про повернення обвинувального акта прокурору за ініціативою останнього. Наприклад, у справі № 613/36/15-к суд у підготовчому провадженні повернув обвинувальний акт прокуророві на підставі листа керівника відповідної прокуратури, в якому ставилося питання про повернення обвинувального акту в зв'язку з помилковим його направленням [4]. В іншому випадку, у справі № 507/1213/16-к, суд під час проведення підготовчого судового засідання задовольнив клопотання прокурора про повернення обвинувального акту прокурору, так як він помилково вручив обвинуваченому та його захиснику обвинувальний акт не в тій редакції, що направлений до суду [5]. Отже, на практиці прокурори ставлять питання про повернення їм обвинувального акта, і судді задовольняють ці вимоги. Проте, форма ініціювання прокурором повернення обвинувального акта законом не визначена (у наведених вище випадках це були як лист, так і клопотання прокурора), як і не закріплено обов'язку суду задовольнити цю вимогу. З одного боку, у разі ініціювання повернення обвинувального акта прокурор самостійно вказує на невідповідність його вимогам КПК України, що створює підставу для прийняття судом рішення, передбаченого п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України.

З іншого боку, суд цілком може відмовити прокурору у задоволенні клопотання про повернення йому обвинувального акта, оскільки законом це не передбачено.

Важливо наголосити, що проблема відкликання прокурором обвинувального акта виникає на стадії підготовчого провадження, тобто з моменту направлення обвинувального акта до суду і до початку судового розгляду. У стадії судового розгляду закон передбачає можливість змінити обвинувачення, висунути додаткове обвинувачення, відмовитися від підтримання державного обвинувачення, розпочати провадження щодо юридичної особи (ч. 2 ст. 378 КПК України). Ці процесуальні рішення фактично є засобами корегування правової позиції прокурора в суді першої інстанції, необхідність якого найчастіше зумовлюється недоліками направлено до суду обвинувального акта (як формальними, так і змістовними). Проте вказані рішення прокурора не можуть бути прийняті у підготовчому провадженні. На це вказує як словосполучення «під час судового розгляду» у ч. 2 ст. 337 КПК України, яка має загальний відносно цих ситуацій характер, так і формулювання підстав і процесуального порядку реалізації кожного з цих рішень, передбачених ст. ст. 338-341 КПК України, оскільки щодо кожного з них існує вказівка на судовий розгляд або його результати. Тому закон повинен передбачити альтернативу цих рішень у підготовчому провадженні.

З огляду на це, можна дійти висновку, що до початку судового розгляду прокурор формально позбавлений можливості скорегувати свою процесуальну позицію, втілену в обвинувальному акті, або виправити недоліки останнього. Тому закон повинен закріпити повноваження прокурора відкликати направлений ним до суду обвинувальний акт до початку судового розгляду. Під відкликанням обвинувального акта слід розуміти необхідність повернення судом обвинувального акта прокуророві на вимогу останнього з будь-яких підстав: для внесення змін до обвинувального акта, доповнення його, виправлення помилок, приєднання передбачених законом додатків тощо. Це рішення прокурора повинно бути обов'язковим для суду.

Відкликання прокурором обвинувального акта не лише не виключає можливості його повторного направлення до суду, а й у більшості випадків передбачає її. З огляду на це, варто передбачити, що змінений, доповнений або іншим чином скорегований прокурором обвинувальний акт зумовлює необхідність виконання прокурором обов'язків, передбачених статтями 290-293 КПК України, з метою захисту прав і законних інтересів учасників кримінального провадження. Це забезпечить обізнаність останніх зі змінами, внесеними прокурором до обвинувального акта, а також надасть їм можливість належним чином підготуватися до участі у судовому провадженні.

Поряд з прокурором-процесуальним керівником правом відкликати обвинувальний акт повинен бути наділений прокурор вищого рівня. Це зумовлено ієрархічною побудовою системи прокуратури та підпорядкуванням прокурорів нижчого рівня прокурорам вищого рівня. Проте наділення прокурора вищого рівня такими повноваженнями вимагає встановлення гарантій забезпечення самостійності прокурора-процесуального керівника, який затверджує обвинувальний акт. Вони можуть полягати в тому, що відкликаний обвинувальний акт повинен бути затверджений тим прокурором, який відкликав його із судового провадження. В такому разі цей прокурор набуває повноважень публічного обвинувача у відповідному кримінальному провадженні. Таким чином, він безпосередньо відповідатиме за процесуальні наслідки відкликання обвинувального акта, його зміни чи доповнення.

Важливо наголосити, що поряд із відкликанням обвинувального акта прокурор має наділятися аналогічним повноваженням щодо інших документів, направлених ним до суду: клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, а також клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру. Це зумовлено єдиною сутністю всіх вказаних документів як резолютивних відносно стадії досудового розслідування.

Література

1. Лапкін А.В. Диференціація форм закінчення досудового розслідування і роль прокурора в їх застосуванні. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2016. Вип. 3. С. 87-97.
2. Юрчишин В. М. Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці : монографія. Чернівці : Вид. дім «РОДОВІД», 2012. 304 с.
3. Луцик В. В. Інститут повернення кримінальної справи прокурору: сучасний стан і перспективи розвитку. Вісник Національної академії прокуратури України. 2012. № 2. С. 70-76.
4. Ухвала Богодухівського районного суду Харківської області у справі № 613/36/15-к від 27.01.2015. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/42469099> (дата звернення: 06.03.2019).
5. Ухвала Любашівського районного суду Одеської області у справі № 507/1213/16-к від 21.09.2016. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61447079> (дата звернення: 06.03.2019).

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ

Сучасний період цивілізаційного розвитку характеризується підвищенням ролі інформаційних технологій у життєдіяльності держави та суспільства. Рівень розвитку інформаційного забезпечення правоохоронних органів України сьогодні позначається не лише на стані злочинності в нашій державі, а й на додержанні прав і свобод людини та громадянина, на можливості позбутися витратних екстенсивних технологій управління завдяки впровадженню інтенсивних, а також сприяє інтеграції нашої держави у світовий інформаційний простір [1, с. 9].

Теорія оперативно-розшукової діяльності до організації протидії злочинам відносить вивчення, аналіз та оцінку оперативної обстановки, інформаційно-аналітичне забезпечення, планування оперативно-розшукової діяльності, взаємодію в оперативно-розшуковій діяльності, фінансове забезпечення оперативно-розшукової діяльності, контроль та нагляд за оперативно-розшуковою діяльністю [2, с. 120]. У свою чергу, організація оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів Національної поліції нерозривно пов'язана з інформацією, яка виступає і як предмет, і як знаряддя, і як результат цієї діяльності [2, с. 122].

У наукових джерелах інформаційно-аналітичне забезпечення трактується як пізнавально-дослідницька функція, яка в цілому здійснюється спеціалізованими підрозділами правоохоронних органів за допомогою інформаційних технологій, системи організаційних заходів і методичних прийомів при вивченні явищ, що становлять оперативний інтерес [1, с. 10].

Відповідно до п. 18 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, мають право створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи [4]. Чинний Закон України «Про Національну поліцію» у ст. 25 закріплює, що Національна поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень. При цьому, Національна поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності: 1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ; 2) користується базами (банкми) даних Міністерства внутрішніх справ та інших державних органів; 3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу; 4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими державними органами України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями [2, с. 178]. Інформаційно-аналітичне забезпечення оперативно-розшукової діяльності має на меті: підвищення ефективності протидії злочинності; створення умов для оперативної обізнаності працівників, які безпосередньо займаються профілактикою та виявленням злочинів; формалізацію необхідної взаємодії між службами та підрозділами Національної поліції; своєчасне реагування та вжиття попереджувальних заходів, спрямованих на недопущення вчинення кримінальних правопорушень певним колом осіб; отримання відомостей для оперативного реагування на заяви та повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення, інші події, у яких вбачаються їх ознаки; профілактичну роботу з криміногенною категорією громадян та особами, які перебувають на обліках Національної поліції України; контроль за оперативно-службовою діяльністю служб і підрозділів Національної поліції України [2, с. 179].

Основними завданнями інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми з метою сексуальної експлуатації є: надання можливості оперативного одержання інформації в повному, систематизованому і зручному для використання вигляді для протидії злочинам; збирання, опрацювання, узагальнення та аналіз оперативної, оперативно-розшукової, оперативно-довідкової, аналітичної, статистичної і контрольної інформації для оцінки ситуації і прийняття обґрунтованих оптимальних рішень для протидії злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми з метою сексуальної експлуатації.

У законодавстві визначено, що Національна поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) Національної поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, необхідні для виконання покладених на неї повноважень. Діяльність Національної поліції, пов'язана із захистом і обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних» та іншими законами України [3]. При цьому, автоматизована інформаційна система – це взаємопов'язана сукупність даних, обладнання, програмних засобів, персоналу, стандартних процедур, які призначені для збору, обробки, розподілу, зберігання,

представлення інформації відповідно до вимог, які впливають з цілей організації [2, с. 237]. Національна поліція наповнює та підтримує в актуальному стані наступні бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ, стосовно: 1) осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу; 2) виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень, осіб, які їх учинили, рух кримінальних проваджень; обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких направлено до суду; 3) розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбування покарання або вироку суду; 4) розшуку безвісно зниклих; 5) установлення особи невідізнаних трупів та людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком; 6) зареєстрованих кримінальних або адміністративних правопорушень, подій, які загрожують особистій чи громадській безпеці, надзвичайних подій; 7) осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративного затримання; затримання згідно з дорученнями органів правопорядку; затримання осіб органами досудового розслідування; адміністративний арешт, домашній арешт); 8) осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією; 9) зареєстрованих кримінальних та адміністративних корупційних правопорушень, осіб, які їх учинили, та результати розгляду цих правопорушень у судах; 10) іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення визначених правил перебування в Україні; 11) викрадених номерних речей, цінностей та іншого майна, які мають характерні ознаки для ідентифікації, або речей, пов'язаних із учиненням правопорушень, відповідно до заяв громадян; 12) викрадених (втрачених) документів за зверненням громадян; 13) знайдених, вилучених предметів і речей, у тому числі заборонених або обмежених в обороті, а також документів з ознаками підробки, які мають індивідуальні (заводські) номери; 14) викрадених транспортних засобів, які розшуковуються у зв'язку з безвісним зникненням особи, виявлених безгосподарних транспортних засобів, а також викрадених, утрачених номерних знаків; 15) виданих дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху та дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів; 16) зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї; 17) викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася; 18) бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону [1, с. 11].

Виконуючи свої функціональні обов'язки, зокрема щодо протидії злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми з метою сексуальної експлуатації, Національна поліція має безпосередній оперативний доступ до інформації та інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ. Національна поліція також має безпосередній оперативний доступ до таких баз (банків): Державного реєстру фізичних осіб-платників податків; Єдиного реєстру громадських формувань; Єдиного державного демографічного реєстру; Державного реєстру актів цивільного стану громадян; Єдиного реєстру нотаріусів; Єдиного реєстру довіреностей; Державного реєстру обтяжень рухомого майна; Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців; Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення; Єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство; Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень; Державного реєстру речових прав на нерухоме майно; Єдиного реєстру досудових розслідувань; Державного реєстру друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності; Єдиного державного реєстру судових рішень; Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України; Державного реєстру виборців; Реєстру позичальників; Державного реєстру документів дозвільного характеру; Єдиного ліцензійного реєстру [1, с. 12].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що інформаційно-аналітичне забезпечення протидії злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми з метою сексуальної експлуатації – це передбачена законодавством України система запроваджених заходів, спрямованих на збір, узагальнення, аналіз, зберігання та використання інформації, у тому числі обмеженого доступу, що має значення для вирішення завдань цієї діяльності в інтересах досудового слідства, безпеки громадян, суспільства і держави.

Література

1. Албул С. В. До питання концептуалізації напрямів вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення негласної роботи суб'єктів оперативно-розшукової діяльності в Україні. Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 30 жовтня 2020 р.). Одеса: ОДУВС, 2020. С. 9-12.
2. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні: навчальний посібник / В. В. Аброськін, С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, І. Л. Форнальчук, Т. Г. Щурат; За заг. ред. В. В. Аброськіна. Одеса: ОДУВС, 2020. 290 с.
3. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 07.03.2021).
4. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 07.03.2021).

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ПРАЦІВНИКАМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОРД

Найважливішою умовою досягнення успіху в розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень є взаємодія органів, які беруть участь у цій діяльності. У боротьбі зі злочинністю правоохоронні органи утворюють єдину систему і здійснюють свої функції відповідно до Конституції України та інших законів. Водночас правоохоронна система характеризується тим, що до її складу входять управлінські структури різної відомчої підпорядкованості. Спільність мети, завдань, принципів і характеру діяльності пов'язують їх у цілісну систему. Це цілком стосується органів досудового розслідування та підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, проблема взаємодії яких є актуальною сьогодні, оскільки безпосередньо пов'язана із завданням посилення ефективності боротьби зі злочинністю.

Метою цієї теми є комплексне дослідження деяких особливостей спільної діяльності слідчого та оперативного підрозділів під час розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, основ використання процесуальних можливостей оперативними працівниками, яких уповноважують слідчі на проведення слідчих дій, недопущення прорахунків у їх діяльності, визначення специфіки такої взаємодії, виявлення способів підвищення та удосконалення ефективної роботи за сучасних умов.

Питанням взаємодії слідчого та працівників оперативних підрозділів займалося багато вчених процесуалістів та криміналістів, зокрема С. В. Албул, О. М. Бандурка, А. Ф. Волобуєв, В. І. Галаган, Ю. М. Грошев, Є. О. Дідоренко, О. Ф. Долженков, А. Я. Дубинський, Г. О. Душейко, В. С. Зеленецький, В. П. Корж, Л. М. Лобойко, Є. Д. Лук'яничков, О. Р. Михайленко, М. А. Погорецький, Б. Г. Розовський, С. М. Стахівський, В. Ю. Шепітько, М. Є. Шумило, Т. Г. Щурат та багато ін.

У новому тлумачному словнику термін «взаємодія» означає взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погодження дій між ким-небудь [2, с. 188]. В юридичній літературі це поняття висвітлено досить широко. Аналіз думок різних авторів про сутність взаємодії дає підстави виділити декілька підходів до проблеми її визначення. При цьому варто зазначити, що у деяких визначеннях мають місце спроби поєднання наведених нижче підходів, а тому поділ є певною мірою умовним. Погодженість дій (заходів) під час розслідування злочинів є елементом сутнісної характеристики взаємодії слідчого та оперативних підрозділів. Вона забезпечується єдністю нормативно-правових вимог з ініціативними рішеннями конкретних суб'єктів взаємодії. Взаємодія слідчого та оперативних підрозділів у процесі розкриття та розслідування злочинів є найбільш поширеним та важливим видом взаємодії, необхідною умовою успіху в розкритті злочинів.

Взаємодія слідчих та оперативних працівників має відповідати таким обов'язковим умовам: 1) дотримання всіма учасниками взаємодії законності; 2) розподіл повноважень слідчого й оперативного працівника, що пов'язаний з вимогами закону й специфіки їхньої діяльності; 3) комплексне використання сил і засобів, якими володіє слідчий і оперативні працівники; 4) організуюча роль слідчого і його процесуальна самостійність у процесі розслідування.

За будь-якої форми взаємодії діяльність слідчого, оперативних працівників не повинна суперечити вимогам кримінального процесуального закону, важливий чіткий розподіл і дотримання функціональних обов'язків учасників взаємодії. Порушення цих умов охоплює неправомірність і неприпустимість використання тієї інформації, що отримана в результаті цієї взаємодії, а іноді – незаконність і необґрунтованість процесуальних рішень слідчого, прийнятих у конкретному кримінальному провадженні. А також, під час розкриття кримінальних правопорушень взаємодія слідчих з працівниками оперативних, інших підрозділів, у тому числі в роботі СОГ, будується за принципом керівної ролі та відповідальності слідчого за повне, всебічне та об'єктивне розслідування кримінального провадження, а також самостійність оперативних служб у виборі засобів і методів оперативно-розшукової діяльності, тактичних прийомів їх застосування у межах чинного законодавства і спрямоване на встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення [3, с. 183].

Враховуючи особливості повсякденної роботи слідчого та оперативного підрозділів, їх процесуальну співпрацю можна поділити на 3 види:

- організаційний (на початковому етапі вчиненого правопорушення, злагодженість дій при огляді місць події);
- процесуальний (будується на дотриманні чинного законодавства при виконанні доручень слідчого та допитах учасників безпосередньо оперативними працівниками);

- результативний (досягнення максимального результату при проведенні всіх слідчих дій та оперативно-розшукових заходів для розкриття, розслідування кримінальних правопорушень та доказування вини зловмисника).

Налагоджена робота свідчитиме, що зазначені вище види взаємодії позитивно вплинули на результати діяльності слідчого з оперативним працівником при розкритті злочинів. Відомо, що основною умовою швидкого та якісного розкриття й розслідування злочинів одночасно в декількох напрямках, у різних місцях із усебічним і паралельним відпрацюванням усіх слідчих версій у кримінальному провадженні, а також можливості зосереджувати зусилля на одному важливому етапі є взаємодія розслідування злочинів груповим методом через створення слідчо-оперативних груп (СОГ) [4, с. 143].

Як свідчить практика, останніми роками досвід розслідування злочинів груповим методом досить збагатився. Крім того, при створенні СОГ залучаються досвідчені працівники всіх підрозділів залежно від кримінальної характеристики злочину. Створення груп у складних кримінальних провадженнях і зі значним обсягом роботи. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час проведення слідчих (розшукових) дій, надає низку переваг стосовно інших форм взаємодії слідчих з оперативними співробітниками. Діяльність слідчого унеможливорює поєднання процесуальних та оперативно-розшукових функцій, що безпосередньо зазначено в законі. Слідчий не повинен втручатися в оперативно-розшукову діяльність, а оперативний працівник – зазіхати на процесуальну самостійність слідчого [5, с. 242; 6, с. 22].

Отже, працівники оперативно-розшукових підрозділів і слідчий виконують кожний свої функції, а успіх їхньої діяльності залежить від її узгодженості. Спільна робота слідчого та оперативно-розшукових працівників під час розслідування будь-якого виду злочинів має ретельно узгоджуватися з планом розслідування й ґрунтуватися на результатах спільної оцінки слідчих та оперативно-розшукових ситуацій.

Література

1. Скулиш Є. Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України / Є. Скулиш // Вісник Національної академії прокуратури України. 2012. № 2. С. 15-23.
2. Новий тлумачний словник української мови: у 3-х т. Т. 1 / укл. В. Яременко, О. Сліпущко. К. : Атіка, 2001. 926 с.
3. М. Багрій 320 ISSN – 0136-8168. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2013. Випуск 57.
4. Кубарев І. В. Поняття взаємодії слідчого та оперативних підрозділів при розслідуванні злочинів / І. В. Кубарев // Наук. вісн. Дніпропетров. держ. ун-ту внутр. справ. 2010. № 2. С. 181-185.
5. Топчій В. В. Взаємодія органів досудового розслідування та оперативних підрозділів у складі слідчо-оперативних груп / В. В. Топчій // Юридичний вісник. 2014. № 4 (33). С. 138-143.
6. Актуальні проблеми досудового розслідування: зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 липня 2015 р.). К.: Національна академія внутрішніх справ, 2015. 360 с.
7. Албул С. В. Принципи оперативно-розшукової діяльності: посібник. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. 60 с.

Тарасенко В. Є.,

д. ю. н., професор, професор кафедри кримінального процесу ОДУВС

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ОСІБ, ЯКІ НА КОНФІДЕНЦІЙНІЙ ОСНОВІ ЗАЛУЧАЮТЬСЯ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

В сучасних умовах розвитку інформаційних технологій, зокрема, в сфері розробки та впровадження програмного забезпечення в діяльність правоохоронних органів, активного формування баз персональних даних, надзвичайно гострою є проблема інформаційної безпеки, одним із напрямів якої є вдосконалення нормативно-правової бази щодо захисту персональних даних. Особливої актуальності питання зазначеного інституту набувають коли йде мова про захист персональних даних осіб, які на конфіденційній основі залучаються для виконання завдань боротьби зі злочинністю. Цьому питанню було приділено небагато уваги, що диктує необхідність розробки даної проблематики. Правовий захист персональних даних осіб, які конфіденційно співробітничать з правоохоронними органами, бере свій початок з міжнародно-правових документів. В останні десятиріччя міжнародна спільнота почала приділяти особливу увагу питанням дотримання прав і основних свобод людини щодо обробки державними установами даних про особу та захисту подібного роду даних. Питання захисту прав людини під час обробки персональних даних у сучасній правовій доктрині європейських та інших розвинених країн охоплюються концепцією права на приватність, що визначене в міжнародних нормативних актах, зокрема Конвенції про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру, прийнятої Радою Європи в Страсбурзі 28 січня 1981 року, яка має за мету забезпечення для кожної особи

незалежно від її національності або помешкання поважання її прав і основних свобод стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру, що її стосуються [1, ст. 6-8].

Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24.10.1995 року [2, ст. 7, 13] має за мету захист основних прав і свобод фізичних осіб при обробці персональних даних за допомогою повного чи часткового використання автоматизованих засобів, а також до обробки неавтоматичними засобами персональних даних, що є частиною картотеки чи призначені для внесення в картотеку. Вимоги Директиви щодо загальних правил законності обробки персональних даних цілком поширюються і на процес обробки даних осіб, які конфіденційно співробітничать з правоохоронними органами.

На даний момент, багато держав вже давно прийняли відповідні закони в сфері захисту прав суб'єктів персональних даних, створили на їх основі незалежні від державних органів із захисту таких прав. В 1984 році в Англії був прийнятий «Акт про захист даних», яким здійснювався захист прав громадян при обробці відповідних даних. У 1990 році у Німеччині також був прийнятий базовий нормативний документ «Про вдосконалення обробки даних та захист інформації», що регулює відносини, які виникають в процесі накопичення, переробки та використання персоніфікованої інформації (персональних даних). На даний момент подібні нормативні акти існують практично в усіх цивілізованих країнах: Швеції, Австралії, Австрії, Бельгії, Болгарії, Угорщині, Греції, Ізраїлі, Іспанії, Канаді, Кіпрі, Гайані, Маврикії, Голландії, Філіппінах, Фінляндії, Франції, Швейцарії, Японії та ін.

Слід зазначити, що в Україні національне законодавство щодо регулювання інформаційних відносин в сфері персональних даних ще тільки формується, і, на даний момент спирається на загальновідомі принципи та норми міжнародного права, Конституцію та інші закони України. Конституція України одночасно з гарантуванням непоширення конфіденційної інформації про особу без її згоди [3, ч. 2 ст. 32] закріплює право кожного громадянина «знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею» [3, ч. 3 ст. 32]. Закон України «Про інформацію» дає визначення «інформації про особу» («це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу») та наводить перелік персональних даних [4, ст. 11]. Основними даними про особу (персональними даними) є: «національність, освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження».

З огляду на те, що в практиці правоохоронних органів має місце документальне підтвердження конфіденційного співробітництва. Звідси, безпосередньо на захист персональних даних конфідентів спрямовані норми Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», зокрема, ст. 11 зазначеного Закону гарантує особам конфіденційність співробітництву з оперативним підрозділом [6, ст. 11]. Ст. 13 цього ж Закону передбачає соціальний та правовий захист особи, яка залучається до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності. Зазначається, що в разі необхідності «оперативний підрозділ зобов'язаний вжити спеціальних заходів для забезпечення її безпеки – зміна даних про осіб, зміна місця проживання, роботи і навчання, інших даних» [6, ст. 13].

Відомості про осіб, яким забезпечується конфіденційність, є інформацією з обмеженим доступом, що обертається у середовищі судово-правоохоронних органів, а значить згідно законодавства [8, ст. 1, 8] є різновидом публічної інформації з обмеженим доступом (таємною інформацією). Така інформація частково охороняється законодавством про державну таємницю [9, ст. 1], а її зміст міститься у Зводі відомостей, що становлять державну таємницю. Зокрема, п. 4.2.1 Зводу відомостей про державну таємницю [10, п. 4.2.1] передбачає «відомості за окремими показниками про причетність до співробітництва, факт (незалежно від часу), плани залучення до співробітництва на конфіденційній основі для виконання завдань оперативно-розшукової, контррозвідувальної чи розвідувальної діяльності особи, що дають змогу її ідентифікувати». Відомостям, отриманим від негласних працівників, також обирається відповідний ступінь секретності, а сама вона фіксується у матеріалах справ оперативного обліку. Згодом, такій інформації може бути наданий статус свідчень, а відповідним негласним працівникам – свідків. За загальним правилом, у зв'язку з участю негласного працівника у кримінальному процесі має бути забезпечений статус конфіденційності, бо ст. 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» вимагає цього [6, ст. 11]. Це висуває обов'язкову вимогу відносно участі такої особи у кримінальному процесі – повинна бути забезпечена повна анонімність.

Окрім цього, ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» серед переліку осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві та мають право на забезпечення безпеки, називає осіб, які «заявили до правоохоронного органу про злочин або в іншій формі брали участь чи сприяли у виявленні, попередженні, припиненні і розкритті злочинів» [7, ст. 2]. Окремі норми цього Закону [7, ст. 7] спрямовані на захист персональних даних осіб, узятих під захист, та іншої інформації, що може їх викрити. Виходячи з їхнього змісту доцільно виділити перелік відповідних заходів, що проводяться із зазначеною метою:

1) обмеження відомостей про особу в матеріалах перевірки, а також протоколах слідчих дій та інших матеріалах кримінального провадження, заміни прізвища, імені, по батькові в цих документах

псевдонімами за постановою органу, що здійснює ОРД, слідчого, прокурора або за ухвалою слідчого судді, суду про зміну анкетних даних;

2) нерозголошення будь-яким способом дійсних анкетних даних про осіб, які взяті під захист і підлягають виклику в судові засідання;

3) виклику до суду цієї особи виключно через орган, який здійснює заходи безпеки;

4) накладення тимчасової заборони на видачу відомостей про особу, взятую під захист, будь-якими державними інформаційно-довідковими службами.

Підводячи підсумок, можна зазначити, що вищезазначені положення нормативних актів відіграють велике значення щодо захисту персональних даних конфідентів та забезпечення їх правового захисту в цілому, оскільки їхнє подальше відпрацювання є важливим фактором розв'язання складного комплексу проблем підвищення активності громадян в боротьбі зі злочинністю та їх взаємодії з правоохоронними органами України.

Література

1. Конвенція про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру, прийнята Радою Європи в Страсбурзі від 28 січня 1981 року. Збірка договорів Ради Європи. Київ: Парламентське видавництво, 2000.

2. Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних» від 24 жовтня 1995 року. Офіційний переклад нормативних актів Євросоюзу в сфері інформаційно-комунікаційних технологій. К.: Міжнародний фонд «Відродження», 2002. 219 с.

3. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>. (Дата звернення: 27.02.2021).

4. Про інформацію: закон України від 2 жовтня 1992 р. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua>. (Дата звернення: 27. 02. 2021).

5. Про захист персональних даних: закон України від 1 червня 2010 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>. (Дата звернення: 28. 02. 2021). Ст. 14.

6. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18 лютого 1992 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>. (Дата звернення: 27. 02. 2010).

7. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: закон України від 23 грудня 1993 р. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua>. (Дата звернення: 28. 02. 2021).

8. Про доступ до публічної інформації: закон України від 13 січня 2011 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>. (Дата звернення: 27. 09. 2020).

9. Про державну таємницю: закон України від 21 січня 1994 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua>. (Дата звернення: 28. 02. 2021).

10. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю: наказ Служби безпеки України № 440 від 12 серпня 2005 р. Офіційний вісник України, 2005. № 34.

Узюм П. А.,

*курсантка 401 взводу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції ОДУВС*

Поляков Є. В.,

к. ю. н., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності ОДУВС

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДОПИТУ ЧЛЕНІВ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП

Специфічність злочинів, які вчиняються організованими злочинними групами загалом, та їх окремих кримінальних проявів полягають не лише в їхніх криміналістичних особливостях, але й в методиці виявлення і розслідування вказаної злочинної діяльності [1, с. 532-537]. Планування розслідування злочинів, що вчиняють організовані злочинні групи, має певні особливості: 1) розумова діяльність визначення задумів під час планування має складний характер, що зумовлений учиненням групових злочинів, необхідністю встановлення ролі й функцій кожного учасника організованої групи; 2) під час планування визначаються напрями розслідування і здійснюється виокремлення завдань серії злочинів, учинених організованою злочинною групою [2, с. 715].

Основи організації розслідування злочинів розроблені такими вченими: Р. Белкіним, О. Васильєвим, А. Вінбергом, В. Громовим, С. Голунським, В. Журавльов, О. Колесниченком, В. Коноваловим, П. Тарасов-Радіоновим, Б. Шавером, В. Шепітьком та ін. Організована злочинність – складне явище, чинник політичної і економічної нестабільності у суспільстві. Організовані злочинні формування

модернізуються, змінюють свої види, виходять за межі національних кордонів однієї держави, набувають транскордонний і транснаціональний характер. Сьогодні в Україні можна говорити про наявність професійної злочинності, її зрощеність з ешелонами влади, суттєвого контролю над господарчими суб'єктами. Організоване злочинне середовище інколи називають «п'ятою владою» держави.

Відповідно до ч. 3 ст. 28 КК злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його приготуванні або вчиненні брало участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися в стійке об'єднання для вчинення цього або іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи [3, Ст. 28]. Необхідно зазначити, що організована злочинна група характеризується стабільністю складу, жорсткою дисципліною, певними правилами поведінки. Ознаки організованості і стійкості злочинної групи можуть виявлятися: у стабільності її складу; труднощах для осіб, які бажають вийти з групи; швидкій заміні співучасників, які вибувають; систематичності зустрічей і контактів злочинців поміж собою; у наявності в групі певної структури (ієрархії); наявності суворого порядку, дисципліни, безумовного підкорення лідеру, системи заходів заохочення і покарання; постійно здійснюваній злочинній діяльності, розширення її масштабів і підвищення технічної оснащеності; наявності спільно використовуваної зброї, технічних засобів, автотранспорту; планування злочинної діяльності.

Складність допитів лідерів і членів організованої злочинної групи зумовлює доцільність складання розгорнутого письмового плану допиту. Такий план може бути складений за епізодами злочинної діяльності та з обов'язковим урахуванням зв'язків окремих членів організованої злочинної групи. Як відомо, значення показань залежить від того, наскільки отримана інформація заповнює прогалини в сукупності зібраних доказів, підтверджує вже відомі слідству обставини і дозволяє перевірити їх. Фактично є дві тенденції оцінки значущості показань осіб, причетних до злочину, і результатів їх допитів. З одного боку, роль доказів такого роду переоцінюється, що викликає прагнення отримати визнання за всяку ціну, а з іншого до цієї категорії відносяться найчастіше як до доказів «другого сорту», що тягне недооцінку їх значимості для розкриття злочину, пошуку нових доказів, забезпечення повноти, всебічності та об'єктивності розслідування.

Дійсно, з процесуальної сторони показання винного, в тому числі і визнання ним своєї провини, не можуть бути покладені в основу обвинувачення і засудження, якщо вони не підтверджуються іншими доказами. Але разом з тим показання винного мають важливе значення з точки зору розкриття і розслідування злочину, бо часто ніхто краще самого злочинця не знає, як і що він зробив. Необхідно враховувати, що показання учасників організованих злочинних груп можуть містити максимально великий обсяг відомостей про наявність інших доказів, що підлягають відшукуванню. Одночасно до показань самого допитуваного треба підходити об'єктивно, так, щоб він бачив, що слідчий має намір встановити істину, а не прагне звинуватити конкретну особу у що б то не стало. У ряді випадків, особливо при повторних допитах, для встановлення психологічного контакту або його закріплення доцільно поговорити з допитуваним на абстрактні теми для усунення його скутості, і зробити це треба до часу, призначеного для допиту, бо сам допит буде проходити в присутності захисника, а після допиту адвокати, як правило, залишаються зі своїми підзахисними для обговорення результатів допиту [4, с. 103].

Під час допиту лідерів і членів організованих злочинних груп виникають переважно дві типові ситуації: 1) відмова від дачі показань; 2) повідомлення неправдивих відомостей. Зокрема, типові різновиди поведінки затриманих, підозрюваних, обвинувачених часто зводяться до відмови від дачі показань, непереконливого заперечення своєї вини. Така позиція пояснюється прагненням, дізнатися за допомогою контактів у місцях утримання під вартою, через захисників та іншими можливими способами суть доказів, наявних у слідчого, і з урахуванням цього скоригувати свою позицію під час завершення розслідування. Слідча практика доводить, що організатори, лідери і найбільш активні члени організованої злочинної групи відмовляються давати показання без адвоката, з його ж приходом посиляються на ст. 63 Конституції України (іммунітет свідка) [5, Ст. 63].

Заслугує на увагу практика слідчих, які прагнучі налагодити належним чином психологічний контакт з підслідними, викликають їх для допиту перш призначеного часу. Очікування захисника для початку процесуальних дій в неформальному спілкуванні сприяє встановленню психологічного контакту, допомагає встановити обрану захистом тактику, дозволяє правильно обрати тактичні прийоми.

Тактика допиту підозрюваних (обвинувачених) у розслідуванні злочинів, що вчиняють організовані злочинні групи, відрізняється і особливостями, і використанням специфічних тактичних прийомів. Важливим тактичним прийомом є пошук у ланцюзі обвинувачених (підозрюваних) «слабкої ланки». У криміналістичній літературі зазначено, що це можуть бути особи, які мають у групі незначне, підпорядковане становище, потрапили в банду через безвольність, матеріальну залежність від лідера, компромат. Цих осіб необхідно допитувати найперше, бо від них більш імовірно одержати правдиві показання. Якщо на цих осіб мають вплив лідери групи або вони бояться, потрібно спробувати роз'яснити

непорядну роль лідера щодо втягування допитуваного в групу, прагнення лідера уникнути покарання шляхом перекладення вини, використовувати наявні внутрішньо групові конфлікти.

У процесі допиту членів організованої злочинної групи ефективними можуть бути: пред'явлення доказів, оголошення показань інших осіб, результатів слідчих (розшукових) дій, постановка різних запитань. Ці тактичні прийоми можуть набувати специфічного характеру. Зокрема, не слід пред'являти жодних доказів доти, доки допитуваний не буде допитаний щодо обставин, пов'язаних із цими доказами, а його показання – запротокольовано. До пред'явлення будь-якого доказу має бути забезпечений його «запас міцності» обмеженням можливості допитуваного будь-яким засобом зганьбити джерело доказів або безпосередньо доказ [6, с. 79-83; 7, с. 24].

Розслідування організованої злочинності, передбачає використання слідчих дії, негласних слідчих (розшукових) дій в певних складних відносинах, що дозволяє виконувати необхідні завдання зазначених злочинів. Розслідування повинно проводитися на основі плану, складеного для прогнозування послідовності дій з визначенням тактики допиту основних фігурантів (лідери, організатори, виконавці) та обшуків.

Література

1. Шепітько В. Ю. Розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами. Настільна книга слідчого: наук.-практ. вид. для слідчих і дізнавачів / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалов та ін. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Ін Юре, 2014. 557 с.
2. Белкин Р. С. Криминалистическое учение о фиксации доказательственной информации. Курс криминалистики: учеб. пособ. для вузов. 3-е изд., доп. М.: Юнити-Дана, 2011. 837 с.
3. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / С. В. Албул, А. М. Бабенко, А. В. Воронцов та ін.; за ред. д.ю.н., проф. В. О. Меркулової, д.ю.н., доц. В. Я. Конопельського. Одеса: ОДУВС, 2017. 432 с.
4. Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. К.: «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.
5. Конституція України : закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. URL:<http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 12.03.2021).
6. Соловьев А. Б. Процессуальные, психологические и тактические основы допроса на предварительном следствии: методическое пособие М.: ООО Издательство «Юрлитинформ», 2012. 192 с.
7. Албул С. В. Правові та організаційно-тактичні проблеми протидії організований злочинності: навчальний посібник / С. В. Албул, С. В. Андрусенко. Одеса: ОДУВС, 2017. 142 с.

Феськов М. М.,

к. ю. н., ст. викладач кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНИХ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА

Реформування діяльності правоохоронної та судової систем, на наш погляд, в першу чергу, повинно бути забезпечено приведенням у відповідність з потребами практики їх нормативно-правової бази. Слід погодитися з думкою Захарової, що «Механізм реалізації права на відновлення втраченого судового провадження або відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження складається з наявності норм процесуального законодавства, яким встановлено процедуру провадження, визначення прав та обов'язків суб'єктів процесуальних відносин на цьому етапі знаходження справи; наявності суб'єкта правозастосування, компетентного розглядати юридичну справу» [1, с. 121].

З прийняттям у 2012 році нового Кримінального процесуального кодексу України (у подальшому КПК України) і появою 7 Розділу «Відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження» [2]. Був започаткований новий правовий інститут, аналогів якого раніше не було. Тобто в кримінальному провадженні існували певні правовідносини, які не були врегульовані кримінальним процесуальним законодавством. Відсутність правової процедури відновлення кримінально-процесуальних матеріалів за КПК 1960 року примушувало слідчих, під час досудового розслідування, відновлювати втрачені матеріали у позапроцесуальному порядку, неофіційно [3, с. 438]. Таким чином, така процедура залежала від конкретних виконавців, що могло призвести до порушень прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Проте, поява нового інституту не вирішила всіх питань відносно повноти регулювання означених правовідносин як під час судового розгляду, так і під час досудового слідства. Проблеми відновлення втрачених матеріалів досудового слідства досліджувалися О. Захаровою, А. Маланюком, О. Миколаєнко, В. Навроцькою, А. Романюком.

Розділ 7 КПК України не тільки не регламентує процедуру відновлення втрачених матеріалів досудового розслідування, він навіть не припускає можливості настання такого факту. Проте, втрата матеріалів саме під час досудового розслідування більш ймовірна ніж після судового розгляду. Це пов'язано як з об'єктивним механізмом руху матеріалів кримінального провадження, а саме: зупинення, відновлення провадження, передача матеріалів іншому слідчому, до іншого підрозділу, надання матеріалів прокурору, слідчому судді для нагляду і контролю, так і з іншими об'єктивними і суб'єктивними причинами. Матеріали судових проваджень можуть бути втрачені внаслідок стихійних лих (землетрус, повінь, ураган і т. д.), аварій техногенного характеру (пожеж, затоплення приміщень тощо). Протиправних дій певних осіб (умисне знищення, викрадення матеріалів), недбалості працівників, відповідальних за їх зберігання [4, ст. 524 КПК].

Прийняття рішення про відновлення втрачених матеріалів досудового розслідування та запуску механізму відновлення повинно передувати виявленню самого факту втрачання матеріалів.

Беручи до уваги, що переважно більшість кримінальних проваджень здійснюють слідчі підрозділи органів Національної поліції, спробуємо проаналізувати механізм контролю за збереженням матеріалів кримінальних проваджень та встановленням факту втрати матеріалів досудового розслідування, права та обов'язки осіб відповідних органів щодо відновлення втрачених матеріалів досудового розслідування відповідно до нормативно-правових документів МВС.

Порядок збереження, обліку кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції регламентований Наказом МВС України № 296 від 14.04.2016 р. «Про затвердження Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції України» [5, с. 438]. Пункт 8 цієї Інструкції встановлює, що «Відповідальним за збереження кримінальних проваджень, у яких здійснюється досудове розслідування, а також тих, досудове розслідування в яких зупинено, є слідчий, який безпосередньо здійснює досудове розслідування у цих кримінальних провадженнях». Положення Інструкції детально регламентують організацію обліку та руху кримінальних проваджень з моменту відкриття кримінального провадження до його закінчення. Зокрема, для встановлення фактів втрати кримінальних проваджень п. 2.1 передбачено, що кожен слідчий веде книгу обліку слідчої роботи (про рух кримінальних проваджень), до якої заносить відомості про рух усіх кримінальних проваджень. Матеріали кримінального провадження зберігаються слідчим в сейфах, ключі від якого знаходяться безпосередньо в слідчого, а їх дублікат – у керівника органу досудового розслідування. У разі необхідності проведення процесуальних дій в інших місцях, наприклад в ізоляторах тимчасового утримання, слідчому, який проводить досудове розслідування і відповідає за збереження та неушкодженість матеріалів кримінального провадження, дозволяється мати кримінальне провадження при собі. У всіх інших випадках переміщення кримінального провадження за межі органу досудового розслідування повинно здійснюватися через канцелярію органу поліції у встановленому законодавством порядку.

З метою недопущення незаконного знищення чи втрати кримінальних проваджень уповноваженими працівниками поліції щороку до 10 лютого проводиться інвентаризація кримінальних проваджень, яка полягає у звіренні фактичної наявності кримінальних проваджень з даними їх обліку та звітності. У разі виявлення фактів втрати або знищення кримінальних проваджень начальниками слідчих управлінь ГУНП призначається службове розслідування в порядку, визначеному законодавством України, під час якого вживаються заходи щодо пошуку втрачених кримінальних проваджень. Про такі факти негайно подається інформація до ГСУ (Інструкція, р. V, п. 10).

Подальший правовий механізм щодо вирішення питання відновлення втрачених матеріалів під час досудового розслідування процесуально не врегульований. Не визначені суб'єкти, які повинні ініціювати процес відновлення, приймати рішення про відновлення, безпосередні виконавці цього рішення, форми відновлення, строки, тощо, і саме це дає підставу для наукових дискусій з цього приводу.

Видається, що Головне слідче управління, встановивши факт втрати кримінального провадження, повинно повідомити про це територіальний орган прокуратури, що здійснював нагляд за втраченим кримінальним провадженням, що буде підставою для винесення прокурором постанови про відновлення втрачених матеріалів. У разі вмотивованої відмови прокурора ГСУ повинно оскаржити рішення прокурора до суду, керуючись ст. 2 та ч. 2, ст. 9 КПК України [2].

Всі розглянуті проблемні питання, та запропоновані шляхи їх вирішення є лише приводом для подальших наукових обговорень та дискусій.

Література

1. О. Захарова. Відновлення втраченого провадження: порівняльний огляд Українського процесуального законодавства. Національний юридический журнал: теория и практика. – 2016. - № 6, т. 2 (december) с. (122-127). Web: jurnaljuridic.md
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 14 серпня 2020 р. К.: ПАЛИВОДА А. В. 2020. 452 с.

3. Романюк А. Б. Проблемні питання правового регулювання відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження в Україні. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»: зб. наук. пр. /редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін та ін.; відпов. за вип. В. М. Дрьомін; МОН України, НУ ОЮА. Одеса: Юрид. л-ра, 2012. Т. 11. С. 438-445.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред. С. В. Ківалов; С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко Х. Одісей; 2013. 1104 с.

5. Про затвердження Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції України. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.04.2016, № 296. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0884-16>.

Щурат Т. Г.,

к. ю. н., доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції ОДУВС

ДОТРИМАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЖИМУ СЕКРЕТНОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогоднішній день забезпечення режиму секретності відіграє надзвичайно важливу роль у діяльності правоохоронних органів, так як дана діяльність безпосередньо містить напрями роботи, які пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, її засекречуванням та охороною, що проводиться з метою захисту життєво важливих інтересів України у різноманітних її сферах. Розголошення таких даних може завдати шкоди національній безпеці країни. Тому, актуальною є проблема, котра пов'язана із визначенням забезпечення збереження даної інформації при проведенні оперативно-розшукової діяльності працівниками правоохоронних органів. Окрім того, відповідно до ч. 13 ст. 9 Закону України про ОРД такі відомості а також відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини, не підлягають передачі і розголошенню. За порушення цих правил оперативні працівники, а також інші особи, яким ці відомості були відомі внаслідок здійснення ОРД, підлягають відповідальності [1].

Дослідженням питання забезпечення режиму секретності в правоохоронних органах приділяли увагу такі учені-юристи, як: В. В. Єфімов, І. В. Костенко, О. О. Семенюк, Л. І. Собченко, В. О. Рушайло, С. Б. Фомін, Д. М. Бахрах, О.Н. Бандурка, Ю.О. Битяк, І.Г. Розанов.

Різноманітні злочинні формування всіяко намагаються розсекретити діяльність правоохоронних органів, а саме інформацію яка підлягає засекречуванню. Все це робиться з метою вжиття заходів, що спрямовані на забезпечення їхньої безпеки та на неможливість втручання в їх протиправну діяльність. В практиці існує безліч таких прикладів. Одним з них є схилення працівників правоохоронних органів до спільної злочинної роботи. Воно може базуватись як на засадах добровільності, так і може мати місце їх примусове залучення, тобто це може бути залякування, використання компрометуючої інформації, погроза вчинення протиправних дій щодо рідних та близьких, тощо. Окрім того, існують випадки, коли певна секретна інформація потрапляє до засобів масової інформації, в такому випадку інформація сама по собі вважається розсекреченою.

Дотримання режиму секретності в підрозділах НПУ забезпечується через систему організаційних заходів. Дані заходи характеризуються дотриманням законності і дисципліни, високим рівнем професійної підготовки працівників та наукової організації управлінської праці [2, с. 7]. Виходячи з цього, можна сформулювати саме визначення забезпечення режиму секретності. Отже, забезпечення режиму секретності – це діяльність яка полягає у виконанні завдань і функцій для захисту та збереження таємної інформації, що виконується безпосередньо працівниками оперативних підрозділів НПУ.

З метою охорони державної таємниці та вжиття відповідних заходів реагування, оперативні підрозділи НПУ взаємодіють з іншими державними органами. Їх взаємодія з органами служби безпеки та іншими правоохоронними органами, має такі особливості:

- вона має суспільно корисний характер, так як вона спрямована на досягнення позитивних результатів у захисті режиму секретності;
- вона спрямована на вирішення проблем, що становлять спільний інтерес для учасників взаємодії, а не на задоволення інтересів окремих учасників;
- дана взаємодія може мати як двосторонній, так і багатосторонній характер;
- ці правовідносини можуть мати як процесуальний, так і управлінський характер [2, с. 17-18].

Органи прокуратури також взаємодіють з підрозділами НПУ, їхня взаємодія здійснюється з метою забезпечення режиму секретності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Їх головним завданням є нагляд за законністю заведення оперативно-розшукових справ, законністю здійснення

оперативно-розшукової діяльності у межах ведення таких справ, продовженням строків ведення ОРС, тощо.

Отож, контроль за додержання державної таємниці – це перевірка уповноваженими органами України, стану охорони режиму таємності в системі МВС України для запобігання витоку секретної інформації, вживання заходів, спрямованих на попередження та припинення правопорушень у цій сфері [2, с.18].

Контроль в підрозділах НПУ у сфері охорони державної таємниці реалізується режимно-секретними органами та органами Служби безпеки України за допомогою сукупності методів, обумовлених характером державно-правових відносин між суб'єктами і об'єктами контролю. Захист інформації, що належить до державної таємниці у сфері ОРД, окрім цього також забезпечується чітко визначеним законом порядком допуску та доступу осіб до таких відомостей. У зв'язку з цим на відповідних працівників покладаються певні обов'язки, що поділені на загальні та спеціальні. Загальні обов'язки поділяються на дві групи: вимоги, щодо виконання працівниками активних позитивних дій із забезпечення режиму секретності та конспірації; обов'язки у формі правових зобов'язань, які спрямовані на необхідність утримання від певних дій, що можуть спричинити відтік секретних відомостей, втрату секретних документів або завдати іншої шкоди охороні державної таємниці [3, с. 417].

Якщо розглядати керівників оперативних підрозділів, то на них покладається значно більша відповідальність щодо додержання режиму секретності так як вони зобов'язані виконувати масу інших функцій. Сюди можна віднести здійснення відповідних нарад із режиму секретності, нагляд за додержанням іншими працівниками оперативного підрозділу режиму секретності, що вчиняється шляхом відповідних перевірок (планових та позапланових) [4; 5, с. 115].

Таким чином, підводячи підсумки, можна сказати, що дотримання та забезпечення режиму секретності працівниками правоохоронних органів під час проведення оперативно-розшукової діяльності є надзвичайно важливим, так як дані дії спрямовані на забезпечення умов за яких певна секретна інформація буде збережена. А це є позитивним фактором при проведенні оперативно-розшукових заходів, що спрямовані на викриття різноманітних злочинних груп та організацій та проведення інших заходів.

Література

1. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-XII із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 10.03.2021).
2. Костенко І. В. Організаційно-правове забезпечення режиму секретності в органах внутрішніх справ: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук. Київ, 2012. С. 47.
3. Сфімов В. В. Забезпечення державної таємниці в оперативно-розшуковій діяльності. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. №4. Дніпропетровськ, 2011. С. 412-418.
4. Режим секретності: навчальний посібник / С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, Т. Г. Щурат; за ред. С.В. Албул. Одеса: ОДУВС, 2020. 154 с. (Серія: Теорія і практика ОРД).
5. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні: навчальний посібник / В. В. Аброськін, С. В. Албул, С. О. Єгоров, Є. В. Поляков, І. Л. Форнальчук, Т. Г. Щурат; За заг. ред. В. В. Аброськіна. Одеса: ОДУВС, 2020. 290 с. (Серія: Теорія і практика ОРД).

*Агапова К. В.,
аспірант кафедри кримінального права та кримінології ОДУВС*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ МОЛОДІЖНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Одна з найважливіших особливостей організованої молодіжної злочинності – так звана диверсифікація, тобто здатність швидко змінювати профіль злочинної діяльності, з урахуванням змін легального ринку [1, с. 137]. Злочинність, при недовідах боротьби з нею, здатна до самодетермінації і надання зворотного негативного впливу на обставини, що її обумовили, у тому числі на політику, економіку, соціальну та духовну сфери. Вона впливає на «фонові явища», посилюючи їх та надаючи їм нових характеристик [2, с. 539].

Особливо слід відмітити істотні прорахунки у самій стратегії й тактиці боротьби з такою злочинністю. По-перше, недооцінювалася і практично послідовно не реалізовувалася загальна організація боротьби зі злочинністю, а саме: аналіз, планування, прогнозування, визначення головних напрямів запобігання. По-друге, на даний час немає належної правової основи боротьби з організованою і професійною злочинністю: кримінологічна ситуація змінювалася швидше, ніж чинний закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [3], що не здатний їй протистояти. По-третє, запобігання є головним та пріоритетним напрямом боротьби з організованою злочинністю, водночас необхідно враховувати й інші напрями боротьби, наприклад профілактику правопорушень. По-четверте, саме запобігання здійснювалося у вигляді застережень, без виявлення детермінантів організованої злочинності та відповідного впливу на них [4, с. 69]. По-п'яте, ліквідація спеціального підрозділу по боротьбі з організованою злочинністю (Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю (ГУБОЗ).

Також необхідно відмітити, що психологічна й професійна підготовка працівників правоохоронних органів все менше відповідає новим вимогам запобігання організований злочинності, у якій посилюлися явища кримінального професіоналізму та організованості, а серед працівників правоохоронних органів переважає значна частина молодих спеціалістів, які не мають достатнього професійного досвіду.

І нарешті, заклики до посилення боротьби зі злочинністю нічим не підкріплювалися в організаційно-ресурсному відношенні.

Видається за необхідне наголосити на необхідності посилення практичних заходів, спрямованих на боротьбу з організованою молодіжною злочинністю, зокрема: а) спрямування зусиль усіх правоохоронних органів на запобігання та створення міжвідомчого координуючого органу з ретельно розробленою кримінологічною стратегією боротьби; б) прийняття нового Закону України «Про боротьбу з організованою злочинністю»; в) створення достатньої міцної основи для боротьби зі злочинними співтовариствами, що є ядром організованої злочинності; г) посилення матеріально-технічного забезпечення спеціальних підрозділів; д) підвищення спеціальної професійної підготовки працівників правоохоронних органів, особливо Національної поліції України; е) розширення «інформаційної війни» для боротьби з організованою злочинністю, що має за мету розкрити перед широкою громадськістю злочинні цілі, плани і способи запобігання діяльності злочинних співтовариств, освітлення антисуспільної і антидержавної спрямованості керівників злочинних організацій, створення належної моральної атмосфери у суспільстві із запобігання найнебезпечнішим формам організованої злочинності.

Викладене дає змогу виділити ряд прорахунків, притаманних діяльності правоохоронних органів в організації боротьби з організованою молодіжною злочинністю, зокрема: а) недооцінка проблеми організованості, що виражається у слабкій організаційно-аналітичній діяльності, відбиваючи процеси консолідації, кооперування, професіоналізації кримінального середовища. Унаслідок цього склалася ситуація «зачарованого кола» – одні не змогли побачити розглянуте явище, інші ж не хотіли з різних причин говорити про нього; б) недостатність активізації та цілеспрямованості оперативного пошуку осіб – можливих учасників організованого злочинного співтовариства, у тому числі й у місцях позбавлення волі; в) відсутністю випереджаючого пошуку з боку правоохоронних органів можливих сфер злочинної активності; г) недоліки у контролі за діяльністю особливо небезпечних лідерів злочинних угруповань у місцях позбавлення волі; д) упущення у роботі по виявленню діяльності особливо небезпечних лідерів злочинних співтовариств.

Особливий інтерес викликає проблема запобігання організований злочинності – це вивчення процесу «рекрутування» членів організованих злочинних співтовариств, а також зв'язку молодіжних угруповань асоціальної спрямованості і з організованою загальнокримінальною злочинністю.

Досить часто лідери молодіжних угруповань є членами організованої загальнокримінальної злочинності. Дослідження цієї проблеми [1], розробка і реалізація дійових заходів запобігання втягненню молоді до організованої кримінальної злочинності – найважливіше завдання науковців і практичних працівників.

Чітко простежується політичний аспект організованої злочинності. Події у Вірменії, Азербайджані, Грузії і Україні змушують з особливою ретельністю виявити роль лідерів тіньової економіки у створенні обстановки політичної нестабільності. Використовуючи настрої розчарування, невдоволення, спалахи націоналізму, організована злочинність вміло направляє їх у потрібне для себе русло. При цьому вирішує відразу кілька завдань: «відволікає» увагу правоохоронних органів, підриває довіру населення до влади, дезорганізовує економічне життя цілих регіонів.

Уже зараз можна сказати, що організована злочинність є ядром консолідації всіх антидержавних сил, зацікавлених у збереженні та розширенні тіньових секторів у політиці, економіці та ідеологічній сфері.

Література

1. Організована злочинність в Україні та країнах Європи : посібник / за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 248 с.
2. Лунеев В. В. Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Волтерс Клувер, 2005. 912 с.
3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон від 30 черв. 1993 р. № 3341-ХІІ. Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>
4. Литвак О. М. Держава і злочинність : монографія. Київ : Атіка, 2004. 303 с.

Бурдужа І. І.,

слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ПРОБЛЕМИ АЛКОГОЛІЗМУ ТА НАРКОМАНІЇ СЕРЕД ЗАСУДЖЕНИХ ЖІНОК

Проблеми жіночої злочинності стосується будь-якої держави на будь-якому етапі її розвитку. За даними Державної кримінально-виконавчої служби України, станом на січень 2018 року в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, розташованих на території, що контролюється українською владою, тримається 55078 осіб, із них жінок 1459 осіб. Перебуваючи у місцях позбавлення волі засуджені жінки стикаються із безліччю проблем, серед яких не останнє місце займає погіршення стану здоров'я, у тому числі загострення вже наявних захворювань на алкоголізм чи наркоманію.

Дослідження проблем виконання і відбування покарання у виді позбавлення волі засудженими жінками у вітчизняній доктрині кримінально-виконавчого права набуло свого розвитку у наукових працях В. О. Меркулової, Т. А. Денисової, В. А. Бадири, М. П. Мелентьєва, С. В. Нікітенко, І. В. Корзун, Ю. М. Антоняна, О. С. Міхліна, В. Н. Кудрявцева, В. Е. Ємінова та ін. У тому числі проблеми стану здоров'я засуджених жінок досліджували у своїх працях Меркулова В.О., Явчуновська Т.М., Радзивілова О. В., Потьомкіна А. Т., Басенко М.С., Нікітенко С.В., Пшенічний В. Г. та інші. Проте питання лікування засуджених жінок, хворих на алкоголізм та наркоманію, приймаючи до уваги зміни, яких зазнав Кримінально-виконавчий кодекс України потребують свого додаткового вивчення.

Доведено, що тривале перебування засудженої жінки в місцях позбавлення волі позначається негативно на її загальному фізичному та психічному стані, а отже, на здоров'ї взагалі.

Головне питання полягає в тому, чи зацікавлене суспільство зберегти здоров'я цієї категорії осіб. Йдеться про те, що за принциповими визначеннями кримінального та кримінально-виконавчого законодавства, покарання не має на меті завдати фізичних страждань або принизити людську гідність (ст. 50 КК, ст. 1 КВК). Отже, маємо розуміти, що суспільство зацікавлене в тому, щоб стан здоров'я засуджених під час відбування покарання суттєво не погіршав.

На особливу увагу заслуговують особи, які примусово лікуються від алкоголізму та наркоманії. У спеціальних дослідженнях доводиться, що залежність певної категорії жінок від алкоголізму, наркоманії зумовлюється певною мірою їхніми спільними природними властивостями, зокрема, слабкістю вольової сфери, що в сукупності з обмеженими фізичними можливостями призводить до більш швидкого процесу переростання вживання алкоголю (наркотиків) у зловживання, надалі – у захворювання на алкоголізм (наркоманію).

До цього часу є актуальними узагальнення висновків судово-психіатричної експертизи, що в 70-і рр. ХХ ст. щодо жінок зробила Т. М. Явчуновська: хронічний алкоголізм серед жінок превалює над чоловічим майже на 5 %; особливістю цього захворювання серед жінок є більш короткий строк алкоголізації порівняно із чоловіками та більш глибокі ураження центральної нервової системи та психіки; серед жінок,

хворих на хронічний алкоголізм, виявляються здебільшого психічні патології (психопатія, травматична епілепсія, олігофренія у формі легкої дебільності) [1, с. 64]. Отже, виправний вплив у місцях позбавлення волі без урахування цього хворобливого стану жінок, хворих на алкоголізм, є неефективним, потребує комплексного медичного та соціального втручання у процес ресоціалізації засуджених.

За окремими даними, 90% жінок, які вчинили умисне вбивство на сімейно-побутовому ґрунті, перебували у стані алкогольного сп'яніння, в аналогічному стані перебувало 55% жінок, які вчинили крадіжку із проникненням до приміщення [2, с. 52].

Наступна проблема, яка потребує свого дослідження — це стан захворюваності засуджених жінок на наркоманію.

Так, у 2017 році за всі види наркозлочинів (ст. ст. 305-320 КК України) в Україні засуджено 1155 жінок (або 10,5 % від усіх засуджених жінок). З усіх засуджених за наркозлочини жінок 65% отримали судовий вирок за зберігання наркотиків без мети збуту (ст. 309 КК України) [3].

Надання наркологічної допомоги засудженим в установах Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюється відповідно до наказу МОЗ України від 21.09.2009 № 681 «Про затвердження клінічних протоколів надання медичної допомоги зі спеціальності «наркологія». У 48-ми установах виконання покарань діють наркологічні кабінети, якими надається профілактична, лікувально-діагностична та реабілітаційна медична допомога. Засуджені, які потребують надання наркологічної допомоги, отримують загальне підтримувальне лікування. Проблемними питаннями у сфері наркології залишаються: обмежені видатки на реалізацію вітчизняних профілактичних та реабілітаційних програм і на створення належної матеріально-технічної бази лікувально-профілактичних закладів для діагностики, відсутність спадкоємності у нагляді за хворими, які звільняються з місць позбавлення волі, особливо хворих на алкогольну та наркотичну залежності [4]. Ці проблеми посилюються перехідним періодом реформи надання медичної допомоги засудженим.

Дійсний стан захворювання жінок на алкоголізм та наркоманію зумовлює актуальність тієї позиції, що без загальносоціальних та медичних заходів на державному рівні цю проблему не вирішити. Тим більше, що важке фінансове становище у кримінально-виконавчій системі позначається на тому, що лікувальні заклади в установах з виконання покарань не отримують достатньої кількості та асортименту необхідних препаратів. Так, за даними моніторингової групи ХПГ, через реформування системи надання медичної допомоги засудженим, з березня 2018 року відсутні поставки ліків та фінансування придбання ліків в установах. Через це запаси медикаментів вже майже закінчилися. Адміністрація змушена писати листи із проханням надати в якості благодійної допомоги ліки. Такі листи направлені до фармацевтичних компаній, а також до органів місцевого самоврядування. На жаль, результатів такої переписки досі не має. Тим часом ліки закінчуються [5]. За такого стану в установах з виконання покарання особливої актуальності набуває зміст та ефективність соціальної терапії щодо зазначеної категорії засуджених, що має включати трудову терапію, елементи виховної роботи і психотерапію [6, с. 33]. Потребує вирішення питання розширення мережі лікувальних установ і поліпшення умов та методик лікування наркоманів. Мають бути розроблені спеціальні державні лікувальні програми, розраховані на близьку та далеку перспективу, які б передбачали та були спрямовані на реальну ресоціалізацію наркоманів [7, с. 13].

На підставі вищенаведеного пропонується окремо утримувати таких засуджених від інших засуджених у спеціально створених лікувальних виправних закладах, в яких утримуються також ті, хто має психічні розлади в межах осудності, хворих на туберкульоз, на СНІД, проте всі вони повинні утримуватися окремо відповідно до характеру захворювання. Перебуватимуть ці засуджені в лікувальних установах лише під час здійснення щодо них примусового лікування від алкоголізму та наркоманії, після чого суд має вирішити, до якої установи їх направити для подальшого відбування покарання [8, с. 49].

Література

1. Явчуновская Т. М. Влияние алкоголизма как вида психической аномалии на преступность среди женщин. Личность преступника и уголовная ответственность (правовые, криминологические проблемы). Саратов, 1981. С. 63-71.
2. Меркулова В. О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності : монографія. Одеса : НДРВВ ОЮІ НУВС, 2003. 281 с.
3. ЖІНКИ та НАРКОТИКИ: 5 важливих фактів із судової статистики. URL: <https://www.legalife.com.ua/2018/03/20/zhinky-ta-narkotyky-5-vazhlyvykh-faktiv-iz-sudovoi-statystyky/> (дата звернення 08.02.2019).
4. «Національний звіт за 2017 рік щодо наркотичної ситуації в Україні (за даними 2016 року). Поглиблений огляд наркоситуації в Україні». URL: <http://www.ummeda.org.ua> (дата звернення 29.01.2019).
5. Пшенічний В. Г. Запобігання поширенню наркотизму в Україні (криминологічна та кримінально-правова характеристика) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 19 с.
6. Моніторинговий візит до Качанівської виправної колонії № 54. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1534770449> (дата звернення 04.01.2019).

7. Кротюк В. Т. Роль трудової терапії у виправленні засуджених, до яких застосовується примусове лікування. Південноукраїнський правничий часопис. 2006. № 1. С. 33- 34.

8. Михлин А. С., Селиверстов В. И. Проблемы правовой реформы в сфере исполнения наказаний. Государство и право. 2002. № 6. С. 46-53.

Василенко Ю. В.,

к. ю. н., доцент кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОВЕДЕННЯ БАНКУ ДО НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ: АНАЛІЗ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Суспільна небезпечність доведення банку до неплатоспроможності пов'язана з публічним значенням та важливістю банківської діяльності для фінансово-кредитної системи держави, а також тяжкістю шкоди, що заподіюється кредиторам банку та інтересам держави в разі банкрутства банку. Це обумовило необхідність криміналізації даного діяння, результатом якої стало прийняття Закону України від 2 березня 2015 року № 218-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб» [1], згідно з яким Кримінальний кодекс України (далі – КК України) було доповнено ст. 218-1 [2].

Під доведенням банку до неплатоспроможності в статті 218-1 КК України законодавець має на увазі умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення пов'язаною з банком особою будь-яких дій, що призвели до віднесення банку до категорії неплатоспроможних, якщо це завдало великої матеріальної шкоди державі або кредитору. Таким чином, об'єктивна сторона складу даного кримінального правопорушення включає три ознаки: 1) суспільно небезпечне діяння; 2) суспільно небезпечні наслідки; 3) причинно-наслідковий зв'язок між діянням і наслідками.

Аналіз диспозиції статті 218-1 КК України дозволяє зробити висновок, щодо ведення банку до неплатоспроможності може вчинятися лише шляхом активних дій. Зважаючи на те, що на практиці такі дії можуть бути найрізноманітнішими, їх перелік законодавцем в аналізованій статті кодексу не конкретизовано. Досить цікавими в цьому контексті є результати аналізу, проведеного в науковому дослідженні «Доведення банку до неплатоспроможності: соціальна обумовленість криміналізації, аналіз складу злочину» Васіліним Є. М., який виокремив та узагальнив найбільш типові способи доведення банку до неплатоспроможності: 1) здійснення заздалегідь збиткових операцій з кредитування підконтрольних суб'єктів господарської діяльності, які не мали на меті повернення наданих запозичень; 2) укладання завідомо не вигідного для банку договору відступлення права вимоги; 3) завідомо збиткова інвестиційна діяльність у цінні папери; 4) укладення договору про співробітництво з суб'єктами підприємницької діяльності для подальшого виведення високоліквідних активів у вигляді готівкових грошових коштів за допомогою чекових книжок через касу установ банку тощо [3, с. 115]. Іншими діями, що призводять до виникнення неплатоспроможності банку, можуть бути, наприклад, укладання очевидно несприятливих договорів для підприємства, за якими зобов'язання боржника носитимуть характер сумнівного боргу (наприклад, надання кредитів особам, які завідомо не збираються їх повертати, стопроцентна передоплата товару сумнівної якості; дострокове виконання зобов'язань або прийняття на підприємство зобов'язань, що не можуть бути виконані (зокрема, борги інших суб'єктів господарської (підприємницької) діяльності; витрачання грошових коштів суб'єкта господарювання на потреби, безпосередньо не пов'язані з його діяльністю» тощо [4, с. 277].

В диспозиції ч. 1 ст. 218-1 КК України мова йде про умисні активні дії, спрямовані на доведення банку до неплатоспроможності. Однак трапляються випадки, коли доведення банку до неплатоспроможності відбувається в результаті бездіяльності керівників банку та інших передбачених законодавством осіб, які не вчинили дій, які вони повинні були вчинити з метою запобігання неплатоспроможності банку. Мова йде, передусім, про виконання проблемним банком заходів програми фінансового оздоровлення, здійснення власником реорганізації банку або виконання інших заходів щодо усунення допущених банком порушень банківського законодавства. Не вчинення таких заходів і не приведення банком своєї діяльності у відповідність із вимогами законодавства, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку України, після віднесення його до категорії проблемних, є підставою для віднесення такого банку до категорії неплатоспроможних. Таким чином, доведення банку до неплатоспроможності цілком можливе і шляхом бездіяльності уповноважених осіб банку, що, безумовно, слід було б врахувати при конструюванні диспозиції статті 218-1 КК України.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони доведення банку до неплатоспроможності є суспільно небезпечні наслідки. За своєю конструкцією доведення банку до неплатоспроможності є одиничним ускладненим кримінальним правопорушенням, що кваліфікується за наслідками, які настають хронологічно

(послідовно) один за одним у результатів чиненого особою кримінального правопорушення. При цьому основним (проміжним) наслідком є віднесення банку до категорії неплатоспроможних, а додатковим (похідним) наслідком є заподіяння великої матеріальної шкоди державі або кредитору. Стосовно першого наслідку – віднесення банку до категорії неплатоспроможних, то воно відбувається на підставах та в порядку, передбаченому ст. 76 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [5]. Національний банк України також має право прийняти рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних у разі, якщо банк не виконав у встановлений договором або визначений законодавством України строк свої зобов'язання перед вкладниками та іншими кредиторами через недостатність коштів.

Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 218-1 КК України вважається закінченим з моменту настання другого (похідного, додаткового) наслідку – заподіяння великої матеріальної шкоди державі або кредитору.

Згідно з приміткою до аналізованої статті КК України, матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у десять тисяч і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Враховуючи, що при кваліфікації кримінальних правопорушень сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, яка надається в розмірі, що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року (з 1 січня 2020 року ця прожитковий мінімум становить 2102,0 грн.), притягнення до кримінальної відповідальності за доведення банку до неплатоспроможності можлива лише за наявності збитків, розмір яких перевищує 10 510 000 грн.

Таким чином, суспільна небезпечність доведення банку до неплатоспроможності пов'язана з публічним значенням та важливістю банківської діяльності для фінансово-кредитної системи держави, а також тяжкістю шкоди, що заподіюється кредиторам банку та інтересам держави в разі банкрутства банку. Конструкція диспозиції статті 218-1 КК України дозволяє зробити висновок, що об'єктивна сторона даного кримінального правопорушення може вчинятися лише шляхом активних дій. При цьому законодавець, на жаль, не врахував, що доведення банку до неплатоспроможності цілком можливе і шляхом бездіяльності уповноважених осіб банку. Доведення банку до неплатоспроможності є кримінальним правопорушенням, кваліфікованим за наслідками, тобто кримінальна відповідальність за нього можлива лише за умови послідовного настання двох наслідків – проміжного (основного) (віднесення банку до категорії неплатоспроможних) та додаткового (похідного) – заподіяння великої матеріальної шкоди державі або кредитору.

Література

1. Закон України від 2 березня 2015 року № 218-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб». URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/218-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/218-19#Text) (дата звернення: 06.03.2020).
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.03.2020).
3. Васілін Є. М. Доведення банку до неплатоспроможності: соціальна обумовленість криміналізації, аналіз складу злочину: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Северодонецьк: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. 244 с.
4. Кримінальне право (Особливачастина): підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Т. 1. Луганськ : видавництво «Елтон – 2». 2012. 780 с.
5. Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III «Про банки і банківську діяльність». URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text) (дата звернення: 05.03.2020).

Вереша Р. В.,

д. ю. н., професор, завідувач кафедри кримінального та адміністративного права Академії адвокатури України, заслужений юрист України

НЕОБЕРЕЖНА ФОРМА ВИНИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

Психічна активність особи має різні форми, які можуть існувати, лише поєднуючись одна з одною, що виокремлює у цьому явищі лише йому притаманний зміст суб'єктивної сторони і структуру. Суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення – це певна юридична конструкція, сутність якої полягає в її нормативності, а також у тому, що вона обов'язково має бути визначена на підставі положень КК України [1, 161].

Проблеми необережної форми вини довгий час досліджувалися лише фрагментарно. Хоча питанням необережної форми вини було присвячено багато наукових праць, її основні проблемні аспекти залишаються недостатньо дослідженими. Про це свідчить наявність порівняно невеликої кількості сучасних спеціальних досліджень цієї проблематики.

КК України містить положення про необережну форму вини, але визначення, власне, необережності у ньому немає. Тут має місце схожа проблема, як і при визначенні умисної форми вини: визначення терміна «необережність» у ч. 1 ст. 25 КК України не відповідає окремим правилам законодавчого формулювання дефініцій. Так, зокрема, законодавцем порушено: 1) правило заборони «ганебного кола», оскільки поняття необережності пропонується визначати через поняття кримінально протиправної самовпевненості та кримінально протиправної недбалості; 2) правило повноти формулювання, оскільки не передбачено визначення самої необережності, яке б містило перелік основних ознак, що визначають необережну форму вини. Все це обумовлює необхідність розробки якісно нового визначення поняття необережної форми вини та його закріплення на законодавчому рівні. Поняття кримінально протиправної самовпевненості та кримінально протиправної недбалості мають ґрунтуватися на понятті необережної форми вини і узгоджуватися з ним.

Найнебезпечнішими проявами необережної форми вини є вчинення кримінального правопорушення в результаті свідомого порушення правил безпеки. При необережному кримінальному правопорушенні діяння суб'єкта, як правило, спрямоване не на досягнення (свідоме припущання) суспільно небезпечного наслідку. Проте суспільна небезпечність виявляється, власне, у вчиненні конкретної дії чи бездіяльності, які мають прояв у безвідповідальній поведінці суб'єкта кримінального правопорушення і можуть полягати в грубому і свідомому порушенні правил безпеки.

Визначення необережної форми вини та її видів є характерним і для іноземного кримінального законодавства, у якому, як правило, передбачено, що це найменш тяжкий вид вини, який включає мінімум психологічної ознаки. Однак у деяких державах на законодавчому рівні необережну форму вини не передбачено (наприклад, у кримінальному законодавстві Албанії, Алжиру, Аргентини, Нідерландів, Іспанії, Угорщини, Швеції, ряду штатів США).

У ст. 26 КК Азербайджанської Республіки передбачено, що злочином, вчиненим з необережності, визнається суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), вчинене із злочинної самовпевненості або злочинної недбалості (ч. 1); «злочин вважається вчиненим із злочинної самовпевненості, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків своїх діянь (дії чи бездіяльності), але без достатніх для цього підстав розраховувала на відвернення цих наслідків (ч. 2); злочин визнається вчиненим із злочинної недбалості, якщо особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків своїх діянь (дії чи бездіяльності), хоча за необхідної уважності та обачності повинна була і могла передбачити ці наслідки». Майже аналогічно визначається необережна форма вини та її види, зокрема, у ст. 16 Кримінального кодексу Албанії, ст. 24 КК Киргизької Республіки, ст. 10 КК Латвійської Республіки, ст. 16 Кримінального кодексу Литовської Республіки, ст. 23 КК Республіки Білорусь, ч. 3 ст. 11 КК Республіки Болгарія, ст. 30 КК Республіки Вірменія, ст. 15 КК КНР, ст. 21 КК Республіки Казахстан, ст. 32 КК Республіки Сан-Марино, ст. 29 КК Республіки Таджикистан, ч. 4 ст. 59 КК Таїланду, ст. 28 КК Туркменістану.

У кримінальному законодавстві деяких іноземних держав передбачено таку ознаку необережної форми вини, як ставлення особи до суспільно небезпечних діянь у вигляді усвідомлення (не усвідомлення) шкідливого (суспільно небезпечного) їх характеру. Так, КК Грузії містить ст. 10 «Злочин, вчинений з необережності», у якій зазначено, що злочином, вчиненим з необережності, визнається діяння, вчинене із самовпевненості чи недбалості (ч. 1); діяння вчинено із самовпевненості, якщо особа усвідомлювала заборонене нормою передбачливості діяння, передбачала можливість настання протиправних наслідків, але безпідставно сподівалася на усунення цих наслідків (ч. 2); діяння вчинено з недбалості, якщо особа не усвідомлювала забороненого нормою передбачливості діяння, не передбачала можливості настання протиправних наслідків, хоча повинна була і могла їх передбачити. Подібні визначення містяться у § 6 КК Австрії, ст. 9 КК Естонської Республіки, ст. 18 КК Республіки Молдова, ч. 2 ст. 9 КК Республіки Польща, ст. 22 КК Республіки Узбекистан, ч. 3 ст. 18 КК Швейцарії.

У кримінальних кодексах окремих іноземних держав можемо зустріти вказівку на можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів з необережності, при цьому ознаки окремих видів цієї форми вини не визначаються (наприклад, § 19 КК Данії, § 40 Кримінального кодексу Норвегії, ст. 14 КК Республіки Корея, § 15 КК ФРН, ч. 2 ст. 121-3 КК Франції, ст. 38 КК Японії).

Певні особливості має визначення необережної форми вини та її видів у кримінальному праві країн англо-американської правової сім'ї. Так, ст. 5.4 «Необережність» КК Австралії передбачає, що «особа виявляє необережність стосовно будь-якої обставини, якщо (а) він чи вона усвідомлюють істотний ризик того, що дана обставина існує чи існуватиме, і (б) з урахуванням відомих йому чи їй обставин такий ризик є невинуватим (ч. 1); особа виявляє необережність стосовно будь-якого результату, якщо (а) він чи вона усвідомлюють істотний ризик того, що даний результат настане, і (б) з урахуванням відомих йому чи їй обставин такий ризик є невинуватим (ч. 2); питання про те, чи є ризик невинуватим, є питанням факту (ч. 3); якщо необережність є елементом вини стосовно фізичного елемента злочину, то доказ наявності умислу, злочинного знання чи необережності розглядається як доказ існування елемента вини (ч. 4)». У ст. 5.5 «Недбалість» КК Австралії зазначено, що «особа виявляє недбалість стосовно фізичного елемента злочину, якщо його чи її поведінка включає (а) таке істотне відхилення від стандарту обережності, якого дотримувалася розумна

людина у даних обставинах, і (б) високим є ризик того, що даний фізичний елемент злочину існує або існуватиме, у результаті чого така поведінка заслуговує на кримінальне покарання як злочин». Тут спостерігається певна аналогія з відповідними положеннями кримінального права Англії, у межах якого виділяються необережність (нерозважливість) та недбалість [2, с. 168-169], а також нормами Зразкового КК США (наприклад, п. с) «необережність» та п. d) «недбалість» ст. 2.02 «Загальні вимоги винуватості») та окремих штатів (наприклад, ч. 3-4 § 5.05 «Винуватість; визначення винуватих психічних станів» КК штату Нью-Йорк США, п. 3-4 ч. b) § 302 Кримінального кодексу штату Пенсильванія США, ч. «с» та ч. «d» ст. 6.03 «Визначення винуватих психічних станів» Кримінального кодексу штату Техас США).

Таким чином, можна назвати три основних підходи щодо визначення необережної форми вини у кримінальному законодавстві іноземних держав: 1) визначаються поняття і види необережної форми вини та їх ознаки; 2) передбачено норми, які лише констатують можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності за злочини, вчинені з необережною формою вини, але не визначено її види та ознаки; 3) визначення поняття та видів необережної форми вини не передбачено.

Отже, вирішення проблем, пов'язаних з визначанням поняття необережної форми вини, встановленням її змісту, видів та ознак, сприятиме підвищенню ефективності боротьби з необережною кримінально протиправною діяльністю і ефективнішому застосуванню норм КК України, які встановлюють відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені з необережності.

Література

1. Стрельцов Є. Л. Суб'єктивна сторона злочину. Вісник Асоціації кримінального права України. 2013. № 1(1). С. 160-170.
2. Вереша Р. В. Mens rea за кримінальним правом Англії. Право України. 2006. № 5. С. 167-170.

Вихристюк К. О.,

студентка 3 курсу 3 групи ПД ОДУВС

*Науковий керівник: Гритенко О. А., д. ю. н., доцент, професор
кафедри кримінального права та кримінології ФПФОДР ОДУВС*

ОСВІТА ТА ПРАЦЯ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ТА ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК: ДОСВІД ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Станом на сьогодні, актуальності набуває забезпечення виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі. Найбільш поширеним видом покарання у світі є позбавлення волі (на певний строк або довічне). Взагалі, позбавлення волі на певний строк (ст. 63 КК України) або довічне позбавлення волі (ст. 64 КК України), відповідно до чинного кримінального кодексу України, полягає в ізоляції засудженого та поміщенні його на певний строк (від одного до п'ятнадцяти років, за винятком передбачених кодексом) до Кримінально-виконавчої установи закритого типу, а довічне позбавлення волі встановлюється за вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених КК України [1]. Тобто, засуджений наділяється важливим специфічним правовим обов'язком – перебувати у установах в межах строку, встановленого вироком суду.

Основним завданням сьогодення є виправлення засуджених. Так, досвід України щодо перебування у кримінально-виконавчих установах на жаль є незадовільним. Адже є багато проблем саме з умовами відбування в місцях позбавлення волі, зокрема: харчування, умови знаходження в камерах, відношення адміністрації установи до засуджених тощо.

Отже, на нашу думку є важливим з'ясування забезпечення виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі на підставі досвіду інших країн, зокрема США та Німеччина.

Так, досвід США вважаємо доцільним розглянути не в цілому, а на прикладі окремого штату, зокрема Каліфорнії. Тим більш, що цей штат має чисельність населення 40 мільйонів осіб, а отже за кількістю населення схожий з Україною. Однак слід вказати на те, що кількість засуджених до позбавлення волі значно більша.

Особливістю Каліфорнійської пенітенціарної системи є те що вона з роками змінюється, переходить до більш м'якої системи, що дає можливість засудженим повертатися до звичайного життя в суспільстві, також дає можливість працювати та бути працевлаштованим після закінчення строку відбування покарання. Але раніше, навпаки пенітенціарна система лише застосовувала принципи кари, безпеки, а також певного режиму. З роками цей досвід показує лише позитивні результати, адже кількість засуджених до позбавлення волі зменшується.

У Каліфорнії особливістю при відбуванні покарань у виді позбавлення волі є навчання. Найбільш популярним напрямом є професія пожежника, адже саме це є актуальною темою в цьому штаті через велику кількість пожеж. У тюремній системі є 46 таборів для засуджених-пожежників. У кожному таборі тримається близько 100 засуджених, які працюють разом зі звичайними пожежниками. А участь в виправних програмах, дає можливість засудженим отримувати так звані «кредити», які скорочують строк перебування в місцях позбавлення волі [2].

Окремої нашої уваги у цьому питанні привертає досвід Німеччини. Засуджені зобов'язані працювати та їм надають таку можливість. Наприклад, слюсарі або механіки. Це допомагає згаяти час, а також заробити кошти, хоча, оплата праці зазвичай низька. Також є можливість навчатись. За навчання засуджені отримують стипендію, якої вистачає на купівлю канцелярії, а також залишаються гроші на їжу та інші витрати. У різних установах є різна можливість отримувати освіту за професійними спрямуваннями: автомеханіки, кухар, маляр та інші професії. Після завершення навчання і успішного складання всіх екзаменів, в'язні отримують стандартні свідоцтва про закінчення освіти[3].

Проаналізувавши досвід США та Німеччини пенітенціарної системи виконання та відбування покарання, можна говорити про те, що немає ідеальної пенітенціарної системи, адже все одно є моменти які потрібно удосконалювати. Але все ж таки є можливість запозичення деяких моментів інших держав для нашої країни, а саме: запровадження ефективних курсів, які спрямовані на перевиховання засуджених і можливість для нормального існування в суспільстві після звільнення; отримання під час відбування та виконання покарання у вигляді позбавлення волі вищої освіти для майбутньої професії.

Різноманітність зарубіжного пенітенціарного досвіду дає дуже багато цікавих думок на предмет вдосконалення як діючого кримінально-виконавчого законодавства України, так і практики діяльності кримінально-виконавчих установ.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Тюрми Каліфорнії: як живуть в'язні, політика закладів, безпека та інші цікаві спостереження https://zmina.info/columns/tjiurmi_kaliforniji_jiak_zhivut_vjiazni_politika_zakladiv_bezpeka_ta_inshi_cikavi_sposterezhenija/
3. <https://www.dw.com/uk/%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D0%B0%D0%B6-%D0%BD%D0%B0-%D1%89%D0%BE-%D1%81%D1%85%D0%BE%D0%B6%D1%96-%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D1%96-%D0%B2%D1%8F%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%96/g-19550207>
4. Досвід Німеччини та Франції щодо реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та можливості його використання в Україні, Костянтин Муравйов, <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/2/47.pdf>

Воробей В. О.,
слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ У НОРМАХ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Актуальність проблеми торгівлі людьми визначається недоторканністю життя людини, права на життя, свободу, особисту недоторканність, права вільно пересуватися, вибирати місце перебування і проживання та іншої незабороненої законом діяльності.

Торгівля людьми сприяє поширенню таких проблем, як торгівля дітьми, продаж їх на органи, використання людей в примусовій праці, жебракування, сексуальної експлуатації, поширення наркотичних засобів та інших форм злочинної діяльності.

Ефективним засобом у боротьбі з торгівлею людьми є регулювання суспільних відносин, які виникають у цьому зв'язку як міжнародно-правовими актами, так і нормами національного законодавства.

Серед міжнародних документів, що регулюють протидію торгівлі людьми, можна виділити Конвенцію ООН про боротьбу з торгівлею людьми й експлуатацією проституції третіми особами 1949 року, яка визначила більше коло злочинів щодо торгівлі людьми, а саме з метою проституції та встановила більш чіткі заходи боротьби з таким злочином [1].

Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року, вказує, що держави вживають усіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо припинення всіх видів торгівлі жінками та використання проституції жінок [2].

Також потрібно зазначити такі документи, як: Загальна Декларація прав людини 1948р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966р., які вказують на те, що нікого не можуть держати в рабстві та в підневільному стані, а також забороняється в усіх видах рабство і работоргівля. Конвенція ООН про права дитини 1989 р., встановлює, що держави вживають на національному, двосторонньому та багатосторонньому рівнях всіх необхідних заходів щодо відвернення викрадень дітей, торгівлі дітьми чи їх контрабанди в будь-яких цілях і в будь-якій формі.

Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., де визначається поняття торгівлі людьми: «це здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передача, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигоди, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу...» [3].

Протоколом зазначається, що «вербування, перевезення, передача, приховування або отримання дитини з метою експлуатації вважається торгівлею людьми навіть у тому разі, якщо вони не пов'язані із застосуванням будь-якого із заходів впливу...» [3].

На підставі цього ж протоколу кожна Держава-учасниця бере на себе обов'язок вживати таких законодавчих та інших заходів, які можуть знадобитися для того, щоб визнати в якості кримінально караних діяння, а саме торгівлі людьми, вербування, перевезення, передача, приховування та інші, коли вони вчиняються умисно.

Держави проводять дослідження, інформаційні компанії, у тому числі в засобах масової інформації, а також здійснення соціально-економічних ініціатив, спрямованих на попередження торгівлі людьми і боротьбу з нею та здійснюють співробітництво з неурядовими організаціями, іншими відповідними організаціями й іншими елементами суспільства. Проводиться робота між державами щодо пом'якшення впливу таких факторів, які обумовлюють уразливість людей, особливо жінок і дітей, з погляду торгівлі людьми, як убогість, низький рівень розвитку і відсутність рівних можливостей, а також проводиться робота в галузі освіти, культури або в соціальній галузі. Держави, не порушуючи міжнародні норми щодо вільного пересування людей наскільки це можливо, встановлюють такі заходи прикордонного контролю, які можуть знадобитися для попередження і виявлення торгівлі людьми.

З метою захисту жертв торгівлі людьми, кожна держава, відповідно до свого внутрішнього законодавства, забезпечує конфіденційний характер провадження, що стосується торгівлі людьми, забезпечує, щоб її внутрішня правова або адміністративна система передбачала заходи допомоги таким жертвам. Протокол враховує вік, стать і потреби жертв торгівлі людьми, особлива увага приділяється торгівлі дітьми, зокрема їх потреб, у тому числі щодо належного даху, освіти і догляду. Держави забезпечують фізичну безпеку жертв торгівлі людьми в період перебування таких жертв на її території та надають компенсації за заподіяну шкоду; крім того, держави дозволяють жертвам торгівлі людьми залишатися, у відповідних випадках, на її території на тимчасовій або постійній основі [3].

Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми встановлює ті ж загальноприйняті норми, але, в деяких аспектах, передбачає більш детальні заходи в умовах свого регіону. Зокрема, започатковано механізм ідентифікації жертв торгівлі людьми, встановлюються положення про необхідність криміналізації користування послугами особи, яка є постраждалою від торгівлі людьми, закладено положення про координацію зусиль у сфері протидії торгівлі людьми та розроблено механізм моніторингу виконання Конвенції [4].

Законодавство України дотримується норм міжнародного законодавства щодо протидії торгівлі людьми та не суперечить їм.

Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 2011 року передбачає основні напрями державної політики у сфері протидії торгівлі людьми, до яких відносять: 1) попередження торгівлі людьми шляхом підвищення рівня обізнаності населення, превентивної роботи, зниження рівня вразливості населення, подолання попиту; 2) боротьба зі злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми шляхом виявлення цих злочинів, а також осіб, причетних до них та притягнення їх до відповідальності; 3) надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми шляхом удосконалення системи відновлення їхніх прав, надання комплексу послуг, впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми [5].

На виконання Закону було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року», яка має на меті запобігання торгівлі людьми, підвищення ефективності виявлення осіб, які вчиняють такі злочини або сприяють їх вчиненню, а також захист прав осіб, що постраждали від торгівлі людьми, особливо дітей та надання їм допомоги [6].

Поняття торгівлі людьми передбачено ст. 149 ч.1 КК України, санкція якої вказує на покарання у виді позбавлення волі від трьох до восьми років [7].

Дотримання норм міжнародного та внутрішньодержавного права у протидії торгівлі людьми має бути основою викоренення цього негативного явища. Поряд з цим, необхідно посилити ефективність взаємодії органів, що функціонують у боротьбі з торгівлею людьми, розробити програму, за якої населення буде чітко проінформовано про небезпеку цього злочину, забезпечити постраждалих належною допомогою та вдосконалити інші заходи щодо протидії торгівлі людьми.

Література

1. Конвенція ООН року про боротьбу з торгівлею людьми й експлуатацією проституції третіми особами 1949 року [Електронний ресурс] // ООН. 2000. Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року [Електронний ресурс] // ООН. 2000. Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [Електронний ресурс] // ООН. 2000. Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791.
4. Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми 16.05.2005 [Текст] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 (остання редакція 09.12.2015) № 3739-VI [Текст] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 №111 [Текст] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 1 вересня 2018 року: (Офіц. Текст). К.: ПАЛИВОДА А.В., 2018. 264 с.

Воронцов А. В.,

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування ОДУВС*

ПОТЕРПІЛИЙ ВІД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: ВІКТИМОЛОГІЧНА КАТЕГОРІЯ

Серед понять наук кримінального-правового кола можна виділити ті, які перебувають у певному співвідношенні з поняттям «потерпілий від кримінального правопорушення». До них належать «потерпілий як суб'єкт кримінального процесу» та «жертва злочину (кримінального правопорушення (кримінального проступку або злочину))». Разом з тим, у юридичній літературі немає єдності щодо порівняння останніх з поняттям потерпілого від кримінального правопорушення. Так, при співвідношенні «потерпілого від кримінального правопорушення» і «потерпілого як суб'єкта кримінального процесу» ряд вчених відстоюють позицію щодо їх тотожності, і, відповідно, позначають їх одним терміном – «потерпілий», інші ж фактично розглядають ці поняття як перехресні та називають їх такими парами термінів: «кримінально-правове поняття потерпілого» та «кримінальне процесуальне поняття потерпілого»; «потерпілий у матеріальному розумінні» та «потерпілий у процесуальному розумінні»; «постраждалий» і «потерпілий»; «жертва» та «потерпілий як суб'єкт кримінального процесу» (або ж просто – «потерпілий»).

Неоднозначно вирішується питання про співвідношення понять «потерпілий від кримінального правопорушення» і «жертва кримінального правопорушення». Одні вчені, визначають їх як тотожні, а терміни «жертва кримінального правопорушення» і «потерпілий від кримінального правопорушення» використовують як синоніми, інші ж вважають, що «жертва кримінального правопорушення» ширше ніж «потерпілий від кримінального правопорушення». Вирішення проблеми співвідношення зазначених понять залежить від правильного встановлення їх змісту та обсягу [1; 2; 10].

Центральною категорією віктимології, як наряду у кримінології є «жертва кримінального правопорушення». Разом з тим, сутність цієї категорії залишається спірною в науці й досі. Одні вчені вважають жертвою будь-якого соціального суб'єкта, якому кримінальним правопорушенням заподіяна будь-яка шкода (Л. Франк, В. Коновалов, В. Туляков та ін.) [3]. Інші розуміють під жертвою лише фізичну особу, якій кримінальним правопорушенням безпосередньо заподіяна шкода (В. Рівман, В. Рибальська, та ін.) [4]. Засновник радянської віктимології Л. Франк писав: «...В основу поняття жертви можна покласти дефініцію потерпілого, наведену в ч. 1 ст. 24 Основ кримінального судочинства. Але на цьому зупинятися не можна [3]. Необхідно розкрити поняття жертви у віктимологічному сенсі...». Виходячи із соціально-психологічної теорії ролей [10], запропоновано більш широке, власне віктимологічне поняття жертви: «...Жертва у

віктимологічному сенсі – людина чи певна спільність людей у будь-якій формі їх інтеграції, яким безпосередньо або опосередковано заподіяна шкода кримінальним правопорушенням» [3].

Опонуючи Л. Франкові, В. Рівман стверджує: «По-перше, такий об'єкт віктимологічної профілактики, як «спільність людей у будь-якій формі їх інтеграції», просто нереальний, оскільки в цьому випадку як жертву можна розглядати все що завгодно, у тому числі і суспільство в цілому». «По-друге, якщо навіть обмежити розміри спільнот до порівняно прийнятних: трудовий колектив, родина, сусіди за місцем мешкання тощо, неважко побачити, що збиток від злочинних дій, навіть спрямованих проти тієї або іншої групи осіб, не може бути іншим, як заподіяним безпосередньо особам, які складають цю групу...». «По-третє, якщо відносити до жертв у віктимологічному сенсі окремих осіб, спільноти, яким шкода заподіяна опосередковано, зникає специфіка віктимологічної профілактики, заснованої на урахуванні емоційних, вольових, моральних якостей, соціального стану людей, які опинилися безпосередніми учасниками, діючими особами ситуації кримінального правопорушення». Ґрунтуючись саме на цих судженнях, В. Рівман йде до висновку, що жертвою кримінального правопорушення може бути лише фізична особа, людина, якій безпосередньо кримінальним правопорушенням заподіяна фізична, моральна або матеріальна шкода [1].

Важко погодитися з позицією В. Рівмана. По-перше, безліч віктимологічних досліджень, проведених у зарубіжних країнах, свідчать, що такий об'єкт віктимологічної профілактики кримінальних правопорушень, як «спільність людей у будь-якій формі їх інтеграції», є не тільки реальним, але й необхідним. Так, за даними В. Тулякова, Австралійський інститут кримінології і Міжрегіональний інститут соціального захисту провели ряд міжнародних досліджень, що стосуються основних характеристик віктимізації юридичних осіб в усьому світі. До речі, цим проектом передбачалось і вивчення віктимізації підприємництва в Україні [5; 6].

По-друге, навряд чи можна поділити думку про те, що збиток від кримінального правопорушення, спрямованого проти соціальної групи, безпосередньо заподіюється не групі в цілому, а особам, які складають цю групу. Вивчення питань злочинної шкоди веде до зворотного висновку. Так звану «безпосередню» шкоду зазначене кримінальне правопорушення заподіює благам, правам чи інтересам саме колективного суб'єкта як інтегрованого об'єднання людей, а шкода, якої зазнає кожний окремий член колективу, є додатковим, другорядним негативним наслідком кримінального правопорушення. Наприклад, у разі крадіжки, що належить підприємству, установи чи організації «безпосередня» шкода, а саме зменшення майнового фонду, заподіюється саме юридичній особі, а шкода, що спричиняється окремому індивіду (наприклад, моральна збиток, яку зазнав керівник підприємства), є «опосередкованим» шкідливим наслідком кримінального правопорушення.

По-третє, важко погодитися і з тим, що поняттям жертви не слід охоплювати суб'єктів, для яких настають другорядні («опосередковані») шкідливі наслідки кримінального правопорушення. Як зауважує В. Туляков: «... «Рикошетні» жертви часто зазнають такі ж страждання і виявляють такі ж симптоми психологічних скрут, як і первинні жертви. Члени родин жертв вбивств, партнери і подружжя зґвалтованих, батьки пограбованих підлітків, родичі потерпілих від крадіжок і інших кримінальних правопорушень описують подібні психологічні симптоми, як і первинні жертви кримінальних правопорушень. Виключати «рикошетних» жертв із сукупності об'єктів, які охоплюються поняттям «жертва кримінального правопорушення», є не тільки не науково, але і попросту аморально» [5; 6]. Більш того, віктимологічна профілактика кримінальних правопорушень, що проводиться шляхом впливу на потенційних «рикошетних» жертв, хоч і має свою специфіку, однак є досить ефективним засобом попередження злочинності. Так, часто в країнах Заходу (на жаль, рідко в Україні) проводяться «консультативні збори», на яких батькам роз'яснюються заходи щодо охорони життя та здоров'я дітей, у тому числі й від кримінально протиправних посягань (викрадень, зґвалтувань, порушень правил безпеки руху та експлуатації транспорту тощо).

Отже, підтримуючи судження Л. Франка та прихильників його точки зору, слід вважати, що під жертвою кримінального правопорушення слід розуміти будь-якого соціального суб'єкта, якому кримінальним правопорушенням заподіюється шкода чи створюється загроза заподіяння такої [7; 8]. З позиції Ю. Іванова та О. Джужи жертва кримінального правопорушення у віктимології – це особа або певна спільнота людей, котрій прямо чи опосередковано завдано будь-якої шкоди від злочинного (кримінально протиправного) посягання. Таке широке трактування особи потерпілого дає можливість комплексно дослідити всі її ознаки [9, с 105; 10].

Література

1. Ривман Д. В., Устинов В. С. Виктимология. СПб. : Изд. «Юридический цент пресс», 2000. С. 33-41; Рыбальская В. Я. Уголовно-правовое, уголовно-процессуальное и виктимологическое понятие потерпевшего. С. 122.
2. Яни П. Законодательное определение потерпевшего от преступления. С. 40; Хохряков Г. Ф. Криминология. Учебник / отв. ред. В. Н. Кудрявцев. М. : Юрист, 1999. С. 390.

3. Франк Л. В. Потерпевшие от преступления и проблемы советской виктимологии. С. 85; Коновалов В. П. Изучение потерпевших от преступлений с целью профилактики правонарушений. М. : ВНИИ МВД СССР, 1982. С. 6; Туляков В. А. Учение о жертве преступления: социальные и правовые основы. С. 154.
4. Ривман Д. В., Устинов В. С. Виктимология. СПб. : Изд. «Юридический цент пресс», 2000. 332 с.
5. Туляков В. А. Учение о жертве преступления : социальные и правовые основы. С. 142-143, 430-431.
6. Туляков В. А. Виктимология (социальные и криминологические проблемы). Одесса : Юрид. літ., 2000. 336 с.
7. Сенаторов М. В. Питання віктимологічної характеристики та попередження злочинності неповнолітніх. Питання боротьби зі злочинністю. Збірник наукових праць. Вип. 8. Харків : Право, 2004. С. 116-117.
8. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві / за науковою редакцією доктора юридичних наук, професора, академіка Академії правових наук України В. І. Борисова. Харків : Право, 2006. 208 с.
9. Иванов Ю. Ф. Криминология: навч. посіб. / Ю. Ф. Иванов, О. М. Джужа. Київ : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. С. 105.
10. Богатирьов І. Г. Криминологія : підручник / заг. ред. І. Г. Богатирьова, В. В. Топчія. Київ : ВД Дакор, 2018. С. 100-107.

Гриценко О. А.,

д. ю. н., доцент, професор кафедри кримінального права та криминології ОДУВС

ЗАМІНА УМОВ ТРИМАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК ШЛЯХОМ ПЕРЕВЕДЕННЯ ДО ІНШОЇ УСТАНОВИ: НЕ ЧІТКІСТЬ ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ ЧИННОГО КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНОВЧОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

До сьогодні актуальним залишається питання, яке інтенсивно обговорювалося за чинності попереднього виправно-трудового законодавства. Зокрема, щодо ступеню негативного впливу на правозастосовну практику відсутності чіткої визначеності правової природи інституту переведення засуджених до іншої установи та тісного взаємозв'язку між прийняттям необґрунтованих рішень (як в бік посилення суворості покарання, так і в бік його пом'якшення) адміністрацією виправної установи за відсутності чітких правових критеріїв застосування цього інституту (на практиці ці помилки відтворювалися у необґрунтованому переведенні за незначні правопорушення із колонії до в'язниці) [4, с. 11]. Окремою темою, яка набуває актуальності і за сучасного законодавства, було питання співвідношення формальних підстав переведення до колонії поселення (варіант заміни умов тримання засуджених шляхом переведення до іншої установи за ВТК 1970 р.) та підстав застосування умовно-дострокового звільнення. Висловлювалися думки щодо того, що порядок представлення засуджених до переведення з однієї установи до іншої практично не відрізнявся від представлення засуджених до умовно-дострокового звільнення [1, с. 111; 2, с. 124].

Визначитися із чинними проблемами кримінально-виконавчого законодавства в цій частині маємо на підставі здійснення системно-правового аналізу та комплексного тлумачення положень, що містяться у ст. у деяких нормах КВК України, зокрема ст. 18, 99, 100-102, КВК [3, с. 11, 48-49, 57-58, 74-75].

В ст. 18 КВК, яка визначає різні види виправних колоній (залежно від рівня безпеки) та категорії засуджених, які в них відбувають покарання у виді позбавлення волі на певний строк, довічне позбавлення волі, - містяться положення, що вже є підставою для визначення напрямів для зміни правового статусу засуджених шляхом переведення з однієї до іншої установи. Як в бік його покращення (пом'якшення – зменшення правообмежень): з колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і колонії середнього рівня безпеки у колонію мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання; з колонії максимального рівня безпеки до колонії середнього рівня безпеки, що відповідно тягне зміну умов тримання з більш суворих на більш м'які. Так і в бік посилення суворості порядку тримання засуджених: з колонії середнього рівня безпеки у колонію максимального рівня безпеки, що передбачає посилення суворості порядку та умов виконання та відбування покарання.

Щодо останнього, виключення стосуються засуджених жінок. В колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання відбувають покарання жінки, засуджені за злочини будь-якої тяжкості (невеликої, середньої, тяжкі та особливо тяжкі). Отже переважна більшість засуджених жінок. На середньому рівні безпеки перебувають лише жінки, засуджені до довічного позбавлення волі та ті, яким покарання у виді смертної кари або довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк в порядку помилування або амністії. Тож враховуючи положення ч. 2 ст. 18 КВК, маємо визнати, щодо жінок зміни умов тримання шляхом переведення в іншу установу можуть стосуватися лише в бік покращення їх правового статусу, пом'якшення порядку та умов відбування покарання. Тоді як у засуджених чоловіків ці зміни можливі як у бік поширення правового статусу, так і в бік його обмеження.

В ч. 1 ст. 100 КВК визначається матеріальна підстава для переведення до колонії іншого виду: залежно від поведінки засудженого і ставлення до праці, в разі її наявності, та навчання. Визначаються процесуальні аспекти здійснення такого переведення. Отже в доволі узагальненому вигляді законодавець лише констатує предмет оцінювання, визначає необхідний перелік сфер, де поведінка засудженої особи впливає на прийняття рішення адміністрації установи (поведінка, праця, навчання).

В ст. 101 КВК вже конкретизуються підстави переведення засуджених із приміщень камерного типу та звичайних жилих приміщень колоній максимального рівня безпеки в колонію середнього рівня безпеки. Засуджений має стати на шлях виправлення та відбутися не менше однієї четвертої призначеного судом строку покарання (в першому випадку) і не менше половини строку покарання – в другому. Отже це підстави для покращення правового стану засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі у колонії максимального рівня безпеки, шляхом переведення до колонії більш пільгового рівня.

Що стосується його погіршення, в даній нормі йдеться лише про матеріальну підставу переведення з колонії середнього рівня безпеки у приміщення камерного типу колонії максимального рівня безпеки – злісність порушення режиму відбування покарання.

Отже в кримінально-виконавчій нормі, яка визначає види виправних колоній, в яких виконується покарання у виді позбавлення волі на певний строк, та категорії засуджених, які мають бути направлені в ці установи з набуттям вироком законної сили (ст. 18 КВК), – в той же час містяться правові положення, які маємо розглядати як складову регулювання зміни умов тримання засуджених під час відбування покарання шляхом переведення до іншої установи. І якщо факт переведення із колонії максимального рівня безпеки до колонії середнього рівня безпеки, чи навпаки – в бік погіршення правового стану (з колонії середнього рівня безпеки до колонії максимального рівня безпеки), – уточнюється у ст. 101 КВК з визначенням як матеріальних, так і формальних підстав. То про факт (підстави) суттєвого пом'якшення правового стану засуджених, що перебувають в установах мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання та середнього рівня безпеки шляхом їхнього переведення до колонії мінімального рівня безпеки із полегшеними умовами тримання більше ні в одній статті не згадується, підстави не уточнюються.

Якщо не зважати на досить узагальнене зазначення того, що умови відбування покарання шляхом переведення до колонії іншого виду здійснюються залежно від поведінки і ставлення до праці (в разі її наявності) та навчання (ч. 1 ст. 100 КВК), маємо визнати той факт, що в законі не визначається ні матеріальна, ні формальна підстав для переведення із виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання, середнього рівня безпеки до колонії мінімального рівня безпеки із полегшеними умовами тримання.

До того ж, не зрозумілим є з якої дільниці колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і колоній середнього рівня безпеки здійснюється переведення – ресоціалізації чи соціальної реабілітації? Вочевидь з дільниці ресоціалізації, оскільки який ценз переведення з дільниці соціальної реабілітації, якщо правовий статус в ній та колонії мінімального рівня безпеки із полегшеними умовами тримання, відповідно до ст. 138 КВК, має бути однаковим. Проте на ці питання чинне кримінально-виконавче законодавство відповіді не містить.

А отже маємо припустити, що таке переведення є можливим і із дільниці соціальної реабілітації. Якщо визнати це за можливе, то постає чимало питань теоретичного, правового та правозастосовного характеру, які вимагають свого нагального вирішення. Вважаємо, що зміни, яких зазнало кримінально-виконавче законодавство, суттєво вплинуло на розуміння значення такого елементу (форми) прогресивної системи як зміна умов тримання засуджених шляхом переведення до іншої установи. Ця форма впливу на оптимізацію процесу виправлення втрачає своє попереднє значення, особливо в частині поліпшення правового стану засуджених, які відбувають покарання в установах мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання та колоніях середнього рівня безпеки.

Підсумовуючи зазначене маємо звернути увагу на наступне, комплексне системно-правове тлумачення окремих законодавчих положень чинного кримінально-виконавчого законодавства, свідчить про нечіткість окремих формулювань, наявність певних суперечностей між цими положеннями, про відсутність законодавчого врегулювання окремих досить важливих питань.

Література

1. Бажанов О.И. Прогрессивная система исполнения наказания / О.И. Бажанов / научн. Ред. Г. А. Туманов. Минск: Наука и техника, 1981. 168 с.
2. Кревсун О.М. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання як елемент прогресивної системи відбування покарань // Сучасна наука – пенітенціарній практиці: зб. Матеріалів II Міжнар. практ. конф. (Київ, 4 грудня 2014 р.) / за ред. В. П. Тихого, Є. Ю. Бараша. К.: Ін-т крим.-викон. Служби; Київський регіональний центр НАПрН України, 2014. 434 с.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: чинне законодавство зі змінами та доповн. на 22 серпня 2019 р.: Офіц. тексти. К.: Алерта, 2019. 220 с.
4. Перкова Т. И. Изменение условий содержания осужденных к лишению свободы путем перевода в исправительно-трудовые учреждения с другим видом режима. М.: Юрид. Лит-ра, 1985. 112 с.

ПРО ДЕЯКІ ЗМІСТОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ

У чинному законодавстві України питання пенсійного забезпечення населення регулюються низкою нормативно-правових актів, у кожному з яких одним із напрямів діяльності підрозділів Пенсійного фонду України запобігання правопорушенням визначено одним із напрямків їх функціонування. Зазначений законодавчий підхід чітко кореспондується з вимогами ст. 46 Конституції України, у якій зазначено, що громадяни мають право на соціальний захист. Так, у ст. 2 Закону України «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» вказано, що завданням законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування є встановлення гарантій щодо захисту прав та інтересів громадян [1].

У свою чергу, в ч. 2 ст. 5 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначено порядок використання коштів Пенсійного фонду та накопичувальної системи пенсійного страхування, а також організація та порядок здійснення управління в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, з чого можна зробити висновок, що на підрозділи даного Фонду покладено не тільки статутні завдання у сфері пенсійного забезпечення населення, але й завдання по запобіганню правопорушенням з означеного виду діяльності [2].

Додаткові аргументи з цього приводу можна знайти й в інших нормативно-правових актах з означеної тематики дослідження. Зокрема, в Законі України «Про пенсійне забезпечення» закріплено спеціальний Розділ V, у якому визначена відповідальність підприємств та організацій і громадян за достовірність даних і документів, виданих для оформлення пенсії [3], а в ст. 65 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» - відповідальність за порушення законодавства про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб [4], що свідчить про наявність системних елементів запобігання злочинам у сфері діяльності Пенсійного фонду України.

Враховуючи зазначене, в науковій літературі підрозділи зазначеного Фонду віднесені до неспеціалізованих суб'єктів по запобіганню кримінальним правопорушенням [5, с. 65].

Поряд з цим, якщо виходити із змісту сучасних реформ, що відбуваються в Україні, а також стану злочинності і правопорушень, пов'язаних із пенсійним забезпеченням населення, як видається, Пенсійний фонд України варто віднести до частково спеціалізованих (напівспеціалізованих) суб'єктів запобіжної діяльності. Такий висновок, крім цього, обумовлений функціональним спрямуванням роботи кожного із співробітників, які безпосередньо задіяні для призначення пенсій населенню та окремим його пільговим категоріям, одним із завдань яких є запобігання нецільового та іншого протиправного використання коштів Фонду, а також вжиття заходів щодо відшкодування завданих збитків. Крім цього, у системі даного Фонду створені спеціалізовані підрозділи по запобіганню корупції, які діють у тісній взаємодії з правоохоронними органами та таким чином не допускають вчинення й інших правопорушень, пов'язаних з посяганням на пенсійні права громадян.

З огляду цього, й на теоретичному рівні необхідно видозмінити класифікацію суб'єктів запобігання злочинам, віднісши Пенсійний фонд України до напівспеціалізованих суб'єктів запобіжної діяльності.

Література

1. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14 січня 1998 року № 16/98-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. №23. Ст. 121.
2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 року № 1058-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 49. Ст. 376.
3. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 5 листопада 1991 року № 1788-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 3. Ст. 10.
4. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 29. Ст. 399.
5. Кримінологія: Навч. посіб. / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2009. 312 с.

РОЛЬ ДИТИНСТВА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ

Поняття дитинства має дуже широке тлумачення, починаючи від дитинства, як причини формування майбутньої особи злочинця, закінчуючи, як категорії духовних цінностей.

Взагалі дитинство – це період формування морально-вольових, психологічних якостей, які матимуть свій прояв з часом у дорослої людини.

Різні науковці формулювали своє поняття дитинства. Наприклад, Коджаспирова Г. М. вважає, що дитинство – віковий етап розвитку людини. Дитинство є соціокультурним феноменом, що має конкретно-історичний характер, охоплює період життя від народження і приблизно до молодшого юнацького віку. За віковою періодизацією, в педагогіці, дитинством є період до 11 років, що включає: період немовляти – до 1 року, раннє дитинство – до 3 років, дошкільний вік – до 7 років, молодший шкільний вік – до 10-11 років [1, с. 69-70].

Розглядаючи дитинство людини, як етап формування особи злочинця можна виділити наступні особливості:

1. В першу чергу дитина є найуразливішою категорією в усіх аспектах, починаючи з навіювання іншими особами та закінчуючи завданням фізичної та моральної шкоди, у зв'язку з недорозвиненим фізичним, психологічним станами людини.

Одним з найпростіших прикладів є формування злочинної поведінки завдяки оточуючому середовищу, яке веде антисоціальний спосіб життя. Постійна взаємодія з такою категорією осіб призводить до проектування такої поведінки в розумі дитини, тому що вона вважає, що це є нормою.

2. Негативні події, які вплинули на дитинство можуть мати власний вираз у майбутньому в якості психіатричних порушень та захворювань.

Наприклад, знущання батьків на протязі всього дитинства порушує психіку дитини, що відкладається у її пам'яті. Дитина закривається в собі, що призводить до пригнічення себе, як індивідуальності та інколи є випадки породження ненависті до таких осіб, помста стає основною метою в житті.

Переважна більшість (71,2 %) злочинців самі в дитинстві були жертвами агресії, що надалі сприяло формуванню в них схильності вирішувати свої проблеми із застосуванням сили, у тому числі 19,2 % з них піддавалися кримінальному насильству один раз, 26,9 % – два-три рази, 17,3 % – чотири-п'ять разів, 17,3 % – шість і більше раз, 13,5 % – регулярно (2-3 рази на місяць), а 1,9 % – систематично (не менше трьох разів на тиждень)[2].

3. Виховання є одним та правильним засобом впливу на дитину, хоча це поняття більш широке, та не має конкретних рамок, оскільки виховання може розглядатися, як і з позитивної точки зору, так і з негативної. Дитина народжуючись в наш світ, чиста, неначе папір, а виховання є письмовим приладдям, яке згодом може характеризувати дитину.

Процес виховання слід розуміти як передачу суспільно-історичного досвіду новим поколінням з метою підготовки їх до суспільного життя та продуктивної праці. Під впливом середовища та спеціально організованих умов виникає розвиток духовних та фізичних сил, формування світогляду та придбання знань, вмінь та навичок.

4. Характер, морально-вольові якості та генетика є незмінною частиною дитини. Оскільки, характер – це особливості соціальної поведінки особистості.

Він відображає уклад життя особистості в соціальній групі і проявляється насамперед у ставленні до людей, а також до дорученої справи.

У повсякденному житті людини зазвичай характеризують як егоїста або колективіста, доброго чи скупого, м'якого або грубого, рішучого або нерішучого, наполегливого, мужнього або панікера і т. і. Цими словами підкреслюється або ставлення людини до чого-небудь (моральні якості), або спосіб поведінки (вольові якості особистості). Отже, в основі характеру лежать морально-вольові якості особистості[3, с. 66].

Ні за яких можливостей неможливо змінити людину. Саме тому, якщо з самого дитинства проявляється егоїзм, грубість чи інші негативні риси характеру вони незмінні, але це не є обов'язковою характеристикою майбутнього злочинця, ці риси лише дають змогу в загальному оцінити особу.

Розглядаючи генетику, то на мою думку має місце існувати думка, що злочинна схильність є явищем, яке передається по генетичному коду. Аналізуючи родини малолітніх та неповнолітніх осіб, яких було взято з дитячого будинку, були діти, які скоювали адміністративні правопорушення, хоча їхні прийомні батьки цілком добросовісні громадяни, за якими не спостерігалися випадки порушення законодавства.

Підсумовуючи все вищевикладене, можна зробити висновок, щодо ролі дитинства у формуванні особистості злочинця. Гарне майбутнє людини більш всього залежить від дитинства, оскільки категорія дітей не є розвинутою та слабкою, та яка піддається впливу і вихованню.

Знання та досвід, який буде передаватися дитині є найголовнішим фактором здорового дитинства. Особливу увагу, необхідно приділити індивідуальним особливостям дитини та її психологічним порушенням, щоб у майбутньому запобігти скоєнню злочину та розвивати здоровий глузд, втілювати норми моралі у життя, дотримуватися норм законодавства. Але є один з головних чинників, на який вплинути неможливо – це генетика, оскільки схильність вчиняти злочини може бути закладена й на підсвідомому рівні

Література

1. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике. Москва : ИКЦ «МарТ» ; Ростов н/Д : Издательский центр «МарТ», 2005. 448 с.
2. Експрес-інформація про стан злочинності в Україні за 2002 рік. К.: МВС України. Департамент інформаційних технологій, 2003. 120 с.
3. Поликарпов, В. А. Психология личности [Электронный ресурс] : курс лекций /В. А. Поликарпов, О. Г. Ксёнда. Минск : БГУ, 2015.

Загранична В. Б.,
*курсант 304 взводу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування ОДУВС*
Кулик Л. М.,
*к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінального
права та кримінології ОДУВС*

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Актуальність розглядуваної проблеми полягає в тому, що в теперішній час неповнолітні все частіше стають суб'єктами вчинення кримінальних правопорушень, підпадаючи під вплив різних негативних чинників.

Проблема криється в негативному прояві детермінантного впливу, та недостатній йому протидії з боку неповнолітніх осіб як найбільш соціально вразливої групи населення. Такі особи, в силу своїх вікових особливостей, нестійкість ціннісних орієнтацій та свідомості, не в змозі повною мірою самостійно протистояти негативному впливові та не піддатися чужим поглядам.

Поняття детермінантів злочинності неповнолітніх слід визначати, як взаємодію всіх процесів, явищ, факторів, що породжують, продукують злочинність неповнолітніх, обумовлюють її стан та зміни кількісних і якісних характеристик та показників.

Неповнолітні постають найбільш соціально вразливою верствою суспільства, тому виникає проблема в побудові їх взаємовідносин з ровесниками й дорослими у рівномірній правовій площині. При можливості дорослих представників суспільства з легкістю морально впливати на неповнолітніх, останні й залишаються найбільш перспективним середовищем для впливу організованих злочинних угруповань.

Останнім часом можна спостерігати, що особи віком до 18-ти років, найчастіше вчиняють крадіжки грошей, цінностей, матеріальних речей, здійснюють злочини у кредитно-банківській сфері та у сфері обігу наркотичних засобів [1].

Головною причиною інтенсивного виникнення й розвитку психогенно зумовлених аномалій у неповнолітніх правопорушників є неблагополучні умови їх сімейного виховання, що виражаються в тому числі й у наявності різних нервово-психічних захворювань у батьків, у зловживанні алкогольними напоями, протиправному та аморальному способі життя, жорстокості та насильству в сім'ї. Ці фактори породжують у неповнолітніх зневагу до норм загальноприйнятої поведінки, систематичні прояви зневаги, мстивості, виникнення негативних звичаїв, появу ворожнечі до інших груп населення, ознаки сексуальної розбещеності [2].

Враховуючи вищезазначене, слід брати до уваги ситуації у яких діти, переживаючи в сім'ї насилля та знущання батьків, вже через деякий час стають суб'єктами кримінальних правопорушень проти здоров'я, статевої свободи та статевої недоторканності. Або ж починають пиячити з юного віку та формувати в собі ворожнечі погляди, спрямовані на прояв агресії щодо інших груп населення.

Крім сімейного виховання, вагому ланку серед детермінантів посідають особисті риси та самосвідомість неповнолітнього правопорушника, які сформувалися безпосередньо ним самостійно на основі конфліктів з родичами та однолітками і пасивного способу життя. Серед них: емоційна невірноваженість, марнославство, упертість, нечутливість до страждань інших, агресивність, ослаблення почуття сорому. При цьому знову йдеться не про вікові особливості, що були б властиві основній масі

підлітків загалом, а саме про криміногенні зрушення, деформації в морально-емоційній, моральній сферах, характерні саме для осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення.

Слід зазначити, що основними детермінантами постає саме сімейне виховання підлітків та їх оточуюче середовище спілкування. І потрібно якнайбільш глибоко розглядати проблеми, що відображаються в сімейному вихованні, та кожен з них розглядати як окрему детермінанту злочинності неповнолітнього.

Однією з перших детермінант визначають виховання підлітка в родині з низьким матеріальним забезпеченням, через що він відчуває себе обділеним та малозабезпеченим, на відміну від однолітків. За таких умов дитина раніше вдається до злочинного шляху та намагається отримати та забезпечити себе тим, чого в нього ніколи не було, ніби «компенсуючи» відсутнє.

Якщо ж дитина виховувалась в матеріально забезпеченій сім'ї з порушенням гендерної рівності на побутовому рівні, де батьки контролюють кожний крок дитини, то особа буде шукати самостійного життя «на вулиці», прагнути «визнання» серед однолітків. Особливо ситуація загострюється коли така дитина потрапляє в оточення маргіналів.

Іншою детермінантою постає виховання підлітка в неповній сім'ї, коли він зростає без участі батька. Такі діти мають дефіцит уваги та спілкування, тому можуть вдаватися до насильницьких дій щодо інших дітей та до ранніх статевих зв'язків.

Останньою детермінантою слід зазначити занижений авторитет дитини перед родиною та близькими. В такому випадку неповнолітні шукають для себе «авторитетних» людей на вулиці. Найчастіше такі неповнолітні потрапляють до злочинних угруповань [3].

Можливо виділити й додатковий детермінант у виді біологічно обумовлених відхилень у психічній діяльності неповнолітнього, що заважають йому нормально сприймати соціальну інформацію. Такі випадки трапляються рідше, але вони не можуть бути передбаченими.

В силу розвитку інформаційного середовища, не слід забувати і про негативний інформаційний вплив засобів масової інформації та електронних ресурсів електронної мережі. На сьогодні існує безліч Інтернет-ресурсів, що висвітлюють жорстокість та аморальну поведінку, або «навчають» злочинним навичкам. Підлітки під емоційним враженням намагаються відтворити, побачений ними чи нав'язаний їм, контент.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, слід зробити висновок, що злочинність неповнолітніх обумовлена факторами як сімейного виховання, так і впливу навколишніх чинників, що і являють собою детермінанти прояву такої протиправної поведінки. Підлітки являються найбільш вразливою соціальною групою, їх схильність ставати суб'єктом кримінального правопорушення формується ще з раннього віку і тому перевагу слід надавати ранній профілактиці, яка має дієвий результат.

Література

1. Гоголева Л. Л. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність: віктимологічні аспекти: [навч. посіб.] / Гоголева Л. Л., Женунтій В. І., Цібуленко Т. Д. К.: КВШ МВС, 1991. 18 с.
2. Крижна Л. В. Криміногенні чинники сфери сім'ї і побуту та шляхи їх нейтралізації / Л. В. Крижна // Науковий вісник Української академії внутрішніх справ. К., 1998. 36 с.
3. Кругліков Р. І. Детермінізм і пам'ять / Р. І. Кругліков // Питання філософії. 1980. 76 с.

Квашенко В. В.,

слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДИ В УКРАЇНІ

Все більшої актуальності набувають дослідження проблеми запобігання контрабанди в Україні. Необхідність таких досліджень, обумовлюється не лише зростанням зазначеної злочинності у прикордонних регіонах країни, а й появою її нових форм та видів; збільшенням рівня суспільної небезпечності традиційних видів злочинності; розширенням застосування зброї; поширенням використання під час учинення злочинів високих технологій, найсучасніших досягнень науки і техніки; експортуванням певних видів злочинності з одних регіонів до інших тощо.

Завдання боротьби з контрабандою, тобто незаконним переміщенням товарів чи предметів через митний кордон України, та взаємопов'язаними з нею корупцією, відмиванням злочинних доходів і тіньовою економікою залишаються надзвичайно актуальними для влади і суспільства в цілому.

Географічне розташування України, проходження через її територію головних магістральних шляхів, а також відсутність ефективної системи контролю за кордоном на всій лінії його протяжності, підвищують ризики налагодження контрабандних потоків товарів, продукції, матеріальних цінностей, наркотичних засобів тощо. Контрабандна діяльність посилюється в умовах високого рівня корумпованості чиновників,

представників правоохоронної системи та суспільства загалом. Це не лише ускладнює розробку ефективних організаційно-економічних механізмів боротьби з контрабандою на прикордонних територіях України, але й активізує діяльність кримінальних угруповань та активізує розвиток тіньових процесів в економіці.

Склад злочину «контрабанда» як антисоціальне явище має давню історію. Її розвиток безпосередньо залежить від ефективності заходів тарифного регулювання зовнішньоторговельної діяльності. Під контрабандою (італ. «contrabando», від «contra» – проти та «bando» державний указ) розуміють переміщення товарів і цінностей через державний кордон без відома органів митного контролю. Контрабанда породжує підвищену суспільну небезпеку, адже вона посягає на встановлений порядок переміщення матеріально-товарних цінностей через кордон і зумовлює збитки для економіки держави, її культурної спадщини, сприяє розвитку тіньових схем тощо [1, с. 119].

На сьогодні, на жаль, цей вид злочину набирає все більших та серйозних обертів в Україні та поза її межами. Контрабанду можна називати свого роду «професією» яка є не тільки прибутковою, а й дуже творчою, але ризиковою, яка призводить до загрози економічних інтересів країни, громадської безпеки, норм моралі, безпеки життя, здоров'я населення та національної безпеки держави загалом. Так як це явище негативно впливає на суспільну безпеку у разі нелегального перевезення наркотичних засобів, зброї і боєприпасів, психотропних речовин, під час перевезення зброї масового ураження, а також виникає загроза для інтересів культури під час контрабанди культурних цінностей та надбань країни.

Найпоширенішими способами контрабанди у наш час є переміщення поза митним контролем та з приховуванням від митного контролю. Переміщення поза митним контролем – це імпорту/експорту товарів та інших предметів через митний кордон України поза митницю та митні пости або поза встановленим часом для проведення митного контролю. Легше всього це зробити шляхом об'їзду постів через польові або міжселищні дороги.

На запитання ЗМІ прикордонникам «чому пропускають 80% контрабанди наркотиків?» речник Державної прикордонної служби України Олег Слободян в ефірі 112 каналу прокоментував: «У нас багато затримується наркотиків, а якщо вийшло так що не затримали цього разу, то причина основна в тому, що автомобіль цей не проходив у нас по аналізу ризиків. Тобто не було підстав сумніватися, що в автомобілі є якісь приховані речі, тим більше в конструктивних особливостях, а по-друге, у нас, на жаль, немає сканерів, які дозволяють побачити нутрощі автомобіля без того, щоб розібрати його на запчастини. В наших колег з Румунії такі сканери є... Загалом світова практика показує, що затримується на кордоні не більше 20-30 відсотків від тих наркотиків, які рухаються з однієї країни в іншу». [2]

Товари, що перевозяться контрабандистами поділяються на такі групи: 1) особливо цінні товари – культурні цінності; рідкісні види тварин і рослин; органи та тканини людини тощо; 2) товари, що створюють загрозу здоров'ю людей – наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги чи прекурсори, сильнодіючі та отруйні речовини, а також фальсифіковані ліки; 3) предмети, що становлять небезпеку особистій та громадській безпеці – вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброя та боєприпаси; небезпечні відходи, мікробіологічні агенти; 4) предмети, що становлять загрозу суспільній моральності – твори, що пропагують насильство, жорстокість, дискримінацію тощо; 5) предмети, що загрожують особистій недоторканності особи – спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації. [3]

Ефективна протидія розвитку контрабандної діяльності на прикордонних територіях у контексті зміцнення економічної безпеки держави передбачає реалізацію таких організаційно-економічних заходів:

- облаштування державного кордону України сучасним обладнанням для захисту від незаконного перетину на всій лінії його протяжності, оснащення пунктів спостереження засобами моніторингу, зв'язку, сигналізації тощо;
- раціоналізація процесу митного оформлення транспортних вантажів шляхом зменшення кількості бюрократичних процедур, скорочення часу на їх проведення на засадах автоматизації, використання спеціалізованих пристроїв, обладнання та програмного забезпечення, мінімізації контактів між працівниками митниці та безпосередніми перевізниками вантажів;
- оптимізація переліку найменувань продукції, товарів, матеріальних цінностей та інших вантажів, на які поширюються ставки митних зборів (з подальшою можливістю їх зниження або ж скасування), відповідно до положень зовнішньоторговельних міждержавних угод, балансів виробництва та споживання продукції на внутрішньому ринку, інтересів вітчизняних експортерів та імпортерів;
- декриміналізація окремих аспектів контрабанди шляхом легалізації деяких видів діяльності, що мають низький рівень суспільної небезпеки, формування механізмів і стимулів для детінізації контрабандних потоків, використання інструментів митної амністії, створення суб'єктами господарювання прозорих схем ведення зовнішньоторговельної діяльності;
- розбудова мережі пунктів пропуску через державний кордон і митних постів на прикордонних територіях України, покращення їх технічного оснащення сучасними засобами оформлення митних

документів, фото та відео спостереження, обробки та систематизації інформації, сканування вантажів і транспортних засобів тощо;

– покращення кадрового складу Державної прикордонної служби України, Державної фіскальної служби України та правоохоронних органів шляхом перегляду наявних підходів до підбору працівників з обов'язковим їх проходженням перевірки на детекторі брехні, орієнтації поряд з професійними здібностями, досвідом і знаннями на наявність у них високих моральних та етичних якостей, використання інструментів ефективного розвитку, навчання та кар'єрного зростання кадрів, формування механізмів їх взаємного контролю, забезпечення прозорості діяльності цих служб і їх підзвітності громадським організаціям;

– стимулювання процесів соціально-економічного розвитку прикордонних територій України на засадах розбудови фінансової, ринкової, дорожньо-транспортної та інших видів інфраструктури, створення в їх межах технологічних бізнес-парків, венчурних та інноваційних фондів, бюджетної децентралізації та зниження рівня інерційності управління регіональним розвитком;

– провадження цілеспрямованої послідовної інформаційної політики запобігання розвитку контрабандної діяльності, що має на меті популяризацію легального ведення бізнесу, роз'яснення серед населення антисоціального характеру контрабанди та невідворотності настання відповідальності за її вчинення.

Послідовна реалізація розроблених організаційно-економічних заходів боротьби з контрабандою на прикордонних територіях України дозволить забезпечити підвищення рівня їх інвестиційної привабливості, надходження додаткових фінансових ресурсів до Державного бюджету, декриміналізацію діяльності підприємницьких структур, захист національних інтересів держави, покращення системи перетину через державний кордон, керованість процесу балансування параметрів розвитку внутрішнього споживчого ринку, раціоналізацію міждержавних зовнішньоторговельних відносин, що в комплексі призведе до формування потужних резервів для зміцнення економічної безпеки держави.

Література

1. Басель А. Д. Контрабанда в Украине и её влияние на безопасность страны / А. Д. Басель // Правова держава. 2005. № 8. С. 119-122.
2. Електронний ресурс :<https://www.pravda.com.ua/news/2019/03/5/7208380/>
3. Дячкін О.П. Суспільна небезпечність контрабанди і правова відповідальність за її вчинення / О.П.Дячкін // Форум права. 2012. №1.

Колб О.,

*д. ю. н., професор, професор кафедри політології, управління та державної безпеки
Волинського національного університету імені Лесі Українки, Заслужений юрист України*

Бендовський Н. Н.,

курсант 4-го Національної академії внутрішніх справ України

ПРО РОЛЬ І МІСЦЕ ЗАХОДІВ ПРОБАЦІЇ У СИСТЕМІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Як показали результати кримінально-виконавчого законодавства України, вичерпний перелік заходів пробації та обов'язків посадових осіб виражається через зміст виконання судового рішення, що стосується позбавлення засуджених, зокрема права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, закріплений в ст. 32 КВК України, а саме:

1. Власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган зобов'язаний не пізніше 3-х днів після одержання копії судового рішення звільнити засудженого з посади, яку він обіймає, або від того виду професійної діяльності, права на який його позбавлено, внести до трудової книжки засудженого запис про те, на якій підставі, на який строк і якої посади він позбавлений права обіймати або яким видом професійної діяльності він позбавлений права займатися, та повідомити уповноважений орган з питань пробації про виконання судового рішення. При цьому, якщо виходити з буквального змісту ч. 2 ст. 535 КПК «Звернення судового рішення до виконання», то суд разом із своїм розпорядженням про виконання судового рішення надсилає його копію відповідному органу чи установі, на які покладено обов'язок виконати судові рішення. Таким органом, відповідно до вимог ч. 1 ст. 11 та ст. 13 КВК, є уповноважений орган з питань пробації, який також, відповідно до вимог ст. 12 Закону України «Про основи національної безпеки», відносяться до сектору безпеки і оборони, а отже має у зв'язку з цим специфічні повноваження.

У свою чергу, як зазначено в абзаці 2 ч. 2 ст. 535 КПК, підставою для виконання суб'єктом державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань судового рішення, що

набрало законної сили, є його примірник в електронній формі, надісланий суб'єкту державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань у порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним Реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, затверджену Міністерством юстиції України спільно з Державною судовою адміністрацією України.

Таким чином, варто визнати, що в наявності колізія правових норм, [1, с. 275-281], що стосується строків реалізації обов'язків власником підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу, а саме: з якого часу має рахуватись 3-х денний термін, мова про який в ст. 32 КВК. Так, якщо керуватись вимогами кримінально-виконавчого законодавства (ст. ст. 11, 13, 31 КВК), то цей термін має рахуватись з часу отримання копії рішення суду з територіального уповноваженого органу з питань пробації, а якщо виходити з вимог ч. 2 ст. 535 КПК – то з моменту отримання електронного варіанту даного рішення суду. Виходячи з цього, логічним рішенням з цього приводу було б доповнення ст. 32 КВК відповідним словосполученням такого змісту: «не пізніше трьох днів після одержання копії вироку від уповноваженого органу з питань пробації». Такий підхід, крім аргументів, приведених вище, ґрунтується на положеннях ст. ст. 30, 31 КВК, відповідно до яких виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю покладається на уповноважені органи з питань пробації.

У сьогоднішні (до внесення змін до ст. 32 КВК) найбільш ефективним засобом вирішення зазначеної правової колізії та практичної проблеми, одночасно, є звернення органу пробації до суду, який ухвалив рішення, про роз'яснення його змісту у виді строків його виконання (ст. 380 КПК). Отже, вирішення проаналізованої ситуації теж слід віднести до тих обставин, що впливають на своєчасність та ефективність виконання в цілому покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, а також на результативність діяльності у сфері національної безпеки України, на чому постійно акцентують увагу як практики [2, с. 19], так і науковці [3, с. 179].

Що ж до вжитого в ст. 32 КВК України словосполучення «не пізніше трьох днів після одержання копії судового рішення», то цей строковий термін рахується з наступного робочого дня тижня – з часу початку роботи підприємства, установи, організації та їх уповноважених органів (згідно із затвердженим графіком роботи) – і закінчується протягом останньої години роботи цих установ кримінально-виконавчих правовідносин [4, с. 109], щоб відповідальні за подачу інформації особи мали можливість відправити через канцелярію необхідні матеріали адресату в порядку, передбаченому Типовою інструкцією з діловодства. У такому ж порядку реєструються в журналі вхідної кореспонденції установи, й інша кореспонденція, в тому числі й та, що стосується забезпечення виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. При цьому, з моменту, зокрема, реалізації копії судового рішення щодо конкретно взятого засудженого й розпочинається почасовий відлік «трьох денного строку», мова про який ведеться в ст. 32 КВК.

Таким чином, поклавши на суб'єкта пробації, зокрема підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу, обов'язки щодо засуджених до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ст. 32 КВК України), законодавець створив і відповідні правові гарантії їх реалізації (у виді запобігання корупційним та іншим ризикам, включаючи й ті, що пов'язані з посяганням на основи національної безпеки) та їх забезпечення (у виді правових наслідків їх невиконання), що важливо враховувати при визначенні ефективності діяльності уповноважених органів пробації з цих питань, а також у контексті реалізації ними системних заходів, спрямованих на забезпечення національної безпеки України.

Література

1. Теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. В. С. Смородинський та ін., за ред. О. В. Петрушина. Харків : Право, 2014. 368 с.
2. Виступ начальника управління нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях та інших заходів примусового характеру у місцях несвободи Генеральної прокуратури України Сіверця Вячеслава. Інститут пробації в Україні : сучасний стан і перспективи розвитку : матеріали кр. столу (Київ, 16 квітня 2019 року). Київ : Нац. акад. прокур. України, 2019. С. 14-20.
3. Яковець І. Недосконалість законодавства і практики його застосування як перепона ефективної реалізації покладених на органи пробації завдань. Інститут пробації в Україні : сучасний стан і перспективи розвитку : матеріали кр. столу (Київ, 16 квітня 2019 року). Київ : Нац. акад. прокур. України, 2019. С. 179-188.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України : Науково-практичний коментар / за заг. ред. д. ю. н., проф. В. В. Коваленка, д. ю. н., проф. А. Х. Степанюка. Київ : Атіка, 2012. 492 с.

ПРО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ БАНКІВ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Як показало вивчення нормативно-правових актів, що стосуються банківської діяльності України [1], та наукових джерел з означеної тематики [2, с. 63-65], питання щодо статусу банків як суб'єктів запобігання злочинам є неврегульованим та маловивченим, що не тільки впливає на ефективність запобіжної діяльності в нашій державі, але й на стан захисту прав та законних інтересів суб'єктів та учасників фінансово-правових відносин.

І це при тому, що Законом України «Про Національний банк України» останньому надані виключні та надзвичайно важливі повноваження у контексті правових повноважень і можливостей [3].

Так, у ст. 1 цього Закону зазначено, що його метою є правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні і створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника.

Виходячи з цього можна констатувати, що серед різноманіття повноважень Національного банку України одним із важливих напрямків його діяльності є й у тому числі запобігання правопорушенням у банківській сфері.

Більш того, якщо з цього приводу зробити узагальнений висновок, то банки варто віднести до відповідних суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням.

В кримінології такі суб'єкти класифіковані за завданнями, компетенцією і змістом запобіжної діяльності на:

а) органи влади загальної компетенції (їх установи, організації, підприємства) (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України та ін.);

б) неспеціалізовані (суб'єкти господарювання; установи культури та спорту, засоби масової інформації та ін.);

в) спеціалізовані органи (правоохоронні органи, суди та ін.) [2, с. 64-65].

При цьому, банківські установи віднесені науковцями до частково спеціалізованих (напівспеціалізованих) суб'єктів запобігання кримінальних правопорушень [2, с. 65], з чим погодитись у повній мірі не можна, позаяк нинішні законодавчі підходи не тільки розширили повноваження банків у фінансово-кредитних відносинах, але й у сфері запобіжної діяльності, пов'язаної із своєчасним виявленням та усуненням загроз, що стосуються протиправним посяганням на законні інтереси банків в Україні. Так, згідно п. 30 ст. 7 Закону України «Про Національний банк України», останній здійснює державне регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за банками та філіями іноземних банків; страховиками (перестраховиками), страховими (перестраховими) брокерами, кредитними спілками, ломбардами та іншими фінансовими установами (крім фінансових установ та інших юридичних осіб, щодо яких державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії здійснюються іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу); платіжними організаціями, учасниками чи членами платіжних систем, які надають фінансові послуги на підставі відповідних ліцензій чи реєстраційних документів; операторами поштового зв'язку; іншими установами, які надають послуги з переказу коштів та здійснення валютних операцій; філіями або представництвами іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України, іншими юридичними особами, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги.

Крім цього у п. 31 ст. 7 зазначеного Закону, Національний банк України здійснює також аналіз стану фінансової системи щодо фінансової стабільності, а, відповідно до п. 32 ст. 7 - визначає порядок, вимоги та заходи із забезпечення кіберзахисту та інформаційної безпеки у банківській системі України та для суб'єктів переказу коштів, здійснює контроль за їх виконанням; утворює центр кіберзахисту Національного банку України, забезпечує функціонування системи кіберзахисту у банківській системі України.

Таким чином, виходячи із сучасних законодавчих підходів з питань регулювання банківської діяльності України, варто визнати, що банки виконують спеціалізовані функції по запобіганню злочинам, а тому з цих міркувань вони мають бути віднесені до спеціалізованих суб'єктів запобіжної діяльності.

Література

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 5-6. Ст. 30.
2. Кримінологія: навч. посіб. / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д. ю. н., проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2009. 312 с.
3. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV (в редакції від 01.01.2021). Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#n68>.

Конопельський В. Я.,

д. ю. н., професор завідувач кафедри кримінального права та кримінології ОДУВС

Погребна К. Ф.,

аспірант кафедри кримінального права та кримінології ОДУВС

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ЩОДО ПОКАРАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ

Відповідно до ст. 36 Конституції України, громадяни України мають право на об'єднання у громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, включаючи контроль за діяльністю держави у певних сферах суспільних відносин.

Зокрема, зазначений контроль громадськості має право здійснювати у контексті дотримання прав засуджених під час виконання та відбування кримінальних покарань (ч. 2 ст. 25 Кримінально-виконавчого кодексу (далі – КВК) України) [1].

Такий нормативно-правовий підхід, здавалось би, повністю співпадає з нормами міжнародного права, згідно яких всі пенітенціарні (в Україні – кримінально-виконавчі) установи мають піддаватись незалежному моніторингу, у тому числі шляхом здійснення громадського контролю (п. 9 ч. 1 Європейських пенітенціарних правил (ЄПП)) [2].

Поряд з цим, якщо всебічно та системно підійти до змісту даного питання та проаналізувати наукові результати вивчення кримінально-виконавчого законодавства України з означеної тематики дослідження [3], то на порядок денний у зв'язку з цим, виходить ряд проблем, які суттєво впливають на ефективність та рівень реалізації громадського контролю у сфері виконання покарань України, а саме:

1. Закріпивши у Загальній частині, зокрема ст. 25, КВК правові засади здійснення громадського контролю за дотриманням прав засуджених у ході виконання та відбування засудженими кримінальних покарань, законодавець чомусь жодним словом не обмовився про нього в Особливій частині даного Кодексу.

Таким чином, можна констатувати, що відсутність відповідних правових механізмів здійснення на практиці громадського контролю не тільки залишається однією із детермінант, що обумовлює низький рівень кримінально-виконавчої діяльності, але й негативно впливає на стан забезпечення конституційних прав засуджених в нашій державі. Особливо це відображається на захисті тих осіб, які відбувають покарання, пов'язані із позбавленням волі.

2. У ст. 5 КВК закріплений принцип участі громадськості в передбачених законом випадках у діяльності органів і установ виконання покарань, але прогалини в Особливій частині цього Кодексу не дозволяють належним чином здійснювати це у конкретних кримінально-виконавчих відносинах, що також обумовлює неналежну ефективність процесу виконання/відбування кримінальних покарань в Україні.

3. Не дивлячись на те, що від часу прийняття (11 липня 2003 року) і по сьогодні у КВК внесено десятки змін і доповнень, а також в Україні за цей період прийнято низку нових законів (наприклад, Закон України «Про Національну поліцію» [4]), у яких по-новому закріплені законодавчі підходи щодо здійснення цивільного контролю за діяльністю правоохоронних органів, досі ці новели не введені у кримінально-виконавче законодавство, що суттєвим чином впливає на рівень захисту конституційних прав і законних інтересів засуджених до позбавлення волі [5].

Отже, слід визнати, що в наявності складна прикладна проблема, яка має бути вирішена у тому числі і на теоретичному (доктринальному) рівні.

Література

1. Кримінально-виконавчий кодекс України : прийнятий Верховною Радою України 11 липня 2003 року. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3/4. Ст. 21.
2. Європейські пенітенціарні правила: Рекомен. № R(2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.

3. Колб О., Махніцький О. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. Вісник пенітенціарної асоціації України. Пенітенціарна асоціація України; Науково-дослідний інститут публічного права. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2019. №3 (9). С. 223-230

4. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379.

5. Діна БЄЛКІНА. Правові прогалини і колізії у кримінально-виконавчому законодавстві України: поняття та зміст. „JURNALUL JURIDIC NAȚIONAL: TEORIE ȘI PRACTICĂ” S.R.L. Republica Moldova, Nr. 3 (43). 2020. P. 77-82.

*Кульчицький О. О.,
слухач магістратури «ПД» ОДУВС*

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОСОБНИЦТВО У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Удосконалення кримінально-правових норм, що регулюють відповідальність за пособництво у вчиненні злочину, вимагає вивчення зарубіжного досвіду в даній області. Це дозволяє глибше зрозуміти суспільну значимість і соціальну обумовленість, а також юридичну природу відповідних норм. З цією метою пропонуємо звернутися до аналізу особливостей регулювання кримінальної відповідальності за пособництво у вчиненні злочину чинними кримінально-правовими актами ряду країн зарубіжжя, зокрема Швейцарії, Англії, Франції, США, Японії.

Інститут співучасті добре відомий і зарубіжному кримінальному законодавству. Досвід зарубіжних держав в цій галузі дуже різноманітний, а іноді і має протиріччя. Перш за все, необхідно відзначити, що кримінальне законодавство ряду держав, регулюючи питання співучасті у злочині, часто не дає загального поняття співучасті. До таких країн слід віднести, зокрема КК Швейцарії 1937 р., КК Японії 1907 р.

На нашу думку, відсутність поняття співучасті є суттєвим недоліком кримінального закону. Загальне поняття співучасті допомагає визначити, коли та чи інша діяльність особи є співучастю, коли - дотик, а коли - індивідуальна діяльність, а також наявність або відсутність пособництва у вчиненні злочину.

Щодо визначення поняття пособника слід зазначити таке. У КК США вказуються лише про способи участі особи у вчиненні злочину. Так наприклад, у пункті (а) § 2 розділу 18 Зводу законів США 1948 записано: «Той, хто робить замах проти Сполучених Штатів або допомагає його скоєння, підбурює, дає поради, керує, спонукає або забезпечує його вчинення, підлягає покаранню як виконавець даного посягання» [3, С. 193-236.]. Щодо кримінального законодавства США важливо відзначити наступне: в деяких випадках воно зберегло архаїчний термін «пособник після факту вчинення злочину» (наприклад, Звід законів США, КК штату Теннессі) [4, С. 201]. Так, згідно з § 3 Зводу законів США пособником після факту злочину визнається «той, хто, знаючи про вчинення посягання проти Сполучених Штатів, вкриває, полегшує, підтримує або сприяє правопорушнику з тим, щоб перешкодити або перешкодити його арешту, судового розгляду, а чи покаранню». Такий стан призводить до обґрунтованого розширення рамок пособництва, а відповідно і співучасті.

Згідно ст. 121-7 КК Франції «співучасником є особа, яка свідомо своєю допомогою або сприянням полегшило підготовку або завершення злочину або проступку, а також особа, яка за допомогою подарунків, обіцянок, погроз, вимог, зловживання владою або повноважень спровокує злочинне діяння або дасть вказівки для його вчинення». Як видно, за КК Франції пособництво включає в себе допомогу або сприяння. Причому в юридичній літературі зазначається, що дана допомога і сприяння традиційно характеризуються двома важливими моментами: вони повинні виявлятися тільки в активній формі і за часом передувати головному злочинному акту (допомога) або, в крайньому випадку, його завершення (сприяння). Бездіяльність, за загальним правилом, не може розглядатися як співучасть. Наприклад, рішенням палати по кримінальним справам Касаційного суду Франції співучасником не було визнана особа, яка, заставши на місці злочину злодіїв, погодилась за певну винагороду не піднімати шуму і не повідомляти правоохоронним органам про скоєний іншими особами злочин. Дана справа була припинена касаційною інстанцією на тій підставі, що особа не вчинила жодних позитивних дій з надання злочинцям сприяння [2, С. 72].

У кримінальному законодавстві деяких держав співучасники диференціюються на різні види. Мова в основному йде про виконавців, підбурювачів і пособників. Як показує дослідження, світова практика кримінального законодавства знає три підходи при формулюванні пособництва. Перший з них зводиться до того, що в законі дається лише загальне формулювання поняття пособництва без зазначення будь-яких способів його вчинення. При другому підході в законі дається поняття пособника із зазначенням приблизного переліку способів пособництва. Третій підхід характеризується тим, що законодавець намагається дати поняття пособника із зазначенням вичерпного переліку способів пособництва. Країни, які стали предметом

нашого дослідження відносяться до групи тих, які підтверджують перший підхід при формуванні поняття пособництва. Так, у статті 25 КК Швейцарії пособником визнається особа, яка «навмисно надає допомогу при вчиненні злочину або проступку» [5, С. 82]. Частина 1 ст. 62 КК Японії говорить: пособником визнається «особа, яка чинила допомогу виконавцю » [3, С. 327-346]. Причому відповідно до ч. 2 цієї ж статті КК Японії особа, яка підбурює пособника, також прирівнюється до пособника. Здається, що в цьому випадку дії особи навряд чи можна розглядати як пособництво. Такий прийом, як ми побачимо й далі, більш раціональний.

У кримінальному законодавстві деяких країн прийнята класифікація співучасників, відмінна від загальноприйнятої. Так за законодавством Швейцарії, ст. 26 КК Швейцарії : «Особливі особисті відносини, властивості і обставини, які підвищують, пом'якшують або виключають покарання, враховуються при призначенні покарання тільки стосовно виконавця, підбурювача або пособника, яких вони характеризують» [5, С. 82]. У наведеному положенні мова ведеться про поставленні особливих особистих обставин, що впливають на зменшення, посилення або усунення відповідальності особи, тільки тому співучаснику, до якого вони належать. Перелік таких обставин досить широкий. Ті ж обставини, які визначають караність діяння, ставляться іншим співучасникам, які усвідомлювали їх. В даному випадку законодавець підійшов за різними обставинами злочину з точки зору їх значимості.

Отже, на підставі наведених положень зарубіжного кримінального законодавства слід сказати наступні особливості, які є у кримінальному законодавстві деяких держав. Так деякі держави, що регулюючи питання співучасті у злочині, часто не дають загального поняття співучасті (КК Швейцарії, КК Японії). На нашу думку, відсутність поняття співучасті є суттєвим недоліком кримінального закону. Загальне поняття співучасті допомагає визначити, коли та чи інша діяльність особи є співучастю, коли - дотик, а коли - індивідуальна діяльність, а також наявність або відсутність пособництва у вчиненні злочину. У кримінальному законодавстві розглядаємих держав співучасники диференціюються на різні види. Мова в основному йде про виконавців, підбурювача і пособника. При цьому світова практика кримінального законодавства знає три підходи при формулюванні пособництва. Швейцарії, Японії відносяться до тих держав, які схильні до того, що в законі дається лише загальне формулювання поняття пособництва без зазначення будь-яких способів його здійснення. Можливо, такий прийом є найбільш доцільним, але відрізняється від українського кримінального законодавства. Адже у КК України підхід до формулювання поняття пособництва інший, він характеризується тим, що законодавець намагається дати поняття пособника із зазначенням вичерпного переліку способів пособництва. Крім того, зарубіжний законодавець прагне обмежити зобов'язання певних обставин, наявних у одного співучасника, у відповідальність іншим співучасникам злочину. До прикладів з подібним підходом слід віднести таку державу як Швейцарія. В КК Швейцарії у якості таких обставин виступають ті, що збільшують, зменшують або виключають відповідальність, але не визначають караність діяння.

Література

1. Кримінальний кодекс України (прийнятий 5 квітня 2001 р. і вступив у силу 1 вересня 2001 р., із змінами та доповненнями станом на 1 січня 2019 р.) [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Крылова Н. Е. Понятие соучастия в уголовном праве Франции // Вестник Моск. ун-та. Сер. 11, Право. 1999. N 2. С. 69-79.
3. Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии): Сб. законодательных материалов / Под ред. И. Д. Козочкина. ... Я. Ф. Кузнецовой и Ф. М. Решетникова. М.: Зерцало, 1998. 213 с.
4. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть: Учебное пособие / Под ред. и с предисл. И.Д. Козочкина. М.: Омега-Л, Ин-ститут международного права и экономики им. А.С. Грибоедова, 2003. 576 с..
5. Уголовный кодекс Швейцарии 1937 г. М.: Зерцало, 2000. 138 с.

Кушнарѡва О. Б.,

*ад'юнкта кафедри кримінального права та кримінології ОДУВС
Науковий керівник: Конопельський В. Я., д. ю. н., професор, завідувач
кафедри кримінального права та кримінології ОДУВС*

ВІДМЕЖУВАННЯ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ШАХРАЙСТВА, ПРЕДМЕТОМ ЯКОГО Є ЗЕМЕЛЬНА ДІЛЯНКА АБО ПРАВО НА НЕЇ ВІД САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

У жодній країні світу немає абсолютного права власності на землю. Стаття 78 Земельного кодексу України (від 25 жовтня 2001 р.) визначає, що власник земельної ділянки наділений правами володіти,

користуватись і розпоряджатись нею. У ст. 79 зазначається, що право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий (грунтовий) шар, а також на водні об'єкти, ліси і багаторічні насадження, які на ній знаходяться [1, 23].

Нерухоме майно, поряд з рухомими речами, віднесено Цивільним кодексом (ЦК) України до об'єктів цивільних прав. Чинне законодавство до нерухомого майна у ст. 181 ЦК України відносить, насамперед, земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення [2].

У статті 190 КК України шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [3, 92]. Таке визначення дозволяє, по-перше, виділити два різновиди шахрайства: заволодіння чужим майном та придбання права на чуже майно; по-друге, містить вказівку на конкретні способи його вчинення, відсторонюючи його від інших видів правопорушень. Кримінальний кодекс України на сьогоднішній день не містить самостійної норми, яка адекватно відповідала б завданням захисту майнових прав добросовісних учасників операцій з нерухомим майном.

У ст. 197-1 КК України передбачено відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки, яким завдано значної шкоди її законному володільцю або власнику (ч. 1), і самовільне будівництво будівель або споруд на самовільно зайнятій земельній ділянці (ч. 3). Відповідальність за їх вчинення обтяжують кваліфікуючі ознаки, вказані, відповідно, у ч. 2 і ч. 4 зазначеної статті КК України.

Для розмежування шахрайства із земельною ділянкою та самовільного зайняття земельної ділянки потрібно враховувати певні розмежувальні ознаки. Перша така ознака – це спосіб дій. На думку Дудорова О. О. та Мовчана Р. О., якщо самовільне зайняття земельної ділянки означає фактичне заволодіння та користування земельною ділянкою, не поєднане зотриманням титулу на неї, то винний у шахрайстві у певний спосіб отримує (прагне отримати) правовстановлюючий документ на земельну ділянку, а отже, право на неї, як різновид нерухомості, щодо відчуження якої законом встановлені спеціальні правила [4, с. 35]. Коржанський М. Й. також зазначав, що при шахрайстві разом з передачею майна винному передаються і всі повноваження власника разом [5, с. 270]. При самовільному зайнятті земельної ділянки такі повноваження не передаються і особа володіє земельною ділянкою без жодних правових підстав. Виходячи із вказаного вище, ми повинні погодитись із Олійником П. В., який вказує, що для повного та постійного панування над нерухомою річчю в особі не залишається іншого способу, як спонукати або примусити власника передати винній особі права на нерухомість, що можливе лише шахрайським способом [6, с. 164]. У зв'язку з цим, О. О. Дудоров та Р. О. Мовчан вважають, що у випадку, коли особа заволодіває правом на земельну ділянку шляхом шахрайства, її дії мають кваліфікуватись за ст. 190 КК України, оскільки зазначені дії порушують юридичний зв'язок власника із земельною ділянкою, що нехарактерне для самовільного її зайняття, при якому заволодіння має тимчасовий характер і порушує лише фактичний зв'язок власника із земельною ділянкою [7, с. 251].

Наступною ознакою, яка розмежує ці правопорушення є те, що в результаті шахрайських дій потерпілий, який є власником, володільцем, особою, у віданні або під охороною якої знаходиться майно, передає майно або право на нього винній особі добровільно. При цьому, як вказує В.М. Бурдін, в свідомості потерпілої особи винним створюється помилкове враження про необхідність або вигідність передачі певного майна чи правна майно винному. В такому разі потерпілий чітко усвідомлює, яке саме майно чи права на майно він передає [8, с. 220]. Матишевський П. С. зазначав, що безпосередня участь потерпілого у передачі майнових благ і добровільність його дій є обов'язковими ознаками шахрайства, які відрізняють його від викрадення майна та інших злочинів проти власності, де не вимагається вчинення будь-яких дій з боку потерпілого [9, с. 64]. У разі ж самовільного зайняття земельної ділянки власник не вчиняє жодних дій щодо передачі злочинцеві прав на земельну ділянку ні добровільно, ні примусово і може певний час навіть не знати, що вона є самовільно зайнятою. На нього не чиниться злочинний вплив чи введення в оману або зловживання його довірою.

Потрібно враховувати і такі факти, коли для отримання майна або права на майно при шахрайстві не є обов'язковим безпосередній контакт злочинця з майном, тоді як обов'язковою ознакою самовільного зайняття земельної ділянки є безпосередній вплив на земельну ділянку, що полягає у заволодінні нею та її фактичному використанні (в тому числі шляхом використання винною особою найманих працівників або з використанням можливостей юридичної особи).

Предметом такого правопорушення, як шахрайство, окрім майна, також може бути і право на майно. При самовільному ж зайнятті земельної ділянки таким предметом є лише майно (земельна ділянка). Отже, наявність відносно великої кількості ознак, що розмежовують досліджувані склади злочинів, дає змогу говорити про те, що вони є суміжними.

Для розмежування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва з іншими складами правопорушень необхідно чітко визначити ознаки порівнюваних складів правопорушень: об'єкт та предмет посягання, способи вчинення правопорушення, вид та розмір злочинних наслідків, особливості суб'єкта правопорушення та наявність у нього спеціальних ознак, спрямованість умислу тощо. Самовільне

зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво в першу чергу слід розмежовувати із правопорушеннями проти власності, а саме: шахрайством (ст. 190 КК України). Кваліфікація цих правопорушень за сукупністю виключається.

Причиною виникнення правопорушень у сфері земельних відносин є досить велика кількість проблемних питань, таких як незавершеність інвентаризації (встановлення чітких меж різних за призначенням земель), визначення зональності, застарілості містобудівної документації, відсутності грошової оцінки земель, поліномативність регулювання відповідних відносин, новизна злочинів даної категорії, відсутність захисту земельних відносин з боку держави, особливості відмежування у земельних правовідносинах цивільно-правових відносин від правопорушень.

Література

1. Земельний кодекс України за станом на 20 червня 2006 р. Відомості Верховної Ради України. Офіц. вид. Київ: Парлам. Вид-во, 2006. 96 с.
2. Цивільний кодекс України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 24.03.2021).
3. Кримінальний кодекс України: офіц. текст. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 240 с.
4. Дудоров О. О., Мельник М. І. Кримінально-правова характеристика самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва. Вісник Верховного Суду України. 2007. № 12. С. 29-36.
5. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник. 2-ге видання. Київ: Атіка, 2002. 640 с.
6. Олійник П. В. Земля як предмет злочинів проти власності. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2007. № 39. С. 160-171.
7. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво: монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. 400 с.
8. Бурдін В. Викрадення: окремі проблеми розмежування та диференціації кримінальної відповідальності. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2012. Вип. 55. С. 216-226.
9. Матышевский П. С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления. Київ: Юринком, 1996. 240 с.

Мельнікова О. О.,

*к. ю. н., викладач кафедри кібербезпеки та інформаційного забезпечення
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції ОДУВС*

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Доволі тривалий час у теорії криміналістики існує категорія, що позначає сукупність особливостей, типових ознак певного виду злочинів або злочину. Урахування слідчим під час досудового розслідування таких особливостей та типових ознак дозволяє набагато ефективніше визначати перспективні напрями розслідування, відпрацьовувати слідчі версії, проводити слідчі (розшукові) дії та викривати осіб, які вчинили злочини. Мова йде про криміналістичну характеристику, що являє собою інформаційну модель певного виду злочинів (злочину), що охоплює відомості кримінально-правового, кримінологічного, суто криміналістичного і, навіть, оперативно-розшукового характеру, які мають значення для розслідування злочинів.

Загалом, криміналістична характеристика є невід'ємним елементом будь-якої методики розслідування окремих видів злочинів, вона слугує відправною точкою визначення особливостей розслідування певних злочинів. Знання елементів криміналістичної характеристики певного виду злочинів дає можливість не лише правильно вибудовувати організацію розслідування по кримінальному провадженню та визначити обставини, що підлягають доказуванню. Їхнє знання дозволяє більш ефективно проводити окремі слідчі (розшукові) дії, при цьому кваліфіковано визначати типові слідчі ситуації та обирати відповідну (адекватну ситуації) тактику, звертати увагу на найбільш значимі деталі і сліди, що можуть бути джерелами доказів або створювати умови для їхнього отримання чи перевірки.

Вивчення особи злочинця являє собою складну комплексну проблему, яка вимагає різнобічного підходу. Криміналістика черпає дані про особу злочинця головним чином з кримінології, кримінального права, психології, фізіології та у зворотному порядку постачає суміжні галузі знань своїми науковими рекомендаціями, що відбивають специфіку деяких сторін особи злочинця в механізмі вчинення злочину, способі слідоутворення [9, с. 69].

Одним із важливих завдань криміналістики є створення типологічних моделей злочинця щодо різних видів злочинів, зокрема й торгівлі людьми. У цьому плані криміналістами розроблено чимало різних класифікацій ознак злочинців [7, с. 28].

Характеристика особи злочинця включає такі дані: а) соціальні – соціальний стан, освіта, національність, сімейний стан, професія і т. ін.; б) психологічні – світогляд (світосприйняття), переконання, знання, навички, звички, емоції, почуття, темперамент і т. ін.; в) біологічні – стать, вік, особливі прикмети, фізичні дані: сила, зріст, вага та деякі інші. Ураховуючи складність і багатогранність проблеми даного дослідження, візьмемо за основу системно-структурний метод [8, с. 132], відповідно до якого розглянемо особу торгівця людьми як структуру, що складається з вказаних складових компонентів. Правозахисні стандарти ставлення до жертв торгівлі людьми [6, с. 13] визначають торгівця людьми, як будь-яку особу чи організацію, яка планує вчинити будь-яке діяння, передбачене у визначенні торгівлі людьми, є співучасником таких діянь або причетна до них.

Характерними ознаками злочинних об'єднань, що спеціалізуються на торгівлі людьми, є розподіл ролей в угрупованні (усі члени виконують чітко визначені функції і діють згідно зі спільним планом, переслідуючи при цьому єдину мету), тенденції до налагодження та підтримування міжнародних злочинних зв'язків, поширення просторового та ресурсно-людського масштабу власної діяльності, її прикриття під виглядом фірми певного профілю, застосування обману, насильства або наркотичних засобів чи психотропних речовин щодо потерпілих для втягнення їх у нелегальну діяльність, наявність корумпованих зв'язків [3, с. 47]. Розподіл ролей у кримінально-правовому розумінні цілком вміщується в існуючу багато років законодавчо визначену конструкцію функцій виконавця, організатора, підбурювача та посібника, як до речі, і у кожному угрупованні незалежно від його спеціалізації.

Функції організатора, як правило, полягають у загальному керівництві діяльністю об'єднання, забезпеченні ефективного використання та розподілу між учасниками прибутків від злочинної діяльності, підтриманні відносин із державними службовцями, що являють собою корумповані зв'язки угруповання, налагодженні міжнародних контактів, плануванні злочинної діяльності угруповання та заходів протидії зусиллям правоохоронних органів, спрямованим на викриття його діяльності. Трапляються випадки поєднання організатором функцій вербувальника. Дуже часто організатори мають помічників, як правило, осіб жіночої статі, які самі пройшли через процес торгівлі людьми, тобто раніше були в ролі жертви. Однак, побачивши прибутковість цього бізнесу або ж з інших причин, самі почали займатися торгівлею людьми. Основними функціями помічника є: налагодження і підтримання різноманітних зв'язків злочинної групи, розміщення замовлень (зустріч жертв в аеро- або морському порту з подальшим «працевлаштуванням»), організація процесу вербування.

Вербувальником здійснюється підшукання та схилення жінок до укладання угод щодо удаваного працевлаштування за кордоном. Важливим для вербувальника є вміння налагоджувати первинний контакт із потерпілими, викликати в них довіру або принаймні зацікавленість, схилити їх до певних дій, що в подальшому призведуть до втягнення в проституцію.

Наявність корумпованих зв'язків є передумовою тривалої, успішної та безкарної діяльності злочинного об'єднання. До діяльності злочинних угруповань, що займаються торгівлею людьми, найчастіше втягуються посадові особи правоохоронних органів, працівники паспортних та міграційних служб, посольств, органів місцевого самоврядування. Саме за допомогою цієї категорії осіб, учасники злочинних об'єднань, що спеціалізуються на торгівлі людьми, вирішують проблеми виготовлення паспортів для осіб, які втягуються до нелегальної діяльності, отримання віз, розв'язання проблем, пов'язаних із наданням видимості легальності перебуванню потерпілих за кордоном, у ряді випадків, інформування про планові заходи проти злочинців, перешкоджання проведенню повних та об'єктивних розслідувань діяльності злочинних організацій, роботі неурядових структур, журналістів, іншого прикриття діяльності злочинців.

Кур'єри забезпечують потерпілим виїзд із країни, а також перевезення грошей. У країнах призначення вони перевозять потерпілих з аеропорту, морського порту чи прикордонних районів до великих міст, де на них чекають «покупці». Кур'єри мають підготовку, яка дозволяє їм змінювати свої операції по переміщенню потерпілих через державний кордон України залежно від дій правоохоронців. Трапляються випадки, коли «посада» кур'єра відсутня в ланці, а функції перевезення може виконувати помічник, а іноді і сам організатор.

Мають місце й випадки, коли особи, які сприяють здійсненню злочинної діяльності на її окремих етапах, безпосередньо не входять до складу групи та не обізнані з кінцевої метою такої діяльності. До них можуть належати: фотографи, які займаються виготовленням фотографій, необхідних для оформлення закордонних паспортів, інших відповідних документів або фотознімків для реклами серед іноземних покупців, підшуканих для продажу жінок; працівники відділів у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб, які займаються оформленням та видачею закордонних паспортів та інших документів; «провідники», які займаються незаконними (взагалі без будь-яких документів) переміщенням

жінок через державний кордон України [4, с. 27]. Окремо слід зазначити, що й жінки стають елементом злочинного середовища, включаються у злочинні організації не тільки як складова частина кримінального бізнесу внаслідок сексуальної та іншої експлуатації, але й для виконання других функцій злочинного напрямку, а саме: «задоволення» крупних ділків, лідерів злочинного світу; компрометація деяких «незговірливих» посадових осіб для подальшого залучення їх до діяльності корумпованих структур; використання злочинними групами як «навідниць» для вчинення злочинів; використання при вимаганні матеріальних чи грошових коштів; впровадження в протидіючі злочинні групи тощо [5, с. 39].

Таким чином, криміналістична характеристика торгівлі людьми являє собою сукупність відомостей кримінально-правового, кримінологічного, суто криміналістичного, оперативно-розшукового, адміністративно-правового та іншого характеру, що характеризують найбільш значимі ознаки (рис) торгівлі людьми та інших суміжних дій, урахування яких суттєво впливає на ефективність виявлення та розслідування зазначених кримінальних правопорушень.

Література

1. Криміналістика. Академічний курс : підручник / Т. В. Варфоломєєва, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров та ін. К. : Юрінком Інтер, 2011. 504 с.
2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 05. 04. 2001 р. № 2341-III : за станом на 07. 03. 2018 р. № 2292-19. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>. (дата звернення: 10. 08. 2018).
3. Лизогуб Б. В. Торгівля жінками як сфера діяльності злочинних угруповань. Вісник Університету внутрішніх справ. 1999. Спец. випуск. С. 46-51.
4. Методичні рекомендації щодо організації роботи по виявленню, розкриттю та розслідуванню злочинів, пов'язаних з торгівлею жінками, з метою їх сексуальної експлуатації / Управління нагляду за додержанням законів спецпідрозділами по боротьбі з організованою злочинністю Генеральної прокуратури України; Головне Управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБ України; Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС України. К. : МОМ, 2003. 48 с.
5. Неволья В. В. Інтерпол та його діяльність по боротьбі з торгівлею людьми. Вісник Університету внутрішніх справ. 1999. Спец. випуск. С. 36-40.
6. Правозахисні стандарти ставлення до жертв торгівлі людьми. Збірка матеріалів з питань боротьби з торгівлею жінками та дітьми. К., 2000. Книга 2. С. 5-25.
7. Самойлов Г. А. Личностная информация, фиксирующаяся в следах преступления. Труды ВШ МООП СССР. М., 1972. Вып. 34. С. 20-33.
8. Селиванов Н. А. Советская криминалистика : система понятий. М. : Юрид. лит., 1982. 152 с.
9. Экологические преступления : квалификация и методика расследования / Гавриш С. В., Грузкова В. Г., Дудников А. Л. и др. / Под ред. В. Е. Коноваловой, Г. А. Матусовского. Харьков : Глобус, 1994. 226 с.

Мельничук В. В.,

слухач магістратури «ПД» ОДУВС

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ І ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН

Постійний розвиток і модернізація діяльності злочинних угруповань у сфері незаконного збуту наркотичних засобів та психотропних речовин пояснюють актуальність розслідування даного виду злочинної діяльності, а також необхідність зосередження усіх владних ресурсів з метою недопущення розвитку та поширення незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, вдосконалення чинного законодавства та створення нових, модернізованих Концепцій розвитку політики у сфері запобігання незаконного збуту наркотичних засобів та психотропних речовин. Правову основу розслідування незаконного збуту наркотичних засобів і психотропних речовин становлять норми міжнародних правових актів, дозвіл на використання яких надано Верховною Радою України, Конституція та національне законодавство України, а також підзаконні, міжвідомчі та відомчі нормативні акти з питань попередження, виявлення й розслідування кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків.

Міжнародно-правові нормативні акти мають значний законотворчий потенціал, який полягає в тому, що в міжнародних актах «конвенційного» характеру формулюється стратегічний підхід до протидії розповсюдженості наркоманії на світовому рівні, що знаходить відображення у загальнодержавній кримінально-правовій політиці боротьби з наркотизмом. Таким чином, міжнародні акти антинаркотичної спрямованості створюють нормативну базу і ідеологічне підґрунття для застосування ефективних кримінально-правових заходів протидії зловживанню наркотичними засобами, психотропними

речовинами, їх аналогами, та значним поширенням з метою виготовлення наркотичних засобів прекурсорів. Поряд з правотворчим аспектом при дослідженні міжнародних актів можна виділити і правозастосувальний характер таких норм, оскільки конвенції містять велику кількість процедурних і процесуальних норм, а в свою чергу останні розглядаються представниками кримінально-правової науки в якості форми реалізації кримінальної відповідальності. Таким чином, міжнародні акти антинаркотичного профілю створюють умови для забезпечення боротьби з наркотизмом як на міжнародному рівні так і в межах окремої країни, створює підґрунття для співробітництва правоохоронних і судових органів окремих держав без огляду на наявність або відсутність двосторонніх міжнародних договорів відповідного змісту.

Відповідно до ст. 49 Конституції України [1] кожна людина має право на охорону здоров'я, а тому держава – Україна повинна забезпечити кожній людині і громадянину це право.

Забезпечення кримінально-правового захисту здоров'я людини і громадянина здійснюється в межах, передбачених у статтях Розділу XIII «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення» Особливої частини Кримінального кодексу України (далі - КК) [2].

Правовий режим обігу вищезазначених засобів і речовин в Україні регламентовано нормами міжнародного права, а саме Єдиною Конвенцією ООН про наркотичні засоби 1961 р., з поправками, внесеними відповідно до Протоколу 1972 р.[3]; Конвенція про психотропні речовини від 21 лютого 1971 р. [4]; Конвенція про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 р.) [5]. Крім того, Верховна Рада України 15 лютого 1995 р. прийняла Закони «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» [6] і «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» [7]. 22 грудня 2006 р. внесено зміни та викладено у новій редакції Закон «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори.»

Ще одним відомчим актом із цих питань є Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. N 770 (далі - Перелік) [8].

Окрім вище перелічених нормативно – правових актів важливе місце при розгляді актуальних питань незаконного збуту наркотичних засобів та психотропних речовин займає і судова практика. Так, у судовій діяльності міститься наказ Міністерства охорони здоров'я України від 1 серпня 2000 р. N 188 «Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу» (далі - таблиці) [9-11]. Від правильного розуміння та застосування зазначених таблиць повною мірою залежить правильна кваліфікація того чи іншого злочину, пов'язаного з наркотиками, а в подальшому - законність та обґрунтованість вироку суду.

Актуальність розслідування незаконного збуту наркотичних засобів та психотропних речовин також пов'язана із тим, що наркозлочинність – особливий вид професійної злочинної діяльності висококваліфікованих і не аби як законспірованих наркооб'єднань, що мають міжнародні контакти, корумповані зв'язки тощо [12, С. 23]. Це все, в свою чергу, підводить суспільство і органи державної влади до того, що важливе місце у вирішенні проблеми, що виникла і активно розвивається, займає вдосконалення практичної реалізації кримінального та кримінального процесуального законодавства України. В такому випадку кримінальне законодавство дасть можливість правильної кваліфікації злочинних діянь, що вчиняються, пов'язаних із незаконним збутом наркотичних засобів та психотропних речовин, а кримінальне процесуальне законодавство надасть можливість чіткої реалізації та застосування кримінального кодексу правоохоронними органами в практичній діяльності.

Література

1. Конституція України: Закон України від 1996 року № 30// База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.02.2019).
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 18.02.2019).
3. Єдина конвенція про наркотичні засоби (з доповненнями): Конвенція від 30 березня 1961 року // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_177 (дата звернення: 18.02.2019).
4. Про психотропні речовини: Конвенція від 21.02.1971 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_176 (дата звернення: 18.02.2019).

5. Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин: Конвенція, ратифіковано Постановою ВР N 1000-XII від 25.04.1991// База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096 (дата звернення: 18.02.2019).

6. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 1995, № 10 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.02.2019).

7. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 1995, № 10 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.02.2019).

8. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Постанова КМ України від 6 травня 2000 р. № 770 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF> (дата звернення: 18.02.2019).

9. Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу із змінами: Наказ МОЗ України, № 280 від 15.05.2015 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-00> (дата звернення: 18.02.2019).

10. Невеликі, великі та особливо великі розміри психотропних речовин, що знаходяться у незаконному обігу із змінами: Наказ МОЗ України, №280 від 15.05.2015 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-00> (дата звернення: 18.02.2019).

11. Великі та особливо великі розміри прекурсорів, що знаходяться у незаконному обігу із змінами: Наказ МОЗ України № 685 від 21.06.2017 // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0514-00> (дата звернення: 18.02.2019).

12. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 7-ме вид., переробл. і допов. – К. : Юрична думка, 2010. 1258 с.

Мостепанюк Л. О.,

к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

ПРО ЗМІНИ ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНОГО ДЕРЖАВОЮ ПОРЯДКУ ЩЕПЛЕННЯ ГРОМАДЯН ВІД ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ

У Верховній Раді України зареєстрований проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу (щодо встановлення кримінальної відповідальності за порушення встановленого державою порядку щеплення громадян від інфекційних хвороб)», реєстр. № 4647 від 26.01.2021 р.. Основною метою його прийняття є встановлення кримінальної відповідальності за порушення встановленого порядку щеплення громадян від інфекційних хвороб, що є особливо актуальним в умовах безкоштовного щеплення громадян для профілактики захворюваності та протидії поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19).

Так, частина 1 пропонованої статті 321-3 Кримінального кодексу України (далі – КК) має наступний вигляд: ввезення, поширення та реалізація в Україні вакцини, розробленої або виробленої на території чи за участі держави, визнаної в установленому порядку державою-агресором, умисне порушення заборони використання (у тому числі збут, реалізація) вакцин, тестів, інших імунобіологічних препаратів, придбаних за бюджетні кошти, в комерційних цілях, а також умисне порушення встановленого порядку черговості щеплення для всіх груп громадян та професійних груп ризику – карається штрафом від тисячі до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

По перше, пропонований склад кримінального правопорушення має формальний склад, тобто є закінченим з моменту вчинення зазначених у диспозиції діянь. З аналізу її змісту випливає висновок, що діяння не передбачає суспільно небезпечних наслідків, а рівень його суспільної небезпеки не є достатнім для існування у санкції частини першої покарання у вигляді позбавлення волі. Тому не можна говорити про віднесення ст. 321-3 КК до категорії «нетижкі злочини». Видається доцільним говорити про те, що дане діяння в окреслених межах повинно бути кримінальним проступком. Що, відповідно, вимагає змін санкції. Саме тому пропонується покарання у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років видалити із санкції пропонованої норми.

Крім того, санкцію частини другої у пропонованій редакції статті (ті самі дії, вчинені особою, яка є представником влади, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років) необхідно зменшити відповідно до положень частини 2 ст. 12 КК.

Тут вже потрібно керуватися логічними правилами побудови санкцій: якщо частина перша статті є проступком, то її частина друга повинна бути нетяжким злочином, а не відразу тяжким, як пропонує законодавець. На користь даного твердження говорить і побудова та обсяг кваліфікуючих ознак. На нашу думку, вказані кваліфікуючі ознаки не свідчать про підвищену суспільну небезпеку пропонованого діяння, адже кримінальне правопорушення не передбачає абсолютно ніяких суспільно небезпечних наслідків, тобто є формальним.

Для уніфікації застосування кримінально-правової термінології видається логічним вживання терміну «службова особа», який є загальноприйнятим і загальновживаним у нормах КК, а не «представник влади». Тим паче, коли мова йде про спеціального суб'єкта кримінального правопорушення у частині 2 пропонованої статті 321-3 КК.

На нашу думку, редакційних правок вимагають і формулювання аналізованої норми. Так, для полегшення сприйняття змісту пропонованої кримінально-правової норми та зменшення обсягу чинного КК пропонується у словосполученнях «Порушення встановленого державою порядку щеплення громадян від інфекційних хвороб» та «Ввезення, поширення та реалізація в Україні вакцини» не вживати слова «державою» та «в Україні» відповідно. Мова йде про вітчизняний КК, тому зі змісту норми і так зрозуміло, про встановлений порядок і територію якої держави йдеться.

Також варто звернути увагу, що при прийнятті закону у вказаній редакції необхідно глибоко вивчити питання щодо змісту і відмежування понять «поширення» та «реалізація». На перший погляд, це ідентичні діяння і ідентичні поняття. Видається, що потреби настільки деталізувати форми об'єктивної сторони пропонованого кримінального правопорушення не варто. Крім того, існування двох ідентичних за змістом форм об'єктивної сторони пропонованого кримінального правопорушення буде сприяти проблематичному застосуванню норми на практиці.

Так само не варто вказувати на розширене розуміння терміну «використання»: «порушення заборони використання (у тому числі збут, реалізація)». Як випливає з вчення про теорію держави та права, однією з форм реалізації є використання. Тобто, термін «реалізація» є ширшим за змістом, ніж «використання», як вказано у тексті законопроекту.

Крім того, необхідно чітко відрізнити «збут» і «реалізацію», якщо мова йде про відчуження предметів кримінального правопорушення. Законодавець необґрунтовано, двічі, в межах однієї кримінально-правової норми вживає термін «реалізація». Терміни «поширення», «реалізація», «збут» є синонімічними кримінально-правовими термінами, якщо мова йде про відчуження предметів кримінального правопорушення. Тому варто чітко встановити сутність і зміст кожного з них.

Отже, проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу (щодо встановлення кримінальної відповідальності за порушення встановленого державою порядку щеплення громадян від інфекційних хвороб)», реєстр. № 4647 потребує доопрацювання.

*Мурадян Г. Р.,
аспірант кафедри кримінального права та кримінології ОДУВ
Науковий керівник: Грименко О. А., д. ю. н., доцент, професор
кафедри кримінального права та кримінології ОДУВС*

ІНСТИТУТ ВИПРОБУВАННЯ (УМОВНОСТІ) В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ДЕЯКІ ВИТОКИ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ

Інститут випробування (умовного) засудження в Україні має не настільки давню історію, в порівнянні з більшістю західних країн, де такі заходи кримінальної відповідальності з'явилися на законодавчому рівні вже в XIX ст. В Україні в цей час тільки велися наукові дискусії з приводу обґрунтованості існування його в кримінальному праві. Хоча при бажанні норми з схожим змістом можна знайти в історії становлення кримінального права і законодавства. Так, прототипом заходів випробування з певною часткою умовності можна назвати, наприклад, види звільнення від покарання винних в незначних злочинах під поручительством, переважно громад, що містяться в Соборному укладенні 1649 р. По суті, це положення (яке стосувалося, наприклад, погрози вбивством або заподіяння майнової шкоди) виступало одним із проявів кругової поруки. Однак були в цьому, тепер уже пам'ятнику права і такі ж заходи особистого характеру. Вони були спрямовані на забезпечення мирного співіснування людей і полягали у покладанні на «небезпечних» (тобто загрозливих вчинити злочин) осіб обов'язків дотримуватись певних правил поведінки під страхом застосування суворого покарання. Безсумнівно ці положення дуже далекі від норм сучасного кримінального законодавства, що становлять інститут випробування (умовного засудження). Проте, сенс їх досить помітно наближений до сучасної ідеї застосування умовного засудження. Як видно, законодавець вже тоді замислювався, якщо не про справедливість (з положень Уложения 1649 р. не видно, щоб при застосуванні даної міри будь-яким чином враховувалися особливості особистості злочинця, його позитивні риси, що пом'якшують покарання обставини вчинення злочину тощо), то, по хоча б, про

доцільність надання злочинцю можливості виправитися без реального виконання покарання. При чому використання даної міри, що не можна не відзначити як позитивний момент, допускалося тільки щодо осіб, винних у скоєнні вкрай незначних діянь. Пізніше згадані заборони зважаючи на свою нечітку закріпленість в законі і, судячи з усього, невисоку значущість для його розробників, були втрачені. Більш того, норми про умовне засудження взагалі більше не з'являлися в кримінальному законодавстві аж до рубежу XIX і XX століть, хоча законотворча діяльність в цьому напрямку велася.

Слід також вказати на те, що у змісті нормативного матеріалу Основних засад 1924 року, а пізніше і Основ кримінального законодавства 1958 р., які надавали суду право при винесенні вироку, що примушує до примусових робіт або до позбавлення волі, якщо виявиться, що ступінь суспільної небезпеки засудженого не вимагає ізоляції його або призначення йому примусових робіт, постановити про приведення вироку у виконання під умовою ..., дозволило також деяким вченим стверджувати, що умовне засудження – це умовне невиконання вироку. Наведена точка зору, не отримала широкої підтримки в літературі. Законодавчу неточність відразу ж помітили багато криміналістів, які привели ряд незаперечних аргументів на доказ того, що розробники КК допустили техніко-юридичну помилку. Зокрема, автори нагадали про те, що при невиконанні вироку неможливо здійснювати контроль за умовно засудженими вимагати від них виконання встановлених судом обов'язків, застосовувати додаткові покарання, простежувати перебіг судимості [2, с. 85-86; 3, с. 35]. Адже невиконання вироку, по суті, означає нівелювання зазначених вище юридичних наслідків, фактичне незастосування заходів державного примусу. Нарешті, досить довгий час в кримінальному законодавстві того часу інститут умовного засудження був представлений двома досить близькими за змістом підінститутами. В КК 1960 р. містилося умовне засудження (ст. 44) і його ускладнений різновид – відстрочка виконання вироку (ст. 46-1), яка передбачала можливість накладення на засудженого ряду обов'язків і обов'язковий розгляд судом результатів цієї відстрочки. Об'єднання їх одним поняттям в теорії кримінального права було обумовлено наявністю ряду схожих сутнісних ознак – і умовне засудження, і відстрочка виконання вироку представляли собою форму реалізації кримінальної відповідальності, яка виражалася у звільненні засудженого від відбування призначеного покарання за певної умови. Застосування цих норм в процесі засудження виступало різновидами умовного засудження, а під час відбування покарання – особливим видом умовно-дострокового звільнення від покарання [3, с. 32]. В результаті актуалізувалося уявлення про досліджуваний кримінально-правовий феномен як про відстрочку виконання покарань. Однак дана позиція не стала переважаючою. Відстрочка застосування покарання передбачає, що покарання після закінчення певного терміну виконується. Виконання ж його відкладається, коли це пов'язано з будь-якими значними, несприятливими для засудженого або його сім'ї, або іншими винятковими обставинами, що не дозволяють виконати вирок негайно [1, с. 25]. Але умовне засудження має інше завдання - домогтися виправлення засудженого і попередження вчинення ним кримінальних правопорушень в майбутньому взагалі без реалізації покарання. Надалі інститут умовного засудження ще більш міцно закріпився в системі кримінального законодавства, хоча з часом і не зазнав значних перетворень. У світлі сучасних тенденцій розвитку суспільства, особливо гуманізації права, інститут умовного засудження не тільки посів особливе місце в кримінальній політиці держави, а й став найбільш затребуваним на практиці. І хоча, умовне засудження застосовується в останні роки в більш ніж 50% випадків винесення обвинувальних вироків, однак поширеність цього заходу в правозастосовчій діяльності ще не говорить про досконалість її законодавчого оформлення, і всередині даного інституту як і раніше залишається достатня кількість невирішених проблем, які вимагають до себе найпильнішої уваги.

Література

1. Ломако В. А. Применение условного осуждения. Харьков, 1976. 126 с.
2. Наташев А. Е., Стручков Н. А. Основы теории Советского исправительно-трудового права. М., 1967. 190 с.
3. Ткачевский Ю. М. Юридическая природа условного осуждения. Уголовное право. СПб.: Юрид. центр Пресс, 1999. 480 с.

Плужнік О. І.,

к. ю. н., доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології ОДУВС

ВЧИНЕННЯ КРАДІЖОК В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Зниження рівня зайнятості населення, скорочення кількості робочих місць в країні негативно позначається на рівні злочинності, призводить до крадіжок з офісів і помешкань громадян, призводить до збільшення кількості випадків шахрайського заволодіння коштами пенсіонерів, самотніх громадян та людей похилого віку, розповсюдження наркоманії, пияцтва, протиправних проявів у молодіжному середовищі та серед неповнолітніх, незаконного заволодіння транспортними засобами, інших правопорушень та злочинів.

Злочинність є однією з найгостріших проблем сучасного українського суспільства. Згідно з результатами опитувань громадської думки, проведених в останні десятиліття, люди багатьох країн ставлять її за значимістю на друге-третє місце після проблем економічного характеру. З початком формування суспільства сучасного типу увага до проблеми злочинності значно зросла [1, с. 15].

Злочинність має десятки і навіть сотні тисяч одиничних проявів у вигляді злочинів різної спрямованості, скоєних різними соціальними групами населення з багатоманітних мотивів, неоднаковими цілями, численними способами, різним ступенем тяжкості та наслідками [2, с. 16].

Б. М. Головкін зазначає, що крадіжки є найбільш масовими злочинами, що вчиняються в Україні. Вони становлять близько $\frac{1}{2}$ від кількості всіх зареєстрованих злочинів, а у структурі злочинів проти власності їхня частка становить понад 70%. [3, с. 1].

Вивчення статистичних показників щодо вчинення крадіжок за 2016-2020 роки, слід визначити, що відсоток крадіжок залишається одним із найбільш поширеним кримінальним правопорушенням (Див. Таблицю № 1).

Таблиця № 1

№ з/п	Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді по Україні	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
1.	Обліковано всього кримінальних правопорушень Крадіжки ст. 185 КК України	312172	261282	238492	197564	138562
2.	Обліковано всього кримінальних правопорушень проти власності	405549 Крадіжки 76.9 %	335910 Крадіжки 77.7 %	303850 Крадіжки 78.4 %	257608 Крадіжки 76.6 %	190258 Крадіжки 72.8 %

Так, за 2016-2020 роки (див. таблиця № 1) спостерігається зниження кількості кримінальних правопорушень проти власності, зокрема крадіжок. При розгляді слід зазначити, що за 2016 рік обліковано 312172 крадіжок, що складає 76.9 % серед кримінальних правопорушень проти власності; у 2017 році обліковано 261282 крадіжок що складає 77.7 % серед кримінальних правопорушень проти власності; у 2018 році обліковано 238492 крадіжок що складає 78.4 % серед кримінальних правопорушень проти власності; у 2019 році обліковано 197564 крадіжок що складає 76.6 % серед кримінальних правопорушень проти власності; у 2020 році обліковано 138562 крадіжок що складає 72.8 % серед кримінальних правопорушень проти власності. Але не звертаючи уваги на зниження статистичних показників щодо вчинення крадіжок, крадіжки залишаються найбільш поширеним кримінальним правопорушенням.

Питання ефективності заходів, які вживаються для забезпечення публічної безпеки і порядку, дієвої протидії злочинності та правопорушенням, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави завжди були першочерговими.

Запобігання та припинення кримінальних правопорушень взагалі, а крадіжок в особливості, – доволі складний і багатогранний процес. Складність цього процесу полягає ще й у тому, що кожен етап розвитку кримінального правопорушення потребує вжиття певних заходів, направлених на те, щоб не допустити вчинення крадіжки. Ці заходи надзвичайно різноманітні як за своїм характером, так і за своєю організацією та тактикою здійснення. Тому слід визначити, що у комплексі заходів боротьби з крадіжками вирішального значення набуває запобігання цим кримінальним правопорушенням.

Запобігання крадіжкам досягається в результаті проведення загальних профілактичних заходів, спрямованих на виявлення й усунення причин і умов, що сприяють їх вчиненню; індивідуальних профілактичних заходів стосовно осіб, від яких можна очікувати вчинення крадіжок; оперативно-розшукових й інших заходів, що перешкоджають вчиненню крадіжок.

Загальний огляд запобігання крадіжкам дає підстави говорити про зниження рівня таких кримінальних правопорушень. Як наслідок, країна взяла курс на законодавче врегулювання цієї проблеми та залучення якомога більшої кількості фахівців задля її вирішення, в тому числі й кримінологів.

Література

1. Кримінологія. Конспект лекцій. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019. 183 с. С. 15. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/kpk/17.pdf>
2. Головкін Б. М. Види злочинності. Журнал східноєвропейського права. 2015. № 18. С. 14–21. URL: http://dSPACE.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/10145/1/Golovkin_14-21.pdf.

3. Головкін Б. М. Кримінологічний аналіз злочинів проти власності. Теорія і практика правознавства: електр. наук. фах. вид. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». 2013. Вип. 2. С. 1-10. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5963/1/Golovkin.pdf>.

Резніченко Г. С.,

к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології ОДУВС

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ “ВИПРОБУВАННЯ” У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Поняття “випробування” засудженого, яке застосовується законодавцем при формулюванні кримінально-правових норм, передбачених статтями 75, 76, 77, 78, 79 Кримінального кодексу України, не визначено у кримінальному законодавстві. Ці поняття розробляються у межах науки кримінального права, але науковці вкладають різний зміст у ці поняття.

Особливості поняття “випробування” досліджувалися у працях О. М. Звенигородського, І. Г. Богатирьова, А. О. Клевцова, О. О. Книженко, О. В. Козаченка, Є. С. Назимко, Є. О. Письменського, Ю. О. Фідрі, В. П. Філонова, М. І. Хавронюка, А. М. Яценка, В. О. Меркулової та інших. Проте кожний автор наводив власне бачення сутності цих понять.

Стаття 75 Кримінального кодексу України передбачає можливість звільнення від відбування покарання з випробуванням. Застосування даного виду звільнення від покарання можливе у тому разі, якщо суд дійде висновку про можливість виправлення засудженого без реального відбування покарання. При прийнятті цього рішення суд приймає до уваги тяжкість кримінального правопорушення, особу винного та інші обставини справи, які у підсумку доводять можливість виправлення особи без реального відбування покарання. Традиційно звільнення від відбування призначеного судом покарання з випробуванням розглядається у доктрині кримінального права як форма реалізації кримінальної відповідальності [1, С. 235]. Проте вчені-правники по-різному тлумачать це поняття.

В. П. Філонов та Є. С. Назимко пишуть, хоча за національним кримінальним законодавством звільнення від відбування покарання з випробуванням не є покаранням, воно має усі його ознаки, а також створює певний режим відбування та реалізації схожого на покарання виду кримінально-правового примусу [2, С. 186]. Ю. О. Фідря вважає, що не зважаючи на окремі спільні риси, звільнення від відбування покарання з випробуванням володіє не всіма ознаками покарання. Покарання є найбільш суворим, крайнім видом не лише заходів кримінально-правового впливу, але й заходів державного примусу у цілому. Крім того, покарання можна розглядати як своєрідний універсальний інструмент впливу на особу, яка вчинила будь-який злочин, тоді як інститут випробування застосовується за наявності певних умов та підстав за вчинення окремих видів злочинів [3]. На думку М. І. Хавронюка, є певним проміжним кримінально-правовим заходом між покаранням та звільненням від покарання. З одного боку, воно має ознаки покарання (зокрема, це примусовий захід, який застосовується від імені держави за вироком суду і полягає у передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого). З другого боку, воно не є власне покаранням, оскільки як покарання не передбачене у списку видів покарань, визначеному, наприклад, у ст. 51 КК України, та прямо віднесене КК України (ст. 75-78 КК України) до видів звільнення від покарання [4, С. 344]. У подальшому вчений зауважив на тому, що звільнення від відбування покарання з випробуванням є аналогом пробації [5, С. 298]. Звільнення від відбування покарання з випробуванням, як вважають О. О. Рибак та Д. В. Ягунов, є складовою частиною пробації. На думку вчених, інститут пробації ширший у виборі засобів та способів виправлення й ресоціалізації особи, що вчинила злочин [6]. Книженко О. О. доходить висновку про необхідність (доцільність) і можливість виокремлення у Загальній частині КК норм, які врегульовують порядок і наслідки застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням, в самостійний інститут “Пробація”, під яким слід розуміти систему випробування, що застосовується судом щодо осіб, які можуть виправитися без відбування призначеного основного покарання [7, С. 15]. А. О. Клевцов вважає, що існуюча в кримінальному законодавстві України назва «звільнення від відбування покарання з випробуванням» є суперечливою, оскільки заперечує гуманістичний характер цього інституту, створює відчуття його репресивності. Крім того, «випробування» більше стосується техніки, механізмів і не прийнятний щодо людини. Термін «звільнення від відбування покарання з умовою» більше відповідає сутності цього виду звільнення від відбування покарання, зокрема його юридичній природі, охоплює всі його структурні елементи [8, С. 177]. А. В. Андреев вважає, що більш прийнятно було б називати звільнення від відбування покарання з випробуванням умовним звільненням від покарання. Зважаючи на сказане, доцільно ст. 75 КК України назвати «Умовне звільнення від покарання», а в самому тексті статті словосполучення «звільнення від відбування покарання з випробуванням» замінити на «умовне звільнення від покарання» [9, С. 238].

Застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням пов'язується із висновком суду про можливість виправлення засудженого без реального відбування покарання. При звільненні від відбування покарання з випробуванням засуджений повинен довести своє виправлення на протязі іспитового строку, шляхом сумлінного виконання обов'язків, які покладаються на нього судом. Отже випробування, яке покладається на засудженого є своєрідним засобом, за допомогою якого буде досягнута мета виправлення.

Підсумовуючи вищенаведене, випробування у кримінально-правовому аспекті полягає у визначенні іспитового строку та покладанні певних обов'язків на засудженого. Фактично випробування є засобом досягнення мети виправлення при застосуванні до засудженого звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Література

1. Павлова Т. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням як примусовий захід кримінально-правового характеру. Правова держава. 2016. № 21. С. 234-239.
2. Філонов В. Реформування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням у світлі сучасних тенденцій гуманізації пенальної політики України. Право України. 2010. № 3. С. 184-189.
3. Фідря Ю. Стан та перспективи вдосконалення інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням. URL: http://historylaw.eenu.edu.ua/publ/2_92_2014/rozd. (дата звернення: 10.02.2021)
4. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи : порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : монографія. К.: Юрисконсульт, 2006. 1048 с.
5. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник. К.: Ваїте, 2014. 944 с.
6. Рибак О. О., Ягунов Д.В. Співвідношення між інститутом звільнення від відбування покарання з випробуванням та інститутом пробації. URL : <http://www.stattionline.org.ua/politologiya/30-politika/1800-rivvidnoshennya>. (дата звернення: 11.02.2021)
7. Книженко О. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальним правом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 20с.
8. Клевцов А. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням неповнолітніх за кримінальним законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпропетровськ, 2009. 210 с.
9. Андрєєв А. В. Законотворчі та правозастосовні проблеми звільнення від покарання з випробуванням. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2012. №4. С. 236-245.

Свириденкова Н. В.,

курсант 201 навчального взводу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції ОДУВС

Науковий керівник: Щирська В. С., к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології ОДУВС

ЕВТАНАЗІЯ: ЧИ Є УМИСНИМ ВБИВСТВОМ АБО НІ?

Найосновнішим правом людини є право на життя, саме тому завдання смерті людини є кримінально-карним діянням. В цьому аспекті особливої актуальності набуває питання кримінальної відповідальності за евтаназію, оскільки відповідного складу кримінального правопорушення немає в українському законодавстві.

Останнім часом слово «евтаназія» можна почути у засобах масової інформації, прочитати в газетах, почути від знайомих. Тому перш ніж розпочати кримінально-правовий аналіз евтаназії варто з'ясувати її суть.

Про евтаназію як благо і для самого хворого, і для оточуючих говорили Сократ, Платон, стоїки, Ф. Бекон, З. Фрейд та ін. У сучасних публікаціях будь-яких наукових напрямів неодмінно присутня цитата Ф. Бекона, що обов'язок медика не тільки в тому, щоб відновлювати здоров'я, але і в тому, щоб пом'якшувати страждання, викликані хворобою, а якщо недуг визнано невиліковним, лікар повинен забезпечувати пацієнту легку і мирну кончину.

Одночасно можна назвати і тих мислителів, які не поділяли цю точку зору, серед них Конфуцій, Піфагор, Аристотель, Епікур, Августин та інші. На противагу беконівській думці можна навести не менш яскраву конфуціанську, про те, що ми не можемо судити про смерть, коли не пізнали, що таке життя.

Вперше термін «евтаназія» було введено в сімнадцятому столітті англійським філософом Френсісом Беконом для визначення «легкої смерті». В перекладі з грецької (euthanasia), означає «добра смерть». Загалом під евтаназією розглядають практику припинення (або скорочення) лікарем життя людини, яка страждає невиліковним захворюванням, відчуває нестерпні страждання, на задоволення прохання хворого в безболісній або мінімально болісній формі з метою припинення страждань.

У кримінальному праві та в медицині розрізняють два види евтаназії: з боку пацієнта та з боку лікаря. З боку пацієнта виділяють добровільну та недобровільну евтаназію. Під час добровільної евтаназії пацієнт сам приймає рішення у юридичній формі щодо відключення його від приладів у разі безстрокової коми.

Недобровільна форма евтаназії проводиться над хворим, який не може висловити своє бажання. Рішення про евтаназію приймають його близькі родичі.

З боку лікаря розрізняють активну та пасивну форму евтаназії. Активна форма евтаназії застосовується лікарем, який усвідомлено вживає дії після яких смерть хворого настає майже миттєво. Існують такі форми активної евтаназії:

1. «Вбивство з милосердя» – застосовується в тих випадках, коли лікар спостерігає за стражданням безнадійно хворої людини та немає можливості їх припинити, тому він вводить велику дозу ліків, в результаті чого настає смерть.

2. «Самогубство з допомогою лікаря» – відбувається, коли лікар дає дозу ліків хворому, а той сам вводить собі їх.

3. Власне активна евтаназія – може відбуватися без допомоги лікаря, пацієнт сам включає прилад, який приводить його до швидкої та безболісної смерті.

Пасивна форма евтаназії виражається у добровільній відмові хворого від надання медичних послуг, що прискорює природну, не рідко дуже болісну смерть.

На сьогоднішній день у світі є країни у яких можлива евтаназія як полегшення від страждань, спричинених внаслідок невиліковних хвороб. Нідерланди стали першою країною у світі, яка у 1984 році офіційно узаконила право на евтаназію для важко і болісно хворих людей. Наступними до даної практики приєдналися Бельгія та Люксембург. Наприклад, у Люксембурзі пацієнт, який бажає здійснити евтаназію повинен отримати згоду двох лікарів. Таке правило діє для того аби хворий був впевнений, що його рішення було добровільним, а не помилковим. Також у трьох штатах США (Орегон, Вашингтон, Вермонт) дозволена активна евтаназія, яка відновиться до форми «самогубство з допомогою лікаря», тобто пацієнт сам здійснює ін'єкцію, що призводить до смерті.

Поки у всьому світі намагаються реалізувати права невиліковно хворих людей на добровільну смерть, в Україні не має про це мови. Важливим фактором, який впливає на громадську думку українців є церква, головною істиною якої є те, що ніхто і ніщо не може дати дозвіл на вбивство безневинної людської істоти.

Ст. 3 Конституції України закріплює положення у якому зазначається, що недоторканість та безпека людини в Україні є вищою соціальною цінністю. Однак у чинному Кримінальному кодексі України немає статті, яка б регулювала дії лікаря, який проводить евтаназію. На сьогоднішній день евтаназія прирівнюється до простого умисного вбивства, тобто вбивство за відсутності пом'якшуючих та обтяжуючих обставин. Норма, яка б передбачала кримінальну відповідальність за вбивство вчинене з прохання потерпілого (невиліковно хворого) і з мотивів співчуття до нього або задля полегшення його страждань, в Кримінальному кодексі відсутня.

Вчинення такого злочину як евтаназія кваліфікується за ч. 1 ст. 115 КК України як простий склад вбивства. Санкція ч. 1 ст. 115 КК України за умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині передбачає позбавлення волі на строк від семи до п'ятнадцяти років. Тому суд, призначаючи міру покарання особі, яка вчинила евтаназію над хворим може керуватися лише даною статтею. Звичайно, в залежності від обставин справи, евтаназія може бути врахована як пом'якшуюча обставина. Хоча у ч. 1 ст. 66 КК України, де зазначається перелік обставин, які пом'якшують покарання евтаназія, тобто вбивство з мотивів жалю відсутня.

Назараз відбуваються ряд конференцій, тим чи іншим чином присвячених евтаназії в Україні, проведені дослідження Українським центром економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова щодо використання евтаназії в Україні, та вони не дають конкретних чітких даних, окрім того, що в Україні застосовують евтаназію за замовчуванням в залежності від матеріальної винагороди зацікавлених осіб. Наприклад, з приводу евтаназії в Україні 24 листопада 2008 року пройшла прес-конференція «Евтаназія: в той час, як в Європі точаться суперечки, в Україні застосовують за замовчуванням».

Сьогодні в Україні заборона евтаназії міститься в ст. 52 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»: «Медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань». Медики зобов'язані надавати медичну допомогу в повному обсязі пацієнту, який знаходиться в критичному для життя стані. Цивільний кодекс України в ч. 4 ст. 281 також встановив чітку заборону задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя. До того ж, лікарі, даючи клятву Гіппократу, зобов'язуються робити все можливе для порятунку життя пацієнта.

Сьогодні в Україні найчастіше трапляються випадки пасивної евтаназії, коли смерть настає внаслідок бездіяльності, а також соціальної евтаназії – нового виду евтаназії, зміст якої полягає в тому, що рішення позбавити когось життя виходить з тих міркувань, що кошти, необхідні для лікування безнадійно хворих дорогими препаратами, зберігаються для лікування тих хворих, які після одужання зможуть повернутися до життя. Дії винної особи у випадках вчинення пасивної і соціальної евтаназії логічно кваліфікувати за ч. 2 ст. 137, ч. 2 ст. 139, ч. 2 ст. 140 КК України, при чому в усіх трьох випадках настання смерті є кваліфікуючою ознакою. Проте в країнах, де вже відбулася криміналізація евтаназії, кримінально-правові

норми містять привілейований склад злочину, бо вбивство на вимогу невиліковно хворого вважається вбивством при пом'якшуючих обставинах.

Особисто вважаю, що еутаназію мають ввести в Україні. Це дійсно необхідно людям. Але максимально чітко необхідно прописати усі випадки її застосування в законі.

Тут прямо реалізується принцип визнання людини, а значить і її думки, потреби, благополуччя найвищими соціальними цінностями. З огляду на це варто погодитися з М. Н. Малєїною, яка, обґрунтовуючи позитивність еутаназії, вказує на те, що найвищою цінністю є реальне благополуччя людини. Не кожен має сили лежати паралізованим, обходитися без сторонньої допомоги, відчувати постійний та нестерпний біль; не у всіх однакове уявлення про якісні параметри життя.

Як правильно сказав філософ Дж. Рейгелс, якщо хвора людина розуміє, що їй залишилися лічені дні й вона не може більше терпіти страшного болю, то активна еутаназія є гуманною, бо припиняє страждання хворого.

Незастосування еутаназії призводить до порушення інших прав і свобод невиліковно хворої людини, таких як право на свободу та право на повагу гідності. А. Малиновський зазначає, що, відмовляючи людині у праві на смерть, держава і суспільство тим самим обмежує її у свободі. Така позиція заслуговує на підтримку, оскільки право на свободу є нічим іншим, як можливістю людини належати собі у часі та просторі, розпоряджатися собою та визначати можливості задоволення своїх інтересів.

Є декілька аргументів, саме чому потрібно бути „ЗА„ законне впровадження еутаназії:

- гідна смерть – уявіть себе на місці людини, яка прикована до ліжка і яку доглядає сім'я та медсестри, яку годують і миють, якій очищують туалет і змінюють одяг. Хіба б ви не відчували себе принизливо? Бо більшість з тих людей відчувають себе саме так. Вони не хочуть бути тягарем для рідних та близьких, не хочуть, щоб їх запам'ятали як безпомічних. Тому саме вони повинні мати право вирішувати коли жити, а коли помирати.

- економія грошей та ресурсів – величезна частина медичного фінансування йде на людей, що невиліковно хворі або лежать у безповоротній комі. Окрім того, вони займають вільні місця в лікарнях та витрачають час медперсоналу. Замість того, щоб тижнями, місяцями або навіть роками витрачати ресурси на цих безнадійних, вони могли б померти, щоб зберегти гроші та місце в госпіталі для тих, хто ще здатен одужати.

- кінець страждань – багато невиліковних хвороб змушують відчувати людей нестерпний біль. Особливо тяжко дивитися на них, коли вони проводять останні хвилини життя в агонії. В ті моменти не позаздриш ні хворому, ні його близьким, які проносять увесь біль через себе. Коли ти дивишся на свою рідну людину і розумієш, що вона страждає, а ти нічим не можеш їй допомогти. Щоб хоча б трохи послабити страждання лікарі назначають приймання великої кількості наркотиків та знеболювальних. Однак якість життя в такому випадку стає вкрай низькою. Еутаназія ж дає можливість сказати «стоп» усім стражданям.

Свобода вибору – не може бути більш важливого питання свободи особистості, ніж право самостійно вирішувати, чи жити чи вмирати. Тому контроль над власним тілом має бути фундаментальним правом.

Так, дійсно є деякі мінуси, наприклад, дозволивши нашим лікарям «вбивати» людей, вони почнуть вбачати еутаназію як рішення. Це може перейти в зловживання і лікарі не настільки цінуватимуть життя, щоб боротися за нього до останнього. Це може підштовхнути лікарню або лікарів почати використовувати еутаназію як засіб економії грошей, що може призвести до того, що люди, які не погодились, будуть вбиті. Але саме тому і потрібно прописувати ледь не кожний крок можливого застосування в законі і тоді буде повна злагода.

Література

1. Конституція України (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р.). К., 2006. 64 с.
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод. Рада Європи. Конвенція. Міжнародний документ від 04.11.1950 (Редакція станом на 01.06.2010). Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004 Конституція України від 28.06.1996р. // Відомості Верховної Ради України. 1996: № 30. Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/content/constitution.html>
3. Кримінальний кодекс України. Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=2341-14>
4. Цивільний кодекс України. Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV (Редакція станом на 27.09.2014). Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
5. Основи законодавства України про охорону здоров'я (із змінами і доповненнями). Стаття 52. Надання медичної допомоги хворому в критичному для життя стані. Режим доступу: http://bsstaff.com.ua/pb_ot/1085_165_37.html
6. Ворона В. А. Право на еутаназію як складова права людини на життя / В. А. Ворона // Право України. 2010. № 5. С. 199-205
7. Малєина М. Н. О праве на жизнь / М. Н. Малєина // Советское государство и право. 1992. № 2.
8. Ткач М. Є. Філософське осмислення еутаназії в умовах сучасного суспільства: Режим доступу: <http://s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v4/v4pp209-211.pdf>
9. Ломов В. Эвтаназия: за и против. Режим доступу: <http://www.miloserdie.ru/articles/evtanaziya-za-i-protiv>

10. Эвтаназия: законодательство разных стран и религиозная оценка [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.portal-credo.ru/>

11. Поняття евтаназії та її види [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.lambit.com.ua/rizne/ponjattja-evtanazii-ta-ii-vidi.html>

Собко Г. М.,

д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології ФПФОДР ОДУВС

Мох Т. П.,

д. ю. н., доцент викладач кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки ОДУВС

ДЕТЕРМІНАНТИ ПСИХІЧНОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Для детального розкриття теми детермінації психічного насильства, розпочнемо з визначення поняття «детермінанта» (в перекладі від грецького *determinans, ntis* – визначальний, від англ. *determinant* – фактор; визначальний елемент, що обумовлює те, або інше явище). Тобто, детермінанти психічного насильства – це саме ті причини, або фактори, які зумовлюють поведінку людини та призводять до наслідків у вигляді вчинення кримінальних правопорушень, засобом вчинення яких є психічне насильство [1, с. 175-180].

Деякі автори пропонують причини та умови окреслювати поняттям «причини», «визначальний генезис», та вважають, що не має сенсу здійснювати їх поділ, оскільки, останні постійно міняються місцями [3, с. 27], або обставинами [4, с. 98]. Інші автори пропонують чітко розмежування причин (що породжують кримінальні явища), умов (які сприяють кримінальним явищам) та факторів (що визначають зміну злочинності у часі) [5, с. 516-517].

Враховуючи вищевикладене, актуальність обраної теми полягає у виявленні причин та умов, що сприяють та обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень шляхом застосування психічного насильства.

Особливість дослідження причин та умов злочинності, як насильницької так й взагалі, полягає у необхідності пізнання вихідних законів та категорій таких, як: філософія, економічна теорія, соціологія, статистика, психологія та медицина.

З метою дослідження факторів, які обумовлюють вчинення насильства, у тому числі психічного, вченими різних наук висувається значна кількість теорій, за допомогою яких намагаються дослідити феномен насильства. Зокрема, в психології та соціології існує низка пояснень психічної насильницької поведінки. Так, психоаналіз виявляє його через потяг до смерті індивіду перенесений з себе на зовнішні об'єкти (як писав З. Фрейд «інстинктом смерті»).

Дослідженням проблематики прояву та детермінації психічного насильства займалися такі науковці, як Ю. М. Антонян, С. В. Бородин, Б. М. Головін, О. П. Дзьобань, О. Є. Користін, О. М. Костенко, В. Н. Кудрявцев, В. Б. Малінін, А. А. Музика, В. П. Панов, В. Пилипчук, О. С. Шеремет та ін.

Детермінація кримінальних правопорушень із застосуванням психічного насильства, що вчиняються в Україні, відзначається значною різноманітністю. Саме тому, для виявлення факторів, які їм сприяють, доводиться констатувати деякі стійкі традиції, особливості українського менталітету, риси національного характеру, що створюють як фон, так і сприятливий ґрунт для застосування психічного насильства. Однак, таке сприйняття не можна характеризувати загадковою специфікою української душі, якій споконвіку притаманні: підвищена запальність, емоційність, сторіччями укорінена ревнивість, заздрісність, прихильність, яка йде з глибини національних традицій та у більшості випадках породжує груповий нарцисизм, недовірливість, хворобливе честолюбство, мстивість тощо. На думку автора, вирішальним фактором на теперішньому етапі розвитку виступають соціальні умови та розвиток країни, який на жаль характеризується більше красивими деклараціями, аніж реальними справами.

У цей же час, потужними детермінантами психічного насильства не тільки в Україні, але й практично у всіх країнах виступає – бідність та соціально-економічне розшарування суспільства. Як правило рівень психічного насильства вищий в бідних країнах, аніж в тих, які розвиваються. Не випадково злочинне насильство практично скрізь застосовується для задоволення матеріальних потреб, благ осіб. Неможливо не наголосити на тому, що у даному випадку бідність розглядається не лише в матеріальному плані, але й в духовному, тобто для духовно бідного суспільства характерною є аморальність та насильницька злочинність (яка включає й психічне насильство). Попри це, бідність не є головним чинником, що детермінують психічне насильство, наприклад, в Україні, як й в інших країнах колишнього СРСР, бідність виражена найбільш крайніми своїми проявами – голодом та загальною бідністю.

Слід зазначити, що соціально-економічна нестабільність, для якої характерним є низький рівень життя, безробіття, нестаток коштів для існування тощо, є одним із психотравмувальних факторів та збудників психічної напруги, побутових стресів, втоми, виникнення депресій, і взагалі навантаження на

психіку людини. Така нестабільність породжує неконтрольований гнів, низьку самооцінку, відчуття вини та неповноцінності.

Наприклад, за останні роки в Україні рівень життя погіршився, в державі йде війна, економічна криза, бідність, високий рівень безробіття, ті, кому не вдалось впоратись із такими факторами, покинули державу. Проте ті, хто залишився – з великими зусиллями справляються з матеріальними труднощами, оскільки, на сьогодні життя в Україні є досить не простим та не дешевим.

Українці тяжко працюють, щоб утримувати свої сім'ї, забезпечувати можливість оплачувати першочергові витрати на їжу, одяг, оплату комунальних й медичних послуг та навчання дітей. Всі ці фактори впливають на психіку кожного українця, проте, не кожен в змозі знайти вихід з такої ситуації та стійко витримувати ці економічні труднощі.

Коли людина досить багато та тяжко працює за невеликі гроші, яких зазвичай не вистачає, або коли навпаки, стикається з безробіттям, нестабільними доходами, людина починає відчувати психоемоційне напруження та стрес, який досить сильно впливає на її сприйняття світу та соціальні зв'язки [7, с. 16-17].

На теперішній час, громадяни, які мають низькі статки (живуть бідно), якщо вони не похилого віку, не хворі, не обтяжені надто великою родиною, мають можливість влаштувати своє життя, проявивши ініціативу, наполегливість, амбітність та підприємливість. Однак, більшість в силу ліні, пасивності та небажання йти на ризик займають апатичну позицію та нічого не роблять. Такі громадяни чекають, коли для них хто-небудь інший щось зробить, наприклад, запропонує добре оплачувану, проте не важку, роботу тощо. Чимало й тих, хто займає позицію – не працювати та жити в бідності, оскільки, запропонована їм робота «нижче їх гідності», проте, таку життєву позицію можливо окреслити поняттям «не бідняцька гордість», або завищена самооцінка чи амбітність. Окрім цього, в деяких українців у свідомості домінує психологічна установка швидше на виживання, аніж на успіх та реалізацію себе як особистості. Вони сподіваються на державу або на казковий поворот у долі, проте не на успіх в праці або творчості [8, с. 256-257].

Набагато більше криміногенного навантаження має різке соціально-економічне розшарування суспільства, яке в останні роки досягло в Україні небувалих розмірів. Суспільство не може сприйняти те, що доходи різних соціальних груп, істотно розрізняються, як наслідок, така матеріальна нерівність призводить до агресивного почуття соціальної несправедливості, що виступає фактором потужної криміногенної сили, у тому числі для різноманітних проявів психічного насильства.

Вищезазначене твердження, обґрунтовується сучасним положенням молоді з незабезпечених або малозабезпечених сімей, яким майже щільно закритий доступ до модного одягу та престижним предметам побуту (автомобілі, коштовності, технології тощо), які є для них дуже привабливими, проте внаслідок фінансової неспроможності є недосяжними. Інформованість про об'єкти бажань, завдяки Інтернету, телебаченню, радіо й просто магазинним вітринам, вельми висока, що фактично й викликає у малозабезпеченої молоді почуття заздрощів, які можуть їх штовхнути (й часто штовхають) на вчинення насильства з метою досягнення вищезазначених благ (корисливий мотив). Причому, агресивність й вандалізм, при вчиненні таких кримінальних правопорушень, зазвичай, служать своєрідними засобами психологічної компенсації за пережиту соціальну нерівність, незадоволення потреб або приниження [8, с. 272-273]. Не випадково багато хто із злочинців пояснюють, а з часом виправдовують свої протиправні насильницькі дії – прагненням відновити соціальну справедливість.

Натепер в українському суспільстві відзначається різке збільшення конфліктності. З'являються нові конфлікти, які супроводжуються загальним озлобленням, огрубінням звичаїв, маргіналізацією та люмпенізацією значних верств населення, зростанням стресових ситуацій, ослабленням традиційних форм соціального контролю.

Проте не потрібно недооцінювати той факт, що глибока економічна, соціальна, політична й духовна криза, яка супроводжується напруженістю міжособистісних відносин, погіршенням умов життєдіяльності людей й суспільства в цілому поступово деформує ціннісні системи. В результаті чого спостерігаються не тільки втрата традиційних для українців культурних, духовних та моральних цінностей, але й різке зниження рівня правосвідомості, дестабілізація суспільних відносин, збільшення числа порушень правопорядку.

Останнім часом також збільшилась кількість громадян, які сприймають хамство, лихослів'я, бійки, скандали, грубості, агресія та жорстокість звичним, оскільки зустрічаються з такими явищами щодня та яке фактично заповонило все їх повсякденне життя.

Такі громадяни, характеризуються низьким рівнем культури та освіти, досить рано починають вести відчайдушний спосіб життя, вживати спиртні напої й наркотики, вступати в сексуальні відносини, вчиняти різноманітні правопорушення. В результаті чого, загрозливого поширення набувають явища та процеси, які дестабілізують відносини між людьми, породжують їх ворожість один до одного, створюють передумови невпевненості в собі, у своєму майбутньому, у тому числі невдоволення своїм реальним життям, відчуження від середовища, яке вкрай несприятливо позначаються на суспільній моралі.

Фундамент, всіх вищезазначених детермінантів, які обумовлюють вчинення насильства, у тому числі й психічного, закладався століттями, однак, на теперішній час вищезазначені соціальні хвороби загострилися під впливом економічних негараздів та провалів, зростаючого дефіциту елементарних життєвих зручностей, розбійницького ставлення до навколишнього середовища. В такій ситуації людина відчуває свою безпорадність, ненадійність свого існування, зростає його тривожність, а отже, й агресивність. Окрім цього, серйозне занепокоєння викликає наростаюча безпідставна невіра в можливість змінити життя на краще, апатія та песимізм, втрата моральних та ідеологічних орієнтирів, особливо серед молоді [8, с. 269-270].

Література

1. Зелинский А. Ф. Криминальная психология [Текст] / А. Ф. Зелинский. К. : Юринком Интер, 1999. 237 с.
2. Ильин В. И. Трансформация повседневной жизни россиян в процессе формирования общества потребления // Социальная синергетика и актуальная наука: Глобализация. Глобалистика. Потенциалы и перспективы России в глобальном мире : сб. науч. тр. / под общ. ред. д-ра филос. наук, проф. В. П. Шалаева. Йошкар-Ола : Марийск. гос. техн. ун-т, 2010. С. 139-153.
3. Кудрявцев В. Н. Генезис преступления. Опыт криминологического моделирования: Учебное пособие. М.: Инфра-М, Изд. Дом "Форум", 1998. 216 с.
4. Стручков Н. А. Преступность как социальное явление. Л., 1969. 121 с.
5. Яковлев А.М. Социология преступности (криминология). Основы общей теории / А. М. Яковлев; Отв. ред.: Шишов О. Ф. М.: Изд-во «Содействие новый век», 2001. 239 с.; Старков, О. В. Истоки новых направлений в криминологии / О. В. Старков // Закономерности преступности, стратегия борьбы и закон / под ред. А. И. Долговой. Москва, 2001. С. 516-517.
6. Максимов С. В., Ревин В. П. Насильственные преступления в сфере семейно-бытовых отношений и проблемы их профилактики. Учебное пособие / Максимов С. В., Ревин В. П. М.: Изд-во УМЦ при ГУК МВД РФ, 1993. 56 с.
7. Кондратов Д. Ю. Насильство в сім'ї: криминологічний вимір, детермінація, запобігання: Автореф. Дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук-обл. вид, 2014. 36 с.
8. Антонян Ю. М. Жестокость в нашей жизни / Антонян Ю. М. М.: Инфра-М, 1995. 320 с.
9. Психологическая помощь пострадавшим от семейного насилия: Науч.-метод. пособие / Алексеева Л. С., Меновщиков В. Ю., Соколова Е. Т., Рюмин В. Н.; Деп. по делам детей, женщин и семьи, Гос. НИИ семьи и воспитания; Президент. программа "Дети России", Федер. целев. программа "Развитие социал. обслуж. семьи и детей". М.: ГосНИИ семьи и воспитания, 2000. 159 с.

Соболь О. О.,

слухач магістратури «ПД» ОДУВС

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Жіноча злочинність є складною соціально-правовою проблемою сучасного суспільства. Незважаючи на те, що цей вид злочинності в статистиці жодної країни не має домінуючого характеру, але його показники певним чином впливають на соціальну мораль усієї громади, на формування її ставлення до основних людських цінностей.

Проблематика жіночої злочинності вивчалася багатьма видатними вченими таких як Ю.М. Антонян, М.І. Бажанов, А.Б. Блага, А.А. Габіані, В.О. Глушков, В.В. Голіна, М.М. Голоднюк, І.М. Даньшин, В.М. Зирянов, А.Ф. Зелінський, В.С. Зеленецький, І.К. Туркевич та ін.

Метою доповіді є криминологічний аналіз злочинності жінок через призму соціальних, політичних, економічних та інших проблем.

Злочинність жінок тісно пов'язана із загальною злочинністю. Разом з тим вона має певні особливості, які визначаються соціально-психологічним і біологічним статусом жінки.

Згідно зі статистикою Генеральної прокуратури України, за 2016 рік кількість жінок, що вчинили злочин, становить 70 462 особи, чоловіків — 526 192. За даними 2017 року, кількість жінок зросла до 81 217 особи, чоловіків — 614 628. За перші три місяці 2018 року жінок, що вчинили злочин, нараховувалося 5 462 особи, чоловіків — 35 087, що є більшим показником, ніж за аналогічний період 2016 і 2017 року.

Враховуючи ці статистичні дані, простежується тенденція до збільшення динаміки жіночої злочинності і загалом кількості осіб жіночої статі, що скоїли злочин.

Вимежують дві сфери суспільного життя, де жіноча кримінальна активність виявляється найяскравіше. По-перше, це сфера побуту, де жінок штовхають на вчинення злочину негативні обставини сімейно-шлюбних, родинних і сусідських стосунків. У цій сфері жінки здебільшого вчиняють такі насильницькі злочини, як: вбивство, у тому числі своєї новонародженої дитини, нанесення тілесних ушкоджень і хуліганство. По-друге, це сфера, де жінка виконує свої професійні функції, передусім такі,

які пов'язані з можливістю вільного доступу до матеріальних цінностей. Це, насамперед: сфера торгівлі, громадського харчування, медицини, освіти, банківська сфера.[3, с. 220]

Варто зазначити, що соціально-психологічні, демографічні, біологічні та інші фактори мають вплив на характер і структурованість жіночої злочинності. Наприклад, вік жінок, що відбувають покарання, переважно становить від сімнадцяти до сорока років. Причинами цього є зміна соціального статусу жінки, її вразливість у суспільстві, великий рівень безробіття, посадове положення та роль у відносинах з сім'єю. У звичайних умовах жінка, як правило, не скоює злочини. Лише драматичний розвиток подій у більшості випадків штовхає жінку до злочину.

Для жінок характерний такий злочин як умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини. Порівняно з іншими видами вбивства, позбавлення життя новонародженої дитини дуже поширене у сільській місцевості. Цей злочин здійснюють переважно молоді жінки, що погано адаптовані, тобто ті, у яких відсутнє достатнє матеріальне забезпечення, власне житло, сім'я. Як правило, для цього злочину характерною ознакою є наявність чоловіка, який має вплив на психологію жінки [2, с. 44].

Тому, вважаємо, що в таких ситуаціях потрібно більше уваги приділяти розробці заходів по запобіганню таким злочинам.

Запобігання злочинності — складний комплекс заходів запобіжного характеру, спрямованих проти злочинності з метою утримання її на мінімальному рівні шляхом усунення або нейтралізації причин, що її породжують, та умов, що їй сприяють.[4, с. 112] Звичайно, злочинність повністю викоринити не можливо, вона була, є й буде існувати, але потрібно докладати зусиль щоб зменшити тенденцію до зростання злочинності.

Робота з попередження злочинності жінок має охоплювати сфери життєдіяльності, в яких формуються негативні риси їх особи і в яких вони частіше вчинюють злочини. Як зазначає О.М. Джужа, в основі всієї профілактичної роботи повинні вирішуватись такі питання:

- забезпечення жінки роботою і заробітною платою;
- підвищення її освіти і кваліфікації;
- допомога сім'ям з дітьми;
- захист моральності, гідності і честі жінки;
- проведення соціально-виховних заходів

Для поступового зменшення проявів такого соціально негативного явища необхідно наступне:

- вдосконалення законодавства і практики його застосування щодо гуманності й милосердя до жінок, що вчинили злочин;
- посилення соціальної підтримки безробітних жінок (збільшенні матеріальної допомоги, сприянні їх професійній перепідготовці, створенні додаткових робочих місць для жінок);
- поліпшення побутових умов життя, зміцнення родини, поліпшення умов праці жінок, щоб завантаженість на роботі не заважала догляду за дітьми чи повноцінному відпочинку;
- виховання жіночого, а не чоловічого типу поведінки;
- організаційне і матеріальне сприяння розвитку доступних для більшості жінок форм проведення дозвілля;
- проведення культурно-виховних заходів, спрямованих на підвищення етичної, трудової, естетичної і правової культури й т. ін.

Здійснення таких заходів вселятиме у жінок віру в майбутнє, створюватиме нові пріоритети для їхнього розвитку та самовдосконалення. Жінка завжди має розуміти, що вона створена не тільки для народження й виховання дітей, а може своїми діями вплинути на розвиток держави. І такі приклади жіночого впливу не є поодинокими.

Література

1. Антонян Ю.М. Преступность среди женщин. М.,1992. 256 с.
2. Блага А.Б. Жіноча злочинність в Україні сьогодні: кримінологічний аспект» //Вісник Луганського Інституту внутрішніх справ МВС України. 1998. Вип. 2. С. 210-217.
3. Головкін Б.М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання: монографія/ Б.М. Головкін. Х.: Право, 2011. 440 с.
4. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології. У 3 кн. Кн. 2. Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів [Текст] / А. П. Закалюк. Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. 712 с.

ВІДПОВІДНІСТЬ СТ. 212 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ НОРМАМ МОРАЛЬНОСТІ, ЯК КРИТЕРІЙ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОБУМОВЛЕНOSTІ

Розуміння критеріїв криміналізації діянь, що вчиняються в сфері господарської діяльності, в цілому та ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) зокрема, відіграють окрему роль у визначенні соціально-правової обумовленості кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). У доктрині існують різні принципи та критерії криміналізації діяння, доцільною на наш погляд є наступна: а) криміналізуємо діяння повинно бути суспільно небезпечним; б) воно повинно мати достатню ступінь поширеності; в) очікувані позитивні наслідки криміналізації повинні перевищувати її негативні наслідки; г) криміналізація не повинна суперечити Конституції України, чинному праву і міжнародним угодам України; д) вона не повинна суперечити нормам моральності; е) криміналізація повинна бути здійсненна в процесуальному і криміналістичному аспектах (тобто заборонене діяння буде можливо розкрити і розслідувати законними правовими засобами); ж) криміналізація не повинна проводитися, якщо боротьба з даними шкідливим для суспільства діяннями можлива і ефективна за допомогою інших, більш м'яких заходів [3, с. 22].

Не заперечуючи значимість усіх вищеперерахованих принципів (критеріїв) криміналізації ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) зосередимося на тому, який підтверджує обумовленість через відсутність суперечностей ст.212 КК України нормам моральності.

Етичний чинник соціальної обумовленості кримінально-правової заборони ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Важливою обставиною, яка обґрунтовує можливість, зміст і якість заборони, передбаченої ст. 212 КК виступає дотримання етичних норм при їх конструюваннях і застосуваннях. Це питання напряду зв'язано з одним із самих серйозних питань, а саме проблемою вибору цінностей і нормативів, якими повинна бути обумовлена, та має відповідати ця заборона (ст. 212 КК). Слід погодитися з твердженням, яка має місце в юридичній літературі, що «кримінальне право гостро потребує опори на норми суспільної моралі, які є ідеологічною основою права і являють собою норми, що склалися в конкретному суспільстві, які схвалюються і приймаються більшою частиною суспільства...» [6, с. 20-24]. Тому заборона (ст. 212 КК) може розумітися і як обумовлена мораллю, і як формулюючи її. Слід погодитися з думкою, що практично будь-який кримінально-правовий припис може бути перевірений на предмет його відповідності моральним уявленням суспільства [6, с. 25]. Ефективність кримінально-правової політики в досліджуваній нами галузі знаходиться у прямій залежності від того, наскільки при її реалізації враховується система культурних цінностей. У тому випадку коли ця відповідність не дотримується, то суспільство стає в цій справі не союзником держави, а, скоріше – противником, що робить безглуздою спробу держави боротися зі злочинністю, у тому числі і з кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 212 КК [5].

Отже, проблема, що нами з'ясовується про співвідношення норм моралі та аналізованої кримінально-правової заборони (ст. 212 КК), свідчить, що саме виходячи із норм моралі можна вимагати підтвердження заборон ст. 212 КК. Взаємодія моралі і, аналізованої кримінально-правової заборони (ст. 212 КК), на якій доцільно зупинитися, є роздуми про те, чи етично взагалі впливати кримінально-правовими засобами на порушника закону. В існуючих джерелах з кримінального права це питання традиційно обговорюється в сенсі моральних меж покарання як головного засобу кримінально-правового впливу на особу [1, с. 14]. Ця проблема була названа С. В. Познишевим, як «перше основне питання, з яким наука кримінального права повинна починати свої побудови і від вирішення якої залежить саме її існування» [4, с. 209]. Етичне обґрунтування покарання стверджується через цілі, які повинні бути досягнуті внаслідок його застосування. У випадку, коли «спрямовується акцент на загально-попереджувальних аспектах такої міри, то його етичною основою виступає ідея загального блага, яке захищається і охороняється шляхом обмеження інтересів окремих осіб, і якщо за основу ставиться індивідуально-попереджувальна мета покарання, то воно виправдовується необхідністю морального удосконалення особи» [2, с.10]. Покарання може вважатися морально виправданим тільки в тому випадку, коли воно розглядається в якості засобу досягнення моральних цілей [4, с. 160].

Література

1. Блюхер А. Ф. Этические основания и аргументы в теориях правового наказания: Автореф. дис.канд. юрид. наук. Москва, 2009. 22 с.
2. Бундаева О. А. Нравственные основания наказания: Автореф. дис.канд. юрид. нау. Саранск, 2009. 21 с.

3. Курс российского уголовного права: Общая часть / Под ред. В.Н. Кудрявцева, А.В. Наумова. М., 2001. 139 с.
4. Познышев С. В. Основные начала науки уголовного права. Москва : 1907. 234 с.
5. Роль культурных ценностей в уголовно-правовом регулировании. Электронный ресурс. Сайт URL : <http://www.preiskurant.ru/stati/rol-kulturnyxcennostej-v-ugolovno-pravovom-regulirovanii.html>.
6. Тасаков С. В. Нравственные основы уголовно-правовых норм, направленных на охрану личности, ее прав, свобод и законных интересов. Автореф. дис. док. юрид. наук, Москва, 2010. 54 с.

Стукаліна О. В.,
аспірант кафедри кримінального права та кримінології ОДУВС
Науковий керівник: Кулик Л. М., к.ю.н., доцент, доцент кафедри
кримінального права та кримінології ОДУВС

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ У ВЕЛИКИХ МІСТАХ УКРАЇНИ

Сучасний стан щодо терористичних актів у великих містах України є однією з сучасних соціально-політичних проблем. Терористичні акти у великих містах становлять загрозу для усіх сфер життєдіяльності суспільства, забирають життя значної кількості населення, завдають шкоду громадській безпеці, підривають імідж правоохоронних органів, негативно впливають на процес модернізації та інтеграції держави до європейського простору, істотно підсилюють рівень напруги у суспільстві, спричиняють значні політичні, економічні та моральні наслідки. У великих містах спостерігається не лише зростання терористичних актів, а й поява нових форм їх вчинення. Особи, які вчинюють терористичні акти виявляють більшу досвідченість і активність, а способи і форми терористичної діяльності посилюють масштабність її наслідків.

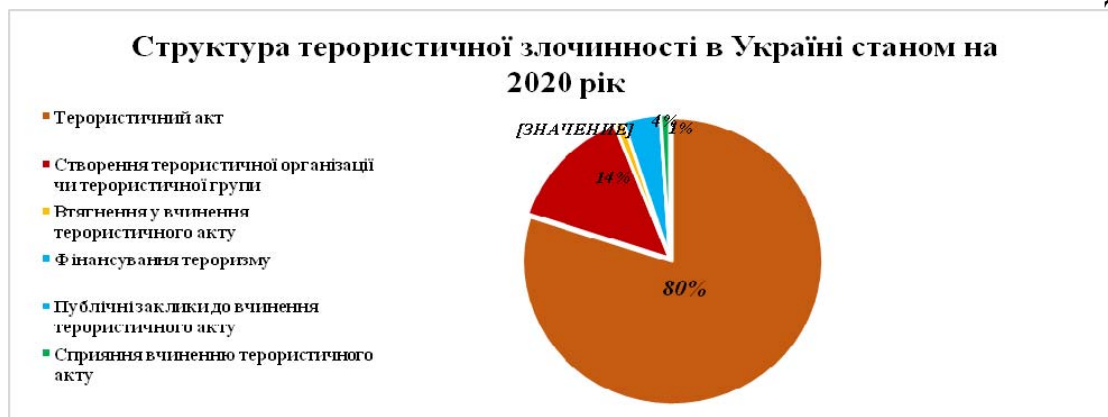
Високий рівень терористичної небезпеки в Україні у цілому, пов'язують з окупацією Сходу країни, де протягом останніх років відбувається збройний конфлікт, в якому сторона-агресор застосовує різноманітні засоби, способи та прийоми для досягнення своєї злочинної мети, в тому числі шляхом вчинення терористичних актів, диверсій, збройних нападів сепаратистів. Східні регіони країни, у зв'язку з катастрофічним загостренням криміногенної ситуації, перенасиченістю зброєю, соціальною та демографічною кризою виявляються регіонами-донорами злочинності, в тому числі й терористичної, для інших регіонів [1, с. 7].

Особливості географічного розташування кожного з великих міст України, їх численність населення, розвиненість соціальної, політичної, освітньої та релігійної сфер життєдіяльності, наявність популярних об'єктів, розгалуженість транспортних зв'язків, специфіка природного рекреаційного комплексу, розвиненість інфраструктури, привертають увагу терористів. В цьому випадку, великі міста полегшують ведення терористичної діяльності, тому вони обираються терористами для реалізації своїх злочинних планів, що виражаються у підготовці та скоєнні терористичних актів.

У цьому сенсі, значна кількість вчинення терористичних актів у великих містах України є яскравим підтвердженням висловленої гіпотези. За статистичними показниками Генеральної прокуратури України за 2017 та 2020 рр. простежується загострення терористичної ситуації у великих містах країни. Розглянемо кількісні показники деяких великих міст України у регіональному розрізі. Так, у Києві в 2017 році було зафіксовано 8 терористичних актів, тоді коли у 2020 році – 49, тобто відбулось зростання терористичних актів більше ніж у шість разів. У Харківському регіоні в 2017 році було зареєстровано 2 терористичні акти, а у 2020 році – 5, тобто зростання терористичних актів відбулось більше ніж у два рази. У Львівському регіоні не у 2017 році, не у 2020 році не зафіксовано жодного терористичного акту. В Одеському регіоні у 2017 році зареєстровано 2 терористичні акти, а у 2020 році – 1, тобто відзначається зниження. У Дніпропетровському регіоні в 2017 році зафіксовано 2 терористичних акти, тоді як у 2020 році – 22, тобто зростання відбулось у оди надцять разів [2, 3, 4, 5, 6] (Додаток 1). Отже, загалом порівнюючи показники 2017 року з 2020 роком рівень терористичних актів залишається на досить високих позиціях. На жаль, зазначене свідчить про те, що у великих містах України спостерігається суттєве зниження ефективності заходів, спрямованих на запобігання та протидію терористичним актам.

Терористичний акт є найпоширенішим злочином у структурі злочинів терористичної спрямованості. У 2017 році, за загальнодержавними показниками, усіх злочинів терористичної спрямованості було зареєстровано 1739 діянь, з яких: терористичних актів – 1385 (80%), створення терористичної групи чи терористичної організації – 277 (14%), фінансування тероризму – 74 (4%), сприяння вчиненню терористичного акту – 2 (1%), втягнення у вчинення терористичного акту – 1 (0,2%), в свою чергу не було зафіксовано жодного публічного заклику до вчинення терористичного акту. Між тим, в 2020 році у сфері злочинів терористичної спрямованості було зафіксовано 631 протиправне діяння, з яких: терористичних актів – 465 (74%), створення терористичної групи чи терористичної організації – 123 (19%), фінансування тероризму – 37 (5%), публічних закликів до вчинення терористичного акту – 5 (1%), сприяння вчиненню терористичного акту – 1 (0,2%), в свою чергу не зафіксовано жодного факту втягнення у вчинення терористичного акту (Додаток 2). Отже, терористичний акт складає 70-80% у структурі злочинів терористичної спрямованості.

Ускладнення терористичної ситуації у великих містах України обумовлює необхідність вдосконалення та пошуку більш ефективних засобів запобігання терористичним актам. За таких умов запобігання терористичним актам у великих містах України, залежно від їх географічного розташування, повинно ґрунтуватися на наступних критеріях, а саме на: встановленні профілактичного контролю за регіональною терористичною ситуацією та факторами, що її обумовлюють; забезпеченні надійного контролю повітряного, морського та наземного простору на територіях великих міст України; встановленні ефективної взаємодії між правоохоронними органами України та високорозвиненими країнами світу; запозиченні міжнародного досвіду, як позитивного, так і негативного; забезпеченні державного контролю за стратегічними об'єктами та ресурсами держави; організації за допомогою ЗМІ профілактики терористичних актів з демонструванням потенційних категорій жертв та з наданням рекомендацій стосовно уникнення ризику стати жертвою теракту; вдосконаленні підготовки та навчання відповідних кадрів, здатних виконувати завдання з якісної та швидкої протидії терористичним актам за спеціалізацією, діючи на випередження терористів [1, с. 352-353]. При такому підході, у разі вдалої реалізації такого напрямку, результатом має бути стрімке зниження кількісних та якісних показників терористичних актів, що гарантуватиме стабілізацію безпеки та порядку у великих містах України.

Таким чином, на фоні загострення соціально-політичних та економічних проблем у державі, зростає й кількість та інтенсивність терористичних актів у великих містах. Враховуючи геополітичне становище великих міст існує висока вірогідність використання терористами саме цих територій для дестабілізації громадської безпеки. Представлені результати кримінологічного дослідження виступають

підтвердженням того, що сучасна система заходів запобігання терористичним актам у великих містах України та потребує оновлення та вдосконалення.

Література

1. Бабенко А. М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання [Текст] : дис. ... д-ра юрид наук : 12. 00. 08 / А. М. Бабенко. Запоріжжя, 2015. 515 с.
2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017-2020рр. [Електронний ресурс] / Прокуратура міста Києва. Режим доступу: <https://kyiv.gp.gov.ua/ua/index.html>. Назва з екрана.
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017-2020 рр. [Електронний ресурс] / Прокуратура Харківської області. Режим доступу: <https://khar.gp.gov.ua/ua/index.html> Назва з екрана.
4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017-2020 рр. [Електронний ресурс] / Прокуратура Львівської області. Режим доступу: <https://lviv.gp.gov.ua/ua/index.html> Назва з екрана.
5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017-2020 рр. [Електронний ресурс] / Прокуратура Одеської області. Режим доступу: <https://od.gp.gov.ua/ua/index.html>. Назва з екрана.
6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017-2020 рр. [Електронний ресурс] / Прокуратура Дніпропетровської області. Режим доступу: https://dnipr.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=111414&libid. Назва з екрана.

Чумаченко О. В.,

слухач магістратури «ПД» ОДУВС

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ» ТА «ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ»

Найважливішим аспектом теоретичного і методологічного дослідження проблеми особистості в кримінальному праві є вивчення такого важливого питання як співвідношення понять «суб'єкт злочину» і «особа злочинця».

Суб'єктом злочину, згідно з ч. 1 ст. 18 Кримінального кодексу України (далі – КК України), «є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до Кримінального кодексу може наставати кримінальна відповідальність» [1]. Ознаками суб'єкта злочину є: фізична особа, осудність і вік. Фізична особа – це завжди людина, яка володіє не тільки всіма названими обов'язковими ознаками, а й іншими якостями, які можуть мати певне кримінально-правове значення. Осудність – це психічний стан особи, який полягає в її здатності за станом психічного здоров'я, за рівнем соціально-психологічного розвитку і соціалізації усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій, керувати ними під час скоєння злочину і нести у зв'язку з цим кримінальну відповідальність. Вік особи - це такий календарний період психофізіологічного розвитку особи, з яким зв'язані біологічні, соціально-психологічні та правові наслідки для юридичного статусу особи.

Поряд з поняттям «суб'єкт злочину» існує поняття «особа злочинця». На законодавчому рівні поняття «особа злочинця» не закріплено. Питанням визначення поняття «особа злочинця» приділяли увагу як вчені радянських часів, так і деякі сучасні дослідники, зокрема: В.О. Бачинін, І.І. Карпець, О.О. Герцензон, Б.С. Волков, О.І. Алексєєв, І.М. Даньшин, Є. Бафія, Н.М. Кропачев, О.І. Долгова та інші.

О.І. Алексєєв надає таке визначення особи злочинця: це сукупність соціально значущих властивостей, які в поєднанні із зовнішніми умовами (ситуацією) впливають на злочинну поведінку. Причому автор вважає за необхідне відзначити правомірність висловлювання про те, що визначення особистості злочинця як такої особи, котра вчинила злочин, має формальний відтінок [2, с.84]. Ю.М. Антонян особистість злочинця розкриває як сукупність інтегрованих у ній соціально значущих негативних властивостей, що утворилися в процесі їх різноманітних та систематичних взаємодій з іншими людьми [3, с.79]. В.Ю. Шепітько під особою злочинця розуміє сукупність психологічних властивостей, характерних для осіб, що вчиняють злочини [4, с.155]. Він же наголошує на тому, що вивчення особи злочинця вимагає ґрунтовного дослідження психологічного механізму проти правної поведінки, мотивації різних видів злочинів, вивчення ролі та співвідношення індивідуальних психологічних і соціально культурних чинників у формуванні особи злочинця й протиправної поведінки, а також дії на особистість стійких і ситуативних психічних станів.

Очевидно, що поняття «суб'єкт злочину» є кримінально-правовим, кримінально-процесуальним, кримінально-виконавчим поняттям, яке, скоріше, визначає юридичну характеристику особи, яка вчинила злочин. А особа злочинця є кримінологічним поняттям, яке розкривається через соціальну сутність особи.

Аналізуючи спеціальну літературу, звернула увагу, що серед науковців немає єдиної точки зору щодо співвідношення понять «суб'єкт злочину» та «особа злочинця», а також трактування цих понять. Тому

дискусійність особистісної проблематики в кримінології та кримінально-правовій науці цілком виправдана, оскільки в юридичній та іншій літературі поняття «суб'єкт злочину» та «особа злочинця» не мають чіткого розмежування, а іноді і просто ототожнюються.

На думку В.Г. Павлова, уникнути методологічних і теоретичних помилок по розмежуванню понять «суб'єкт злочину» і «особа злочинця» допоможуть початкові передумови, що складаються в тому, що суб'єкт злочину - правове поняття, а особистість злочинця - швидше кримінологічне.

В кримінально-правовій і кримінологічній літературі в 60-і, 70-і і 80-і роки ХХ століття висувалися припущення, спрямовані на відмову від правового поняття «суб'єкт злочину», виключення з складу злочину ознак, що його характеризують (осудності й віку).

Наприклад, С.В.Бородін вважав, що «вік і осудність не відносяться до числа ознак складу злочину». На думку Б.С. Утевського, «поняття суб'єкта злочину має бути виключено зі складу злочину». Він, критикуючи традиційне поняття суб'єкта злочину, виступив за те, щоб замінити зазначене поняття поняттям «особа злочинця» [5, с. 128-129].

У 60-і, 70-і і 80-і роки ХХ століття пріоритетним напрямком було вивчення особистості злочинця. І.І. Карпець вказував причину такого стану. Це було пов'язано з тісною взаємодією кримінального права з кримінологією. «Кримінологія, стимулювала розвиток кримінального права у всіх питаннях, пов'язаних з підходом до особистості людей, які вчиняли суспільно небезпечні діяння». І.І.Карпець зазначив, що «для кримінального права цілком достатньо традиційного і дуже точного за своїм змістом поняття «суб'єкт злочину», тим самим, виступивши проти поняття «особа злочинця»[6].

Розмежовуючи ці поняття, слід підкреслити, що ознаки суб'єкта злочину впливають перш за все на вирішення питання про те, чи присутні в скоєному конкретному суспільно небезпечному діянні ознаки складу злочину, передбачені кримінальним законом. Дані ж, які характеризують особу злочинця, мають суттєве значення для індивідуалізації кримінальної відповідальності, в тому числі і призначення кримінального покарання. Наприклад, суд зобов'язаний враховувати особу винного при призначенні покарання (ст. 65 КК України); при звільненні від покарання з випробуванням (ст. 78 КК України).

Крім того, вони мають різний обсяг, а саме, поняття «суб'єкт злочину»вужче, ніж поняття «особа злочинця».Поняття «суб'єкт злочину» ґрунтується на конкретних положеннях, сформульованих у кримінальному законі, і виходить з методологічних передумов філософських і кримінально-правових теорій. А найбільш істотним для поняття «особа злочинця» є те, що воно охоплює собою набагато більший спектр особливостей людини. Взяті в сукупності, вони утворюють певну структуру особистості, яка відображатиме одночасно як соціальну сутність, так і індивідуальність особи, його моральний і духовний світ, ціннісні орієнтації.

Не рідкісними є випадки ототожнення таких понять як «особа злочинця» в криміналістиці і поняття «суб'єктзлочину» в кримінальному праві. Зокрема, на думку М.І. Мельника та М.І.Хавронюка, суб'єкт злочину – це конкретна особа, якій притаманні певні соціальні властивості. Їх сукупність утворює індивідуальний образ людини, що охоплюється поняттям «особа, яка вчинила злочин» («особа злочинця») [7, с.69-70].

Ототожнення, а часом і просто підміна розглянутих понять, швидше за все, обумовлені дещо обмеженою увагою вчених до проблем суб'єкта злочину і особи злочинця, що займає важливе місце в кримінальному праві.

Отже, незважаючи на наукові дослідження цієї проблеми, немає єдиного бачення в даному питанні. Особисто я вважаю, що поняття «суб'єкт злочину» та «особа злочинця» не є тотожними, оскільки поняття «суб'єкт злочину» є кримінально-правовим поняттям, яке ґрунтується на конкретних положеннях, сформульованих у кримінальному законі,тобто суб'єкт злочину – це мінімальна сукупність ознак, які характеризують особу злочинця, поза якими немає складу злочину. Особа злочинця є кримінологічним поняттям,яке розкривається через соціальну сутність особи, тобто особа злочинця – це сукупність усіх соціально значущих рис, які утворюють індивідуальність. Проте вони є, я б сказала, взаємозалежними, взаємодоповнюючими, тому що, якби не було поняття «суб'єкт злочину», то відповідно не було б і поняття «особа злочинця», оскільки особа злочинця включає в себе ознаки суб'єкта злочину та інші ознаки, такі як: якості особи, внутрішня структура особистості тощо.

Література

1. Кримінальний кодекс України за станом на 26 люто. 2019 р./ Верховна Рада України. Київ: Парлам. вид-во, 2019: 18, [1] с.
2. Алексеев А. И. Криминология: курс лекций Москва: Щит-Москва, 1998. 340 с.
3. Кудрявцева В.Н., Емінова В. Е. Криминология: навч. посіб. М. : Юрист, 1995. 512 с.
4. Шепітько В. Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / [за ред. В. Я. Тація]. Харків: Право, 2001. 560 с.
5. Бажанов М. І., Тацій В. Я.,Сташис В. В. Кримінальне право України (Загальна частина): навч. посіб. – Київ: Юридична думка, 2003. 512 с.

6. Карпець І. І. Кримінальне право і етика: навч. посіб. Київ: Юридична література, 1985. 256 с.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника та М. І. Хавронюка. 6-те вид., переробл. та доповн. Київ: Юридична думка, 2009. 1236 с.

Щирська В. С.,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології ФПФ ОДР ОДУВС

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ОБСТАВИН, ЯКІ ОБТЯЖУЮТЬ ПОКАРАННЯ, У ЗВ'ЯЗКУ З ВПРОВАДЖЕННЯМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Одним із засобів протидії кримінальним правопорушенням в Україні традиційно визнається покарання. Обрання справедливого покарання має важливе практичне значення для здійснення правосуддя та виконання завдань, поставлених перед кримінальним законодавством. Для того, щоб діяльність щодо призначення покарання не перетворювалася на свавілля суддівського суб'єктивізму або не стала засобом уникнення справедливої міри кримінальної відповідальності, у Кримінальному кодексі України передбачено низку статей, які закріплюють правила обрання покарання за вчинене кримінальне правопорушення. Серед них визначальну роль відіграють «загальні засади», згідно з якими суд при призначенні покарання обов'язково має враховувати не тільки тяжкість вчиненого кримінального правопорушення та дані про особу, а й обставини, які пом'якшують та обтяжують покарання (п. 3 ч. 1 ст. 65 КК).

У науці кримінального права обставинам, які обтяжують покарання, приділяється значна увага, що свідчить про їх важливе кримінально-правове значення. Дослідженню питань, пов'язаних із призначенням покарання та обставинам, які його обтяжують, присвячені праці П. П. Андрушка, М. І. Бажанова, В. К. Гришука, Т. А. Денисової, О. О. Дудорова, Ю. Ю. Лемішко, В. Т. Маляренка, В. В. Полтавець, В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, І. М. Федорчука та інших науковців.

Внаслідок впровадження Законом України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [1] кримінального проступку правова регламентація обставин, які обтяжують покарання, зазнала змін, що викликає необхідність проведення її подальшого наукового аналізу.

У зв'язку з реформою у кримінальному законодавстві України з'явилося нове поняття «кримінальний проступок», яким відповідно до ч. 2 ст. 12 КК визнається діяння, за вчинення якого передбачене основне покарання у вигляді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі.

Від злочину кримінальний проступок відрізняється тим, що за його вчинення позбавлення волі не призначається, строк судимості осіб, засуджених за його вчинення, погашається після відбуття призначеного покарання (п. 21 ст. 89 КК), підготовка до нього не тягне кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 14 КК), а в разі ухилення особи, яка вчинила кримінальний проступок, від досудового розслідування або суду строк давності притягнення до кримінальної відповідальності становить 5 років (ч. 2 ст. 49 КК). Що ж стосується інших кримінально-правових інститутів, наприклад інститутів співучасті, множинності кримінальних правопорушень, то їх норми також поширюються на кримінальний проступок.

Відповідно до нової редакції ст. 32 КК повторність як вид множинності кримінальних деліктів може бути утворена не тільки у разі вчинення злочинів, а й кримінальних проступків. За змістом закону повторність кримінальних проступків, як і злочинів, охоплює собою випадки вчинення: 1) двох або більше деліктів до моменту засудження за будь-який із них (фактична повторність); 2) вчинення нового кримінального проступку особою, яка раніше вже була засуджена за вчинення кримінального проступку (повторність, пов'язана із засудженням).

Крім повторності, неодноразове вчинення кримінальних проступків може містити ознаки рецидиву, бо згідно нової редакції ст. 34 КК рецидивом визнається вчинення нового умисного кримінального правопорушення особою, яка має судимість за умисне кримінальне правопорушення. Відповідно до ч. 1 ст. 88 КК особа визнається такою, яка має судимість, із дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості.

Оскільки судимість за кримінальний проступок припиняється після відбуття покарання (п. 21 ст. 89 КК), а за його вчинення можуть призначатися такі строкові види покарання як громадські роботи (ст. 56 КК), виправні роботи (ст. 57 КК), арешт (ст. 60 КК), обмеження волі (ст. 61 КК), то протягом строку відбування цих видів покарання, призначених за кримінальний проступок, особа вважається судимою. Якщо протягом відбування цих видів покарання, призначених за умисний кримінальний проступок, особа вчинить новий умисний кримінальний проступок, у її поведінці будуть наявні всі ознаки рецидиву кримінальних правопорушень.

У правовій літературі значення повторності та рецидиву кримінальних правопорушень як форм множинності вбачається у тому, що їх наявність насамперед свідчить про підвищений ступінь суспільної небезпеки як винної особи, так і вчиненого нею діяння [1, с. 21, 67].

Соціально-правова сутність повторності та рецидиву знайшла своє закріплення на законодавчому рівні. Відповідно до ст. 35 КК повторність і рецидив кримінальних правопорушень у чинному кримінальному законодавстві України виступають у ролі: 1) форм множинності кримінальних правопорушень; 2) кваліфікуючої ознаки у статтях Особливої частини КК; 3) обставин, які обтяжують покарання.

Аналіз змін до КК свідчить, що повторність і рецидив кримінальних проступків досить часто передбачається у статтях Особливої частини КК в якості кваліфікуючої ознаки окремих складів кримінальних правопорушень (наприклад, ч. 2 ст. 185, ч. 2 ст. 187 КК). При цьому вони не тільки впливають на кваліфікацію та посилення кримінальної відповідальності за вчинене діяння (наприклад, ст. 165 КК), а й виступають підставою для зміни категорії тяжкості вчиненого.

Закріплення повторності та рецидиву в якості кваліфікуючої ознаки у статтях Особливої частини КК призводить до того, що повторне вчинення того ж кримінального проступку визнається злочином (наприклад, ч. 2 ст. 163, ч. 2 ст. 172, ч. 2 ст. 182, ч. 2 ст. 185, ч. 2 ст. 190, ч. 3 ст. 296 КК), що виключає можливість спрощеного порядку розгляду кримінального провадження за повторне вчинення такого кримінального делікту, а засудження за його вчинення тягне наявність судимості згідно з приписами ст. 89 КК. Отже, на законодавчому рівні повторність і рецидив кримінальних проступків є умовами для диференціації кримінальної відповідальності та посилення кримінально-правової репресії у статтях Особливої частини КК.

Зважаючи на таке правове значення повторності та рецидиву кримінальних проступків, дивним є рішення законодавця про невизнання цих форм множинності обставиною, яка обтяжує покарання. Так, згідно змін, внесених Законом України від 22 листопада 2018 року № 2617-VII до КК, у п. 1 ч. 1 ст. 67 КК обставиною, яка обтяжує покарання, визнається лише вчинення особою повторно злочину або рецидив злочинів, а не вчинення кримінального правопорушення. У зв'язку з чим повторність або рецидив кримінальних проступків не визнається обставиною, яка обтяжує покарання. У деяких статтях Особливої частини КК повторність або рецидив кримінальних проступків передбачені в якості кваліфікуючої ознаки, завдяки чому відповідальність у разі їх наявності в поведінці особи значно посилюється.

Так, відповідно до змін, внесених до ч. 1 ст. 296 КК, хуліганство віднесене до кримінальних проступків. Кваліфікованим складом хуліганства відповідно до ч. 3 ст. 296 КК є вчинення дій, передбачених ч. 1 або 2 ст. 296 КК особою, раніше засудженою за хуліганство, тобто посилення відповідальності за неодноразове вчинення хуліганських дій в межах ст. 296 КК може мати місце виключно за наявності спеціального рецидиву. Натомість матеріали судової практики свідчать, що у реальному житті особа нерідко вчиняє декілька хуліганських дій, у тому числі й до моменту засудження за одне з них.

До внесення зазначених змін у кримінальне законодавство факт неодноразового вчинення хуліганських дій у разі відсутності попередньої судимості за ст. 296 КК враховувався судом в якості обставини, що обтяжує покарання при його призначенні. Реформування кримінального законодавства вбачається не тільки ігнорування з боку законодавця наукових досягнень щодо соціально-правового значення повторності та рецидиву кримінальних правопорушень, а й простежується порушення принципу системності правового регулювання, оскільки повторність і рецидив кримінальних проступків виступають у ролі кваліфікуючих ознак конкретних складів кримінальних правопорушень, що призводить до збільшення суворості кримінально-правової репресії, а у деяких випадках – навіть до неможливості застосування спрощеного порядку досудового розслідування у кримінальному провадженні. Крім того, наявність повторності або рецидиву кримінальних проступків не може бути враховано судом при індивідуалізації покарання як обставину, яка обтяжує покарання, відповідно до нової редакції ч. 3 ст. 67 КК.

У правовій літературі під індивідуалізацією покарання розуміється врахування тяжкості вчиненого діяння, особи винного, обтяжуючих і пом'якшуючих обставин з метою обрання міри покарання, необхідної і достатньої для виправлення винного та попередження вчинення нових кримінальних правопорушень [8, с. 10].

Натомість правову регламентацію обставин, які обтяжують покарання, відповідно до нової редакції п. 1 ч. 1 ст. 67 КК складно визнати справедливою, оскільки вона значно ускладнює діяльність суду щодо індивідуалізації покарання за неодноразове вчинення кримінальних проступків і може стати підставою для необґрунтованого пом'якшення покарання для осіб, які їх вчинили.

Так, невизнання повторності та рецидиву кримінальних проступків обставиною, яка обтяжує покарання, позбавляє суд можливості призначити за їх вчинення максимальне покарання, передбачене у відповідній санкції статті Особливої частини КК. Відповідно до ст. 691 КК за наявності обставин, які пом'якшують покарання, передбачених п.п. 1 та 2 ч. 1 ст. 66 КК, відсутності обставин, які обтяжують покарання, а також при визнанні обвинуваченим своєї вини строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого відповідною санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК.

Дійсно, схильність до вчинення кримінальних правопорушень, нездатність до самокерованої правислухняної поведінки є рисами характеру конкретної особи, що свідчить виключно про її підвищену суспільну небезпечність [10, с. 91]. У зв'язку з цим невизнання повторності та рецидиву кримінальних проступків обставиною, яка обтяжує покарання, ще не свідчить про абсолютну неможливість врахування цього факту при призначенні покарання.

Неодноразовість вчинення кримінальних проступків суд може врахувати в якості даних, які характеризують особу винного відповідно до вимог п. 3 ч. 1 ст. 65 КК. Проте все одно така можливість не виключає доцільності та необхідності закріплення формально-визначеного впливу цих форм множинності на підвищення ступеня суворості виду та розміру покарання під час його призначення в якості обставини, яка обтяжує покарання у п. 1 ч. 1 ст. 67 КК.

Динамічний розвиток суспільних відносин, поява нових підходів реагування на протиправну поведінку вимагають своєчасного внесення змін і доповнень до вітчизняного законодавства, у тому числі кримінального. Проте такі нововведення мають бути вираженими, системними та повинні узгоджуватися з іншими кримінально-правовими інститутами, а не суперечити їм. Закріплення у КК переліку обставин, які обтяжують покарання, створюють додаткові орієнтири для індивідуалізації покарання, які допомагають попередити помилки при його призначенні на практиці.

Повторність і рецидив кримінальних проступків здебільшого свідчать про більш високий рівень суспільної небезпечності винної особи, що вимагає від держави застосування більш суворої кримінальної репресії до винної особи. У зв'язку з цим для забезпечення належного посилення покарання за наявності в поведінці особи цих форм множинності доцільно передбачити такий вид протиправної поведінки в якості обставини, яка обтяжує покарання, у п. 1 ч. 1 ст. 67 КК.

Література

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України 22.11.2018 № 2617-VIII. Верховна Рада України. Голос України від 24.04.2019. № 79.
2. Малков В. П. Множественность преступлений и её формы по советскому уголовному праву. Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1982. 174 с.
3. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Часть общая: в 2 тт. Том 2. Тула : Автограф, 2001. 688 с.
4. Зінченко І. О., Тютюгін В. І. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання Х. : ФІНН, 2008. 336 с.
5. Колос О. В. Повторність злочинів у кримінальному праві України. Ірпінь : УДФСУ, 2018. 304 с.
6. Вирок Комінтернівського районного суду м. Харкова від 27 жовтня 2009 року у справі № 1-710/09г. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/6640560>.
7. Вирок Терновлянського районного суду Тернопільської області від 16 січня 2014 року у справі № 606/448/13-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70688889>.
8. Вирок Воловецького районного суду Закарпатської області від 23 березня 2017 року у справі № 300/458/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65528328>.
9. Карпец И. И. Индивидуализация наказания в советском уголовном праве. М., 1961. С. 10.
10. Дудоров О. О., Письменський Є. О. Чи суперечить інститут множинності злочинів принципу “NON BIS IN IDEM”? Юридичний вісник України. 24-30 липня 2010 року. № 30; 31 липня - 6 серпня 2010 року. № 31.
11. Лемішко Ю. Ю. Обставини, які обтяжують покарання, за кримінальним законодавством України. Дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 Х., 2013. 200 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ РЕАДАПТАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

Співробітникам Національної поліції України нерідко доводиться працювати в напруженій, конфліктній і небезпечною для життя обстановці. Діяльність поліцейських спрямована на постійне спілкування з представниками злочинного світу, проведенням слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, застосуванням заходів превентивного характеру для запобігання правопорушень тощо. Крім цього, доволі часто діяльність працівників поліції пов'язана з іншими екстремальними ситуаціями, які здійснюють на них суттєвий негативний психологічний вплив. Вони створюють значні труднощі у вирішенні професійних завдань, позначаються на успішності дій, вимагають від персоналу Національної поліції підвищеної психологічної стійкості, особливої підготовленості, особливого вміння діяти при таких умовах.

Фахівці зазначають, що екстремальні ситуації породжують страх у людини. У психології страх виділяють як емоцію, яка виникає в ситуаціях загрози біологічного або соціального існування людини [1, с. 65]. Екстремальні професійно-психологічні чинники характерні загальним впливом на психіку, що ускладнює реалізацію звичайних, відпрацьованих раніше дій, успішно виконувалися у відносно спокійних робочих умовах. До таких факторів можна віднести:

- Невизначеність. Екстремальні ситуації підвищеної складності бувають у більшості працівників правоохоронних органів не щодня і менш звичні для них. Вони відрізняються і певною унікальністю, що вимагає діяти не шаблонно, а винахідливо, з розумом, напружуючи свої можливості;

- Раптовість. Більшість екстремальних умов або ще більше їх ускладнення відбувається різко, радикально змінюючи ситуацію. Це вимагає від працівника готовності до таких ускладнень, пильності, вміння чи не поставити себе в складне становище, не розгубитися;

- Стрімкість. Екстремальні ситуації змушують працівника поліції діяти швидко, реагувати на зміни негайно і адекватно, не відстаючи від темпу змін обстановки і розвитку подій;

- Високі емоційно-психологічні навантаження. Діяти в складних умовах, досягати результатів, які не виникають по «помахом палички», значить використовувати всі свої можливості, гранично напружуватися, показуючи все, на що ти здатний. Навантаження комплексні: розумові, емоційні, вольові, фізичні. При екстремальних ситуаціях особовому складу Національної поліції нерідко доводиться вирішувати завдання в умовах поневірянь (можливих порушень прийому їжі, умов для відпочинку і сну, дотримання особистої гігієни тощо);

- Тривалі навантаження. Це дуже характерний для правоохоронної діяльності фактор. Навіть кабінетна робота зазвичай проходить в обстановці постійного поспіху, вирішення складних завдань, бесід з важкими в спілкуванні людьми, порушення намічених планів терміновими завданнями, без перерв, в тісноті та ін. Це призводить до стану тривалої прояви високого самовладання, стриманості, вміння мобілізувати себе на продовження якісної роботи;

- Ризик. У правоохоронній діяльності він присутній практично постійно, причому ступінь ризику, ймовірність невдачі тут підвищені. Самі види ризику різноманітні: ризик зриву рішення службового завдання, ризик порушення термінів, ризик уникнення злочинцем відповідальності, ризик отримання стягнення, ризик звільнення з посади, ризик отримання фізичного пошкодження, ризик для свого життя, ризик для громадян, ризик для свого авторитету і морального престижу тощо [2, с. 36].

Науковці стверджують, що означені фактори можуть багаторазово збільшувати внутрішні труднощі та позначаються на якості дій. Разом із тим, фахівці виокремлюють і певні психогенні чинники, які можуть справляти як позитивний так і негативний вплив на психіку працівника Національної поліції та, як наслідок, на результати виконання ним оперативно-службових завдань. До основних психогенних чинників належать: велика значущість розв'язуваних задач; висока відповідальність; значні об'єктивні труднощі на шляху вирішення професійних задач; висока ціна помилок та їх наслідків; перешкоди (шум, гамір, спека, холод, темрява тощо); неприємні об'єкти, події, що травмують людську психіку (трупи, кров, страждання потерпілих тощо); напруженість взаємовідносин із правопорушниками, їхня активна протидія при припиненні, розкритті злочинів; конфліктність спілкування в багатьох службових ситуаціях, образливі, а іноді й провокуючі висловлення та дії деяких правопорушників; тривале чекання можливих різних ускладнень обстановки, що потребують постійної пильності та внутрішньої готовності [3, с. 62].

Згадані фактори та чинники можуть впливати на психіку поліцейського як позитивно, та і негативно. До найбільш характерних психологічних реакцій, що позитивно позначаються на діяльності співробітника поліції в екстремальних умовах, належать:

- активізація почуття обов'язку і відповідальності – реакція співробітника поліції зі сформованою правосвідомістю, що усвідомлює свій службовий, громадянський обов'язок, відповідальність;

- змобілізованість – активізація ділових мотивів, прояв усіх можливостей особистості для усунення виниклих значних труднощів, концентрація всіх сил для успішного вирішення задачі;
- захопленість, азарт – переживання емоційного піднесення, гострого інтересу до виниклої ситуації, бажання вийти з неї із честю та випробувати себе;
- підвищення пильності та готовності до реагування на зміну оперативної обстановки;
- прискорення всіх реакцій, загострення уваги, чітка та швидка робота думки.

Але в них можуть виникати й негативні психологічні реакції, що знижує ефективність виконання оперативно-службових завдань. Серед яких, насамперед, можна виділити такі:

- безтурботність – недооцінка існуючої труднощі та ймовірності невдачі, необережність, недостатнє підвищення пильності та готовності до зустрічі з труднощами;
- ейфорія – стан неприборканої радості, захвату, що супроводжується різким зниженням пильності, уваги до навколишнього та готовності до зустрічі з несподіванками;
- занепокоєння, непевність, тривожність;
- страх невдачі, страх перед відповідальністю, домінування мотиву невдачі над мотивом досягнення максимально можливого успіху;
- загострене почуття самозбереження, страх за своє життя та життя інших людей;
- розгубленість, нерішучість, загальмованість, сповільненість реакцій на події, що відбуваються;
- нерозуміння того, що відбувається, зниження творчих можливостей, спритності, кмітливості;
- зниження активності, наполегливості, завзятості в досягненні мети;
- почуття слабості, втоми, виснаження сил;
- психологічне перенапруження, що дезорганізує позначається на психологічній діяльності.

Слід наголосити, що наявність зазначених факторів і чинників обумовлює психологічні особливості процесу реадaptaції працівників Національної поліції в екстремальних ситуаціях. Основними засобами психологічної реадaptaції є консультація, психологічний тренінг, психокорекція, які базуються на результатах психодіагностики. Процес психологічної реадaptaції може бути ситуативним або відстроченим. Ситуативна психологічна реадaptaції передбачає створення спеціальних карантинів, в яких здійснюються заходи щодо організації діяльності реадaptaції поліцейських і психологічне забезпечення процесу. Відстрочена психологічна реадaptaція передбачає здійснення спеціальних психологічних заходів, що сприяють початку ефективної діяльності реадaptaції. Вона включає в себе наступні етапи: вступний, підготовчий, катарсичний, усвідомлення екстремального поведінки, формування нових навичок поведінки, визначення життєвих перспектив, що підтримують заходи [4, с. 203].

Підсумовуючи викладене, слід наголосити, що психологічна допомога в умовах екстремальних ситуацій в діяльності Національної поліції, є досить ефективною не тільки з точки зору попередження психічної травматизації, але також для підтримки оптимальної готовності реагування, підвищення стійкості до стресів.

Література

1. Екстремальна психологія: підручник / О. Євсюков, А. Куфлієвський, Д. Лебедев та ін.; за заг. ред. О. В. Тімченка. К.: Август, 2007. 502 с.
2. Ірхін Ю. Б. Психологічна підготовка працівників оперативних підрозділів: навч. посіб. / Ю. Б. Ірхін. К.: РВЦ КНУВС, 2007. 94 с.
3. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників ОВС (професійно-психологічна підготовка працівників оперативних підрозділів): навч.-метод. посіб. / Д. О. Александров, Г. О. Юхновець, Л. І. Казміренко та ін. К.: Національна акад. внутр. справ України, 2003. 106 с.
4. Психологічні особливості спілкування в оперативно-розшуковій діяльності: навчальний посібник / С. В. Албул, А. М. Волощук, В. О. Криволапчук та ін.; за заг. ред. О. М. Цільмак. Одеса: ОДУВС, 2013. 256 с.

Калаянова О. Д.,

к. ю. н., ст. науковий співробітник, доцент кафедри криміналістики та психології ОДУВС

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗНАТЬ ХРОНОБІОЛОГІЇ (БІОРИТМОЛОГІЇ) ПРИ ПРОВАДЖЕННІ ДОПИТУ

Допит є однією з найважливіших слідчих (розшукових) дій за допомогою якого відбувається розслідування і розкриття кримінальних правопорушень. І саме від того, наскільки професійно проведений допит, перевірені, оцінені та використані надані показання, залежить подальший напрямок розслідування.

Кожна людина є індивідуальною і це вимагає особливого підходу до неї, як під час підготовчих дій так і в ході проведення допиту. Нерідко особи, які бажають говорити правду, допускають помилки чи неточності у показаннях, тому слідчому необхідно виявляти прогалини в показаннях допитуємих осіб і усувати їх.

Використання традиційних методів під час проведення допиту не завжди призводять до бажаного результату і тоді слідчому необхідно шукати нові правомірні підходи для проведення допиту, активізації пам'яті допитуваного.

Виходячи з аналізу криміналістичної літератури, нетрадиційними методами є біолокація, біоритмологія, гіпноз, голографія, дерматогліфіка, кінкесика, телепатія, яснобачення, використання поліграфу тощо [1].

У зв'язку з цим бажано звернути увагу на використання знань біоритмології. Під час застосування цього методу враховуються періоди активності та пасивності процесів в організмі людини з метою проведення допиту у найбільш сприятливий час для надання показань.

Інтерес до біологічних ритмів простежується протягом двох з половиною тисячоліть. Але як самостійний і єдиний науковий напрям хронобіологія сформувалася в 1960 році, коли був проведений перший міжнародний симпозіум по біологічних часах у Колдспрінг-Харборі, де було заслухано доповіді, що підводили підсумок дослідженням біоритмів та опубліковані в книзі «Біологічний годинник» у 1964 році.

Визначено, що життєдіяльність людини носить циклічний характер. Це може бути обумовлено різними причинами і факторами.

Біологічні ритми – циклічні коливання інтенсивності та характеру біологічних процесів, їх кількісні й якісні зміни, що відбуваються на всіх рівнях життя [2].

Фахівці-біоритмологи встановили, що в організмі людини відбувається понад ста біологічних ритмів, що відображають різні фізіологічні процеси. До них відносяться добові ритми сна і бадьорості, роботи серцево-судинної системи, зміни температури тіла тощо. Також існують біоритми, циклічність яких становить місяці і навіть роки. Найчастіше вони пов'язані з впливами активності Сонця, фазами Місяця, коливаннями електромагнітного поля Землі [3].

Прикладом можуть слугувати розраховані закономірності добових ритмів: найбільша працездатність людини спостерігається з 10 години до 12 години та з 15-ої до 18 години; час доби, коли настає виражена сонливість – дев'ята година ранку, обідній час (з 13 до 14 години) та вечірній – о 17 та 21 годині. Відповідно в певні періоди людина може допускати більшу кількість помилок, що пов'язано з ослабленням уваги. Загальновідомо, що є люди ранкового типу – «жайворонки», денного – «голуби» і вечірнього – «сови». Підтверджено, що «сови» в ранкові години скоюють в півтори рази більше помилок в тестах на увагу, ніж «жайворонки» і, навпаки, у вечірні години.

Ще у 19 столітті виникла теорія «людських трьох біоритмів». Згідно з теорією, кожна людина поєднує в собі набір різних біоритмів: фізичного, емоційного та інтелектуального. Усі біоритми стартують одночасно в момент народження і відразу ж починають зростати, потім зменшуються, потім знову зростають, періодично повертаючись до початкового значення. Усі зміни відбуваються для всіх біоритмів періодично, але не синхронно. Зазвичай, повний цикл фізичного біоритму повторюється кожні 23 дні, емоційного — через 28 днів, а інтелектуальний біоритм має період 33 дні [2].

Все перераховане підтверджує, що людина схильна не тільки до очевидних впливів, але і прихованих, які впливають на самопочуття та інші показники. Психофізіологічні показники змінюються, людина може стати більш вразливою, її здатність до адаптації при цьому знижується.

Вченими у галузі біології, морфології, фізіології та медиками доведено, що перебуваючи у різних психологічних станах, людина веде себе по-різному. Слід враховувати ці положення при розслідуванні кримінальних правопорушень, а саме — використання подібних відомостей в ході планування та проведення слідчих (розшукових) дій з метою вирішення поставлених завдань та розробки тактики і стратегії. Найбільш ефективним є використання таких відомостей для визначення сприятливого часу для проведення допиту. В даному випадку слідчий визначає, які відомості необхідно отримати, та в залежності від цього вибирає час проведення допиту. Уміння використовувати подібні відомості може суттєво вплинути на ефективність допиту і встановлення психологічного контакту з допитуваним.

За допомогою у вирішенні питання щодо розрахунку біоритмів конкретної людини слідчий може звернутися до фахівців з біоритмології, здатними визначати найбільш сприятливі моменти для проведення допиту потерпілого та важливого свідка; обвинуваченого та підозрюваного, схильних до агресії, не бажаних давати правдиві свідчення та які чинять опір шляхом створення конфліктних ситуацій, а також в ході проведенні інших слідчих дій.

Хронобіолог може розрахувати для будь-якої людини фізіобіологічний стан на декілька років вперед та за минулий період: «критичні», найбільш сприятливі дні. Відмінності в поведінці людини при поєднанні декількох біоритмів в «негативній» фазі з «позитивними» і навпаки дуже значні. У певні періоди психічний стан суб'єкта змінюється і знижується контроль над своїми діями. І саме в ці періоди найбільш ефективним буде проведення таких слідчих дій як: допит чи слідчий експеримент. Так, обвинувачений може в один день визнати себе винним після пред'явлення йому доказів, а в іншому стані виявляється абсолютно несприйнятливим до пред'явлення йому таких же доказів.

Дана теорія використовується досить ефективно в слідчій практиці. Так, проведенням дослідженням М. М. Китаєв спільно з біоритмологом В. Шапошніковою довів, що 80% обвинувачених в несприятливі для їх біоритмів дні дали слідству важливу інформацію про обставини злочину, які міг знати тільки винний. Інші 20%, продовжуючи заперечувати свою провину, обмовлялись, що може свідчити про їх винну участь у кримінальній події [4].

Але, не можна не погодитися з думкою Л. Д. Удалової, про те, що використання методу біоритмологічного паспорту, яке впровадив М. М. Китаєв у практику для отримання достовірної

інформації під час допиту обвинувачених, які раніше спростували свою участь у вчиненні тяжких кримінальних правопорушень, що їм інкримінувалися, є небажаним. Так, в даному випадку використовувались саме «критичні дні» біоритмологічного функціонування організму самого обвинуваченого, коли людина менш активна та схильна до вчинення помилок [5, с. 83]. Але саме використання такого методу під час допиту потерпілих чи свідків у найсприятливіший час дає змогу здобути повну та якісну інформацію з розслідуваної події.

Підсумовуючи викладене, вважаємо, що використання знань біоритмології в слідчій практиці, а саме визначення періодів активності та пасивності процесів в організмі допитуваного у найбільш сприятливий для надання показань час, може суттєво вплинути на ефективність допиту і встановлення психологічного контакту з допитуваним та позитивно вплинути на результати розслідування.

Література

1. Лускатов О. В. Використання окремих нетрадиційних засобів для отримання криміналістично значущої інформації / О. В. Лускатов, Т. О. Лускатова // Криміналістичний вісник. 2013. № 19. С. 101-107.
2. Матеріал з Вікіпедії [Електронний ресурс]. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/ %D0% 91%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96_%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BC%D0%B8](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96_%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%BC%D0%B8)
3. Образцов В. А., Богомоллова С. Н. Криминалистическая психология. Москва: Закон и право, 2002. 448 с. [Електронний ресурс]. URL: [https://royallib.com/read/obraztsov_viktor /kriminalisticheskaya _psihologiya. html#1221620](https://royallib.com/read/obraztsov_viktor/kriminalisticheskaya_psihologiya.html#1221620)
4. Китаев Н. Н., Шапошникова В. Значение хронобиологии для криминалистики. // Законность. № 11. 1997. С. 46-48
5. Удалова Л. Д. Теорія та практика отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України: Монографія. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2005. 324 с.

Матієнко Т. В.,

к. ю. н., доцент, професор кафедри криміналістики та психології ОДУВС

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ПРАВОПОРУШНИКАМИ

Психологічна підготовка особового складу в органах поліції – це окремий вид професійної підготовки, який представляє собою організований і систематичний процес, спрямований на формування та розвиток у працівників системи спеціальних умінь, навичок, професійно важливих психологічних якостей, які забезпечують ефективне розв'язання службових завдань, успішне подолання психологічних труднощів діяльності, а також правильне врахування її психологічних аспектів (наведені ознаки узагальнені на основі визначень, представлених у працях В. М. Ємельянова [2], В. П. Ілларіонова [3], А. І. Папкіна [5], П. Я. Пригунова [6], О. М. Столяренко [7] і та ін.). Окрему частину психологічної підготовки становить формування у працівників спеціальних уявлень, образів і сталих раціональних схем для адекватної ідентифікації, імовірного прогнозування професійно значущих ситуацій та компетентних дій у них. У ряді джерел (С. В. Губанова, Г. С. Нікіфоров, Л. Л. Попов, О. М. Столяренко та ін.) виділяються два види професійної психологічної підготовки – попередня (завчасна) та безпосередня, які змістовно доповнюють та конкретизують одна одну. Мета першої – формування та підтримання психологічної готовності працівників до виконання професійної діяльності в цілому. Мета другої – формування психологічної готовності до вирішення конкретного оперативно-службового завдання з урахуванням:

- психологічної специфіки її умов та вимог до особистісних якостей кожного працівника;
- характеру службового завдання, що розв'язуються на місці, та психологічної специфіки професійних функцій, що виконуються працівниками.

До основного змісту цього процесу входить:

- а) побудова в працівників образу очікуваної ситуації, схеми майбутніх дій у можливих критичних, психологічно складних умовах;
- б) відпрацювання окремих навичок при виконанні певних завдань;
- в) формування у працівників установки на ефективне розв'язання майбутніх службових завдань, зняття надмірного попереднього психічного напруження.

Отже, у межах як попередньої, так і безпосередньої підготовки передбачається реалізація наступного психологічного змісту:

1. Когнітивна частина.
2. Конативна (дійово-практична) частина.
3. Емоційна (мотиваційно-регулятивна) частина.

Психологічна підготовка працівників, які здійснюють професійне спілкування в екстремальних умовах, окрім спільної основи з програмою підготовки працівників інших служб та підрозділів, має свій специфічний зміст, в якому можна виділити наступні напрями:

- формування у працівників системи знань про переговорний процес, етапи його розвитку, стратегію і тактику ведення переговорів, можливості застосування необхідних прийомів тощо;

- формування умінь і навичок, які дають змогу працівникам провадити адекватний ситуації збір та оцінку значущої інформації (здійснення компетентної діагностики партнера по спілкуванню, а також діагностики ситуації, що склалась), обґрунтовано прогнозувати можливі варіанти розвитку подій, оперативно приймати рішення стосовно вибору найбільш ефективних заходів впливу на суспільно небезпечні прояви поведінки учасників переговорів тощо;

- відпрацювання умінь та навичок, пов'язаних із реалізацією обраного варіанту дій (розвиток та удосконалення комунікативних навичок, здійснення швидких дій в умовах дефіциту часу, умінь та навичок самоконтролю та самообілізації тощо) [4, с. 130].

Отже, основними завданнями психологічної підготовки працівників поліції до ефективної взаємодії з правопорушниками при здійсненні професійного спілкування в екстремальних умовах є:

1. Розвиток професійно-психологічної орієнтованості особистості.

2. Розвиток та удосконалення професійно важливих якостей (професійної спостережливості, пам'яті, мислення тощо).

3. Формування умінь та навичок швидкого та ефективного встановлення психологічного контакту із співрозмовником в актуальній ситуації професійного спілкування.

4. Формування умінь та навичок реалізації спрямованого психологічного впливу (шляхом використання як вербальних, так і невербальних можливостей) на співрозмовника для зміни його емоційного стану, ставлень та намірів.

5. Формування навичок здійснення діагностики небезпечних конфліктних ситуацій, а також диференційованої оцінки окремих учасників переговорів.

6. Формування умінь прогнозування можливих варіантів динаміки поведінки правопорушника при веденні з ним переговорів, можливостей трансформації його стану та можливих наслідків його дій.

7. Формування умінь розробки варіантів вирішення службових завдань в умовах дефіциту часу та інформації, з урахуванням особливостей індивідуального стилю прийняття рішень.

8. Самодіагностика та корекція індивідуального стилю поведінки в екстремальних ситуаціях.

9. Розвиток і вдосконалення умінь самоконтролю і самовладання в психологічно складних ситуаціях, що виникають у межах професійної діяльності.

10. Оволодіння методами релаксації, самообілізації та самоконтролю з метою подолання психологічних труднощів, що виникають при виконанні професійних завдань, пов'язаних із веденням переговорів.

Обсяг і характер завдань, які реалізуються в межах психологічної підготовки працівників поліції для здійснення професійного спілкування в екстремальних умовах, обумовлюють змістову багатоплановість та організаційну складність цього процесу. Тому ефективному вирішенню завдань психологічної підготовки будуть сприяти, зокрема, такі методи практичної психології, як рольова гра, соціально-психологічний тренінг.

Діяльність працівників поліції взагалі, та ситуації, які призводять до ведення переговорів з правопорушниками, як вже зазначалось раніше, мають яскраво виражену психологічну специфіку та пов'язані із дією таких екстремальних чинників (наведені чинники узагальнені на основі поглядів, наведених у працях В. Г. Андросюка, В. І Грачова, С. В. Губанової, А. П. Дербеньова, В. М. Дроздова, Л. І. Казміренко та ін.):

- небезпека та високий динамізм розвитку подій;

- дефіцит часу та інформації;

- невизначеність можливих варіантів зміни обстановки;

- необхідність у безперервному аналізі потоку неструктурованої або малоструктурованої інформації;

- необхідність негайного вирішення завдань, що вимагають нестандартного, творчого підходу;

- висока відповідальність за наслідки прийнятих рішень [1, с. 74].

Тому в екстремальних ситуаціях поліцейської діяльності, які потребують ведення переговорів, обов'язковою передумовою ефективних дій працівників виступає їх ґрунтовна підготовка. Найкраще забезпечити ефективність діяльності в критичних, психологічно складних ситуаціях може лише комплексна професійна підготовка, яка має на меті формування не тільки правової, вогневої, тактико-спеціальної, фізичної, а й обов'язково – психологічної готовності. Один із перших розробників проблеми психологічної підготовки в органах поліції О. М. Столяренко зазначає, що «...слабка професійно-психологічна підготовка співробітників виступала і виступає хронічною болісною вадою їхньої професійної майстерності та діяльності. Коли співробітник професійно безпорадний при аналізі та регулюванні людських учинків та стосунків, а на нього тисне вантаж відповідальності за розв'язання службового завдання, він потрапляє в ситуацію, яка підштовхує його до використання силових засобів, домагання, насильства, погроз та інших незаконних дій» [8, с. 7].

Отже, сьогодні система психологічного забезпечення службової діяльності органів поліції, складовою частиною якої виступає психологічна підготовка, знаходиться на стадії розбудови. Тому ще недостатньою

мірою розроблене методичне забезпечення підготовки працівників поліції з урахуванням психологічної специфіки умов діяльності, службових завдань та засобів їх розв'язання.

Література

1. Александров Д. О. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників міліції [Текст]: Навч.-метод. посіб.: у 2 ч. Ч. 3. Психологічне забезпечення переговорної діяльності / Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв, Г. О. Юхновець; Нац. акад. внут. справ України. К., 2004. 102 с.
2. Емельянов В. М. Подготовка работников милиции к обеспечению охраны общественного порядка и общественной безопасности при проведении массовых мероприятий [Текст]: Лекция. М.: Акад. МВД РФ, 1992. 16 с.
3. Залотнікова А. С. «Проблеми психології спілкування» [Ел. ресурс]. Режим доступу: <http://readbookz.com>.
4. Кудерміна О. І. Соціально-типовий профіль майбутнього правоохоронця як суб'єкта професійного спілкування [Текст] / О. І. Кудерміна // Психол. перспективи. 2012. Вип. 20. С. 125-134.
5. Папкин А. И. Личная безопасность сотрудников органов внутренних дел. Тактика и психология безопасной деятельности [Текст]. М.: Изд-во Академия МВД РФ, 1996. 224 с.
6. Пригунов П. Я. Психология переговорной деятельности співробітників ОВС в екстремальних умовах [Текст] // Практична психологія в органах внутрішніх справ. К.: РВВ КІВС при УАВС, 1995. С. 47-49.
7. Прикладная юридическая психология [Текст]: Учеб. пособие для вузов / Под ред. А. М. Столяренко. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. 639 с.
8. Столяренко А. М. Психологическая подготовка личного состава органов внутренних дел. М.: Академия МВД СССР, 1987. 69 с

Пасько О. М.,

к. ю. н., доцент, доцент кафедри криміналістики та психології ОДУВС

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ СЛІДЧОГО КРИЗЬ ПРИЗМУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний стан державотворення обумовлюється сукупністю змін у різних сферах діяльності: економічній, політичній, соціальній та ін. Усе це сприяє постійній модернізації висування вимог до фахівців. Формування та розвиток висококваліфікованого та конкурентоспроможного працівника органів досудового розслідування у більшості випадків, залежить від етапів професійного становлення та подальшого самовдосконалення й підвищення кваліфікації.

Актуальним є те, що професіогенез слідчого відбувається постійно і не повинен зупинятись, оскільки плинність законодавства та новітніх механізмів вчинення злочинів, потребують від нього тримати руку на «пульсі» та бути готовим у будь-якій ситуації виконувати професійні завдання на високому професійному рівні.

Відповідно, рівень сформованості готовності до професійної діяльності забезпечить якісний показник професіоналізму та компетентності працівників органів досудового розслідування. Тому, важливим показником тут є визначення психологічного профілю з метою перевірки сучасного стану рівня сформованості структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності.

Для визначення психологічного профілю ми провели опитування 116-ти слідчих Одеської та Херсонської областей. Нами попередньо був проаналізований середньоарифметичний показник ідеального та реального слідчого на думку самих слідчих відповідно до рівнів сформованості провідних професійно важливих якостей.

У анкетах респонденти зазначили показники реального та ідеального слідчого, ми їх об'єднали у середньоарифметичний показник відповідно до кожної якості.

Отриманий нами середньоарифметичний показник якостей слідчого визначається у відсотках, а нам необхідно визначити рівні сформованості готовності працівників органів досудового розслідування до професійної діяльності. Тому, щоб розрахувати рівні необхідно:

1) перевести % у частки. Наприклад, 15% опитаних будуть дорівнювати 0,15 частки від загальної кількості респондентів;

2) визначити математичну масу кожного рівня. У нас у дослідженні ми визначали всього три рівня: низький, середній та високий. Тому, умовно низький рівень дорівнює одиниці, середній дорівнює двом та високий дорівнює трьом. Для того, щоб визначити математичну масу слід помножити кожний показник якості у частках на певний рівень тобто, на: 1, 2 і 3;

3) далі підсумовуємо три показника математичної ваги і отримуємо середньозважений рівень.

У результаті розрахунків вище описаного отримуємо наступну формулу:

$$\bar{X} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i f_i}{\sum_{i=1}^n f_i}$$

Де, $\bar{X}$ – це середньозважений рівень готовності до професійної діяльності;

n – кількість рівнів (їх у нашому випадку 3, тобто це $x_1 + x_2 + x_3$);

x – певний рівень, x_1, x_2, x_3 ;

f – частка певного рівня, їх у нас 3, тобто f_1, f_2, f_3 .

Відповідно, мінімальний рівень буде дорівнювати одиниці, а максимальний трійці.

Перейдемо до розгляду результатів проведеного нами дослідження такого елементу структурно-логічної моделі готовності до професійної діяльності як **психологічна готовність**.

Одним із різновидів психологічної готовності є **діагностична готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як проникливість і обачливість. Підставляючи показники даних якостей визначаємо середньозважений рівень діагностичної готовності – 2,14.

Наступний різновид психологічної готовності – **рефлексійна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як емпатійність та толерантність. Підставляючи показники даних якостей визначаємо середньозважений рівень рефлексійної готовності – 2,14.

Наступний різновид психологічної готовності – **регулятивна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як тактовність та координаційність. Підставляючи показники даних якостей визначаємо середньозважений рівень регулятивної готовності – 2,33.

Наступний різновид психологічної готовності – **комунікативна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як товариськість та комунікабельність. Підставляючи показники даних якостей визначаємо середньозважений рівень комунікативної готовності – 2,36.

Наступний різновид психологічної готовності – **перцептивна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як співчуття та взаєморозуміння. Підставляючи показники даних якостей визначаємо середньозважений рівень перцептивної готовності – 2,24.

Наступний різновид психологічної готовності – **сугестивна готовність**, яка обумовлюється такими провідними професійно важливими якостями, як впливовість та харизматичність. Підставляючи показники даних якостей визначаємо середньозважений рівень сугестивної готовності – 2,25.

Отже, побудувавши графік середньозваженого рівня психологічної готовності слідчого (див. графік 1), ми визначаємо, що усі різновиди даного типу структурно-логічної моделі готовності слідчого до професійної діяльності розвинуті на рівні вище середнього.

Графік 1. Графік середньозваженого рівня психологічної готовності слідчого

Виходячи із результатів проведених досліджень, найбільш розвинута комунікативна готовність. Це є важливим елементом професійної складової, оскільки, слідчий відноситься до типу професій «людина-людина» і постійно знаходиться у комунікативному потоці із різними соціальними групами. Тому спроможність та готовність комунікувати є необхідними.

Мінімальні позначки займають рефлексійна та діагностична готовність. Такі показники можуть свідчити про те, що слідчі не у повному обсязі розуміють важливість даних різновидів готовності у професійній діяльності. Крім того, рефлексія визначає здатність слідчого до самоаналізу та сприйняття й відчуття інших, що є необхідним для налаштування на спілкування із учасниками кримінального процесу і у результаті цього сприймання процесуально важливої та необхідної інформації. А діагностична готовність визначає здатність слідчого до діагностування у професійній діяльності, тобто діагностування щодо установлення часу, місця і обставини вчинення кримінального правопорушення; обставин та ситуацій, які можуть призвести до вчинення кримінального правопорушення; ймовірності прояву певної поведінки особи та ін.

Проте, слід зазначити, що рефлексійна та діагностична готовності на максимальному рівні можуть бути розвинуті тільки у слідчих із великим професійним досвідом. А у силу того, що серед опитаних нами слідчих, середній вік яких склав 30-33 роки, досвід у роботі слідчим не великий, - тому такі показники є допустимими та сприятливими.

Отже, проведене дослідження щодо визначення психологічного профілю слідчого крізь призму психологічної готовності до діяльності, підтверджує, що серед респондентів психологічна готовність як складова структурно-логічної моделі готовності розвинута на рівні вище середнього.

Набуло подальшого розвитку необхідність вивчення на науковому рівні певних видів та підвидів готовності, які є необхідними для поліцейських органів досудового розслідування.

Перспективи використання результатів дослідження пов'язані із необхідністю удосконалення структурно-логічної моделі готовності до професійної діяльності відповідно до плинності та змін в українському законодавстві та вимог, які висуває суспільство.

ПРИЧИНИ ПОРУШЕННЯ ЗАКОННОСТІ ТА СЛУЖБОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ: ПСИХОЛОГО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Порушення службової дисципліни та законності поліцейськими –на сьогодні є актуальними. Конфлікти між населенням і поліцією, що відбуваються в нашій країні, США та європейських країнах, переконливо показують, що виконання поліцією професійних завдань із захисту життя і здоров'я, прав і свобод громадян, підтримання громадського спокою, законності і правопорядку може бути успішним лише за умови позитивного ставлення населення.

Основою для довіри, поваги і підтримки з боку населення є в першу чергу службова поведінка з дотриманням закону, статуту, а саме вимог і норм громадського і службового обов'язку. Однак доводиться констатувати, що на жаль, сьогодні проблеми в сфері дотримання працівниками поліції службової дисципліни і законності не вирішені. Стан службової дисципліни і законності не тільки багато в чому обумовлює результативність оперативно-службової діяльності щодо захисту конституційних прав і законних інтересів громадян, забезпечення громадського порядку і громадської безпеки, але і безпосередньо впливає на імідж Національної поліції України в суспільстві.

Аналіз стану службової дисципліни і законності в підрозділах Національної поліції України викликає серйозну стурбованість зростанням правопорушень з боку особового складу. Участь працівників поліції в скоєнні злочинів і адміністративних правопорушень, перевищення ними службових повноважень, невиконання або неналежне виконання службових обов'язків, втрата табельної зброї і службових документів, вчинення дорожньо-транспортних пригод з тяжкими наслідками, негідна поведінка в побуті, як правило, мають широкий громадський резонанс, збільшуючи ступінь недовіри громадян до Національної поліції України, в цілому.

Так, за 2019-2020 роки за матеріалами Департаменту внутрішньої безпеки:

- розпочато 1037 кримінальних проваджень відносно поліцейських, у яких повідомлено 482 підозри. Це майже 2 кримінальні провадження та 1 підозра на день;
- складено 1206 адміністративних протоколів відносно поліцейських за порушення антикорупційного законодавства – 2,5 протоколи щоденно;
- проведено 4622 цільові перевірки, за результатами яких 2724 особи притягнуто до дисциплінарної відповідальності. На жаль, щоденно п'ять-шість поліцейських отримують покарання;
- звільнено 178 осіб – кожного тижня звільняється по негативним мотивам 2-3 працівники поліції [1].

Дослідження проблеми службової дисципліни і законності працівників поліції передбачає аналіз різних аспектів проблеми, в тому числі психолого-правових.

Істотним елементом системного дослідження, на наш погляд, є визначення причин, умов і факторів, що викликають дії та бездіяльність працівників поліції, які суперечать вимогам нормативно-правових актів і віднесені до порушень службової дисципліни і законності.

Для повного розуміння сутності порушень службової дисципліни і законності працівниками поліції, необхідно розібратися в їх причинах і умовах, що сприяють даним порушенням, до числа яких можна віднести:

- низький рівень правової культури працівників, в тому числі неналежне знання особовим складом чинного законодавства, нормативно-правових актів, що регламентують службову діяльність;
- низькі моральні та професійні якості працівників поліції, серед яких корисливе спрямування, неповага до прав громадян, байдужість до інтересів служби, професійна деформація особистості;
- нечітке визначення посадових обов'язків кожного працівника;
- недостатня професійна підготовленість працівників підрозділів по роботі з особовим складом до індивідуально-виховної роботи з працівниками поліції;
- спотворення показників роботи з метою досягнення високих результатів звітності, постановка нереальних завдань підлеглим, що штовхає їх на приховування заяв і повідомлень про злочини, спотворення статистики;
- формалізм і неувага при розгляді звернень громадян;
- недооцінка керівниками (начальниками) важливості організації виховання підлеглих, їх самоусунення від певного виду роботи;
- недостатній контроль над професійним психологічним відбором кандидатів на службу в підрозділи Національної поліції України і навчання в ЗВО системи МВС України з боку керівництва і працівників кадрових підрозділів;
- негідна поведінка керівників (начальників) різних рівнів, які демонструють негативний приклад своїм підлеглим;
- формальне проведення службових перевірок, що несе за собою неадекватне покарання винних;
- низький рівень правової захищеності працівників поліції.

Необхідно відзначити, що причини порушень службової дисципліни і законності працівниками поліції визначаються суб'єктивними і об'єктивними факторами: юридичними, політичними, економічними та психолого-педагогічними тощо.

Серед основних причин можна виділити наступні: занадто широке розуміння законності; недостатній зв'язок науки з практикою, невикористання апробованих і підтверджених результатів досліджень; відсутність правової захищеності співробітників поліції; халатність при виконанні посадових обов'язків або відсутність відповідної освіти і необхідних практичних навичок; низька професійна підготовленість певної частини особового складу, особливо в питаннях застосування примусових заходів, професійної етики і моралі.

Службова діяльність працівників поліції має свої відмінні характеристики. Виконання посадових обов'язків пов'язане з самостійністю прийняття і реалізації юридично значущих рішень, підвищеної відповідальності працівників за свої дії. Крім того, несення ними служби нерідко пов'язане з наявністю небезпечних ситуацій, які характеризуються недостатньою визначеністю рольових функцій, психічними і фізичними перевантаженнями, необхідністю спілкуватися з антисоціальним контингентом, що вимагає від працівника рішучих дій і здатності йти на ризик. Ці специфічні особливості службової діяльності в сукупності з соціальними і сімейно-побутовими проблемами здатні чинити негативний вплив на особистісні характеристики працівників поліції, сприяючи розвитку у них комплексу незадоволеності своїм становищем у суспільстві, надаючи в результаті негативний вплив на стан службової дисципліни і законності.

Наслідком розвитку даних якостей можуть бути поведінкові прояви з боку працівників поліції, які, вступаючи в суперечність з професійною етикою, тягнуть за собою небажану оцінку громадян.

Важливим в системі розглянутого причинного комплексу є низький рівень правосвідомості працівників поліції, що нерідко пояснюється низькою професійною підготовленістю й спотвореними ціннісними орієнтаціями.

Треба зазначити, що правосвідомість суттєво впливає на розвиток професійних якостей поліцейського. Так, в залежності від рівня розвитку правосвідомості, будуть й формуватися професійні якості поліцейського. Більшість якостей обумовлено рівнем правосвідомості, наприклад: погіршення чи покращення таких якостей як повага до прав і свобод людини, дисциплінованість, знання законів, рішучість.

Основними чинниками, що впливають на формування професійної правосвідомості, є освіта та практична діяльність. Сучасні вимоги до рівня сформованості правосвідомості поліцейських обумовлюють пошук, обґрунтування та розробку інноваційних психологічних методів та технік її розвитку. Одним з практично орієнтованих методів, що спрямований на активізацію процесу засвоєння правових знань, їх розуміння та використання у варіабельних проблемних ситуаціях професійної діяльності, є кейс-метод [2, с. 194].

Отже, ефективна професійна діяльність працівників поліції є неможливою без сформованої високого рівня правосвідомості. Правові знання, правова інтуїція, правові установки та цінності – це специфічні елементи правосвідомості, котрі відіграють важливу роль у процесі виконання працівниками поліції службових обов'язків. Сформована професійна правосвідомість працівників поліції виступає необхідною умовою ефективності, доцільності та законності реалізації правоохоронної діяльності.

Також, слід розуміти, що сьогодні вивчення девіацій службової поведінки відбуваються зовсім в іншому соціально-економічному та політичному контексті, ніж двадцять-тридцять років тому - в період реформування та становлення нової структури МВС України в умовах економічної нестабільності, загрози поширення тероризму. Тому край необхідна емпірична перевірка релевантності класичних методологічних підходів, теорій і методів стосовно вивчення порушень службової поведінки працівниками поліції.

Література

1. Звіт міністра внутрішніх справ Арсена Авакова на засіданні Верховної Ради України [Електронний ресурс]. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/31439_Zvit_ministra_vnutrishnih_sprav_Arsena_Avakova_na_zasidanni_Verhovnoi_Radi_Ukraini.htm
2. Юрченко-Шеховцова Т. І. Психологічні детермінанти формування правосвідомості працівника поліції в сучасних умовах: дис. ... канд. психол. наук.: спец. 19.00.06. К. 2020. 233 с.

Чижов О. І.,
слухач магістратури «ПД» ОДУВС

АНАЛІЗ ГЕНЕЗИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ОКРЕМИХ ЗЛОЧИНІВ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ

У національній юридичній літературі історичні аспекти генези кримінального законодавства щодо злочинів проти правосуддя комплексно досліджувались відомими ученими здебільшого ще за радянських часів (М. Бажанов, Л. Гаухман, В. Меньшагін, Ш. Рашковська, М. Таганцев, І. Тихенко та деякі інші). Серед сучасних дослідників доцільно виділити вченого В. Мульченка, який досліджував історію розвитку

поглядів суспільства на систему кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за вчинення злочинів проти правосуддя [5, с. 116].

Протягом усієї історії розвитку, вітчизняне кримінальне законодавство передбачало захист відповідних прав та інтересів людини, пов'язаних з кримінальним провадженням, шляхом встановлення кола кримінальної відповідальності за зловживання правами і обов'язками його представників [11, с. 124-125].

Яскравим прикладом такого захисту є закони Хатського царства, які існували 3600 років потому. Так у цих законах існувала норма: “Якщо хтось спричинив шкоду людині та зробив її хворою, то він повинен за нею доглядати. Він зобов'язаний дати замість неї людину, а та повинна працювати в домі постраждалої особи доти, доки вона не одужає. Коли ж вона одужає, винний має дати їй 6 мін сріблом, а також сам заплатити лікареві” [2, с. 6].

У IX-X столітті на Русі існувала система норм усного звичаєвого права. Окремі норми звичаєвого права знайшли свого відображення у “Правді Ярослава” – давній частині Короткої редакції “Руської Правди”, яка ґрунтувалася на звичаях слов'ян [10, с. 70].

У XIV ст., коли переважна більшість українських земель опинилися у складі кількох сусідніх держав, правові джерела характеризувалися строкатістю та різноманітністю. Проте особлива роль серед джерел права в Україні і надалі належала “Руській Правді”, яка відчутно вплинула на розвиток правових систем Великого князівства Литовського і Польського королівства.

Велику увагу польсько-литовське законодавство, норми якого діяли на українських землях, приділяло визначенню злочинів і покарань. Так польські статuti Казимира Великого середини XIV ст. розглядали їх у понад половині статей. Значне місце вони займали у Судебнику 1468 р., а також у всіх трьох статутах Великого князівства Литовського. Вони регулювали здебільшого питання кримінального права та процесу [4, с. 187].

У Судебниках 1497 р. (Судебник Івана III або Великокнязівський судеbnик) і 1550 р. (Царський судеbnик, складений за завданням Івана Грозного) злочини, які посягають на нормальне функціонування кримінального провадження та досудового розслідування були першими складами посадових злочинів. В них вперше закріплена відповідальність за неправдивий донос та обмову з метою засудження невинного (ябедництва). Окремо регулювалися лжесвідчення, лжеприсяга, злісний наклеп з метою засудження невинного тощо. Це стосувалося будь-якої особи [12, с. 47-62, 64-78]. Як покарання у Судебнику 1497 р. передбачалась смертна кара [8, с. 660-665]. Відповідно, можна стверджувати, що початкова генеза окремих злочинів проти правосуддя відбувалася дещо суперечливо і не відображала їх сутності.

Водночас норми, як зразок таких положень щодо відповідальності за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, були сформульовані лише у Вироку про губні справи 1555 р. Зокрема, у ст. 15 цього документа зазначено: “А почне староста... робити обшук в розбійних і тайних справах завідомо неправдиво, не за государевим наказом, або почне до государя... на сім'ї неправдиво відписувати, і старосту стратити” [13, с. 22]. Захист правосуддя регламентував і Литовський статут 1588 р. (розділ 4 “Про суддів і про суд”) [5, с. 116-123].

Національно-визвольна війна в Україні (1648-1654 рр.) та розбудова української держави вплинула не тільки на суспільне життя, а й на формування кримінального законодавства та права взагалі. На той час зберігали свою силу основні джерела права (Литовські статuti та Магдебурзьке право). Однак, зростав вплив “Козацького права” (звичаєвого права), яке склалося відповідно до стародавніх звичаїв, а також згідно зі “словесним правом і здоровим глуздом” [15, с. 188-196].

Діяльність козацьких судів базувалась винятково на нормах звичаєвого права, які були широко відомі українському населенню завдяки простоті, принциповості, справедливості рішень, відсутності тяганини і мали розпорядчий характер актів вищої влади [1, с. 27].

Вагомий внесок розвитку кримінального законодавства у сфері охорони правосуддя було внесено Соборним Уложенням 1649 р. (царя Олексія Михайловича), в якому викладена глава X “Про суд”, і передбачена відповідальність за злочини проти правосуддя, вчинені як особами, покликаними його здійснювати (винесення неправосудного рішення, відмова під виконання функцій з здійснення правосуддя тощо), так й іншими особами (вимагання шляхом пред'явлення “поклепного” позову, що має на меті неправдиве, корисливе обвинувачення кого-небудь у вчиненні злочину).

Надалі в Україні (“Малоросії”, “Окраїні”) починає формуватися судова система, яка була визнана також царським урядом Росії. Згідно з царською грамотою від 27 березня 1654 р. за Україною визнавалося право мати власні суди і судитися за своїми старими правилами [9, с. 238; 13, с. 22].

В останній чверті XVII ст. діяли норми права польсько-литовського періоду. Найвідомішим був Статут Великого князівства Литовського у редакції 1588 р. і Магдебурзьке право [4, с. 116-123; 8, с. 660-665].

На початку XIX ст. у процесі формування Зводу законів Російської імперії вперше зроблено спробу розмежування норм матеріального і процесуального характеру (до 1 квітня 1830 р. було надруковано 46 томів Повного зібрання законів Російської імперії). Наслідком таких зусиль стало видання у серпні 1845 р.

і введений у дію з 1 травня 1846 р. Уложення про покарання кримінальні і виправні, де правосуддя розглядалося як об'єкт кримінально-правової охорони [4, с. 116-123].

У 1885 р. була видано нову редакцію “Уложення”, яке відрізнялося своїм складом. В ній знайшли відбиття тюремна реформа, зміни в системі місць позбавлення волі, з'явилися нові склади державних злочинів, розширена відповідальність за страйки. Однак, більш структурної систематизації норм, які визначали кримінальну відповідальність за вчинення злочинів проти правосуддя зазнав підготовлений в 1895 р. й затверджений 22 березня 1903 р. імператором Миколаєм II проект Кримінального уложення, який складався із Загальної частини (1 глава, 72 статті) та Особливої частини (36 глав, 615 статей). У зазначеному законі ці кримінально-правові норми, були зосереджені в главі VII “Про протидію правосуддю”. Воно було введено в дію не повністю: діяли загальні постанови про злочини і покарання; статті про релігійні і державні злочини; про протидію правосуддю та деякі інші. Нове Уложення повинно було замінити й Уложення і Устав про покарання, що накладаються мировими суддями [3, с. 357].

У перших редакціях КК радянської епохи (1922 р. і 1927 р.), суспільно небезпечні посягання у сфері правосуддя, не входили в окрему главу (розділ) із самостійним родовим об'єктом, а входили до інших глав: контрреволюційні злочини; злочини проти порядку управління; посадові злочини та злочини проти особи [2, с. 444-453; 13]. Таким чином, можна зробити висновок про невизначеність родового об'єкта злочинів, які посягають на правосуддя, а однорідні суспільні відносини (цінності, блага) і значне розпорошення цих складів злочинів обумовлювало додаткові труднощі на практиці, що у свою чергу негативно впливало на загальний рівень дотримання законності в державі.

Для більш сучасного етапу генези кримінального законодавства характерна тенденція до більш ефективної кримінально-правової охорони суспільних відносин у сфері правосуддя та упродовж його здійснення. Ідея виокремлення злочинів проти правосуддя в єдину главу КК виникла в проекті КК СРСР 1946 р. і здобула втілення у нормах КК України 1960 р. У КК УРСР 1960 р. законодавець пішов шляхом більш чіткої систематизації кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти правосуддя, а також більш змістовного опису злочинів та їх ознак, встановивши кримінальну відповідальність за злочини, які раніше взагалі не були передбачені попередніми редакціями КК. Так, уперше надано поняття родового об'єкта посягань, передбачених главою VIII “Злочини проти правосуддя” КК УРСР, більш чітко описано ознаки складів злочинів, декриміналізовані діяння, які не становили суспільної небезпеки та запроваджено відповідальність за окремі суспільно небезпечні діяння, зокрема у цій главі доповнено злочинами, які пов'язані з неналежним здійсненням правосуддя його представників (притягнення невинного до кримінальної відповідальності; незаконний арешт; примушування до дачі показань тощо) [13, с. 26].

У чинному КК України збережено систему злочинів проти правосуддя, проте розміщення розділу XVIII ОЧ КК України “Злочини проти правосуддя” між злочинами у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг та злочинами проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Дотримуючись думки Н. Квасневської [5, с. 116-123] та А. Мартіросяна [7, с. 268-273] щодо невиправданого розташування об'єкта кримінально-правової охорони в залежності від його соціальної цінності. Хоча система і була збережена у попередньому вигляді, то норми, які визначають кримінальну відповідальність за вчинення злочинів проти правосуддя, зазнали значних змін і доповнень, пов'язаних із прагненням законодавця забезпечити максимальну кримінально-правову охорону осіб, які здійснюють правосуддя та інших учасників кримінального судочинства, а також стабільність виконання вироків, рішень і інших судових актів.

Питання кримінального та процесуального положення осіб, які здійснюють правосуддя, а також потерпілого від злочину було і є предметом обговорення в юридичній літературі всіх часів. Вдосконалення ж норм процесуального законодавства надає можливість захищати права і свободи людини та громадянина не тільки в процесуальному, а також в кримінальному праві, що є суттєвим і важливим для розвитку та становлення національного кримінального законодавства [10, с. 70; 13, с. 33-34; 24, с. 80-87].

Література

1. Грозовський І. М. Судовий устрій нової Січі (1734-1775 рр.) / І. М. Грозовський // Актуальні проблеми розвитку суспільної думки і практики управління. 1997. Вип. 3. С. 27.
2. Дришлюк І. А. История развития законодательства об ответственности за преступления против правосудия (УК УССР 1922 и 1927 годов) / И. А. Дришлюк // Актуальні проблеми політики. 2003. Вип. 16. С. 444-453.
3. Історія держави і права України : підручник для юрид. вузів і фак. : у 2 ч. / за ред. А. Й. Рогожина. К. : Ін Юре, 1996. Ч. 1. 368 с.
4. История государства и права России : учебник / под ред. Ю. П. Титова. М. : Проспект, 2000. 544 с.

5. Квасневська Н. Кримінальне законодавство України про злочини проти правосуддя : історичні аспекти формування / Н. Квасневська // Вісник прокуратури. 2009. № 4. С. 116-123.
6. Кодекс поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка [Електронний ресурс]. Електрон. дан. (1 файл). Режим доступу : <http://artshamardin.narod.ru/files/students/mainacts/11.doc>. – Назва з екрана.
7. Мартіросян А. Г. Проблеми визначення поняття правосуддя як родового об'єкта злочинів, передбачених статтями 376-379 КК України / А. Г. Мартіросян // Часопис Київського університету права. 2009. № 1. С. 268-273.
8. Падох Я. Історія українського кримінального права / Я. Падох // Енциклопедія українознавства. К., 1995. С. 660-665.
9. Пашук А. Суд і судочинство на Лівобережній Україні в XVII-XVIII ст. (1648-1782) / А. Пашук. Львів : ЛДУ, 1967. 180 с.
10. Российское законодательство X-XX веков : В 9 т. / под общ. ред. О. И. Чистякова. М. : Юрид. лит., 1984. Т. 1 : Законодательство Древней Руси. 432 с.
11. Российское законодательство X-XX веков : В 9 т. / под общ. ред. О. И. Чистякова. М. : Юрид. лит., 1984. Т. 6 : Законодательство первой половины XIX века. 1988. 432 с.
12. Российское законодательство X-XX веков : в 9 т. М. : Юрид. лит., 1991. Т. 1 : Законодательство Древней Руси. 1994. 432 с.
13. Сийплові М. В. Кримінально-правова характеристика притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12. 00. 08 «Кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право» / Микола Васильович Сийплові. К., 2009. 251 с.
14. Шаповалов О. В. Кому працювати в міліції / О. В. Шаповалов // Злочинність в Україні 1994. № 2. С. 80-87.
15. Яворницький Д. І. Історія Запорозьких козаків : у 3 т. / Д. І. Яворницький. К. : Наук. думка, 1990. Т. 1. 578 с.

Янковий М. О.,

*к. ю. н., доцент, професор кафедри криміналістики та психології
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування ОДУВС*

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

Постановка проблеми тактичних операцій у криміналістиці відноситься до початку 70-х рр. минулого століття. Більшість вчених під тактичною операцією розуміють комплекс слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, оперативних-розшукових, організаційно-технічних та інших заходів, які проводяться за узгодженим планом та спрямовані на вирішення конкретного практичного завдання під час розслідування [1, с. 302-303]. Характерними прикладами тактичних операцій є встановлення особи загиблого, встановлення співучасників кримінального правопорушення, каналів збуту викраденого майна та ін. У методиці розслідування корисливих злочинів виділяються такі операції, як «Пошук майна». При розслідуванні кримінальних правопорушень економічної спрямованості важливе місце має тактична операція «Документ» (для забезпечення збирання необхідних документальних даних). За умови розслідування злочинів загальнокримінальної спрямованості - це тактична операція «Затримання на місці вчинення кримінального правопорушення» (операція, що здійснюється для встановлення механізму, способів та слідів вчинення злочину, причетних до нього осіб). Проведення тактичних операцій вимагає розробки спеціальних планів, що повинні узгоджуватися із загальним планом розслідування.

У подальшому проблеми теорії тактичних операцій досліджувалися в роботах О. Я. Баєва, В. Д. Берназа, Р. С. Белкіна, О. Ф. Долженкова, Л. Я. Драпкіна, В. О. Коновалової, В. Ю. Шепітька, В. І. Шиканова та інших учених. В теперішній час теоретичні пошуки криміналістичної тактики спрямовані на розкриття внутрішнього змісту окремих слідчих (розшукових) дій, дослідження тактичних прийомів їх проведення, визначення їх оптимальності. Позитивним є не лише створення класифікації тактичних прийомів, але й їхня систематизація, побудова типових систем тактичних прийомів огляду місця події, обшуку, допиту, пред'явлення для впізнання та інших слідчих (розшукових) дій. Проте для сучасного етапу розвитку криміналістики цього вже недостатньо. Важливою стає розробка такого елемента тактики, як тактична операція. У теперішньому своєму стані криміналістична тактика вже не відповідає потребам практики, тому що обмежується розробкою рекомендацій, розрахованих на окремі слідчі (розшукові) дії. Тим часом слідчому часто доводиться вирішувати завдання, відповідь на які може бути знайдена тільки шляхом проведення серії слідчих, розшукових, ревізійних та інших дій, тобто, мова йде про тактичні операції.

Роль і призначення тактичних операцій для оптимізації процесу досудового розслідування в цілому і вирішення тактичних (промідних) завдань щодо певних слідчих ситуацій зокрема, визначаються, на наш погляд, їхніми функціями.

В залежності від ролі і цілей тактичних операцій, їх функції можна поділити на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх функцій тактичних операцій слід віднести наступні:

- узгоджувальна (регулює порядок і послідовність побудови тактичної операції, координує дії між суб'єктами, що проводять тактичну операцію);
- цілеспрямовуюча (визначає цілі функціонування та розвитку тактичної операції, забезпечує економію процесуальних ресурсів);
- регулятивна (передбачає порядок реалізації компонентів тактичної операції);
- оптимізуюча (забезпечує відповідність структурних компонентів тактичної операції певним тактичним (проміжним) завданням);
- субординаційна (визначає розподіл відносин та взаємозв'язків між структурними компонентами тактичної операції).

Видову характеристику зовнішніх функцій тактичних операцій можна запропонувати розглядати за такими класифікаційними критеріями:

- 1) за сферою реалізації функцій:
 - досудового розслідування;
 - судового провадження.
 - 2) за ступенем узагальнення:
 - загальні (пізнавальна, прогностична, регулятивна, організаційна, конструктивна, пошукова, профілактична);
 - окремі (відбивають диференціацію тих чи інших загальних функцій, пов'язаних із специфікою тактичної операції).
 - 3) за обсягом функцій:
 - основні (мають переважне значення в тій чи іншій тактичній операції);
 - додаткові (виконують додаткову роль).
 - 4) за змістом функцій:
 - а) цільові (спрямовані на визначення джерел інформації, організацію провадження слідчих (розшукових) дій, координацію діяльності учасників тактичної операції тощо);
 - б) рольові (виконують учасники проведення тактичної операції).
 - 5) за складом функцій:
 - прості (у випадку, коли тактична операція переслідує одну основну функцію й декілька додаткових);
 - складні (у випадку, коли тактична операція переслідує декілька основних функцій і різні додаткові).
- Таким чином, підводячи певні підсумки, можна відзначити, що функціональне призначення тактичних операцій слід розглядати як систему взаємопов'язаних функцій, які забезпечують оптимізацію та ефективність розслідування.

Література

1. Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. К. : «Центр учбової літератури». 2015. 544 с.

РЕЗОЛЮЦІЯ

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

«Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави»

31 березня 2021 року в Одеському державному університеті внутрішніх справ відбулася XIII Міжнародна науково-практична інтернет конференція «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави» відповідно до доручення Одеського державного університету внутрішніх справ № 17 від 26.01.2021 року.

Сьогодні участь правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави, як ніколи, є досить актуальною і важливою для усього суспільства, яке потребує певних змін, єдності та правового захисту.

Конференція проводилася у рамках таких напрямів:

- соціально-правові та економічні проблеми розвитку держави: пріоритету та перспективи;
- актуальні проблеми адміністративного права та адміністративного процесу;
- актуальні проблеми адміністративної діяльності Національної поліції України;
- актуальні питання протидії наркозлочинності України;
- актуальні проблеми кримінального провадження та оперативно-розшукової діяльності;
- актуальні проблеми кримінального права, кримінально-виконавчого права та кримінології;
- актуальні проблеми криміналістики та юридичної психології.

Розглядалися питання реформування правоохоронних органів в сучасних умовах, удосконалення управлінської діяльності, покращення співпраці з населенням та органами місцевого самоврядування, удосконалення кримінального, кримінально-процесуального, адміністративного та інших галузей законодавства, підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів в забезпеченні охорони громадського порядку та громадської безпеки, боротьби зі злочинністю, з накозлочинністю, проблеми профілактики правопорушень серед неповнолітніх та ін.

Процес підготовки працівників правоохоронних органів потребує подальшої оптимізації та вдосконалення з урахуванням передових національних і міжнародних стандартів.

Сучасні реалії вимагають розробки державних стандартів вищої освіти у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій із запровадженням принципу спеціалізації. Вбачається необхідним перегляд програм підготовки фахівців, які існують зараз, із метою їх оптимізації та скорочення (виключення) навчальних дисциплін, які вивчаються у загальноосвітніх навчальних закладах або не відповідають сфері діяльності МВС України та Національної поліції України, із одночасним збільшенням кількості практико-орієнтованих дисциплін і дисциплін професійного спрямування. Стрімкі темпи зростання наркозлочинності створюють реальну загрозу національній безпеці, а тому перед суб'єктами протидії наркозлочинності постають завдання швидкого реагування на нові виклики, у зв'язку з чим розробка питань різних видів, форм і методів боротьби з нею є досить актуальною.

Актуальними є розгляд питання організації проведення комплексних фундаментальних досліджень проблем наркозлочинності і наркотизму, що виходять за рамки вузьковідомчих і таких, що не мають позитивної віддачі в силу відірваності від інших дисциплін. Такі дослідження можуть проводити лише потужні наукові колективи із залученням інших вчених і практиків.

Учасники конференції наголошують, що поточна кримінологічна ситуація в державі в сукупності з потенційними криміногенними ризиками свідчить про системні недоліки організації стримування злочинності в цілому та процесу реформування правового забезпечення правопорядку.

Конференція наголошує на нагальності узагальнення та переосмислення сучасних методів боротьби правоохоронних органів зі злочинністю з метою підготовки концепції реформування кримінального законодавства для створення та прийняття нового матеріального, процесуального та виконавчого законодавства з паралельною розробкою принципів та методів формування позитивного психологічного сприйняття КК у дії через послідовний захист базових соціальних цінностей засобами кримінального права, безкомпромісне протистояння найбільш деструктивним проявам.

Розвиток кримінології, повноцінна реалізація її прогностичного і запобіжного призначення передбачають перегляд концептуальних положень, вихід на новий рівень розуміння складових її предмету. У кримінологічному вимірі учасники конференції наголошують на формулюванні стратегії протидії

злочинності, яка б включала зменшення можливостей вчинення злочинів, антикримінальний захист у публічній та приватній сферах, формування та підкріплення антикримінальної резистентії. Ця стратегія могла б бути відображена у законі про протидію злочинності із визначенням у ньому базових

понять, чіткої структури суб'єктів запобігання злочинності, їх повноважень, принципів їх роботи, основних пріоритетів у їх діяльності, критеріїв оцінки ефективності останньої. У рамках такої стратегії

має бути посилена увага до інститутів громадянського суспільства як повноцінних суб'єктів діяльності з протидії злочинності, у тому числі й з контролюючими функціями.

Підбиваючи загальні підсумки роботи конференції, її учасники рекомендували запровадити виконання науково-дослідних робіт із залученням

працівників практичних підрозділів продовжити співробітництво з іншими вищими навчальними закладами, організаціями, державними органами в рамках обміну інформацією.

За матеріалами XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції видано CD збірник тез «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави», у якому висвітлюються результати наукових досліджень учасників.

Оргкомітет конференції

**Резолюцію схвалено
на підсумковому засіданні учасниками
Міжнародної науково-практичної конференції**

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ: ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.

Андрієнко І. С. ОКРЕМІ ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	4
Antufieva V. A., Chichian O. O. POLICING AND THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS.....	6
Akhmedova E. COMMUNICATIVE COMPETENCE OF LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES.....	7
Балтаджі П. М. ГУМАНІЗМ: ІДЕЯ, СВІТОГЛЯД, ПРИНЦИП ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ.....	9
Baltovskyi O., Piadyshev V., Makarova I. DRIVING FORCES OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF STATES.....	10
Баськов В. В. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПОЛІЦІЇ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН ЩОДО ПРИПИНЕННЯ ГРУПОВИХ ПОРУШЕНЬ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ І ПОРЯДКУ, А ТАКОЖ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ В УМОВАХ МІСТА.....	12
Бахчеван Є. Ф., Мельник Н. С. НАДАННЯ НЕВІДКЛАДНОЇ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПРИ ПОРАНЕННІ ОСОБИ АБО ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ЗАТРИМАННЯ ЗЛОЧИНЦЯ.....	14
Берендєєва А. І. НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	16
Боксгорн А. В. ЗАКОН УКРАЇНИ “ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ”: МІСЦЕ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ АДМІНІСТРУВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ ТА РОЛЬ У ВИРІШЕННІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....	18
Будяченко О. М. РОДОВИЙ ОБ’ЄКТ НЕЗАКОННОЇ ПОРУБКИ АБО НЕЗАКОННОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ЗБУТУ ЛІСУ.....	19
Бутенко В. С. ВПЛИВ ЗАНЯТЬ З АЕРОБІКИ НА ОРГАНІЗМ КУРСАНТА.....	21
Геращенко О. С., Конєв О. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ ПРИВАТНИМИ ОХОРОННИМИ СТРУКТУРАМИ В УКРАЇНІ.....	22
Головацький О. О. СТАН СЛУЖБОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	24
Головко В. М., Трішин К. О. ФОРМУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФІЗИЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ У КУРСАНТОК, ЯКІ ЗАЙМАЮТЬСЯ ІГРОВИМИ ВИДАМИ СПОРТУ.....	25
Голега Ю. В. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....	27
Григорецька І. І. ПРАВОВІ АСПЕКТИ СПІВДІДНОШЕННЯ МІСТОБУДІВНОГО ТА ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ УКРАЇНИ.....	29
Долинська М. С., УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІАТУ, ЯК ОДНА З ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.....	31
Дрішлюк В. І. ПИТАННЯ ПЕРЕДАЧІ СПРАВИ ДО ІНШОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ У РАЗІ ЗМІНИ ЮРИСДИКЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ СПРАВИ.....	33
Ільків Н. В. ПРАВОВІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ.....	34

Калаянов Д. П. ДО ПИТАННЯ ПРО ПОШУК ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ УКРАЇНСЬКОЮ ПОЛІЦІЄЮ.....	35
Карагіоз Р. С., Наумкіна С. М. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ФОРМ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ПОЛІТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНИМ КРИТЕРІЯМ ДЕМОКРАТІЇ.....	38
Карпенко К. К. ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....	39
Карпенко Р. В. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....	40
Колісниченко А. В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ В УКРАЇНІ.....	42
Косаревська О. В., Березовенко Л. С. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ «ЖІНОК В ПОГОНАХ» В СИСТЕМІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	44
Кострицький І. Л. ЩОДО ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ: СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИЙ КООПЕРАТИВ.....	46
Лісовська А. О. FOREIGN EXPERIENCE OF GOVERNMENTS AND LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN REDUCING ECONOMIC CRIME LEVELS AND POSSIBILITY OF ITS IMPLEMENTATION IN UKRAINE.....	49
Майко Т. С., Кухарчук Д. С. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	50
Маковій В. П. ОКРЕМІ СУДЖЕННЯ ЩОДО ПРОЄКТУ КОНЦЕПЦІЇ ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	51
Масібут О. Ю. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ЗГІДНО ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	53
Микитюк Д. О. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ТА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ.....	55
Мирза С. С. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ З АНГЛОСАКСОНСЬКОЮ І РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЮ ПРАВОВИМИ СИСТЕМАМИ.....	57
Мосузено В. Ю. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	58
Мошак О. В. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	61
Надибська О. Я. SOFT SKILLS КАК ПАРИТЕТ ПРОФЕССІОНАЛЬНЫМ КОМПЕТЕНЦИЯМ В ФОРМИРОВАНИИ СОВРЕМЕННОГО ЛИДЕРА.....	63
Нівня Г. О., Пальшков К. Є. НОВІ ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ ДО РЕЛІГІЙНИХ СЕКТ ЯК ПРАВОВА ПРОБЛЕМА.....	66
Пащенко О. М. ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ.....	67
Пирожик О. В. БЕЗОПЛАТНА РОБОТА В МІСЦЕВИХ РАДАХ (ТАК ЗВАНЕ ВОЛОНТЕРСТВО) – ОДНЕ ІЗ ДЖЕРЕЛ КОРУПЦІЇ.....	69
Попович А. В. ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З ГРОМАДСЬКІСТЮ (БРИТАНСЬКИЙ ДОСВІД).....	70
Постол О. І. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	72
Пядишев В. Г., Балтовський О. А. ЗАРУБІЖНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У БОРОТЬБИ ЗІ СПАМОМ.....	74

Руденко В. І., Руденко А. В. ПРО ДЕЯКІ МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ ПРОКУРАТУРИ.....	76
Середницька І. А. ДЕЯКІ АСПЕКТИ УНІФІКАЦІЇ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМНОГО ЕЛЕМЕНТА.....	77
Ситько О. М. МІСЦЕ РИТОРИКИ В ЗАСВОЄННІ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ.....	78
Суханова Д. С. ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ-ЦІЛЕЙ.....	81
Тарасенко Л. Б. РАДЯНСЬКА ВЛАДА ТА БІЛЬШОВИЦЬКА ПАРТІЯ ЯК ОРГАНІЗАТОРИ ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 рр.	83
Ташилатов В. А., Журавель К. П. ОХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЛЮДЕЙ В УКРАЇНІ.....	85
Трояновський В. С. ШКІДЛИВИ ФАКТОРИ, ЩО ПІДВИЩУЮТЬ РІВЕНЬ ТРАВМАТИЗМУ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ ОBOB'ЯЗКІВ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ.....	87
Тягнирядно Є. В. ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ НАУКОВЦЯ.....	89
Удренас Г. І. ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ВІД ЗАГРОЗИ ХОЛОДНОЮ ЗБРОЄЮ.....	90
Ульянов О., Бахчеван Є. ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПРОВЕДЕННЯ МИРНИХ ЗІБРАНЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА НАЛЕЖНОЇ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....	92
Форос Г. В. УПРАВЛІНСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ.....	94
Шаповаленко Н. М. ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	95
Шаповалова І. О. ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ПРАВА В ПРОЦЕСІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	96
Юрченко М. М. ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ.....	98
 СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ.	
Базаренко А. Ю. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИНЦИПУ ДОБРОСОВІСНОСТІ У ВИКРИВАННІ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	101
Баранов С. О., Киян Д. В. ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УПОВНОВАЖЕНОЇ ОСОБИ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ.....	102
Баранов С. О., Рибаченко С. П. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ.....	105
Волокітенко О. М. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ В УКРАЇНІ.....	108
Гудович Є. Ю. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПРАВА ЯК ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	110
Домброван Н. В. ОКРЕМІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ВИКОНАННЯ ПОСТАНОВ ПРО НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ.....	111
Домусчі М. І. ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК ОРГАНІВ, НА ЯКІ ПОКЛАДАЮТЬСЯ ФУНКЦІЇ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	113
Дуденко Я. І. ЮРИДИЧНА ПРИРОДА СУДОВОГО РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....	115

Забунов Ю. П., Коропатов О. М.	
ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	117
Карпачова М. О.	
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ЗГІДНО ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	119
Корнієць Д. О.	
ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ СЕКРЕТНОЇ СЛУЖБИ США ТА УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЇ ОХОРОНИ УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	121
Крижановська О. В.	
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ПОЛІЦІЇ ТА СУСПІЛЬСТВА.....	122
Кулик В. І.	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ ПІД ЧАС МИРНИХ ЗІБРАНЬ.....	123
Масло Я. В.	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МЕТОДИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА.....	126
Мінко Ш. Є.	
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ГРОМАДЯН НА ЗВЕРНЕННЯ ДО ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ.....	128
Пишина А. Г.	
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА МИРНІ ЗІБРАННЯ В УКРАЇНІ.....	129
Стрельникова М. О.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕРМІНОВОГО ЗАБОРОННОГО ПРИПИСУ СТОСОВНО КРИВДНИКА ЯК ЗАХОДУ ЩОДО ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	131
Сухарєва А. О., Пастух І. В.	
НАСИЛЬСТВО В СІМ'І НАД ЖІНКАМИ.....	133
Царук А. В.	
НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	135
Ченчик В., Гіденко Є. С.	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ..	137
Чех Л. Л.	
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	138
Шульженко О. В.	
ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ СПРАВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ..	140
Ярмак Х. П., Піскунова О.	
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗАПОБІГАННЯ АПАТРИДСТВУ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНИХ АКТАХ.....	141

СЕКЦІЯ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.

Андрєєв Д. С.	
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ІНСТИТУТУ ДОБРОВІЛЬНИХ ПОМІЧНИКІВ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ.....	146
Берендєєва А. І., Мельничук В. О.	
ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДІЛНИЧНОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ В СВІТІ ЗАКОНОДАВЧИХ НОВЕЛ.....	148
Бондар В. В.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ.....	150
Вайда Т. С., Кузнєцов О. І.	
ТАКСОНОМІЯ НЕБЕЗПЕК ЯК КОМПОНЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ ПОЛІЦІЇ.....	151
Горносталь А. В.	
СПЕЦІАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ГРОМАДСЬКОГО МОНІТОРИНГУ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ.....	153

Грохольський В. Л., Доценко О. С. РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У СТАНОВЛЕННІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ ЗА УЧАСТЮ НАСЕЛЕННЯ.....	155
Денисова А. В., Поліщук Д. Г. НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	158
Ізбаш К. С. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ПІДГОТОВКУ КАДРІВ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	159
Ілляк С. Л. ПРОБЛЕМИ ПОРЯДКУ ОТРИМАННЯ ОРГАНАМИ ПОЛІЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ВЧИНЕНИЙ ЗЛОЧИН АБО ІНШУ ПОДІЮ.....	161
Ковальова О. В. РОЛЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ОСІБ.....	163
Любчик В. Б. ДОЗВІЛЬНА СИСТЕМА ЯК НАПРЯМ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	165
Магновський І. Й. ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ОХОРОНИ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	167
Мукоїда Р. В. РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ВІДСІЧІ ЗБРОЙНІЙ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ЛІКВІДАЦІЇ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....	168
Небеська М. С. ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ ПРИ НАКЛАДЕННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ.....	174
Черниця Ю. Р. ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ.....	175

СЕКЦІЯ 4. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.

Бурейко Т., Гіденко Є. С. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ В УКРАЇНІ.....	178
Кукос М. В. ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У НЕЗАКОННІ ДІЇ ЩОДО НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ТА ЇХ АНАЛОГІВ.....	179
Малоголова О. О. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.....	180
Тригуб С. М. ДЕЯКІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ТА ПРЕКУРСОРІВ.....	181
Ямковий В. П. ПРОФІЛАКТИЧНА РОБОТА В СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ СЕРЕД МОЛОДІ ТА ПІДЛІТКІВ, ЯК ГАРАНТ БЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ПОКОЛІНЬ.....	183
Ярмакі В. Х. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ТА ПРЕКУРСОРІВ.....	185

СЕКЦІЯ 5. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Албул С. В. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ.....	188
Баженова А. І. ЩОДО ОBOB'ЯЗКУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ СЛІДЧИМ ЧЕРЕЗ ІНСТИТУТ НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА МАЙНО.....	190

Байов В. О. ХАРАКТЕРОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ, ЩО ВЧИНЮЮТЬ НАРКОЗЛОЧИННИ	192
Багрін Є. В. ПРАВОВА ПРИРОДА СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ДОЛІ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ	193
Баранець М. В. ОПЕРАТИВНИЙ (ІНІЦІАТИВНИЙ) ПОШУК ЯК ЗАСІБ ОТРИМАННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	195
Ботнаренко І. А. ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ	196
Дулгер В. В. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОПЕРАТИВНОЇ ОБСТАНОVKИ» У СФЕРІ ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ І БЕЗПЕКИ	198
Дуфенюк О. М. УГОДА ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В СВІТЛІ ЗАКОРДОННОЇ НАУКОВОЇ ДОКТРИНИ	199
Єгоров С. О. ДО ПИТАННЯ НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ КИШЕНЬКОВИМ КРАДІЖКАМ	201
Засць О. М. АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ФУНКЦІЙ	203
Костова Н. І. ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	205
Кульчицький Д. М. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТУ ДОКАЗУВАННЯ «ПОЗА РОЗУМНИМ СУМНІВОМ»	206
Лобань Ю. О. СОЦІАЛЬНИЙ І ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	207
Луценко Я. Л. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВИХ ТА КОНТРОЗВІДУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ, ЩО ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ВТРУЧАННЯМ У ПРИВАТНЕ СПІЛКУВАННЯ	209
Меженко Т. С. ПРОКУРОРЬКИЙ НАГЛЯД ЩОДО ЗАКОННОСТІ ЗАВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ СПРАВИ	211
Мельниченко М. Р. ПРОБЛЕМИ ЗАКРИТТЯ ПРОКУРОРОМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПІДОЗРЮВАНОВОГО	212
Пайзак А. О. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	214
Подкопаєв С. В. ДО ПИТАННЯ ЯКОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО РЕГУЛЮЄ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	216
Поляков Є. В., Ткаченко А. С. ЩОДО ЕТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯН ДО НЕГЛАСНОГО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	218
Проценко О. О. ВЕРИФІКАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ДОПИТУ В КОНФЛІКТНІЙ СЛІДЧІЙ СИТУАЦІЇ	219
Прудник А. О. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	221
Сільницький І. В. ЗАЛУЧЕННЯ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ ЕКСПЕРТІВ, З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	223

Слободян Д. А. ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ВІДКЛИКАННЯ ПРОКУРОРОМ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТА ІЗ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	225
Стерненко Я. М. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ.....	227
Сушинець Х. І. ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ПРАЦІВНИКАМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ОРД.....	229
Тарасенко В. Є. ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ОСІБ, ЯКІ НА КОНФІДЕНЦІЙНІЙ ОСНОВІ ЗАЛУЧАЮТЬСЯ ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА.....	230
Узюм П. А., Поляков Є. В. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДОПИТУ ЧЛЕНІВ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП.....	232
Феськов М. М. ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНИХ МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА.....	234
Щурат Т. Г. ДОТРИМАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЖИМУ СЕКРЕТНОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	236

СЕКЦІЯ 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА, КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ.

Агапова К. В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ МОЛОДІЖНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ.....	238
Бурдуґа І. І. ПРОБЛЕМИ АЛКОГОЛІЗМУ ТА НАРКОМАНІЇ СЕРЕД ЗАСУДЖЕНИХ ЖІНОК.....	239
Василенко Ю. В. ДОВЕДЕННЯ БАНКУ ДО НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ: АНАЛІЗ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.....	241
Вереша Р. В. НЕОБЕРЕЖНА ФОРМА ВИНИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ.....	242
Вихристюк К. О. ОСВІТА ТА ПРАЦЯ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ТА ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК: ДОСВІД ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	244
Воробей В. О. ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ У НОРМАХ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	245
Воронцов А. В. ПОТЕРПІЛИЙ ВІД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: ВІКТИМОЛОГІЧНА КАТЕГОРІЯ...	247
Грищенко О. А. ЗАМІНА УМОВ ТРИМАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК ШЛЯХОМ ПЕРЕВЕДЕННЯ ДО ІНШОЇ УСТАНОВИ: НЕ ЧІТКІСТЬ ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ ЧИННОГО КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.....	249
Дучимінська Л. М. ПРО ДЕЯКІ ЗМІСТОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ.....	251
Загородній К. В. РОЛЬ ДИТИНСТВА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ.....	252
Загранична В. Б., Кулик Л. М. ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	253
Квашенко В. В. ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДИ В УКРАЇНІ.....	254
Колб О., Бендовський Н. Н., ПРО РОЛЬ І МІСЦЕ ЗАХОДІВ ПРОБАЦІЇ У СИСТЕМІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	256

Колб Р. О. ПРО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ БАНКІВ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ.....	258
Конопельський В. Я. Погребна К. Ф. ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ ЩОДО ПОКАРАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ.....	259
Кульчицький О. О. ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОСОБНИЦТВО У ВЧИНЕНІ ЗЛОЧИНУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	260
Кушнарєва О. Б. ВІДМЕЖУВАННЯ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ШАХРАЙСТВА, ПРЕДМЕТОМ ЯКОГО Є ЗЕМЕЛЬНА ДІЛЯНКА АБО ПРАВО НА НЕЇ ВІД САМОВІЛЬНОГО ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ.....	261
Мельнікова О. О. ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ..	263
Мельничук В. В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ І ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН.....	265
Мостепанюк Л. О. ПРО ЗМІНИ ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНОГО ДЕРЖАВОЮ ПОРЯДКУ ЩЕПЛЕННЯ ГРОМАДЯН ВІД ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ.....	267
Мурадян Г. Р. ІНСТИТУТ ВИПРОБУВАННЯ (УМОВНОСТІ) В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ДЕЯКІ ВИТОКИ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА СТАНОВЛЕННЯ.....	268
Плужнік О. І. ВЧИНЕННЯ КРАДІЖОК В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ.....	269
Резніченко Г. С. ЗМІСТ ПОНЯТТЯ “ВИПРОБУВАННЯ” У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	271
Свиридченкова Н. В. ЕВТАНАЗІЯ: ЧИ Є УМИСНИМ ВБИВСТВОМ АБО НІ?.....	272
Собко Г. М., Мох Т. П. ДЕТЕРМІНАНТИ ПСИХІЧНОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	275
Соболь О. О. КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	277
Старинець Є. А. ВІДПОВІДНІСТЬ СТ. 212 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ НОРМАМ МОРАЛЬНОСТІ, ЯК КРИТЕРІЙ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОБУМОВЛЕНOSTІ.....	279
Стукаліна О. В. КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ У ВЕЛИКИХ МІСТАХ УКРАЇНИ.....	280
Чумаченко О. В. ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ» ТА «ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ».....	282
Щирська В. С. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ОБСТАВИН, ЯКІ ОБТЯЖУЮТЬ ПОКАРАННЯ, У ЗВ'ЯЗКУ З ВПРОВАДЖЕННЯМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ.....	284

СЕКЦІЯ 7. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ.

Дьорова О. М. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ РЕАДАПТАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ.....	287
Калаянова О. Д. ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗНАНЬ ХРОНОБІОЛОГІЇ (БІОРИТМОЛОГІЇ) ПРИ ПРОВАДЖЕННІ ДОПИТУ.....	288
Матієнко Т. В. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ПРАВОПОРУШНИКАМИ.....	290

Пасько О. М. ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ СЛІДЧОГО КРІЗЬ ПРИЗМУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ДІЯЛЬНОСТІ.....	291
Прудка Л. М. ПРИЧИНИ ПОРУШЕННЯ ЗАКОННОСТІ ТА СЛУЖБОВОЇ ДИСЦИПЛІНИ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ: ПСИХОЛОГО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ.....	294
Чижов О. І. АНАЛІЗ ГЕНЕЗИ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ОКРЕМИХ ЗЛОЧИНІВ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ У СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ.....	295
Янковий М. О. ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ.....	298

Наукове видання

Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави

Матеріали

XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

31 березня 2021 року

Підп. до друку 31.03.2021. Формат 60х90/8 Друк Rizo.
Папір офсетний. Гарнітура Times. Ум.-друк. арк. 38,75.
Наклад 30 прим

Редакційно-видавничий відділ
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса, вул. Успенська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДП № 3507 від
25.06.2009